

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ
ВГО УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

**Матеріали
Шостої міжнародної наукової конференції
18–20 травня 2023 р.**

**Київ
2023**

Редакційна колегія:

Бачинська Надія Анатоліївна, завідувачка кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, канд. пед. наук, доцентка; **Грінберг Лариса Феліксівна**, доцентка кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, канд. іст. наук, доцентка; **Загуменна Віра Вікторівна**, професорка кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, канд. пед. наук, професорка, заслужена працівниця культури України; **Новальська Тетяна Василівна**, професорка кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, д-ка іст. наук, професорка; **Прокопенко Людмила Іванівна**, доцентка кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, канд. культурології, доцентка; **Романченко Інна Григорівна**, доцентка кафедри інформаційної аналітики, фінансів та банківської справи Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна», канд. іст. наук, доцентка; **Свердлик Зоряна Михайлівна**, доцентка кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв, канд. іст. наук, доцентка; **Цілина Марина Миколаївна**, доцентка кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв, канд. філол. наук, доцентка; **Шевченко Ірина Олександрівна**, директорка Центру неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, канд. пед. наук, доцентка, професорка кафедри культурології та міжкультурних комунікацій, заслужена працівниця культури України

Упорядники:

Свердлик Зоряна Михайлівна, доцентка кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, кандидатка історичних наук, доцентка;
Цілина Марина Миколаївна, доцентка кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв, кандидатка філологічних наук, доцентка

Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Шостої міжнар. наук. конф., м. Київ, 18–20 травня 2023 р. / упоряд. З. М. Свердлик, М. М. Цілина. Київ, 2023. 377 с.

Автори опублікованих статей несуть повну відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел та посилання на них та за всі інші відомості.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редакторів.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Бачинська Н. А.</i> ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ УСТАНОВ У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ (З НАГОДИ 55-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ)	15
<i>Новальська Т. В.</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ	18
<i>Маранчак М. М.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ	20
<i>Загуменна В. В.</i> АДВОКАЦІЯ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ: 15 РОКІВ АДВОКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ В УКРАЇНІ	22
<i>Клименко О. З, Сокур О. Л.</i> БІБЛІОТЕЧНА НАУКА І ПРАКТИКА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО СВІТОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ	24
СЕКЦІЯ 1. ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ, СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ПРАКТИКИ	
<i>Ярошенко Т.О. , Сербін О. О.</i> ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИСТИКА: БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	27
<i>Медведева В. М.</i> УКРАЇНСЬКИЙ КНИЖКОВИЙ РИНОК В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2023): ДИНАМІКА ЗМІН І КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ	29
<i>Берест І. Р.</i> АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА «ВЗАЇМНА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА» В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	32
<i>Верховцева І. Г.</i> ПУБЛІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ВИКЛИКИ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ 2022–2023 РОКІВ	34
<i>Тур О. М., Шабуніна В. В.</i> ВІЙНА В УКРАЇНІ: БИТВА ЗА КУЛЬТУРУ	37
<i>Татарчук Л. М., Бородай І. С.</i> ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НААН З ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	39

<i>Lytvynova L.</i>	
UNLEASHING THE POTENTIAL OF TDM FOR CULTURAL HERITAGE INSTITUTIONS OF UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER DIRECTIVE (EU) 2019/790.....	42
<i>Miamlina A.</i>	
READING PROMOTION ADVERTISING CAMPAIGNS PROVIDED BY LIBRARIES.....	44
<i>Абрамова Т. А.</i>	
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ – ЦЕНТР ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	46
<i>Бакланова (Благодирова) С.-А. А.</i>	
ОСВІТЯНСЬКА БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР КЕРУВАННЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ.....	48
<i>Биркович Т. І., Кучеренко Є. А.</i>	
ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ.....	50
<i>Горбань Ю. І., Рибка Л. А.</i>	
БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТЕКСТ.....	52
<i>Гужва А. А.</i>	
БІБЛІОТЕКА «АМЕРІКАН ЮНІВЕРСИТЕТІ КИЇВ»: СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	56
<i>Задерей С. І.</i>	
РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ БУКОВИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ.....	58
<i>Каракоз О. О.</i>	
КНИГА В УМОВАХ МЕДІАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	60
<i>Ключко Ю. М.</i>	
КОМУНІКАТИВНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО МУЗЕЙНОГО ЗАКЛАДУ.....	64
<i>Кобижча Н. І.</i>	
«ЦИФРОВА СМЕРТЬ І БЕЗСМЕРТЯ» НА ТЛІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	66
<i>Ковбель В. Р.</i>	
ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВИДАВНИЧОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	70
<i>Кубко А. Ю.</i>	
РОЛЬ БІБЛІО- ТА НАУКОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У РОЗВИТКУ ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ: ДОСВІД ЦИФРОВОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ.....	72
<i>Кулієва Т. В.</i>	
HR-МЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	75
<i>Куліш Ю. О.</i>	
WEB-ПРЕДСТАВНИЦТВО УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ ЯК НАПРЯМ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	78

<i>Кушнар'юв В. В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	80
<i>Лісова І. В.</i> ЧИТАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (2016–2020 РР.)	83
<i>Лубенець О. В.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТНИХ РЕСУРСІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКіМ	86
<i>Луговцев Ю. М.</i> ПРОБЛЕМИ ТА СТАН НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕК ПІВДНЯ УКРАЇНИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)	87
<i>Несін В. В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	90
<i>Новальська Ю. В.</i> ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЛЬ І МІСЦЕ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ	93
<i>Осієвський В. В.</i> КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА АДРЕСАНТА В РЕСТОРАННОМУ СЕРВІСІ	96
<i>Паляниця А. В.</i> БІБЛІОТЕЧНА АДВОКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНО- ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ	98
<i>Прокопенко Л. С.</i> РЕЄСТР РИЗИКУ ІФЛА – МІЖНАРОДНА ІНІЦІАТИВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗАХИСТУ СВІТОВОЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ	100
<i>Рибаченко В. Ф.</i> СТРУКТУРА ТА КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПІЧУ	103
<i>Романченко І. Г., Шаройкіна І. В.</i> КАЗКОТЕРАПІЯ В БІБЛІОТЕКАХ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	106
<i>Рубан А. І.</i> ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО. СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ ПРОФЕСІЙНІЙ САМООСВІТІ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК»	108
<i>Савчук Г. М.</i> СПЕЦИФІКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	114
<i>Саянок Ю. М.</i> БІБЛІОТЕЧНІ НОВАЦІЇ ДЛЯ МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ	116

<i>Соколов В. Ю.</i> РОЗВИТОК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З КНИГОЗНАВСТВА В ПРОВІДНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ У 2016–2020 РР.	119
<i>Тимченко В. М.</i> СТВОРЕННЯ ФОНДУ ТЮРКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО	122
<i>Толочко С. Є.</i> ПРОМОЦІЯ ЧИТАННЯ – НАПРЯМ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	124
<i>Туровська Л. О.</i> МОДИФІКАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	126
<i>Халецька Л. П.</i> АДВОКАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ «СТРАТЕГІЇ ІФЛА НА 2019–2024 РОКИ»	129
<i>Швачка Т. О.</i> БУКТУБ І БУКСТАГРАМ: ПРОМОЦІЯ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	131
<i>Шостак В. М.</i> БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ПІДРОЗДІЛ ВИЩОЇ ШКОЛИ	133
<i>Якубенко Я. А.</i> ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ЯК ФОРМА ТРАДИЦІЙНОЇ БІБЛІОТЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	135
<i>Антонюк О. Ю.</i> ПРОМОЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	138
<i>Бондар І. В.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КНИГИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	140
<i>Гуменчук В. В.</i> МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ	143
<i>Денбновецький С. О.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ПОНЯТТЯ ТА ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЧНІЙ ГАЛУЗІ	146
<i>Калюжна Н. М.</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ УГОДИ З ВИДАВНИЦТВАМИ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ	149

<i>Павленко І. М.</i> БІБЛІОГРАФІЧНІ МЕНЕДЖЕРИ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ	151
<i>Самойленко І. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	153
<i>Сі Сінъвень</i> КИТАЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗНАНЬ	155
<i>Юдов А. М.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ	156
<i>Бабіч Т. В.</i> ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ І КАНАЛИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ	159
<i>Бугайчук І. О.</i> ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК	161
<i>Катеринич Т. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ КНИГИ В КОНТЕКСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	163
<i>Кузьменко Д. О.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ БІБЛІОТЕК: СУТНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	167
<i>Прийма М. А.</i> ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІЙНИ	169
<i>Сірик Л. В.</i> ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УКРАЇНІ	171
<i>Тітієвський М. О.</i> ПРОБЛЕМАТИКА АКТУАЛІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ	174
<i>Шость А. В.</i> ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СКЛАД ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ	176
<i>Балан Т. Р.</i> СУЧАСНИЙ КОРИСТУВАЧ І БІБЛІОТЕКА (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНКЕТУВАННЯ)	178
<i>Бурхан М. І.</i> ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ	181
<i>Ваколя К. А.</i> БІБЛІОТЕЧНИЙ МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	183

<i>Крамаренко К. М.</i> ВИДАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КНИГ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ	185
<i>Лавриненко В. В.</i> БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ РЕАЛІЯХ.....	187
<i>Нездюр Е. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ	189
<i>Полева Є. О.</i> ВЕБСАЙТИ БІБЛІОТЕК ЯК КОМУНІКАЦІЙНІ КАНАЛИ ЗВ'ЯЗКУ З КОРИСТУВАЧАМИ.....	190
<i>Приходько М. В.</i> ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ.....	192
<i>Савіна Е. В.</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ ЦИФРОВОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СИСТЕМИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ.....	195
<i>Чекала С. О.</i> БІБЛІОТЕЧНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ	198

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АРХІВНОЇ СПРАВИ Й ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

<i>Антонюк Т. Д.</i> ВИДАВНИЧІ ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОГО ВИСОКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМ. М. ДРАГОМАНОВА У ФОНДАХ ВІДДІЛУ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО	201
<i>Жарінова А. Г., Ярошенко Т. О., Жарінов С. С.</i> ДЕПОНУВАННЯ В ЕПОХУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ.....	204
<i>Залеток Н. В., Чорноморець Є. М.</i> ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ В АРХІВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ	206
<i>Пасічник М. С.</i> КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ ЯК СИСТЕМИ. ПОРІВНЯЛЬНІ ОЗНАКИ ТРАДИЦІЙНИХ І ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ.....	209
<i>Биркович Т. І., Брик Ю. П.</i> ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ.....	212

<i>Безугла Ж. С.</i> ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ПОВЕНІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ	214
<i>Богуш І. О.</i> АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КОДЕКС ЗАКОНІВ ПРО ПУБЛІКАЦІЮ	216
<i>Бойко В. Ф., Свердлик З. М.</i> РОЗРОБЛЕННЯ ПРИМІРНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ СПРАВ СІЛЬСЬКОЇ (СЕЛИЩНОЇ) РАДИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	218
<i>Бойчук Н. А.</i> РОЛЬ «ЧАСОПИСНОЇ» НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДІЮВАННІ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ	220
<i>Дідух Л. В.</i> ДОСТУП ДО ЦИФРОВОГО ФОНДУ КОРИСТУВАННЯ ДОКУМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОТИ ІНФОРМАЦІЇ ДОКУМЕНТА	222
<i>Грінберг Л. Ф.</i> НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ТА АРХІВІВ	224
<i>Ємельянова Т. О.</i> «ДОКУМЕНТУВАННЯ», «КОМПЛЕКТУВАННЯ» ЧИ «АРХІВУВАННЯ» СВІДЧЕНЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ	227
<i>Палеха Ю. І., Карпенко О. О.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ	229
<i>Тімофєєва К. О.</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕПІСТОЛЯРНОГО ДОРОБКУ П. КУЛІША У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО	232
<i>Кузнєцова А. В.</i> ІНСТРУМЕНТИ ДИДЖИТАЛ-МАРКЕТИНГУ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ АРХІВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	235
<i>Бунін В. М.</i> РОЛЬ АРХІВІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	237
<i>Дориченко Д. Ю.</i> ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	239
<i>Донський Б. О.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ	241
<i>Кадук А. О.</i> НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНОЇ БІОГРАФІКИ	244

<i>Кириєнко В. О.</i> ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ТА КІБЕРПРОСТОРУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	246
<i>Пелехай С. В.</i> РЕЗЕРВНЕ КОПИЮВАННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ДАНИХ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ВІДНОСИНАХ	248
<i>Скок Р. М.</i> ОСНОВИ УНІФІКАЦІЇ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	250
<i>Староста В. І.</i> ЗАКОНОДАВЧА ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	252
<i>Федько М. В.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ ТА РЕГЛАМЕНТІВ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	254
<i>Червона М. Ю.</i> ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ВПЛИВ ПОРТАЛУ «ДІЯ»	256
<i>Кожома А. С.</i> ЕЛЕКТРОННІ ДЕРЖАВНІ ПОСЛУГИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ	257
<i>Лісова В. С.</i> ЗАСОБИ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ	260
<i>Лопатинська Л. Г.</i> ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ЯК ПРОВІДНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ІНСТИТУЦІЇ	262
<i>Марченко Д. І.</i> СИСТЕМА ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	264
<i>Новак В. В.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДІЛОВОДСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	266
<i>Соломатова М. В.</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО АРХІВІВ УКРАЇНИ	268
<i>Сухарева А. О.</i> МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ «АСКОД» В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	270

СЕКЦІЯ 3. КОГНІТИВНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ: ІНФОРМАЦІЙНА АНАЛІТИКА

<i>Парфенюк І. М.</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ	274
<i>Печеранський І. П.</i> З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЕКРАННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЙ: БІЛЯ ДЖЕРЕЛ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО СИНТЕЗУ	276
<i>Андрієнко П. П.</i> ЗНАННЯ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ.....	279
<i>Ауліна О. В.</i> УЧАСТЬ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ У СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	280
<i>Бережна О. В.</i> ЛОГОТИП ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. РОЗРОБКА ВІЗУАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДЛЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКІМ.....	282
<i>Білінець Н. Г.</i> НАУКОВІ ВИДАННЯ ІНСТИТУТУ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ (2020–2022 РР.).....	285
<i>Варенко В. М.</i> GOOGLE ANALYTICS ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ.....	288
<i>Дніпренко В. І.</i> НАЦІОНАЛЬНІ КЛАСИФІКАТОРИ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ УПОРЯДКУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	291
<i>Лісневська А. Л., Новікова Р. А.</i> АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ КОНТЕНТ І КУЛЬТУРНА ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	293
<i>Пристаї Г. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТОВНІ КОМПОНЕНТИ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ЖУРНАЛУ «ЧЕТВЕР».....	296
<i>Федорчук А. Г.</i> РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ В ІНОЗЕМНИХ РЕСУРСАХ МЕРЕЖІ: МОНІТОРИНГ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ	299
<i>Федорчук О. І.</i> РОЛЬ ЕМОЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СІМ'Ї.....	301

<i>Чуканова С. О.</i> САМОПІДГОТОВКА БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ ДОСЛІДЖЕНЬ: ПРАКТИКА ОБРОБКИ ДАНИХ ДЛЯ ДОВГОТРИВАЛОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ	303
<i>Михайлова Т. С.</i> КОНТРПРОПАГАНДА В ПЛАКАТНОМУ МИСТЕЦТВІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ	306
<i>Войтович І. І.</i> ІНФОТЕЙНМЕНТ У ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ ПРОЄКТІ «БАЙРАКТАР NEWS»	308
<i>Данилюк О. А.</i> СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ HR-АНАЛІТИКИ В РОБОТІ ОРГАНІЗАЦІЇ	311
<i>Косюк М. В.</i> ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ ПІРАТАМИ ТА ПРАВОВЛАСНИКАМИ	313
<i>Мокляк Д. О.</i> ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	316
<i>Наумець В. С.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ	318
<i>Пристай В. В.</i> ВИДАВНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ	320
<i>Хміль О. О.</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ЮНАЦТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	323
<i>Бурба Я. С.</i> СОЦІАЛЬНИЙ МЕДІАМАРКЕТИНГ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК	325
<i>Гоман К. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ INSTAGRAM REELS	328
<i>Карабаш М. О.</i> ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ У НОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ: КОНТЕНТ-СТРАТЕГІЯ УСТАНОВИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19, АДАПТАЦІЙНОГО КАРАНТИНУ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ	329
<i>Костів В. А.</i> СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЧАСІ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	331

<i>Марчук Г. С.</i> ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЕНА ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ	334
<i>Матішак О. Р.</i> МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ЗАДОВОЛЕННЯ МОЛОДІ ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНИМ НАПОВНЕННЯМ СУЧАСНИХ ЖУРНАЛІВ «ELLE» ТА «COSMOPOLITAN»	336
<i>Рожок А. В.</i> СУЧАСНИЙ СТАН КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	339
<i>Стецькович А. І.</i> АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АВТОРСЬКОГО ПІДХОДУ ДО ВИСВІТЛЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТВОРІВ У МЕДІА ПРИКАРПАТТЯ	340
СЕКЦІЯ 4. ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА ОСВІТА: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ	
<i>Збанацька О. М.</i> СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО	343
<i>Матвієнко О. В., Цивін М. Н.</i> «ІНФОРМАЦІЙНА» ОСВІТА: ВІД БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ ДО ІНДУСТРІЇ КОНТЕНТУ	345
<i>Ляшук Н. В.</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ	348
<i>Савченко І. В.</i> ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З АРХІВНОЇ СПРАВИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ	350
<i>Яковенко О. Г.</i> ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ	353
<i>Гранчак Т. Ю.</i> БІБЛІОТЕКА І ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР	358
<i>Матвійчук О. Є.</i> ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕКАРЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК РЕСУРСУ ДЛЯ ВЛАСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ	360
<i>Прокопенко Л. І.</i> ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК ТА КАФЕДРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»	362

<i>Цілина М. М.</i> МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	365
<i>Демчина Л. І., Янишин С. І.</i> Е-КУРСИ ВСЕСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ	367
<i>Кириєнко Є. О.</i> ТЕНДЕНЦІЯ ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ В 2023–2024 РР.: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ, ТРЕНДИ	370
<i>Скаченко О. О., Мальшакова А. В.</i> РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО КУРСУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ МАГІСТРІВ КНУКІМ	371
<i>Тепікіна Л. В.</i> ІНТЕГРАЦІЯ БІБЛІОТЕКИ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ: ДОСВІД НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ КПІ ІМ. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО	375

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

УДК [025.13+004.91+(093.2)]:378-043.61

*Бачинська Надія Анатоліївна,
завідувачка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ УСТАНОВ У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ (З НАГОДИ 55-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ)

Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ) – багатопрофільний заклад вищої освіти України з підготовки кадрів для культурно-мистецької галузі. Святкуючи 55-річчя від дня заснування Київського державного інституту культури (нині – КНУКіМ), хочемо звернути увагу на історію та діяльність окремих факультетів, кафедр, що здійснювали та здійснюють підготовку фахівців для галузі культури та мистецтв, сприяють їх розвитку. Зокрема, протягом цього періоду кафедра інформаційних технологій (ІТ) (до 2003 р. – кафедра бібліотекознавства) готує кадри для документно-комунікаційних установ нашої держави. За ці роки вищу освіту на кафедрі здобуло більше 25 тисяч фахівців. Серед них – доктори, кандидати наук, заслужені працівники культури, керівники навчальних закладів вищої та середньої освіти, директори, завідувачі відділів та секторів бібліотек, інших установ культури, провідні спеціалісти державних органів влади та управління тощо.

З історією відкриття та подальшою діяльністю окремих кафедр, їх реорганізацією та модернізацією, внеску провідних викладачів у розвиток бібліотечної, інформаційної, документознавчої освіти можна ознайомитись у наукових роботах В. Бабича [1, 2], Н. Бачинської [3], Т. Добко [4], В. Литвина [6], В. Медведєвої [7], І. Нілової [8], Т. Новальської [4, 9, 10] І. Тимошенко [9], І. Черняк [10] та багатьох інших. Спираючись на їх праці, використовуючи власний досвід як керівника кафедри ІТ, розкриємо у доповіді діяльність кафедри інформаційних технологій як однієї з провідних кафедр КНУКіМ, проаналізуємо внесок завідувачів та колективів кафедр, у різні роки, у розвиток та удосконалення навчального процесу, що сприяло якісній підготовці кадрів, їх відповідності запитам ринку праці. В межах тез розкриємо одне із ключових питань – розвиток та удосконалення спеціальностей та спеціалізацій у підготовці фахівців на кафедрі.

З перших років заснування кафедри (1968 р.) викладачі забезпечували підготовку бібліотечних фахівців за напрямками – «масові бібліотеки», «суспільно-політична література», «сільськогосподарська література», «природничо-наукова література», «наукові бібліотеки», «дитячі бібліотеки».

З початку 80-х рр. ХХ ст. важливою складовою навчального процесу стала «функціональна спеціалізація». Студенти випускного, 4-го курсу, незалежно від напрямку підготовки та поділу на академічні групи, обирали один з видів діяльності у бібліотеках: комплектування, каталогізація, обслуговування читачів, робота з фондами, методична робота. Така функціональна спеціалізація сприяла глибокій практичній підготовці студентів, які мали змогу набувати необхідних знань, умінь і навичок відповідно до конкретних завдань у бібліотеці, та давала змогу випускникам швидко прилучатися до виробничих процесів.

Якісно новим етапом у розвитку кафедри стали 90-ті рр. ХХ ст. Після здобуття Україною незалежності перед співробітниками вищої школи постало завдання – вивести її на рівень світових стандартів, що обумовило величезну напружену роботу колективів факультетів: вносились докорінні зміни в навчальні плани щодо складу дисциплін, їх змістового

наповнення, запровадження активних форм навчання, переосмислення систем підготовки фахівців, в тому числі і для документно-комунікаційних закладів.

На відміну від наявної підготовки бібліотекарів-бібліографів за комплексами літератури, започатковувалась підготовка фахівців за двома напрямками – універсальних бібліотечно-інформаційних систем та галузевих бібліотечно-інформаційних систем. У 1993–1994 рр. було започатковано підготовку архівістів – бібліографів, книгознавців – бібліографів, бібліографів для служби НТІ.

За ініціативи доктора педагогічних наук, професора М. Поплавського в 1995 році була заснована кафедра документознавства та інформаційної діяльності, відкрито нову спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність», у 1999 р. відбувся перший випуск фахівців-документознавців.

Незважаючи на те що наприкінці 90-х рр. ХХ ст. ситуація в галузі культури погіршується, оскільки через матеріальні труднощі скорочується мережа бібліотек, що в свою чергу вплинуло на відтік професіоналів із галузі, як наслідок різко скорочується набір студентів як в інститутах, так і в коледжах культури, професорсько-викладацький склад продовжує працювати над удосконаленням підготовки фахівців, вивчає ринок праці, затребуваність випускників, внаслідок чого в 1999 р. було створено кафедру книгознавства та видавничої діяльності. Вперше в Україні почали готувати фахівців для книжкового бізнесу як особливої сфери підприємницької діяльності.

Початок ХХІ ст. ознаменувався суттєвими змінами, пов'язаними з розвитком установ, відповідно до реалій інформаційного суспільства, що вплинуло на удосконалення підготовки фахівців кафедрою. Було розроблено новий навчальний план за спеціальністю «Бібліотекознавець, менеджер бібліотечно-інформаційних систем і технологій», за яким передбачалася фундаментальна підготовка фахівців, обізнаних із менеджерською та маркетинговою діяльністю, технологічними процесами запровадження сучасних технологій для задоволення інформаційних потреб користувачів. З 2003 р. викладачі кафедри розпочали роботу над якісно новими навчальними планами, що передбачало підготовку бібліотечно-інформаційних фахівців трьох рівнів – бакалавр, спеціаліст, магістр. Зберігаючи здобутки традиційних фахових дисциплін, у навчальні плани запроваджували нові курси інноваційного спрямування.

У 2008–2016 рр. кафедра працює над удосконаленням трьохрівневої підготовки фахівців за спеціальністю: бакалавр книгознавства, бібліотекознавства і бібліографії, спеціаліст – книгознавець-бібліотекознавець, менеджер бібліотечно-інформаційної діяльності, магістр книгознавства, бібліотекознавства і бібліографії. До навчальних планів були включені такі дисципліни, як: «Національні бібліотеки світу», «Сучасні книгознавчі і бібліотекознавчі концепції», «Управління сучасною бібліотекою», «Ділові комунікації в інформаційній сфері», «Державна інформаційна політика», «Інформаційне право», «Реклама книги», «Організація діяльності інформаційних установ», «Комерційна діяльність».

Фахівець отримує високу загальноосвітню підготовку, вчиться володіти сучасними комп'ютерними технологіями, методикою згортання та переробки інформації, оперувати інформаційними масивами, створювати бази даних різноманітних за проблематикою інформаційних ресурсів; добре знає типологію, ринок та рекламу інформаційних продуктів і послуг, закономірності сучасного віртуального середовища, його соціологічні параметри, специфіку не тільки комп'ютерних, але й соціальних аспектів інтернет-технологій. Плідна співпраця з директорами провідних бібліотек, архівів та інших установ документно-комунікаційного спрямування сприяла удосконаленню практичної підготовки майбутніх фахівців, розробці наскрізної та робочих програм практики з урахуванням трансформаційних процесів, що відбувалися у інформаційних закладах.

З 2016/2017 навчального року розпочато новий етап в історії підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної галузі. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» № 1556-VII/1 від 01.07.2014 (остання редакція 9 грудня 2015 р.) та постановою Кабінету Міністрів України № 226 від 29.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей,

за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» в галузі 02 «Культура і мистецтво» з'явилась нова інтегрована спеціальність підготовки фахівців 029 – «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Сьогодні кафедра інформаційних технологій функціонує у складі факультету PR, журналістики та кібербезпеки здійснює підготовку магістрів за ОПП «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та бакалаврів за ОПП «Документознавство, менеджмент органів державної влади та місцевого самоврядування». У 2020 р. у КНУКіМ запроваджено підготовку за ОПП «Менеджмент соціально-комунікаційних мереж. Інтернет-маркетинг»; у 2021 р. уперше оголошено набір абітурієнтів за ОПП «Менеджмент вебпроектів, дизайн цифрового контенту» і нещодавно (із 2022 р. в умовах воєнного стану!) апробовано дві нові ОПП «Медіакомунікації та диджитал продакшн» й «Інтернет-журналістика та блогінг».

Варто наголосити, що три останні освітньо-професійні програми об'єднує виняткова орієнтація на діяльність майбутніх фахівців у цифровому середовищі, що вкотре підтверджує оптимізовану здатність педагогічного колективу КНУКіМ оперативно реагувати на вимоги часу, випереджуючи потреби ринку праці. Адже нині під впливом тотальної цифровізації беззастережно змінюються акценти та пріоритети в суспільному бутті, що знаходять своє відображення в інноваційному контенті освітнього процесу, актуалізації освітньо-професійних програм як віддзеркалення затребуваного синтезованого знання.

Важливо, що фундаменталізація професійного навчання в провідному галузевому закладі вищої освіти України, який характеризують давні традиції та значний позитивний досвід, відбулася завдяки інтеграції в освітній процес інноваційних методів навчання, використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та адекватних запитам освітньої діяльності цифрових інструментів. У цьому контексті модернізація змісту освіти спеціальності ІБАС відбувається через запровадження інноваційних підходів та педагогічних парадигм, підвищення рівня цифрової грамотності та набуття нових компетенцій для ефективної комунікації в умовах дистанційного навчання, тобто загальної диджиталізації освітнього процесу.

На сучасному етапі свого історичного розвитку київська наукова-освітня школа інформаційної, бібліотечної та архівної справи зміцнює традиції набуті за попередні роки та формує прогресивне бачення перспектив підготовки фахівців для документно-комунікаційних установ на рівні кращих світових стандартів.

Література

1. Бабич В. С. Новий погляд на професію: перспектива підготовки спеціалістів на факультеті бібліотечно-інформаційних систем Київського державного інституту культури. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 5/6. С. 49–51.
2. Бабич В. С. Факультет – науково-дослідна лабораторія : [про ф-т бібл.-інформ. систем]. *Бібліотечний вісник*. 1994. № 1. С. 6–9.
3. Бачинська Н. А. Новий етап у розвитку кафедри книгознавства і бібліотекознавства Київського національного університету культури і мистецтв (до 45-річчя заснування кафедри). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2013. № 4. С. 4–81
4. Добко Т., Новальська Т. Василь Степанович Бабич – бібліотечний діяч, вчений, педагог: до 90-річчя від дня народж. : монографія / Т. В. Добко, Т. В. Новальська ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2022. 484 с.
5. Київський національний університет культури і мистецтв: [вебсайт]. URL: <http://knukim.edu.ua/> (дата звернення: 13.03.2022).
6. Литвин В. В. В архівісти я б пішов. [в КДІК відкрито новий фак. документознавства та інформ. діяльності]. *Голос України*. 1997. 20 трав. С. 9.

7. Медведєва В. М. Нова спеціалізація в КНУКіМ «Бібліограф-книгознавець, менеджер видавничої діяльності». *Бібліотечна планета*. 1999. № 3. С. 35.

8. Нілова І. Документ – це теж культура: [відкриття спец. «Документознавство й інформаційна діяльність» в КДІК]. *Урядовий кур'єр*. 1997. 4 берез. С. 6.

9. Новальська Т. В., Тимошенко І. В. Кафедра бібліотекознавства КНУКіМ в іменах (1968-2003). *Бібліотечна планета*. 2013. № 2 С. 21–24.

10. Новальська Т. В., Черняк І. В. Видатний український бібліотекознавець Олексій Степанович Сокальський (1918-1991) : монографія. Київ : Ліра-К, 2019. 192 с.

УДК [001.89+004]:378

Новальська Тетяна Василівна,
*професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
докторка історичних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Кафедра інформаційних технологій є однією з провідних кафедр Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКІМ), що готує фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС). З перших років існування цього структурного підрозділу (1968), поряд з організацією навчального процесу, організаційно-методичною та виховною роботою зі студентами, викладачі здійснювали потужну науково-дослідну діяльність.

На основі детального аналізу наукових здобутків викладачів, аспірантів, студентів, напрямів досліджень, тематики дисертаційних робіт, публікаційної активності кафедри, участі у наукових, науково-практичних конференціях визначено чотири основні етапи, упродовж яких розвивалась та удосконалювалась науково-дослідна діяльність кафедри.

Перший етап – 1968 – до початку 1980-х років, ми пов'язуємо з роками заснування та розбудови кафедр бібліотекознавства, бібліографії та науково-технічної інформації, очільниками яких були О. С. Сокальський, С. Й. Петров, Л. З. Амлінський. З моменту відкриття кафедр завідувачі та викладачі прагнули, щоб вони були не лише навчальними, а й потужними науково-дослідними лабораторіями. Значним досягненням кафедр було відкриття у 1971 році аспірантури за спеціальністю 13.735 «Бібліотекознавство і бібліографія», започаткування бібліотечної науково-освітньої школи. Комплексною науковою темою була «Історія розвитку бібліотек та бібліотечної справи в Українській Радянській Соціалістичній Республіці», досліджувались проблеми, пов'язані з історією публічних, університетських, профспілкових, партійних бібліотек України, розвитком української бібліотекознавчої думки, фондознавством, бібліографознавством тощо. В Інституті історії АН УРСР (нині Інститут історії України АН України) у 1979 році викладачі В. Бабич та Л. Вовк захистили перші кандидатські дисертації, проблематика яких була пов'язана з діяльністю публічних бібліотек України в різні історичні періоди.

Другий етап – початок 1980-х – перші роки 1990-х років – етап розгортання наукових досліджень у сформованих науково-освітніх школах, розширення та удосконалення тематичної спрямованості наукових робіт, активізація діяльності над дисертаційними роботами та їх захист у спеціалізованих вчених радах за спеціальністю «Бібліотекознавство і бібліографія» та суміжними спеціальностями у закладах вищої освіти та наукових інститутах колишнього Радянського Союзу. Викладачі та аспіранти брали активну участь у роботі всесоюзних та республіканських науково-практичних конференцій, семінарів,

круглих столів, усе більше публікацій з'являється на сторінках фахових часописів, у цей час було захищено 12 кандидатських та одна докторська дисертація. У дисертаційних роботах відображалась українська специфіка розвитку бібліотечної науки, розкривалась багатоаспектна діяльність бібліотек на українських землях, аналізувались різні аспекти книгознавчої, фондознавчої та бібліографознавчої проблематики, було виявлено та всебічно проаналізовано внесок українських вчених у розвиток бібліотечної науки та практики, набула подальшого розвитку концепція бібліотечної професіології. Кафедра бібліотекознавства була визнана однією із провідних установ у колишньому СРСР з оцінки та рецензування кандидатських і докторських дисертацій за спеціальністю «Бібліотекознавство і бібліографія».

Третій етап – 1993 рік – 2014 рік, етап розбудови незалежної України, формування та розвитку української наукової інфраструктури, кафедри як наукового центру галузі. Значним досягненням колективу кафедри було відкриття в КНУКІМ у 1993 р. спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю «Бібліотекознавство і бібліографознавство», з 1996 р. – «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», що спонукало викладачів кафедри, аспірантів, пошукувачів активізувати науково-дослідну роботу, визначати та досліджувати нові наукові напрями галузевої науки. Комплексною науковою темою досліджень у цей період на кафедрі були теми: «Бібліотечна Україна», «Трансформація бібліотечної науки, освіти і професії в демократичній Україні». За досліджувани роки на кафедрі було обговорено, рекомендовано до захисту та захищено в спецрадах 5 докторських та 63 кандидатські дисертації. Значно активізувалась публікаційна діяльність викладачів у новостворених українських фахових виданнях. У 1998 році на кафедрі було започатковано видання фахового збірника наукових праць «Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні», який мав три випуски (1998, 2000, 2002). Викладачі брали активну участь у різних наукових форумах, зокрема й організованих кафедрою. Так у 1996–1997 роках було проведено наукові читання пам'яті В. Пілецького, у 2002 р. – науково-практичну конференцію «Степан Сірополко – визначний український вчений, громадський, політичний і культурно-освітній діяч (1872–1959)», цього ж року з нагоди 30-річчя першого випуску бібліотечного факультету було проведено зустріч із його випускниками та наукову конференцію, у 2007 р. – Міжнародну науково-практичну конференцію «Розвиток бібліотечної науки, освіти, професії в умовах інформатизації суспільства». З 2009 р. кафедра виступає співорганізатором проведення науково-практичної конференції у Національній історичній бібліотеці України «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України».

Четвертий етап – з 2015 року – дотепер, етап трансформаційних змін та розгортання науково-дослідної діяльності кафедри відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та інших законодавчих і програмних документів українського уряду, започаткування підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти «Доктор філософії» за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Нині київська бібліотечна науково-освітня школа зміцнює традиції, набуті за попередні роки, та формує прогресивне бачення перспектив підготовки наукових кадрів на рівні кращих світових стандартів. Кафедра спрямовує свою діяльність на виконання комплексної науково-дослідницької теми «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» та концепції розвитку кафедри до 2025 року. З 2015 по 2022 рік викладачами кафедри було підготовлено та видано 15 монографій, оприлюднено 61 статтю у наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах SCOPUS, WEB OF SCIENCE, 146 статей у фахових виданнях категорії «Б» та інших українських виданнях, 167 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. На кафедрі з 2018 року здійснюється підготовка та видання часопису «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук», який включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»). Усього за ці роки вийшло 10 випусків журналу, на сторінках яких надруковано 102 статті, 48 із яких належать викладачам та аспірантам кафедри.

З 2018 року кафедра організує та проводить Міжнародну науково-практичну конференцію «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі». До участі в конференції були залучені фахівці бібліотечно-інформаційної галузі з таких країн, як США, Німеччина, Іспанія, Польща, Грузія, різних міст України. Загалом у конференції за 6 років узяло участь 878 осіб (найбільша кількість є на нинішній конференції – 182 особи).

Керівництво аспірантами – один із складників наукової роботи кафедри. На сьогодні в аспірантурі рівень доктора філософії за спеціальністю ІБАС здобувають 22 особи. У разових спеціалізованих радах захищено чотири кандидатські дисертації. Нині до захисту кафедра рекомендувала ще три кандидатські дисертації. В роботі разових рад брали участь Г. Салата, Т. Новальська, Н. Бачинська, В. Варенко, О. Каракоз, З. Сverdлик.

У найближчій перспективі наукової діяльності кафедри залишається активна публікаційна робота; написання колективної монографії; захист п'яти кандидатських дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в разових спеціалізованих радах за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та захист трьох дисертацій на здобуття ступеня кандидата наук у докторський (кандидатський) спеціалізованій вченій раді Д26.807.04 за спеціальністю 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»; залучення студентської молоді до наукової роботи.

Література

1. Новальська Т. Підготовка науково-педагогічних кадрів у Київському національному університеті культури і мистецтв для бібліотечно-інформаційної галузі. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі*: зб. матеріалів Четвертої міжнар. наук. конф. (м. Київ, 20–22 трав. 2021) / упоряд. М. М. Цілина. Київ: Видавничий центр КНУКІМ, 2021. С. 21–23.

2. Новальська Т. В., Бачинська Н. А. Бібліотечно-інформаційна освіта в КНУКІМ в контексті історії та сьогодення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 1. С. 124–132.

3. Новальська Т. В., Тимошенко І. В. Кафедра бібліотекознавства Київського національного університету культури і мистецтв в іменах. *Бібліотечна планета*. 2013. № 2. С. 21–24.

УДК 02:004.738.5]:004.774-052

Маранчак Микола Миколайович,
старший викладач кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач,
м. Київ, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабне російське вторгнення в одну мить змінило життя мільйонів українців, в результаті чого воно поділилося на період до 24 лютого 2022 року і після. Агресія Російської Федерації (РФ) трагічно торкнулася всіх соціальних сфер громадян України, у тому числі однієї з найбільш миролюбної – бібліотечно-архівної справи. За рік війни, станом на 23 лютого 2023 року, Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП) нарахувало 508 бібліотек, знищених або пошкоджених в результаті воєнних злочинів окупантів [6]. Через те, що майже вся територія Луганської та значні частини територій Херсонської, Запорізької та Донецької областей досі перебувають у тимчасовій окупації, порахувати точну кількість об'єктів бібліотечної інфраструктури, що постраждала в ході бойових дій та окупації, залишається неможливо.

Російські окупанти продовжують вилучати з книгозбірень на тимчасово окупованих територіях українські книжки та заміщують їх російськими, для цього Міністерство культури РФ виділило 200 млн рублів [5]. Ситуацію із тим, як росіяни викидають книги з бібліотечних фондів Приазовського державного університету для їх подальшої утилізації, зафіксувала Маріупольська міська рада. «Усе, як було у нацистів під час окупації міста німцями в роки Другої світової війни. Росіяни виявилися хорошими учнями», – наголосили у міськраді [4]. Перед тим у червні 2022 року було спалено бібліотеку храму Святителя Петра Могили ПЦУ. Про це повідомив П. Андрющенко [3]. Бібліотека містила декілька унікальних примірників україномовних видань, які тепер втрачені назавжди. Подібні свідчення можна зустріти й по відношенню до інших бібліотек на тимчасово окупованих територіях України.

Попри складну в країні ситуацію і постійну небезпеку бути знищеними ракетними ударами, в умовах регулярних повітряних тривог, представники бібліотечної сфери продовжили діяльність ввірених їм установ і навіть поєднали її з актуальною інформаційно-просвітницькою діяльністю, волонтерством і особистим внеском у спільну майбутню перемогу у війні. Американське видання The Economist зафіксувало, як на протигагу тому, що російський президент Володимир Путін використовує російськомовне населення України як один із приводів для вторгнення, дедалі більше українців намагаються перейти на українську мову. Зокрема, в Одесі – традиційно російськомовному місті – значно зріс попит на український розмовний клуб Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Грушевського [1].

Українські бібліотеки також стали штабами прийому гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб та військових. У Полтавській ОУНБ імені І. П. Котляревського працює пункт видачі гуманітарної допомоги для біженців. Волонтерськими центрами стали Луцька міська централізована бібліотечна система та Жовтоводська Центральна бібліотека. З метою фінансової допомоги захисникам благодійні проекти організували міські бібліотеки Нікополя та Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. Подібні приклади простежуються в кожній бібліотечно-архівній установі різних куточків країни. Чимало з них стало укриттями та бомбосховищами. Так, Центральна міська бібліотека для дітей м. Миколаєва стала справжнім бібліотечним бомбосховищем для містян. Центральна міська бібліотека ім. Т. Г. Шевченка м. Кам'янського працює 24/7 – вдень працівники бібліотеки обслуговують користувачів, а з 18.00 до 8.00 підвали бібліотеки використовуються як укриття для мешканців міста [2]. У свій спосіб більшість установ надають інформацію громадянам про безпеку та медіагігієну, чому сприяють сучасні інформаційні канали комунікації з користувачами: сайти, соціальні мережі, месенджери. Інтернет-маркетологи та бібліотекарі книгозбірень перекваліфікувалися на представників інформаційно-психологічного фронту, для яких офіційні канали бібліотек стали рупором донесення актуальної під час війни, об'єктивної, а, інколи, й контрпропагандистської інформації, ціль якої захист громадян, підтримка захисників і наближення перемоги України.

З початку повномасштабної війни бібліотеки продовжили відзначати ювілейні дати видатних діячів української культури, не тільки як самобутніх майстрів слова, думки чи мистецтва, але й як приклад моральної стійкості та незламності, якої суспільство потребує нині. Особливої актуальності набули заходи з промоції книги і читання. Прикладом у цьому напрямі є проведення щорічного конкурсу читацьких відгуків «Книголюб», який ініціює Одеська національна наукова бібліотека у партнерстві з ГО «Ротарі клуб «Одеса-Рішельє»». Цього року до проекту приєдналися Одеська обласна організація Національної спілки письменників України та Одеська обласна бібліотека для юнацтва та молоді. Конкурс проводиться вже понад 10 років, однак цьогорічний конкурс особливий, адже залучатиме читачів, незалежно від географії їх проживання [2].

Попри свою на перший погляд невидимість, діяльність українських бібліотек в умовах російської воєнної агресії важко переоцінити. Це стосується не лише продовження виконання ними їх прямих обов'язків, але й їх комунікативної ролі, підтримки населення та

збереження інтелектуальної спадщини української нації. В умовах постійної ракетної небезпеки установи бібліотечно-архівної сфери залишаються осередками інтелектуальної свободи, просвітництва, культури, науки та освіти. А їх готовність використовувати сучасні технології та інструменти інтернет-маркетингу для виконання своїх соціальних задач доводить актуальність і важливість підтримки та продовження їх діяльності навіть за умов ризиків фізичного знищення.

Література

1. Russian-speakers in Ukraine are struggling to learn a new tongue. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/08/25/russian-speakers-in-ukraine-are-struggling-to-learn-a-new-tongue> (дата звернення: 09.04.2023).
2. Герасимова С., Сердюк С. Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3 (29). 64 с.
3. Дзира О. Війна з українською книгою: радянські часи та сучасні реалії. *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. 146 с.
4. Окупанти викидають книги з бібліотечних фондів Приазовського державного університету / Маріупольська міська рада. URL: <https://t.me/mariupolrada/12778> (дата звернення: 10.04.2023).
5. Росія масштабно фінансує знищення українських бібліотек на окупованих територіях. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/rosiia-masshtabno-finansuie-znyshchennia-ukrainskykh-bibliotek-na-okupovanykh-terytoriiakh/> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Через російську агресію в Україні постраждали вже 1322 об'єкти культурної інфраструктури / Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/news/8727.html> (дата звернення: 10.04.2023).

УДК 061.2:021.8(477)

Загуменна Віра Вікторівна,
професорка кафедри арт-менеджменту та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

АДВОКАЦІЯ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ: 15 РОКІВ АДВОКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ

У травні 2023 року виповнюється 15 років як Українська бібліотечна асоціація розпочала свою діяльність в сфері бібліотечної адвокації.

Що означає поняття «адвокація»? Термін «адвокація» походить від латинських «ad» – «тут, в даний момент» і «voca» – «кликати, закликати», тобто «заклик стати на ваш бік»; у сучасному трактуванні є похідним від англійського полісемічного слова *advocacy* – рекомендація, підтримка, аргументація, просування чогось [1].

Адвокацію слід тлумачити і як спосіб актуалізувати і винести певну гостру проблему на розгляд владних кіл і забезпечити її вирішення зусиллями максимально широкого кола соціальних груп та окремих особистостей. Однією з цілей адвокації є також підвищення обізнаності суспільства про існування конкретної проблеми та можливі шляхи її розв'язання. Це конкретні сплановані зусилля, які необхідно докладати протягом тривалого часу, використовуючи різноманітні засоби й форми роботи. Адвокація передбачає системні дії, спрямовані на захист інтересів бібліотек, бібліотечних фахівців і користувачів [4].

Лобіювання розглядається як форма адвокації, яка передбачає прямий «вихід» на законодавців з питань, що грають важливу роль в сучасній політиці.

Теоретичні та практичні аспекти адвокаційної діяльності у бібліотечній сфері в Україні досліджували С. Барабаш, В. Загуменна, В. Кучереносов, В. Пашкова, Л. Пугач та ін..

Адвокацію в бібліотечній сфері започатковано передусім завдяки діяльності Американської бібліотечної асоціації, згодом – бібліотечних асоціацій інших країн, які опікуються питаннями захисту бібліотек, проводять Національні тижні та інші адвокаційні кампанії та заходи на підтримку бібліотек та інтересів бібліотечної спільноти.

Значну увагу цим питанням приділяє й Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА). Зокрема, у 2010 р. провела адвокаційну кампанію «Бібліотека – на порядку денному», що мала на меті підвищення обізнаності громадськості та урядовців щодо значущості і ролі бібліотек у сучасному суспільстві.

В Україні поняття «Адвокація в бібліотечній сфері» пов'язане з реалізацією українсько-американського проекту фонду Білла та Мелінди Гейтс «Глобальні бібліотеки», який в Україні отримав назву «Бібліоміст» і набув поширення з 2008 р. Впровадження проекту здійснювалося з метою надання допомоги публічним бібліотекам у забезпеченні безкоштовного доступу громадянам України до сучасних інформаційних технологій. Проект реалізовувався Радою Міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у партнерстві з Українською бібліотечною асоціацією (УБА).

Було розроблено Програму УБА з адвокації на 2009–2013 рр. під гаслом «Через бібліотеки – до знань» (2008), що мала на меті:

- привернути увагу суспільства й влади до бібліотек;
- поліпшити імідж книгозбірень серед користувачів, урядових і громадських структур тощо.

2008 року також було створено секцію УБА з адвокації з метою консолідувати зусилля членів цієї громадської організації, спрямовані на представлення та захист інтересів українських бібліотек та їх користувачів [2].

Як свідчать літературні джерела, адвокація зародилася за часів стародавніх Греції і Риму, коли визнані оратори перебирали на себе обов'язки адвокатів і закликали до суспільно значущих дій у руслі певних переконань, поглядів, норм права. Відтак адвокація здебільшого асоціюється з юриспруденцією і правовими процесами.

У наші часи адвокація та її засадничні принципи спершу сформувалися в США, поширившись згодом у демократичному світі у розумінні:

- систематичної діяльності, спрямованої на представництво і захист прав та інтересів певної соціальної чи професійної верстви;
- коли громадяни та громадські організації висловлюють стурбованість щодо порушення власних прав, а також вдаються до активних законних дій задля їх захисту.

В Українській бібліотечній енциклопедії 2021 року нами було запропоновано і вперше представлено найбільш точне і всеохоплююче, на наш погляд, визначення поняття «адвокація в бібліотечній сфері». Зазначається, що це «комплексна систематична діяльність, скерована на представництво та захист інтересів бібліотек, бібліотекарів та користувачів, на отримання підтримки та розуміння з боку влади, громади та суспільства загалом; заходи з позиціонування, просування бібліотек як важливого соціального інституту та підвищення іміджу та ролі книгозбірень в суспільстві» [3].

Адвокаційна діяльність, як засіб реагування на гострі соціальні проблеми, систематичні негаразди та кризи, поступово набула поширення серед бібліотечної спільноти України й нині є одним із найважливіших напрямів роботи, що передбачає захист інтересів вітчизняних бібліотек, бібліотекарів і користувачів книгозбірень, а також слугує піднесенню їх іміджу у суспільстві.

Впродовж зазначеного періоду УБА за участі бібліотек постійно проводила заходи з адвокації, зокрема, конференції, форуми, семінари, тренінги; співпраця з народними

депутатами та урядом, зокрема, слухання в Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності; громадські обговорення, підготовка листів та звернень, ділові зустрічі з керівниками країни, виступи в засобах масової інформації, спеціальні семінари з адвокації, наприклад, семінар в рамках Програми «Розбудова потужних бібліотечних асоціацій», літні та зимові бібліотечні школи з адвокації та багато інших заходів.

Заслуговує на увагу також освітня програма УБА з адвокації, яку було розроблено 2011 р. для підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, яка працює і донині [1].

Було підготовлено та опубліковано низку публікацій, присвячених адвокаційній діяльності; видано ряд посібників, присвячених адвокації, зокрема: два посібники В. Загуменної за програмою підвищення кваліфікації для тренерів і бібліотекарів (2012 р., 2013 р.); посібник В. Кучереносова з питань реалізації плану адвокаційної кампанії (2011 р.); декілька методичних посібників на допомогу бібліотекарям, збірник документів «Законодавство України на допомогу адвокаційній діяльності бібліотек» (2012 р.) тощо.

Отже, в сучасних умовах постійних трансформаційних змін бібліотеки України, використовуючи технології адвокації, мають стати тією об'єднуючою ланкою між урядом, громадою, бізнесом, що сприятиме консолідації та взаєморозумінню, досягненню стабілізації суспільства загалом.

Література

1. Загуменна В. В. Адвокація: представлення інтересів бібліотек : посіб. для бібліотекарів за прогр. підвищення кваліфікації / Укр. бібл. асоц., Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец., Центр безперерв. інформ.-бібл. освіти, Голов. тренінгов. центр для бібліотекарів. Київ : «Самміт-Книга», 2013. 80 с.

2. Загуменна В. В. Адвокація як важливий напрям діяльності сучасної бібліотеки. *Вісник книжкової палати*. 2019. № 4. С. 25–28.

3. Загуменна В. В. Адвокація в бібліотечній сфері. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://ube.nlu.org.ua/article/Адвокація> (дата звернення: 13.03.2023).

4. Пугач Л. Ю. Питання «advocacy» на сторінках наукових видань (2000–2015 рр.): історіографія дослідження. *Молодий вчений*. 2016. № 9. С. 339–344.

УДК 027.54(477-25)

Клименко Оксана Зіновіївна,
завідувачка відділу наукових видань Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

Сокур Олена Леонідівна,
завідувачка відділу науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Київ, Україна

БІБЛІОТЕЧНА НАУКА І ПРАКТИКА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО СВІТОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Європейська інтеграція України – складний, багатоступінчатий, поступовий процес у політичній, економічній, соціальній, культурній сферах, успіх у якому залежить від унормованого національного законодавства та політичної волі державників. Але саме

свідомий європейський вибір громадян, підтримка руху країни у бік Європейського Союзу, утвердження в українському суспільстві європейської ідентичності є надзвичайно важливим складником входження Києва до європейської спільноти, повернення українців у європейську сім'ю народів.

Уже очевидно і зрозуміло, що вступ України до ЄС – це питання найближчої перспективи, і вирішальним фактором у цьому процесі, на жаль, стала російсько-українська війна. Також це буде залежати від ефективності як внутрішніх реформ, так і від трансформаційних процесів у середині Європейського Союзу. Отже, у найближчій перспективі нашу державу на євроінтеграційному шляху очікує повсякденна копітка праця, яка рухає країну вперед до демократії і процвітання. Але, на наше переконання, найцінніше те, що Україна пройшла етап вибору між європейським і євразійським векторами розвитку держави.

14 лютого 2023 р. відбулася координаційна зустріч представників Міністерства культури та інформаційної політики України, Української бібліотечної асоціації, Державної архівної служби України, фахівців українських національних музеїв, архівів, провідних бібліотек, на якій було представлено та обговорено початок великого проєкту – створення Національної електронної бібліотеки України [4]. Наразі цей проєкт буде здійснюватися за підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА.

Треба зазначити, що питання створення національної електронної бібліотеки в Україні вперше актуалізувалося на рівні органів державної влади у 1998 р., коли Законом України «Про Національну програму інформатизації» [2] було передбачено розробку і затвердження Державної програми «Електронна бібліотека».

У 2007 р. Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» також було передбачено необхідність вирішення питання функціонування української електронної бібліотеки національного рівня [3].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2009 р. було схвалено Концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» [1], яка стала вагомим складником «Національної програми інформатизації», метою якої було визначено підвищення ефективності використання, забезпечення доступності документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних і музейних фондах, шляхом створення єдиної інформаційної бібліотечної системи.

У травні 2013 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено «Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні» [6], яка, зокрема, передбачала активну участь бібліотек у реалізації таких її невід'ємних складників, як електронна освіта, електронна культура, електронна демократія. Цим документом держава гарантувала створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження бібліотек у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів; інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір; створення умов для міжнародного бібліотечного співробітництва [5, с. 46].

У 2017 р. Кабінетом Міністрів України було затверджено рамковий документ «Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» [6], який для своєї реалізації потребував великої кількості розпоряджень та постанов Кабінету Міністрів України і, насамперед, фінансування. У цьому документі особливого значення набувало здійснення продуктивних спільних проєктів, спрямованих на формування ефективних корпоративних інформаційних мереж, зведених електронних каталогів, дієвих бібліотечно-інформаційних консорціумів і цифрових бібліотек, забезпечених єдиними сучасними програмними пошуковими системами та оперативним доступом через єдиний спеціалізований інформаційний портал.

Отже, поки всі хороші починання щодо розвитку інформаційно-бібліотечної сфери в Україні досі так і залишалися задекларованими лише на папері. Шкода, що лише на тлі повномасштабної кривавої війни, прийшло розуміння і, як ніколи, актуалізувався захист культурного надбання України, у тому числі і в частині історико-документальної спадщини,

яка зберігається в українських бібліотеках, архівах і музеях, шляхом їх оцифрування, створення надійної системи збереження та організації доступу до цифрових копій об'єктів національної пам'яті 24/7.

На першому етапі (2023 р.), який буде координуватися Міністерством культури та інформаційної політики України спільно з Українською бібліотечною асоціацією, заплановано вивчення світового та українського досвіду щодо оцифрування та формування баз даних оцифрованих документів. Також буде визначено експертів від бібліотечної, архівної і музейної галузей для розробки правової й організаційної бази Національної електронної бібліотеки України, що буде закріплено у відповідних документах: Концепції, Положенні, Регламенті роботи, Дорожній карті. Все це дозволить фахівцям розрахувати орієнтовний бюджет цього грандіозного проекту.

Актуалізується питання визначення адміністратора Національної електронної бібліотеки України, яким, на нашу думку, має стати одна з восьми національних бібліотек, по ідеї – найбільший фондоутримувач.

Наразі йде підготовка проекту Закону України «Про Національну електронну бібліотеку України». Тобто, слід констатувати, що чинна національна нормативно-правова база успішного функціонування інформаційно-бібліотечної сфери загалом відповідає сучасним вимогам, хоча ще потребує узгодження національного законодавства зі світовим, але її реалізація залишає бажати кращого. Українська бібліотечна наука і практика засвідчує перспективність формування національного інформаційного простору шляхом інтеграції як невід'ємного складника глобального в умовах інформаційної технологізації українського суспільства.

Література

1. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1579-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/243226059> (дата звернення: 13.03.2023).

2. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 74/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 27–28. Ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2023).

3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09 січня 2007 р. № 537-V. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t070537?an=230&ed=2007_01_09 (дата звернення: 12.02.2023).

4. Проект створення Національної електронної бібліотеки України. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/projekt-stvorennja-nacionalnoji-elektronnoji-biblioteku-ukrajiny/> (дата звернення: 02.02.2023).

5. Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення: дис... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Київ, 2019. 297 с.

6. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/248924865> (дата звернення 23.02.2023).

7. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-рп. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/246420577> (дата звернення: 02.02.2023).

СЕКЦІЯ 1. ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ, СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ПРАКТИКИ

УДК 167:004.6]:[378.4+02+069]

*Ярошенко Тетяна Олександрівна,
керівниця Центру наукометрії та цифрової підтримки досліджень
Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
доцентка Навчально-наукового інституту
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

*Сербін Олег Олегович,
в.о. генерального директора
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
професор Навчально-наукового інституту
Київського національного університету культури і мистецтв,
доктор наук з соціальних комунікацій,
м. Київ, Україна*

ЦИФРОВА ГУМАНІТАРИСТИКА: БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

ІКТ продовжують змінювати наше уявлення про суспільство й культуру – сфери, які традиційно досліджують гуманітарні науки. У світі великих даних, електронних бібліотек, цифрових архівів, систем потокового передавання в реальному часі наша культура кардинально змінюється. Цифрові дані (оцифровані або «народжені» в цифрі), віртуальна реальність, 3D-моделі, мультимедіа – нині це реалії не лише повсякчасного життя, а й наукової діяльності.

Цифровізація увійшла і в інформаційне поле гуманітарних досліджень, і від простого використання цифрового інструментарію під час їхнього проведення, трансформувалась в особливу галузь науки, яку називають **цифровою гуманітаристикою**, або цифровими гуманітарними науками (Digital Humanities). Термін «цифрова гуманітаристика» вже набув загального визнання у світі: майже 20 років тому у виданні Blackwell Companion to Digital Humanities « [Schreibman S. et al, 2004], було вперше вжито це визначення на зміну humanities computing; і вже понад 10 років минуло від дати ухвалення Маніфесту з цифрової гуманітаристики [Manifesto for the Digital Humanities, 2011], в світі створено сотні відповідних університетських центрів, проведено численні дослідження, конференції, написано тисячі публікацій на цю тему. Університети в США, Канаді, Західній Європі вже пропонують освітні бакалаврські чи магістерські програми з цифрових гуманітарних наук, або сертифікатні програми для професіоналів, які вже мають освіту в галузі гуманітарних і соціальних наук. Причём, запроваджуються такі програми, передусім в «бібліотечних школах», які здебільшого вже називають інформаційними (iSchool).

Дискусії щодо терміну, предмета, методів, сервісів, технологій тощо в цій царині не вщухають: «Разом із цифровими архівами, кількісним аналізом і проектами зі створення інструментів, які колись характеризували цю сферу, цифрова гуманітаристика тепер охоплює широкий спектр методів і практик: візуалізація великих наборів зображень, 3D-моделювання історичних артефактів, «народжені в цифрі» дисертації, активізм хештегів і їх аналіз, ігри в альтернативній реальності, віртуальні реальності тощо. У так званому «великому наметі» часом важко точно визначити, що саме передбачає цифрова гуманітаристика» [Gold & Klein, 2019]. Принциповим для цифрової гуманітаристики є її

міждисциплінарний характер, що базується на синергії гуманітарних наук і досліджень у галузі комп'ютерних наук, математики, статистики, бібліотечної та архівної справи тощо. Практичне застосування здобутків цифрової гуманітаристики пов'язують із кодуванням і декодуванням текстових джерел, лексикометрією, конструюванням географічних інформаційних систем, цифровим і мультимедійним мистецтвом, цифровою журналістикою, створенням електронних бібліотек та інших проєктів оцифрування й збереження культурної спадщини, віртуальних музеїв, галерей, репозитаріїв публікацій і даних тощо. Гуманітарні науки сьогодні, сприймаючи ці цифрові технологічні та наукові виклики, все ще перебувають на етапі переосмислення, а дискусії, дебати, роздуми, обговорення щодо цифрової гуманітаристики та її впровадження в практики, проєкти, моделі тривають.

Активними учасниками творення нової галузі є бібліотекарі, які впевнено здобувають компетенцій та відкривають нові сервіси, пов'язані із цифровою наукою, і які можуть не лише допомагати науковцям у цій предметній галузі (пошук інформації, створення цифрових колекцій, репозитаріїв, метаданих тощо), але й стати активними членами дослідницького колективу на різних етапах життєвого циклу гуманітарних досліджень. Адже саме бібліотечні фахівці мають досвід та навички у цифровому кураторстві, зокрема, у процесах зберігання та збереження цифрових об'єктів та якісного створення метаданих. Численні проєкти бібліотек, які самостійно чи у партнерстві з дослідниками та ІТ-фахівцями створюють бази даних та бази знань, цифрові бібліотеки та репозитарії, цифрові енциклопедії та виставки, активно залучаються до створення цифрового контенту в соцмережах, блогах, вікі-проєктах, створюють і наповнюють сайти, освоюють технології віртуальних реконструкцій та цифрового картографування – все це реалії сучасної бібліотеки.

Проєкти цифрової гуманітаристики вже втілено в цифрових бібліотеках, музеях, архівах, репозитаріях, базах даних, цифрових бібліографіях, аналогових аудіо/візуальних/мультимедійних колекціях, концептуальних моделях тезаурусів чи таксономії, географічних інформаційних системах (ГІС), проєктах візуалізації (візуальне представлення даних із різних джерел/колекцій/репозитаріїв тощо).

Вітчизняні цілісні дослідження цифрової гуманітаристики як нової галузі усе ще здебільшого попереду, ще не склалась й інституалізація (створення центрів цифрової гуманітаристики, які б об'єднували науковців-гуманітаріїв та фахівців бібліотек, ІТ, математиків та ін.). Разом з тим, окремі українські проєкти цілком заслуговують на міжнародне визнання, особливо ті, що стосуються збереження культурної спадщини, створення цифрових бібліотек та інституційних репозитаріїв, цифрових енциклопедій, віртуальних музеїв тощо. Серед проєктів, що ініційовані вітчизняними бібліотеками, найбільше електронних бібліотек та проєктів оцифрування культурної спадщини: наприклад, «Культура України» (Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, <https://elib.nlu.org.ua/>), Цифрова бібліотека Києва (Київська публічна бібліотека ім. Лесі Українки, <https://dlib.kiev.ua/>), Цифровий архів *eScriptorium* (<http://escriptorium.univer.kharkov.ua>) Харківського національного університету ім. Каразіна та ін.; віртуальних музеїв (наприклад, віртуальний музей Києво-Могилянської академії, <https://vm.ukma.edu.ua> [Дубровіна, 2020; Копанєва, 2018; Ярошенко, 2019]). Однак, і в цьому напрямку варто не зупинятися, доповнювати такі цифрові колекції інструментами та послугами для різних типів наукових даних, забезпечувати їхню модульність та динамічність. Тексти в цифрових бібліотеках мають піддаватися машинному обчисленню, а не лише «доставлятися машиною», дані мають бути не статичними елементами (фіксованими об'єктами), а забезпечувати інтерактивність оптичних символів та обробку природної мови. Цифрові дані повинні включати не лише метадані, але й повний текстовий пошук чи пошук ідентифікованих фрагментів текстів; постійні ідентифікатори; пропонувати рівні автоматичних і напіваавтоматичних структурних, лінгвістичних і семантичних анотацій із підтримкою краудсорсингових виправлень; інтегрувати словники та інші типи довідкових служб для запиту безпосередньо з тексту тощо (за концепцією «Як цифрові бібліотеки

можуть бути дружніми до цифрової гуманістики» (World DH-friendly digital libraries) Т. Тасовак [Tasovac, 2015].

Бібліотеки та бібліотекарі зіграли вирішальну роль в історії цифрової гуманістики та продовжують активну роль у її розбудові. З перших днів бібліотекарі були лідерами у проєктах оцифрування, тепер їх можна зустріти у проєктах інтелектуального аналізу текстів, створення журналів чи цілих видавництв відкритого доступу. Численні цифрові гуманітарні проєкти «народжуються» саме в бібліотеках. Бібліотеки перебудовують власні сервіси, а бібліотекарі активно навчаються для того, щоб бути справжніми співавторами та партнерами в соціогуманітарних дослідженнях. Слід розвивати цей напрям активніше, доповнювати його інфраструктуру, сприяти інституалізації, а також розбудовувати відповідні навчальні та тренінгові програми для бібліотекарів.

Література

1. Копанєва В. О. Становлення цифрової гуманістики. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 6. С. 42–45.
2. Цифрова гуманістика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України / Л. А. Дубровіна, К. В. Лобузін, О. С. Онищенко, Г. В. Боряк. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 290–309.
3. Ярошенко Т., Чуканова С. Роль цифрової гуманістики у модернізації сучасного бібліотекознавства. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2018. Вип. 1. С. 10–17.
4. Tasovac T. Not All Texts Were Born Equal: Toward DH-friendly Digital Libraries, European One-Day Seminar, University of Lille 3, Lille 27 May 2015.
5. Gold M. K., Klein L. F. *Debates in the digital humanities*. University of Minnesota Press, 2019. URL: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=2106486> (accessed 9.03.2023).
6. Manifesto for the Digital Humanities. 2011. URL: <https://tcp.hypotheses.org/411> (accessed 11.03.2023).
7. Schreibman S., Siemens R. G., Unsworth J. *A companion to digital humanities*. Malden, MA : Blackwell Pub., 2004. xxvii, 611 p.

УДК 655.42:355.48(470+571:477)

Медведєва Валентина Миколаївна,
професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
заслужена працівниця культури України,
м. Київ, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ КНИЖКОВИЙ РИНОК В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2023): ДИНАМІКА ЗМІН І КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ

Книжковий ринок України проходить випробування війною – продовжує існувати і знаходить можливості для розвитку. Не можна не задати питання: а що ж стало тим підґрунтям, що спонукало видавців докладати зусиль для його розвитку, пошуку спонсорів, співпраці зі спорідненими інституціями та заохочення авторів.

Сповна оцінити масштаби збитків галузі книговидавництва сьогодні практично неможливо, а повний перелік об'єктів, що постраждали від російського вторгнення, лише формується.

Для прикладу: зазнали руйнувань багато харківських друкарень («Юнісофт», Будинок друку та ін.), з якими тісно співпрацювали видавництва.

Продовж війни (2022–2023) Український інститут книги двічі провів опитування українських видавців, метою яких було з'ясування рівня адаптації в умовах військового стану.

Згідно з даними Інституту у травні (2022 р.) лише 32% видавництв могли здійснювати свою діяльність, 39% – не могли працювати, а решта частково. Вже в липні (2022 р.) 74% видавництв відновили свою діяльність, а 11% не відновили роботу через ряд причин – перебування в зоні бойових дій, працівники у лавах ЗСУ.

За таких умов в Україні видано майже 300 найменувань книжок, і список цей поповнюється.

Сьогодні можна говорити, що визначились і пріоритети як видавництв, так і розповсюджувачів, зокрема:

- книги про українську історію;
- книги, що сприяють формуванню іміджу України;
- книги про війну, суспільний запита на які особливо високий.

«Як працюють українські видавці в умовах війни» – дослідження, яке провело «Читомо» з 26 березня по 8 квітня 2022 р., завданням якого було з'ясувати: як видавництва адаптувалися до умов війни і як важко стало видавати книжки; що сталося зі складами мільйонів видань; чи відбулась евакуація; хто зі співробітників видавництв стали волонтерами, вступили до лав ЗСУ і добровольчих батальйонів; який відсоток книжкового бізнесу постраждав під час війни.

Участь у дослідженні взяло 81 видавництво.

Як зазначає в огляді А. Загоруй, 39% видавництв припинили свою роботу під час війни, 51,2% – змінили форму діяльності (працюють частково, онлайн або офлайн), 9,8% не змогли продовжити свою діяльність, а в повному обсязі здійснюють свою роботу такі видавництва: «Книголав», «Наш формат», «Родовід», «Видавництво Старого Лева», «Човен», «Білка», «Видавництво Анетти Антоненко», «Компа» та ін.

Чимало видавництв продовжують роботу над проектами, організацією виступів, зустрічей, купівлею та продажем прав на видання, пошуком шляхів фінансової підтримки авторів. Поступово відновлюється і робота книгарень.

Українська асоціація видавців та книго розповсюджувачів також проводить опитування про стан книжкового ринку України з метою підготовки предметного та об'єктивного оцінювання динаміки змін і визначення перспектив розвитку галузі. В запропонованій анкеті передбачено отримати відповіді на питання: профіль видавництва (за жанрами: художня, нон-фікшн, наукова, навчальна, дитяча, багатопрофільна, інше), зміни в прайс-листах видавництв, обсяги продажів паперових та електронних видань, аудіо книжок.

Все це є свідченням процесу формування українського книжкового ринку, побудованого на конкретних запитах.

Особливий інтерес являють проекти, завданням яких є надання зарубіжним бібліотекам українських книжок. Так, вже реальністю є проект «Українські книжки для Німеччини», що стало можливим завдяки підписанню меморандуму між Українським інститутом книги та німецькою мережею Nqendubel, видавництвом «АртЕк» (оператором книжкового сервісу Book-On-Demand Ukraine) щодо спільних зусиль із просування продукції українських видавництв на ринок Німеччини. Проект фінансово реалізується за рахунок німецьких платників податків. Пріоритетами відбору (а цим опікуються винятково німецькі партнери) стали такі складові: книги українських авторів; дитяча література; художня література; навчальна література для дошкільного і молодшого шкільного віку; література з української історії, краєзнавства та ін.

Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів у партнерстві з Благодійним фондом «Бібліотечна країна», за участю Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної бібліотеки України для дітей, Державної бібліотеки України для юнацтва взяли участь в реалізації проекту «Книжкові гранти».

Затверджені Кабінетом Міністрів «Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (розпорядження від 3.03.2023 р.) стало свідченням підтримки держави значимості формування національного простору. Реалізація стратегії здійснюватиметься у двох напрямках:

- підтримка та розвиток книжкової екосистеми; в результаті реалізації цього напрямку читачі отримають доступ до якісної різножанрової книги, насамперед україномовної у різних форматах відповідно до потреб;

- формування звички і потреби в читанні, в результаті чого люди і спільноти обиратимуть читання як свідому та регулярну практику для дозвілля, навчання та розвитку.

Результатами першого етапу повинно стати: розроблення, прийняття та початок впровадження правового забезпечення реалізації всіх етапів Стратегії; ухвалення органами державної влади рішень, що стосуються розвитку книжкового ринку, зокрема видавництва та розповсюдження на основі реальних даних у галузі книговидавництва, бібліотечної справи, літератури та читання; створення належних умов для популяризації та поширення української книги в Україні та за її межами; створення необхідних умов для формування конкурентоспроможного книжкового ринку в Україні, повноцінного розвитку учасників книжкового ринку, а також розвитку читання.

Важлива роль відводиться заходам відновлення і захисту українського книжкового ринку та бібліотечної сфери.

Культурно-видавничий проект «Читомо» зібрав усі новинки, що вийшли від початку війни. Візуальна матриця обкладинок виданих українськими видавцями книг – це своєрідний вияв поваги до видавців, які таким чином сприяють розвитку книговидавництва. З огляду на майбутнє це ще й символічний посыл і до українського суспільства, від якого залежить – чи бути українському ринку.

Можемо зробити висновок: український книжковий ринок попри всі складнощі роботи в умовах військового стану (падіння за назвами видань на 47%, накладами – на 56%, знищені видавництва, склади, спалені книгарні, збитковість через подорожчання оренди і т. д.) продовжує розвиватись.

В українському суспільстві збільшився попит на українську книгу, українських авторів, українські переклади, українську книгу за кордоном з причини величезної кількості біженців з України; збільшився попит на купівлю ліцензій на видання українських письменників, зменшилася кількість російськомовних книжок у книгарнях.

Набуло особливої ваги усвідомлення і розуміння потреби захисту інформаційного простору, а отже й підтримки книговидавничої індустрії.

Фахівці книжкової справи вбачають потребу у дієвій законодавчій базі, що передбачала би:

- скасування податку на прибуток;
- введення пільгової ставки ПДВ на всьому ланцюгу – від виробництва паперу до друку і продажу книжок;
- підтримку реалізації Стратегії читання;
- захищене фінансування програми поповнення бібліотечних фондів та підтримки книгарень (мережа яких була свого часу злочинно зруйнована);
- введення у план відновлення України, який буде фінансуватися Європейським Союзом, всіх складових, пов'язаних з українським інформаційним простором і його формуванням у вимірі національної безпеки;
- культивування розвитку української мови в системі книговидавництва і книгопоширення.

Література

1. Національна інформаційно-комунікаційна інфраструктура України.
URL: <http://ukrzi.gov.ua> (дата звернення: 11.03.2023).

2. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів від 3 березня 2023 р. № 190-р. URL: <http://zakon.5.rada.gov.ua/laws/show/2023-p-> (дата звернення: 24.03.2023).

УДК 94 (477): 355.322: 1914/1918

*Берест Ігор Романович,
професор кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Української академії друкарства,
доктор історичних наук,
м. Львів, Україна*

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА «ВЗАЇМНА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА» В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Українська інтелігенція в умовах чужоземної окупації наприкінці XIX ст. не лише усвідомлювала своє важке становище, але й пропагувала різні шляхи виходу з нього. Українські політики висували перед владою досить радикальний комплекс національних вимог та напрямів ведення урядової внутрішньої політики, спрямованих на розв'язання гострих питань, пов'язаних з покращенням економічного, культурно-освітнього, політично-правового становища українського населення Австрії [1, с. 40].

Офіційні статистичні дані свідчать, що у передвоєнний період на галицьких землях найбільше письменних було серед німецьких та єврейських мешканців краю, що становило 96,2%, серед поляків – 65,14%, румунів – 39,06%, а українців – лише 37,25%. Проте, навіть у торговельних та медичних навчальних закладах, де переважну більшість склали євреї, німці і поляки, також навчалися українці. Наведемо приклад зі звіту директора цісарсько-королівської Торговельної академії зі Львова А. Павловського у найбільш критичний для ВНЗ 1914–1915 навчальний рік (у складних умовах викладацької діяльності й навчання через різке зменшення чисельності студентів, що спричинила війна, розруха, російська окупація Галичини та ін.) також навчалися студенти греко-католицького віросповідання [2, с. 111].

Загалом освітній рівень українського населення Східної Галичини в силу впливів різних чинників на початку XX ст. залишався низьким. До того ж, порівнюючи з іншими етносами, «українська мова була фактично безправною» [3, с. 9].

Прагнучи виправдати себе перед суспільством, австро-угорське командування почало звинувачувати у поразках армії українців, ототожнюючи їх з русофілами. Зокрема, командувач австро-угорськими військами східного напрямку ерцгерцог Фрідріх з цього приводу заявляв, що Галицька битва серпня-вересня 1914 р. була програна через «зрадництво і зраду місцевого населення» [4, с. 63].

Вже на початку війни, станом на 20 серпня 1914 р. у Львові було арештовано 1200 осіб. Начальник львівської міської тюрми в донесенні від 28 серпня 1914 р. просив управу намісництва терміново дозволити відправити в глибинні райони монархії 2 тис. арештантів у зв'язку з відсутністю місць у міській в'язниці [5, с. 27].

Успішні бойові дії й перемоги російських армій над австро-угорськими військами на фронті і, зокрема, результати Галицько-Львівської наступальної операції (18 серпня – 3 вересня 1914 р.), переможне завершення Галицької битви (18 серпня – 21 вересня 1914 р.) [6, с.3–4] спричинили російську окупацію Східної Галичини.

Головною управлінською структурою на окупованих західноукраїнських землях стало Тимчасове військове генерал-губернаторство Галичини, яке було створено ще 22 серпня 1914 р. у межах театру військових дій російської армії на території Львівського, Тернопільського, Перемишльського та Чернівецького воєводств. Наказом Головнокомандувача армій Південно-Західного фронту від 28 серпня 1914 р. за № 65

генерал-лейтенант граф Г. Бобринський був допущений «к временному исправлению должности военного генерал-губернатора Галиции» [7, арк. 50].

Тому з приходом російських окупантів в Східну Галичину та поширенням репресивних заходів тут майже завмерло національно-культурне життя. Звичним буденним явищем стали арешти та публічні жорстокі розправи над національними українськими активістами [8, с. 140–141].

Зазвичай, це були «нещасливі» родини українських вчителів, що досі шукали захисту від російського нашествия, але марно. Тому багато з них безпорадно поверталися назад додому, непевні, чи застануть ще цілі (а не спалені, пограбовані) свої хати. Всі цінні папери та векселі найчастіше передавали на збереження до кредитного товариства «Дністер» [9, с. 12].

Перед початком Великої війни у склад головної управи товариства входили: Маріян Якимовський – голова, Денис Стельмах – секретар, Іван Стронський – директор.

Наглядову раду товариства освітян представляли: Онуфрій Власійчук, Олекса Гайдукевич, Михайло Завадович, Августин Домбровський, Іван Капустій, Микола Мороз, Володимир Мурський, Михайло Синиця, Денис Стельмах, Іван Стронський, Маріян Якимовський і Іван Ющишин.

По-різному склалася доля цих людей в роки війни. Зокрема, О. Власійчук, О. Гайдукевич, М. Мороз та І. Стронський – залишилися у Львові і змушені були пережити російську окупацію. І. Капустій, М. Синиця та В. Мурський опинилися в рядах австрійської армії. Перший з них загинув у важких боях з росіянами за Перемишль. Д. Стельмах помер у Відні на еміграції. І. Ющишина російська окупаційна влада вивезла зі Львова як заручника в Сибір у 1915 р. Він опинився на примусовому поселенні в селі Євсеево Балаганського повіту Іркутської губернії.

Голову товариства М. Якимовського після захоплення російськими солдатами Станіслава жандарми жорстоко побили. Він отримав важкі травми голови і змушений був терміново виїхати на стаціонарне лікування до Чехії. Його подальша доля залишається невідомою [8, с. 112].

У період російської окупації Східної Галичини «Товариство взаїмна поміч українського вчителства» змушене було припинити свою діяльність. На час окупації проводити будь-які дії національного спрямування було дуже небезпечно. Тому члени зазначеної організації галицьких освітян вирішили діяти в еміграції і допомагати при цьому всім своїм членам.

22 січня 1915 р. у Відні завдяки їх ініціативі було створено гурток «Інформаційний комітет народного вчителства в Галичині та Буковині». Керівником гуртка обрали д-ра О. Колессу, котрий головне завдання організації бачив у відродженні народних традицій, звичаїв та обрядів, налагодженні культурно-освітнього життя для виселенців, біженців та переселенців з Галичини в еміграції, а після завершення війни – зосередження діяльності на терені краю. У Відні українські емігранти обрали Комітет для затвердження програми дій. До нього увійшов професор львівського університету, посол д-р Олександр Колесса, народний вчитель Генріх Коваль, професор гімназії Богдан Лепкий та директор гімназії о. Теодозій Лежогубський.

Після кількох робочих нарад члени гуртка 5 лютого 1915 р. створили еміграційну організацію – Загально-Українську культурну раду, яка зосередилася на народній освіті та проблемі ліквідації неписьменності. Головою ради обрали посла Л. Левицького. Першим головою міської організації став інспектор О. Попович, другим – посол д-р І. Макух, секретарем – Д. Стельмах.

Членами головної управи стали: А. Алиськевич, Олександр Барвінський, Володимир Бачинський, Станіслав Дністрянський, Федір Іваницький, Володимир Кабаровський, Генріх Коваль та Андрій Яворський [8, с. 113–116].

Коли росіяни покинули територію Східної Галичини, члени «Товариства взаїмної помочі українського вчителства» почали знову активно діяти. Присутні на той час у Львові Онуфрій Власійчук, Олекса Гайдукевич, Микола Мороз та Іван Стронський зініціювали

ремонт та відновлення приміщення. Весь інвентар професійної спілки перевезли на збереження до школи, що на вул. Мохнацького, 12 (зараз – вул. Драгоманова, 12).

Зрештою, незважаючи на всі труднощі, 1 лютого 1916 р. вийшов перший номер друкованого органу освітян – «Учительське слово», де редакційна колегія на першій сторінці опублікувала зворушливу розповідь про непрості випадки з життя членів товариства, що опинилися на фронті [10, с. 1].

На час завершення подій австро-російської воєнної кампанії 1918 року Східна Галичина перетворилася на одне велетенське згарище, небачену досі суцільну руїну й поле людських трупів [11, с. 257–260]. У таких умовах відроджувала свою діяльність профспілка галицьких вчителів. Ініціаторами виступили О. Власійчук, О. Гайдукевич, М. Мороз та І. Стронський.

Формальне відновлення роботи товариства відбулося 1 квітня 1918 р. Щоб відновити керівні органи ініціативна група спочатку від імені дирекції звернулася з публічною відозвою в українській пресі до усіх членів товариства з'явитися до Львова на зібрання.

Література

1. Папенко Н. С. До питання про становище українців в Австро-Угорщині в кінці XIX – на початку XX ст. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Історія*. 2008. № 94–95. С. 40–44.
2. Pawlowski A. Wiadomości szkolne. *Sprawozdanie dyrekcji c.k. państwowej Wyższej Akademii handlowej we Lwowie za lata szkolne 1914/1915 i 1915/1916*. Lwow, 1916. 236 s.
3. Левицький В. Як живеться українському народові в Австрії. Відень, 1915. 28 с.
4. Москвофільство: документи і матеріали / вступ. ст., комент. О. Сухого; за заг. ред. С. А. Макарчука. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 236 с.
5. Военные преступления Габсбургской монархии 1914–1917 гг. Нью-Йорк : Hardy lane trumbull, conn., 1964. 773 с.
6. Порошин А. А. Проигравшие победители. Русские генералы. Москва : Аст, 2013. 448 с.
7. Центральний державний історичний архів України у м. Київ. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 85. 160 арк.
8. Товариство Взаїмна поміч українського вчителства 1905–1930. Львів : Наклад «Взаїмної помочі українського вчителства», 1932. 339 с.
9. З історії розвитку освітянського профспілкового руху Львівщини 1905–2015 / Під ред. М. Яцейко. Львів, 2015. 27 с.
10. Від редакції. *Учительське слово*. 1916. №1.
11. Берест І. Р. Перша світова війна на землях Східної Галичини і Західної Волині: люди, події, факти. Львів : видавництво УАД, 2015. 324 с.

УДК 321 005.57:355.48(470+571:477)

Верховцева Ірина Геннадіївна,
професорка кафедри інфраструктури та
інноваційних технологій водного транспорту
Державного університету інфраструктури і технологій,
докторка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ПУБЛІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ВИКЛИКИ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ 2022–2023 РОКІВ

За визначенням, публічні комунікації, будучи формою соціальних комунікацій, що реалізуються в публічній сфері, – це система взаємодії політичних і неполітичних акторів в умовах активізації участі громадян у політичному процесі. Надаючи можливість громадянам брати участь у вирішенні державних питань незалежно від місця перебування, публічні

комунікації формують суспільно значущі цілі через соціально-політичний дискурс і сприяють ефективній взаємодії в національному соціумі. У європейському просторі публічні комунікації – стратегічний ресурс, що має багаторівневий характер (наднаціональний, національний, регіональний, локальний) та три прояви: культуру, політику, технології. Ключовими в культурному аспекті є питання ідентичності (зокрема, національної і регіональної), соціальних та політичних цінностей; у політичному, відповідно, – залучення громадян до процесів прийняття рішень на різних рівнях – від локального до загальноєвропейського; у технологічному, відповідно, – персональна безпека громадян і створення платформ для активного вираження ними власних ідей, пропозицій щодо розвитку громад, участі в процесах прийняття суспільно-політичних рішень тощо [1; 2, с. 3–5; 3, с. 5].

Поширення Україною ідей руського миру (одним з наслідків цього власне стала поява «ЛНР» і «ДНР») за умов гібридної війни росії проти України впродовж 2014–2022 рр. та колаборація з окупантами частини українців після 24 лютого 2022 р. як мінімум свідчать про недостатню попередніми часами увагу політиків, науковців, освітян, громадських діячів до налагодження ефективних комунікацій у вітчизняному соціумі, насамперед у аспекті їх культурної складової – питань ідентичності, соціальних і політичних цінностей (політичні та технологічні прояви публічно-комунікаційної взаємодії також належної уваги не отримали). Хоча дослідники вказують на автократичні атавізми досвіду українського державотворення й усталені стереотипи масової свідомості як чинники нерозвиненості субстанціонального суб'єкту публічних комунікацій – громадськості [4], політичному дискурсу усіх років незалежності явно бракувало глибокого аналізу публічно-комунікаційних проблем вітчизняного соціуму: на цих проблемах практично не фокусувалися експерти з числа політологів, соціологів, культурологів тощо.

За умов повномасштабної військової агресії росії проти України, коли, рятуючись від смертельної небезпеки, з України евакуювалося понад 6 млн її мешканців, виявилось: аби розповісти світові правду про війну 2022–2023, слід розповісти багато чого власне про росію, котра оголосила себе правонаступницею СРСР і навіть Російської імперії – нібито «історичної Росії», до якої політикани й пропагандисти країни-агресорки включили території суверенних держав пострадянського простору, в тому числі України. Насамперед, світові слід пояснити, чому Україна не є частиною «історичної Росії». Іншими словами, українці, які нині перебувають в евакуації за кордоном, мають продемонструвати такий рівень національної свідомості та історичних знань, який би дозволив їм доступно й логічно довести співрозмовникам з дружніх країн окремішність України від країни-агресорки й усього, пов'язаного із соціокультурними особливостями останньої [5; 6, с. 170–171]. Годі казати, що шкільні підручники з історії України достатніх знань з таких питань не надають. Що в Україні подібні питання не стали частиною функціоналу якоїсь інституції – державної чи громадської, яка б взялася за наукове студіювання й поширення у масовій свідомості подібних питань (через відверте нехтування «власць придержачими» фінансування української культури, письменництва, просвітництва загалом, формування масової свідомості (зокрема, історичної) українців стало справою «доброї волі» науковців-істориків, популяризаторів-аматорів, що на тлі жебрацтва вітчизняного кінематографу створило певний вакуум у якісній популяризації українства й науково обґрунтованому доведенні російського імперіалізму, дрімучого анахронізму останнього для початку XXI ст.).

Усе вищевказане, на наш погляд, вказує: наразі, коли Україна виборює своє право на існування як нація і як фізичний соціум, існує потреба радикальної зміни у ставленні вітчизняних політикуму та інтелектуальної еліти загалом до публічних комунікацій в українському соціумі – від осмислення проблем публічно-комунікаційного характеру всього періоду існування незалежної Української держави до розроблення стратегій публічної комунікації на подальші роки у «внутрішньому» та «зовнішньому» вимірах.

Не претендуючи на усебічне висвітлення цього питання, окреслимо в цьому контексті основні напрями.

Насамперед, як нам уявляється, слід виокремити два основні вектори вітчизняних публічних комунікацій – той, що стосується комунікаційних процесів всередині українського соціуму, та той, що має охоплювати питання взаємин українства зі світом.

У першому варто виділити наукові, політико-управлінські, освітні та культурні сегменти. Практична реалізація в цій сфері має пов'язуватись із студіюванням вітчизняних публічно-комунікаційних проблем та розробленням стратегій широкої участі громадян у їх реалізації – від рольових ігор у освітніх закладах до створення Е-платформ для обговорення цих питань й технологічного забезпечення волевиявлення кожного українця в різноманітних питаннях організації суспільного життя на національному, регіональному та локальному рівнях.

Другий напрям по суті є публічно-дипломатичним. У цьому контексті будь-якому українцю – за покликом його доброї волі чи виходячи із бізнес- або професійних уподобань, має бути надана можливість реалізуватись у популяризації вітчизняної культури, відстоюванні цінностей українського соціуму, формуванні та просуванні світом бренду «Україна» [7, с. 11]. Технічно забезпечити таку участь сучасний рівень комунікаційних технологій дозволяє. Натомість в інституційному відношенні публічна дипломатія України перебуває ще на стадії становлення, хоча наукова розробка розпочата й перші практичні кроки зроблено. Однак заявлена в 2021 р. «Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 рр.» вочевидь потребує уточнень, з огляду на зміни соціально-політичної кон'юнктури, що сталися впродовж 2022–2023 рр. [8].

Надзвичайно актуальним у публічно-дипломатичному контексті є вектор комунікацій із сусідніми країнами. Чи не «першою ластівкою» на цьому полі стала участь на початку лютого 2023 р. українських експертів з Міжнародного центру протидії російській агресії в розробці комунікаційних стратегій в рамках діяльності Центру Білоруських комунікацій [9]. Надалі, на наше переконання, подібне має стати складником публічно-комунікативної активності в інших «сусідніх» відповідних сегментах – румунському, угорському, словацькому тощо та в радіально ширших колах міжнародних взаємин. Обов'язковою умовою має стати широка участь української громадськості в обговоренні взаємин України із членами світового співтовариства загалом.

Література

1. Ершова, Н. Г. Публічні комунікації у публічній політиці : визначення основних понять. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1418> (дата звернення : 14.04.2023).
2. Європейські публічні комунікації: культура, політика, технології: колективна монографія / А. Л. Шинкарук, В. М. Парфенюк, Е. Я. Кац. Рівне : Рівненський інститут слов'янознавства КСУ, 2013. 416 с.
3. Публічна комунікація / за заг. ред. В. І. Шарого. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2020. 330 с.
4. Публічні комунікації: парламентський дискурс. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17459/> (дата звернення : 14.04.2023).
5. Як українцям, які виїхали в Європу, пояснити європейцям суть війни Росії проти України. URL: <https://argumentua.com/stati/yak-ukra-ntsyam-yak-vi-khali-v-vropu-royasnitivvoreitsyam-sut-v-ini-gos-proti-ukra-ni>. (дата звернення : 14.04.2023).
6. Верховцева І. Г. Ціна імперії: реформа сільського самоврядування в азійських регіонах Російської імперії (1860-і – 1917 рр.). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2023. Т. 34(73). №1. С. 169–178.
7. Verkhovtseva I. G., Skliarenko I. Yu. The brand «Ukraine» in the context of public diplomacy. *Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference: Methodological and attitudinal principles of classical science*. Stockholm : Mijnbestseller, 2023. P. 11–16.

8. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки / Міністерство закордонних справ України ; [упорядники: Д. Кулеба, Е. Джапарова, М. Липяцька та інші]. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>. (дата звернення : 14.04.2023).

9. Центр Білоруських комунікацій : Білорусь 2030 : експерти у Варшаві обговорили якою вона буде. URL: https://www.cbc.org.ua/post/belarus-2030-what-will-be?fbclid=IwAR2Qqlrmg4mTKNVE97zeJx_Rpm9ZcF0d5g6VRWL5CEkyCoi5bWfqMBAgaMw. (дата звернення : 14.04.2023).

УДК 355.01(477):008

Тур Оксана Миколаївна,
*професорка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
м. Кременчук, Україна*

Шабуніна Вікторія Валентинівна,
*доцентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
м. Кременчук, Україна*

ВІЙНА В УКРАЇНІ: БИТВА ЗА КУЛЬТУРУ

День 24 лютого 2022 року став переломним не лише для кожного українця, а й для всього світу. Життя стало розмежовуватися уявною червоною лінією і називатися ДО і ПІСЛЯ. Попри всі вигадані та озвучені російською пропагандою наративи, очевидним є, що головна мета війни – намір росії знищити Україну як суверенну державу, а українців – як самобутню й вільну націю.

Окупанти розуміють (і це розуміння для них не нове, витримане століттями), що культура України, особливо її культурна спадщина, має бути першочерговою мішенню й залишатися під ударом, доки не буде зруйнована вщент.

Незважаючи на свою потенційну вразливість у часи кризи, культура не стала беззахисною, вона продемонструвала свою опірність та спроможність протистояти агресії. Працівники культурної сфери, волонтери, воїни, місцеві громади, тисячі небайдужих людей виявили свою громадянську відповідальність, а в багатьох випадках і справжній героїзм, захищаючи культуру та культурну спадщину України. Українське суспільство вдячне міжнародній спільноті за безпрецедентну за інтенсивністю та масштабом допомогу в порятункові та збереженні культури України під час війни.

Україна вперше зіткнулася з такою бідою, тож орієнтується на світовий досвід, закладений у нормах міжнародного права, зокрема на Гаазьку конвенцію про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, Перший та Другий протоколи до неї. Це перша міжнародна угода, в якій об'єднано правові норми щодо охорони культурної спадщини у світовому масштабі. Документ розроблений на основі «Пакту Реріха», запропонованого відомим художником і громадським діячем М. Реріхом. Згідно з конвенцією об'єктами міжнародної охорони є такі культурні цінності (рухомі або нерухомі, будь-якого походження та приналежності), які мають особливе значення для культурної

спадщини кожного окремого народу. Це пам'ятки архітектури, історії та мистецтва, релігійні чи світські, археологічні пам'ятки, рукописи, архіви, колекції, музеї, бібліотеки, а також центри, де зосереджені культурні цінності [1].

У конвенції зазначено, що збитки, завдані культурним цінностям, які є об'єктами міжнародної охорони, примножують втрати культурної спадщини всього людства. Згідно з цим документом країни-учасниці конвенції зобов'язуються поважати культурні цінності, що захищаються конвенцією й які перебувають на їхній території й на території інших країн. Під час збройного конфлікту забороняється будь-яке використання цих цінностей, якщо воно може призвести до їх зруйнування або пошкодження. Договірні сторони повинні переслідувати й припиняти крадіжки, пограбування, акти вандалізму. Особи, винні в порушенні норм конвенції, притягаються до кримінальної відповідальності згідно з чинним національним законодавством. Конференція прийняла Виконавчий регламент процедури застосування конвенції та протокол щодо протизаконного вивезення культурних цінностей з окупованих території, який зобов'язує незаконного власника цих цінностей повернути їх після припинення воєнних дій.

Однак реалії війни засвідчують неефективність положень Гаазької конвенції, в яких ідеться про зобов'язання договірних сторін утримуватися від будь-яких ворожих актів стосовно культурних цінностей, грабунку, незаконного привласнення їх, актів вандалізму щодо них тощо. Така ситуація дає змогу класифікувати дії росіян як злочини, накладає обов'язок як на Україну, так і на світове співтовариство докласти зусиль до розслідування кожного такого зафіксованого злочину та несення відповідальності за нього.

Авторки цієї розвідки були учасницями Міжнародного форуму з безпеки культурної спадщини «Війна в Україні: битва за культуру» (8-9 лютого 2023 р.), зорганізованого Штабом порятунку спадщини та Національним музеєм Революції Гідності *Maidan Museum* у партнерстві з українськими й закордонними колегами [2]. Форум став масштабним неформальним майданчиком для спілкування бійців культурного фронту, які висловлювалися щодо нагальної необхідності формування Національної доктрини із захисту культурної спадщини – стратегічного документа, що враховує й український та світовий досвід реагування на надзвичайні ситуації, і динаміку технологічного поступу, можливості й виклики глобалізації та глокалізації, наявну світову систему захисту та збереження культурної спадщини в умовах кризи.

Доктрина має включати такі етапи:

- функціонування в некризових умовах і підготовку до кризи;
- реагування на кризу;
- стабілізацію та відновлення.

Ключовий принцип доктрини: збереження, передавання, промоція й розвиток культурної спадщини є питанням національної безпеки нарівні з територіальною цілісністю, збереженням незалежності України, її демократично-правового устрою, гуманітарною та екологічною безпекою. Більш того, саме культурна «прошивка» нації формує в суспільства розуміння важливості всіх зазначених цінностей та спроможність захищати їх. Створене й передане нам культурне надбання, врятована та відроджена історична пам'ять уможливили існування України в минулому та в сьогоденні, стали підґрунтям для розвитку України в майбутньому.

Література

1. Мельникова І.М. Гаазька конвенція. *Енциклопедія історії України*: Т. 2: Г–Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.: URL: http://www.history.org.ua/?termin=Gaazka_konvencija. (дата звернення : 11.04.2023).

2. Штаб порятунку спадщини / Heritage Emergency Response Initiative. Results of the International Forum on Cultural Heritage Security «War in Ukraine: the Battle for Culture». URL: https://www.youtube.com/watch?v=EZ1lZEcO_YM. (дата звернення : 11.04.2023).

УДК: 027.021 (477-25):655.4/.5:004.7

Татарчук Людмила Михайлівна,
заступниця директора з наукової роботи
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН,
кандидатка історичних наук,
м. Київ, Україна

Бородай Ірина Сергіївна,
головна наукова співробітниця
відділу документного забезпечення та збереження наукових фондів
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН,
докторка історичних наук, професорка,
м. Київ, Україна

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НААН З ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Видавнича діяльність у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України (ННСГБ НААН) є одним із пріоритетних напрямів, який органічно поєднується з іншими науковими дослідженнями установи і спрямований на формування інтегрованих науково-інформаційних ресурсів та забезпечення доступу до них; створення національної галузевої бібліографії; запровадження нових технологій щодо збереження й репрезентації кращого із власних накопичених століттями фондів.

Спектр видавничої продукції ННСГБ НААН широкий та різноплановий. Це, передусім, багатоаспектні за тематикою наукові, методичні, науково-бібліографічні, інформаційні видання, що супроводжують: а) історико-науковий аналіз становлення й розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні у контексті еволюції світової галузевої думки; б) інформаційно-бібліотечне забезпечення вітчизняного агропромислового виробництва; в) вивчення та репрезентацію історії для запровадження кращого для потреб сьогодення. Вагомими здобутками науковців є монографічні видання, кількість яких постійно зростає, зокрема у 2014 р. було підготовлено і видано 28 наукових видань, а вже у 2022 р. їх кількість становила – 47 [1].

Наприкінці 1990-х років, усвідомлюючи необхідність популяризації сучасних здобутків й історичних складових розвитку вітчизняної аграрної науки з її персоніфікованим наповненням, започатковано історичний та біобібліографічний напрями наукових досліджень через створення 13-ти історико-наукових та біобібліографічних серій. ННСГБ НААН відповідно до наказу Мінагрополітики України і НААН № 178/45 від 1.07.2002 р. є провідним науково-дослідним, бібліотечно-інформаційним і методичним центром сільськогосподарських бібліотек. У рамках виконання спільних проєктів в 2000–2023 рр. видано за позабюджетні кошти (90%) понад 300 книг. Для кожної серії розроблено положення, погоджене з НААН, а також Концепцію та науково-методичні вимоги до укладання біобібліографічних покажчиків на основі Методики врегулювання механізму формування та реалізації створення національної аграрної бібліографії [2]. В Україні та на пострадянському галузевому просторі жодна із бібліотечних установ не має такого репертуару біобібліографічних серій.

Завдяки системним історичним розвідкам повернуто до наукового обігу імена плеяди видатних особистостей, які створили авторитет української нації у світовому контексті. Серед них професори: П. В. Будрін, К. Г. Шіндлер, Б. Г. Іваницький, О. А. Яната, В. І. Сазанов, Г. Г. Махов, С. Ф. Веселовський, П. Р. Сльозкін, С. Л. Франкфурт, А. Г. Терниченко, С. М. Богданов, Д. О. Джовані, Д. Г. Віленський, С. П. Кульжинський, М. М. Вольф, С. Ф. Третьяков, М. М. Клепінін, М. В. Рязанцев, А. К. Скороходько, М. Н. Шевченко, Д. Ф. Лихвар, О. Г. Черняхівський, А. М. Сліпанський та ін. Вперше відтворено етапи формування науково-організаційної структури аграрної науки в Україні, її академізації, а також періодизації основи галузевого дослідництва – наукового ґрунтознавства. Біографічні та біобібліографічні дослідження про життя і діяльність учених – це внесок у національну наукову біографістику та біобібліографію.

Видання щорічних випусків «Календаря знаменних і пам'ятних дат в історії аграрної науки України», започаткованого у 2013 р., має на меті розповсюдження значущої фахової інформації для державотворення й утвердження національної ідеї, упорядкованої у хронологічному порядку визначних і пам'ятних дат еволюційного поступу галузевої науки в Україні. Крім того, випуски містять біографічні, бібліографічні й інші відомості про життя й діяльність провідних і, головне, – визнаних вітчизняних учених-аграріїв, функціонування окремих науково-дослідних установ, представлених на основі результатів досліджень, проведених в Інституті історії аграрної науки, освіти та техніки ННСГБ НААН [3].

Велике значення й популярність серед користувачів має рекомендаційна література у вигляді тематичних або галузевих бібліографічних покажчиків. З 2009 р. бібліотека видає науково-допоміжні покажчики іноземних сільськогосподарських видань із власних фондів у бібліографічній серії «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю». Вийшли друком 12 книг за підтримки дипломатичних представництв зарубіжних країн і міжнародних організацій, акредитованих в Україні, зокрема: «Польська книга у фондах ДНСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1771–2008)», «Колекція французьких сільськогосподарських видань у фондах ДНСГБ НААН (1801–2008)», «Чеські сільськогосподарські видання у фондах ННСГБ НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1894–2012)», «Німецькі сільськогосподарські видання у фондах ДНСГБ НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1822–2010)», «Іспанські сільськогосподарські видання у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (1914–2012)», дві книги «Англомовні сільськогосподарські видання у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (1823–1928)» і «(1929–1935)», «Словацькі сільськогосподарські видання у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (1955–2005)» тощо. Дослідження з виявлення інших іноземних видань наразі тривають, враховуючи, що у фондах ННСГБ НААН зберігаються документи на 35 мовах із 59-ти країн світу. Крім того, видано науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Фонд видань, випущених у ХІХ столітті з сільськогосподарської тематики ДНСГБ НААН, включених до державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання (1802–1900)» [2].

Важливе значення для успішного проведення наукових досліджень відіграє своєчасне й ефективне інформаційне забезпечення потреб користувачів. Важливою складовою галузевого інформаційного ресурсу є реферативний журнал «Агропромисловий комплекс України» та його спец випуски, що готуються на замовлення науково-дослідних установ. Випуск РЖ стало новим етапом у діяльності ННСГБ НААН як сучасного інформаційного центру, завданням якого є не лише зібрання першоджерел, але й відбір, систематизація, зберігання, пошук і розповсюдження сільськогосподарської інформації в умовах розвитку та реформування ринкових відносин. У реферативному журналі відображається близько 100 назв наукових періодичних і 70 назв продовжуваних видань за 29 напрямками аграрної науки, які опрацьовуються аналітично. Бібліотекою у 2006 р. започаткований випуск

щоквартального електронного фахового видання – міжвідомчий тематичний збірник «Історія науки і біографістика» (URL: <http://inb.dnsgb.com.ua>). Проблематика його наповнення спрямована на дослідження історії формування та розвитку наукових шкіл, проблеми формування нового концептуального бачення історії науки і біографістики, еволюцію соціальної функції науки та методів наукових розвідок, шляхи залучення наукової спадщини до вирішення нагальних питань сьогодення тощо. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 1188 від 24.09.2020 р. збірник включений до переліку наукових фахових видань України категорії «Б» за спеціальністю 032 – історія та археологія. Він індексується в міжнародних наукометричних базах даних: SIS (Scientific Indexing Services, USA) (з 2016 р.), IBI (InfoBase Index, India) (з 2016 р.) та Academic research index – researchbib (Японія) (2023).

Установа як науково-методичний центр для бібліотек аграрної галузі у своїй роботі використовує різні форми методичного впливу на діяльність бібліотек мережі, зокрема через «Бюлетень ННСГБ НААН», започаткований у 2001 р. На його сторінках висвітлюються результати аналізів звітів роботи бібліотек наукових установ та ЗВО аграрного профілю I–IV рівня акредитації на основі постійного моніторингу їх діяльності, статистичних показників, що уможливорює зробити оцінку їх роботи з висновками та підготовкою необхідних рекомендацій щодо удосконалення подальшого функціонування. У «Бюлетені» також друкуються інструктивно-методичні матеріали, витяги із державних законодавчих й нормативних документів, що забезпечують впровадження єдиних методологічних засад діяльності галузевих бібліотек щодо посилення їх ролі у розвитку аграрної науки, освіти та виробництва [4].

Не менш важливим є спрямування видавничої діяльності на стимулювання професійної взаємодії між бібліотеками, що виконується через матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів. Зокрема, за результатами проведеного семінару «Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу» (2014 р.), круглого столу «Інформаційні ресурси для аграрної науки і освіти: інтеграція і технології доступу» (2015 р.), щорічної науково-практичної конференції «Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра» (2020–2022) видано окремі збірники матеріалів.

Таким чином, видавнича діяльність ННСГБ НААН є перспективним напрямом розвитку її документально-комунікативних функцій, здатним перетворити бібліотеку на конкурентоздатний суб'єкт ринку інформаційних продуктів і послуг, спроможну посісти належне місце в інформаційному суспільстві. Крім того, вона сприяє потребам розвитку історичної свідомості та збереженню національної пам'яті, ствердженню національної ідеї фахової інформації, визначних і пам'ятних дат еволюційного поступу галузевої науки в Україні й переконує, що вектор її діяльності потрібно спрямовувати на подальший розвиток видавничих процесів, впровадження сучасних інформаційних технологій, поліпшення якості наукових видань.

Література

1. Вергунов В. А. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН в інформаційному суспільстві: інформаційно-бібліотечне забезпечення аграрної галузі / В. А. Вергунов, І. С. Бородай, Л. М. Татарчук, Н. Д. Коломієць, Т. В. Каштанова. Київ, 2019. 160 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/monografiya-NNSGB-inform-suspilstvo.pdf> (дата звернення: 01.02.2023).

2. Методика врегулювання механізму формування та реалізації створення національної аграрної бібліографії НААН, ННСГБ / уклад. В. А. Вергунов, С. Д. Коваленко, Л. А. Кириленко; відп. за вип. С. Д. Коваленко. Київ, 2019. 43 с.

3. Вергунов В. А. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН: історія та сучасність. До 100-річчя від дня створення. Київ : Аграрна наука, 2017. 464 с.

4. Татарчук Л. М. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://ube.nplu.org/rozdil/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8> (дата звернення: 3.01.2023).

UDC 004.031.42:347.78

Lytvynova Larysa,
Head of the Intellectual Property Protection Sector
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,
Cand. Sci. (Social Communications),
Kyiv, Ukraine

UNLEASHING THE POTENTIAL OF TDM FOR CULTURAL HERITAGE INSTITUTIONS OF UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES UNDER DIRECTIVE (EU) 2019/790

Text and Data Mining (TDM) is the process of extracting valuable information from large digital collections of textual and multimedia data. TDM has become an essential tool in the field of research and innovation, enabling scholars to analyze vast amounts of data and extract meaningful insights. In recent years, TDM has become increasingly popular in the cultural heritage institutions such as libraries, museums, and archives. TDM enables these institutions to extract valuable insights and knowledge from large volumes of digitized cultural heritage materials, such as texts, images, and audiovisual content. This can help in preserving and promoting cultural heritage and making it more accessible to the public.

For example, TDM can be used by libraries to analyze the content of their collections to identify trends, gaps, and patterns. It can also be used by museums to extract data from their image collections, such as object metadata or visual features, for research and analysis. Additionally, TDM can assist archives in digitizing and indexing large volumes of historical documents, making them more easily searchable and discoverable.

Overall, TDM provides an opportunity for cultural heritage institutions to gain new insights and knowledge from their collections, which can contribute to better preservation, management, and promotion of cultural heritage.

However, TDM is not without its challenges, particularly in the context of copyright law. The use of TDM may involve copying and analyzing large volumes of copyrighted material. This means that cultural heritage institutions must obtain the necessary permissions and licenses to use copyrighted works for TDM purposes. Failure to do so could result in legal action and substantial penalties.

In 2019, the European Union adopted Directive (EU) 2019/790 on copyright and related rights in the Digital Single Market (also known as the DSM Directive), which includes provisions aimed at clarifying the legal framework for TDM activities [1]. Articles 3 and 4 of the DSM Directive, which deal with Text and Data Mining, have significant implications for libraries, museums, and archives (LMA) in Ukraine. These institutions hold vast amounts of cultural heritage data, such as books, manuscripts, photographs, and recordings, which could potentially be used for TDM research.

Article 3 of the DSM Directive allows LMA to engage in TDM for the purposes of scientific research without seeking permission from copyright holders, as long as certain conditions are met. Specifically, the TDM must be carried out on legally accessed works, and the results must be used solely for scientific research purposes.

This provision is particularly important for LMA in Ukraine, as it clarifies that TDM can be used as a legitimate tool for scientific research in these institutions, without the need to obtain permission from copyright holders. This removes a significant legal barrier to TDM research, which could unlock new insights and discoveries from cultural heritage data.

Article 4 of the DSM Directive deals with licensing and contractual arrangements for TDM. This provision requires Member States to ensure that licensing agreements do not prevent or restrict the use of TDM for scientific research purposes. It also allows for the creation of voluntary codes of conduct for licensing agreements that ensure fair and transparent conditions for TDM.

For LMA in Ukraine, Article 4 of the DSM Directive is important as it encourages the development of fair and transparent licensing agreements that enable TDM for scientific research purposes. This could help to promote collaboration between LMA and researchers, enabling greater access to cultural heritage data for scientific research.

In addition to the specific provisions related to TDM, the DSM Directive also includes broader provisions related to the preservation and dissemination of cultural heritage. For example, Article 6 of the DSM Directive requires Member States to ensure that cultural heritage institutions have the legal right to digitize works in their collections for the purposes of preservation and dissemination. This provision is important for LMA in Ukraine, as it clarifies their rights to digitize and disseminate their collections, including through TDM research.

Overall, Articles 3 and 4 of the DSM Directive have significant implications for LMA in Ukraine, providing greater legal certainty and encouraging the use of TDM for scientific research purposes. By enabling greater access to cultural heritage data, these provisions could help to unlock new insights and discoveries, promoting innovation and advancing scientific research. However, there remain significant challenges that institutions must address in order to fully unlock the potential of TDM.

One of the main challenges is the lack of standardization of digital collections, which makes it difficult to extract data from different sources and to compare results across different institutions. In addition, there is a need for more robust infrastructure to support TDM activities, including the development of specialized software and tools for data analysis and visualization.

Another challenge is the need for cultural heritage institutions to navigate complex copyright laws, which vary from country to country and are often subject to interpretation by courts. Institutions must also be aware of the ethical considerations involved in TDM activities, including issues around privacy and data protection.

Despite these challenges, there are significant opportunities for cultural heritage institutions to leverage the power of TDM to advance research and knowledge in their respective fields. By analyzing vast amounts of data, institutions can uncover new insights, identify trends, and make new discoveries that were previously impossible to achieve.

In Ukraine, the adoption of the DSM Directive represents an opportunity for cultural heritage institutions to enhance their research capabilities and to contribute to the advancement of knowledge in their respective fields. However, there is a need for institutions to navigate the legal and ethical challenges associated with TDM activities, and to invest in the necessary infrastructure and expertise to support these activities.

In conclusion, TDM has the potential to revolutionize the way in which cultural heritage institutions conduct research and advance knowledge in their respective fields. The adoption of the DSM Directive provides a framework for institutions to engage in TDM activities in a legally compliant and ethically responsible manner. However, there remain significant challenges that institutions must address in order to fully realize the potential of TDM.

References

1. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN#d1e822-92-1https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790&from=EN> (дата звернення : 04.04.2023).

*Miamlina Antonina,
communication expert, reading promotion advocate,
instructional practitioner,
International Marketing Department,
Dnipro City, Ukraine*

READING PROMOTION ADVERTISING CAMPAIGNS PROVIDED BY LIBRARIES

This research is devoted to communication on reading promotion provided by libraries, so advertising and reading promotion communications are in focus of this study. The level of reading decreases all over the world and today and libraries need to communicate with readers and promote reading and books from archives because of poor interest to books and reading. There are many excellent examples of reading promotion offered by libraries. Outdoor and media advertising, public social announcements and social media promo campaign are among them. Libraries all over the world devotes part of their communications to book and reading promotion and reading promotion campaigns may become part of the library's strategy of marketing communication.

Right now, a lot of advertisements all over the world promote books and reading. Advertising campaign of libraries are among them. Nowadays there is low interest in reading books among different groups: children, teens, youth, adults. It is real problem that communities faced with in USA, Great Britain, Poland and Ukraine.

Some libraries give us bright examples of creative communication with readers and promote books and reading at all during last decade. New York Public Library, Boston Public Library, Milwaukee Public Library, Chicago Public Library (USA), National Library of Luxemburg (EU) are among them.

Milwaukee Public Library provide a brilliant outdoor advertising campaign that encourage people to go offline and enjoy reading books at 2012. This campaign marks and underline advantages of library and reading before social media as Facebook, Twitter, YouTube and looks alike logos of this social media. The main messages of this campaign are «Turn your face to the book», «You could be Reading», «140 characters? Try millions»[1].

Also Milwaukee Public Library transformed famous brands' logos into word library in next promo campaign in 2018. This advertisements showed that local library can provide community with free information and resources that match brands like YouTube, Spotify, Netflix, Amazon, LinkedIn and Google. The difference is that library card and subscription is free [2].

Boston public library create advertising campaign in order to communicate with community and library visitors about benefits of visiting library in 2008. The main question of this campaign was «What do you want to know?» and librarians were shown in advertisements as smart people that want to help with different questions. The copy of these ads:

- «I'm taking an acting class to practice my 'I don't know' face»
- «I'm like your friend who knows everything about everything, only I'm right»
- «We don't have chats at the water cooler. We have summits» [3].

Chicago public library have a great advertising campaign that make classic literature more modern in 2019. Five books heroes that have modern looks promoted access to all collections on the Chicago public library apps. Some stories, now in the digital formats. Novels that became modern in advertising were

The Jungle Book (R. Kipling), The Man In The Iron Mask (A. Dumas), Frankenstein (M. Shelley), Scarlet letter (N. Hawthorne), Wonderful Wizard Of Oz (L.F. Baum) [4].

Boston public library have «Sing up for your library card» campaign with digital banner and print posters promoted different services of library (Readers Clubs for kids, Internet, Chromebook laptops, technology classes, Community learning center, English-learning classes) as «your library card is a passport to literacy, technology, community and fluency» [5].

New York Public Library communicate with advertising that remind about free services. Outdoor board near the library used for information, announcements and communication with New Yorkers. Announcements of events, exhibitions and promotion of services were found. For example, free library services were promoted in brand identity of NYPL like free 8M books, 300K e-books, DVDs, WI-FI, public computers, classes, new yorkers were asked to get library card in order to receive access to books and services [6, 7]. «All books are free» says in smart advert in New York Times by New York Public Library posted in 2018. This print advertisement was explaining its great deal on books –they're all 100 percent off with free returns. Advertisements was posted before Black Friday and looks like advert of retailer [8].

The digital campaign «The New York Public Library Insta Novels» was set in June, 2019. The greatest stories were presented in short video via Instagram Stories, special video format length up to 15 seconds. Among novels were «Alice in Wonderland» (L. Carroll), «The Metamorphosis» (F. Kafka), «The Yellow Wallpapar» (C. Gilman), «The Raven» (E. Poe) and «A Christmas Carol» (C. Dickens). This is good example of reading promotion campaign provider by New York Public Library with the help of advertising agency «Mother» (NY). This professional promo campaign even was match with awards Clio Grand and Grand Clio Music Winners – 2019 [9]. By the way, this novels are often used by advertising agencies while launching advertising campaign for bookshops for creating narrations of reading and book promotion campaign [10, c 453–464].

Even during pandemic time library communicate with community. National library of Luxemburg provides reading tips in outdoor advertising campaign during December, 2020. In this advertisements was proved that reading is fascinating because it is possible to stay at home and explore new worlds with a books.

Messages provided by National library of Luxemburg were powerful actual advice for readers behavior during pandemic time [11]. Adverting campaign consists from several posters with such messages:

- Air out regularly your mind breathing books;
- Wear a mask like Superjhep, Darth Vader and Zorro;
- Quarantine yourself with the «Human Comedy» by Balzac;
- Don't meet in groups except with your favorite author;
- Keep your distance except for history, science, art and many others fields.

The main goal of this adverting campaign is to get people to read books, to read more books during quarantine and show the correct way of human behavior. This examples of great professional communication campaign shows the simplest way to promote reading, not only during uncertain or pandemic times. Advantages of advertising campaigns is underline the main feature just in correct time, when everyone needed to stay at home.

There are many excellent examples of reading promotion campaigns offered by libraries. Many libraries in different countries devoted time to communications and promote books and reading, so such campaigns may become part of the marketing strategy of library.

REFERENCES

1. Matt Stopera Milwaukee Public Library's Brilliant Ad Campaign To Get People Reading More Books. URL: https://www.buzzfeed.com/mjs538/milwaukee-public-libraris-brilliant-ad-campaignt?sub=1352223_72713 (дата звернення: 04.04.2023).

2. The Milwaukee Public Library Hijacked Brand Logos Like YouTube, Netflix and Spotify to Promote Itself / Kristina Monllos. URL: <https://www.adweek.com/brand-marketing/the-milwaukee-public-library-hijacked-brand-logos-like-youtube-netflix-and-spotify-to-promote-itself> (дата звернення: 11.04.2023).

3. Boston Public Library, Summits, Face, Right: URL: <https://www.adsoftheworld.com/campaigns/summits> (дата звернення : 07.04.2023).

4. Library, «The jungle book» URL: <https://www.adforum.com/creative-work/ad/player/34596559/the-jungle-book/library> (дата звернення: 09.04.2023).
5. Advertisement URL: <https://local.baystatebanner.com/boston-us-ma/boston-public-library-617-536-5400/2022-09-14-12284871-boston-public-library-sign-up-for-your-library-card-its-your-passport-to-community-technology-literacy-fluency-h-juttaji-public-boston-your-bpl-card-is-your-passport-to-the-community-learning-center-where-youll-find-everything-you-need> (дата звернення : 09.04.2023).
6. Travelling Librarian 2015 / Tim Nudd. URL: <http://surl.li/hixrf> (дата звернення: 07.04.2023).
7. Closed sign due to COVID-19 at the New York Public Library / Tim Nudd. URL: <https://www.alamy.com/closed-sign-due-to-covid-19-at-the-new-york-public-library-image349114520.html> (дата звернення : 07.04.2023).
8. Tim, Nudd. The Story Behind the New York Public Library's Clever Retail Ad for Black Friday / Tim Nudd. URL: <https://musebycli.io/advertising/story-behind-new-york-public-librarys-clever-retail-ad-black-friday> (дата звернення: 07.04.2023).
9. The New York Public Library Insta Novels URL: <https://www.adsoftheworld.com/campaigns/the-new-york-public-library-insta-novels> (дата звернення: 08.04.2023).
10. Мямліна А. В. Рекламні комунікації читання та книжок: використання міфологеми Героя. *Вісник Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника*. 2015. No 7 (23). С. 452–466.
11. Reading Tips during Covid by Bibliotheque nationale du Luxembourg. URL: https://www.adsoftheworld.com/media/outdoor/bibliotheque_nationale_du_luxembourg_reading_tips_during_covid (дата звернення: 12.10.2022).

УДК 027.7:004

*Абрамова Тетяна Анатоліївна,
завідувачка сектору оцифрування документів
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ – ЦЕНТР ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Трансформації системи вищої освіти та залучення інноваційних засобів в освітній процес сприяють популяризації технологій віртуальної та доповненої реальності як методів навчання. Віртуальна та доповнена реальність відкривають перед системою вищої освіти численні можливості, які можуть відіграти значущу роль у вирішенні її ключових завдань та забезпечити вихід на новий рівень якості. Сьогодні бібліотеки трансформують послуги та інформаційні продукти, щоб підвищити цінність своїх послуг і задовольнити мінливі інформаційні потреби користувачів. Традиційні бібліотеки все ще працюють здебільшого з друкованими матеріалами, які є дорогими і громіздкими, проте шукачі інформації більше не задовольняються лише друкованими матеріалами – вони хочуть доповнити друковану інформацію динамічними електронними ресурсами. Отже, зростає попит на цифрову інформацію.

Дослідниця Медведь М. наголошує, що кардинальні зміни в суспільному розвитку України, які відбулись за останні два десятиліття, суттєво підвищили роль бібліотек, і сталося це завдяки використанню їх інформаційних ресурсів. У сучасних умовах глобальної інформатизації бібліотечні ресурси набувають важливого значення як національний стратегічний ресурс, що визначає рівень інтелектуального потенціалу суспільства [1].

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв прагне сприяти розвитку науково-освітнього середовища закладу вищої освіти та використовувати

новітні технології, зокрема такий ресурс, як цифрова бібліотека, яка забезпечує миттєвий доступ до оцифрованої інформації і складається з різноманітних ресурсів, зокрема мультимедійних.

Цифрова бібліотека є результатом впливу технологічного розвитку на сферу освіти. Сьогодні цифрова бібліотека широко застосовується в різних університетських бібліотеках, зокрема і в Україні. Цифрова бібліотека – це система управління бібліотекою на базі ІКТ, в якій користувачі бібліотечних можуть знайти інформацію, пов'язану з читанням книг або інших документів в електронному вигляді. Розвиток бібліотек у напрямі створення цифрових бібліотек насправді є не просто пристосуванням до розвитку інформаційних технологій, а насамперед зумовлений потребами у зміні системи вищої освіти, яка охоплює зміну парадигми навчання за допомогою електронного навчання, зміни в науковій комунікації, що призводять до електронних досліджень, та нагальною потребою у формуванні інформаційної грамотності у вищій освіті.

Цифрова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв – це бібліотека, яка зберігає інформацію в цифровому вигляді із зовнішніх джерел для подальшого розповсюдження як серед зареєстрованих користувачів, так і для наукової спільноти в цілому. Мета створення електронної бібліотеки – прискорити систематичний розвиток процедур збору, зберігання та організації інформації в електронному вигляді; сприяти ефективному та економічно вигідному наданню інформації всім користувачам; сприяти спільним зусиллям у створенні дослідницьких ресурсів, комп'ютерних та комунікаційних мереж; зміцнювати комунікацію та співпрацю між освітніми установами; взяти на себе провідну роль у створенні та поширенні знань; створити простір для інституційної співпраці та програм обміну. Функції цифрової бібліотеки КНУКіМ: доступ до великих обсягів інформації для користувачів; доступ до першоджерел інформації; підтримка мультимедійного контенту разом з текстом; мережевий доступ до інтернету; ручний для користувача інтерфейс; гіпертекстові посилання для навігації; розширений пошук і вилучення; інтеграція з іншими електронними бібліотеками; простота і зручність у використанні.

Для користувачів цифрові технології – це не просто інструмент, це також життєве середовище, яке відкриває нові можливості. Навчання у зручний час можливість скласти індивідуальну освітню траєкторію та ін. Зрозуміло, що основним ресурсом цифрової освіти є інформація, і саме бібліотеки можуть забезпечити доступ до різноманітних надійних джерел інформації навчальної, наукової та інших документів.

Всі користувачі бібліотеки КНУКіМ мають можливість 24/7 користуватися документами з фонду книгозбірні. Працівники бібліотеки виконують спектр послуг, які можна замовити, зокрема електронна доставка документів, замовлення оцифрування повного або частини документа з фонду бібліотеки та ін. [2].

Серед своїх переваг цифрова бібліотека має такі: забезпечує ефективну, точну та гарантовану автентичність; простий контроль плагіату; зручна класифікація навчальних та наукових матеріалів; відкритий доступ забезпечує високий рівень цитування; віддалений доступ до інформації з будь-якого пристрою. Проте не варто забувати і про недоліки: проблеми з авторським правом, зокрема розповсюдження матеріалів мережею «Інтернет»; складний процес управління електронною книгою, статтею чи документом, що передбачає декілька етапів; відсутність доступу через технічні проблеми (пошкодження або вимкнення мережі) та ін.

Література

1. Медведь М. М. Інновації в роботі наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Міжнародний науковий вісник*. Спецвип. 1–2 (14–15). Ужгород, 2017. С. 106–111.
2. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв : офіц. сайт. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/e-doc-delivery/> (дата звернення: 20.04.2023).

Бакланова (Благодірова) Світлана-Анна Анатоліївна,
завідувачка шкільної бібліотеки
Комунального закладу
«Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 30
Харківської міської ради імені героя С. О. Борзенка»,
м. Харків, Україна

Науковий керівник:
Іванова Ніна Василівна,
кандидатка технічних наук, доцентка,
м. Харків, Україна

ОСВІТЯНСЬКА БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР КЕРУВАННЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ТА ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Освітнянські бібліотеки тісно переплітають свою роботу з подіями, які відбуваються в суспільстві, територіальних громадах, областях та країні. Бібліотека- науково- культурно- освітній заклад, що керує і сприяє глобалізації освітніх процесів в освітньому закладі, а також організовує комплектування, зберігання, громадське використання видавничої писемної культури і друку та виконує інформаційну, освітню, комунікативну, методичну і видавничу функції. Бібліотеки враховують в своїй роботі події сьогодення (зокрема: стан країни при карантині при COVID, воєнний стан країни з 24 лютого 2022 року і по теперішній час). Освітнянська бібліотека- обов'язковий підрозділ навчального закладу, органічно поєднує завдання, що стоять в галузі освіти і бібліотечної справи, здійснює бібліотечно-інформаційне, культурно-просвітницьке забезпечення навчально- виховного процесу як в урочний, так і в позаурочний час, як online так і offline. Їх діяльність організовується відповідно до Конституції України, керівних матеріалів Верховної Ради України, Міністерства освіти та науки України, Управління освіти адміністрації області, міста, району спільно з педагогічними колективами відповідно до планів роботи і нормативних документів, затверджених адміністрацією навчального закладу. Освітній навчальний заклад забезпечує умови, необхідні для функціонування бібліотеки, зокрема, для належного зберігання, використання і поповнення фондів, гарантує їх цілісність, неподільність. У своїй діяльності освітнянські бібліотеки керуються Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», Положеннями про бібліотеки навчального закладу. Освітнянська бібліотека – центр навчально- виховного процесу, обслуговує читачів. Напрямки роботи освітнянських бібліотек складаються із таких основних блоків: обслуговування наукових, педагогічних працівників, технічного обслуговуючого персоналу та здобувачів освіти; інформаційне забезпечення наукового, навчально-виховного процесу; масова робота; співпраця з іншими бібліотеками, вивчення розвитку читацьких інтересів, та виховання культури читання; інформаційне забезпечення наукового, навчально- виховного процесу; співпраця освітнянських бібліотекарів з науковими, педагогічними колективами; робота з обдарованими здобувачами освіти, тощо. В умовах інформаційного суспільства змінюється і роль бібліотек як центрів керування і глобалізації наукових та освітніх процесів, інформаційних та соціокультурних центрів. Головна мета освітнянської бібліотеки– інформаційне забезпечення наукових працівників, учасників навчально- виховного процесу в освітньому закладі. Спільно з викладачами в межах своєї компетенції бере участь у науковому, навчально- виховному процесах, науково-пошуковій та красназничій роботах. Завдання, що стоять перед національною школою, процес інформатизації суспільства зумовили зміну функцій та статусу бібліотек навчальних закладів, зокрема, перетворення їх на освітні бібліотечні- інформаційні центри.

Одним з основних завдань освітянських бібліотек залишається виховання інформаційної культури – сталого прагнення до пошуку інформації, формування навичок її систематизації та оцінки, вміння користуватись бібліотеками.

Пріоритетним напрямком роботи освітянської бібліотеки є керування знаннями в освітньому закладі і глобалізація освітніх процесів, співпраця з викладачами, керівниками, батьками здобувачів освіти, тощо. Форми такої співпраці такі: моніторинг читацьких інтересів здобувачів освіти; спільно підготовлених та проведених бібліотечних уроків; виступи працівників бібліотеки; інформування про корисні ресурси інтернету; систематизація інформаційних матеріалів, які викладач може використати на лекціях; інформування про стан збереження навчальної літератури, тощо.

Трансформація освітянських бібліотек, яка відбувається в останні роки дає можливість спрогнозувати основні напрямки їх розвитку. Насамперед це: створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу; організація індивідуальної, групової, навчально-пізнавальної діяльності, забезпечення вільного доступу користувачам до різних інформаційних джерел; розвиток освітянських бібліотек як центрів керування знаннями і глобалізації наукових та освітніх процесів, інформаційних і соціокультурних центрів; оснащення бібліотек забезпечено необхідною комп'ютерною технікою та відповідними програмним забезпеченням, із підключенням до мережі «Інтернет», поповнення бібліотечних фондів літературою наукового, навчального, науково-методичного та професійного спрямування та періодичними виданнями; покращення інформаційно-бібліотечного забезпечення читачів, педагогічних працівників із використанням нових форм роботи: електронних виставок, презентацій, виставок реферативних журналів, видачі користувачам матеріалів електронно-інформаційного змісту; підвищення професійної компетенції бібліотечних фахівців, передовсім у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; налагодження співпраці та обміну інформацією з бібліотеками інших систем і відомств, інформаційними центрами, тощо.

Література

1. Ніколаєнко Я. Актуальні напрями соціокультурної діяльності освітянських бібліотек. *Науково-педагогічні студії*. 2019.
2. Солодовнік М., Кривко Р. Близько 10 бібліотек Харківщини знищені внаслідок війни, 219 опинились в окупації. *Suspilne. media*. URL: <https://suspilne.media/266068-blizko-10-bibliotek-karkivsins-zniseni-vnaslidok-vijni-215-perebuvaut-v-okupacii/>(дата звернення: 13.03.2023).
3. Сторітелінг як метод навчання. Креативна Міжнародна Дитяча Школа. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/blog/storytelling-yak-metod-navchannya/>.What Is Storytelling? National Storytelling Network. <https://storynet.org/what-is-storytelling/>(дата звернення: 13.03.2023).

Биркович Тетяна Іванівна,
професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
докторка наук з державного управління, професорка,
м. Київ, Україна

Кучеренко Єлизавета Андріївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОГО ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Сьогоднішній світ маркетингу зазнає значних змін і вимагає від підприємств постійної адаптації до нових технологій та стратегій. Один із ключових інструментів, що забезпечують успішні результати в онлайн-маркетингу це таргетована реклама. Таргетована реклама – це потужний інструмент, який дозволяє компаніям звертатися до конкретної аудиторії, збільшуючи ефективність рекламної кампанії та знижуючи витрати. Завдяки такому інструменту сучасного інтернет маркетингу, маркетологи можуть точніше визначити свою цільову аудиторію та робити більш персоналізовані пропозиції, що сприяють підвищенню конверсії. Крім того, таргетована реклама дозволяє маркетологам збільшувати лояльність своєї аудиторії, створюючи персоналізовані та цікаві рекламні пропозиції, що забезпечують більшу ефективність рекламної кампанії. Інтеграція технологій таргетування в маркетингову стратегію є важливим елементом, який дозволяє компаніям бути конкурентоспроможними на сучасному ринку.

Таргетована реклама розміщується на різних каналах, таких як: вебсайти, соціальні мережі, мобільні додатки, електронна пошта та інші. Використання цього виду реклами дозволяє рекламодавцям ефективно використовувати свій бюджет, оскільки рекламні повідомлення показуються тільки користувачам, які відповідають певним критеріям.

Таргетована реклама є ефективним інструментом для залучення нових клієнтів, збільшення продажів та відтворення лояльності клієнтів. Науковець Джек Берковіць в сфері захисту інформації в своїй праці говорить про те, що при зборі та використанні інформації про користувачів необхідно дотримуватись принципів етики та захисту приватності, щоб запобігти порушенню прав користувачів на захист персональних даних [1].

Особливості тергетингу [2]:

- Гнучкі налаштування та опції для відображення реклами, беручи до уваги соціальний статус користувача, стать, інтереси, вік, освіту.
- Зручні інструменти, що дозволяють швидко зрозуміти, наскільки ефективними були оголошення і на основі цього внести відповідні корективи.
- Можливість створювати окремі оголошення для різних цільових груп.
- Можливість виводити рекламу без наявності сайту, що важливо для стартапів, малого бізнесу та початківців. Створити сторінку в соцмережах набагато легше, аніж повноцінний сайт.

Для налаштування таргетованої реклами, маркетологи використовують Business Manager, за допомогою якого можна створювати та керувати рекламними оголошеннями, налаштовувати цільову аудиторію, аналізувати результати рекламної кампанії та оптимізувати їх. Крім того, бізнес-менеджер дозволяє більшій кількості користувачів працювати з рекламою в одному обліковому записі та забезпечує зручний доступ до інструментів та ресурсів, які потрібні для керування рекламою на Facebook та Instagram [3].

Для керування рекламою на Facebook та Instagram необхідно мати рекламний кабінет (Ads Manager), який є частиною бізнес-менеджера. Він включає безліч ефективних

інструментів для просування реклами – багато налаштувань дозволяють досягти найкращого результату» [4].

Рекламний кабінет – це інтерфейс, який дозволяє створювати та керувати рекламними кампаніями на Facebook та Instagram. У рекламному кабінеті можна створювати оголошення (рекламу), налаштовувати цільову аудиторію та аналізувати результати рекламної кампанії.

Ads Manager налічує шість цілей [5]:

1. Впізнаваність – дана ціль показує рекламу людям, які с найбільшою вірогідністю запам'ятають її. Вона підходить для охоплення аудиторії, проросту впізнаваності бренду, переглядів відео, впізнаваність адреси точки.

2. Трафік – дана ціль використовується для направлення людей в конкретні міста призначення, наприклад на сайт, в додаток. Підходить для переходам на сайт (кліки) , перегляду цільової сторінки, для переходу в Messenger та WhatsApp, для мотивування людей щоб зателефонували в компанію.

3. Залученість – використовується для отримання відміток подобається або взаємодії з дописом (написання коментарів під дописом).

4. Генерація лідів – дана ціль треба для отримання лідів (клієнтів). Під час перегляду рекламної кампанії клієнт заповнює форму щоб проконсультуватися.

5. Просування додатків – компанії використовують при пошуку людей, які завантажуть додатки і будуть продовжувати користуватися ними. Підходить для завантаження додатку.

6. Продажі – через ціль «продажі» компанії шукають потенційних покупців своїх товарів чи послуг.

Отже, таргетована реклама стала важливим інструментом у сучасному інтернет-маркетингу, дозволяючи компаніям досягати своєї цільової аудиторії з точністю та ефективністю. За допомогою передових технологій: аналітики даних та таргетингу – компанії можуть налаштовувати свої оголошення на конкретні: демографічні, інтересові та поведінкові характеристики аудиторії, тим самим збільшуючи релевантність та ефективність своїх маркетингових зусиль. Переваг таргетованої реклами безліч, включаючи збільшення залученості, вищу конверсійність та кращу окупність. Досягаючи цільову аудиторію з ефективними рекламними кампаніями, компанії привертають увагу до себе потенційних клієнтів, що призводить до більшої лояльності бренду та довгострокового успіху.

Інтеграція технологій таргетування в маркетингову стратегію є важливим елементом, який дозволяє компаніям бути конкурентоспроможними на сучасному ринку.

Література

1. Jack Berkowitz. ADP Spark, ADP, n.d. Web. URL: <http://surl.li/hixro> (дата звернення: 23.03.2023).

2. Таргетована реклама як інструмент інтернет-маркетингу. Zvistka.in.ua. URL: <https://zvistka.in.ua/svitt/tarhetovana-reklama-ia-k-instrument-internet-marketynhu/> (дата звернення: 23.03.2023).

3. Facebook бізнес-менеджер: керівництво, як створити та налаштувати.» Aboutmarketing.info. URL: <https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/facebook-biznes-menedzher-kerivnytstvo-yak-stvority-ta-nalashtuvaty/> (дата звернення: 23.03.2023).

4. Рекламний кабінет Facebook: як створити, зайти, налаштувати. MyDovidka. URL: <https://mydovidka.com/facebook/reklamnij-kabinet-fejsbuk-yak-stvoriti-zajti-nalashtuvati/> (дата звернення: 23.03.2023).

5. Facebook Ads Manager. Facebook. URL: <http://surl.li/hixrp> (дата звернення: 23.03.2023).

*Горбань Юрій Іванович,
професор кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидат культурології, доцент,
м. Київ, Україна*

*Рибка Лариса Анатоліївна,
завідувачка відділу наукової комунікації і публікаційної діяльності
Наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ: СТРАТЕГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у функціонуванні бібліотек стало неминучим у контексті підтримки закладів вищої освіти (ЗВО). У зв'язку з цифровізацією в наукових дослідженнях розглядаються питання зміни стратегій розвитку та оцифрування документів бібліотек навчальних закладів в умовах нового інформаційного середовища.

Трансформація та реформування вищої освіти, інтеграція цифрових технологій у діяльність бібліотек сприяють інтеграції національної наукової системи у світовий інформаційний культурний простір. Як наслідок, модернізуються бібліотечні послуги, а оцифрування документних ресурсів сприяє інтерактивній співпраці між користувачами. Відбувається переосмислення ролі бібліотеки закладу вищої освіти, а отже, змінюються стратегії діяльності та наповнення. Модернізація бібліотечного обслуговування зумовлює суттєве переосмислення традиційних уявлень про місце і роль бібліотеки, що потребує зміщення акцентів у функціонуванні бібліотеки, докорінних змін та активізації її діяльності [3].

Бібліотеки мають потужний потенціал консолідації соціальних груп у глобальному масштабі, спрямування якого на дотримання європейських цінностей може сприяти інтеграції України до європейської спільноти, виступати гарантом доступу до знань, інформації, культурної спадщини. Окрім цифровізації, на діяльність університетських бібліотек суттєво впливають сучасні тенденції в суспільстві, визначаючи стратегічні цілі та завдання її розвитку. Колективи професіоналів ЗВО створюють нові форми бібліотечної роботи, щоб максимально повно задовольнити інформаційні, культурні, наукові потреби користувачів. У період динамічних змін, що відбуваються в суспільстві, університетські бібліотеки є інтелектуальним простором, структурованим соціально-комунікаційним комплексом [4]. Стрімкі зміни, спричинені прискореним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, сильною конкуренцією з боку популярних і легкодоступних джерел інформації з мережі «Інтернет», суттєво змінюють інформаційний ландшафт функціонування бібліотек [5].

Зважаючи на еволюцію електронних бібліотек, спостерігається зростання вимог користувачів бібліотек, а також нові виклики для постачальників і персоналу [8]. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у функціонуванні бібліотек стало обов'язковим для належної діяльності закладів вищої освіти. У зв'язку з цифровізацією в наукових дослідженнях розглядаються питання зміни стратегій розвитку та оцифрування документних ресурсів бібліотек закладу вищої освіти в умовах нового інформаційного середовища. С. Барабаш [1] у своїй науковій роботі пропонує стратегії підвищення якості бібліотечних послуг у закладі вищої освіти. А. Гуменчук та ін. [9] розробили стратегію корпоративної співпраці для формування консолідованого та зручного

структурованого цифрового ресурсу вищої освіти, оснащеного зручними пошуковими сервісами. К. Кодуа-Нтім та М. С. Фомбад стверджують, що програмне забезпечення, персонал, адвокація, маркетинг і політика є факторами, що сприяють успіху стратегій університетських бібліотек [10].

Різні види ІКТ та бібліотечних послуг є ключовими елементами, основою сталості закладів вищої освіти. Наукова цінність наявних ІКТ і бібліотечних послуг полягає в переході від традиційної до віртуальної платформи для ефективної діяльності бібліотеки, надання послуг, реструктуризації бібліотечного середовища та необмеженого доступу [7].

В. Білоус визначає, що стратегією діяльності бібліотеки є напрям інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах даних та пошукових системах (Scopus, WoS, Google Scholar та ін.). Зокрема, всі бібліотеки закладів вищої освіти України мають вільний доступ до баз даних Web of Science Core Collection та Scopus [2].

О. Рибальченко на прикладі дослідження стратегічного розвитку Наукової бібліотеки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка доводить, що стратегічний зміст відповідає викликам часу і поєднує традиційні та інноваційні форми роботи установи. Бібліотека позиціонується як партнерська структура ЗВО для інформаційної підтримки підготовки, викладання та проведення досліджень. Попри те, що бібліотека залишається платформою для отримання та поширення навчальної літератури для студентів, аспірантів і викладачів, установа також є засобом просування результатів досліджень у науковому середовищі, зберігачем електронного освітнього та дослідницького контенту університету. Стратегія бібліотеки охоплює п'ять ключових стратегічних напрямів, визначених «Концепцією розвитку Наукової бібліотеки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка», а саме:

- підтримка освітньої діяльності та наукової роботи, досліджень;
- інформаційно-аналітичний моніторинг та бібліометричний аналіз;
- розвиток бібліотечних та інформаційних технологій;
- розвиток бібліотечного простору;
- управління змінами та підвищення рівня людських ресурсів бібліотеки [6].

Освітня діяльність бібліотеки є вагомою ланкою у підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних вирішувати складні науково-дослідні та виробничі завдання. Навчальна діяльність підлягає постійному розвитку й трансформації соціально-економічної та технічної ситуації у світі, а отже, бібліотека повинна реагувати на ці зміни [4].

Розвиток ринкових відносин, конкуренція за інвестиції в науку, освіту та культуру, загострення соціальних та екологічних проблем потребують швидкого реагування на зовнішні та внутрішні зміни. Одним з найефективніших інструментів такого реагування є методи стратегічного менеджменту, які абсолютно спроможні використовувати бібліотеки різних типів. Результати впровадження бізнес-процесів стратегічного менеджменту в бібліотечну діяльність мають цілком практичні та очевидні переваги, що призводять до підвищення якості та ефективності бібліотечних продуктів і послуг. Їх поширення, обмін досвідом і подальший розвиток потребує діалогу фахівців, який успішно реалізується в рамках тематичних науково-практичних заходів.

Світовий досвід практичної діяльності бібліотек показує, що в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій необхідний сервіс-орієнтований підхід у визначенні стратегічних цілей розвитку в галузі технологій, спрямованих на користувача, виявлення його потреб і надання йому необхідних послуг.

Можна констатувати, що бібліотеки активно створюють і підтримують вебсайти, використовують публічні соціальні мережі для організації професійної комунікації та взаємодії з користувачами, бібліотечних послуг, просвітницької діяльності та рекламних заходів. Вони обирають найнеобхідніше програмне забезпечення, розробляють форми

миттєвих відповідей, використовують інші засоби інтерактивного спілкування. Все це наближає їх до читачів, робить більш релевантними в сучасному інформаційному суспільстві, формує новий імідж, підвищує соціальну активність користувачів через залучення їх до створення бібліотечного контенту (опосередкована участь у формуванні ресурсу через спільну фільтрацію).

Сьогодні найбільші бібліотеки світу приділяють особливу увагу стратегічному плануванню. Насамперед це є стратегічні плани Британської бібліотеки, яка протягом останніх років розробляє стратегії за певним напрямом. Національні бібліотеки Європи адаптували аналітичні та раціональні аспекти стратегічного бізнес-планування до своїх реалій.

В умовах цифрового середовища сучасна діяльність бібліотеки формує цінність матеріалів і ресурсів, контенту через різні інструменти взаємодії з користувачами. До речі, цифрові технології є одним з найефективніших інструментів цифрової інтерактивності. Наприклад, Британська бібліотека інтегрує друковані та цифрові видання задля збереження національної культурної спадщини з метою надання інформаційних послуг науковцям, бізнесу, дослідникам і науковим групам. Стратегія «Живі знання» бібліотеки спрямована на майбутній розвиток за допомогою таких засобів:

- створення, управління, збереження національної колекції опублікованого, письмового та цифрового контенту Великої Британії;
- підтримка та стимулювання різних видів розслідувань;
- впровадження інновацій у бізнесі;
- залучення громадян до культурного досвіду країни;
- навчання дітей та молоді;
- співпраця з партнерами для обміну знаннями та досвідом по всьому світу [13].

Стратегічні пріоритети Німецької національної бібліотеки такі:

- розширення цифрових колекцій;
- розширення процесів цифрового індексування;
- поєднання культури і науки;
- розвиток освітніх організацій.

Основне бачення бібліотеки полягає в тому, що: «Німецька національна бібліотека – це активна культурна пам'ять про минуле і майбутнє». Місія Національної бібліотеки Франції (BnF) полягає у збиранні, класифікації, збереженні, збагаченні та передачі національної документальної спадщини. BnF надає найбільшій кількості людей доступ до колекцій дистанційно і розвиває національне та міжнародне співробітництво [12].

Подібно до діяльності Британської бібліотеки, стратегічна діяльність Інформаційного центру науки і технологій ім. Лейбніца також охоплює поширення друкованого та електронного контенту. Крім того, як науково-дослідна установа, Інформаційний центр науки і техніки ім. Лейбніца постійно розширює значущість, цінність німецького інформаційного центру для оцифрування результатів досліджень і надання їх у відкритий доступ для зацікавлених сторін. Інформаційний центр науки і техніки ім. Лейбніца проводить прикладні дослідження і розробки з метою формування і надання нових послуг та вдосконалення наявних. Дослідження бібліотеки зосереджені на науці про дані та цифровому контенті бібліотек, управлінні науковими даними, нетекстових матеріалах, відкритій науці та візуальній аналітиці. Про це йдеться на офіційному сайті бібліотеки: «Ми розуміємо трансфер знань і технологій як передачу ресурсів науці, промисловості, політиці та суспільству. Консультування, посередництво та застосування є для нас основними напрямками діяльності» [11].

Специфіка розвитку сучасних технологій полягає в тому, що вони змінюються дуже швидко, проте водночас допомагають бібліотекам працювати продуктивніше, підвищувати конкурентоспроможність, спектр реалізації соціальних проектів та їх ефективність, розробляти нові способи і форми інформування користувачів, враховуючи їх переваги в отриманні інформації. У зв'язку з цим постає проблема раціонального вибору варіантів вебсервісів для розв'язання певних завдань і формування набору критеріїв для їх

порівняння. Раціональний вибір – це дія особи, яка приймає рішення на основі всієї доступної їй інформації, проводить найкращі результати для бібліотеки в цілому з метою реалізації сервіс-орієнтованого підходу під час обслуговування користувачів бібліотеки.

Висновки. Сучасна бібліотека функціонує в тісній взаємодії із зовнішнім інформаційним середовищем, яке визначає можливості та умови будь-якої її діяльності. В умовах динамізму зовнішнього середовища щораз вищі вимоги до адаптації стають значущими настільки, що створення потенціалу взаємодії із зовнішнім середовищем має стати визначальним фактором стратегічної поведінки бібліотеки. В умовах розвитку інформаційних технологій сервіс-орієнтований підхід необхідний для визначення стратегічних цілей розвитку в галузі технологій, орієнтованих на користувача, виявлення його потреб і надання йому необхідних послуг. Бібліотеки активно створюють і підтримують вебсайти, використовують публічні соціальні мережі для забезпечення професійної комунікації та взаємодії з користувачами, надання бібліотечних послуг, освітніх заходів та рекламної діяльності. Встановлено, що бібліотеки обирають найнеобхідніше програмне забезпечення, розробляють форми миттєвого реагування, використовують різні засоби інтерактивної комунікації. Цифровий контент та інтерактивні технології наближають їх до читачів, роблять більш релевантними в сучасному інформаційному суспільстві, формують новий імідж, підвищують соціальну активність користувачів через залучення їх до створення бібліотечного контенту.

Література

1. Барабаш С. II Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення», 6–9 жовтня 2020 р. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 114–120.
2. Білоус В. С. Бібліотека – різновекторний навігатор у соціально-комунікаційному просторі закладу вищої освіти. *Бібліотечний Меркурій*. 2019. Вип. 2 (22). С. 111–129.
3. Білоус В. С. Бібліотека закладу вищої освіти: виклики сьогодення. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017–2018 рр., (16–17 трав. 2019 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. Т. 2. С. 197–203.
4. Горбань Ю. І. Розвиток бібліотеки університету: комплекс стратегічних рішень. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 180–184.
5. Куц О. В. Веб-контент бібліотек медичних вільних економічних зон України: можливості для підвищення рівня інформаційної культури користувачів. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 23–24 квіт. 2020 р. Харків : ХДАК, 2020. С. 183–184.
6. Рибальченко О. М. Наукова бібліотека ХНТУСГ сьогодні і перспективи розвитку. *Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін та інновацій в освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 жовт. 2019 р. Харків : ХНТУСГ. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/15794/1/NB_KhNTUSH_sohodni_i_perspektyvy_rozvytku.pdf (дата звернення: 22.03.2023).
7. Enakrire R. T. Using information and communication technologies and library operations in support of higher education institutions. *Journal of Educators Online*. 2021. Vol. 18 (1).
8. Fan Y. The Cost Function and Improvement Strategies of Service Quality of University Library under New Information Environments / Y. Fan, J. Panneerselvam, L. Liu // 2017 IEEE International Conference on Internet of Things (iThings) and IEEE Green Computing and Communications (GreenCom) and IEEE Cyber, Physical and Social Computing (CPSCom) and IEEE Smart Data (SmartData), 21–23 June 2017. P. 208–215.
9. Humenchuk A. Strategy of the Scientific Educational Libraries of Ukraine Network Digitalization / A. Humenchuk, N. Michanyn, T. Novalska, O. Trach // Control, Optimisation and

Analytical Processing of Social Networks: Proceedings of the 2nd International Workshop on COAPSN-2020, 21 May 2020. Lviv : Lviv Polytechnic National University, 2020. P. 237–246.

10. Kodua-Ntim K. Strategies for the use of open access institutional repositories at universities in Ghana / K. Kodua-Ntim, M. C. Fombad. *Library Management*. 2020. Vol. 41, no. 6/7. P. 515–530.

11. Leibniz Information Centre for Science and Technology University Library. URL: <https://www.tib.eu/en/tib/profile> (дата звернення: 22.03.2023).

12. Strategic priorities 2021–2024. The German National Library is an active cultural memory of the past and future. URL: <https://d-nb.info/1224706463/34>. (дата звернення: 22.03.2023).

13. The British Library. URL: <https://www.bl.uk/#>. (дата звернення: 22.03.2023).

УДК 027.7:378.4.018.593(477.411)

*Гужва Алла Анатоліївна,
заступниця директора бібліотеки, Американ Юніверсіті Київ,
кандидатка філософських наук,
м. Київ, Україна*

БІБЛІОТЕКА «АМЕРІКАН ЮНІВЕРСІТІ КИЇВ»: СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ

Перебуваючи у штаті бібліотеки з великими цінними фондами і поважною історією, я часто замислювалася: а як би можна було б організувати роботу сучасної університетської бібліотеки, якби довелось починати так би мовити з чистого листа? У серпні 2022 року переді мною постало саме таке завдання у Американ Юніверсіті Київ (АЮК). Поточний час визвольної війни, тимчасова розпорошеність по світу студентів і викладачів, українська нормативна база vs американський підхід до освітнього процесу, у тому числі новітня система управління навчанням Canvas – це ті окремі фактори, які кожен сам по собі міг би додати складнощів до організації бібліотечних процесів, але разом у поєднанні вони створили справжній виклик, що потребував найвищої концентрації зусиль і бажання.

Проте, як і будь-який початок справи, створення бібліотечної колекції і налагодження сервісів, які би забезпечували достатньою мірою як освітній процес, так і наукові запити університетської спільноти, вимагало принаймні пунктирного бачення конфігурації майбутнього зібрання інформаційних ресурсів і розуміння базових понять, які будуть слугувати його ціннісною основою. Для університетської бібліотеки, мета і візія свого університету стають тими орієнтирами, які спрямовують головні вектори розбудови майбутніх бібліотечних колекцій. Тож, для створення релевантної університетським цінностям АЮК моделі бібліотечного обслуговування насамперед вимагалось зробити це обслуговування студентоцентрованим, інтегрованим у глобальні освітні практики, досягнути для бібліотеки такого рівня автоматизації, що мав би відповідати задекларованому визначенню «цифровий університет» і надавати доступ до широкого переліку найкращих зразків літератури, яка б сприяла формуванню лідерів світового рівня. До того ж, діяти треба було швидко, оскільки у вересні 2022 року вже прийшли перші студенти.

Серед бібліотекарів популярною є думка англійського філософа Томаса Карлейла, яка вже перетворилася у доксу нашої професійної спільноти, щодо бібліотеки/колекції книжок як суті університету. Зустрічається розширений погляд, що Т. Карлейл у середині XIX сторіччя закликав не просто користуватися бібліотекою на кшталт сучасного Google пошуковика, а й насолоджуватися процесом читання [5, р. 777]. Однак за сучасних обставин можна здійснити свого роду реверс цієї думки і зазначити, що у епоху відкритої соціальної комунікації, масованої генерації інформаційних потоків, певною мірою доступності у пару «кліків» будь-якого джерела інформації, саме університет є центром, навколо якого вибудовується його бібліотека. Сучасні цифрові технології змінили не тільки домінуючий носій інформації та способи її передачі, але й бібліотеку як соціокультурну інституцію. Цей висновок підтверджується думкою класика медіа-комунікації Маршалла Маклуена про те,

що кожна нова технологія, у широкому значенні цього слова, як зовнішнє розширення людини, чинить кардинальний вплив на особистісні і соціальні наслідки будь-якого комунікаційного середовища (medium) [2, р. 7], одним із різновидів якого є бібліотека.

Виходячи з означених міркувань, було вирішено, що найперше кожен студент має отримати можливість доступу до необхідних навчальних видань в електронному вигляді, водночас, має формуватися власна університетська колекція друкованих видань. Перелік найменувань для комплектування фонду складався згідно з силабусами освітніх компонентів. Найпростіше виявилось скласти замовлення на придбання друкованих книжок і обрати оптимальне програмне забезпечення для бібліотечного каталогу, яке було б інтегроване зі світовими описами інформаційних ресурсів та доступу (RDA). Після консультації з Українською бібліотечною асоціацією, вибір був зроблений на користь ABIS Koha, на якій зараз працює каталог друкованих видань університету [1].

Ситуація з пошуком ліцензійних електронних навчальних матеріалів показала, що практично кожне світове видавництво пропонує декілька варіантів моделей доступу для університетських бібліотек. Умовно можна виокремити три моделі.

Перша модель. Бібліотека отримує доступ до електронної версії конкретної книжки на основі річної передплати, за умовами якої одночасно тільки один користувач може мати доступ до тексту. Тобто, це такий собі аналог користування друкованою книжкою тільки в режимі онлайн. Доступ може бути наданий як на сайті самого видавництва, так і через мультимедійну платформу на кшталт VitalSource чи ProQuest Ebook Central.

Друга модель. Бібліотека отримує доступ до повного каталогу видавництва, але при цьому оплата здійснюється за кожного студента на основі річної передплати. Це – інституціональна підписка. У межах цієї моделі є варіант зі знижкою, коли для кожного студента налаштовується доступ тільки до певних видань через інтерактивні платформи, якими володіють видавництва, а викладачі отримують свій акаунт інструктора безоплатно з доступом до додаткових інформаційних матеріалів для викладання свого курсу. Мова йде про MyLab, WebAssign тощо. Такі платформи дуже зручні для вивчення математичних предметів, оскільки містять банк домашніх завдань з автоматичною перевіркою, аналізом помилок, теоретичними підказками для виконання і прикладами рішень аналогічних задач.

Третя модель. Існує можливість придбати електронне видання з правами постійного доступу, сформувавши у такий спосіб колекцію ліцензійних електронних видань, згідно з університетськими інформаційними запитами. Бібліотека АЮК наразі співпрацює з такою платформою [4]. Очевидними перевагами такої колаборації є мультимедійність цієї платформи і гнучкі моделі доступу, які заклад обирає одночасно з найменуванням електронного видання. Пропонуються варіанти обмеженого доступу (один або три користувачі) і необмежений синхронний доступ до видання. Але існує ще одна унікальна модель доступу, яка найбільш приваблива для бібліотек закладів освіти – це нелінійний доступ (Non-Linear), який є продуктом ProQuest Ebook Central (Part of Clarivate). Ця модель дозволяє надавати необмежений доступ до електронних книг у певні пікові періоди навчального року, за рахунок його обмеження у час канікул тощо. Привабливою є також ціна такої моделі, яка дорівнює вартості лінійного доступу для одного користувача.

Цікавий варіант пропонує цифрова платформа видавництва O'Reilly Media [3]. У цілому цю платформу можна віднести до другої моделі доступів, а саме інституціональної підписки, але, купуючи ліцензії для необхідної кількості студентів за умовами річної передплати, кожен користувач бібліотеки отримує доступ не тільки до цінних видань сфери IT та бізнесу самого видавництва, але й до контенту від видавництв-партнерів O'Reilly Media, яких налічується близько ста вісімдесяти. Окрім безпосередньо електронних текстів, надається доступ до аудіокниг, відеолекцій, записів зустрічей з провідними фахівцями бізнесу і лідерів розробки програмного забезпечення. Цікавим виявився факт, що студенти уподобали аудіокниги. Відсоток студентів, які слухали книги, з кожним місяцем збільшувався і за останні три місяці становить майже 21% від загальної кількості активних користувачів.

Дуже слушним виявився мобільний застосунок O'Reilly Apps, який дає можливість користуватися ресурсами у режимі оффлайн після завантаження. Така опція особливо користувалася попитом у період віялових відключень електроенергії.

Функціонування будь-якої бібліотеки важко уявити без сучасних баз даних. Завдяки співпраці з українськими колегами з «Інформатіо-Консорціум», Української бібліотечної асоціації, американськими колегами з бібліотеки Arizona State University вдалося налаштувати доступ наших університетських користувачів до цілої низки баз даних, які щедро діляться своїми цінними ресурсами з українськими бібліотеками під час військового стану. Це – Reasearch4Life, ACM(DL), JSTOR. Тож на сьогоднішній день, загальна кількість документів, які можуть отримати наші користувачі, становить більше дванадцяти мільйонів найменувань.

Для зручності пошуку і доступу, бібліотечні ресурси і сервіси є частково або повністю інтегрованими у систему управління навчанням Canvas. Зокрема, сервіс для запобігання недоброчесної поведінки під час іспиту (Proctoring Tools) і сервіс для перевірки робіт на наявність запозичень у тексті (Unicheck) функціонує у автоматичному режимі для тих завдань і тестів, які, на думку викладача, потребують такої опції. Завершується розробка сторінки бібліотеки на сайті університету, а тим часом, додатково створено бібліотечний портал на SharePoint (платформа для корпоративного документообігу від Microsoft), до якого мають доступ усі члени університетської спільноти.

Отже, створення бібліотеки, яка б забезпечувала освітній процес і наукові запити сучасного університету, у достатньо короткі терміни можлива. Сучасний рівень розвитку технологій, взаємопідтримка і професійне спілкування, у тому числі з міжнародними партнерами, націленість на результат дозволяє це реалізувати, незважаючи на виклики, які постали перед нашою країною у зв'язку з війною.

Література

1. Електронний каталог АЮК. URL: <https://opac.auk.edu.ua/> (дата звернення 10.04.2023).
2. McLuhan M. *Understanding Media. The Extensions of Man.* Cambridge, London: The MIT Press, 1994. 389 p.
3. O'Reilly Media. URL: <https://learning.oreilly.com/home/> (дата звернення 10.04.2023).
4. ProQuest Ebook Central. URL: <https://ebookcentral.proquest.com/auth/lib/americaniv/login.action?returnURL=https%3A%2F%2Febookcentral.proquest.com%2Flib%2Famericaniv%2Fhome.action> (дата звернення: 10.04.2023).
5. The True University of These Days is a Collection of Books. *Contemporary Sociology*. 2014. Vol. 43(6). P. 777–782. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0094306114553213> (дата звернення: 10.04.2023).

УДК 78.5:025.5

Задерей Софія Іванівна,
провідна бібліотекарка
інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки
Буковинського державного медичного університету,
м. Чернівці, Україна

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ БУКОВИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ

Бібліотеки з давніх часів зберігають матеріали, які дозволяють передавати ідеї, знання та досвід із покоління в покоління. Бібліотеки створюють колекції відповідно до потреб і цілей користувачів, які вони обслуговують.

Раніше бібліотеки вважалися лише сховищем знань, а бібліотекар – хранителем колекції. Сучасні бібліотеки інші. Вони вважаються закладами освіти та обслуговування. Тут бібліотекарі не лише організують фонди, а й надають різноманітну допомогу користувачам бібліотеки, підтримуючи навчання, інтереси та іншу діяльність, пов'язану з професією.

Допомогу та послуги, які надають бібліотекарі, можна узагальнено згрупувати як довідково-інформаційні послуги. Ці послуги сприяють використанню бібліотечних матеріалів, зв'язують користувачів із бібліотечними ресурсами та задовольняють інформаційні потреби користувачів.

Адже інформація має вирішальне значення для всієї нашої діяльності. Людям потрібна інформація для навчання, дослідження, кар'єри, охорони здоров'я, вирішення проблем, відпочинку та навчання протягом усього життя.

Книгозбірня Буковинського державного медичного університету (БДМУ) виконує нові функції, які ще декілька років тому взагалі не асоціювалися з бібліотечною діяльністю. Однак те, що саме бібліотека виконує безліч нових процесів, свідчить про успішне інтегрування у новітню систему освіти.

Серед основних проєктів бібліотеки можна виділити інформаційні сервіси, як найбільш дієві форми довідково-інформаційного обслуговування в дистанційному режимі:

- віртуальна довідка
- визначення індексів УДК, авторського знаку для документів
- підбір журналів для наукової публікації
- підбір літератури за темою
- перевірка документів на наявність плагіату
- електронна доставка документів (мба)
- допомога науковцю в наукометрії
- оформлення та перевірка бібліографії й вебліографії (1).

Основними перевагами даних електронних сервісів є їх доступність для кожного користувача, прозорість, оперативність та зорієнтованість на представлення інформації не тільки у вигляді бібліографічних добірок і фактографічної інформації, а й повнотекстових документів та посилань на мережеві ресурси, надання інформації інформаційно-консультаційного та орієнтуючого характеру.

Колекція бібліотеки «Інформаційно-пошукові системи» містить тематично згруповану інформацію про найбільш актуальні та інформативні ресурси мережі «Інтернет» офіційного, науково-інформаційного характеру, які змістовно наповнені великими обсягами повнотекстової, бібліографічної, реферативної інформації, оснащені системою посилань на довідкові джерела, якими можуть скористатись користувачі бібліотеки (1).

Сьогодні система бібліотек вищих навчальних закладів покликана, крім чисто професійних знань, навичок, уміння орієнтуватись у постійно зростаючому потоці інформації, дати користувачу ще й можливість постійного поновлення та поповнення знань. В цьому напрямку і працюють співробітники бібліотеки БДМУ.

Однією із форм в роботі бібліотеки вузу – проведення семінарських занять як з молодими науковцями так і з професорсько-викладацьким складом, спрямованих на вдосконалення рівня професійної компетенції. З метою підвищення якості виконання та оформлення науково-дослідних робіт молодими вченими університету на базі бібліотеки БДМУ проводяться семінари за темами: «Робота з першоджерелом та його оформлення в наукових роботах»; «Пошук, відбір та опис джерел для наукових досліджень»; «Основні правила і положення щодо оформлення дисертаційної роботи. Пошук інформації в процесі виконання наукової роботи», та ін.

При проведенні семінарів із науковцями вузу, зверталась увага науковців на академічну доброчесність і ознаки фейкових новин; портали всесвітньо відомих видавництв і репозитарії; пошукові системи тощо; головні процеси пошуку даних. Знайомили науковців з можливостями відкритого доступу до баз даних, адже для науковців це: вільний доступ до

останніх досліджень у галузі; більш активне поширення та вплив їхніх робіт, а отже більше цитування та науковий авторитет. Обговорювалось отримання навичок у формуванні та наповненні власних профілів, створенні іміджу науковця, правильності висвітлення та популяризації власних здобутків, адже наукова та науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'язною складовою освіти та провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої й виробничої діяльності в системі вищої освіти (1). Постійно проводиться інформаційно-бібліографічне консультування науково-педагогічного персоналу вузу з питань бібліографічного опису джерел, правил цитування, автентичності журналів, профілів науковців в Scopus, Web of Science, Google Scholar, ORCID.

Однією із форм інформаційно-бібліографічної роботи в бібліотеці – використання найпопулярніших мереж – Facebook, Telegram, адже соціальні мережі продовжують набувати популярності серед користувачів інтернету. Присутність сторінки бібліотеки в соціальних мережах – не данина моді, а необхідність, викликана бурхливим розвитком сучасного інформаційно-комунікаційного простору. Тут бібліотека заявляє про себе публікуючи новини, поширює фото- та відеоматеріали, безпосередньо спілкується з колегами, читачами, інформує про свою діяльність (2).

Новою формою інформаційно-бібліографічного обслуговування бібліотеки є співпраця з редакторами фахових журналів вузу в рамках проєкту «Наукова періодика України» Видавничої служби «УРАН» на платформі OJS по перевірці на правильність оформлення пристатейної бібліографії та references до наукових статей журналів в поточних та архівних випусках (3).

У зв'язку з введенням воєнного стану бібліотека БДМУ продовжує надавати інформаційно-бібліографічні послуги в дистанційному режимі. Для зручності користувачів вказано перелік послуг: <http://medlib.bsmu.edu.ua/poslugu-ta-servisy/>.

На досвіді інформаційно-бібліографічної роботи бібліотеки вищого закладу освіти Буковинського державного медичного університету розглянуті інноваційні шляхи розвитку внутрішньо-бібліотечних технологій, нові форми і методи обслуговування користувачів.

Література

1. Бібліотека Буковинського державного медичного університету. URL: <https://medlib.bsmu.edu.ua/> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Боровик О. Б., Бак О. В. Сучасний формат роботи бібліотеки ВДНЗУ «УМСА». *Стратегія розвитку медичних бібліотек України: пошук нових форматів* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 17–18 трав. 2018 р. Київ ; Тернопіль, 2018. С. 46–48.
3. Наукова періодика України. URL: <http://journals.uran.ua/contextCategories/view/14> (дата звернення: 12.04.2023).

УДК 002.1-028.27:[007:316.3»20»

Каракоз Олена Олександрівна,
професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

КНИГА В УМОВАХ МЕДІАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Рубіж ХХ–ХХІ століть характеризується значними метаморфозами, що зумовлені переходом до постіндустріального інформаційного суспільства. Цей перехід не обмежується лише технологічними та економічними аспектами, а також супроводжується переглядом цінностей та формуванням нового інформаційного простору. Сучасне життя відрізняється

від попередніх епох швидкими змінами в культурі під впливом інформаційних технологій, які мають загальний вплив. Це призводить до багатьох перспективних напрямів розвитку, які тільки проєктуються, але швидко реалізуються. Особливим, цікавим стає збереження добре знайомого, старого, давно існуючого. Таким прикладом є книга, і саме доля книги та її трансформація в умовах сучасного медіапростору – предмет осмислення дослідження.

Людина починає свій шлях у світ читання одразу після того, як оволодіє абеткою, і цей процес триває впродовж усього життя. Книга супроводжує нас постійно, змінюючи свою форму та тематику відповідно до наших змінюючихся потреб та інтересів. В дитинстві ми захоплюємося віршами та казками, в школі та університеті навчально-освітня література стає пріоритетом, а в дорослому житті ми можемо звернутися до художньої літератури, періодичних видань та інших джерел залежно від наших інтересів та потреб [3, с.194].

Читання є одним з основних засобів отримання інформації, яке дозволяє людині задовольняти свої пізнавальні потреби. Книжкова культура та феномен читання є вагомим досягненням людства, які відносяться до його фундаментальних досягнень. Висока читацька грамотність та культура читання особистості відзначаються та високо цінуються світовою спільнотою.

Проте в сучасному суспільстві люди відводять все менше часу на книги, віддавши перевагу іншим формам розваг, таким як телевізор, гаджети, комп'ютерні ігри, фільми та інше. Конструктивні ідеї здатні генерувати лише ті, хто має високий рівень освіти та культури, включаючи звичку читання. Зменшення інтересу до читання – це світова тенденція, і тому в багатьох країнах вживаються активні заходи для протидії цьому явищу. Бібліотеки, школи, сім'ї та різноманітні громадські організації спільно працюють, об'єднані спільною метою. Книга в будь-якому форматі, будь то традиційна або електронна, є носієм культури інформації, важливим фактором успіху в будь-якій діяльності та соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві [3].

Отже, в сучасних умовах книга у будь-якому форматі, будь то традиційний друкований варіант, електронна книга, мультимедійний або інтерактивний контент, має одну спільну мету – підвищення рівня читацької культури серед населення. Проте вона також стикається зі спільною проблемою – недостатньою популяризацією, що може призводити до зниження інтересу до читання. Тому дилему «паперова книга чи електронна» можна розглядати як протиставлення цих явищ одне одному, але також вони мають тісний взаємозв'язок.

Книга, незалежно від її форми, є продуктом соціальної та культурної діяльності людини. Взаємозв'язок між людиною та книгою має багатоаспектний та складний характер. Книга виконує не лише роль матеріального засобу для зберігання та передачі інформації, але й виступає як посередник та елемент спілкування між людьми, що виходить за межі часу та простору. Вона є засобом зберігання, передачі та накопичення соціального та культурного досвіду людства, яка є важливою складовою його розвитку.

Книга завжди розвивалась разом із суспільством та відображала його основні досягнення. Вона була віддзеркаленням подій, які відбувались у суспільному, культурному та політичному житті на протязі історичного розвитку людської цивілізації. З іншого боку, прогресивний розвиток суспільства та його зростаючі інтелектуальні вимоги сприяли вдосконаленню технології виробництва книги та організації її поширення.

Сучасне суспільство переживає якісно новий культурно-історичний етап, в якому відбувається медіатизація та віртуалізація всіх аспектів життя людини. Це пов'язано зі швидким розвитком та впровадженням нових електронних технологій [4].

В умовах розгортання медіапростору процеси формування високотехнологічного комунікаційного середовища призводять до розвитку нових форм соціальної взаємодії та зміни ціннісних граней буття кожної людини, соціальних груп і суспільства. Пріоритетні позиції новітніх медіа в сучасному світі культивують розвиток віртуального простору, поступово звужуючи публічну сферу, спричиняють радикальну трансформацію соціуму загалом, породжують ілюзію того, що традиційні форми соціокультурного взаємодії [6, с. 17].

Використання сучасних медіа стає важливим аспектом медіатизації книжкової справи. Поняття «новітні медіа» відноситься до різноманітних видів інтерактивних електронних медіапродуктів, нових форм комунікації між виробниками контенту та споживачами, а також відмінностей від традиційних медіа.

Феномен новітніх медіа відображає процес розвитку цифрових, мережових інформаційних технологій і комунікацій, конвергентність каналів, принципову зміну комунікаційної моделі «традиційних» медіа – «один до багатьох» на сучасну модель – «багато» [6, с. 17].

У наукових працях існує багато підходів до визначення поняття «конвергенція». Зокрема конвергенцію у медійній індустрії розглядають як: «співпрацю між телебаченням, інтернетом і друкованими ЗМІ; потік контенту через різні медійні платформи, співпрацю між різними медійними індустріями і міграційну поведінку аудиторій медій, які можуть піти практично в будь-яке місце в пошуках бажаних розваг і вражень» [1].

Серед ключових переваг, які характерні для новітніх медіа і можуть бути використані як резерви для медіатизації бібліотечної сфери, можна виділити: глобальний кількісний ріст онлайн-спільнот; інтенсивне збільшення аудиторії користувачів соціальних мереж; застосування медіа-сервісів як інструментів самоорганізації та мобілізації; розвиток соціальних мереж; соціалізацію брендів та бізнесу; конвергенцію новітніх медіа з традиційними; функціонування за принципами прозорості, відкритості, незалежності, свободи учасників, інтерактивності [6, с. 18].

Медіатизація та віртуалізація в сучасному суспільному просторі тісно взаємодіють, змінюючи аудиторію користувачів як у характеристиках їх інформаційних запитів, так і в контексті трансформації ціннісних орієнтацій та мотивації поведінки. Медіа споживання стає складною і динамічною сумою різноманітних соціокультурних процесів, що ґрунтуються на специфіці розвитку сучасної медіасфери. Це проявляється у застосуванні нових видів комунікації, формуванні звичок інформаційного споживання, зміні понять, форматів і жанрів інформаційних об'єктів, коригуванні культурної творчості, зниженні аналітичної складової інформації, втраті актуальності інтелектуального контенту в ряді ініціатив насичення ринку інтересів користувачів та інших факторах.

Найбільш актуальною проблемою досліджень медіапростору є створення його інтегрованого визначення. Медіапростір визначається:

- як електронні умови, за яких групи людей можуть працювати разом, навіть якщо вони не перебувають у одному місці,
- сукупність джерел, з яких люди одержують інформацію,
- значеннєве поле, яке ці джерела формують,
- медіа та система цінностей і репрезентацій інших соціальних інститутів тощо [2].

Такий хід подій свідчить про те, що новітні медіа все більше виконують функцію формування культурного середовища суспільства. Комерційний та так званий користувацький (англ. UGC – User-generated content) контент, під впливом конвергенції мультимедійних технологій, гіпертексту та інструментів інтерактивної взаємодії, стає все більш привабливим для аудиторії.

Пропонується різноманітні технологічні платформи для трансляції контенту за допомогою мобільних пристроїв, з метою захоплення уваги споживача на багатьох медійних площадках соціального простору. Клієнт поступово звикає до віртуалізації, оскільки нові горизонтальні технології обміну інформацією роблять контент більш привабливим, індивідуальним, мобільним, фрагментарним, інтерактивним, видовищним, мозаїчним та випадковим. Ці тенденції призводять до перерозподілу ролей користувачів у медіапросторі. Інтерактивність новітніх медіа надає можливість користувачам не лише вибирати контент, а й бути творцями інформаційних продуктів. Застосування новітніх технологій дозволяє залучити аудиторію до процесів формування та трансляції інформаційного контенту шляхом підвищення рівня зворотного зв'язку, делегування більшості функцій управління контентом користувачам, використання технологій соціальної взаємодії [6, с. 18].

Під впливом суспільно-політичних, економічних обставин та еволюційних перетворень форми книги в українському суспільстві, а також змін основних її функцій внаслідок розвитку новітніх технологій, спостерігається трансформація національної книги [5].

Процеси осучаснення та інформатизації, а також традиційного книговидавництва загалом, не оминули уваги змін. У інтернет-просторі поширюються різноманітні додатки для читання книг на персональних пристроях, а також веб-ресурси з великою кількістю електронних видань, таких як книги, журнали, альманахи та інша видавнича продукція, які можна безкоштовно або за плату завантажити в електронному вигляді та використовувати в будь-який момент. Здавалося, що такий стрімкий перехід до електронних екранів може призвести до зникнення друкованих видань звичної для всіх паперової книги.

Анна Рафферті стверджує, що «Цифрові технології й розвиток культури цифрового читання дозволили авторам та видавцям отримати ще більше творчих можливостей для подальшого розвитку книги». Таким чином, британський портал новин вважає, що книга не зникла; технології просто допомагають їй розвиватись за межами фізичних кордонів

На сьогоднішній день виникає багато дискусійних питань, пов'язаних з порівнянням традиційних книг з їх варіаціями на електронних носіях. З одного боку, традиційна книга є надійнішою та довговічнішою в певному сенсі, оскільки вона не вразлива до електромагнітних полів та замикань, не потребує електричного живлення, підключення до інтернету чи спеціальних пристроїв для зчитування, які швидко застарівають і можуть бути несумісними з новими або старішими форматами даних. Крім того, сприйняття інформації з паперового джерела сприяє кращому засвоєнню в пам'яті, підвищенню продуктивності та більш усвідомленому ставленні до отриманої інформації. Визначення книги як витвору мистецтва, отримання естетичного задоволення та колекціонування книг вимагає фізичної «присутності» книги.

З іншого боку, будь-який текст у електронному варіанті має однаковий вигляд, розмітка сторінок є стандартною, та електронний текст не має візуального виразу, стаючи змістовним лише після друку на папері, тобто після перетворення з електронного в паперовий формат [4].

Протягом останніх років виникла велика потреба в електронних книгах, що призвело до швидкого розширення світового ринку електронних книжок. Сучасна видавнича індустрія розробила та представляє на ринок моделі пропозиції електронного контенту для подальшого придбання бібліотеками. Цікавість академічних бібліотек до електронних книг зумовлена інституційною необхідністю задовольнити різноманітні потреби читачів. Електронні джерела інформації мають багато переваг порівняно з традиційними джерелами.

Завдяки унікальним можливостям інтерактивної книги, таким як анімаційність, компактність, багатовимірність трансляції інформації, емоційність впливу на сприйняття читача, видавці можуть успішно конкурувати з інтернет-ресурсами та телебаченням, долучати дітей і молодь до активного та розвиваючого читання відмінною рисою нинішнього етапу розвитку суспільства є те, що інформація існує як у традиційній друкованій формі, так і в електронній. Сучасні інформаційні технології дозволили не лише розпочати масштабне переведення існуючої інформації в електронну форму, а й забезпечили створення нових інформаційних ресурсів одразу в електронному вигляді. Така форма надання інформації, окрім значного прискорення комунікативних процесів, дає можливість на якісно новому рівні організувати процеси виробництва, зберігання та розповсюдження інформації [3].

Завдяки появі та розвитку мобільних пристроїв для читання, ринок мобільних застосунків для книг зазнав значного зростання. Видавництва все частіше звертаються до компаній, що спеціалізуються на виготовленні високоякісної анімації та розробленні ігор, для розробки інтерактивних мультимедійних книг. Відмінність таких компаній від традиційних цифрових видавництв полягає в тому, що вони не розробляють самостійно такі видання, а виконують замовлення традиційних видавництв.

Однак варто відзначити, що сприйняття книги як витвору мистецтва, отримання естетичного задоволення, колекціонування книг вимагає «присутності» самої книги як речі. Книга, як фізичний об'єкт, дарує нам радість. Ми володіємо нею, відчуваємо шелест сторінок, вдихаємо запах папітурки. Електронний текст, навпаки, не має такого відчуття, він є візуальним і стає відчутним лише при друку на папері, тобто при перетворенні з електронного на паперовий формат. Отже, важливо говорити не про конкуренцію між друкованими та електронними текстами, а про їх взаємодію та спільне існування.

Електронна книга має багато переваг, пов'язаних зі створенням нових ресурсів інформації, що суттєво прискорює комунікативні процеси та дозволяє організувати процеси виробництва, зберігання і поширення інформації на зовсім новому рівні. Технології, такі як анімація, компактність, багатовимірність передачі інформації, емоційний вплив на сприйняття читача, зниження витрат на видання, можливість авторів розміщувати свій матеріал без залучення видавництва і, врешті-решт, збереження екології (шляхом запобігання рубці деревини) – всі ці фактори роблять інтерактивну книгу успішним конкурентом для інтернет-ресурсів та телебачення. Вона також може залучити дітей та молодь до активного читання.

Література

1. Женченко М. І. Цифрові трансформації видавничої галузі: монографія / за наук. ред. В. Різуна. 2-ге вид., виправл. Київ : Жнець, 2018. 436 с.
2. Зінчина О. Б., Токарь В. С. Медіапростір сучасного суспільства: проблеми дефініції *Місто. Культура. Цивілізація* : матеріали VII Міжнар. наук.-теорет. інтернет-конф., Харків, квітень 2017 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. С. 82–85.
3. Каракоз О. О. Традиційна і електронна книга крізь призму проблеми популяризації книги й читання. *Питання культурології*. 2019. Вип. 35. С. 193–204.
4. Каракоз О. О. Традиційна книга – феномен сучасного соціокультурного простору. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 3. С. 93–101.
5. Каракоз О. О. Трансформація української книги: від витоків до сьогодення. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 11. С. 6–10.
6. Мар'їна О. Бібліотека в медіапросторі сучасності. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 3. С. 17–20.

УДК 005.57:069

Ключко Юлія Миколаївна,
доцентка кафедри музейного менеджменту
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

КОМУНІКАТИВНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОГО МУЗЕЙНОГО ЗАКЛАДУ

В сучасних теоретичних концепціях діяльність музеїв все частіше співвідноситься з поняттям «комунікація». Комунікативний простір музею являє собою відкриту систему, яка об'єднує різноманітні соціокультурні практики в систему взаємопов'язаних соціальних, технологічних складових процесу розвитку музейної діяльності. Прагнення актуалізувати свій потенціал та ресурси спонукає музей впроваджувати соціально затребувані, інноваційні технології, які сприяють модернізації музейної діяльності, появі нових стратегій і практик комунікативної взаємодії, гнучкій адаптації закладу до нової соціокультурної парадигми та моделі розуміння світу.

Розгляду домінуючих тенденцій музейних комунікацій присвячені дослідження американського музеолога Ніни Саймон, англійських музеологів Ейлен Хупер-Грінхіл та професора музейної справи Лестерського університету Річарда Санделла. Дизайнер-експозиціонер Н. Саймон в контексті аналізу комунікації у музейному просторі, розглядає виникнення такого феномену як «Музей участі» («Participatory museum») [4]. Історичний аналіз розвитку музею і його зв'язок з проблемами соціальних змін стали стимулом для розробки Е. Хупер-Грінхіл оригінальної концепції музейної комунікації [1]. Дослідниця пропонує модель комунікації як складової культури, коли знання не передаються у готовому вигляді від відправника до адресата, а конструюються ними сумісно в межах культури. Автор зазначає, що для сучасного музею важливим є визначення ідентичності не тільки того, хто говорить через експозицію, але й того, хто слухає, тобто не тільки музейний фахівець здатен наділяти предмети сенсами, шляхом їх групування та репрезентації, але і кожен відвідувач має можливість розширити межі вже існуючих інтерпретацій. На думку Е. Хупер-Грінхіл музеї доцільно аналізувати як штучні комунікативні системи, що цілеспрямовано використовують знаки і сигнали, які можуть бути як предметом соціального дослідження, так і предметом соціального навчання [2]. Центральним питанням у науковому доробку Річарда Санделла є розгляд музеїв як агентів соціальної інклюзії. Вчений здійснив спробу осмислення різних аспектів соціокультурної комунікації у інклюзивному музейному просторі [3].

Як свідчить аналіз, на американських і європейських конференціях активно обговорюється проблема зміни комунікативної парадигми музейного закладу, тобто перехід від «культури споживання» до «культури участі». Діяльність музею та представників цільових аудиторій музею в межах культури участі передбачає перетворення закладу на локацію, яка здатна прилучити диференційовані групи до створення, змістовного наповнення інформаційно-комунікативного контенту та перетворити пасивних споживачів музейних цінностей в активних агентів соціокультурних змін.

Еволюція інформаційного простору обумовила розвиток диджиталізації музейної діяльності, зокрема, розвиток практик комунікативної активності в інтернеті. В останнє десятиріччя музеї активно розвивають свої представництва у цифровому середовищі. Як результат, дослідники почали вивчати поведінку відвідувачів не тільки безпосередньо у музеї, але і на сайті закладу. Вони виділяють певні категорії користувачів музейних сайтів виходячи із їх мотивації та аналізу особливостей поведінки. На сьогодні, віртуальна аудиторія музеїв – це спільнота, чисельність якої набагато більша, ніж аудиторія реальних відвідувачів музеїв.

Сучасні підходи розвитку комунікативних практик в діяльності музеїв пов'язані з середовищем, яке відкриває можливості для творчої активності, інтеграції та сприяють формуванню комунікативних компетенцій, насичених культурними смислами.

Комунікація в умовах сьогодення являє собою важливий засіб розширення меж музейної діяльності, діапазону соціокультурних функцій, розробки та реалізації освітніх програм та форм роботи з різними категоріями відвідувачів. Розвиток комунікативної активності сприяє формуванню позитивного іміджу музею як соціокультурного комунікативного осередку, який здатний генерувати креативні ідеї щодо трансляції культурних цінностей та реалізації візуально-опосередкованого спілкування з музейною аудиторією. Комунікативні практики перетворюють музейний заклад на важливий простір взаємодії з різними соціально-демографічними сегментами сучасного суспільства. В умовах сьогодення музеї перетворюються на активних учасників медіапростору і відіграють важливу роль у виробництві соціально значущої інформації.

Література

1. Hooper-Greenhill E. A New Communication Model for Museums. *Museum Languages: Objects & Texts*. Leicester. 1999. P. 49–61.
2. Hooper-Greenhill E. Changing Values in the Art Museum: Rethinking Communication and Learning. *Museum Studies: An Anthology of Contexts*. 2nd Edition. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2012. P. 517–532.
3. Sandell R. Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum & society*. 2003. № 1 (1). P. 45–62.
4. Simon N. Participatory museum. URL: <http://www.participatorymuseum.org/> (дата звернення: 28.03.2023).

УДК 004.9:[128+129]:001.891»20»

Кобижча Наталія Іванівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

«ЦИФРОВА СМЕРТЬ І БЕЗСМЕРТЯ» НА ТЛІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах російсько-української війни смерть стає не віддаленим моментом, а реальним фактом нашого трагічного буття, вбудовується у повсякденний світ, де життя щоденно виборює для себе місце, долаючи «метафізичний шок» (А. Шопенгауер) і танатологічний страх.

Відомий український психолог В. А. Романець зауважує, що, перебуваючи під глибинним впливом «відкриття смерті», цього «найсильнішого почуття, яке неможливо знищити ніякими переконаннями, ніякою філософією» і фактом підсвідомого зрощення з нею, переживаючи це на емоційному, ментальному рівні, людина здатна побороти страх: «... це відчуття можна перетворювати. Героїзм уміщує в собі страх смерті як власну силу, що рухає ним. Забрати страх смерті від героїзму – втратити сам героїзм» [1, с. 210].

Попри різні означення, не викликає сумніву, що російсько-українське протистояння відбувається в контексті становлення Digital Age і цифрового суспільства як нового формату соціальної реальності – цифрової. Цифрові технології у комунікативній сфері дають підстави виокремити першу у світі «ТікТок-війну», «цифрову», «інтернетизовану» або кібервійну. В умовах цифрової реальності стала можливою і поява своєрідного цифрового двійника (Digital twin), «цифрового Я», *альтер – его* людини, в основі якого – персональна модель, побудована на масиві великих даних (Big Data) – сумі інформації, яку людина надає цифровому світу. «Персональними цифровими двійниками», як пише П. Домінгос, професор інформатики Вашингтонського університету, називаються двійники, створені суб'єктами за своєю подобою і використовувані як віртуальні асистенти [2]. Прогнозуючи перспективи вдосконалення цифрового двійника людини, вчений вважає, що найближчими десятиліттями у кожного з нас, ймовірно, буде свій цифровий двійник.

Digital twin не адекватне відображення реальної людини, а є сукупністю електронних і нейронних тіней, поділяючись як мінімум на уявного, реального і підставного двійника. І ця нова сутність потребує всебічного осмислення.

Фізична смерть людини як смерть тіла призводить і до смерті Я, але «цифрове Я» продовжує своє існування в інтернеті. Тобто, біологічна смерть людини виявилася недостатньою умовою її «зникнення» з семіотичного тіла культури і суспільства, оскільки в цифровому просторі складається інший просторово-часовий континуум і завдяки тана(то)технологіям померла людина продовжує свою знаково-символічну присутність.

У цьому контексті наукова спільнота спрямовує аналітичні інтенції на експлікацію проблеми цифрової смерті і безсмертя і розробку цифрової танатології (Digital Death Studies) як нового напрямку наукових досліджень, виокремлення її предметного поля, здійснення операціоналізації базових понять. Важливим залишається і питання корекції понятійного апарату традиційної танатології, Death Studies, наповнення їх новим змістом.

Проблемність предмета полягає у «гносеологічній непередставності» смерті, оскільки вона є кінцевою точкою відліку життя людини як живої істоти, як особистості і представляє фатальний розрив сутності людини та її існування, момент переходу із буття у небуття.

Поява терміну «цифрова смерть» безпосередньо пов'язується з концепцією тана(то)технологій, у витоків якої професорка Сієнського коледжу, соціологиня Карла Софка (Carla Sofka). Вченкиня у кінці ХХ ст. однією з перших поставила питання щодо впливу інформаційно-комунікативних технологій на трансформацію танатологічних досліджень, оскільки вони дозволяють представити широкий набір нарацій особистого життя покійного, меморіальні спогади про нього інших людей, візуалізують його образи. І тому головна мета тана(то)технологій полягає у задоволенні потреб, пов'язаних з процесом скорботи, вшануванням пам'яті померлих, забезпеченні емоційної підтримки та комунікації, досягнути кінцевість власного буття, підготуватися до смерті з надією на перспективи безсмертя, принаймні, цифрового, значення якого стосовно особистості і персональної цифрової інформації дуже зростає на тлі постійного вдосконалення технологій [3].

Іншим джерелом виникнення поняття цифрова смерть і назвою власне самостійного наукового напрямку був журнал Death Studies, який видається з 1977 року і спонсорується Товариством танатології (Association for Death Education and Counseling) з метою просвітництва та консультування у сфері вмирання та безсмертя. З розвитком цифрових технологій постала необхідність переосмислення проблематики традиційної танатології, наповнення новим змістом її понятійно-категоріального апарату і розробка методологічного інструментарію, адекватного новій реальності.

Зростання популярності соціальних мереж у новому тисячолітті і створення найбільшої з них – Facebook (2004), а згодом Twitter (2006) та інших актуалізує і дискурс про цифрову смерть. Постає необхідність розпорядження цифровими акаунтами померлих користувачів та ставлення до них як з боку мережевих адміністраторів, так і мережевого оточення померлого.

Цифрова смерть як предмет дослідження цифрової танатології (Digital Death Studies) – це наявні на конкретному етапі техніко – технологічного розвитку можливості репрезентації смерті у цифровому просторі: практики скорботи і жалоби, поминання і горювання, переживання і співчуття з урахуванням трансформації цих підходів під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Серед науковців, які досліджують смерть у цифровому середовищі – М. Массімі, Н. Райт, Т. Лівер, П. Стокс, М. Гіббс, Д. Уberman, Т. Хатчінгс, Л. Флоріді, К. Софка та інші. Дослідники, враховуючи «онто-гносеологічну незбагненність» смерті взагалі, намагаються здійснити спробу раціональної концептуалізації вже цифрової смерті, не лише зрозуміти, що відбувається з цифровими даними після відходу людини у небуття, а й розробити правила їх збереження, виявити зв'язок між реальним і цифровим комунікативним простором, з'ясувати наслідки, які смерть людини викликає в цифровій, а відтак і у фізичній реальності родичів і друзів, які страждають від втрати.

Ще в 2009 році на тлі інтенсивного розвитку соціальних мереж М. Массімі, програміст, веб-дизайнер, антрополог, фахівець у галузі людино-машинної взаємодії з університету Торонто разом із своїм колегою і однодумцем А. Чарізе висувають ідею створення/розробки цифрового простору, центрованого на смерті, означивши його як «танатосенситивність» чи «танаточутливість».

У танатосенситивний простір, на думку дослідників, за допомогою цифрових інструментів можна перенести традиційні оф-лайн ритуали прощання, сумування, журби, жалоби, скорботи з померлим як окремої людини, так і групи людей. У такому простоті

з'являється перспектива, за умови бажання, наявності інструментів та сервісів планувати і власну смерть, створювати автомеморіал з я-артефактів ще навіть за життя. Танатосенситивність не просто центрованість на смерті, але уявлення про те, що життя і смерть – це взаємозалежні екзистенційні поняття [4].

Правова проблематика у цифровій танатології пов'язана з вирішенням питань щодо упорядкування і функціонування цифрових активів після смерті власника і хто може виступати в ролі розпорядника цифрової спадщини, що набуває особливої актуальності сьогодні в аспекті загибелі українських військових і цивільних громадян, які мали власні цифрові акаунти.

Правові аспекти цифрового середовища розробляє і вітчизняна вчена О. В. Кохановська, яка обґрунтовує необхідність побудови за допомогою права онлайн-середовища, де людина зможе «відпрацювати», уявити власну смерть, в якій за нею як за «покійною» буде закріплена локація, і яка при цьому буде мати «нішеві» соціальні простори для скорботи» [5, с.102-108].

У цифровій танатології лише розпочинається розробка нормативної бази, що забезпечує етичне регулювання цифрових останків, тобто подальшого «життя» облікового запису фізично померлої людини. Серед зарубіжних досліджень заслуговують на увагу доробки науковців Лабораторії цифрової етики при Оксфордському університеті та Оксфордському інтернет-інституті, які, в основному, стосуються проблем посмертного існування в цифровій реальності і здійснюються у напрямках, пов'язаних з соціально-культурними проблемами; з етичною оцінкою; із правовими аспектами. Проєкт дослідження і його результати опубліковані у журналі «Природа людської поведінки» під назвою «Етичні рамки для цифрової індустрії потойбіччя» [6, с. 318-320].

Розумні танатосенситивні чат-боти як різновид нанотехнологій завдяки здатності до активної комунікації на основі завантаженої цифрової інформації про померлу людину (електронні листи, листування у чатах та різних месенджерах, дані із соціальних мереж, аудіо та відео, фотографії), імітують особистість померлого, створюючи ілюзію суб'єктності. Поєднання комунікативності та емоційності надає унікальну можливість живим людям спілкуватися з віртуальним клоном померлого, його цифровою копією.

Відомий американський стартап Eterni.me почав розробляти цифрові двійники (аватари) померлих людей на основі їхньої активності в інтернеті. На головній сторінці сайту йдеться, що Eterni.me обробляє зібрану інформацію «з використанням складних алгоритмів штучного інтелекту та генерує віртуальне Я – користувача, аватар, який симулює особистість померлого, наслідує його манеру при спілкуванні з родичами та друзями» [7].

Компанія Microsoft створила інтерактивний чат-бот (Creating a Conversational Chatbot of a Specific Person), який здатний вести діалог від імені будь-якої людини, у тому числі померлої, відповідаючи на питання, копіювати стиль мови, її реакції, міміку, інтонації.

Перший віртуальний цвинтар під назвою «Віртуальний сад пам'яті» створив ще у 1994 році доктор Ліндсі Маршалл, співробітник відділу інформаційних технологій Ньюкаслського університету. Вчений, досліджуючи газетні некрологи, дійшов висновку, що всі вони повідомляють про смерть відомих людей і тому вирішив створити сайт, який працює і у наш час, для увічнення пам'яті будь-якої людини, незалежно від її походження, соціального статусу тощо. Віртуальні цвинтарі мають програми, окремі додатки з QR-кодами, що дозволяють отримати всю інформацію про те чи інше поховання або знайти могили в певному радіусі.

На тлі російсько-української війни відбувається особлива концептуалізація нового бачення і культурної пам'яті України, предметом якої є сучасний стан меморіального ландшафту української культури з його вагомим структурним цифровим елементом. Український інститут національної пам'яті (УІНП) і благодійний фонд «Героїка» запустили геоінформаційну систему «Віртуальний некрополь української еміграції». У відкритому доступі на онлайн-ресурсі necropolis.uinpr.gov.ua зібрано інформацію про місця поховання

представників української політичної, військової, наукової та мистецької еліти в усьому світі. Більше того, Кабмін України із врахуванням ухваленого Верховною Радою України ще в липні 2021 року закону про військовий поховальний ритуал, започаткував створення Міністерством у справах ветеранів держустанови «Національний військовий меморіальний цвинтар».

Створення такого кладовища – це наступний крок для належного вшанування захисників України, світова практика пам'яті воїнів, які віддали життя за свою країну. Аналогічні цвинтарі існують в США, Канаді, Франції, Польщі та інших країнах.

У Калуші щойно відкрили меморіальну інтерактивну дошку загиблого у війні з росією Герою Юрію Ковальчуку на фасаді закладу, в якому навчався боєць. При скануванні QR-коду, що розташований під фотографією, можна ознайомитися з історією полеглого. Започаткована автором ідеї стартапу Bank of Memories Андрієм Меланчиком практика створення такого інструменту інтерактивної пам'яті заслуговує, на наш погляд, державної підтримки.

Наприкінці жовтня 2022 року до низки ресурсів, присвячених темі краєзнавства Волині, долучилася фейсбук-сторінка «Memorium», присвячена католицькому цвинтарю у Луцьку (сайт: memorium.in.ua), Автор проекту – Артур Альошин, генеалог, краєзнавець та дослідник Волині.

Таким чином, цифрові технології докорінно змінили життєдіяльність людини, а цифрові танатотехнології, що здатні нескінченно підтримувати віртуальне буття людини, змінили і її смерть. Як життя, так і смерть існують у цифровому просторі не як фізичні феномени, а як форми їх репрезентації. І якщо спочатку цифровий простір (digital-простір) використовувався і сприймався як топос демонстрації життя, дуже швидко він стає і простором репрезентації смерті, фігуруючи там у вигляді візуальних і вербальних нагадувань про завершення буття. А власне померлі та місця їх оплакування – це лише конструкт, необхідний людям і самими ж людьми з допомогою техніки створений. Предметною складовою цифрової організації смерті стають чисельні танатотехнології, інтерфейси та девайси, які змінюють людські стосунки зі смертю, горем, пам'яттю та безсмертям.

Література

1. Романец В. А. Жизнь и смерть: постижение разумом и верой. Київ : Либідь, 2003. 232 с.
2. Domingos P. The Master Algorithm: How the Quest for the Ultimate Learning Machine will Remake Our World. New York, 2015. 352 p.
3. Sofka C. Thanatechnology: Dying, Death, and Grief in an Online Universe: For Counselors and Educators / Carla Sofka, Kathleen Gilbert; Illene Noppe. New York: Springer Publishing Company, 2012. 290 p.
4. Massimi M. Dying, death and mortality: Towards thanatosensitivity in HCI / Michael Massimi, Andrea Charise. Proceedings of the 27th International Conference on Human Factors in Computing Systems, CHI 2009, April 4–9, Boston (MA), ACM, 2009. P. 2459–2468.
5. Кохановська О. В. Інформація фізичної особи про себе як особисте немайнове благо і право бути забутим в контексті інформаційного приватного права. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права* : матеріали третьої всеукраїнської науково – практичної конференції (Львів, 17–18 травня 2019 р.). Львів : Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2019. 218 с.
6. Öhman C., Floridi L. An Ethical Framework for the Digital Afterlife Industry. *Nature Human Behavior*. 2018. N. 2. P. 318–320.
7. Три стартапа начали разработку цифровой копии человека. URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/83062-tri-startapa-nachali-razrabotku-tsifrovoj-kopii-cheloveka/> (дата звернення: 07.04.2023).

Ковбель Вікторія Русланівна,
провідна бібліотекарка наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ВИДАВНИЧОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток інформаційних технологій вплинув на професійну діяльність та способи виконання завдань, напевно, в кожній сфері зайнятості. Так, використання хмарних технологій стало поширеною практикою і в видавничій галузі. Використання їх дозволяє зберігати інформацію у мережевому сховищі та мати віддалений доступ одразу кільком особам, із можливістю як одноосібного користування, так і колективної взаємодії.

Термін «хмарні технології» є досить загальним і поєднує в собі кілька підходів та моделей з надання послуг вебхостингу. Згідно з визначенням Національного інституту стандартів і технологій (NIST), «хмарні обчислення (від англ. Cloud Computing) – це модель для забезпечення повсюдного та зручного доступу на вимогу через мережу до спільного пулу обчислювальних ресурсів, що підлягають налаштуванню (наприклад, до комунікаційних мереж, серверів, засобів збереження даних, прикладних програм та сервісів), і які можуть бути оперативно надані та вивільнені з мінімальними управлінськими зусиллями та зверненнями до постачальника послуг (провайдера)» [1].

Увагу питанню хмарних технологій присвячували у своїх працях такі науковці як Глуховець Ю. В., Дашко Ю. С. [2], Смірнова Т. В., Поліщук Л. І., Смірнов О. А., Буравченко К. О., Макевнін К. О. [3], Микитенко П. В., Галицький О. В. [4], Рошинець І., Ящук В., Федина Б. [6] та ін.

Серед переваг, які мають хмарні сервіси варто виділити: мобільність – доступ до файлу з будь-якого пристрою та місця, потрібен лише інтернет-зв'язок для підключення; зручність та ефективність – користувачі мають спільний доступ до одного документу і можуть бачити оновлення даних в режимі реального часу; необмежений обсяг для збереження та захищеність даних; економічна вигода – не потрібно витратити кошти на додаткове програмне забезпечення та сервери для зберігання даних; запобігання втрати даних за рахунок режиму автозберігання внесених змін.

Використання хмарних сервісів пришвидшує робочу комунікацію та дозволяє виконувати робочі функції на відстані, що особливо почало цінуватися в період початку повномасштабної російсько-української війни. Багато хто зі співробітників Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) був вимушений поїхати з дому (міста чи країни), пробув в окупації або ж тривалий час не мав зв'язку для того, щоб можна було виконувати свої професійні обов'язки. Мови про те, щоб прийти на робоче місце локально не могло й бути, а наука «стояти на місці» не може.

Одним із таких напрямів займаються і співробітники наукової бібліотеки КНУКіМ, а саме – виданням наукових журналів закладу вищої освіти. Серед професійних процесів згадаємо прийом статей, їхнє літературне, бібліографічне редагування, англomовний переклад та комп'ютерну верстку. Поширеними сервісами у використанні були і продовжують бути: *Gmail* – зручний спосіб не лише для надсилання статей на поштову скриньку, а й вирішення нагальних робочих питань; *GoogleDocs* – сервіс, який допомагає редагувати статтю в режимі реального часу, бачити внесені в документ зміни, лишати коментарі та відстежувати етап готовності матеріалу; *Dropbox* – хмарне сховище, за допомогою якого можна зберігати потрібні файли в програмі і отримувати доступ із можливістю завантаження та подальшого редагування з будь-якого пристрою, який має підключення до Internet (має як десктопну, так і вебверсію), *GoogleDrive* – ще один вебсервіс, що дозволяє зберігати файли в хмарному сховищі і надає можливість завантажити чи переглянути файл не лише власнику файлу, а обраному колу користувачів. Також була спроба користування послугами програми *Microsoft Teams*, в основі якої лежить ідея командної співпраці над спільним проектом з відповідними

інструментами та вмiстом, проте вона не виправдала себе вiдсутнiстю функцiоналу притаманному Microsoft Word або GoogleDocs, i стала складною в опануваннi окремими співробітниками. А для аудiовiзуальної комунікації чудово пiдходять *GoogleMeet* та *Zoom*, якi зарекомендували себе як застосунки для вiдео-конференцій наукового змiсту, проведення вiкторин та робочих нарад.

Проте бiльш ефективним використанням згаданих ресурсiв було в мирний час, коли був стабiльний мобiльний зв'язок, пiдключення до iнтернету i вiдсутня загроза життю. Тож, зважаючи на обставини, робоча комунікація пiдтримувалася переважно за рахунок сервiсiв Gmail (для пересилки матерiалiв), Telegram (для швидкого обмiну короткими повiдомленнями), GoogleDrive (зберiгання та поширення файлiв) та, звiсно, телефонних дзвiнкiв, якi не потребують великої пропускнуї здатності мережі. У рештi обставин використання хмарних сховищ стало неефективним засобом зберiгання даних за вiдсутності iнтернет-зв'язку, вiдключень електроенергії та неможливості користування комп'ютером. На змiну новiтнiм технологіям повернулися USB-флеш-накопичувачі (флешки) та зовнiшні диски для зберiгання даних, якi не залежать вiд наявності iнтернет-покриття й можна зберегти на них останню версію редагованого документа. Замість персональних комп'ютерiв (ПК) багато хто надав перевагу роботi за ноутбуком, та згодом для стацiонарних блоків знайшлося iнше рiшення – джерела безперебiйного живлення. Останнi дозволяють подовжити час роботи ПК i встигнути зберегти останню редакцію файлу чи перенести її на фiзичний носій для подальшого використання на iншому технiчному пристрої.

Внаслідок вiдсутності можливості звичного використання сучасних технологiй та стабiльного доступу до хмарних сервiсiв, співробітники наукової бiблiотеки зіштовхнулися ще з однією проблемою – видати науковi журнали унiверситету вчасно. Робочий графік став ненормованим – потрібно було пiдлаштовуватися спочатку пiд наявність мережі, щоб отримати та надіслати робочі матерiали, з якими потрібно працювати iншим колегам, а пiзніше й пiд наявність електроенергії, яка часто супроводжувалася поганим мобiльним зв'язком та мережевим сполученням в цiлому. З метою ефективного виконання своїх професійних завдань та своєчасної публiкації наукових видань, було прийнято рiшення про розподіл обов'язкiв мiж співробітниками вiдповiдного спрямування. Тобто над одним випуском працювали не один, а два лiтературні, англомовні чи технiчні редактори. Це дало змогу не лише реалізувати поставлені цiлі згідно з затвердженим графіком, а й зберегти свiй ментальний стан у вiдносній стабiльності.

Певна систематичність дiй та загальна фiзична й мисленнєва зайнятiсть мають позитивний вплив на людську психiку в умовах стресу. За словами психологiв, вийти на фазу адаптації, у якій дiї будуть рацiональними та усвідомленими, дуже важливо. I необхідно зрозуміти, що нові умови настають на невизначений термін, а отже, потрібно навчитися в них жити. О. Єфремова зазначає, що для керування власними емоціями варто планувати свiй день не за розкладом до конкретної хвилини, а завдання в цiлому. Серед обов'язкових протягом дня вона виділяє три завдання: соціальне – важливо пiдтримувати комунікацію з людьми; спортивне – робити фiзичні активності загалом; когнітивне – вчити щось нове, таким чином напружується пам'ять, що сприяє активації префронтальної кори i є профілактикою ПТСР [5].

Отже, робимо висновок, що в умовах воєнного стану як стресової ситуації для людини, робота стає хорошим способом для вiдволікання i стабілізації загального самопочуття, а для якiсного виконання професійних обов'язкiв у видавничій сфері без новiтнiх технологiй не обійтися. Гарним помічником у цьому стають хмарні технологiї, проте варто зазначити, що, окрім позитивних сторiн, хмарні сервiси можуть мати певні обмеження, якi можуть стати їх слабким місцем. Наприклад, якщо iнтернет-з'єднання недоступне або повiльне, доступ до iнформації може бути обмеженим або неефективним. Крім того, залежність вiд постачальникiв хмарних послуг може впливати на рiвень безпеки та надійності сервiсу. Не варто забувати про вразливу сторону приватності та захисту даних, оскільки дані, що

зберігаються на хмарних сервісах доступні самим провайдерам з метою забезпечення безпеки та протидії злочинній діяльності, а також можуть стати доступними стороннім користувачам внаслідок хакерських атак на сервери хмарних провайдерів. Тож, хоча хмарні сервіси мають багато переваг, важливо бути обережним та забезпечувати адекватний рівень безпеки – вибрати надійних провайдерів, які мають відповідні політики захисту даних та використовують сучасні технології шифрування.

Література

1. The NIST Definition of Cloud Computing. Recommendations of the National Institute of Standards and Technology / National Institute of Standards and Technology, September 2011. URL: <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-145/SP800-145.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).

2. Глуховець, Ю. В., Дашко Ю. С. Хмарні технології – важлива альтернатива в сучасній перспективі. *Сучасні світові тенденції розвитку інформаційних технологій, економіки і права* : зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конф. ЧІБІП МНТУ ім. акад. Ю. Бугая, м. Чернігів, 18 квіт. 2019 р. Чернігів, 2019. С. 175–177.

3. Дослідження хмарних технологій як сервісів / Т. В. Смірнова, Л. І. Поліщук, О. А. Смірнов [та ін.]. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2020. № 3(7). С. 43–62.

4. Микитенко П. В., Галицький О. В. Використання сучасних хмарних технологій у навчальному процесі закладу вищої освіти. *Освітній дискурс* : зб. наукових пр. 2021. № 33(5). С. 7–17.

5. Міроненко Т. Під час війни багато українців стикаються з перепадами емоцій. Психологиня пояснює, як навчитись керувати емоціями та перейти до етапу адаптації *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/pid-chas-viyni-bagato-ukraintsiv-stikayutsya-z-perepadami-emotsiy-psikhologinya-poyasnyue-yak-navchitis-keruvati-emotsiyami-ta-pereyti-do-etapu-adaptatsii-06032022-4273> (дата звернення: 23.03.2023).

6. Рошинець І., Ящук В., Федина Б. Актуальність використання віртуальних та хмарних технологій. *Інформаційна безпека та інформаційні технології* : зб. тез доп. IV Міжнародної науково-практичної конф., ІБІТ 2022, м. Львів, 30 листоп. 2022 р. Львів : Растр-7, 2022. С. 133–135.

УДК 001.891

Кубко Анастасія Юріївна,
молодша наукова співробітниця
відділу бібліометрії та наукометрії
Інституту інформаційних технологій
Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна

РОЛЬ БІБЛІО- ТА НАУКОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У РОЗВИТКУ ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ: ДОСВІД ЦИФРОВОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ

Інтернет, який наразі широко увійшов в усі сфери нашого життя та значним чином змінив комунікаційні та робочі процеси, від початку був глобальною мережею документів, яка розроблялась для академічного використання [1]. В сфері наукової діяльності віртуальна сфера взаємодії з кожним роком стає все більш значущою і займає все більш чільне місце в репрезентації результатів роботи окремих дослідників, наукових колективів і галузей науки в цілому, що обумовлює як зміни в традиційному інструментарію бібліо-/наукометрії за рахунок запозичень та зближення з іншими галузями інфометрії [2, 3, 4], так

і певний рух інших галузей науки в бік використання підходів та методик, які до цього часу були надбанням лише бібліо- та наукометристів [5, 6].

Перший процес пов'язують із розвитком технологічних змін на межі 1990–2000, які призвели до виникнення соціальних мереж як нового виду комунікації, що зумовило необхідність розробок нових методів фіксації та оцінки мережевого впливу наукових публікацій [1, 4], та доповнення традиційного бібліометричного та наукометричного інструментарію методиками із споріднених галузей інфометрії, в першу чергу вебометричними (т.зв. «кіберметричний етап еволюції інфометричного дослідницького інструментарію» [1]). А також із розвитком досліджень публікаційних наслідків епідемій, зокрема із вивченням стресової динаміки бібліометричних і наукометричних показників та виокремленням універсального патерну стресової реакції академічної спільноти на надкритичні наукові навантаження, та можливостей прогнозування на їх основі. Так, спалахи періоду 1996–2018 років дозволили виокремити тренди особливостей публікаційної активності окремих вчених та наукових колективів, динаміки цитувань, задіяності різних органів та установ у вирішенні наукових питань, а також наявності внутрішньогалузевого розподілу [2, 3, 7], а дослідження COVID-19 висвітлили проблеми неефективності стандартних методів пошуку публікації й тренди зв'язку факту публікації статі в соціальній мережі з кількістю цитат в короткостроковій перспективі [3, 8, 9] та довели необхідність додаткового використання альтметрії [2, 3, 8]. Водночас зворотній процес зростання інтересу та спроб використання підходів та методологій, які до цього використовувалися переважно бібліо-/наукометристами, іншими галузями науки також пов'язаний із «революцією комунікацій» 1990–2000 років [5], дослідженнями епідемій періоду 1996–2018 років [6, 10, 11] та пандемії COVID-19 [12, 13]. Саме така спільність походження обумовила використання елементів методології бібліо- та наукометрії, в першу чергу, в епідеміології.

Епідеміологія, як галузь соціальної медицини, є наукою, що вивчає закономірності виникнення і поширення захворювань з метою розробки національної та міжнародної політики у сфері охорони здоров'я. Її предметом є динаміка здоров'я та хвороб у популяціях людей та людства загалом. Дослідження в епідеміології спрямовані на визначення розповсюдження, захворюваності та етіології захворювань людини [5] і традиційно ґрунтуються на даних, зібраних органами охорони здоров'я через медичний персонал у медзакладах та на місцях. Проте комунікаційна революція останніх десятиріч призвела до того, що фактично переважна більшість типів сучасного зв'язку наразі стала цифровою, а кількість користувачів пристроїв, що забезпечують цифровий зв'язок, в багатьох країнах світу дорівнює кількості осіб в популяції, здатної ними користуватися [14]. Як наслідок, з'явилися нові, онлайн-джерела даних (в т. ч. чати, соціальні мережі, блоги, тощо), де епідеміологічну інформацію можливо зібрати вже безпосередньо від окремих людей за допомогою цифрових слідів, які вони залишають, користуючись сучасним зв'язком та сучасними електронними пристроями [5]. Необхідність роботи з цифровими джерелами даних обумовила виникнення та розвиток так званої «цифрової епідеміології», прикладами реалізації потенціалу якої наразі є: спостереження за просторово-часовими переміщеннями мільйонів людей під час спалахів захворювання [5], швидке виявлення незвичайної респіраторної хвороби в будь-якій точці земної кулі [10, 15], оцінка рівнів активності грипу в реальному часі [10, 11, 12, 15], а також оцінка настроїв населення щодо вакцинації під час підготовки та реалізації протиепідемічних заходів [5] та доповнення арсеналу вже існуючих традиційних систем епідспостереження [5, 10, 12, 15]. З цією метою цифрова епідеміологія широко використовує інструментарій вебометрії, яка, в свою чергу, від початку має тісний зв'язок із іншими субгалузями інфометрії, в першу чергу – з бібліо-/наукометрією, що обумовлено тим, що саме галузі бібліотечної справи та інформаційних технологій разом з дотичними галузями соціальних наук в свій час згенерували цілий ряд теорій та розробили

методології та інструментарій обрахунку генерації, організації, поширення та використання різними користувачами в різних контекстах різних типів інформації [1, 4].

Дослідження епідемій періоду 1996–2018 років збагатили цифрову епідеміологію досвідом комерційного використання інструментарію субгалузей інфометрії з прогностичними цілями. Так, служба Google Flu Trends, за допомогою якої пропонувалось передбачати ризики виникнення спалахів ГРВІ по всьому світу та приймати, відповідно, рішення щодо їх подолання, спиралася, головним чином, на методологію Big Data Analysis і мала базу обробку пошукових запитів та сповіщень в інтернеті за відповідними ключовими словами [11,15]. Її доробок дозволяє наразі говорити про можливість прогнозування спалахів хвороб [11,12] та ставить питання про переоцінку значущості сервісів Google в зв'язку із можливим впливом на їх роботу проблем втручання розробників в видачу даних з комерційною метою, а також аналітичних інструментів, які використовують можливості комерційних систем інтернету, в першу чергу – альтметрик [6,12]. Вивчення COVID-19 знов актуалізувало питання ролі інфометрії в цифровій епідеміології та повернуло увагу медичної спільноти до спостережно-прогностичних сервісів на кшталт Google Flu Trends [11,12], а також висвітлило можливість нового ймовірного аспекту співпраці цифрової епідеміології з бібліо- і наукометриєю – розрахунку впливу публікаційної активності на поведінку, що має епідеміологічну значущість, та прийняття рішень щодо попередження та боротьби із епідеміями на основі отриманих даних, включно з заходами по подоланню інфометрії і підвищенню ефективності академічних зусиль в області епідеміології загалом. Основою для такого припущення є результати низки досліджень, проведених у різних частинах світу. Так, зокрема, при дослідженні використання засобів нетрадиційної медицини для лікування та профілактики COVID-19, що проводилося на замовлення ВОЗ, було виявлено, що причиною, яка спонукала медичних працівників вдаватися до альтернативи офіційним протоколам, були переважно публікації в наукових журналах (59,5%) [14]. Водночас опитування, проведені в Гані та Нідерландах, як у країнах із різним індексом людського розвитку, продемонстрували майже 7-разову відмінність між відсотками користувачів нетрадиційної медицини для профілактики COVID-19 (69,1% проти 10% [14]), що, ймовірно, корелює із жорсткістю передпублікаційного відбору в галузевих виданнях та дотриманням журналістами стандартів якісної журналістики в країні в цілому.

Отримані результати акцентують необхідність подальших досліджень публікаційної активності як однієї із складових поведінки, що має епідеміологічну значущість, а також ставлять питання про консолідацію міжгалузевих зусиль для пошуків шляхів подолання епідемій.

Література

1. Björneborn L., Ingwersen P. Toward a Basic Framework for Webometrics. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2004. № 55(14). Pp.1216–1227. URL: <https://doi.org/10.1002/asi.20077> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Herzog C., Hook D., Konkiel S. Dimensions:Bringing down barriers between scientometricians and data [Електронний ресурс]. *Quantitative Science Studies*. 2020. №1(1). pp. 387–395. URL: https://doi.org/10.1162/qss_a_00020 (дата звернення: 04.08.2022).
3. Kousha K., Thelwall M. COVID-19 publications: Database coverage, citations, readers, tweets, news, Facebook walls, Reddit posts. *Quantitative Science Studies*. 2020. № 1(3). pp. 1068–1091. URL: https://doi.org/10.1162/qss_a_00066 (дата звернення: 01.08.2022).
4. Williams A. Altmetrics: an overview and evaluation. *Online Information Review*. 2017. № 3. pp. 311–317. URL: <https://doi.org/10.1108/OIR-10-2016-0294> (дата звернення: 07.10.2022).
5. Salathé M., Bengtsson L., Bodnar TJ., Brewer DD., Brownstein JS., Buckee C. Digital epidemiology. *PLOS Comput Biol*. 2012. № 8(7):e1002616. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1002616> (дата звернення : 10.04.2023).

6. Lazer D., Kennedy R., King G., Vespignani A. The Parable of Google Flu: Traps in Big Data Analysis. *Science*. 2014. № 6176. pp. 1203–1205. URL: www.science.org/doi/10.1126/science.1248506 (дата звернення: 10.04.2023).
7. Infectious Disease Outbreaks Research : Insights and Trends. *The Elsevier Community*. 2020. URL: https://www.elsevier.com/_data/assets/pdf_file/0009/992394/Infographic-Infectious-Disease-Outbreaks-Research-Trends.pdf (дата звернення: 10.04.2023).
8. Jayabalasingham B., Hessen M. Infectious Disease Outbreak Research: Insights and Trends brighttalk. 2020. URL: https://www.brighttalk.com/webcast/13703/391874?utm_source=Scopus&utm_ (дата звернення: 21.09.2021).
9. Кубко А. Нові тренди стресової динаміки академічної діяльності українських учених. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. № 63. С. 114–123.
10. Brownstein JS., Freifeld CC., Madoff LC. Digital disease detection–harnessing the Web for public health surveillance. *N Engl J Med*. 2009. №360. pp. 2153–2157. URL: <https://doi.org/10.1056/NEJMp0900702> (дата звернення: 10.04.2023).
11. Kandula S., Shaman J. Reappraising the utility of Google Flu Trends. *PLoS Comput Biol*. 2019. №15(8). URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1007258> (дата звернення: 4.08.2022).
12. Shuhui G., Fan F., Tao Zh., Wei Zh., Qiang G., Rui Z., Xiaohong Ch., Jianguo L., Xin L. Improving Google Flu Trends for COVID-19 estimates using Weibo posts [Електронний ресурс] / G. Shuhui, F. Fan, Zh. Tao, Zh. Wei, G. Qiang, Z. Rui, Ch.Xiaohong, L.Jianguo, L. Xin. // *Data Science and Management*. 2021. Vol. 3. pp. 13–21. URL: <https://doi.org/10.1016/j.dsm.2021.07.001> (дата звернення: 04.08.2022).
13. Bulatova N., Younes S., Arabiyat M., Abukaff A., Madanat S., Alqudah E., Hamati A., Halawa F. Use of traditional and complementary medicine for COVID 19 prophylaxis among healthcare professionals and students in Jordan : A cross-sectional study. *PLoS Medicine*. 2022. 20 жовтня. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0276015> (дата звернення: 10.04.2023).
14. Measuring the information society / International Telecommunication Union. 2011. 157 p. URL: <http://www.itu.int/net/pressoffice/backgrounders/general/pdf/5.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).
15. Schneider PP., van Gool Ch., Spreeuwenberg P., Hooiveld M., Donker Gé A., Barnett D., Paget J. Using web search queries to monitor influenza-like illness: an exploratory retrospective analysis, Netherlands, 2017/18 influenza season. *Euro Surveill*. 2020. №25(21). pp. 28–40. URL: <https://doi.org/10.2807/1560-7917.ES.2020.25.21.1900221> (дата звернення: 04.08.2022).

УДК 331.108.2:021

Кулієва Тамара Володимирівна,
учена секретарка Національної наукової медичної
бібліотеки України,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Київ, Україна

HR-МЕНЕДЖМЕНТ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Ефективність діяльності установи залежить від багатьох факторів, але найбільш важливим чинником є людські ресурси. Питання кадрового менеджменту є одним з головних аспектів розвитку будь-якої організації. Конкурентоспроможність установи, в тому числі й бібліотеки, залежить від того, наскільки у неї розвинуте відчуття кадрової стратегії. Сучасна теорія та практика кадрового менеджменту передбачає управління людськими ресурсами (Human Resources Management – HRM або просто HR). Персонал – головний стратегічний ресурс бібліотеки. Для ефективного використання потенціалу співробітників важливо, щоб кадровий менеджмент став центральною частиною загальної стратегії

бібліотеки. Стратегія управління персоналом – це перспективні напрями розвитку, що використовують надані можливості для зміцнення та збереження стабільності функціонування бібліотеки за допомогою її кадрового потенціалу.

Сучасна бібліотека потребує такої моделі управління (менеджменту) та структури, які були б здатними системно підтримувати в колективі інноваційну активність для реалізації традиційних та інноваційних завдань, забезпечення конкурентоспроможності на ринку інформаційних продуктів і послуг, розкриття багатопланового потенціалу. Виконання цих умов дозволить не лише розв'язати проблеми з конкретними реформами, а й створить основу для розробки та впровадження системних нововведень. [3].

Основна мета кадрового менеджменту – забезпечення оптимального балансу процесів оновлення та збереження чисельного та якісного складу кадрів, у його розвитку відповідно до потреб бібліотечної установи, вимог чинного законодавства, стану ринку праці. Кадрова політика має враховувати всі ті складні соціально-економічні, науково-технічні, технологічні, психологічні трансформації, які мають місце у сфері трудової діяльності бібліотечних фахівців. Принципами сучасного кадрового менеджменту є пошук та втримання ключових, ефективних фахівців, формування взаємної довіри та поваги між керівництвом і персоналом, готовність до взаємного компромісу, орієнтація на досягнення лояльності персоналу, прозорість та відкритість установи.

Сьогодні кожен керівник має усвідомлювати, що для залучення до бібліотеки відповідальних, працездатних та висококваліфікованих фахівців, які забезпечують конкурентні переваги на ринку бібліотечно-інформаційних послуг за рахунок унікальності людського потенціалу установи, бібліотеці необхідна стратегічно спланована кадрова політика, що добре адаптується до динамічних умов.

Важливу роль у системі управління кадрами бібліотеки відіграє індивідуальна робота з персоналом, спрямована на мобілізацію психологічних ресурсів співробітника з метою підвищення якості та ефективності його праці, реалізації його кар'єрних амбіцій, залучення до організаційної культури бібліотеки. Важливу роль у формуванні персоналу відіграє розподіл кадрів. Це обґрунтоване та цілеспрямоване розосередження працівників бібліотек за структурними підрозділами та посадами відповідно до потрібного рівня підготовки, досвіду роботи, ділових та особистих якостей. [4].

Адміністративна робота у бібліотеці тісно пов'язана з багатьма етичними проблемами. Кожен керівник у своїй управлінській діяльності спирається на власні ресурси – психологічні особливості особистості, харизму, властивий йому стиль взаємодії з підлеглими. Ці особисті якості керівника позначаються на рівні задоволення професійною діяльністю та мотивами поведінки співробітників, характері їх міжособистісного спілкування. Управлінська етика будується на повазі до кожної людини, вимогливості до себе, умінні розмовляти з підлеглими без зарозумілості на основі взаєморозуміння. Сьогодні як ніколи неприйнятними є авторитарні методи роботи з людьми, суб'єктивні оцінки та безапеляційні твердження [2]. Етика керівника бібліотеки проявляється у знанні особистісних особливостей працівників: їх темпераменту, амбіцій, професійного рівня, зумовленого освітою, місцем у колективі, індивідуальними якостями. Сучасний керівник повинен не гасити різноманітність точок зору в колективі, а, навпаки, заохочувати, оскільки організації, що дозволяють і навіть заохочують розбіжності, краще адаптуються до змін, які відбуваються у суспільстві, і зокрема, у бібліотеках.

Новий підхід до управління дедалі більш базується на визнанні пріоритету особистості перед виробництвом, перед прибутком, інтересами підприємства, фірми, установи. В сучасному менеджменті широко використовується партисипативне управління. Термін «Participative Management» означає управління, засноване на участі всіх працівників установи в прийнятті управлінських рішень. Це передбачає децентралізацію управління, його демократизацію за різних форм участі працівників в управлінні організацією. Зарубіжна теорія й, особливо, практика партисипативного управління, залучення всіх суб'єктів діяльності організації до управління, свідчить про значне збільшення сталості та

ефективності діяльності установи. Партисипативне управління створює можливості для підвищення творчої активності кожного працівника та забезпечує необхідне інтегрування зусиль усіх працівників для досягнення цілей організації.

Людина в організації виявляє себе не тільки як виконавець якоїсь конкретної роботи чи функції. Вона проявляє зацікавленість у тому, як організована робота, в яких умовах вона працює, як її праця впливає на діяльність організації. Тобто у людини є природне прагнення брати участь у процесах, які відбуваються в організації і пов'язані з її діяльністю, але при цьому виходять за межі її компетенції, роботи та завдань. Кожна людина – це особистість. Зокрема, людина відчуває потребу брати участь у прийнятті управлінських рішень, повсякденному житті організації, визначенні перспектив її розвитку. Якщо людина із задоволенням бере участь у внутрішньо-організаційній діяльності, вона працює з більшою віддачею, краще, якісніше та продуктивніше. По-перше, партисипативний менеджмент, надаючи працівнику права на прийняття рішень, пов'язаних з його роботою, мотивує людину до ефективнішої праці. По-друге, партисипативний менеджмент не тільки сприяє тому, що працівник краще виконує свою роботу, але й призводить до більшої віддачі та внеску окремої людини в життя організації, тобто відбувається більш повне використання потенціалу людських ресурсів організації [1].

Принципи партисипативного управління мають однакову природу для будь-яких установ, і бібліотеки не є виключенням. Перевагами партисипативного управління є: участь у прийнятті рішень, постановці завдань та в їх подальшій реалізації; подолання відчуженості співробітників установи від діяльності установи та зміцнення інтеграції їх діяльності; підвищення інформованості працівників установи про її діяльність, що сприяє підвищенню ефективності установи та подоланню хибних рішень; збільшення кількості та якості зворотних зв'язків, що сприяє підвищенню якості управлінських рішень; та як результат, стабільність установи та її адаптивність.

Безперечно, кадрові ресурси є найціннішим потенціалом бібліотеки. Кадрова політика в бібліотеках зарубіжних країн будується на концепції розвитку людських ресурсів, оскільки вони є необхідною гарантією у досягненні статутних цілей. Моніторинг динаміки змін кадрової ситуації у бібліотеках країни вказує на низку проблем у роботі з персоналом. Керівники намагаються максимально зберегти досвідчені та кваліфіковані кадри, персонал старіє з кожним роком, а молодих спеціалістів до бібліотек приходять вкрай мало. Тому потрібна постійна чітка та якісна робота з персоналом. Кадрова політика має відповідати місії та цінностям установи, бути спрямованою на виявлення та забезпечення реалізації потенціалу кожного співробітника. Формування, використання і розвиток персоналу є основою бібліотечного кадрового менеджменту, завдяки якому можливе успішне функціонування та розвиток сучасної бібліотеки. Кадрова політика має відповідати місії та цінностям установи, бути спрямованою на виявлення та забезпечення реалізації потенціалу кожного співробітника.

Література

1. Батюк Б. Б., Батюк О. Я. Партисипативний менеджмент як один з методів прийняття управлінських рішень. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*. Том 12. № 2(44) Ч. 5, 2010. С. 3–7.

2. Дригайло С. В., Дригайло В. Г. Етика взаємовідносин та професійної відповідальності бібліотекаря, читача, користувача, керівника бібліотеки в процесі обслуговування в період глобалізації та інформатизації суспільства. URL: www.gpntb.ru/libcom10/iBsk/7 (дата звернення: 01.06.2014).

3. Ніколаєнко Н. Ефективне управління сучасною бібліотекою в умовах структурно-функціональних змін. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 12. С. 20–23.

4. Тірон М. В. Формування персоналу сучасної бібліотеки ЗВО з позицій кадрового менеджменту. *Сучасна бібліотека: проблеми, досвід та вектори розвитку* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 28–29 трав. 2019 р. / редкол. : Н. Б. Гавриш, В. В. Каїді, Л. М. Драган. Харків, 2019. С. 94–99.

УДК 004:001.89+027.7

*Куліш Юлія Олександрівна,
завідувачка сектору бібліометрії та наукометрії
наукової бібліотеки Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

WEB-ПРЕДСТАВНИЦТВО УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ ЯК НАПРЯМ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Упродовж останніх років спостерігається активізація дослідницького інтересу до вивчення становлення й функціонування електронних комунікацій сучасних університетів та ролі, яку відіграють у цьому наукові бібліотеки. Це пояснюється, по-перше, вже сформованою імперативною вимогою до освітнього закладу мати віртуальну «прописку», яка суттєво розширює його інституційні та дослідницькі можливості в цифрову епоху, а, по-друге, еволюційною логікою та траєкторією університетських бібліотек, що переживають нині глибокі процеси трансформації та реконфігурації в світі та в Україні, зумовлені, як суспільно-політичними викликами [5], так і «філософією відкритого доступу», переходом до нової комунікаційної моделі діяльності [7].

Одним із ключових аспектів нового формату взаємодії між бібліотекою освітнього закладу та науковими дослідженнями є визначення «середовища, що змінюється». Концептуалізація ідеї цифрового детермінізму в науковому дискурсі про університетські та наукові бібліотеки доповнюється спробами досягнути структурний характер цих трансформацій, пов'язаний з відмовою від комунікативної лінійності, на зміну якій приходять нелінійна, інтерактивна мережева модель [4]. У звіті Королівського товариства за 2012 р. зустрічаємо ось таку думку: «Особливою дилемою для університетів є визначення ролі їхніх наукових бібліотек у цифрову епоху... Традиційна роль бібліотеки полягала у тому, щоб бути сховищем даних, інформації та знань, а також джерелом досвіду, що допомагає вченим отримати до них доступ. Ця роль залишається, але в епоху цифрових технологій процеси та навички, необхідні для виконання тієї самої функції, принципово різняться. Вони мають бути такими для світу, де наукова література є онлайн, усі дані онлайн, де вони взаємодіють і де вчені та дослідники отримують підтримку для ефективної роботи» [8, р. 163].

Методологія дослідження позиціонування та промоції університетської науки в міжнародному науковому просторі як зовнішньому комунікаційному середовищі, котре ґрунтується на розвитку світової інфраструктури e-science, передбачає виокремлення та аналіз web-представництва наукових здобутків в якості одного з ключових напрямів комунікаційної та організаційної діяльності бібліотек закладів вищої освіти в умовах переходу від «наздоганяючої» до «випереджаючої» моделі розвитку бібліотечно-інформаційної сфери [3, с. 76]. Як зазначає Т. Колесникова, «сьогодні мова йде поки що тільки про середовище формальної наукової комунікації – кіберінфраструктури e-науки (e-Science); середовище ж неформальної комунікації – Наука 2.0 (Science 2.0), яке підтримує дослідження та наукові контакти на основі сервісів Web 2.0, поки що в основному тільки вивчається науковцями та практиками бібліотечної справи України» [1, с. 13].

Зміна орієнтації діяльності та позиціонування бібліотеки закладу вищої освіти в цих умовах породжує вимогу її реструктурування та самоорганізації у напрямку набуття

суб'єктності в частині формування єдиного інтерактивного інформаційно-наукового середовища. Це реструктурування передбачає загалом еволюційний розвиток реальної віртуальності університету, коли завдяки сервісам Web2.0 статичний сайт-візитка набуває рис повноцінного інтернет-представництва. Йдеться про інформаційно насичений інтернет-портал, який має кілька мовних версій, розгалужену навігацію і зв'язок із соціальними мережами. Завдяки сучасним цифровим технологіям університетська бібліотека організує процес соціальної комунікації паралельно в реальному і віртуальному просторах, при цьому, максимально орієнтуючись на потреби вченого як інформаційного донора та акцептора знань [9].

Це потребує якісного та системного інформаційно-аналітичного супроводу наукових досліджень українських вчених і поширення їх результатів у світовому науково-інформаційному просторі (електронних колекціях університетів світу, (пошукових і довідкових системах повнотекстових, реферативних і науково-метричних базах даних тощо), а також вироблення пов'язаних з цим алгоритмів інтеграції наукового доробку українських авторів. При цьому, особливо важливо звернути увагу і на сприяння впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних, представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, Web of Science, Google Scholar та ін.), інформаційно-аналітичний моніторинг та бібліометричний аналіз системи документальних комунікацій університету.

Розвиваючи web-представництво наукових пошуків і розробок, бібліотеки закладів вищої освіти проводять велику інформаційно-аналітичну роботу, до складу якої входить: формуванням публікаційного профілю закладу в мережі науки; аналіз рівня цитування вчених та індексів впливовості періодичних наукових видань закладу; моніторинг світового наукового інформаційного потоку; діяльність щодо підвищення репрезентативності публікацій викладачів університету у міжнародних наукометричних базах даних; реалізації нової моделі – «бібліотека як видавець/співвидавець наукових е-журналів» на базі Open Journal Systems; створення репозитарію університету (цифрового архіву наукових праць) тощо.

Ця робота повинна паралельно супроводжуватись покращенням якісних показників інформаційної підтримки наукових досліджень в освітньому закладі за рахунок навігаційної системи орієнтації в універсальних та галузевих повнотекстових, реферативних і наукометричних базах даних через сайт бібліотеки як «єдине вікно», а також максимальним представленням результатів наукових розробок закладу вищої освіти у просторі цифрових комунікацій. У випадку останнього, поряд з вище вказаними цифровими архівами та моделлю «бібліотека як видавець/співвидавець наукових ежурналів» на платформі OJS важливо звернути увагу на реєстрацію наукової періодики освітнього закладу у пошукових службах та метасховищах наукової інформації (наприклад, DRIVER, BASE, ResearchBib тощо), у міжнародних каталогах (наприклад, UlrichswebTM Global Serials Directory, OCLC-WorldCat) та наукометричних системах різного рівня; на координацію діяльності сайтів університетських науково-періодичних видань та їх інтеграцію до національної системи (портал «Наукова періодика України»); активізація та поглиблення роботи в частині популяризації документальних наукових ресурсів закладу вищої освіти (реклама в соціальних мережах, віртуальні виставки, стрічки новин, записи у Вікіпедії тощо). А якщо додати до цього ще такий сервіс як бібліотечне видавництво, який прямо не пов'язаний з web-представництвом наукових результатів, то цілком зрозумілим є висновок сучасних вчених, що трансформація місії університетської бібліотеки передбачає «перехід від управління науковими продуктами до управління науковими процесами» [2; 6].

Отже, web-представництво університетської науки залишається одним з пріоритетних завдань і напрямів комунікаційної діяльності бібліотеки закладу вищої освіти, враховуючи важливість позиціонування та просування останніх у міжнародному та українському

комунікативному просторі у XXI столітті, а також зміцнення їхніх позицій на ринку наукових досліджень і технологічних інновацій.

Література

1. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень. *Вища школа*. 2014. №4. С. 7–26.
2. Колесникова Т. О. Цифрові сервіси бібліотек ВНЗ із забезпечення розвитку науки. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону України «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015р. Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2015. С. 147–160.
3. Копанева В. О. Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія: монографія; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 322 с.
4. Borges, M. M. Reflexos da Tecnologia Digital no Processo de Comunicação da Ciência. In *Una Mirada a la Ciencia de la Información Desde los Nuevos Contextos Paradigmáticos de la Posmodernidad*; Oficina Universitária: Marília, Brazil, 2017. Pp. 179–196.
5. Kolesnykova T. O. The New Evolutionary Trajectory of University Libraries: The Editor-in-Chief's View. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*. 2022. No 7. Pp. 5–8.
6. Lougee, W. P. *Diffuse Libraries: Emergent Roles for the Research Library in the Digital Age*; Council on Library and Information Resources: Washington, DC, USA, 2002.
7. Revez J. Opening the Heart of Science: A Review of the Changing Roles of Research Libraries. *Publications*. 2018. 6(9). URL: <https://www.mdpi.com/2304-6775/6/1/9> (дата звернення: 03.03.2023)
8. The Royal Society. *Science as an Open Enterprise*; The Royal Society Science Policy Centre Report; The Royal Society: London, UK, 2012.
9. Wittenberg, K. *The Role of the Library in 21st-Century Scholarly Publishing. No Brief Candle: Reconceiving Research Libraries for the 21st Century: Papers from a Meeting Convened by CLIR* (Washington, D. C., 27 February 2008). 2008. Pp. 35–41.

УДК 027.7:“364”

Кушнар'ов Валерій Володимирович,

*директор наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат культурології, доцент,
м. Київ, Україна*

ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Воєнний стан, запроваджений у лютому 2022 р. після повномасштабного російського вторгнення в Україну, актуалізував дистанційні форми діяльності бібліотек закладів вищої освіти України. Пам'ятаючи уроки подолання карантинних обмежень під час пандемії COVID-19 бібліотеки знову перейшли до дистанційного обслуговування, продовживши виконувати місію науково-інформаційних центрів університетів. Головним завданням інформаційного фронту бібліотек стало сприяння освітньому процесу; супровід і підтримка процесів підготовки та видання наукових публікацій; надання доступу до вітчизняних інформаційних ресурсів і міжнародних баз даних.

Наукова бібліотека КНУКіМ, позиціонує себе як «науковий, інформаційний, освітній та культурний центр» [1, с. 351] університету, разом з іншими бібліотеками країни продовжила брати участь у формуванні внутрішньоуніверситетської системи якості освіти,

забезпечуючи вчених, здобувачів вищої освіти якісними інформаційними ресурсами. Фахівці відділу інформаційних технологій, сектору оцифрування документів, сектору організації електронних документів пришвидшили цифровізацію бібліотеки, забезпечили формування та розвиток електронної бібліотеки й електронного архіву Київського національного університету культури і мистецтв. Користувачі бібліотеки в цей період мали змогу у вільному доступі користуватися електронними ресурсами бібліотеки, дотримуючись вимог і норм авторського права.

Для оцінки ефективності університетської науки, формування бренду дослідників бібліотека активізувала роботу з бібліографічною базою даних (БД) Scopus та наукометричною БД Web of Science. Співробітники сектору бібліометрії та наукометрії розпочали роботу над формуванням електронної БД наукових публікацій науково-педагогічних працівників університету; регулярно аналізують публікаційну активність і цитованість учених; відстежують рейтинг університету та його вчених у Scopus, Web of Science, Google Scholar.

Київський національний університет культури і мистецтв є засновником та видавцем 14 наукових періодичних видань у галузях культури, мистецтва, соціальних і гуманітарних наук. Наукова бібліотека КНУКіМ бере активну участь у видавничій діяльності університету, особливо в процесах редакційно-видавничої підготовки наукових видань: збірників наукових праць, наукових журналів, монографій, навчальних посібників, матеріалів конференцій. Адже, як наголошує С. Степлтон [3], саме академічні бібліотеки з огляду на місію підтримки програм досліджень учених університету пропонують унікальні можливості для наукового видавництва.

Співпрацюючи з редакційними колегами, співробітники бібліотеки акумулюють і підтримують процеси підготовки до друку 14 наукових періодичних видань університету. Співпраця налагоджена на всіх етапах редакційно-видавничого процесу (від планування, координації та контролю підготовки видань до друку згідно з вимогами МОН до наукових публікацій і фахових видань; до літературного редагування текстів українською та англійською мовами; верифікації списків посилань і References; отримання цифрових ідентифікаторів DOI для статей та розміщення метаданих у базах даних і каталогах).

Співробітники відділу інформаційних технологій на міжнародній видавничій платформі Open Journal System (OJS) продовжують адміністрування вебсайтів періодичних видань університету, а саме: розміщення метаданих статей, забезпечення цілісності бази даних, файлів вебсайтів фахових видань, надаючи доступ до сайту в мережі «Інтернет», створюючи резервні копії [2], тощо.

У 2022 р., в умовах воєнного стану, незважаючи на відключення світла та відсутність інтернету, усі випуски журналів КНУКіМ підготовлено та вчасно опубліковано на вебсайтах видань. Архіви фахових видань також розміщено на інформаційному ресурсі «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

З метою дотримання вимог Міністерства освіти і науки України до фахових видань співробітники відділу наукової комунікації та публікаційної діяльності регулярно проводять моніторинг вебсайтів видань. Моніторинг передбачає виявлення та сприяння виправленню проблемних моментів у складі редакційних колегій, у вимогах до структури й оформлення поданих рукописів тощо.

У січні-березні 2023 р. фахівці науково-методичного відділу бібліотеки повністю оновили інформацію на вебсайтах журналів «Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство» й «Культура і мистецтво у сучасному світі» українською та англійською мовами. Зокрема, оновлено інформацію на сторінці «Про журнал», а також розділи, присвячені редакційній політиці та публікаційній етиці. Розроблено «Настанови для авторів», що містять вказівки з підготовки та подання різних типів статей на розгляд редакції видань. Цей розділ містить чіткі вимоги до змісту рукопису, структури, загального технічного оформлення, подання ілюстрацій і таблиць тощо. У розроблених «Настановах з цитування» є коротке керівництво

та приклади цитування джерел у наукових публікаціях, оформлення посилань у тексті рукопису й джерел у списку посилань.

Для дослідників університету розроблено методичні рекомендації зі створення, наповнення та використання профілю вченого у науковій соціальній мережі ResearchGate. Регулярно проводять консультації для здобувачів вищої освіти щодо вимог до структури, оформлення рукописів, підбору відповідних журналів для публікації результатів досліджень.

Для підвищення статусу та пізнаваності наукових періодичних видань університету у сфері наукової комунікації фахівці бібліотеки в соціальній мережі «Фейсбук» публікують інформаційні повідомлення про умови публікації в журналах, змісти щойно опублікованих випусків, анотації та ілюстрації актуальних і проблемних статей.

Ураховуючи виклики воєнного стану, бібліотека КНУКіМ продовжувала проводити різноманітні заходи з патріотичного виховання студентської молоді. Зокрема, до 300-річчя від дня народження українського філософа Григорія Сковороди 8 грудня 2022 р. співробітники науково-методичного відділу бібліотеки у співпраці з колегами з Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка провели VI Інтелектуальний студентський онлайн-турнір #СловоСковороди_Ми побудуємо світ кращий!

У вікторині на платформі Kahoot зіграли 85 студентів, які представили 22 заклади вищої та фахової освіти України. Завдяки участі в турнірі студентки зі Стокгольмської Королівської консерваторії захід набув міжнародного статусу. Про високу оцінку турніру серед студентства та його патріотичне спрямування свідчить факт участі в заході студента з Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, який долучився до змагань з пункту незламності свого селища в Миколаївській області, тому що вдома не було світла та доступу до інтернету.

Отже, у складних умовах воєнного стану наукова бібліотека університету зуміла трансформувати послуги відповідно до потреб своїх користувачів та вимог сьогодення, ставши інформаційним менеджером для вчених і здобувачів вищої освіти; активним учасником сфери наукової комунікації; інтегратором наукового потенціалу університету до міжнародного простору вищої освіти.

Література

1. Степко В. В., Скаченко О. О. Використання інформаційних ресурсів Наукової бібліотеки КНУКіМ в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні користувачів. *Вісник Одеського національного університету. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2017. Т. 22. Вип. 2 (8). С. 350–362. URL: [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2017.2\(18\).118455](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2017.2(18).118455) (дата звернення: 22.02.2023).

2. Horban Y., Lukianenko V., Skachenko O. The Library's Contribution to University Scientific Journal Publishing and Promotion: Practical Review. *LIBREAS. Library Ideas*. 2020. Vol. 38. P. 1–10. <https://doi.org/10.18452/23480> (дата звернення: 22.02.2023).

3. Stapleton S.C. A Team Approach: Library Publishing Partnerships with Scholarly Societies. *Journal of Librarianship and Scholarly Communication*. 2019. № 7 (1). URL: <https://doi.org/10.7710/2162-3309.2326> (дата звернення: 22.02.2023).

*Лісова Ірина Володимирівна,
провідна бібліотекарка науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
м. Київ, Україна*

ЧИТАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (2016–2020 РР.)

Сьогодні у всьому світі спостерігається підвищений інтерес до проблеми читання. Втрата виняткової ролі читання в житті суспільства стала однією з основних тенденцій останніх років. Культура читання та формування інтересу до нього належать до соціокультурної й освітньої галузей, тобто мають розглядатися у межах гуманітарної парадигми. Функції промоції читання покладені передусім на бібліотеки та заклади освіти.

Координацію діяльності з промоції читання у бібліотеках усіх видів для всіх громадян, заохочення досліджень у цій сфері та їх інтеграції у роботу бібліотек і закладів освіти здійснює Секція грамотності і читання ІФЛА, проекти якої охоплюють такі питання: сприяння обізнаності суспільства про значення читання і загальної грамотності; допомога розбудові державної політики грамотності і читання в різних країнах світу; функціональна грамотність у різних культурних умовах; розвиток навичок читачів; неграмотність у різних середовищах; навчання заохочення читання серед молоді та дорослих; розвиток навичок читання як у межах культури друкованих, так і електронних носіїв; взаємодія нових медіа та проблеми читання в новому електронному середовищі [2, с. 40].

ІФЛА наголошує, що проведення бібліотеками досліджень читання істотно залежить від місцевих умов і вже наявних ініціатив. Тому так важливо налагодити партнерські зв'язки у цій діяльності, проаналізувавши авторитет, цілі, пріоритети, ресурси, компетентність партнерів, а також попередній досвід партнерства і ступінь комфортності співпраці [4].

Комплексна проблема зумовлена докорінними змінами в інформаційних інтересах читацької аудиторії, зниженням попиту на друковану книгу, зменшенням в суспільстві інтересу до читання, необхідністю пошуку нових шляхів і форм поширення в суспільстві позитивного ставлення до читання, залучення до цього різновиду діяльності молоді, яка зараз орієнтується переважно на отримання інформації у віртуальному середовищі та віддає перевагу не текстовому, а візуальному формату [3, с. 111].

Зниженням інтересу до читання як загальносвітової тенденції стурбовані й фахівці українських бібліотек. Проблема читання набула загальнодержавного значення та стала об'єктом багатьох соціологічних досліджень. Т. Вилегжаніна розглядає просування читання як пріоритетний напрям у культурній, освітній політиці держави; наголошує на необхідності прийняття рішення щодо розроблення Національної програми підтримання читання на державному рівні [1, с. 6].

Протягом 2016–2020 років публічними бібліотеками України було проведено ряд соціологічних розвідок з вивчення читацьких інтересів, моніторинг проблем читання, аналіз потреб та запитів читачів, особливостей читання різних вікових та соціальних груп, вивчення ролі книг, книжної культури в суспільстві.

У 2016 р. **Хмельницька ОУНБ** провела загальнообласне соціологічне дослідження **«Що і як читають на Хмельниччині»**, метою якого було вивчення ставлення до читання користувачів бібліотек Хмельниччини та їх уподобань.

Завдання дослідження полягали у вивченні основних джерел пошуку літератури для читання, визначенні найпопулярніших серед користувачів бібліотек області жанрів літератури, якою мовою читають найчастіше, яким авторам респонденти надають перевагу.

Найпопулярнішим жанром для читання виявилися детективи – 14,2%, любовні романи – 13,2%, історичні романи – 10,7%, фантастика – 10,7%, пригодницькі романи – 10,2% і т.д.

Респонденти надають перевагу читанню українською мовою – 84,3%, російською читають – 42,1%, англійською та іншою іноземною – 23,3%.

Найбільш активними читачами є користувачі віком до 20 років – 27,9%, користувачі від 21 до 30 років, та від 31 до 40 років – по 20,3%. Користувачі більш зрілого віку читають менше.

НБУ для дітей у 2017 р. провела низку соціологічних досліджень, присвячених вивченню читання користувачів дитячих бібліотек. Метою дослідження **«Книга. Бібліотека. Читацька компетентність дітей»** було виявлення стану і рівня популярності читання та читацької компетентності у дитячого населення України – користувачів спеціалізованих бібліотек для дітей.

Результати дослідження показали, що читання для дітей є важливою сферою їх життєдіяльності, джерелом отримання нових знань та одним із важливих засобів самовдосконалення і розвитку; читання книг посідає перше місце в системі культурних цінностей дітей і на сьогодні є найбільш поширеним способом проведення вільного часу (73%).

Найбільшим попитом користується фантастика (55%), сучасна художня література (43%). Також читачів цікавлять детективи, науково-популярна та пізнавальна література, комікси, періодичні видання.

Частіше за все, для читання обирали сучасну українську та зарубіжну дитячу літературу. Щодо мовних вподобань, то більшість дітей читає книги українською мовою (49%), українською і російською (немає значення) – 41%.

Бібліотека залишається основним джерелом отримання літератури для більшості дітей (93%). Причому діти користуються послугами одразу кількох бібліотек. 83% із них зазначили, що вони користуються послугами дитячої бібліотеки, а також відвідують шкільну (44%).

З метою виявлення читацьких династій, визначення рівня значущості книжки і бібліотеки у житті дітей та батьків було проведено локальне дослідження **«Читацькі династії Національної бібліотеки України для дітей»**, об'єктом якого стали читачі-діти віком від 6 до 15 років та їхні батьки.

Результати дослідження засвідчили, що 57,5% респондентів-батьків відносять свою родину до династії читачів НБУ для дітей. Бібліотека не лише допомагає їм у вихованні дітей (87,5%), а й приваблює наявністю великої кількості книжок (75%), оперативністю та якістю обслуговування (47,5%), святковістю і комфортністю (40%), можливістю розкрити здібності й таланти дитини (45%), послугою безкоштовного отримання інформації з мережі «Інтернет» (10%).

На сайті **НБУ для дітей** декілька місяців тривало онлайн-опитування **«Улюблена книжка твоєї родини»**, яке мало на меті визначити спектр улюблених книжок користувачів бібліотеки різних поколінь та оцінити діяльність бібліотеки за ступенем задоволення запитів користувачів.

Онлайн-опитування показало, що 85% респондентів підтверджують спроможність бібліотеки задовольнити їхні запити на книжку. Репертуар улюблених книжок користувачів НБУ для дітей є широким. Сучасні діти у своєму літературному виборі орієнтуються не тільки на рекомендації та читацькі враження старших членів родини, а й цікавляться станом сучасного українського книжкового ринку та мають доступ до читання нових творів вітчизняних дитячих письменників.

Пошук нових шляхів щодо вдосконалення читання стало поштовхом **Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва** для проведення дослідження **«Тімірязєвк@. Книга. Читання»** (2018 р.). Його мета полягала у дослідженні стану та рівня популярності читання серед користувачів бібліотеки віком до 35 років. Завданням дослідження було виявити книги і авторів, які викликають зацікавлення молоді, визначити читацькі потреби, виявити фактори, що впливають на формування звички читати, з'ясувати причини не читання, спаду читацької активності та чинники, які цьому передують, проаналізувати вплив телебачення, інтернету та інших засобів масової інформації на читацьку поведінку користувачів бібліотеки, знайти ефективні шляхи залучення молоді до читання.

Підсумки дослідження показали роль і місце книги в уподобаннях молоді серед інших джерел інформації, з'ясувати ступінь читацької активності, Намічено низку заходів щодо залучення до бібліотеки і читання нових користувачів, популяризації читання, кращих зразків української та світової літератури (екскурсії до бібліотеки, літературні вечори, дні інформації, бібліотечні виставки нових надходжень та тематичні, присвячені творчості окремих письменників та жанрам літератури тощо).

Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва теж провела локальне анкетування «**Що читає молодь?**» (2019 р.), в якому взяли участь 168 респондентів віком від 14 до 23 років.

Аналіз результатів анкетування спростував стереотип про сучасну молодь, що не читає, а також не підтвердив поширену думку, що вона читає лише за необхідністю, а не для задоволення.

Дослідження показало, що молодь читає і читає здебільшого для власного задоволення. Більшість респондентів не лише читають, а й обговорюють прочитане. Кожен третій робить це у віртуальному просторі. Анкетування також підтвердило, що інтернет та книги не просто конкурують за увагу та вільний час молоді людини. Для частини молоді вебпростір є авторитетним порадником при виборі книг та майданчиком для обговорення прочитаного. Відгуки в інтернеті за впливом на читацькі пріоритети юнаків поступаються лише порадам друзів.

Серед мотивів читання опитуваних переважає інформаційно-пізнавальний. Молоді люди розглядають читацьку діяльність як засіб одержання знань про навколишній світ, актуальної інформації з теми, що цікавить. Дуже поширене читання з гедоністичних мотивів: занурення в інші світи, відпочинок та розвага. Також важливим для опитаних є читання з навчальною метою.

Художня література переважає у читанні молоді. Найпопулярнішими жанрами виявилися фентезі, фантастика, детективи, містика. Зарубіжна література популярніша за українську. Серед різновидів літератури нон-фікшн з великим відривом лідирує психологія.

Працівники публічних бібліотек України усвідомлюють важливість дослідницького напряму роботи, систематично проводять соціологічні розвідки різного рівня (загальнодержавні, обласні, локальні), вивчаючи читацькі інтереси, особливості потреб і запитів читацької аудиторії, виявляючи проблеми відповідності інформаційних ресурсів запитам читачів, аналізуючи мотивацію звернення до бібліотеки та причини падіння значення книги в житті людини.

Література

1. Вилегжаніна Т. Криза читання як одна з проблем українських реалій. *Бібліотечна планета*. 2020. № 1. С. 4–7.

2. Прокопенко Л. С. Міжнародне співробітництво у сфері промоції читання (на прикладі Секції грамотності і читання ІФЛА). *Короленківські читання 2020. «Бібліотеки, архіви, музеї: історичний досвід та актуальні тенденції розвитку»*: XXIII Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 22–23 жовт. 2020 р. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО Укр. бібл. асоц. Харків, 2020. С. 38–42.

3. Хміль-Чуприна В. В. Формування читацької компетенції і культури у студентської молоді в проекті «Книга у віртуальному просторі». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 4. С. 109–116.

4. Engaging in Literacy and Reading Strategies: an IFLA Toolkit for Libraries [Electronic resource] / prep. by Ingrid Bon, with the support of the Working group on Literacy and Reading strategies, International Federation of Library Associations and Institutions, November 2019. 22 p. URL: https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/literacy_toolkit_final_version_november_2019.pdf?fbclid=IwAR1ZSxU6JnTD4cYh_b6qnt9UHzdSc98Rb_Op-KvAF8Vu-D2bz6OQVJZ7ymE (дата звернення: 05.04.2023).

*Лубенець Олена Валеріївна,
завідувачка відділу наукової організації
документних ресурсів наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТНИХ РЕСУРСІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКІМ

Розвиток університетської бібліотеки характеризується зростаючою швидкістю змін в інформаційному просторі, освітніх системах і наукових комунікаціях. Без сумніву, сьогодні світ радикально змінився, змінивши спосіб мислення та життя. Працівники проводять систематичне відстеження повідомлень, публікацій, медіаподій та кількість показників для подальшого виявлення необхідних послуг на задоволення потреб користувачів.

Основною метою діяльності бібліотеки КНУКіМ є забезпечення студентів необхідними ресурсами, такими як навчальна, науково-методична література та періодичні видання. Для забезпечення високої якості формування фонду бібліотеки, постійно проводиться моніторинг, який дозволяє вчасно відстежувати потреби студентів та забезпечувати належний рівень навчального процесу.

Завданнями бібліотеки КНУКіМ є збір, систематизація та забезпечення своїх студентів і викладачів вітчизняними та зарубіжними виданнями, максимально задовольняючими їх потреби за допомогою моніторингу соціальних медіа.

Досягнення відповідності фонду бібліотеки потребам користувачів неможливе без співпраці з підрозділами університету, визначаються стратегічні завдання формування фонду та сприяє найповнішому та найякіснішому забезпеченню навчального процесу, працюючи на розвиток університету загалом і підвищення якості освіти зокрема. Для якісного комплектування фонду бібліотеки потрібно дотримуватись таких принципів:

- оперативність та ефективність;
- повнота комплектування цілісного фонду;
- книгозабезпеченість і доставка книг;
- актуальність і своєчасність.

Враховуючи профіль університету та специфіку інформації, яку потребують користувачі бібліотеки, саме актуальність є найважливішим показником якісного комплектування фонду документів наукової бібліотеки КНУКіМ. Оперуючи даними і потоком вимог в яких висвітлюється діяльність університету, кафедр, факультетів, викладачів, здобувачів вищої відділ наукової організації документних ресурсів за допомогою моніторингу та різних пошукових систем комплектує фонд.

Комплектування – сукупність процесів виявлення, відбору, замовлення, придбання, отримання і реєстрації документів відповідно до вимог наукової бібліотеки КНУКіМ.

У продовж року до фонду бібліотеки надходять різні види документів: книги, ноти, автореферати, дисертації, брошури, образотворчі видання, методички, збірники періодичні та неперіодичні, робочі програми освітньої компоненти, силабуси освітньої компоненти, навчально методичні комплекси, магістерські роботи, дипломні роботи, журнали, електронні документи, стандарти. Вони проходять технічне і наукове опрацювання, а також заносяться до електронного каталогу бібліотеки КНУКіМ. Записи формуються на базі ліцензованого програмного забезпечення «УФД/Бібліотека». Для зручності пошуку постійно поповнюються тематичні рубрики:

- Праці викладачів КНУКіМ;
- Видавнича діяльність КНУКіМ ;
- Спеціальності освітніх програм та інші теми.

Програмне забезпечення «УФД/Бібліотека» дозволяє в автоматизованому режимі здійснювати:

- формування та друк інвентарної книги
- формування та друк сумарної книги.
- формування та друк актів на прийом і передачу документів.

Значну частину щорічних надходжень до фонду бібліотеки становлять залучені на безоплатній основі документи: подарунки та за книгообміном. Переважна кількість навчальних посібників та підручників є в електронному вигляді на сайті бібліотеки. Більшість поточних надходжень до фонду бібліотеки – українською мовою.

Координація роботи і якість фонду залежить від постійного моніторингу освітніх компонент університету.

Проводиться активний пошук і завантаження відкритих навчальних видань до незабезпечених дисциплін, а також інформуються кафедри про доступну на ринку літературу для закупівлі. На сайті наукової бібліотеки розміщено каталог видавництва, де викладачі можуть самостійно підібрати навчальну, науково-методичну та іншу літературу, що потрібна для забезпечення освітнього процесу і науково-дослідної діяльності закладу вищої освіти <http://lib.knukim.edu.ua/catalog-publish/>.

Наразі в університеті відбувається акредитація освітніх програм. Тому університет веде роботу по закупівлі підручників та навчальних посібників для поповнення фонду бібліотеки необхідними документами. З новою літературою користувачі зможуть ознайомитись на вебсайті бібліотеки <http://lib.knukim.edu.ua/>.

Література

1. Іванова В. В. Інноваційні підходи до інформаційного забезпечення освітянських послуг. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4 (2). С. 131–136.

2. Ситник Л. В. Якісне комплектування фонду – запорука ефективного обслуговування користувачів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2018. Кам'янець-Подільський, С. 128–131.

3. Бондар Л. М. Комплектування бібліотечного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського періодичними виданнями: виклики часу. *Бібліотечний форум України: історія, теорія, практика*. 2015. № 2. С. 15–17.

УДК 001.89:021(477.7)

*Луговцев Юрій Михайлович,
співробітник науково-дослідного сектору
науково-методичного відділу
Одеської національної наукової бібліотеки,
кандидат філософських наук,
м. Одеса, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА СТАН НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ БІБЛІОТЕК ПІВДНЯ УКРАЇНИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Актуальність дослідження «Проблеми та стан науково-дослідної роботи бібліотек Півдня України» обумовлювалась необхідністю висвітлення результатів науково-дослідної роботи (далі – НДР) наукових бібліотек, популяризації бібліотекознавства як наукового напрямку, необхідністю осучаснення тематики наукових досліджень з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та інформаційного забезпечення діяльності бібліотек, низьким рівнем інформаційного обміну між бібліотеками щодо НДР.

Базами дослідження було обрано такі бібліотеки:

1. Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського;

2. Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький);
3. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олесь Гончара;
4. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирява;
5. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека.

Мета дослідження полягала у вивченні стану НДР у бібліотеках Південного регіону, що дозволило б узагальнити результати науково-дослідної роботи, окреслити її основні напрями та сприятиме:

- розвитку бібліотечної науки, підвищенню ефективності використання наукового потенціалу бібліотек;
- підвищенню рівня інформаційного обміну між бібліотеками регіону.

Завданнями дослідження було:

- здійснити огляд НДР наукових бібліотеках Південного регіону за певний проміжок часу;

- узагальнити результати НДР;

- спрогнозувати подальші можливості розвитку НДР у бібліотеках Південного регіону.

Зрілість науки визначається, зокрема, формуванням цілісної системи її інформаційного забезпечення. Оглядова інформація, що підсумовує результати розвитку конкретного наукового напрямку, займає у цій системі провідне місце. Тому спочатку було здійснено огляд бібліотекознавчих досліджень обласних універсальних наукових бібліотек Півдня України за останні роки.

Науково-дослідницька діяльність є невід'ємною складовою роботи кожної наукової бібліотеки, оскільки для виконання більшості бібліотечних процесів фахівцям необхідно застосовувати різні знання та навички, які тісно пов'язані з науковою діяльністю [6, с. 12].

Бібліотекознавчі дослідження передусім направлені на розв'язання питань щодо організаційного, технологічного та управлінського удосконалення усіх напрямів роботи наукових бібліотек [2, с. 20]. Однак вплив цих розробок на стан бібліотечної практики та бібліотечне законодавство не є досить сильним [6, с. 13].

З огляду на результати досліджень можна дійти висновку, що зараз науково-дослідна робота бібліотек Південного регіону України має деякі особливості. Якщо на початку 90-х років тематика наукових досліджень залишалася ще єдиною фактично для всіх бібліотек пострадянського простору (дослідження проводилися централізовано, відрізнялися лише регіональними особливостями), то сьогодні бібліотечні установи самостійно здійснюють вибір тем, як правило, без погодження з методичним центром [6, 14].

Науково-дослідна робота бібліотек проводиться з метою створення наукового знання, яке має сприяти раціоналізації і оптимізації бібліотечної практики, прийняттю конкретних управлінських рішень, професійному розвитку бібліотечних кадрів і бібліотекознавства. Історія бібліотекознавства свідчить, що наукова діяльність бібліотек завжди була сконцентрована на розробці тих напрямів бібліотечної практики, в яких було зацікавлене суспільство [6, с. 13], [4, с. 140-164], [5, с. 191-197].

Отримані дані підтвердили, що науково-дослідна робота бібліотеки Південного регіону має переважно прикладний характер і спрямована на поліпшення діяльності як кожної окремої бібліотеки, так і бібліотек регіону в цілому. Сьогодні, в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, бібліотеки Півдня України вирішують проблеми щодо організації віддаленого доступу до своїх ресурсів, обслуговування користувачів інформацією на електронних носіях, створення власних електронних баз даних. Крім того, бібліотеки продовжують вивчати питання, які для них завжди залишаються актуальними: хто наші користувачі, що вони читають, які послуги їм необхідні, рівень задоволення читачів послугами бібліотеки тощо.

Традиційно бібліотечні дослідження розподіляються за такими напрямками [3, с. 5-8], [1, с. 12]:

1. Роль та місце бібліотеки в сучасних умовах.
2. Вивчення інформаційних потреб, інтересів, запитів різних категорій користувачів.

3. Формування, збереження, використання та відповідність читацьким запитам документних ресурсів бібліотек.

4. Історія бібліотечної справи регіонів та окремих бібліотек.

5. Автоматизація та інформатизація бібліотечних процесів.

6. Бібліотечна професія.

Відповідно до інформації, що була отримана від базових бібліотек, протягом 2015-2017 рр. цими закладами було проведено 28 досліджень. З них 16 досліджень – регіональні, 12 – локальні. Розподіл досліджень за напрямками наведено у табличному вигляді.

Напрямок дослідження	Кількість досліджень
Роль та місце бібліотеки в сучасних умовах	7
Вивчення інформаційних потреб, інтересів, запитів різних категорій користувачів	9
Формування, збереження, використання та відповідність читацьким запитам документних ресурсів бібліотек	5
Історія бібліотечної справи регіонів та окремих бібліотек	5
Автоматизація та інформатизація бібліотечних процесів	1
Бібліотечна професія	1

Таким чином, науково-дослідна робота бібліотек Південного регіону характеризується суттєвим зменшенням тем щодо бібліотечної професії та інформатизації бібліотечних процесів. Фахівці збільшили увагу до вивчення проблем стосовно інформаційних потреб та запитів користувачів, ролі і місця бібліотеки в суспільстві, формування, збереження, та використання бібліотечних ресурсів. Імовіріше, ця тенденція продовжиться, бо вивчення численних питань інформатизації бібліотечних процесів має сенс при наявності відповідного фінансового потенціалу.

Слід зазначити, що бібліотечні фахівці проводять дослідження на відносно високому рівні. Досліджувані теми завжди актуальні. Чітко формулюються проблема, мета та завдання дослідження. Застосовуються різноманітні методи та методики вивчення проблемної ситуації. Матеріал викладається структуровано та логічно обґрунтовано. Згодом результати досліджень, як правило, публікуються у фаховій періодиці.

Проблематичним питанням в дослідженнях залишається розробка рекомендацій за результатами дослідження і впровадження їх в практику роботи бібліотеки. Крім того, в деяких дослідженнях можуть спостерігатися некритичні підходи до аналізу негативних результатів.

Література

1. Дьомін О. Б. Специфіка науково-дослідної роботи в наукових бібліотеках України (1991-2015 рр.). *Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)* : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. С. 11–15.

2. Любаренко Л. Що ми маємо сьогодні... : (деякі проблеми науково-дослідної діяльності бібліотек України). *Соціологічні дослідження в бібліотеках* : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 33 / НПБ України. Київ, 2008. С. 15–23.

3. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за 2011–2015 роки / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого; авт. кол.: Л. Любаренко, Ю. Новальська, О. Мастіпан [та ін.]; наук. ред. Н. Розколупа. Київ, 2019. 296 с.

4. Прокопенко Л. І. Інформаційні потреби користувачі обласних універсальних наукових бібліотек України : монографія. Київ : Вид-во Ліра-К, 2016. 220 с.

5. Седих В. В. Історія бібліотечної справи в Україні : навч. посіб. Харків : ХДАК, 2013. 213 с.

6. Солоіденко Г. Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 12–17.

УДК 027.7:021.4:355

Несін Вікторія Василівна,
провідна бібліотекарка
відділу наукової організації документних ресурсів
наукової бібліотеки Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зміни, що відбуваються під час війни в українському суспільстві, спонукають фахівців різних галузей розвивати надзвичайну мужність і стійкість у захисті демократії та миру. Не стоять осторонь і бібліотеки.

Бібліотеки України активно включились в роботу. З метою зосередження уваги на популяризації знань про Україну, її народ, його історію, традиції та культуру. Важливого значення набуває звільнення від ідеологічної спадщини російської федерації та припинення во звеличування російської культури в українському просторі.

Робота університетської бібліотеки в умовах воєнного стану – це новий важкий досвід для всіх, адже життя продовжується. Особливо сьогодні, в умовах перманентного онлайну місія сучасної бібліотеки – це перш за все посилення ролі інформації і знань як каталізаторів суспільного розвитку. Вона має кілька аспектів: сприяння розвитку знань шляхом збереження документованих знань як суспільного надбання та забезпечення вільного доступу до інформації. А в умовах російсько-української війни пріоритетом кожної бібліотеки є не лише інформаційне забезпечення освіти, але й інформаційна протидія агресору.

Україну підтримує весь цивілізований світ, поширюючи правдиву інформацію про війну росії проти України. З перших днів війни бібліотекарі, використовуючи свої знання, вміння, навички, допомагають захисникам та цивільному населенню.

Багато університетських бібліотек зазнало пошкодження інфраструктури, втрати книжкових фондів, скорочення працівників, призупинення роботи та простій, вимушений неповний робочий день. Особливо значних пошкоджень зазнали університетські бібліотеки Харкова, Чернігова, Сум.

Де є можливість, бібліотеки ЗВО продовжують надавати свої послуги користувачам, у тому числі дистанційно. Працюють, щоб кожен, хто має потребу, мав доступ до інформації та інтернету. У бібліотеках є і хаби цифрової освіти, і курси з вивчення англійської, німецької, польської, української мови, і консультації психологів та заходи бібліотекарів, зокрема з медіа грамотності для того, щоб люди навчилися краще розпізнавати фейки, не велися на маніпуляції та не поширювати російські наративи.

Кожна бібліотека вносить свою частку праці в наближення перемоги і виконує функції осередків волонтерської діяльності, організують благодійні акції зі збору коштів на ЗСУ.

Сучасній бібліотеці ЗВО належить особливе місце в освітньому просторі. Як структурний підрозділ вузу, вона зобов'язана забезпечувати інформацією та відповідними документами

навчальний процес. Водночас виконувати функції спеціальної бібліотеки, обслуговуючи викладацький колектив закладу освіти, і публічної, надаючи студентам, аспірантам і співробітникам позапрограмні матеріали, задовольняючи інформаційні потреби. При цьому бібліотека вишу має відповідати всім передовим вимогам організації та представлення інформаційно-бібліотечного сервісу [2].

Сьогодні пріоритетними напрямками розвитку бібліотек ЗВО є:

Цифрове наповнення наявність у відкритому доступі ресурсів із традиційних і цифрових фондів, забезпечення можливості посилатися на них і висвітлювати їх зміст під час читання лекцій у режимі реального часу.

Бібліотечний простір – створення комфортних умов для роботи та відвідування, облаштування сучасних мультимедійних центрів із можливістю проведення конференцій, тренінгів і групових навчань.

Системи автоматизації процесів обслуговування. Цей напрям стосується як послуг, що надаються відвідувачам, так і внутрішніх операцій з обслуговування, складування та обліку, які виконує персонал. Розвиток автоматизації процесів обслуговування також передбачає виготовлення сучасних читацьких квитків з електронним чіпом, диференціацію рівнів доступу (silver, gold, platinum) тощо.

Дотримання авторських прав. Однією із нагальних проблем у цій сфері, що і досі залишається не врегульованою, є депонування в електронному виді дисертацій без дозволу автора та отримання від цього комерційної вигоди під виглядом «послуги копіювання», хоча насправді відбувається запис на електронний носій дисертаційної роботи без урахування авторського роялті.

Комерціалізація бібліотечних послуг – розвиток можливостей для забезпечення додаткових фінансових надходжень з метою отримання законного прибутку від надання бібліотечних послуг, використання приміщень, потенціалу персоналу.

Міжнародний обмін бібліотечною інформацією – забезпечення надходження інформації про світові досягнення у сфері бібліотечної справи і розвиток каналів передачі такої інформації завдяки членству у тимчасових (проектних) і постійних міжнародних професійних мережах і об'єднаннях.

Створення депозитарію магістерських праць – популярна практика в європейських університетах. Отримання магістерського ступеня у них означає набуття компетенцій, що дають можливість здійснювати дослідницьку діяльність. Отже, ступінь магістра вже вважається науковим. З огляду на викладене у наукових бібліотеках таких університетів створюються та широко використовуються депозитарії магістерських робіт.

Осучаснення обладнання – переважно стосується устаткування, яке забезпечує функціонування бібліотеки (автоматизовані шафи, електронна система документообігу, система забору і розкладання книжок тощо).

Консолідована система антиплагіату – наявність єдиної бази даних із забезпеченням доступу до неї для усіх наукових бібліотек. Об'єднання інформації в єдиному депозитарії даних із наданням широкого доступу бібліотекам і науковцям для використання з метою реалізації академічних цілей.

Упровадження нових суміжних послуг. Цей напрям передбачає надання послуг, що забезпечують життєдіяльність користувача під час тривалої роботи у бібліотеці (гаряче харчування, комфортний відпочинок, можливість налаштувати гаджет тощо).

Системи альтернативном фінансування – комплекс заходів, що дасть змогу залучити додаткові ресурси для розвитку наукової бібліотеки. Такими інструментами можуть стати спонсорство, фандрайзинг, краудфандинг, франчайзинг. Розвиток франчайзингових відносин та застосування такого підходу у діяльності наукових бібліотек університетів сприятиме комерціалізації бібліотечної діяльності, розвитку їх підприємницького потенціалу та зміцненню власної фінансової автономії.

Система підвищення кваліфікації персоналу. Для персоналу бібліотеки має бути створено відповідну систему, а власне підвищення кваліфікації повинно мати безперервний характер. Слід залучати міжнародні інституції, грантові проекти, державні програми та ініціативи окремих спеціалістів із розвитку персоналу, сприяти удосконаленню навичок персоналу, забезпечувати надходження інформації про нові технології та досягнення у професійній сфері [5].

Основне завдання бібліотеки закладу вищої освіти полягає в постійному вдосконаленні традиційних і запровадженні нових форм і методів діяльності, насамперед упровадженні автоматизованих бібліотечних технологій, спрямованих на поліпшення якості обслуговування всіх категорій користувачів [1].

Створення нового формату університетської бібліотеки, удосконалення системи внутрішньої та зовнішньої комунікації із застосуванням різних каналів надання послуг, фізичне дистанціювання та соціальна згуртованість – це те, що допоможе подолати наслідки війни та в умовах цифровізації життя, а саме:

- розроблення методичних рекомендацій щодо функціонування бібліотек в умовах війни (надзвичайної ситуації), а також рекомендацій стосовно дистанційної роботи персоналу;
- доповнення нормативної документації кожної бібліотеки положенням про організацію роботи бібліотеки в умовах запровадження надзвичайної ситуації;
- звернення до видавців та провайдерів наукового контенту, десятки інтерв'ю про Україну та українські бібліотеки в зарубіжних ЗМІ, зустрічі з іноземними колегами, участь у багатьох міжнародних заходах;
- збирання інформації про постраждалі бібліотеки, фінансова допомога бібліотекарям;
- створення робочих «антикризових» груп у бібліотеках;
- забезпечення умов (бомбосховище) для працівників і відвідувачів бібліотек;
- проведення вебінарів з психологом для підтримки відвідувачів, бібліотекарів;
- співпраця з міжнародними організаціями для збереження бібліотечних колекцій та культурної спадщини;
- архівування документів про російсько-українську війну;
- співпраця з партнерами-видавцями;
- надання доступу до публічних просторів бібліотек;
- нарощування бібліотеками власного цифрового контенту та розширення асортименту бібліотечних онлайн-послуг;
- поширення інноваційних моделей та безперервна бібліотечна освіта: тренінги з кібербезпеки, зокрема такі як – проєкт «Жінка – лідер в цифровому просторі», освітній курс «Бібліотека і політика національної пам'яті», «Бібліотека як простір вивчення української мови», проєкти інформаційно-психологічної безпеки дітей та підлітків, тощо.
- налагодження координації та співпраці між різними бібліотеками щодо забезпечення потреб користувачів [3].

Бібліотеки закладів вищої освіти (ЗВО) акцентують увагу на засобах інформаційної взаємодії (каналах комунікації), що є (разом із інформаційними ресурсами та інформаційною інфраструктурою) компонентами єдиного інформаційного простору бібліотеки. А саме, сконцентрували увагу на наданні віртуальних довідок, визначенні індексів УДК для статей науковців і студентів, публікації на сайтах і у блогах інформації про новинки у своїх фондах.

Працівники бібліотек, де є можливість, взаємодіють за задалегідь визначеними та погодженими каналами комунікації (за телефоном, електронною поштою, у месенджерах). Проводять дистанційні уроки з інформаційної культури та медіаграмотності, надавали інформаційну підтримку онлайн-навчанню через Zoom та сервіси Google: Hangouts Chat (зручний і безпечний месенджер для командної роботи) і Hangouts Meet (безпечні відеоконференції і відеозустрічі для співробітників організації). Серед софтів, також використовували для онлайн відео-зустрічей, – Skype, Viber. Приєднатися до відео-зустрічей або до інших запланованих заходів можливо за допомогою запрошення електронною

поштою (Gmail) або загального Онлайн-календаря для спільної роботи (сумісного з Gmail, Диском, Kontakтами і Hangouts) [4].

Таким чином, бібліотеки ЗВО завдяки своїм ресурсним базам, впровадженим технологіям та сервісам намагаються відповідати вимогам та викликам часу. Вони постійно трансформуються, удосконалюються та продовжують виконувати як роль виробника ресурсів, так і інформаційного посередника і навігатора в інформаційному просторі [2].

Від першого дня вторгнення і до сьогодні бібліотеки по всій Україні, де не ведуться бойові дії, є територією безпеки, де кожен, хто потребує, знайде прихисток і допомогу. Бібліотеки об'єднують спільноти: задля допомоги тим, хто вимушено залишив свої домівки; на допомогу Збройним Силам України; для творення нових знань, навчання та опанування новими навичками.

Війна, віялові відключення світла, COVID-19 у сучасному світі диктує необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотек закладів вищої освіти.

Нестандартні ідеї та рішення під час війни керівників бібліотек ЗВО в Україні на перший погляд можуть сприйматися скептично. Втім, беззаперечним є те, що за відсутності інноваційних змін, навіть під час війни, то не буде і стрімкого поступу, який наразі так потрібен Українській державі та її інституціям, які несуть персональну відповідальність за долю нації та її розвиток.

Література

1. Богуш Т. Пандемія COVID-19: виклики й особливості діяльності бібліотек. *Бібліотечна планета*. 2020. № 2. С. 7–12.
2. Грищенко Т., Етенко Н. Принципи інформаційно-бібліотечного обслуговування студентів ВНЗ: орієнтація на вимоги сучасності. *Вища школа*. 2015. № 6. С. 69–78.
3. Здановська В. Бібліотека на карантині. *Бібліотечна планета*. 2020. № 2. С. 30–34.
4. Колесникова Т. О. Організація віддаленої роботи колективів бібліотек університетів України за часів драматичних невідомостей. *eaDNURT : electronic archive of the Dnipro National University of Railway Transport*. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914> (дата звернення: 26.03.2021).
5. Ситницький М. В. Стратегічне управління розвитком дослідницьких університетів : монографія / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 302 с.

УДК 027.5:352

Новальська Юлія Вікторівна,
голова бібліотекарка науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЛЬ І МІСЦЕ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Модернізація публічних бібліотек об'єднаних територіальних громад (ОТГ) набирає обертів, головне завдання якої полягає в їх перетворенні на потужні інформаційні центри, осередки вільного спілкування та проведення дозвілля населення різних вікових категорій.

Задля з'ясування стану модернізації мережі публічних бібліотек, особливостей їх діяльності в умовах децентралізації, фахівцями провідних бібліотек країни було проведено низку соціологічних досліджень, головною метою яких було вивчення стану забезпечення населення бібліотечним обслуговуванням; визначення найбільш поширених моделей

публічних бібліотек; оцінка змін кадрового забезпечення та матеріально-технічного розвитку бібліотек ОТГ тощо.

Одним із наймасштабніших загальнодержавних соціологічних досліджень було дослідження «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади», яку проводила Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого у 2019 році. Дослідження показало, що в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні застосовуються три варіанти публічних бібліотек:

- мережа публічних бібліотек в ОТГ не об'єднується з іншими інституціями громад;
- публічні бібліотеки об'єднуються із освітянськими (шкільними) бібліотеками;
- публічні бібліотеки приєднують до закладів клубного типу (будинки культури, центри культури та дозвілля тощо) [9].

З метою отримання інформації щодо специфіки сучасних інтересів сільських жителів, місця бібліотеки в їх житті визначення напрямів діяльності бібліотек по забезпеченню інформаційних та дозвіллевих потреб населення в умовах децентралізації Хмельницькою ОУНБ було проведено загальнообласне дослідження «Сільські бібліотеки на допомогу громаді в умовах реформування» (2017). В процесі дослідження було визначено місце бібліотеки в житті громади; виявлено літературу, яка є найбільш популярною серед мешканців громади; виявлено пріоритетні функції та послуги бібліотеки з точки зору населення [6, 8]. У 2020 р. цією ж бібліотекою було проведено дослідження «Бібліотечне обслуговування жителів громад: складові успіху». Базами дослідження були Хмельницька ОУНБ, центральні бібліотеки територіальних громад та бібліотеки-філії. Метою дослідження було з'ясувати значення бібліотек для населення та проаналізувати рівень задоволення користувачів якістю бібліотечного обслуговування. Соціологічне дослідження дозволило визначити рівень доступності та відкритості бібліотек ОТГ для користувачів відповідно до Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, проаналізувати якість бібліотечних послуг та визначити бачення користувачів щодо шляхів розвитку книгозбірень і поліпшення їхньої діяльності [1].

Пошуку шляхів взаємодії громади та бібліотеки, було присвячене дослідження Державної бібліотек для юнацтва «Бібліотека і громада: рух назустріч» (2018), результати якого засвідчили що, бібліотека потрібна громаді як інформаційний, культурний, мистецький центр, центр дозвілля та неформальної освіти, осередок доступу до державних інформаційних ресурсів та продуктів, центр комп'ютерної грамотності. Було з'ясовано, що молодь постійно відвідує бібліотеку та бере активну участь у проведенні масових заходів [3].

Кіровоградською обласною універсальною науковою бібліотекою імені Д. І. Чижевського було проведено соціологічне дослідження «Публічна бібліотека в умовах ОТГ: реалії та перспективи» (2018), результати якого спонукали до розгляду питань про збільшення бюджетного фінансування з метою поповнення книжкового фонду, передплату періодичних видань, інформатизацію сільських бібліотек, покращення матеріально-технічної бази.

Визначення ролі бібліотек, якості послуг, окреслення шляхів розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування у житті ОТГ Тернопільщини, ОУНБ провела соціологічне дослідження «Бібліотека в житті громади: створюємо майбутнє» (2018). Дослідження дало можливість виявити ряд проблем та окреслити шляхи їх усунення. Ці проблеми були пов'язані з відсутністю нової та сучасної літератури, неналежним комп'ютерним обладнанням, що в свою чергу гальмувало надання широкого спектру бібліотечних послуг; також було вказано на стан приміщень бібліотек, який не відповідав потребам жителів громади [5].

Метою дослідження Чернівецької ОУНБ «Бібліотека і громада: умови успішної співпраці» (2018), було визначення місця публічної бібліотеки в соціокультурному просторі регіону, її місії, функцій, можливостей, ресурсної бази та співпраці з громадою в період децентралізації.

За результатами дослідження рекомендовано: налагодити співпрацю з владними структурами, установами та організаціями; активізувати рекламну діяльність щодо впровадження та розширення інформаційних і сервісних послуг бібліотек; постійно

вдосконалювати професійну компетентність бібліотечних працівників; розробляти проекти у співпраці з членами громади тощо [2].

Вінницькою ОУНБ з метою вивчення стану функціонування організаційних моделей публічних бібліотек області, було проведено обласне дослідження «Бібліотеки Вінницької області: організаційні моделі функціонування» (2018), яке стало корисним для налагодження моніторингу функціонування організаційних моделей публічних бібліотек в області; створення і систематизації тимчасової бази даних про організаційні моделі функціонування публічних бібліотек області.

Метою дослідження «Життєдіяльність бібліотек ОТГ Івано-Франківщини» (2020) було визначення місця публічної бібліотеки ОТГ в громадському та культурно-просвітницькому житті місцевого населення. За підсумками дослідження було запропоновано заходи, щодо вдосконалення роботи бібліотек, а саме: розробка проектів у співпраці з членами громади; налагодження співпраці з владними структурами, установами та організаціями; вдосконалення професійної компетентності бібліотечних кадрів; активізація впровадження та розширення інформаційних і сервісних послуг бібліотек; створення бібліотечних блогів і сторінок у соцмережах з метою промоції читання і книги; залучення потенційних користувачів [4].

В мережі бібліотечних закладів області відбуваються значні зміни, пов'язані з децентралізацією та створенням ОТГ, доказом чого стало соціологічне дослідження «Моніторинг бібліотечних послуг», що провела Київська обласна бібліотека для юнацтва (2020). Результати анкетування показали що бібліотеки надають користувачам досить широкий та різноманітний спектр послуг. Серед інноваційних послуг які присутні у більшості бібліотек: електронна доставка документів, скайп-конференції, вебінари, веб-бібліографія, віртуальні виставки, буктрейлери, послуги по е-звітності, е-зайнятості, е-квиток, е-платежі, е-освіта тощо.

Слід зауважити, що стереотипні уявлення про бібліотечну діяльність притаманні не лише працівникам бібліотек, а й їхнім користувачам. Проте відбувається поступова заміна стереотипів на сучасне бачення бібліотеки – мобільної, готової до змін, здатної запропонувати щось інноваційне. І дуже важливо бібліотекарям, плануючи зміни та нововведення у своїх книгозбірнях, враховувати потреби мешканців своїх громад, має бути постійний контакт та зворотній зв'язок із наявними і потенційними користувачами, а моніторинг, анкетування та різноманітні тематичні опитування мають стати необхідною частиною професійної діяльності [7].

Отже сьогодні потрібно не лише опановувати нові технології, а й переосмислити усі аспекти бібліотечної діяльності, усвідомити, що життя кардинально змінилося й необхідні нові форми та методи роботи, які трансформують бібліотеки в інформаційний, просвітницький, комунікаційний, творчий, культурний, дозвіллевий центр громади, котрі здатні задовольнити потреби мешканців ОТГ.

Література

1. Аспекти діяльності публічних бібліотек: збірник матеріалів / Департамент інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький : ФОП Стрихар А. М., 2020. 208 с.

2. Бібліотека і громада: умови успішної співпраці : обласне соціологічне дослідження / підгот. Гімчинська О. К. ; Чернів. обл. універс. наук. б-ка М. Івасюка. Чернівці : [б. в.], 2018. 28 с.

3. Всеукраїнське соціологічне дослідження «Бібліотека і громада: рух назустріч» / Н. Паянок. *Бібліосвіт*. 2019. № 1 (69). С. 71–77.

4. Життєдіяльність бібліотек ОТГ Івано-Франківщини: підсумки обласного соціологічного дослідження / Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка, наук.-метод. від. Івано-Франківськ, 2020. 8 с

5. Кризь призму соціології : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 2 (32) / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод. від. ; підгот.: І. М. Врублевська ; ред. Г. Й. Жовтко. Тернопіль : [б. в.], 2020. 22 с.

6. Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини. Вип. 12. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький, 2017. 32 с.

7. Обласне соціологічне дослідження «Моніторинг бібліотечних послуг». URL: <https://cutt.ly/EwqTSpSb> (дата звернення: 04.04.2023).

8. Синиця Н. Вплив зовнішніх факторів на організацію та розвиток бібліотек в умовах ОТГ. *Реформа децентралізації і публічні бібліотеки* : зб. матеріалів / уклад.: Н. Розколупа, Т. Богущ. Київ, 2018. С. 97–103.

9. Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 52 / уклад.: Л. Любаренко ; наук. ред. Н. Розколупа ; М-во культури України, НБУім. Ярослава Мудрого. Київ, 2020. 24 с.

УДК 339.138

Осієвський Валерій Валерійович

викладач кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Київського національного університету культури і мистецтв,

м. Київ, Україна

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА АДРЕСАНТА В РЕСТОРАННОМУ СЕРВІСІ

Сьогодні сервіс є невід'ємною частиною сучасного постіндустріального суспільства та охоплює всі сфери людської життєдіяльності. Йдеться про дії та діяльність суб'єктів (організацій), спрямованих на якісне задоволення потреб та інтересів індивідів (підприємств) у різних сферах життя шляхом надання послуг. Сфера послуг утворює в національній економіці окремий сектор, де працівники взаємодіють з людьми та підприємствами – споживачами послуг, орієнтуючись на їхні потреби. Сюди відносять транспорт, торгівлю, державну адміністрацію, освіту, охорону здоров'я, зв'язок, харчування, інженерно-консультаційні, побутові послуги та ін. Як зазначає Н. Ведмідь, сервіс це «діяльність, пов'язана з виробництвом послуги з метою продажу (товару чи послуги), спрямована на задоволення потреб споживачів та налагодження довготривалих взаємовідносин. Сервісна діяльність – це процес з'єднання та налагодження взаємозв'язків виробника товарів та послуг з індивідуальним споживачем» [2].

Якщо говорити про сервіс на підприємствах ресторанного господарства, то під ним переважно розуміється «клієнтоорієнтований сервіс», що фокусує увагу на зовнішньому та внутрішньому клієнтах, а звідси, як зазначає Н. Антошкова, «клієнтоорієнтованість є інструментом сервісної діяльності підприємства, спрямована на формування лояльності існуючих та потенційних споживачів, і, як результат, отримання додаткового прибутку» [1, с. 15].

Важливою складовою такого клієнтоорієнтованого сервісу є комунікація. Комунікація називається сервісною, коли в її структурі два суб'єкти: працівники, які надають будь-які послуги, і клієнти – особи, що обслуговуються. Її зміст зосереджений на процесі та результаті сервісної діяльності або темах, так чи інакше пов'язаних з ними. Сервісна комунікація буває трьох видів: по-перше, міжособистісна, по-друге, між різними організаціями, і, по-третє, між окремими особами та організаціями.

Опираючись на семіотичну або лінгвістично-комунікаційну модель Р. Якобсона, в якій учасниками мовної події є адресант і адресат (де перший другому транслює повідомлення за допомогою коду) [6], потрібно зазначити, що в сервісній комунікації адресатами виступають ті, хто надсилає повідомлення та передає інформацію адресату, яким постає персону, котрій надаються послуги. У процесі комунікації учасники завжди свідомо чи несвідомо дають оцінку одне одному, що є результатом відображення вербальної та невербальної поведінки суб'єктів. У такій спосіб формується імідж, базований на оцінці дій партнерів з урахуванням індивідуального досвіду та когнітивного багажу комунікантів.

Потрібно наголосити, що адресант у ресторанному сервісі зазвичай прагне справити позитивне враження та сформувати позитивний імідж за допомогою мовних засобів, з-поміж яких виділимо (а) *професійну лексику та термінологію* як інструменти трансляції професійних знань, (б) *засоби мовного етикету* як можливість встановлення контакту з адресатом та демонстрації доброзичливих відносин, (в) *мовні стратегії та тактики*, що є способами досягнення комерційних цілей ресторанного бізнесу. У свою чергу, виокремлені складові комунікативної поведінки адресата в ресторанному сервісі прямо залежать від рівня розвитку його комунікативної культури як важливої умови професійної реалізації [3, с. 23-31].

На сьогодні до складу професійної лексики та термінології готельної та ресторанної індустрії входять більш ніж 500 заголовних слів та словосполучень: а ля карт, анулювання, апгрейд, база даних клієнтів, бар, бронювання, валет-паркінг, гостинність, елементи фірмового стилю, замовлення (резервація), імідж закладу, інтернет-бронювання, культура обслуговування, потенційні клієнти, VIP-клієнти, пріоритетне бронювання, технологія обробки продуктів, якість послуг та ін. [4].

У сервісній комунікації адресант демонструє повагу до адресата на рівні звернень та під час мовлення у вербальний та невербальний спосіб: етикетні конструкції прояву ввічливості, звернення на «ви», комплімент, посмішка, легкий уклін, нахил тулуба у бік клієнта під час спілкування тощо. Натомість, зворотна ввічливість залежить від особистих якостей клієнтів. Через що, у сервісній діяльності має місце т. зв. «невидима нерівність», коли установка «клієнт завжди правий» дуже часто провокує асиметричну ситуацію, де адресат навіть у відповідь на ввічливе звернення демонструє агресію та порушення етикетних норм, висуваючи додаткові вимоги чи виражаючи своє невдоволення. У випадку з ресторанним сервісом, то адресант повинен досконало володіти українською мовою (основами граматики, лексики, фонетики) та додатково ще як мінімум однією іноземною мовою, а також процедурою зустрічі відвідувачів (привітання, обговорення питання, його вирішення, прощання), обслуговуватись методами ділового спілкування, бути стійким до стресів та готовим до змін та ін.

Відштовхуючись від розуміння мовної стратегії як загальної схеми спілкування, загального плану його організації та тактики як «системи послідовних дій, що веде до реалізації обраної стратегії» [5, с. 239], адресант ресторанного сервісу повинен розуміти, що знання мовних стратегій та тактик допомагає йому грамотно спланувати комунікацію з клієнтом, а також дає йому беззаперечні переваги. Стратегія дуже тісно пов'язана з пошуками спільної мови та виробленням засад діалогічної співпраці, механізму якісного обслуговування. Мовні тактики – це мовні ходи, які дозволяють персоналу ресторану досягти поставленої мети – задоволення та позитивні відгуки відвідувачів. З іншого боку, мовні стратегії та тактики використовуються фахівцем ресторанного сервісу і для створення позитивного іміджу як глобального адресанта – ресторану, так і локального – конкретного спеціаліста. Виокремлюють різні стратегії, приміром, стратегія «Я щирий друг і радник», стратегія «Доброзичливого сервісу» чи стратегія «Ви наш постійний клієнт» тощо.

Як бачимо, проблематики комунікативної поведінки в ресторанному сервісі, враховуючи специфіку сервісної комунікації і цього виду інституційного дискурсу, є цікавою, актуальною та потребує подальшого дослідження.

Література

1. Антошкова Н. А. Клієнтоорієнтований сервіс як пріоритетний споживчий запит споживачів підприємства ресторанного господарства у XXI столітті. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 6. Том 1. С. 14–18.
2. Ведмідь Н. І. Термінологічні підходи до визначення категорії «сервіс» та його роль в економіці країн. *Економіка та управління підприємствами*. 2012. №3-4. С. 49–52.
3. Комунікативна культура суб'єктів навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів: методичний посібник / за ред. В. І. Свистун, В. А. Григор'євої. Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2013. 94 с.
4. Словник готельно-ресторанних термінів: посібник для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм»/ укл. Вишневська О. О. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 80 с.
5. Форманова С. В. Комунікативні стратегії і тактики в інвективному просторі. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б: Гуманітарні науки*. 2014. Вип. 1-2. С. 237–243.
6. Jakobson R. Linguistics and Poetics. URL: https://pure.mpg.de/rest/items/item_2350615_3/component/file_2350614/content [date of application: 12.03.2023]

УДК 021.8:347.965-027.555

*Паляниця Анастасія Володимирівна,
провідна бібліотекарка наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

БІБЛІОТЕЧНА АДВОКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

В умовах сьогодення бібліотека як ніколи потребує підтримки суспільства. Відповідно такою підтримкою слугує адвокаційна діяльність, її ефективне використання сприяє якісному функціонуванню бібліотечної діяльності.

Бібліотечна адвокація містить в собі комплекс зусиль, спрямованих на підтримку бібліотечної сфери. Адвокаційні зусилля вимагають співпраці бібліотек з партнерами та зацікавленими сторонами в успішному розвитку бібліотечно-інформаційних установ. Адвокація є важливою для стабільної та ефективної роботи бібліотек.

Комунікаційна діяльність бібліотечних фахівців з громадськістю дає ефективні результати в лобюванні інтересів та фінансуванні бібліотечних закладів.

Як зазначила В. Загуменна, адвокаті – це вид діяльності, мета якої просування прав та інтересів громад чи окремих груп населення. Наразі заходи з адвокаті є невід'ємною частиною роботи будь-якої організації, котра піклується про свій статус та організаційну спроможність. Адвокаті працює на забезпечення перспективи розвитку. Відтак, мета адвокаті – пропагувати певний погляд, ідею, точку зору, людей чи справу шляхом трансформації чи впровадження певної публічної практики. Адвокаті – це побудова продуктивних відносин між урядовцями та громадянами [1].

За твердженням Л. Пугач, виокремлюють такі типи бібліотечної адвокації:

- Самоадвокація;
- Адвокація конкретного випадку;
- Громадська адвокація [2].

Також, автор зазначає, що адвокаційна діяльність є важливою складовою роботи бібліотек, так як кожна книгозбірня піклується про свій розвиток, організаційну спроможність та статус. Тож, робота з адвокації передбачає знання специфіки механізмів прийняття рішень, нормативно-правової бази держави, а також точок дотику або можливостей участі у розробці документів, що безпосередньо мають відношення до щоденної діяльності бібліотек [2].

Отже, поняття «адвокація» – це всебічна комунікаційна робота, яка застосовується в різних сферах діяльності. Тому, слід зазначити таку особливу складову, як імідж бібліотеки, його значення та розвиток. Слід зауважити, що на теперішній час утворилися наступні концепції іміджу бібліотечно-інформаційних установ:

- організаційно-управлінська, яка саме стосується поліпшення обслуговування та розвитку реклами;
- психологічна, що впливає на душевний спокій бібліотекаря, а також його самооцінку;
- ірраціональний – імідж бібліотечної установи визначається незалежними факторами [2].

Невід'ємною частиною зростання бібліотечних установ є імідж. Так, формування іміджу – це процес, який спроможний підвищити конкурентоспроможність бібліотеки, престиж бібліотечної професії, встановити і розширити партнерські зв'язки для подальшого комунікаційного процесу.

Варто також зазначити, що імідж та адвокація – взаємопов'язані процеси бібліотечно-інформаційної діяльності.

Надзвичайно вагомий внесок в підтримці та створенні позитивного іміджу бібліотек зробила Українська бібліотечна асоціація (УБА). Адвокація є важливим напрямом діяльності УБА. Основною специфічною рисою якої є формування іміджу в суспільстві, підвищенні престижності бібліотеки, а також захисті прав бібліотечних працівників та читачів бібліотеки. Нею було розроблено проблему з адвокації «Через бібліотеки – до знань» та створено блог з адвокації. Головна мета програми – привернути увагу суспільства та влади до бібліотек.

Програмою визначено такі завдання:

- ініціювати проведення Парламентських слухань у Верховній Раді України про роль публічних бібліотек та стратегії їх розвитку в умовах інформаційного суспільства;
- привернути увагу громадськості до проблем бібліотек шляхом підготовки та організації громадських зустрічей у 27 регіонах України, присвячених обговоренню ролі публічних бібліотек у розвитку місцевих громад;
- здійснити презентацію проєкту «Адвокасі бібліотек» у рамках 16-ї Міжнародної конференції «Крим – 2009» «Бібліотеки й інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу», сприяти підвищенню авторитету бібліотек України в пострадянському просторі;
- залучити громадян України до використання переваг сучасної бібліотеки шляхом проведення ток-шоу «Через бібліотеки – до знань» на одному з українських телевізійних каналів;
- розробити та здійснити заходи, спрямовані на зміну формату проведення Всеукраїнського дня бібліотек на державному рівні та надати відповідні рекомендації регіональним осередкам УБА;
- створити прес-службу комітету з адвокати при Українській бібліотечній асоціації, яка забезпечить організацію комунікації зі ЗМІ та видання електронного журналу «Бібліоімідж» протягом п'яти років, що буде сприяти підвищенню організаційної спроможності УБА; розробити план довготривалої (на 5 років) рекламної кампанії, спрямованої на формування позитивного іміджу бібліотеки в суспільстві [3].

У результаті дії програми з адвокати було привернуто увагу суспільства та владних структур до бібліотечних установ. Покращилися відносини бібліотек з органами державної влади, відбувається зміна іміджу бібліотечних установ та працівників. Такі зміни сприяють росту кількості користувачів в книгозбірнях. Діяльність, яка була здійснена під час реалізації проекту сприяла нарощуванню потенціалу УБА та зміцненню бібліотечної сфери в Україні.

Тож, слід зазначити, УБА робить суттєвий внесок у розвиток та підтримку бібліотечно-інформаційних установ. Завдяки УБА значно підвищився престиж бібліотечної професії в Україні.

Адвокаційна діяльність є важливою складовою роботи бібліотеки. Так як кожна книгозбірня піклується про свій розвиток, статус, імідж та організаційну спроможність. Розвиток адвокатури на сучасному етапі діяльності бібліотек відіграє все більшу роль.

Відтак, адвокаційна діяльність не може існувати без таких компонентів, як налагодження особливого зв'язку з громадськістю, а також розвитку соціальних комунікацій, застосування громадського моніторингу, знання та вміння керувати управлінською діяльністю та менеджментом. Зрозуміло, що адвокатура буде набагато якіснішою при активному користуванні такими засобами, як маркетинг та реклама.

Отже, адвокатура має стати невід'ємною частиною діяльності бібліотечно-інформаційних установ. Таким чином, фахівці книгозбірень, користуючись окремими інструментами та засобами адвокаційної діяльності, сприяють зростанню уваги до бібліотек та допомагають вирішенню всіх завдань.

Література

1. Загуменна В. В. «Адвокати» без перешкод: Про актуальну проблему сьогодення: потребу вільного та відкритого до інформації. *День*. 2010. 12 серпня.

2. Пугач Л. Ю. Питання «ADVOCACY» на сторінках наукових видань. *Соціальні комунікації*. 2015. № 9. С. 339–344.

3. Через бібліотеки – до знань: програма Української бібліотечної асоціації (УБА) з адвокати.

URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/Programa_Ukrajinskoji_b_bl_otechnoji_asoc_ac_ji_UBA_z_advokas_.pdf (дата звернення: 20.03.2023).

УДК 025.7/.9+[930.253:005.922.2/.3]:[061.2:02(100)<ІФЛА>

Прокопенко Лілія Сергіївна,

*головна бібліотекарка науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

РЕЄСТР РИЗИКУ ІФЛА – МІЖНАРОДНА ІНІЦІАТИВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗАХИСТУ СВІТОВОЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

Ефективне виконання бібліотеками одного із найважливіших соціальних завдань щодо збереження та захисту документальної спадщини потребує ресурсів, досвіду, інвестицій та зобов'язань з боку державних органів задля наполегливої протидії ризикам, загрозам, стихійним лихам, військовим конфліктам, фізичному руйнуванню матеріальних носіїв, технологічним змінам та іншим факторам, які можуть завдати шкоди бібліотечним документам або зробити їх непридатними для використання.

Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА, The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) прагне підтримувати світову

бібліотечну спільноту у справі охорони культурної спадщини, зокрема, і її документальної складової, як конкретної реалізації Цілей сталого розвитку ООН [3].

Для того, щоб підвищити рівень поінформованості суспільства щодо необхідності збереження, охорони та захисту документальної спадщини, у 2015 р. ІФЛА започаткувала ініціативу Реєстр ризику документальної спадщини (IFLA Risk Register for documentary heritage). Метою цього міжнародного проєкту є визначення і збирання даних про ті об'єкти документальної спадщини, які перебувають у зоні реального або потенційного ризику в разі виникнення стихійних або техногенних лих, конфліктів чи катастроф та потребують планування зниження ризику, а за необхідності – оперативного реагування і вживання адекватних заходів [2]. Подібні ресурси вже створені для музеїв – Міжнародною радою музеїв (International Council of Museums, ICOM) – та для пам'яток – Міжнародною радою з охорони пам'яток та історичних місць (International Council on Monuments and Sites, ICOMOS).

Реєстр ризику ІФЛА призначений для всіх утримувачів/власників документальної спадщини. Здебільшого йдеться про такі установи, як бібліотеки й архіви (національні, наукові, публічні тощо). У разі, коли ресурси документальної спадщини перебувають у приватній власності, вони теж можуть бути внесені до Реєстру.

ІФЛА заохочує подавати заявки до Реєстру ризику представників будь-якої країни (для цього, до речі, необов'язково бути членом ІФЛА), наголошуючи при цьому, що він призначений не тільки для ресурсів світового значення, але і тих, що становлять певну цінність у національному, регіональному або місцевому масштабах [2].

Реєстр ризику ІФЛА також не претендує на те, щоб бути вичерпним списком усієї документальної спадщини людства, і участь у цьому проєкті не є обов'язковою для утримувачів/власників ресурсів документальної спадщини.

Ця ініціатива допомагає озброїти практиків інструментами для управління ризиками, а також зібрати і упорядкувати важливу інформацію про наявні фонди/колекції документальної спадщини задля належної підготовки до можливих лих та пом'якшення їх наслідків.

Подолання складних загроз є найефективнішим за умови спільних зусиль. Отож, ця міжнародна ініціатива дозволяє обмінюватися інформацією щодо правильного збереження та захисту документальної спадщини, звертатися по допомогу до кваліфікованих і досвідчених фахівців для пошуку рішення у складних ситуаціях [4].

У разі природних чи антропогенних катастроф, так само, як і у разі військових конфліктів, задля забезпечення надання допомоги із збереження та захисту об'єктів документальної спадщини з Реєстру, ІФЛА зобов'язується працювати з контактними особами, призначеними для кожного фонду/колекції, та міжнародними організаціями, діяльність яких поширюється на цю сферу.

Ведення Реєстру ризику дозволяє ІФЛА у разі необхідності надавати контактну інформацію представникам ЮНЕСКО та організаціям-партнерам Міжнародного комітету «Блакитного щита» (International Committee of the Blue Shield), які працюють у напрямі захисту світової культурної спадщини від таких загроз, як збройні конфлікти та стихійні лиха. Це дозволяє діяти для порятунку фондів/колекцій швидше, ефективніше і значно підвищує ймовірність збереження та захисту унікальних документів.

Для реєстрації у Реєстрі заповнюється бланк заяви, викладений на вебсайті ІФЛА. Після того заявлений для реєстрації ресурс оцінює незалежний комітет, який проводить експертизу і ухвалює рішення про додавання до Реєстру. Комітет зазвичай скликається два-три рази на рік [2].

Процедура реєстрації складається з трьох етапів. На першому етапі заявник повинен усвідомити та виявити ризики, пов'язані з його фондом/колекцією, оцінити ці ризики та розробити план управління ними. Належним чином упорядкована інформація про документний ресурс – це життєво важлива передумова зниження ризиків. Тому другим кроком є подання заявки на внесення до Реєстру ризику ІФЛА. Незалежно від рівня наявних

можливостей, кожен утримувач/власник ресурсу на третьому етапі отримує інструменти, ресурси та рекомендації міжнародних експертів, які допоможуть знизити рівень ризиків та забезпечити належний ступінь готовності до надзвичайних ситуацій.

Дані, занесені до Реєстру ризику, зберігаються на безпечних пристроях, доступні лише відповідальним співробітникам штаб-квартири ІФЛА і не оприлюднюються. Федерація гарантує учасникам проекту конфіденційність і безпеку зберігання даних, які надаються ЮНЕСКО та Міжнародному комітету «Блакитного щита» тільки у разі потреби реагувати на катастрофи та забезпечувати захист документальної спадщини [6].

Наразі кілька установ, бібліотечні фонди або колекції яких вже зареєстровані у Реєстрі, надали дозвіл на оприлюднення інформації про факт їх участі у цій ініціативі. Це, зокрема, Національна бібліотека Бразилії, Національна бібліотека Кореї, Німецька національна бібліотека, Словацька національна бібліотека, Національна й університетська бібліотека Загреба (Хорватія), Державна бібліотека Нового Південного Уельсу у Сідней (Австралія), Публічна бібліотека Клівленда (США), Бібліотека Мічигану (США), бібліотека факультету мистецтв та філософії Гентського університету (Бельгія), бібліотека Університету Індіани в Саут-Бенді (США), бібліотека Університету Святого Духа в Касліку (Ліван) [5].

Питання необхідності долучення українських бібліотек до Реєстру ризику ІФЛА ще у 2017 р. обговорювалося учасниками семінару «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи», який традиційно проходить у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського під час щорічної міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація» [1].

Нагальним завданням українських бібліотекарів сьогодні, в умовах війни, є необхідність активізації діяльності щодо внесення відомостей про фонди/колекції документальної спадщини бібліотек України у Реєстр ризику ІФЛА і отримання необхідної допомоги у справі їх збереження, захисту та готовності до надзвичайних ситуацій.

Література

1. Муха Л., Затока Л. Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи. *Бібл. вісн.* 2017. № 6. С. 56–58.
2. IFLA Risk Register. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://www.ifla.org/units/risk-register/> (дата звернення: 10.04.2023).
3. Preserving cultural heritage: an IFLA guide. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/cultural-heritage/documents/preserving-cultural-heritage.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Preserving, protecting, promoting: IFLA launches new guide to its Cultural Heritage work. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://www.ifla.org/news/preserving-protecting-promoting-ifla-launches-new-guide-to-its-cultural-heritage-work/> (дата звернення: 10.04.2023).
5. Register a documentary heritage collection. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://www.ifla.org/register-a-documentary-heritage-collection/> (дата звернення: 10.04.2023).
6. Solidarity, communication, and compassion: library associations in times of war. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://www.ifla.org/news/solidarity-communication-and-compassion-library-associations-in-times-of-war/> (дата звернення: 01.04.2023).

*Рибаченко Віктор Федорович,
доцент кафедри зв'язків з громадськістю та журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв,
заслужений працівник культури України,
м. Київ, Україна*

СТРУКТУРА ТА КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПІЧУ

Спічрайтинг як інтегральну інформаційно-комунікаційну практику та міждисциплінарний науково-практичний навчальний курс досліджували ряд вітчизняних та зарубіжних фахівців, серед яких можна назвати Н. Голуб [1], Н. Денисюк, В. Зінссер [2], З. Куньч [3], Г. Почепцова, О. Холод [4] та інших.

Важливою темою в спічрайтингу є дослідження комунікаційного потенціалу спічу і роль в його посиленні різних компонентів. Одним із таких малодосліджених компонентів в контексті впливу є структура спічу, що і стало предметом нашого дослідження.

Спіч чи публічна промова має своєю метою вплив на цільову аудиторію [3, с.5]. І кожна складова спічу може цей вплив послаблювати чи посилювати. Структура спічу описується та досліджується різними фахівцями з різною мірою повноти [4, с.18]. Зазвичай структуру спічу описують як таку, що містить наступні складові елементи: вступ, основну частину та завершення. Така трикомпонентна структура деякими дослідниками дещо доповнюється і розширюється, але максимум на декілька компонентів, що є, на наш погляд недостатнім, оскільки не дозволяє проаналізувати вплив тих структурних компонентів спічу, які в цих концепціях залишилися не виділеними і не проаналізованими.

Мій багаторічний досвід читання університетської навчальної дисципліни «Спічрайтинг», як і практичний досвід написання спічів, дозволяє виділити і запропонувати набагато більш детальну структуру спічу, в якій кожен структурний елемент (компонент) має свій потенціал, котрий посилює сумарний інформаційно-комунікаційний потенціал публічної промови. Більшість із наведених компонентів тією чи іншою мірою, в тій чи іншій послідовності та чисельності виокремлювалися різними авторами у різних аспектах і тлумаченнях, але усі разом, як цілісна структура спічу, в літературі авторів не зустрічалися.

1. Першим компонентом спічу, який можна виділити, є його **початок**. Автор вкладає в це поняття більш широкий сенс, ніж це робиться зазвичай. Як не парадоксально це звучить, але вплив спічу починається невербально, ще до того, як спікер, оратор сказав своє перше слово із тексту спічу. В ситуації проголошення спічу справжнім початком є поява спікера перед аудиторією. Все в акті появи має значення: яким чином спікера(промовця) представили (чи він самопредставився), як він підвівся з місця і підійшов до трибуни, мікрофона, як зовні виглядає (вбрання, взуття, зачіска, міра доглянутості тощо), в якому темпоритмі рухається – усі ці вербальні, кінетичні, візуально-іміджеві аспекти підсвідомо чи свідомо сприймаються, оцінюються аудиторією та відповідно можуть посилити чи послабити перший комунікаційний контакт спікера та аудиторії. Відомі випадки, коли спікер тільки в залежності від цього безмовного невербального початку викликав або симпатію, або антипатію аудиторії, не промовивши ще жодного слова свого спічу. Важливим компонентом впливу в момент представлення є публічна репутація спікера, якщо вона відома даній аудиторії (як кажуть, репутація іде поперед людини), а також використання престижних засобів представлення (наукове чи почесне звання, лауреатство, нагороди інші персональні регалії, вагома посада, належність до організації, відомства, що мають високе суспільне визнання тощо). Навіть відбування тюремного ув'язнення в минулому спікера може бути в певній суспільно-політичній ситуації позитивним фактом (наприклад, політв'язень, в'язень сумління).

2. Другим компонентом спічу є **вступ**, в ході якого спікер вітається з аудиторією та проголошує перших декілька фраз. Звернення до аудиторії – це тонкий психологічний момент в залежності від міри його доцільності, влучності, відповідності груповій самооцінці аудиторії, її соціально-демографічним характеристикам – причому варто враховувати, що ці та подібні особливості звернення і вітання можуть змінюватися. Достатньо пригадати непросту долю улюбленого звернення до аудиторії Віктора Ющенка «Любі друзі!», яке на початку його президентства звучало свіжо та сприймалося позитивно, а з часом подекуди викликало стійку іронічну, а то й негативну реакцію аудиторії.

Окрім вітання та звернення вступ містить ще й підводку до теми, сформульовану лаконічно, в двох-трьох фразах.

3. Третім компонентом спічу є проголошення спікером **теми** свого виступу, або чітка артикуляція **основної думки теми**, як гіпотези і позиції спікера, якщо тема його виступу була названа модератором в ході представлення спікера аудиторії. Ми розглянемо тільки такий варіант структури спічу, коли тема проголошується одразу на початку спічу, оскільки є й інші варіанти побудови структури спічу. Актуальність теми, співпадіння її з інтересами аудиторії посилює комунікативний потенціал спічу.

4. Четвертим компонентом спічу є опис **контексту** теми, в який вона вписана спікером, тобто показ місця теми, проблеми в більш загальній ситуації. Одна й та ж тема подана і заявлена в різних контекстах, може мати різний, а то й протилежний спосіб розкриття, проголошення і сприйняття. Тому важливо вибрати такий контекст, який матиме найбільший вплив на аудиторію

5. П'ятим компонентом є **версії**. Щодо кожної теми існують різні варіанти її інтерпретації іншими індивідуальними чи груповими суб'єктами, іноді протилежні, і спікер інформує аудиторію щодо сукупності основних версій теми. Наприклад те, що нині відбувається між Україною і Росією різними суб'єктами іменується війна

(повномасштабна, локальна), спецоперація, внутрішньоукраїнський чи регіональний конфлікт, військові зіткнення, інцидент тощо. Вибір версії визначає і варіант її розкриття перед аудиторією. Важливо представити інші версії, акцентуючи увагу аудиторії на непереконливості, мало правдивості, сумнівності, недоведеності.

6. Шостим є вибір оратором і представлення аудиторії **власної версії** теми і тим самим імпліцитної позиції спікера. Чим адекватнішим є розуміння спікером теми, чим більше його позиція співпадає з об'єктивною істиною і правдою (при зрозумілій відносності цього), тим сильнішим є потенційний вплив на аудиторію.

7. Сьомим є предметне **розгортання теми**, вибудовування логіки викладу основної думки, правильного здійснення алгоритму складання послідовних смислових «пазлів» тексту. Чим логічніше спікер розгортає тему, тим переконливішим є його вплив на аудиторію, особливо достатньо інтелектуальну, фахову, підготовлену.

8. Восьмим є сукупність **аргументів і доказів**, включно і статистичних, цифр і фактів на користь позиції спікера. Слабка представленість, тим більш відсутність цього компоненту збільшує враження декларативності позиції спікера, що є маловпливовим. Правильний підбір аргументів і доказів збільшує комунікативний потенціал спічу.

9. Дев'ятим є **полеміка з іншими версіями** та позиціями, доведення їх хибності і спростування їх тверджень. Коректна аргументована, хоча й принципова полеміка без надмірного спрощення, принижень чи висміювань інших версій позитивно сприймається аудиторією і посилює впливовість спікера та його думки.

10. Десятим компонентом є **порівняння**, зіставлення власної точки зору і концепції викладу теми з іншими і доведення своєї правоти. Коректність і переконливість порівняльного аналізу, який проводить спікер, позитивно сприймається аудиторією і посилює його вплив.

11. Одинадцятим є **аналогії** (історичні, сьогоденні тощо), коли власна точка зору підтверджується її схожістю чи тотожністю з аналогічними позиціями, точками зору, що вже отримали широке визнання і вважаються правильними, істинними, загальновідомими.

12. Залучення даних **свідків та експертів**, як таких, що безпосередньо, або опосередковано, на основі знань і фахового досвіду можуть підтвердити правильність позиції спікера і посилити її вплив. Це спрацьовує особливо ефективно тоді, коли у сприйнятті аудиторії вагомість самого спікера та його позиції недостатньо переконлива, а важливість свідка чи авторитет експерта навпаки – вагомі.

13. **Прикраси** тексту – все те, що збагачує інформативність спічу додатковими засобами емоційного впливу, робить його яскравим: метафори, оригінальні вирази, цитати, рядки віршу чи пісні, посилення на твори мистецтва, фрагменти фільмів, телепрограм тощо.

14. Завершення спічу, в ході якого спікер робить **висновки**, акцентовано повторює свою основну позицію, але уже як доведений ним в ході проголошення промови факт. Це той смисловий «гвіздок», який спікер «вбиває» у сприйняття аудиторії, прагнучи закріпити його у їх пам'яті і остаточно вплинути на позицію всіх, хто його слухав і почув, або ж сформуванню потрібну йому позицію, якщо у аудиторії її не було до зустрічі з даним спікером.

15. **Запитання про запитання**, тобто висловлення готовності відповісти на можливі запитання аудиторії, якщо є потреба в уточненнях і доповненнях. Це прояв ввічливості спікера і уваги до пізнавальних потреб аудиторії, що сприймається нею завжди позитивно.

16. **Подяка і похвала**. Дякуючи аудиторії за увагу (іноді – терпіння) спікер може зробити їй тонкий (чи відвертий – в залежності від типу аудиторії) комплімент, що може стати емоційним закріпленням загального позитивного враження аудиторії від спічу та особи спікера.

17. Завершальним компонентом структури спічу є фінальний **заклик** – серйозний чи напівжартівливий – до аудиторії у формі слогану, гасла (наприклад: Слава Україні! Єднаймося! Тримаймося! Будьмо! Кохаймося! – тощо), який підкреслить єдність спікера з аудиторією і поставить емоційно позитивну та смислову крапку в комунікаційному процесі проголошення спічу.

Текст спічу як публічної промови має структуру, яка композиційно поєднує усі його частини, компоненти в певну тематично-смислову цілісність, що має в процесі інформаційно-комунікаційної взаємодії з цільовою аудиторією вплинути на неї в бажаному для спікера напрямі. Кожен структурний компонент (елемент) спічу має свій комунікативний потенціал, який може бути розкритим спічрайтером та спікером тією чи іншою мірою в діапазоні від нульового до максимального впливу на аудиторію. Чим більше компонентів в структурі спічу виокремлюється і аналізується, тим детальнішим є уявлення про сумарний комунікативний потенціал спічу і тим більш свідомим та цілеспрямованим може бути використання спічрайтером, а потім і спікером комунікативного потенціалу кожного компонента і спічу в цілому.

Ситуація проголошення спічу є публічною комунікацією між спікером та аудиторією, успіх якої залежить від фаховості спічрайтера, який вибудовує спіч за оптимальною структурою і закладає в спіч текстово-смислові засоби переконання, а також майстерності спікера, який додає до цих засобів ще й вокально-вербальні та кінетичні (манера триматися, міміка, пантоміміка, жестикуляція) засоби. Завдання спічрайтера – написати спіч за такою структурою, яка дає спікеру максимальні текстово-смислові можливості впливу на аудиторію. Вищенаведена авторська структура спічу, на наш погляд, дає таку можливість.

Література

1. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
2. Зінсер В. Як писати добре. Київ : Наш формат, 2022. 288 с.
3. Куньч З. Українська риторика: історія становлення і розвитку : навч. посіб. Львів : Львів. Політехніка, 2011. 244 с.
4. Холод О. М. Спічрайтинг : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2010. 230 с.

Романченко Інна Григорівна,
доцентка кафедри
інформаційної аналітики, фінансів та банківської справи
Білоцерківського інституту економіки та управління
Університету «Україна»,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Біла Церква, Україна

Шаройкіна Іванна Віталіївна,
здобувачка ОС «Магістр» Білоцерківського інституту
економіки та управління Університету «Україна»,
м. Біла Церква, Україна

КАЗКОТЕРАПІЯ В БІБЛІОТЕКАХ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Казкотерапія – метод психологічної корекції особистості дитини за допомогою читання/прослуховування спеціально підібраних текстів народної фантастичної прози або літературних казкових творів; один із видів бібліотерапії. Психолог і психіатр Б. Беттельгейм у науковій праці «Чарівне і корисне: про значення і цінності казки» (В. Bettelheim, «Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni», t. 1, tłum. D. Danek, Warszawa, 1985) дослідив класичний фонд народної фантастичної прози. Вивчивши усталені казкові мотиви, вчений довів, що казки та легенди здатні допомогти дитині адаптуватись у мінливому соціокультурному середовищі, засвоїти народні традиції, перебороти страх перед дорослим життям і майбутньою самостійністю, а також виховати відповідальність [10].

Більше року минуло з початку повномасштабної війни в Україні, яка нищівним чином перевернула життя мільйонів дітей та їх сімей. Дітей і надалі вбивають і ранять, жорстока реальність довкола залишає глибокі травми на все життя: переміщення, втрата дому й членів родини, розлука з батьками. Бажанням дітей є возз'єднання зі своїми сім'ями, повернення до своїх громад. Діти хочуть ходити до школи та гратися у своїх дворах, вони демонструють стійкість, яку вони не мали би проявляти. Діти платять неймовірно високу ціну в цій війні і нам потрібно зробити все можливе, щоб ця війна не коштувала їм майбутнього, щоб сильні психологічні травми через війну, смерть родичів і складність реабілітації у воєнних умовах вирішувались планомірно і постійно різними суспільними інститутами. До вирішення цієї проблеми долучаються і бібліотеки, використовуючи казкотерапію, як складову бібліопсихології.

Терапевтичні казки допомагають дитині впоратися зі страхами, тривогами, складними емоціями. Бібліотерапевт, бібліопсихолог, бібліотекар можуть самі складати терапевтичні казки для дошкільників. Терапевтичні казки застосовують, щоби: передати досвід, прищепити дошкільникам норми і правила поведінки, морально-етичні цінності; заохочувати до фантазування, розвивати творче мислення й уяву; допомагати дітям долати страхи, надмірну тривожність тощо; корегувати проблемну поведінку. Завданням є дібрати чи створити казку відповідно до потреб дитини. Якщо її підібрано вдало – дитина «вбудовує» послання у свій життєвий сценарій. Особливо корисно, коли дитина попросить повторити їй цю казку кілька разів [9].

Використання терапевтичних казок в умовах бібліотеки та методику проведення казкотерапевтичних заходів в публічних бібліотеках розробила і запропонувала задовго до війни Львівська обласна бібліотека для дітей [4].

Бібліотека Шацького ліцею пропонує використовувати казкотерапію для м'якого вирішення проблем, систематизувавши функції, з якими успішно справляється казка:

1. Виховання хороших людських якостей.
2. М'яке навчання без насильства.

3. Проживання емоцій.
4. Прищеплення одвічних цінностей.
5. Розуміння світу навколо і відносин між людьми.
6. М'яка корекція поведінки дитини
7. Лікування душі.
8. Розслаблення, набір позитивного досвіду [1].

Застосування казкотерапії у підлітковій психології з метою кращого розуміння себе, позбавлення від будь-яких комплексів, можливості пережити будь-які втрати та подолати депресію пропонує Харківська обласна бібліотека для юнацтва [7].

У Волинській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олени Пчілки організовано безплатні заняття для дітей, що знижують тривогу і допомагають розслабитися [8]. «Весняну казкотерапію» проведено Централізованою бібліотечною системою міста Рівного [2].

В бібліотеці імені М. Костомарова ЦБС Шевченківського району м. Києва організовано захід із казкотерапії «Герої також плачуть», де діти разом з психологом читали терапевтичну казку, героям якої довелося пережити війну, що дозволило дитині побувати на місці героя в певних конфліктних ситуаціях в «безпечних умовах» і спробувати нові способи вирішення конфліктів [3].

В бібліотечному відділі № 1 Центральної міської бібліотеки Ладжинської міської ради проведено казкотерапію «Мрії втілені у казку» [6]. В бібліотеці Миргородської міської ради (Петрівцівській сільській бібліотеці) представниками міжнародної гуманітарної організації INTERSOS [5] та Черкаській бібліотеці проведено казкотерапію для дітей ВПО, дітей з особливими потребами та дітей, які прибули у місто із «гарячих точок» України, щоб відволікти дітей-переселенців від війни [11].

Таким чином, публічні бібліотеки та бібліотеки навчальних закладів освіти в роботі з дітьми та підлітками активно використовують засоби казкотерапії. Основною метою казкотерапії є збереження та захист роду, допомога в подоланні страху, тривоги, складних емоцій та врівноваження психологічного стану дитини та підлітка в умовах війни в Україні.

Література

1. Бібліотека ОЗЗСО I-III СТ. «Шацький ліцей». URL: (<http://shatsk-sch1-bibl.volyn.sch.in.ua/resursi/kazkoterapiya/>) (дата звернення: 16.04.2023).
2. Весняна казкотерапія. Централізована бібліотечна система міста Рівного. URL: <https://rivnecbs.com.ua/news/2395-vesnjana-kazkoterapija> (дата звернення 16.04.2023).
3. Герої також плачуть : казкотерапія. BIBLIO-NIVKI : блог бібліотеки імені М. Костомарова ЦБС Шевченківського району м. Києва. URL: <https://biblio-nivki.blogspot.com/2023/01/Heroi-takozh-plachut-Kazkoterapiia%20.html> (дата звернення: 16.04.2023).
4. Казкотерапія в публічних бібліотеках. Львівська обласна бібліотека для дітей. URL: <https://lodb.org.ua/nashi-proekty/proekty-mynulux-rokiv/navchalno-biblioterapevtichnij-czentr-kovcheg/novyny-kovchega/kazkoterapiya-v-publichnyx-bibliotekax> (дата звернення: 16.04.2023).
5. Казкотерапія для дітей від INTERSOS. Миргородська міська рада. 2022. 25 жовт. URL: <http://myrgorod.pl.ua/news/kazkoterapija-dlja-ditej-vid-intersos> (дата звернення: 16.04.2023).
6. Казкотерапія «Мрії втілені у казку». Центральна міська бібліотека. Ладжинська міська рада. URL: <https://ladrada.gov.ua/viddil-kultury/tsentralna-miska-biblioteka/1759-> (дата звернення: 16.04.2023).
7. Казкотерапія як напрямок сучасної психології Харківська обласна бібліотека для юнацтва. URL: <https://khoyub.com.ua/psiholog/kazkoterapiya.html> (дата звернення: 16.04.2023).

8. Літвицька Лариса. Казкотерапія, гімнастика і йога для дітей: у луцькій бібліотеці – заняття з психологічної підтримки. 2022. 1 квіт. URL: <https://suspilne.media/222997-kazkoterapia-gimnastika-i-joga-dla-ditej-u-luckij-biblioteci-zanatta-z-psihologicnoi-pidtrimki/> (дата звернення: 16.04.2023).

9. Терапевтичні казки для дітей: алгоритм створення і приклади. Педрада. 2023. 16 січ. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/1512-terapevtichn-kazki-dlya-dtey-printsipi-y-algoritm-stvorennya> (дата звернення: 16.01.2023)

10. Шаройкіна І. В. Генезис бібліопсихології в контексті бібліотечно-інформаційної діяльності. 2023. 102 с.

11. Щоб відволікти дітей-переселенців від війни, у Черкасах проводять казкотерапію. 2022. 13 квіт. URL: <https://www.vikka.ua/novini/abi-vidvolikti-ditej-pereselenciv-vid-vijni-u-cherkasah-provodyat-kazkoterapiyu/> (дата звернення: 16.04.2023).

УДК 025.12:[026:37](477.411)

*Рубан Алла Іванівна,
молодша наукова співробітниця
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна*

**ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.
СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ ПРОФЕСІЙНІЙ САМООСВІТІ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКИХ
БІБЛІОТЕК»**

Книжкові видання, підготовлені фахівцями наукових установ, здебільшого відображають результати їх наукової діяльності. Серед видань, що їх видавали протягом 20 років у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ), – монографії, наукові праці, довідники, словники, бібліографічні, практичні, методичні й навчальні посібники, періодичні, оглядові видання, хрестоматії, бюлетені, матеріали конференцій та науково-практичних семінарів, календарі знаменних і пам'ятних дат та ін. Деякі видання виходять в серіях, таких як «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітнянських бібліотек», «Академіки НАПН України», «Ювіляри НАПН України» та «Майстри бібліотечної справи України».

Мета роботи – проаналізувати видання ДНПБ, підготовлені в серії «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітнянських бібліотек», яку започатковано в 2003 р.

Першим виданням у серії став науково-допоміжний бібліографічний покажчик **«Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства»** [4–7]. Усього в ДНПБ, як головному науково-методичному центрі мережі освітнянських бібліотек МОН України та НАПН України, у період з 2003 до 2019 рр. впорядковано й видано 4 його випуски. Логічним і тематичним продовженням посібника став покажчик **«Бібліотека в інформаційно-освітньому середовищі»** [3], виданий в 2022 р. Головна мета названих видань носить практичний характер – допомога в самоосвітній діяльності фахівців книгозбірень, що входять до складу мережі освітнянських бібліотек України; популяризація та ознайомлення з документами, які регулюють правові питання функціонування бібліотек, висвітлюють тенденції їх розвитку як сучасних інформаційних центрів, розкривають актуальні питання теорії, методики та практики бібліотечної справи, організації роботи книгозбірень, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в їхню діяльність тощо. Бібліографічне видання **«Науково-інформаційна діяльність бібліотек: теорія й практика»** [12] присвячено теоретичним і практичним аспектам науково-інформаційної діяльності бібліотек, зокрема питанням державної політики в галузі бібліотечної справи,

інформаційної діяльності, розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери у зв'язку з активним упровадженням нових інформаційних технологій, забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів, сучасного стану та перспектив наукового реферування, упровадження в суспільну практику інформаційно-аналітичних технологій і методик. Створення бібліографічних видань у ДНПБ розглядається як один із напрямів розкриття інформаційних ресурсів із метою надання якнайширшого доступу до них користувачів.

Одним із важливих напрямів роботи ДНПБ є підготовка методичної продукції. Усього в названій серії вийшло 9 методичних посібників.

Мета посібника **«Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації»** [1] – ознайомлення фахівців бібліотек із науково-методичними підходами до процесу анотування документів. Видання містить значну кількість ілюстративних матеріалів, які досить вдало доповнюють теоретичні положення і конкретизують методичні прийоми процесу анотування. У методичних рекомендаціях **«Бібліографічне оформлення наукових робіт»** [2] розглянуто основні положення і наведено типові приклади описування документів різних видів, запропоновано різні способи оформлення прикнижкових і пристатейних бібліографічних списків, наведено рекомендації з вибору форми списку та способу групування в ньому бібліографічних записів, подано відомості з оформлення бібліографічних посилань у монографіях, дисертаціях, авторефератах дисертацій, статтях, дипломних і курсових роботах тощо. Укладачем методичних рекомендацій **«Індексування документів ключовими словами»** [9] докладно відображено способи описування основного смислового змісту документів за допомогою ключових слів, наведено численні приклади індексування окремих видів документів. Запропонована методика має універсальний характер і може бути використана як для заповнення поля «Ключові слова» електронних каталогів незалежно від використовуваної АБІС, так і для визначення ключових слів у процесі оформлення наукових публікацій. Висвітленню організаційних питань переведення бібліотек закладів освіти на УДК присвячено методичні рекомендації **«Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти»** [24]. У них надано рекомендації для роботи з фондами і каталогами залежно від обраного способу впровадження УДК, наведено методику пересистематизування фондів і каталогів, висвітлено питання наукової організації праці бібліотекарів із застосуванням норм часу на бібліотечні процеси. Видання має численні додатки, які сприятимуть ефективній організації роботи. У посібнику **«Перевірка бібліотечних фондів»** [16] висвітлено завдання, основні етапи, види і способи перевірок та оформлення результатів, які розглядають як складові частини традиційного методу збереження фонду в бібліотечному технологічному процесі та які виконують контролюючу функцію обліку фонду в бібліотеках; представлено повний перелік методів перевірки бібліотечних фондів із детальним описом кожного з них із урахуванням специфіки формування фондів освітянських бібліотек. Сучасні тенденції розвитку інформаційних сервісів освітянських бібліотек свідчать про перенесення акцентів з формування бібліотечного фонду до дедалі більшого урахування досвіду користувачів та розмаїття форм і методів забезпечення їх інформаційних потреб. Актуальність підготовки методичних рекомендацій **«Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек»** [21] зумовлена процесами інтеграції традиційної та інноваційної сфер бібліотечної діяльності, що поглиблюються зі зростанням обсягів електронних ресурсів і впровадженням ІКТ у бібліотечне обслуговування. У рекомендаціях розкрито зміст, форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів бібліотек ЗВО та шкіл. У методичних рекомендаціях **«Освітянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій»** [14] розкрито зміст, функції, напрями і форми соціокультурної діяльності освітянських бібліотек як важливого чинника якісних соціокультурних зрушень в Україні у контексті розвитку світового культурно-освітнього

середовища. За підготовку методичних рекомендацій **«Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи»** [15] ДНПБ відзначено в конкурсі «Національне визнання наукових досягнень» ІХ Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті – 2017» у номінації «Науково-методична розробка для вчителів, викладачів». У рекомендаціях висвітлено основні напрями, методи та форми роботи шкільної бібліотеки, розглянуто питання комплектування фонду літературою національно-патріотичного спрямування, підготовки рекомендаційних бібліографічних посібників, інформаційно-бібліографічного обслуговування учасників навчально-виховного процесу. Методичні рекомендації **«Створення сучасного інформаційно-освітнього простору шкільної бібліотеки»** [19] підготовлено з метою надання інформаційної підтримки у прискоренні модернізації бібліотек закладів загальної середньої освіти за допомогою створення сучасного інформаційно-освітнього простору, а це сприятиме підвищенню якості бібліотечного обслуговування учасників освітнього процесу. У виданні висвітлено основні напрями технічного і комунікаційного оснащення шкільної бібліотеки, розглянуто питання наповнення інформаційного простору шкільної бібліотеки, подано рекомендації щодо створення в шкільних бібліотеках «багаторівневої» моделі із зонами праці та відпочинку.

За 20 років діяльності в серії «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» підготовлено 8 практичних посібників.

У посібнику **«Науково-інформаційна діяльність провідних освітянських бібліотек України»** [13] розглянуто теоретичні аспекти застосування кількісних методів аналізу функціонування науки – наукометричних, бібліометричних, інформетричних, визначено їх особливості, охарактеризовано основні показники наукометрії, відображено стан бібліометричних і наукометричних досліджень в Україні, наведено приклади бібліометричної оцінки розвитку освіти та педагогіки, здійсненої науковцями бібліотеки на основі аналізу загальнодержавної реферативної БД «Україніка наукова». Це видання містить практичні рекомендації з формування бібліографічних баз даних, складання бібліографічних посібників, оптимізації інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек. Посібник відзначено дипломом лауреата конкурсу «Національне визнання наукових досягнень» ІХ Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті – 2017» у номінації «Науково-методична розробка для вчителів, викладачів» за науково-методичне забезпечення науково-інформаційної діяльності освітянських бібліотек України. Мета посібника **«Систематизація документів та організація каталогів і картотек освітянських бібліотек за таблицями Універсальної десятикової класифікації»** [18] – забезпечити максимальне уніфікування й досягнення одноманітності під час систематизування документів, особливо складних за змістом. У ньому викладено основні положення загальної та спеціальної методики систематизування документів за таблицями УДК у галузевому аспекті, подано методичні рекомендації з організації систематичних каталогів, картотек і баз даних за таблицями УДК. Завданням практичного посібника **«Предметизація документів з питань освіти, педагогіки, психології»** [17] є представлення принципів складання й застосування предметних рубрик, висвітлення їхнього лексичного складу та особливостей синтаксису мови в процесі побудови предметних рубрик, а також уніфікування предметизації документів різних типів і видів з огляду на галузеву специфіку. На основі «Словника заголовків предметних рубрик» можна здійснювати індексування документів для організації ЕК, формувати авторитетні файли предметних заголовків, шукати потрібну інформацію. У виданні **«Упровадження в практику роботи бібліотек освітянської галузі ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 „Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 „Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання»** [23] подано рекомендації зі складання бібліографічного запису документа, представлено його види та основні особливості, структуру, елементи, систему функцій. Наведено типові приклади однорівневих і багаторівневих БЗ різних видів документів, а також записи складових частин документів. У практичних посібниках **«Методика бібліографування»** [10] та **«Реферування як процес**

мікроаналітичного згортання інформації» [11] висвітлено теоретико-методичні засади створення вторинних документів різних видів. Структура документів відповідає логіці науково-практичного пізнання процесу бібліографування та реферування: від характеристик означеного процесу та класифікації бібліографічної та реферативної продукції до висвітлення загальної методики роботи над вищезначеними документами. Практичний посібник **«Укладання оглядових документів»** [25] містить стислі теоретичні відомості про один із видів інформаційних документів – оглядовий. Тут представлено їх характеристику, структуру, види оглядів, основні етапи, загальну методичку, технологічні процеси з їх укладання. Акцентовано увагу на особливостях підготовки бібліографічних, реферативних та аналітичних оглядів. У виданні **«Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи»** [20] висвітлено технологію роботи сучасної шкільної бібліотеки, зокрема питання формування бібліотечного фонду, забезпечення бібліотечного та бібліографічного обслуговування, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, удосконалення методів і форм соціокультурної роботи, виховання інформаційної культури учнів, планування та звітності тощо. Додатки, вміщені в посібнику, сприятимуть оптимізації організації роботи шкільної бібліотеки.

У серії, що розглядається, фахівцями ДНПБ підготовлено 2 оглядових видання: одне бібліографічне – **«Дитина і книга: погляд крізь призму часу»** [8], інше – інформаційно-аналітичне – **«Сучасні форми і методи підтримки й розвитку читання»** [22]. У першому представлено огляд 76 видань з фондів ДНПБ, у яких висвітлено внесок вітчизняних і зарубіжних науковців, видатних педагогів, діячів культури України й світу з часів античності до початку ХХІ ст. в розробку проблеми дитячого читання для глибинного ознайомлення з їхньою спадщиною і творчого застосування у практиці роботи бібліотек і закладів освіти. У другому на основі публікацій останніх років відображено різноманіття ефективних сучасних форм і методів просування книжки й читання, що їх впроваджують у свою діяльність бібліотекарі.

Головна мета ДНПБ у науково-методичному забезпеченні мережі освітянських бібліотек – сприяння удосконаленню їх діяльності, упровадження інноваційного досвіду в практику їх роботи, підвищення професійного рівня працівників шляхом забезпечення усіх напрямів, процесів, форм і методів бібліотечної роботи відповідним інформаційним супроводом, аналітичним вивченням і рекомендаціями. Саме з цією метою й підготовлено видання із серії **«На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек»**.

Література

1. Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації : метод. посіб. / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, ДНПБ України /авт.-уклад. В. І. Лутовинова. Харків : [б. в.], 2003. 44 с. Серія «На допомогу працівникам освітянських бібліотек». Вип. 2.
2. Бібліографічне оформлення наукових робіт : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / уклад.: Лобановська І. Г., Помчалова О. Г., Грудініна Н. Д. Київ : [б. в.], 2015. 93 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 12. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/bibliographichne_2015.pdf (дата звернення: 28.03.2023).
3. Бібліотека в інформаційно-освітньому середовищі : наук.-допом. бібліогр. покажч. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського /упоряд.: А. І. Рубан, І. Г. Лобановська. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2022. 195 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 26. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/Biblioteka_v_informatsiyno-osvitnomu_seredovyshchi-2022.pdf (дата звернення: 28.03.2023).
4. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : бібліогр. покажч. ... / ДНПБ України / упоряд. А. І. Рубан. Київ : [б. в.], 2003. 87 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 1.

5. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : наук.-допом. бібліогр. показч. ... Вип. 2 / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського /упоряд.: Рубан А. І., Кучеря Т. Е. Київ : [б. в.], 2009. 63 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 5. Шкіл. б-ка плюс ; № 17/18, вересень.

6. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : наук.-допом. бібліогр. показч. ... Вип. 3 / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / упоряд. А. І. Рубан. Шкіл. бібл.-інформ. центр : ШБІЦ – пов. вид. : електрон. дод. до журн. 2015. № 6 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

7. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : наук.-допом. бібліогр. показч. ... Вип. 4 / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / упоряд.: А. І. Рубан, І. І. Хемчян]. Київ : [б. в.], 2019. 503 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 23. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/Biblioteka-navchalnogo-zakladu_vur.4.pdf (дата звернення: 28.03.2023).

8. Дитина і книга: погляд крізь призму часу : бібліогр. огляд вид. із фондів Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / упоряд. А. І. Рубан. Київ : [б. в.], 2013. 63 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 8. Шкіл. б-ка плюс ; № 11/12, червень.

9. Індексуння документів ключовими словами : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського /уклад. І. Г. Лобановська. Київ : Нілан-ЛТД, 2011. 32 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 9.

10. Лутовинова В. І. Методика бібліографування : наук.-практ. посіб. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : [б. в.], 2006. 1 електрон. опт. диск (CD-R). Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 3.

11. Лутовинова В. І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практич. посіб. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : ТОВ Четверта хвиля, 2007. 71 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 4.

12. Науково-інформаційна діяльність бібліотек: теорія й практика : бібліогр. показч. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / упоряд. : Самчук Л. І. та ін. Київ : [б. в.], 2016. 162 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 15. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/Naukovo_indorm_dialnist_2016.pdf (дата звернення: 28.03.2023).

13. Науково-інформаційна діяльність провідних освітянських бібліотек України : практич. посіб. /авт. кол.: Зозуля С. М. та ін./ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : [б. в.], 2016. 287 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 14. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/Naukovo-informatsijna_dialnist_2016.pdf (дата звернення: 28.03.2023).

14. Освітянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського /авт.-упоряд.: Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є. Київ : [б. в.], 2019. 74 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 22.

15. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського /авт.: Т. В. Добко, І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, А. І. Рубан. Київ : [б. в.], 2017. 88 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 16.

16. Перевірка бібліотечних фондів : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; /упоряд. А. М. Доркєну. Київ : [б. в.], 2012. 28 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 11.

17. Предметизація документів з питань освіти, педагогіки, психології: практич. посіб. /уклад.: І. Г. Лобановська, Н. Є. Зоріна // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця, 2014. Вип. 4 : Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, перспективи створення та забезпечення доступу. С. 402–531.

18. Систематизація документів та організація каталогів і картотек освітянських бібліотек за таблицями Універсальної десяткової класифікації: практич. посіб. / уклад. Лобановська Інна Георгіївна / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. 105 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» Вип. 20.

19. Створення сучасного інформаційно-освітнього простору шкільної бібліотеки : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / авт.: І. І. Хемчян, А. І. Рубан, О. Л. Гончаренко. Київ : [б. в.], 2021. 56 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 24. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Modern_library_sparse.pdf, вільний (дата звернення: 28.03.2023).

20. Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи : практич. посіб. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / авт. кол.: Л. М. Бондар та ін. Київ : [б. в.], 2019. 358 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 21. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Modern_school_library_2019.pdf (дата звернення: 28.03.2023).

21. Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітянських бібліотек : метод. рек. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / авт.-упоряд.: Матвійчук О. Є., Сошинська Я. Є. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. 74 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 27. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Method_Modern_forms_and_methods.pdf (дата звернення: 28.03.2023).

22. Сучасні форми і методи підтримки й розвитку читання : інформ.-аналіт. огляд / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / упоряд. А. І. Рубан. Київ : [б. в.], 2022. 24 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 25. Шкіл. б-ка плюс ; № 1/2, січень.

23. Упровадження в практику роботи бібліотек освітянської галузі ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання» : практич. посіб. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / уклад.: І. Г. Лобановська, О. Г. Помчалова, І. С. Хибник. Київ : [б. в.], 2010. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 6. Шкіл. б-ка плюс. № 15/16, серпень.

24. Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти : метод. рек. / уклад. І. Г. Лобановська / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : [б. в.], 2018. 63 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 17. Шкіл. б-ка плюс № 15/16, серпень.

25. Яценко О. М. Укладання оглядових документів : практич. посіб. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : [б. в.], 2011. 79 с. Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек». Вип. 7.

*Савчук Григорій Миколайович,
доцент кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
Української академії друкарства,
кандидат історичних наук, доцент,
м. Львів, Україна*

СПЕЦИФІКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕРІВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Щодо поняття інформаційної нерівності – його частіше, дещо звужено, розглядають через призму дефініції «цифровий розрив». Її автором прийнято вважати Саймона Мурса, одного з радників американського уряду під час президенства Білла Клінтона, котрий у своєму інтерв'ю для інформаційного агентства ВВС в 1996 р. вперше вжив вислів «digital divide», що при перекладі українською мовою трансформувалося у «цифровий розрив», для визначення проблеми нерівномірного розвитку сучасного суспільства у цифровій сфері [4]. Сам термін увійшов у широкий обіг з 1999 р., після публікації доповіді Міністерства торгівлі США «Провал у Мережі: визначення цифрової нерівності» [5], а також звіту Національної телекомунікаційної та інформаційної адміністрації разом з Адміністрацією економіки і статистики «Занепад у мережі: майбутнє цифрове включення» [8]. Свої праці даній проблемі присвятили такі науковці як Р. Барро, С. Браун, Т. Фрідман, П. Ді Маджіо, Г. Лукас, Дж. Сакс, К. Кунео, Я. Нільсен та інші. Якоб Нільсен визначає цифрову нерівність як такий стан коли «певна частина населення має суттєво кращі можливості для отримання користі від використання сучасних технологій, ніж інша частина населення» [7].

Серед вітчизняних дослідників методологічні засади та механізми інформаційної нерівності розглядаються в роботах С. Макеєва, С. Оксамитної, О. Симончука, І. Прибиткової та ін. [2]. Вітчизняні вчені акцентують увагу на прийнятому в англійській літературі терміносполученні «digital divide», що перекладається українською по різному: як «цифрова нерівність», «цифровий (або інформаційний) розрив (розкол)», «цифровий бар'єр», «цифровий розподіл», «цифрова прірва», «цифрове (або електронне) провалля», «комп'ютерний вододіл» та іншими виразами, що використовуються як синоніми [3, с. 21-25]. Олександр Баранов зауважує, що «нині найбільш поширено наступне визначення: цифрова нерівність – поділ суспільства, країн на основі нерівного доступу до сучасних інформаційних технологій» [1].

Розділяють «цифровий розрив», зумовлений, з одного боку, нерівними можливостями доступу до мережі «Інтернет» й до новітніх інформаційних технологій – т. зв. «цифровий розрив першого рівня», а з іншого – нерівностями, які розвиваються у середовищі самих користувачів мережею «Інтернет», що вже мають доступ – т. зв. «цифровий розрив другого рівня» [6]. Виділяють чотири-п'ять «фронтів» інформаційної нерівності, з котрих нас в даній роботі цікавлять два. Перш за все, інформаційна нерівність виникає між суб'єктами одного і того ж покоління. Люди, які можуть працювати з інформацією і володіють нею, отримують значні переваги. У іншій сторони подібні інновації можуть викликати несприйняття і навіть агресію. Потенційним джерелом конфлікту може бути позиція перших щодо універсальності інноваційних підходів та категорична відмова від них другими (соціоантропологічна теорія дифузії інновацій). Компромісом може виступати альтернативність, коли члени колективу можуть виявити свій доробок як інноваційним, так і консервативним шляхом.

Другий фронт вододілу між поінформованими і не поінформованими суб'єктами проходить через межу між старим і молодим поколіннями. Старе покоління, в цілому, більш консервативне і важко піддається інформаційній «перебудові», деколи зі скепсисом (за яким часом ховається страх нового) відноситься до «комп'ютерних вигадок» і часто проявляє свою інформаційну безграмотність. Молоде покоління натомість часто називають (у

позитивному і негативному значенні) «комп'ютерним поколінням». Воно переважно захоплено освоює інформаційну технологію, вміє її використовувати у навчанні та роботі, продовжує використовувати її навіть в години дозвілля, де вона часом витісняє живе спілкування. У результаті можемо сказати, що молоді живуть однією культурою, а старші – іншою.

Щодо першого фронту можемо зауважити, що вхідні дані студентів закладу вищої освіти (ЗВО) будуть різними. Хтось легко готуватиме презентації у PowerPoint, інші будуть вимушені залучати сторонню допомогу. Хтось легко працюватиме з Excel, для інших просте упорядкування даних в таблиці чи сумування стануть складними завданнями. Із позитивного слід відзначити, що перших кожного року стає все більше, других – менше. Але виникають труднощі іншого порядку. Так, наприклад, виконуючи завдання по побудові діаграм на основі запропонованих таблиць, студенти спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в Українській академії друкарства, з якими працював автор, досить легко можуть впоратися з технічним виконанням (80% побудували діаграми без втручання викладача, що показало їх попередню обізнаність із програмою Excel). Проте, на питання про причину вибору конкретного типу діаграми/гістограми для представлення даних змогли дати відповідь лише близько 20% респондентів. Більшість просто «довірилися» програмі, не вникаючи у логіку процесу. Прохання описати процес своїми словами поставило їх у складне становище.

Щодо «цифрового вододілу» між представниками різних поколінь питання є дуже неоднозначним. З одного боку, незалежно від віку викладач повинен розвиватися і освоювати інноваційні технології для свого предмету. Також, за складності роботи з новими програмами чи платформами, завжди можна використати більш класичні. З іншого – засвоєння молодшим поколінням сучасних технологій досить часто супроводжується психологічними змінами, зокрема, так званим «кліповим мисленням» або «мисленням TikTok», коли свідомість здобувача сприймає лише короткі інформаційні повідомлення, ігноруючи довші за певну кількість знаків. Практика проведення контрольних заходів показала, що студенти легше відтворюють короткі визначення, навіть не розуміючи їх суті, ніж довгі, навіть за наявності в останніх міцного логічного зв'язку (характерно для від 50 до 80% контрольних робіт – різниця залежно від року вступу та курсу навчання, при чому динаміка не одностороння).

Одним із шляхів вирішення проблеми в сучасній Україні вважать поширення практики STEM-освіти. STEM-освіта, згідно визначення Інституту модернізації змісту освіти – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи, вимагає різних технічно складних навичок із застосуванням, зокрема, математичних знань і наукових понять. Акронім STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) охоплює природничі науки, технології, інжиніринг та математику, тобто в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент та застосовуються інноваційні технології. Водночас активно розвивається креативний напрямок, що включає творчі та художні дисципліни [9]. Тому все частіше йдеться не просто про STEM, а про STEAM (science, technology, engineering, arts, mathematics – природничі науки, технологія, інжиніринг, мистецтво, математика) чи навіть STREAM (science, technology, reading and writing, engineering, arts, mathematics – природничі науки, технологія, читання та письмо, інжиніринг, мистецтво, математика) як напрямок в освіті.

Наведений вище аналіз доробку здобувачів вищої освіти вказує на потребу запровадження STEM-освіти у значенні STEAM- чи STREAM-освіти, де гуманітарна складова відіграватиме свою роль, а не витіснитиметься суто технічними навиками. Водночас ця концепція не є панацеєю для вирішення питання інформаційної нерівності на рівні закладу вищої освіти в Україні. Вона потребує осмислення специфіки соціальних відносин, що

складаються в інформаційному суспільстві, та її суміщення з ієрархією, необхідною для повноцінного здійснення освітнього/освітньо-наукового процесу.

Література

1. Баранов О. Над «цифровою прірвою». *Дзеркало тижня*. 18–24 січня 2003 р. № 2(427).
2. Городняк І. В. Інформаційна нерівність у сучасному суспільстві та соціально-економічна поінформованість населення м. Львова. URL: <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/1.2008/Pages%20from%2016-22.pdf> (дата звернення: 12.10.2021).
3. Коломієць А. М. Проблеми інформаційно-цифрової нерівності в освіті. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. 2010. № 31. С. 21–25.
4. Мулявка В. Нові технології і глобальна нерівність. *Commons*. 12 жовтня 2016 р. URL: <http://commons.com.ua/uk/novi-tehnologiyi-i-globalna-nerivnist> (дата звернення: 13.04.2023).
5. Ржевська Н. Ф. Стратегічні прогнози щодо подолання інформаційної нерівності в умовах глобалізації. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/3079/3023> (дата звернення: 13.04.2023).
6. Розвиток інформаційного суспільства. Проблеми цифрової нерівності. URL: <https://mediakultura.jimdo.com/людина-у-світі-інформації/цифрова-нерівність/> (дата звернення: 12.10.2021).
7. Цифрова нерівність. URL: https://wikivisually.com/lang-uk/wiki/Цифрова_нерівність (дата звернення: 12.10.2021).
8. Falling Through the Net: Defining the Digital Divide. URL: <http://www.ntia.doc.gov/ntiahome/fttn99/contents.html> (дата звернення: 13.04.2023).
9. STEM-освіта – Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/> (дата звернення: 13.04.2023).

УДК 021:352

Саянок Юлія Миколаївна,
директорка Комунального закладу
«Центральна бібліотека Чорнострівської селищної ради»,
сmt. Чорний Острів, Хмельницька обл., Україна

БІБЛІОТЕЧНІ НОВАЦІЇ ДЛЯ МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ

Війна рентгеном дослідила у людей наявність і ступінь їх відповідальності, ширості, вболівання за ближнього, здатності до милосердя. За весь час війни Чорнострівська громада прихистила понад 1400 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), понад 300 дітей. Всі жителі громади об'єдналися у турботі та людяності, щоб підтримати тих, хто наразі найбільше потребує допомоги. Колектив бібліотеки з 24 лютого працює в звичайному режимі та займається волонтерською діяльністю. Бібліотека вносить свою частку праці в наближення перемоги і виконує функції осередків волонтерської діяльності, де плетуть

маскувальні сітки, готують домашню випічку, допомагають збирати речі для ВПО, організовують благодійні акції зі збору коштів для ЗСУ.

Головною метою інновацій, які упроваджуються в практику роботи нашої бібліотеки, є покращення обслуговування користувачів, створення комфортних умов для якісного задоволення читацьких запитів.

Технологічні інновації

Центральна бібліотека є офіційним Бібліохабом на платформі Дія. Цифрова освіта та сприяє розвитку цифрової освіти:

- ✓ надає можливість всім охочим набути цифрових навичок;
- ✓ проводить практикуми та семінари-обговорення з цифрової грамотності;
- ✓ розробляє та поширює інформаційні матеріали з питань цифрової безпеки;
- ✓ допомагає навчатися, спілкуватися та створювати перспективні проєкти.

У бібліотеці діти мали можливість продовжити онлайн-навчання, послуги інтернет та wi-fi безкоштовні, також у бібліотеці є книги шкільної програми.

Організаційні інновації

На базі КЗ «Центральна бібліотека Чорнострівської селищної ради» працює **Туристично-інформаційний центр**, де кожен відвідувач бібліотеки має можливість дізнатися про історичне містечко Чорний Острів, відомих людей, які тут проживали, розклад руху автобусів.

Завдяки перемозі у конкурсі мініпроєктів «Платформа ідей», у бібліотеці діє проєкт **ART-простір**, де проходять різні мистецькі виставки. Зокрема, презентація картинної галереї «Мистецький простір» (Виставка ікон народної художниці Марії Іванюк с. Педоси. та експозиція картин художників студії «Відродження» м. Хмельницький), фотовиставка місцевого краєзнавця Ігора Байдака та інші.

У бібліотеці також відкрито першу у Хмельницькій області кімнату-музей **«Нескорені»**, присвячену бійцям російсько-української війни.

Надзвичайно популярний клуб подільських письменників «Жовто-блакитна душа». Цікавим є **проєкт «Літературний туризм»**, завдяки якому читачі та працівники бібліотеки разом із письменником подорожують слідами літературних героїв містечками України. Таким чином популяризуючи місцевих відомих та невідомих письменників, мальовничі місця та містечка України.

Соціальні інновації

З першого дня КЗ «Центральна бібліотека Чорнострівської селищної ради» працює на підтримку людей та дітей, які вимушено покинули свої домівки в Чернігові, Харкові, Бучі, Сумах, Києві, Маріуполі... На базі бібліотеки проводяться найрізноманітніші майстер-класи (акторської та ораторської майстерності, миловаріння, нетрадиційне малювання кавою чи фабами, рукоділля, випікання смаколиків, декорування імбирно-медового печива...),

презентації книг, літературні посиденьки, ігри, розваги, квести ... Щотижня бібліотечними фахівцями формується новий графік проведення заходів, враховуючи вподобання та інтерес дітей. На заходах також присутній психолог, який допомагає адаптуватися у новому середовищі.

Щотижня проводились уроки по вдосконаленню української мови для ВПО. З метою зосередження уваги на вивченні української мови, популяризації знань про Україну, її народ, його історію, традиції та культуру, із внутрішньо-

переселеними особами проводила вчителька із міста Києва Юлія Мірошниченко.

Найбільшу підтримку та увагу приділено дітям, які найбільше потребують нашого тепла та підтримки. Бібліотекою успішно реалізовано проєкт по відкритті Дитячого простору «BiblioHub» для дітей внутрішньо-переміщених осіб та місцевих жителів громади. В Дитячому просторі систематично проводяться інтеграційні заняття, які допоможуть *відновити* ресурсність і налагодити психоемоційний стан. Ця кімната є простором для дітей різного віку. Тут можна дивитися фільми чи мультики, грати в розвиваючі ігри, виконувати домашні завдання, разом із психологами відновлювати внутрішній спокій, чи брати участь у тематичних тренінгах та зустрічах. Для відвідувачів простору є нові потужні комп'ютери з вільним доступом до інтернету. Оформлено куточок зі зручними столиками для найменших користувачів бібліотеки – дошкільнят та їхніх батьків. надаються інформаційні послуги, використовуються інтерактивні технології, відбувається читання у різних форматах.

Окрім книг є канцелярія для творчості, у Дитячому просторі є мультимедійний проєктор, інтерактивна дошка, навпроти якої, у будь-який час, можна розмістити розкладні стільці для чималої кількості відвідувачів, щоб переглядати кінострічки, анімаційні фільми, пізнавальні програми. Дитячий простір «BiblioHub» досить комфортне місце, з кріслами-мішками та пуфами, для спілкування і відпочинку, читання книг та спільного перегляду мультфільмів.

Діти – це наше майбутнє. Це надія та віра в нашу націю! Який фундамент ми їм закладемо, такий цвіт ми будемо збирати згодом. Кожна дитина заслуговує на повноцінний розвиток, кожна дитина має право відчувати себе ДИТИНОЮ!

Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проєктного менеджменту та ініціативної діяльності бібліотечних працівників приносить тільки позитивний результат. Адже як Центральна бібліотека територіальної громади, ми займаємо місце в самому серці громади, в якій працюємо, впроваджуючи зміни бібліотечного обслуговування за допомогою нових ресурсів та тісної співпраці із благодійними фондами й соціальними партнерами.

Оксана БРУЙ (директорка науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «КПІ імені Ігоря Сікорського», Президентка ВГО УБА) та учасниця VIII Зимової школи молодих бібліотечарів Юлія САЯНОК та Руслана ЛІПСЬКА

Важливим для колективу бібліотеки є удосконалення та поглиблення знань, умінь та навичок, приведення у відповідність їхньої кваліфікації сучасним вимогам. Тому працівники постійно удосконалюють свою професійність на онлайн платформах Дія, на семінарах Української бібліотечної асоціації. Цьогоріч учасниками VIII Зимової школи молодих бібліотечарів Української бібліотечної асоціації «Бібліотека в онлайн» були два працівники нашої бібліотеки: ЛІПСЬКА Руслана (бібліотечар обслуговування дітей) та САЯНОК Юлія (директор).

Мета школи: допомогти молодим бібліотечарям швидко та легко адаптуватися у мінливому середовищі, надати дієві інструменти для просування бібліотечної роботи в онлайн та підвищити професійність молоді Української бібліотечної асоціації.

Навчальна програма Школи зосереджена на особливостях бібліотечної роботи в онлайн в умовах нової реальності. Про: тренди в бібліотеках, створення контенту для соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok), оптимізацію вебсайту бібліотеки, організацію онлайн-подій та лайв-стрімів (Zoom, GoogleMeet, Telegram), ведення подкастів тощо, штучний інтелект в бібліотеках, Discovery системи та OPAC.

Комунікаційні інновації

Партнерство та співпраця бібліотеки є потужним фактором у розвитку новаційних послуг бібліотеки у громаді. Тому КЗ «Центральна бібліотека Чорнострівської селищної ради» постійно співпрацює із закладами, які знаходяться на території Чорнострівської ТГ: Чорнострівською селищною радою, Чорнострівським НВК, Чорнострівським ПАЛ, Державним закладом «Хмельницький обласний соціальний гуртожиток для дітей сиріт та для дітей, позбавлених батьківського піклування», а також із іншими: Хмельницький

обласний науково-методичного центр культури і мистецтва, Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка та Оксана Радущинська, Т-во Червоного Хреста України, Національна ПОЛІЦІЯ, Організація «Хранителі спадщини», художня студія Радимира Міляра...

Бібліотека сьогодні відіграє важливу роль у інформаційному просторі. Коло бібліотечних друзів постійно розширюється. Досвідом роботи бібліотеки із внутрішньо-переселеними особами зацікавилася благодійна організація Concern Worldwide UK із Ірландії. Світ має знати правду, кожен з нас наближає перемогу!

Детальніше про роботу бібліотеки можна дізнатись за посиланням: <https://www.facebook.com/groups/2408657799384666>. КЗ «ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Чорноострівської селищної ради» нагороджено дипломом II ступеня обласного конкурсу публічних бібліотек Хмельниччини на кращу сторінку у мережі Facebook у номінації «Краща сторінка центральної бібліотеки».

УДК 02(477):09:001.89 «2016/2020»

Соколов Віктор Юрійович,
головний бібліотекар
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
кандидат історичних наук, доцент,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З КНИГОЗНАВСТВА В ПРОВІДНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ У 2016–2020 РР.

Науково-дослідна робота (НДР) у галузі книгознавства є одним з першорядних напрямів наукової діяльності співробітників національних, обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ), провідних спеціальних та публічних книгозбірень України. Її тематичне спрямування залежить від скерування загальнодержавних та регіональних наукових проєктів; стану вивчення та розкриття фондів бібліотеки та інших чинників. Підставою для проведення НДР є перспективні й річні плани роботи бібліотеки. Втім, книгознавчі дослідження завжди були в центрі уваги фахівців-дослідників провідних книгозбірень країни. У 2016–2020 рр., як і раніше, зазначені дослідження здійснювалися, переважно, на документній базі відділів стародруків, рідкісної, цінної та рукописної книги. Спеціалізовані фонди вищезгаданих відділів формувалися протягом тривалого часу й окремо від основного фонду. У наведених підрозділах забезпечувалося формування, наукове опрацювання колекцій і книжкових пам'яток; організовувалося їх зберігання, популяризація та широке використання з науковою і науково-практичною метою. Співробітники відділів систематично працювали над реконструкцією особистих книжкових зібрань; досліджували історію формування та склад книжкових колекцій; аналізували окремі пам'ятки друку; готували книгознавчі огляди, наукові публікації; складали бібліографічні посібники, каталоги окремих зібрань; брали участь у бібліотекознавчих та книгознавчих конференціях. Результати більшості зазначених досліджень послуговували певним джерелом інформації для внесення відповідних доповнень до Державного реєстру національного культурного надбання (в частині «Книжкові пам'ятки України»).

В цілому, розвиток НДР з книгознавства у період 2016–2020 рр. характеризується активізацією досліджень історичного, теоретико-методологічного напрямів, серед яких, зокрема, певне місце посідали питання створення та функціонування книги як виду комунікативно-пізнавальної діяльності, спрямованої на задоволення інформаційних потреб засобами друкованої та електронної інформації. Зазначені дослідження можна класифікувати: за характером наукових знань та пізнання (фундаментальні та прикладні

наукові дослідження); за масштабами або межами проведення (локальні, регіональні, загальнодержавні); за часом проведення (постійнодіючі, продовжувані або епізодичні). У вищезгаданий період переважали середньострокові локальні прикладні наукові дослідження (1–3 роки).

Аналіз тематики доповідей на науково-практичних конференціях, що організують бібліотеки, доводить, що значна частина досліджень присвячена історичному аспекту розвитку книжкових фондів та самих бібліотек, а також вивченню окремих видань та колекцій. Приміром, НДР з книгознавства науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка» у 2016–2020 рр. здійснювалася за двома основними напрямками: дослідження книжкової культури Галичини та вивчення особливостей видавничої діяльності Національного університету «Львівська політехніка». Окремо, у книгозбірні розпочалися повномасштабні прикладні наукові дослідження з вивчення рідкісних і цінних видань, з реконструкції й розкриття історико-культурних фондів установи (наприклад, «Ретроспективні дослідження колекції праць учених-математиків «Львівської політехніки» (1844–1939)», «Фонди бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка»: формування та збереження» та ін.). Почалася також НДР з підготовки та видання «Каталогу книг із фондів бібліотеки Львівської політехніки за період 1933–1940 рр.» та «Каталогу видань із питань архітектури». Дослідження кожної із зазначених тем запроваджує введення у науковий обіг творчого доробку вітчизняних науковців, цікаві й актуальні на сьогодні видання XIX – першої пол. XX ст., заповнює лакуни у довідковому апараті бібліотеки тощо.

Найбільш активно долучаються до наукових досліджень і видавничої діяльності університети та академії культури і мистецтв, зокрема Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська державна академія культури, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (широковідомі, наприклад, такі періодичні видання, як «Вісник КНУКіМ», «Питання культурології», «Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв», ж. «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Вісник Харківської державної академії культури», «Культура України» та ін.). Зокрема, наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв у 2016 р. започаткувала серію видань під загальною назвою «Наукові школи», яка почергово репрезентуватиме основні напрями книгознавчих, культурологічних та мистецтвознавчих досліджень і пошуків. Зважаючи на незаперечну роль книги як культурного феномена у житті суспільства, перше видання серії присвячується книгознавчій школі та відбиває науково-творчі, науково-педагогічні доробки її представників (випускників, викладачів) [1].

Розвиток національної культури на поч. XXI ст. в Україні певним чином зумовлював необхідність опрацювання багатьох раніше не досліджуваних з ідеологічних причин тем, пов'язаних з національною книгою та духовною культурою [4, с. 141–142]. Проте, якщо у перше десятиліття XXI ст. глибинні зміни в різних сферах суспільного життя, потребували заповнення лакун у вивченні еволюції книги та національної документальної спадщини в їх історичному розвитку і значна частина дисертацій книгознавчої тематики була захищена саме з історичних наук, то у період 2016–2020 рр. збільшується частка наукових праць, що були присвячені окремим аспектам створення та функціонування книги. Звідси – зростання відсотку захищених наукових праць книгознавчої тематики, що торкаються проблематики наук із соціальних комунікацій, документознавства, мистецтвознавства, культурології. На основі аналізу розвитку дисертаційних досліджень з книгознавства та бібліотекознавства в Україні за останні десятиліття (певна частина яких була підготовлена на науковій та навчальній базі провідних вітчизняних бібліотек) можна констатувати, що у порівнянні з попереднім п'ятирічним періодом (2011–2015 рр.), загальна кількість дисертацій у 2016–2020 рр. стала незначно меншою (прибл. 60). Проте, так само, як і у попередній період, у 2016–2020 рр. відсоток докторських та кандидатських праць книгознавчої тематики становив прибл. 12%, що свідчить про значний інтерес дослідників до питань розвитку та соціального функціонування книги [3, с. 278–285].

Втім, такий відсоток дисертацій тримається за рахунок збільшення міждисциплінарних досліджень, об'єктом яких були різні аспекти створення та побутування книги. Збільшується також коло спеціальностей, за якими були захищені докторські та кандидатські дисертації книгознавчої тематики. Окрім провідної спеціальності з книгознавства – 27.00.03 книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, за якою було підготовлено переважну кількість дисертацій, були захищені наукові дослідження книгознавчої проблематики за такими спеціальностями, як: 17.00.07 – дизайн; 26.00.01 – теорія та історія культури; 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій; 27.00.02 – документознавство та архівознавство; 27.00.05 – теорія та історія видавничої справи та редагування та ін. Втім, спостерігається тенденція до щорічного зниження кількості захищених дисертацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство у порівнянні з динамікою показників їх кількості у першому десятилітті XXI ст. [5, с. 41]. У 2016–2020 рр. щорічний показник досліджень з книгознавства був мінливим, втім, середньорічний показник становив приблизно дві дисертації на рік, що майже вдвічі менше, ніж у період 2006–2010 рр. [2, с. 239–243].

Аналіз наукових публікацій книгознавчої тематики засвідчує, що розвиток науки про книгу відбувався у напрямі поступової трансформації науково-аналітичних розвідок, що спиралися на збирання та вивчення окремих фактів і відомостей, до більш широкого теоретичного їх узагальнення, а також звільненням їх методологічної основи від ідеологічних настанов минулого та залежності українського книгознавства від російсько-радянської методологічної спадщини. Якщо раніше одним з головних завдань українських книгознавців було впровадження до наукового обігу досвіду досліджень маловідомих або репресованих вчених, незаних і малодосліджених установ, то у 2016–2020 рр. все частіше на широкому культурно-історичному матеріалі досліджувалися загальні питання вивчення та збереження рідкісних і цінних книг, місця видань у контексті всіх засобів сучасної комунікації. Констатовано, що активно розвивалися суміжні з книгознавством дослідження та науки, зокрема ті, що торкаються книжкової справи: мистецтво книги, книжкове пам'яткознавство, історія видавничої справи та ін. Чимало досліджень з книгознавства відбувалося на межі наукових розвідок з бібліографознавства, з історії України, з історії бібліотек та інших галузей бібліотекознавства. Аналіз взаємодії книгознавства і суміжних наук, взаємно збагачує зазначені науки, розширює пізнавальні можливості їх методів та удосконалює теорію. Нерідко наукові пошуки дослідників-книгознавців були пов'язані з оновленням методології та тематики досліджень відповідно до запитів соціуму, а також з потребою посилення спрямованості наукової діяльності на теоретичний, соціокультурний, освітній, комунікаційний аспекти сучасного наукового пізнання.

Література

1. Книгознавча школа : антологія / уклад. В. М. Медведєва ; редкол.: М. М. Поплавський, С. Д. Безклубенко, Т. О. Долбенко, Ю. І. Горбань ; М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Ліра-К, 2016. 644 с. Серія «Наукові школи».

2. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та вищих навчальних закладів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 2006–2010 роки / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України; укладачі: Л. Любаренко, О. Мастіпан, Т. Богущ, Т. Швачка, С. Зворський; відп. ред. З. Савіна. Київ, 2013. 264 с.

3. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за 2011–2015 роки / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого; авт. кол.: Л. Любаренко, Ю. Новальська, О. Мастіпан [та ін.]; наук. ред. Н. Розколупа. Київ, 2019. 296 с.

4. Пастушенко О. В. Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія / відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 564 с.

5. Пастушенко О. В. Динаміка розвитку дисертаційних досліджень книги і періодики в Україні (1992–2015). *Бібл. вісн.* № 2. 2016. С. 40–46.

УДК 930(477):09(477.75)»1674»=512.1611=411.21

*Тимченко Віктор Миколайович,
науковий співробітник відділу
міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків
Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського,
кандидат історичних наук,
м. Київ, Україна*

СТВОРЕННЯ ФОНДУ ТЮРКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Створення фонду тюркомовної літератури є важливою ланкою в процесі розбудови Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – головної бібліотеки держави, яка реагує на потреби та запити суспільства у сучасних умовах: інтенсифікації розвитку сходовознавчої науки в Україні, удосконалення освітнього процесу, розширення міжнародних та культурних зв'язків. У наші часи особливу актуальність отримує вивчення джерел з історії Півдня України та Криму під владою Османської імперії та Кримського ханства написаних середньовічною турецькою та арабською мовами. Адже раніше кримсько-татарська тематика була закрита, а у часи Незалежності вивчена поки що невелика кількість мусульманських джерел. Тому створення Фонду тюркомовної літератури у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського має велику актуальність для України як держави не тільки українського, а й кримсько-татарського та інших тюркських народів, держави, яка підтримує тісні дружні зв'язки з іншими тюркськими країнами: Республікою Туреччина, Республікою Азербайджан, Республікою Узбекистан, Республікою Казахстан, Туркменістаном та Киргизською Республікою. Забезпечення функціонування тюркомовного фонду – це комплекс робіт, спрямований на задоволення вільного доступу дослідників та користувачів до різноманітних джерел інформації: від сучасних друкованих видань до копій рукописів та документів, з перманентною їх обробкою, перекладом і науковими коментарями для подальшого створення кумулятивного каталогу тюркомовних джерел на території України.

Першим внеском у цей фонд має стати електронна копія фотокопії двадцятого тому шаріатських кадіаскерських книг Кримського ханства з бібліотеки ім. І. Гаспринського у м. Сімферополь (АР Крим). Даний том датується 1674 р. від Р. Х. Шаріатські кадіаскерські книги – це документація шаріатського суду. Оригінал цієї пам'ятки у 99 аркушів рукописного тексту середньовічною турецькою та арабською мовами [1] разом з іншими 121 томами зберігається у Російській національній бібліотеці у Санкт-Петербурзі [7], у бібліотеці ім. І. Гаспринського у м. Сімферополь знаходяться фотокопії 55 томів даного джерела. Вивчення цього та інших томів шаріатських кадіаскерських книг Кримського ханства доводить значну присутність українців у Криму у XVII столітті, що раніше не було відомо або замовчувалося, та свідчить про тісні взаємозв'язки між кримсько-татарським, українським та іншими народами півострова [5, р. 186-187; 6].

Електронні копії шаріатських кадіаскерських книг Кримського ханства мають зберігатися і у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського як національній бібліотеці країни, у складі якої не тільки українські автохтонні території, а й тюркські автохтонні території, на яких з давніх-давен проживали кримські татари та інші народи

тюркського походження (зокрема ногайці, турки, половці, печеніги). Відповідне джерело – шаріатські кадіаскерські книги території Туреччини – зберігаються та вивчаються у Національній бібліотеці Туреччини [5, р. 186].

Інші томи даного джерела транслітерували та добре дослідили турецькі вчені: Ю. Озтюрк, Ф. Йаша [8; 9] та багато інших, зробили свій внесок у вивчення джерела і кримські дослідники, зокрема О. Д. Рустемов [4].

Окреме питання у вивченні цього джерела – питання географічної прив'язки. Більшість його томів, в тому числі і двадцятий том, відносяться до Бахчисарайського кадилику. Кадилик – це територіальна одиниця юридичної влади з кадієм на чолі. Точні межі Бахчисарайського кадилику не відомі, можна лише з впевненістю говорити, що це землі навколо столиці Кримського ханства. Але у джерелі згадується багато географічних пунктів або ділянок, локалізацію яких можна визначити.

Наприклад, у 20-му томі кадіаскерських книг ми зустрічаємо опис майна Кайа мурзи із села Яшдаг [5]. Яшдаг або Яшлав (у районі сучасного села Репіно Бахчисарайського району між рікою Альма та Бахчисараєм, до 1945 р. – село Біюк Яшлав) був столицею Яшлавського князівства. Як відомо, мурзи були родичами місцевих беїв. Отже, Кайа мурза був родичем яшлавського бея (князя) [2, с. 74]. Кайа мурза мав на річці Альма, що протікає поруч з селом, млин з мірошником козаком Петром з дружиною та дочкою, а також сади з козаком Василем [5, р. 189].

Але Кайа мурза мав і володіння на Перекопщині – «на Караулі»: зимівник, який обслуговували козак Миколай та його дружина «Катря» (скорочення від імені «Катерина») та їх дочка [5, р. 189]. Караул – це Караульський кадилик, його межі також точно не відомі, але його села [3] локалізуються між заходом сучасного Красногвардійського та сходом сучасного Первомайського районів.

Отже, створення Фонду тюркомовної літератури у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського має велику актуальність, адже раніше даній тематиці приділялося не достатньо уваги незважаючи на велику кількість автохтонних тюркських земель у складі України та велику культурну спадщину, яку залишили народи тюркського походження в українській культурі, зокрема кримські татари.

Одна з важливих раніше не відомих пам'яток кримськотатарської культури – шаріатські кадіаскерські книги 1608-1780 років від Р. Х., електронна копія двадцятого тому яких має стати першим внеском у цей фонд, свідчить про тісні зв'язки між кримськотатарським та українським народами, а також іншими народами України, та фіксує дуже велику кількість українців у Криму, які за чисельністю поступалися тільки татарам, і навіть дозволяє визначити географічні пункти, де проживали українці.

Література

1. Ас-сукук аш-шар'ийят ва-с-сиджилят аль-мар'ийят [Къырым ханлыгынынъ къадыаскер дефтерлери]. Тарихлери: Иджрий эсапнен 1017-1168 с. Милядий эсапнен 1608, июнь – 1755 майыс. 20 джылт. 1084-1086 (февраль 1674 – май 1675).

2. Лашков Ф. Исторический очерк крымско-татарского землевладения. Симферополь: Таврическая губернская типография. 1897. 310 с.

3. Лашков Ф. Ф. Камеральное описание Крыма 1784 г.: Каймаканствы и в оных каймаканами кто стостоит. *Известия Таврической ученой архивной комиссии*. Симферополь: Типография Таврического губернского земства, 1888. Т. 6. №28 «Перевод с регистра деревням Перекопского каймаканства с показанием которых оныя деревни состоят кадылыков».

4. Рустемов О. Д. Диалектные особенности языка крымских судебных реестров XVI-XVII вв. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Вип. 16. 2018. С. 194–201.

5. Тимченко В. М. Українське землеробство у Криму на прикладі опису майна Кайя мірзи (1674 р. від Р. Х.). The 1th International scientific and practical conference «Current issues of science and integrated technologies». Milan, Italy. January 10–13, 2023. USA: International Science Group, 2023. p. 186-194. URL: <https://isg-konf.com/uk/current-issues-of-science-and-integrated-technologies/> (дата звернення: 6.04.2023).

6. Тимченко В. М. Українці Кримського ханства за матеріалами «Кадіаскерських дефтерів» Бахчисарая (лютий – 6 квітня 1674 р. від Р. Х.). *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Вип. 30. Київ, 2021. С. 398–405.

7. Kırım Hanlığı Kadı Sicilleri Kataloğu / Editör: E. Özvar; Hazırlayan/Çevirmen: F. Yılmaz, A. Cihan, Ö. D. Yılmaz. Türkiye Bilimler Akademisi, 2021. 382 s.

8. Öztürk Y. Kazak Teriminin Kölelik Mefhumu ile İlişkisi Üzerine. *Journal of International Eastern European Studies / Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. Vol./Yıl. 2, No/Sayı. 2, Winter/Kış 2020. S. 550–573.

9. Yaşa F. 67 A 90 Numaralı (Dördüncü Cilt) 1061-1062 Tarihli Kadıasker Defterine Göre Kırım'da Sosyal ve Ekonomik Hayat: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014. 297 s.

УДК 028-048.67:027.7»364»

Толочко Світлана Євгенівна,
завідувачка відділу обслуговування користувачів
наукової бібліотеки Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ПРОМОЦІЯ ЧИТАННЯ – НАПРЯМ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Аналіз наукових розвідок показує, що впродовж останнього року, в умовах війни, актуалізувалася тематика, пов'язана з бібліотерапевтичними аспектами читання. Вивчення публікацій у медійному просторі також демонструє високу зацікавленість і попит суспільства на поради психотерапевтів, психологів, літераторів, бібліотекарів, видавців щодо цінності і значення читання та книжки. Узагальнюючи, можна окреслити, що їх зміст зводиться до таких основних положень:

1. Читання відволікає, допомагаючи на деякий час абстрагуватися від реальності. Така практика ефективно використовується, наприклад, під час повітряних тривог.

2. Читання стимулює пізнання. У цьому контексті особливої актуальності набуває література з історії, філософії, культури, політики, що сприяє не тільки поглибленню знань, але й розумінню та аналізу поточної ситуації та політичних, соціальних передумов і причин, що призвели до війни.

3. Читання має позитивний вплив на психічне здоров'я людини, знижуючи тривожність і наслідки стресу, дозволяючи зняти напругу, поліпшити настрій, поновити емоційний ресурс тощо.

4. Читання додає сил, витримки і натхнення. Книжки, які описують події та емоційні стани, подібні до тих, які зараз переживають українці, надають можливість осмислити свій власний досвід, пережити емпатію, отримати мотивацію тощо.

5. Читання як загальнодоступна практика дозволяє хоча б психологічно повернутися до звичних ритуалів стабільного мирного життя [6].

В Україні вже проведено низку соціологічних досліджень різних рівнів, які демонструють ефективність читання під час війни, аналізують читацький вибір українців щодо жанрів та конкретних назв книжок [4; 5; 7]. Зокрема, визначено, що найпопулярнішими серед української читацької аудиторії є видання художньої літератури:

до такого вибору схилиються майже 40% опитаних. Велику популярність також мають твори на воєнну тематику. Дуже популярні такі категорії видань, як нон-фікшн, література для саморозвитку та з психології, фахові видання. Дещо менша цікавість читачів – до біографічної літератури, мемуарів та спогадів [7].

Прикметною особливістю часу стала ситуація, коли деякі видавництва (наприклад, Видавництво Старого Лева, видавництво Анетти Антоненко) запропонували читачам електронні версії своїх книжок безкоштовно, а онлайн-книгарня Yakaboo відкрила доступ до сотень видань у мобільному додатку (зокрема в аудіоформаті).

При цьому, як зазначають фахівці, дуже важливою є роль промоції читання, адже саме «невдалий вибір книжки часто є однією із причин нечитання» [5].

З огляду на це актуалізується діяльність бібліотек, спрямована на промоцію книжок і читання серед різних категорій користувачів. Особливо важлива така діяльність для тих бібліотек, які працюють з дітьми та молоддю. Так, промоція читання є важливим напрямом роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ).

У 2022/23 навчальному році активізувалася виставкова робота бібліотеки, зокрема, у віртуальному просторі. Цей потужний засіб промоції читання розглядається фахівцями як «публічна демонстрація в мережі «Інтернет» за допомогою інструментів вебтехнологій віртуальних образів спеціально дібраних і систематизованих творів друку та інших джерел інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів, що пропонуються віддаленим користувачам бібліотеки для ознайомлення і використання» [2].

Як синтез традиційного і новітнього електронного способів надання інформації у формі багатофункціонального інформаційного ресурсу ця форма промоції читання має низку переваг порівняно із традиційними виставками: динамічний синтез тексту, графіки, відео, звуку; відсутність просторових і часових обмежень; масовість; варіативність, здатність до швидкого оновлення, доповнення, адаптації джерел інформації; економність на стелажах, стендах, виставкових шафах і площах [1; 2].

Впродовж аналізованого періоду у бібліотеці проведено 10 віртуальних виставок. З них п'ять присвячені ювілейним датам з нагоди днів народження класиків української літератури та видатних українських письменників, а саме: Григорія Сковороди – виставка «Життя ж наше – мандрівка» (листопад 2022 р.) до 300-річчя з дня народження, Павла Тичини – виставка «Грані великого таланту» (січень 2023 р.) з нагоди 130-річчя від дня народження, Володимира Сосюри – виставка «І вічні ми будемо з нею!» (січень 2023 р.) з нагоди 125-річчя від дня народження, Степана Олійника – виставка «Здоровше з гумором живеться!» (березень 2023 р.) з нагоди 115-річчя від дня народження, Ірен Роздобудько – виставка «Гра в десять рук» (листопад 2022 р.).

Крім того, виставки також були присвячені видатним діячам української культури і мистецтва та знаковим подіям для українського суспільства: Катерині Білокур – виставка «Квітка-душа» (грудень 2022 р.) з нагоди дня народження, Григорію Верьовці – виставка «І в музиці уся душа...» (грудень 2022 р.), виставка «Нескорені» (жовтень 2022 р.) до 14 жовтня – свята Покрова Пресвятої Богородиці, Дня козацтва та Дня захисника України, виставка «День соборності України» (січень 2023 р.), приурочена до свята з нагоди проголошення Акту злуки УНР і ЗУНР, виставка «Енеїда 225 років» (березень 2023 р.), підготовлена з нагоди книги-ювіляра «Енеїди» І. Котляревського [3].

У 2023 р. з нагоди дня народження Т. Г. Шевченка наукова бібліотека КНУКіМ спільно з фахівцями Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка організувала і провела два інтелектуальні студентські турніри. Заходи, в яких взяли участь представники різних міст України (Суми, Рівне, Золочів, Тростянець, Люботин, Харків, Покровськ Донецької обл.), були проведені онлайн на платформі ZOOM, «щоб знайти силу, віру і наснагу в рядках Шевченкових творів» [3].

Учасники провели розминки, онлайн-вікторину Kahoot та обговорили набуті знання і отримані враження. Студенти декламували твори Т. Г. Шевченка, які співзвучні сьогоденню, транслюють актуальні заклики і мотивують. У інтерактивній Kahoot-вікторині «Шевченко. Бачення життя», учасникам було запропоновано відповісти на 15 запитань про життя Т. Г. Шевченка, його літературну і художню спадщину [3]. Ці заходи є важливим внеском бібліотеки у патріотичне виховання молоді та промоцію читання для студентів.

Читання, що потужно реалізує терапевтичну, освітню, естетичну функції, потребує уваги з боку таких соціальних інституцій, якими є бібліотеки. Промоція цієї практики є важливим напрямом діяльності бібліотек в умовах війни.

Література

1. Бондаренко В. Віртуальні виставки як дистантна бібліотечна послуга. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2015. Вип. 41. С. 467–478.
2. Кудря Л. М. Віртуальна виставка. *Українська бібліотечна енциклопедія / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого*. Київ, 2023. URL: https://ube.nlu.org.ua/article/Віртуальна_виставка (дата звернення: 10.04.2023).
3. Наукова бібліотека КНУКіМ. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Славінська І. Як ми (не)читаємо під час війни. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/02/5/252697/> (дата звернення: 10.04.2023).
5. Славінська І. Читання за двома стінами. Як читати у воєнній реальності – радить Тетяна Стус. URL: <https://suspilne.media/286338-citanna-za-dvoma-stinami-ak-citati-u-voennij-realnosti-radit-tetana-stus/> (дата звернення: 10.04.2023).
6. Чим корисне читання під час війни: деталі. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/chim-korisne-chitannya-pid-chas-viyni-detali-2090878.html> (дата звернення: 10.04.2023).
7. Що українці читають під час війни: добірка книжок за жанрами. URL: <http://surl.li/hiypd> (дата звернення: 10.04.2023).

УДК 027.021:355.018

Туровська Леся Олегівна,
наукова співробітниця
відділу комплексного бібліотечного обслуговування
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна

МОДИФІКАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Раптова та невиправдана агресія з боку Російської Федерації, яка переросла в повномасштабний військовий конфлікт, кардинально змінила напрацьовані роками форми і методи бібліотечно-інформаційного обслуговування, поставила бібліотеки всіх рівнів перед необхідністю пошуків нових моделей бібліотечного сервісу. Чимало бюджетних і комерційних установ, організацій, закладів та підприємств в Україні в умовах, що склалися, призупинили або повністю припинили свою діяльність. Проте в такий безпрецедентний для країни час бібліотеки продовжили працювати, модифікуючи до нових реалій свою роботу.

В числі перших до трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування долучилася Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) яка, попри систематичні ракетні удари, повітряну тривогу, веєрні та позапланові відключення електроенергії тощо продовжила свою діяльність, поєднуючи фізичне обслуговування користувачів з дистанційними формами надання бібліотечно-інформаційних послуг.

Головним викликом для НБУВ в професійній сфері стала активізація наукової, науково-інформаційної, аналітичної діяльності, переформатованої під вимоги воєнного часу. З максимальною віддачею до вирішення цієї проблеми долучилися провідні підрозділи наукової бібліотеки: Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Національна юридична бібліотека (НЮБ) України, Фонд Президентів України (ФПУ), відділи бібліотечно-інформаційного обслуговування, які кардинально розширили спектр дистанційних послуг.

Прикладом, НЮБ України та Інститут інформаційних технологій НБУВ започаткували роботу інформаційно-аналітичного ресурсу «Біженці та вимушено переміщені особи» [2]. Проект містить структуровану БД, що відображає національні та міжнародні напрацювання у сфері захисту прав вимушено переміщених осіб (ВПО), їх інтеграції у нові приймаючі громади, використання соціального потенціалу ВПО та їх широке залучення до розвитку територіальних громад.

Ресурс складається з чотирьох основних кейсів:

- правовий (міжнародне законодавство, стандарти Ради Європи, рішення Європейського суду з прав людини, програми Міжнародних гуманітарних партнерів, національне законодавство з питань ВПО, нормативно-правові акти України, українська судова практика);
- інформаційний (розміщення і чисельність ВПО, інформаційні матеріали і візуальні проекти, інформаційно-аналітичні статті, добірка інформаційних ресурсів);
- науковий (наукові статті, монографічна література, компаративістські дослідження, інші публікації);
- організаційно-методичний (матеріали для населення, установ, громадських організацій, матеріали та територіальних громад; організаційно-нормативні документи).

Проект спрямований на висвітлення проблем, пов'язаних із появою в Україні ВПО як категорії українських громадян, які змушені були покинути місце постійного проживання у зв'язку з окупацією Російською Федерацією Криму та частини територій Донецької та Луганської областей у 2014 р. та новою масовою хвилею вимушеного переміщення всередині країни та за її межі через повномасштабне воєнне вторгнення держави-агресорки в Україну 24 лютого 2022 р. Ресурс має новинний блок де відображується найбільш актуальна та важлива інформація стосовно життя та діяльності ВПО в Україні та за її межами, а також архів різнопланових матеріалів, які стануть у нагоді сучасним, та майбутнім користувачам та дослідникам.

Серед знакових бібліотечних заходів воєнного часу – тематичний семінар «Дистанційні бібліотечні послуги в умовах воєнного стану – важлива складова сучасного обслуговування користувачів», організований відділом науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства НБУВ 18 серпня 2022 року за участі понад 100 фахівців з усіх регіонів України. Поміж найбільш змістовних доповідей – «Дистанційні послуги як прогресивна форма обслуговування користувачів» (О. Сокур); «Сервіс «Віртуальна довідка» НБУВ як інструмент інформаційного забезпечення науки» (Л. Коновал); «Задоволення інформаційних потреб користувачів НБУВ в умовах воєнного стану» (Т. Серьогіна) [3].

На іншому тематичному семінарі «Бібліотека та російсько-українські інформаційні війни», проведеному 9 вересня 2022 р. за участі майже 70 представників профільних установ зі всіх куточків України, обговорювалися доповіді провідних вітчизняних вчених-бібліотекознавців О. Сокур: «Бібліотеки на захисті інформаційного простору України», О. Клименко «Роль української мови сьогодні», О. Дзири «Чим небезпечна українська книга для росіян: як вони з нею боролись і як продовжують боротися в умовах російсько-української війни» [1].

Наразі в центрі уваги НБУВ – орієнтація на цифровізацію, розширення дистанційних форм обслуговування користувачів, розкриття і популяризація бібліотечного фонду за допомогою віртуальних сервісів. Інформаційні технології дають можливість

трансформувати цілу низку бібліотечно-інформаційних послуг у мережеве середовище, що дозволяє оптимізувати ефективність, якість та оперативність обслуговування користувачької аудиторії. Перелік основних послуг НБУВ, які надаються на безоплатній основі та призначені для задоволення бібліотечно-інформаційних потреб віддалених користувачів в умовах воєнного часу, міститься сторінці вебпорталу НБУВ [4].

У винятково складний для країни час НБУВ доклала зусиль для продовження наукових досліджень в Україні. Важливою подією стало проведення в жовтні 2022 року традиційної Міжнародної наукової конференції НБУВ на тему «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг». Метою заходу стало об'єднання зусиль науковців і практиків у розв'язанні актуальних питань щодо розвитку бібліотечно-інформаційного потенціалу в сучасних умовах, виокремлення найгостріших проблем у бібліотечній сфері та визначення шляхів їх подолання, оприлюднення результатів наукових пошуків, розробка рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення діяльності сучасних бібліотек. У своїх доповідях учасники конференції підкреслили, що в усі часи (миру, війни чи катаклізмів) бібліотека як інституція залишається відкритою, активною та актуальною, а також закликали працівників бібліотечних установ до наукового осмислення, обговорення та аналізу реалій військової кризи з метою згуртування українського суспільства та його оптимального інформаційного забезпечення.

Нинішня робота бібліотек позначена воєнним станом у державі. На цей виклик НБУВ відповідає ще більшою згуртованістю, сконцентрованою на найголовніших завданнях, які разом із зусиллями всього українського суспільства сприятимуть пришвидшенню перемоги. НБУВ тримає інформаційний стрій, залучаючи для цього всі можливі у воєнний час засоби: продовжує наукові дослідження, здійснює соціокультурні заходи, надає бібліотечно-інформаційні послуги та консультативно-методичну допомогу фізичним та віддаленим користувачам.

Критичні умови сьогодення підтвердили правильність й далекоглядність вибраної стратегії НБУВ, орієнтованої на формування та використання електронних інформаційних ресурсів (ЕІР), баз даних (БД) та оцифрованих джерел. Серед інших актуальних завдань бібліотечного фронту – проблема управління інформаційними ресурсами, підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного обслуговування, розробка чіткого алгоритму діяльності бібліотечної установи відповідно до агресивних викликів та загроз.

В нинішніх умовах, коли інформаційна війна з агресором набула оперативного характеру і гарячих форм, бібліотечний внесок в перемогу тим значніший, чим досконаліше працюватиме кожна бібліотечна ланка, чим вагоміше її роль в інформаційній складовій боротьби за свободу і незалежність української держави. Потребується також об'єднання зусиль бібліотек з іншими учасниками інформаційного процесу: засобами масової інформації, творчими і мистецькими спілками, архівами та музеями, громадськими інституціями, представниками цифрової сфери тощо.

Література

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Бібліотека та російсько-українські інформаційні війни. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5977> (дата звернення: 15.03.2023).

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Біженці та вимушено переміщені особи. URL: http://nowar.nbuv.gov.ua/cgi-bin/nowar/search.exe?I21DBN=nowar_subject&P21DBN=nowar&C21COM=T (дата звернення: 15.03.2023).

3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Дистанційні бібліотечні послуги в умовах воєнного стану – важлива складова сучасного обслуговування користувачів. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5953>. (дата звернення: 15.03.2023).

4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Основні послуги. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/121>. (дата звернення: 15.03.2023).

*Халецька Леся Пилипівна,
доцентка кафедри історії та документознавства
Національного авіаційного університету,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

АДВОКАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ «СТРАТЕГІЇ ІФЛА НА 2019–2024 РОКИ»

У серпні 2019 р. в Афінах відбувся Всесвітній інформаційний та бібліотечний конгрес (World Library and Information Congress – WLIC) ІФЛА. На ньому був наданий щорічний звіт організації за 2018 р., а також представлена «Стратегія ІФЛА на 2019–2024 роки» (далі – Стратегія), що позиціонується як важлива віха «на шляху від бачення до стратегії та дії» [4, с. 2]. Вона є результатом реалізації проєкту «Глобальне бачення», була розроблена Правлінням і професійними підрозділами ІФЛА у співробітництві з групою представників Штаб-квартири та схвалена Правлінням ІФЛА 12 квітня 2019 р.

Відповідно до місії ІФЛА – «надихати, залучати, підтримувати та об'єднувати представників бібліотечного суспільства» [4, с. 3] – сформульовані чотири стратегічних напрями діяльності: зміцнення голосу бібліотек на глобальному рівні; розвиток та вдосконалення професійної практики; об'єднання та зміцнення професійної галузі; оптимізація організації ІФЛА [4, с. 2].

У межах кожного напрямку виділено чотири ключових ініціативи, що забезпечують основу для проведення заходів із реалізації Стратегії. Низка ключових ініціатив спрямована на представлення, захист прав, просування інтересів громад, окремих груп населення, представлення інтересів бібліотек, бібліотекарів та користувачів, тобто передбачає адвокаційну діяльність ІФЛА.

Так, у межах першого стратегічного напрямку «Зміцнення голосу бібліотек на глобальному рівні» ключовими ініціативами є, зокрема, співробітництво з бібліотечними асоціаціями з метою виявлення юридичних і фінансових перешкод щодо їх роботи та спонукання до вживання необхідних заходів, формування громадської думки та активна участь у розгляді питань відкритого доступу та бібліотечних цінностей, в тому числі інтелектуальної свободи та прав людини [4, с. 4]. Зважаючи на те, що ключовим напрямом адвокаційної роботи є надання підтримки членам Федерації, у 2020 р. ІФЛА надала низку рекомендацій, а також зробила внесок у реформи та політичні процеси на національному рівні, приділивши головну увагу інструментам зі сприяння адвокації на місцях [1].

Наприкінці 2020 р. ІФЛА опублікувала «Заяву про бібліотеки та відкрите та ефективне управління» [3], яка підкреслює роль бібліотек у прийнятті ефективних державних рішень. У ній підкреслюється роль інформації у здійсненні ефективного, прозорого й інклюзивного управління, що є передумовою успіху будь-якої політики, спрямованої на покращення життя та суспільства відповідно до цілі 16 Цілей сталого розвитку ООН. Інформація допомагає суб'єктам владних повноважень приймати найкращі рішення від імені тих, ким вони керують; гарантує, що парламенти можуть притягувати уряди до відповідальності та брати участь у законодавчому процесі; дає громадянам ключовий інструмент для залучення до громадського та політичного життя. Підкреслюється важливість бібліотечних установ у наданні громадянам інформації у потрібному вигляді. Заява пропагує відкритий доступ до публічних даних та інформації шляхом її розміщення у відкритому доступі, а також доступ до всебічної політики управління, збереження та архівування [7]. Надано рекомендації відповідальним особам приймати ефективні закони про свободу інформації та працювати разом з бібліотеками над збільшенням обізнаності населення щодо можливостей, які надають подібні закони. Заява закликає до вкладення інвестицій у доступ до правової інформації, бібліотечних послуг та освіти з метою допомоги громадянам відстояти свої

права [3]. ІФЛА заохочує своїх членів та інших використовувати цю заяву у своїй власній адвокації [7].

Протягом 2021 р. ІФЛА продовжувала спрямовувати свої зусилля на розвиток адвокації. Зокрема, у Всесвітній організації інтелектуальної власності вона тісно співпрацювала з партнерами в обґрунтуванні практичних змін до законів про авторське право для бібліотек, а також у підтримці національної адвокації [2]. ІФЛА взяла участь у численних заходах у COP26 у Глазго (Конференція ООН зі зміни клімату 2021 р.), підготовці до G20 зустрічі міністрів культури та зустрічі мерів міст світу U20 (U20 об'єднує мерів найбільших міст G20, щоб надати інформацію для дискусій національних лідерів на G20). ІФЛА зробила внесок у зміцнення зв'язків з організаціями місцевого самоврядування через Культурний саміт UCLG (United Cities and Local Governments – Об'єднані міста та місцеві влади) у вересні 2021 р., враховуючи ключову роль місцевої влади у прийнятті рішень щодо майбутнього бібліотек [2]. ІФЛА взяла участь у якості партнера у програмі «Права на знання 21» (Knowledge Rights 21 Programme – KR21), спрямованої на зміцнення потенціалу з адвокації авторського права. Метою цієї програми є внесення змін у законодавство і практику європейських країн задля зміцнення права кожного на знання та доступ до них, зокрема, через бібліотеки, архіви та в цифровому форматі.

Побачило світ дослідження «Регіональні пріоритети ІФЛА в галузі адвокації», яке містить інформацію про ключові проблеми бібліотек у різних частинах світу, як з точки зору політики, так і з точки зору розвитку навичок розвитку.

Протягом 2022 р. тривала робота Федерації з реалізації головних напрямів її діяльності відповідно до «Стратегії ІФЛА на 2019–2024 роки». Проміжні підсумки роботи секцій були представлені на Всесвітньому інформаційному та бібліотечному конгресі (WLIC 2022), який відбувся 26–28 липня 2022 р. у Дубліні, Ірландія. У перший день роботи Конгресу директором з питань політики та адвокації ІФЛА Стівеном Вайбером була проведена Сесія «Тренінг з адвокації: Використання Схеми адвокаційних можливостей». У ході сесії учасники розглянули розроблений ІФЛА тест, що містив 8 запитань із бібліотечної адвокації, спрямованих на дослідження можливостей внеску з боку бібліотечних фахівців у бібліотечну адвокацію відповідно до їхніх навичок і можливостей. Було представлено Схему спроможностей ІФЛА з адвокації. Учасникам було запропоновано обговорити з партнером три питання, пов'язані з адвокацією: Де ви зараз знаходитесь? Які навички вам потрібні? Як побудувати команду? Після обговорення делегати запропонували власні запитання: Як виглядає адвокація в регіонах з різними політичними реаліями? Як виглядають докази адвокації? Учасники погодились з тим, що важливо, щоб кожен приніс у свою установу власні сильні сторони адвокації. Оскільки статистика іноді може залякувати, С. Вайбер запропонував почати з людських стосунків, поділившись історіями про цінність бібліотек [8].

У другий день роботи Конгресу також була приділена увага важливості адвокаційної діяльності: під час президентської сесії; під час представлення нової версії «Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки 2022» (далі – Маніфест, опублікований і схвалений ЮНЕСКО та Керівною радою ІФЛА 18 липня 2022 р.). У Маніфесті підкреслюється роль бібліотек, які у кожній країні, але особливо в країнах, що розвиваються, допомагають забезпечити доступність прав на освіту та участь у суспільстві знань і культурному житті громади для якомога більшої кількості людей. Публічна бібліотека розглядається в якості живої сили освіти, культури, інклюзивності та інформації, як найважливіший агент сталого розвитку, що сприяє побудові більш справедливих, гуманних і сталих суспільств [5, с. 1–2]. Слухачі мали можливість взяти участь в інтерактивних дискусіях про те, як бібліотечні фахівці можуть втілити Маніфест у життя для бібліотечної адвокації [6].

Отже, у своїй адвокаційній діяльності, спрямованій на підкресленні ключової ролі бібліотек у відстоюванні інтересів громадян, забезпеченні сталого розвитку суспільства, ІФЛА використовує значну кількість методів, серед яких проведення власних досліджень, оприлюднення рекомендацій, заяв, інших документів одноосібного та колективного

характеру, співпраця з міжнародними організаціями, організація й участь у міжнародних заходах – зустрічах, конференціях, самітах, конгресах.

Література

1. IFLA Annual Report 2020. *Official IFLA website*. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/annual-reports/2020.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
2. IFLA Annual Report 2021. *Official IFLA website*. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2344> (дата звернення: 06.03.2023).
3. IFLA Statement on Libraries and Open and Good Governance (2020). *Official IFLA website*. URL: https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla_statement_on_libraries_and_open_and_good_governance.pdf (дата звернення: 06.03.2023).
4. IFLA Strategy 2019-2024. *Official IFLA website*. URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/25/1/ifla-strategy-2019-2024-en.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
5. IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022. URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2006/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
6. IFLA WLIC 2022: Day two highlights. *Official IFLA website*. URL: <https://2022.ifla.org/day-two-summary/> (дата звернення: 06.03.2023).
7. Making the Decisions that Matter Better: IFLA Releases Statement on Open and Good Governance. *Official IFLA website*. URL: <https://www.ifla.org/news/making-the-decisions-that-matter-better-ifla-releases-statement-on-open-and-good-governance/> (дата звернення: 06.03.2023).
8. WLIC 2022: Day one highlights. *Official IFLA website*. URL: <https://2022.ifla.org/day-one-summary/> (дата звернення: 06.03.2023).

УДК 028.8:004.774.6

Швачка Тетяна Олександрівна,
головна бібліотекарка
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
м. Київ, Україна

БУКТУБ І БУКСТАГРАМ: ПРОМОЦІЯ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Інформаційні технології в останні десятиліття досить швидко розвиваються і змінюють усі аспекти людського життя. З кожним роком кількість інтернет-користувачів зростає, що свідчить про важливість медіа та онлайн-середовища в сучасному світі. Соціальні мережі, зокрема ютуб (YouTube) та інстаграм (Instagram), стали зручними засобами комунікації та взаємодії з великою аудиторією, завдяки коментарям та вподобайкам під постами, участі в різних інтерактивах, марафонах, розіграшах тощо. Кількість онлайн-медіа та контенту, який створили користувачі цих платформ, останнім часом надзвичайно зросла. Автори контенту використовують їх як інструменти для просування своїх медіа-продуктів і підтримки зв'язку з аудиторією.

Дедалі більшою популярністю серед спільноти книголюбів користується буктуб (від англ. book – книга, tube – канал) – це сегмент відеохостингу ютуб, на якому влогери розміщують свої відеоогляди (відгуки, рецензії) та діляться своїми враженнями про книжки.

Рух буктубу розпочався з відео, в яких відеоблогери розповідали про книжку, яку щойно прочитали. Згодом тематика почала розширюватися. Предметом відеорецензій стали

класичні твори і новинки, бестселери і невідомі загалу книги, література українських авторів і переклади, твори для різних вікових категорій, зокрема дитяча і підліткова література, продукція популярних всеукраїнських і місцевих видавництв. Аналіз успішних літературних блогів українського інформаційного інтернет-простору засвідчує, що переважають огляди художньої літератури різних жанрів [2].

Основним правилом буктубу є нерозголошення сюжетної лінії твору задля збереження інтриги, тобто без спойлерів. Важливими складовими успішного відеоогляду книжок є невимущена захоплива розповідь влогера, вдалий монтаж, дотримання вимог щодо таймінгу відео, якісний аудіо- та відеоматеріал.

Буктуб виконує такі функції: демонструє художньо-технічне оформлення видання (формат, обкладинку, шрифти, папір, ілюстрації тощо), інформує про зміст твору, дає змогу оглядачу поділитися враженнями про прочитане, популяризує книжки та читання серед широкої аудиторії, сприяє продажу книжок тощо.

Найпоширенішими жанрами буктубу є відеоогляди прочитаних книг, де влогер ділиться своїми враженнями та аналізує сюжет. Також буктубери створюють відеоролики жанру «haul», в яких розповідають про книги, які вони придбали, і які хочуть придбати, а також пояснюють свій вибір. Не менш популярними є відео жанру «tags», в яких ведучий каналу відповідає на запитання від шанувальників, які ті залишили в соціальних мережах з відповідним гештегом. Глядачам також цікаві відео з челенджами (від англ. «challenges» – виклики, завдання), де відеоблогер показує, як виконує різні завдання від підписників.

Однією з найперших і найпопулярніших буктуберів у світі є американка Крістін Річчіо (ютуб канал «PolandbananasBOOKS»). Вона створює комедійні рецензії на книжки, записує відео, веде особисті блоги та хроніку написання власних романів; є автором бестселера The New York Times «Почати все спочатку» та однією із засновників найвідомішого книжкового онлайн-клубу на ютубі «BOOKSPLOSION».

Зарубіжні видавництва та книгарні співпрацюють із буктуберами, рецензії яких позитивно позначаються на книжкових продажах. Останнім часом таку практику переймають і українські видавництва («Видавництво Старого Лева», «Наш формат», «Клуб Сімейного Дозвілля», «Vivat») та книгарні («ВсіКниги», «YaKaBoo», «Книгарня Є», KNIGing), які надсилають буктуберам свої видання для оглядів. Ця співпраця створює додаткову платформу для зацікавлення покупців, формування книжкової культури та завоювання довіри в читачів.

Найбільш популярними серед українськомовних буктуб-каналів є: «Вишневий цвіт» Л. Дмитрук, «ПРОЛІТ» Ю. Типусяк, «AnnikaBlog» А. Лисенко-Гурської, «Ksenia Kellerman» К. Келлерман, «Книжкова дилерка» А. Єкименко-Поліщук, «Imagination» І. Зеленчук, «Alla Komarova» А. Комарової та ін. [1].

Буктуберами можуть бути і бібліотекарі. Яскравим прикладом є влог «Books and life» Людмили Понкратової, яка працює в Сумській міській центральній бібліотеці ім. Т. Шевченка. Канал має понад 1 тис. підписників. Також вона започаткувала на своєму каналі рубрику «Бібліотечна сторінка», де знайомить глядачів з роботою бібліотеки та популяризує її фонд.

У 2021 р. українська буктуб-спільнота започаткувала щорічну книжкову премію КРУК (Книга року українських книгоблогерів), якою відзначають найкращі твори сучасних українських авторів, видані протягом року. Премія має три номінації: «Проза», «Жанрова проза», «Нонфікшн» [3].

З початку повномасштабного військового вторгнення росії в Україну буктубери долучилися до збору коштів для захисників та захисниць і запустили гештег #ЧитаюДляЗСУ, за допомогою якого закликають користувачів долучатися до допомоги армії. З цією ж метою буктубери організовують благодійні аукціони та влаштовують розпродажі книжок.

Упродовж останніх років стрімко набирає популярності й затребуваності букстаграм (від англ. «book» – книга й «Instagram») – загальноприйнята назва блогів про книги в соціальній мережі інстаграм, головною особливістю якої є креолізованість публікацій, де пост поєднує

в собі зображення та текстовий підпис до нього. Букстаграм публікація включає в себе фотографію книги або серії книг і невеличкий текст – зазвичай лише назву книги із зазначенням автора, до яких іноді додаються яскрава цитата, коротка рецензія або розгорнутий відгук автора.

Букстаграм відомий своєю розкішною естетикою. Блогери публікують фотографії, на яких книги прикрашені квітами, свічками та іншими кольоровими декоративними об'єктами, які підкреслюють матеріальність книг як візуально приємних об'єктів, водночас демонструючи художній талант і літературний смак автора публікації. Букстаграмери також діляться чуттєвими емоціями від прочитаного зі своїми підписниками і відтворюють емоційний досвід читання в описі до зображення, що є критично важливою складовою розвитку парасоціальних стосунків між авторами контенту та їхніми шанувальниками.

Серед українськомовних букстаграмерів достатньо відомими є: greennysmith, bookworm_nastasia, irasik_books, irinyurch, maria_pravda, annika_ly та ін. Окрім звичайних користувачів, свої акаунти в інстаграмі ведуть і видавництва («Ранок», «Видавництво Старого Лева», «Клуб Сімейного Дозвілля», «Vivat») та книгарні («Yakaboo», «Книгарня Є», «Мистецька книгарня Небо», Bookling) з метою інформування читачів про нові видання.

Бібліотеки ефективно використовують мережу інстаграм для оперативного розміщення інформації з метою популяризації своєї діяльності та розкриття бібліотечних фондів серед широкої аудиторії. Наприклад, сторінки в мережі інстаграм мають Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Одеська національна наукова бібліотека, Бібліотека НАУКМА, Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського, Львівська обласна бібліотека для юнацтва ім. Романа Іваничука та ін.

Нині книжкові онлайн-спільноти буктуб та букстаграм активно розвиваються, знаходять дедалі більше поціновувачів і пропонують читачам неформальний, зручний та сучасний спосіб комунікації. Вони не лише змінюють ракурс сприйняття книжкової культури та культури читання в цілому, але й розширюють можливості промоції книги та читання у віртуальному просторі, допомагають орієнтуватися в сучасному літературному процесі та сприяють розвитку книжкової індустрії.

Література

1. Книги. *Маніфест*. URL: <https://manifest.in.ua/rt/books> (дата звернення: 11.03.2023).
2. Погрібна О. Зміст, жанрово-тематичне розмаїття, функції і перспективи українських книжкових відеоблогів. *Український інформаційний простір*. 2019. № 1. С. 172–184.
3. Стахурська І. Книга року українських книгоблогерів – КРУК вперше оголосила своїх переможців. *Тиктор медіа*. URL: <https://tyktor.media/novynu/kruk-2021/> (дата звернення: 11.03.2023).

УДК 027.7

Шостак Валентина Миколаївна,
завідувачка сектору рідкісних та цінних документів
наукової бібліотеки Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ПІДРОЗДІЛ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Бібліотека закладу вищої освіти, будучи важливим структурним підрозділом вищої школи, відчувають на собі вплив такого фактору, як інформатизація простору вищої школи.

Інформатизація бібліотек університетів у світі досягла вражаючих масштабів. Доступ студентів, аспірантів, викладачів до комп'ютерних класів наближений до годин роботи вузів.

Електронні каталоги, електронні підручники, повнотекстові ресурси власної генерації, електронна доставка документів, розробка та наповнення вебсайтів, використання мультимедійних засобів в аудиторному викладанні, професорські сайти із розміщенням усіх матеріалів курсу. Треба сказати, що інформатизація у низці бібліотек закладів вищої освіти досягає свого можливого максимуму. Удосконалення техніки та програмних продуктів відбуватиметься й надалі, але форми їх включення до навчального процесу та наукової роботи вже досягли досить повного розкриття.

Завдання бібліотеки:

1. Глобалізація освіти впливає на розвиток університетських бібліотек як одного з найважливіших підрозділів вищої школи на сучасному етапі.

2. В умовах переходу до інформаційного суспільства університетські бібліотеки поступово трансформуються в бібліотечно-інформаційні центри, які забезпечують їх інтеграцію в європейський, а в перспективі та у світовий освітній простір.

3. В умовах глобалізації освіти у книгозбірнях відбуваються якісні зміни, що ґрунтуються на застосуванні нових інформаційних та традиційних технологій, які полягають у використанні паралельних технологій в обслуговуванні користувачів на допомогу освітньому процесу.

4. Основні тенденції розвитку бібліотек закладів вищої освіти, полягають у створенні відкритого віртуального середовища, наданні відкритого доступу до фондів, створенні гнучкої багатофункціональної структури, що забезпечує вільний доступ до знань.

Університетська бібліотека, будучи, з одного боку, соціальним інститутом, відчуває на собі вплив всіх процесів, які є у сучасному глобальному суспільстві, з другого, – структурним Університетська бібліотека, будучи, з одного боку, соціальним інститутом, відчуває на собі вплив всіх процесів, які є у сучасному глобальному суспільстві, з другого, – структурним підрозділом вищої освіти на сучасному етапі, як-от: збільшення студентського контингенту, проблеми державного фінансування, розвиток безперервної освіти, дистанційне навчання, модульне навчання. Розширюються можливості для людей протягом усього їхнього життя вчитися та набувати професійних навичок поза стінами звичних аудиторій.

Велику роль у цьому процесі, безумовно, повинні відіграти вузівські бібліотеки, від їх технічного оснащення, своєчасного представлення бібліотечно-бібліографічних послуг, створення комфортної обстановки для організації розумової праці багато в чому залежить розвиток людського потенціалу.

Щодо структуризації університетської бібліотеки, тобто виділення окремих спеціальних фондів, то створення їх є доцільним, якщо воно призводить до покращення обслуговування користувачів, їх зручності, скорочення часу очікування замовленої літератури.

Використання електронних носіїв дає можливість активізувати роботу бібліотек вищих навчальних закладах на допомогу навчальному процесу. Доцільним є зібрання електронних добірок, складених викладачами на підставі книг, журнальних статей та інших матеріалів для проведення різних навчальних курсів.

Серед головних переваг створення фонду в оцифрованому вигляді можна виокремити:

- краще збереження оригіналів, оскільки оцифрування можна зробити один раз і в подальшому користувачам будуть надаватися цифрові копії;
- можливість багаторазового копіювання документа без втрати якості;
- можливість реставрації копії цифрованого документа за допомогою програмного забезпечення;
- забезпечення швидкого віддаленого доступу до цифрових копій документа за допомогою пошукових систем;
- забезпечення збереженості документів [3].

Першочерговими завданнями університетських бібліотек є:

1. Поступовий перехід до надання відкритого доступу до фондів, що дає додатковий імпульс у розвиток творчих здібностей здобувачів.

2. Створення електронних каталогів, що включають найбільш затребувану літературу в освітньому процесі, та винесення їх у відділи обслуговування.

3. З електронного каталогу пріоритетних видань організація автоматизованої видачі навчальних видань.

4. Встановлення копіювального обладнання у відділах обслуговування для зняття копій з рідкісних видань чи видань, поданих останнім екземпляром.

5. Розміщення комп'ютерних залів, обладнаних автоматизованими робочими місцями, не на шкоду традиційним читальним залам.

6. Проведення обов'язкових лекцій на початку навчального року щодо ознайомлення з роботою бібліотеки з метою підвищення інформаційно-бібліографічної грамотності майбутніх спеціалістів з використанням практичних занять та залученням електронних та друкованих гідів по бібліотеці.

7. Проведення регулярних досліджень щодо аналізу вивчення читацьких потреб студентського контингенту в умовах паралельних технологій із залученням кафедр соціології вузів.

Глобалізація бібліотечної сфери України, як і глобалізація загалом, є об'єктивним процесом єднання людства у всіх сферах буття. Глобалізаційні процеси, що відбуваються у бібліотечній сфері України, зараз, безумовно, позитивні, оскільки сприяють підвищенню якості діяльності бібліотеки, її більшій відповідності читацьким потребам та запитам, наближають її до загальносвітового рівня.

Література

1. Мар'їна О. Ю. Веб-технології в бібліотеках: нові можливості розвитку комунікаційного середовища. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. № 36. С. 105–114.

2. Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» прийнятий 08 квіт. 2013 р. № 656/5, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13> (дата звернення: 12.04.2023).

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права»: від 23. груд. 1993 р. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України* 1994. № 13. Ст. 64.

4. Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього : метод. рек. ; уклад.: Л. В. Дідух, Н. В. Залеток, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2018. 131 с.

УДК 004.428:02

Якубенко Ярослав Анатолійович,
завідувач відділу зберігання документів
наукової бібліотеки Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ЯК ФОРМА ТРАДИЦІЙНОЇ БІБЛІОТЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основою будь-якого, особливо інформаційного суспільства є наявність масиву різних інформаційних ресурсів і можливість широких верств соціуму вільно користуватися ними.

Одним із досягнень науково-технічного прогресу на нинішньому етапі розвитку соціумів є електронні бібліотеки, які набувають поширення у світі, зокрема і в Україні.

Електронна бібліотека не є антагоністом, не конкурентом традиційної бібліотеки. Електронну бібліотеку можна розглядати як форму реалізації функцій традиційної бібліотеки в сучасних умовах, на принципово новій техніко-технологічній основі, що включає: апаратне забезпечення, різноманітне програмне, математичне, лінгвістичне забезпечення, засоби телекомунікації, мережеві обчислювальні, інформаційні ресурси тощо.

Найбільш досконалі електронні бібліотеки мають суттєві переваги в порівнянні з традиційними. Головна перевага полягає в потенційній здатності найбільш повно реалізувати принцип загальнодоступності інформації для всіх зацікавлених користувачів, причому незалежно від місця знаходження інформації та її споживачів. Перш за все, електронна бібліотека дозволяє докорінно розширити саме розуміння принципу загальнодоступності, припускаючи універсальну доступність всієї світової інформації для користувачів.

Переваги електронної бібліотеки:

- суттєве підвищення якості бібліотечного обслуговування;
- зменшення потреби в бібліотечних будівлях;
- цілодобовий режим роботи, висока оперативність обслуговування;
- електронна доставка документів;
- позитивний вплив на розвиток освітньої системи;
- позитивну зміну характеру, змісту, умов праці бібліотечних працівників.

Зрозуміло, всі ці властивості можуть розкритися лише за наявності відповідних технічних передумов, які досить швидко формуються у світі, зокрема і в Україні. У XXI ст. електронні бібліотеки стають магістральним напрямом розвитку світової бібліотечної справи, усієї інформаційної діяльності.

Завдання та мета електронної бібліотеки:

Надавати прямий доступ до інформаційних ресурсів, як цифрових, так і нецифрових, у систематизованій та офіційній формі. Для виконання цих завдань необхідно:

- підтримувати оцифрування даних, доступ і збереження культурної і наукової спадщини;
- надавати всім користувачам доступ до інформаційних ресурсів, накопичених бібліотеками, дотримуючись при цьому права інтелектуальної власності;
- створювати взаємодіючі систем електронних бібліотек для заохочення відкритих стандартів і доступу;
- підтримувати фундаментальну роль бібліотек та інформаційних служб у поширенні загальних стандартів і передового досвіду;
- інформувати про потреби забезпечення постійної доступності цифрових матеріалів;
- установлювати зв'язок цифрових бібліотек з високошвидкісними науково-дослідними мережами;
- використовувати перевагу поглибленого взаємопроникнення засобів комунікації у великі організації для створення й поширення цифрового контенту. [1].

В результаті аналізу сучасних електронних бібліотек сформовано концепцію, за якою електронні бібліотеки розглядаються як новий, перспективний клас бібліотек. Хоча остаточно не сформувався однозначне уявлення про цей феномен, термінологічно сучасні загальнодоступні інформаційно-пошукові системи в інтернеті більшою мірою відображаються визначенням «Електронна бібліотека».

Доведено, що електронна бібліотека – інтегративний, багатофункціональний комплекс, що базується на новій техніко-технологічній основі, що включає комп'ютери, програмне, математичне, лінгвістичне, апаратне забезпечення, засоби телекомунікації, мережеві ресурси тощо, що реалізує виконання як традиційних, так і нетрадиційні бібліотечні функції.

Можливості, що надаються електронною бібліотекою:

- необмежений доступ до великих масивів інформації;
- підтримка мультимедійного контенту разом із текстовим наповненням;
- багаторазовий доступ та цілодобова доступність;
- зручні гіпертекстові посилання для навігації;

- клієнт-серверна архітектура;
- доступ до розширеного пошуку;
- взаємодія з іншими електронними бібліотеками;
- швидкість та простота у використанні;
- довготривале збереження матеріалу [2].

При цьому в переважній більшості випадків електронна бібліотека доповнює традиційну новими видами послуг (електронні замовлення та доставка документів, відкладений (offline) та безпосередній (online) режими роботи та ін.), значно розширюючи її можливості шляхом використання мережевих інформаційних ресурсів, підвищення оперативності обслуговування, повної елімінації залежно від тимчасового та географічного факторів, удосконалення інших параметрів якості бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування користувачів.

Електронна бібліотека є своєрідною платформою, що об'єднує колекції, підтримує життєвий цикл цифрових даних. Цифрова бібліотека є лише частиною створення електронних бібліотек, що включають в себе не тільки оцифровані документи, а й сучасні електронні книги, електронну періодику, архіви веб-ресурсів, бібліографічні бази даних та інше. У порівнянні з електронними бібліотеками, що містять сучасні електронні документи, цифрова бібліотека все ж таки має ряд особливостей, пов'язаних з переведенням у цифровий формат документів та обробкою різних цифрових об'єктів (зображень, сторінок документів, 3D-об'єктів), оптичним розпізнаванням текстів, забезпеченням зберігання великих обсягів даних та наданням доступу до них [5].

У процесі розробки методів створення та використання електронної бібліотеки для ефективного бібліотечно-обслуговування користувачів доведено:

- електронна бібліотека створює нові форми інформаційного обслуговування користувачів;
- надає можливість здійснювати замовлення та бронювання знайдених у результаті пошуку документів; доступ до наявних, зокрема у світовому інформаційному просторі, анотацій, рефератів, повних електронних текстів документів, графічних, мультимедійних та інших електронних матеріалів;
- розвиток електронної бібліотеки полягає у цілеспрямованому поступовому (поетапному) переході їх до роботи спочатку в єдиному національному (державному), а потім і світовому інформаційному просторі з використанням єдиних (або узгоджених) стандартів, протоколів, форматів та інтерфейсів пошуку, замовлення та подання користувачам електронної інформації.

Сказане дозволяє стверджувати, що електронна бібліотека не самоціль кого б там не було, а насамперед новий вид бібліотек, а також ефективний засіб довідкового інформаційного обслуговування відвідувачів та користувачів. Технології обслуговування часто залежать від можливостей бібліотек, що передбачає появи інших варіантів електронних бібліотек, а також обслуговування з їх допомогою різних категорій користувачів.

Література

1. Долбенко Т. О., Горбань Ю. І. Документні ресурси бібліотек : навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 348 с.
2. Коцюба Є. Ю. Технологічні особливості оцифрування цінних та унікальних документів наукової бібліотеки. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Київ, 21–23 жовт. 2014. Київ : НБУВ НАН України, 2014. С. 140–142.
3. Розгон О. В. «Мовчазні твори», або інший погляд на зміст творів як об'єктів авторського права. *Форум права* 2019. 56(3). С. 70. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240912> (дата звернення: 25.02.2023).

4. Шульженко С. Перенесення на альтернативні носії інформації як засіб збереження бібліотечних фондів. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 3. С. 18–21.

5. Ярошенко Т. О. Бібліотека, бібліотекарі та користувачі бібліотек в епоху Веб 2.0: виклики часу. *Бібліотечна планета*. 2011. № 1. С. 17–24.

УДК 027.53:01](477)

*Антонюк Оксана Юріївна,
аспірантка Національної бібліотеки України
ім. В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Добко Тетяна Василівна,
докторка наук із соціальних комунікацій,
старша наукова співробітниця,
м. Київ, Україна*

ПРОМОЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бібліографічна продукція регіональних наукових бібліотек України представлена переважно різноманітною тематичною й жанровою структурою видань (бібліографічними тематичними й персональними покажчиками про видатних осіб сучасності та минулих часів, каталогами, збірниками матеріалів конференцій) як у традиційних, так і в електронних форматах, що задовольняє інформаційні потреби певної категорії споживачів.

Слід зауважити, переважна більшість підготовленої бібліографічної продукції залежно від тематики часто призначена для конкретної аудиторії та не націлена на фінансове збагачення бібліотеки, радше на поширення зібраного масиву документів, присвячених окремій темі чи окремому діячу.

Сьогодні перспективним напрямом слід визнати рекламно-інформаційну діяльність бібліотек, спрямовану на популяризацію бібліотечних ресурсів, продуктів, послуг із залучення інтересу споживачів до бібліотечних фондів. Останнє десятиліття характеризується посиленою увагою бібліотечних фахівців до проблем маркетингу та функціонування бібліотек в новому соціокультурному, ринковому середовищі, ефективної організації реклами, що сприяє досягненню повного та своєчасного задоволення соціально значущих інтелектуально-інформаційних потреб [1]. Водночас бібліотеки активно ведуть свою наукову, культурно-просвітницьку, соціально-комунікаційну, економічну діяльність, відповідно розвивають промоцію щодо можливостей та значення сучасної бібліотеки в суспільному житті.

У кожній сфері виробничої діяльності маркетинг має свою специфіку, пов'язану з особливостями конкретного товару й особливостями ринку задоволення потреб щодо цього товару. Бібліотечний маркетинг також має свою специфіку. Можна сказати, що бібліотечний маркетинг – це система різних видів діяльності бібліотеки, пов'язаних між собою, які охоплюють планування, ціноутворення, продаж, доставлення товарів та надання послуг, у яких є потреба в реальних та «онлайн-ових» користувачів.

До дієвих традиційних способів промоції можна віднести такі, як презентація бібліографічного посібника, публікація рецензії, огляду, тематичної статті, інтерв'ю з укладачем у друкованих ЗМІ; тематичний бібліографічний огляд у ЗМІ; соціокультурні заходи в бібліотеках, дискусії; круглі столи тощо.

Найактуальнішим та найбільш вигідним середовищем для промоції є інтернет. Для значної частини суспільства ця глобальна мережа стала основним джерелом отримання

нової інформації та комунікації. Практично кожна бібліотека має власний вебсайт та сторінки в соціальних мережах, активно застосовує засоби SMM (Social Media Marketing), що є одним із маркетингових інструментів, який має на меті просування продукту чи послуги компанії (у нашому випадку – просування бібліографічної продукції бібліотеками).

Серед найефективніших та динамічних видів промоції бібліографічної продукції в мережі «Інтернет» можна виділити такі:

- власний вебсайт бібліотеки, унікальність якого полягає в розміщенні повнотекстової бібліографічної продукції;
- соціальні мережі, блоги, які надають можливість швидше та ефективніше поширювати інформацію про щойно опублікований контент, знаходити нові форми комунікації з потенційною аудиторією та збільшувати її.

Одними із форм популяризації бібліографічної продукції є банер і буктрейлер.

Іншою частиною соціальних медіа є сервіси для обміну й поширення мультимедійного контенту: відео (YouTube, Vimeo); фото (Instagram, Flickr); аудіо (Last.fm, Spotify, Myspace); посилання та новини (Delicious, Digg, Flipboard); потокове відео (Ustream.tv); документи (SlideShare, Calameo). Ці сервіси дозволяють користувачу збирати контент у приватну бібліотеку, на яку можуть підписатися інші користувачі.

Відсутність належного фінансування з боку держави та органів місцевого самоврядування на друк бібліографічної продукції, яка б дозволила якісно здійснювати бібліографічну діяльність, вимагає пошуку бібліотекою додаткових ресурсів від благодійників та спонсорів. Інколи персональні посібники укладають на замовлення самого ювіляра, надалі проєкт, присвячений йому ж, він фінансує у видавництві. Саме тому актуальною вбачається орієнтація на один з ефективних інструментів фінансування та просування окремих бібліографічних проєктів – краудфандинг.

Науковці І. М. Манаєнко, А. С. Діденко визначають краудфандинг (від англ. crowd – натовп і funding – фінансування, залучення коштів) як форму колективного інвестування, на базі якого вкладники, інвестори (фізичні або юридичні особи) надають грошову підтримку, спрямовану на фінансування певних проєктів. Зазвичай таке інвестування здійснюється опосередковано через зареєстровані інвестиційні платформи [2, с. 1–8]. Серед найголовніших переваг застосування краудфандингу для розвитку бібліотечної справи дослідниця Ю. В. Сисова вказує підтримку та розвиток окремих проєктів конкретних бібліотек, стартапів та літературних проєктів невідомих авторів або авторів-початківців, створення зручного в застосуванні, прозорого та ефективного механізму для збору коштів та фінансування цікавих проєктів [3, с. 106–110]. Н. І. Ситник наголошує, що краудфандинг є складовим компонентом поняття «краудсорсинг», під яким мають на увазі процес залучення коштів від необмеженої кількості осіб за підтримки цифрових інструментів [4, с. 87–192]. Можемо констатувати, що краудфандинг є досить новим та перспективним інноваційним інструментом, який варто застосовувати в бібліотеках України, зокрема для промоції бібліографічної продукції.

Для ефективно організації бібліографічної діяльності бібліотеки проводять комунікативну політику, таким чином створюючи позитивний образ самої книгозбірні та спрямовуючи користувачів зацікавитися та скористатися бібліографічною продукцією закладу. Окрім традиційних способів промоції бібліографічної продукції, важливо звертатися до таких її електронних форм як соціальні мережі, блоги, буктрейлери, онлайн-вікторини тощо. Основними маркетинговими інструментами просування бібліографічної продукції в мережі «Інтернет» є: PR, спонсорство, пабліситі, виставки, ярмарки та інтернет-маркетинг. Перспективним та інноваційним інструментом постає краудфандинг, який варто застосовувати для залучення коштів на фінансування та просування окремих бібліографічних проєктів.

Із невпинним розвитком процесу формування інформаційного суспільства для забезпечення максимальної ефективності рекламно-інформаційної діяльності регіональних

наукових бібліотек глибокого наукового опрацювання потребують новітні методи промоції бібліографічної продукції із залученням усіх можливостей інтернету.

Література

1. Булахова Г. І. Рекламна діяльність бібліотек як інструмент популяризації бібліотечних фондів: сучасні наукові підходи до визначення. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*: офіц. сайт. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/330> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Манаєнко І. М., Діденко А. С. Краудфандинг як інноваційний інструмент розвитку бізнесу. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2017. № 11. С. 1–8. URL: <http://doi.org/0000-0002-3246-3603> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Сисова Ю. В. Краудфандинг як ефективна форма фандрайзингу: перспективи для бібліотек. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 106–110.
4. Ситник Н. І. Краудфандинг: нові можливості та тренди. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту*. 2018. № 41. С. 87–192.

УДК 002.1-028.27:001.102(477):001.891.3

Бондар Ігор Віталійович,
*аспірант Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
Салата Галина Володимирівна,
*докторка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КНИГИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ: НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

XXI століття – знаменує стрімкий перехід суспільства до сучасних інформаційних технологій. Сьогодні основним завданням засобів масової інформації є врахування потреб людей, створення умов, які будуть задовольняти всі вимоги нового покоління, нової генерації людей цифрової ери. Різноманітні технічні пристрої, комп'ютери, планшети, смартфони, ноутбуки є невід'ємною частиною побуту сучасної людини та значно полегшують її життя.

Так, наприкінці ХХ-го – поч. ХХІ століть в галузі книгознавства увійшла нова форма читання – електронний формат книги. Достеменно не відомо, скільки людей будуть надавати перевагу електронній книзі, а скільки друкованим виданням, але беззаперечним залишається той факт, що саме електронна книга набуває широкої популярності, особливо серед молоді. Компанії, які безпосередньо займаються розробкою та видавництвом електронних книг, мають великі перспективи у цифровому майбутньому книжкової індустрії. Електронні книги звісно повністю не зможуть витіснити паперові видання, проте будуть створювати гідну конкуренцію на ринку.

Найбільш рання згадка про ідею електронної книги належить Бобу Брауну. Натхненний першим переглянутим фільмом зі звуковою доріжкою, в 1930 році він навіть написав цілу книгу про свій винахід. Книга називалася «The readies». Ідея була досить простою: на паперову стрічку наносився текст, який можна було перемотувати вперед і назад з довільною швидкістю. Великої популярності винахід не отримав, але потрапив в історію як перший прототип електронної книги.

У 1949 році Анжела Руаз Роблес, вчителька з іспанської Галиції, намагалася запатентувати першу в своїй країні електронну книгу. Вона називалася механічною енциклопедією й працювала на стислому повітрі, аналогічно пристрою Брауна текст наносився на стрічку. За допомогою енциклопедії вчителька хотіла зменшити вагу портфеля для школярів та вірила в те, що її винахід зробить читання доступнішим для інших людей. До речі, пори всі спроби запатентувати пристрій, у неї нічого не вийшло, він виявився непрактичним. Проте, робочий прототип можна побачити в Національному музеї Науки й Технології в Ла-Корунья в Іспанії.

Незважаючи на великий список дослідників багато джерел віддають лаври першовідкривача електронних книг Майклу Харту. У 1971 році оператори мейнфрейма в Іллінойському університеті дали додатковий час для роботи з машиною. Намагаючись знайти гідне застосування цього часу, він ввів Декларацію Незалежності США, як свій перший електронний документ. Майкл Харт планував використовувати простий текст як основний формат документів для завантаження й перегляду на будь-яких пристроях.

Крім того, сьогодні існує декілька типів пристроїв, які можуть виконувати функції електронної книги, однак вони мають більш широку функціональність і відповідно більш високу ціну. Зі свого боку кращі виробники електронних книг також постійно вдосконалюють і розширюють їх можливості. Можливо, через деякий час такі тенденції призведуть до того, що всі пристрої планшетного типу зіллються в єдине [4].

Проблеми спаду популярності друкованої книги зумовлені не стрімким поширенням інформаційних технологій, популяризацією «цифрової ери», а саме кризою читання, яку потрібно досліджувати та аналізувати крізь призму стагнації культури й духовності загалом. XXI століття пропонує широкі можливості доступу до інформації, що слід розглядати як перевагу. Неважливо, який формат обере читач, головне, що він має змогу долучитися до скарбниці знань і, відповідно, підвищити власний інтелектуальний рівень. А це безперечно, важливий чинник розвитку духовного потенціалу нації. Так, письменник С. Жадан зазначає той факт, що дійсно українці втрачають інтерес до читання: «Українці справді стали мало читати. Читають мало не лише українську літературу, а взагалі всю. Загалом це тенденція загальносвітова. Люди скрізь втрачають інтерес до читання. Поступово відмирає паперова книга, люди переходять на електронні носії» [7].

А от український громадський діяч у сфері книговидавництва О. Афонін не бачить жодної загрози для втрати популярності друкованої книги через популяризацію електронної. «Говорити сьогодні, що електронна книга вже створила жорстку конкуренцію українським видавцям традиційної книги, що це пішло на спад, буде неправдою. Навіть при тих темпах, які є сьогодні в Європі, електронні книжки тут не домінують. А в Україні електронних книг в багато разів менше, ніж у Європі» [7].

На думку директора книговидавництва «Основи» Д. Павличко, конкуренція з боку електронних та друкованих видань не є такою великою, як, наприклад, конкуренція з боку безкоштовних електронних книг «В першу чергу, я відчуваю конкуренцію безкоштовних книг. Коли в Україну прийшов інтернет, а згодом тяжкі економічні часи, більшість людей переключилась на безплатне скачування книг. А електронні книги – це майбутнє і спасіння для читання. Справді, більшість електронних споживачів, які читали друковані книги, все ще купують друковану продукцію. Також, саме електронні книги можуть спростити доступ до читання там, де доступу до книжок нема і нема бібліотек. Колись і в Україні люди будуть купувати електронні книжки, а не красти їх. Але нам до цього ще далеко!» [1].

Свою думку також висвітлює літературний редактор видавництва «Грані-Т», письменник Івана Андрусак: «Їдучи, скажімо, у відрядження, а чи й просто в метро, зручніше закинути в сумку тоненький рідер, ніж товсту книжку – все одно в потязі годі читати щось мудре, а детектив чи беллетристика однаково сприймаються, що на папері, що на екрані. Зрештою, одвічна проблема книжника – що робити з поганими текстами? – вирішується

елементарно: файллик «убиваєш» легко, не морочачись, тоді як викинути книжку, навіть кепську, не піднімається рука» [9].

О. Кононенко у своїй науковій статті зазначає: «Світ стрімко рухається від друкованих видань до електронних. Бурхливий розвиток інтернет-технологій додає свій колорит у цю тенденцію: одна за одною з'являються віртуальні бібліотеки. За статистичними даними електронними книгами користується переважно молодь. Деякі вважають, що час паперових видань безповоротно минає, і якщо вони не «вимруть» остаточно, то, у всякому разі, їх роль зведеться до мінімуму. Проте, на мою думку, уявляючи майбутнє як царство електронних видань, ми сильно помиляємося» [2].

Аналізуючи майбутнє електронної книги, можна сказати, що враховуючи сучасний темп життя та швидкість інновацій, електронна книга має без сумніву зайняти своє місце в одному із стабільних етапів розвиваючого сучасного технологічного процесу.

Електронні книги, підручники, періодичні видання та інша продукція інтелектуальної праці мають величезні переваги та потенціал. Для їх видання не потрібні друкарні, типографії, не потрібний папір, завдяки чому зберігаються ліси, не потрібні додаткові приміщення, склади для зберігання матеріалів, розширюється доступ до знань. Тому, завдяки такому поширенню та популяризації, виникла потреба у класифікації електронних видань.

Українські науковці звертаючись до характеристики, аналізу та класифікації електронних видань, велику увагу приділяють саме виданням для дітей та підлітків. Зокрема, дослідниця Е. Огар, проаналізувала типологічні особливості українських цифрових медіа для дітей та підлітків й умовно виокремила ознаки універсального характеру: *природа інформації* (текстове, образотворче, звукове, комбіноване); *цільове призначення* (художнє, пізнавальне, розвивальне тощо), *читацька адреса* (орієнтація на можливості дитини конкретного віку) та ознаки специфічного характеру: *технологія поширення* (локальне та мережеве); тип подання інформації (моно, мультимедійне), *можливість зворотного зв'язку* (інтерактивність); *детермінованість та спосіб функціонування* (он, офлайн) тощо [8].

Власну класифікацію електронних видань запропонувала дослідниця М. Женченко. У своїй науковій статті вона зауважує, що «вирішальне значення в типологічному аналізі має виокремлення низки критеріїв (типологічних ознак), що мають історичну обумовленість і становлять основу типологізації – процесу класифікування видань за заздалегідь визначеними типо-формульними критеріями або типологічними ознаками» [5].

Сьогодні актуальним є розгляд питання щодо освітньої системи в Україні, яка стрімко переходить на електронний комп'ютерний спосіб засвоєння матеріалу, використовуються здебільшого інформаційні та мультимедійні засоби в організації навчального процесу. Розглядаючи у своїх наукових працях впровадження електронних підручників у закладах вищої освіти О. Корбут описала головні критерії, за допомогою яких можна виділити засоби, за використанням яких і буде створюватися електронний підручник. «При виборі засобів необхідна оцінка наявності: апаратних засобів певної конфігурації; сертифікованих програмних систем фахівців необхідного рівня [6].

Крім того, необхідно враховувати призначення електронного підручника, необхідність його модифікації і доповнення новими даними, обмеження на обсяг пам'яті та багато іншого.

Аналізуючи сучасний стан освіти у навчальних закладах, можна простежити динаміку переходу на дистанційну форму навчання, яка полягає саме в отриманні спеціальності безпосередньо за допомогою електронних носіїв. Вплив інформаційної культури на модернізацію вищої освіти України аналізував та розкривав у своїх наукових працях А. Гуменчук. Він зазначає, що «інформаційно-освітнє середовище трактується як сукупність умов, націлених на сприяння виникненню та розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між тими, хто навчається (студентами та слухачами) і тими, хто навчає (педагогами) та засобами нових інформаційних технологій [3, с. 146].

Підсумовуючи все вищезазначене, можна констатувати, що все більше українських вчених та науковців схиляється до визнання електронної книги об'єктом книгознавства, так, як вона має безліч відмінностей, і тим самим виконує схожі функції, та по суті є результатом еволюції

традиційної книги. Окрім того, підготовка електронної книги не виконуються виключно фахівцем інформаційних технологій, таке видання, як, власне, і паперове, вимагає участі спеціалістів в галузі книгознавчої справи. Тому, саме в процесі створення електронного книжного контенту необхідно обов'язково враховувати фактори як традиційної книжної культури, так і використовувати сучасні електронні носії інформації, завдяки яким комунікація вийде на новий рівень, який відповідає інноваційним технологіям.

Література

1. Будкіна А., Марченко Ю. Дана Павличенко – Електронні книги – це спасіння для читання. *Platforma*. URL: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/re-invent/dana-pavlichko/> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Ваганова К. Електронні книги VS друковані. *Я – журналіст*. URL: <https://ij.ogo.ua/ya-zhurnalist/elektronni-knigi-vs-drukovanii/> (дата звернення: 13.03.2023).
3. Гуменчук А. В. Соціокультурні аспекти інформаційно-освітнього середовища у контексті міжнародних відносин. *Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 9 груд. 2016 р. Одеса: ДВНЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського», 2016. С. 145–147.
4. Електронні книжки, їх види та особливості. URL: <https://getoptim.com/uk/yak-vibrati-elektronnu-knigu.html> (дата звернення: 13.03.2023).
5. Женченко М. Типологічна класифікація електронних видань як науково-практична проблема. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 8. С. 17–20.
6. Корбут О. Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища. Київ, 2012. URL: <http://confesr.fl.kpi.ua/node/1087> (дата звернення: 13.03.2023).
7. Мар'янчик Н., Індюхов О. Чому українці мало читають. *DeutscheWelle*. URL: <http://p.dw.com/p/144MN>. (дата звернення: 14.03.2023).
8. Огар Е. Типологічні особливості українських цифрових медіа для дітей та підлітків. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2015. Вип. 5. С. 241–251.
9. Терен Т. Чи переможе електронна книга друковану? *Грані-Т*. URL: <http://www.granit.com.ua/about/news/1549> (дата звернення: 12.03.2023).

УДК 025.5-056.262 (477)

Гуменчук Василь Володимирович,
аспірант Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Бачинська Надія Анатоліївна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Секрет свободи – це бібліотека.
Бернар Вербер

У контексті формування Національної електронної бібліотеки України актуалізується питання теоретичного підґрунтя використання мультимедійних технологій в інформаційно-

бібліотечному обслуговуванні користувачів, особливо читачів із вадами зору. Адже оптимальне поєднання теорії та практики сприятиме гарантуванню дієвого доступу всім категоріям користувачів до інформації, модифікації української бібліотечної справи, результативного збагачення національного інформаційного простору як важливої частини глобального соціокультурного середовища.

Тут варто наголосити, що чинна нормативно-правова база України для обслуговування користувачів з особливими потребами вивчається бібліотекознавцями, а «обслуговування людей з особливими потребами загалом та користувачів із вадами зору, тобто впровадження інклюзії у бібліотечній сфері є одним із напрямів державної культурної політики» [3, с. 7]. Зокрема законодавчі ініціативи із забезпечення доступу осіб із вадами зору розглянуто М. Івановою та О. Клименко [4; 5]. Як аргументовано наголошують автори, «нормативно-правове забезпечення доступу осіб із вадами зору до адаптованого інформаційного ресурсу у Державі Україна засвідчує стабільну правову базу гарантування прав слабозорих та осіб із вадами зору у контексті розвитку норм міжнародного права» [5, с. 69].

На сьогодні українська бібліотечна практика накопичила значний досвід з обслуговування означеної категорії користувачів, адже вони потребують диференційованого підходу, спеціальних форм та відповідних сервісів. Основними векторами в інформаційно-комунікаційному обслуговуванні осіб з особливими потребами В. Гумечуком визначено «соціальний, інформаційний, психологічний і дозвіллевий задля максимально повного задоволення їх інформаційних, освітніх та культурних запитів» [3, с. 8].

Зібрані та створені українськими бібліотеками фонди аудіоресурсів «розпорошені на сайтах та блогах, тому потребують упорядкування та укладання у довідковий біб(веб)ліографічний ресурс» [1, с. 58]. Тобто, взаємодія та партнерство, координація та кооперація діяльності у цьому напрямі, насамперед, сприятиме уникненню дублювання, а впровадження у роботу бібліотек сучасних інформаційно-комунікаційних технологій спонукатиме до розвитку клієнтоорієнтованого бібліотечно-інформаційного сервісу, оптимізує доступ до цифрових ресурсів читачів із вадами зору, ефективного задоволення їхніх інформаційних потреб, що своєю чергою допоможе їхній продуктивній інтеграції у соціум, якнайповнішій реалізації своїх талантів у сучасному цифровізованому світі.

На жаль, єдиним містом в Україні, де кожна книгозбірня у своєму фонді має книги, надруковані шрифтом Брайля, є Львів, як позитивний результат проєкту «Книга, що долає бар'єри». Завдяки реалізації цього проєкту всі українські спеціалізовані школи та обласні наукові бібліотеки отримали такі книги. Загалом було надруковано 10 назв накладом 780 примірників книг шрифтом Брайля [2, с. 109]. Вважаємо за доцільне розширювати проєктну діяльність у цьому напрямі, що потребує політичної волі державників стосовно фінансування та уваги на законодавчому рівні.

Сучасне українське бібліотекознавство «як наука про закономірності формування, розвитку і функціонування бібліотек» [3, с. 7] характеризується різножанровими науковими публікаціями (дисертації, монографії, статті, тези доповідей), автори яких висвітлюють питання технологізації бібліотечної практики (С. Галицька, Є. Гуренко, І. Давидова, С. Кириленко, В. Корнієнко, І. Лобузін, К. Лобузін, О. Мартинюк, І. Пелюховська, Н. Самохіна, О. Ткаченко), висвітлюють особливості формування електронних бібліотек та використання мультимедійних технологій у бібліотеках (С. Водолазька, Н. Волошівська, С. Гарагуля, І. Кононова, Ю. Кирильчук, В. Маковська, О. Михайлова, Н. Орешина, О. Островська, І. Перенесієнко), розкривають окремі аспекти діяльності бібліотек для користувачів з особливими потребами (О. Бурчак, А. Демчук, Н. Кунанець, В. Кут, А. Литвин, О. Лозицький, Н. Мірошніченко, О. Малиновський, В. Пасічник, В. Пашкова, А. Ржеуський, Р. Щербан).

Зважаючи на те, що найґрунтовніший аналіз вивчення проблеми представлено в *дисертаціях*, а стисле викладення їх основних положень представлено в *авторефератах*, вважаємо за доцільне зосередити увагу саме на них.

А. Литвин ґрунтовно дослідила особливості становлення та детально представив історію розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів із вадами зору в

Україні [8]. Дисертантка розкрила міжнародний та український досвід становлення мережі бібліотек для читачів із вадами зору, що дозволило виокремити перспективні тенденції задоволення інформаційних, культурних та освітніх потреб цієї категорії користувачів. Також А. Литвин вперше в українському бібліотекознавстві запропонував такі три етапи становлення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування слабоворих та сліпих: перший етап (1930–1950 рр.) характеризує виникнення та становлення спеціалізованих бібліотек для означеної категорії читачів; другий етап (1960–1980 рр.) представляє розвиток мережі спеціалізованих бібліотек (від централізованого формування фондів до запровадження у практичну роботу особливих форм та методів для бібліотечно-інформаційного обслуговування); третій етап (1991–2000 рр.) визначає впровадження в бібліотеках для сліпих нових інформаційних технологій, що сприяло отриманню освіти інвалідами по зору. Цей етап триває до сьогодні, але орієнтація України на цифровізацію, широке використання новітніх технологій значно збагатила сутнісне наповнення функціонального призначення спеціалізованих бібліотек чи відділів для користувачів із вадами зору у соціальній, дозвілєвій, культурній, інформаційній площинах.

Н. Кунанець обґрунтувала теоретико-методологічні засади створення комплексної системи інформаційно-бібліотечного обслуговування читачів з особливими потребами, визначила стан, виокремила актуальні перспективи та наявні тенденції інформаційного забезпечення цієї категорії користувачів, їх долучення до сучасного контенту. Дисертантка узагальнила застосування інноваційних технологій, що дозволило досягти істотного прогресу в обслуговуванні незрячих, для організації спеціалізованих фондів, які призначені задовольняти потреби користувачів з вадами зору [6].

Монографія Н. Кунанець «Інформаційно-бібліотечне обслуговування користувачів з особливими потребами: історія та сучасність» [5] вміщує вивчення започаткування національних мереж для сліпих, історію формування розгалуженої мережі бібліотек для інформаційного обслуговування читачів із вадами зору, розкриває специфіку обслуговування незрячих, застосування в бібліотечній практиці інформаційних технологій, які зменшують або анулюють комунікаційні бар'єри в інформаційно-бібліотечному обслуговуванні користувачів з особливими потребами, тобто реалізація оптимальної моделі диференційованого надання якісних інформаційних послуг, що базується на засадах інклюзії.

Тобто, на сьогодні є нагальна потреба у комплексному систематизованому дослідженні, яке вміщувало б обґрунтування теоретичних, методичних і організаційних засад упровадження ефективних стратегій генерування аудіоресурсів для інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів із вадами зору з урахуванням технологізації бібліотечної справи в умовах цифровізації суспільства та українських реалій.

Основними чинниками, які спонукають українських бібліотекознавців до дослідження питання використання мультимедійних технологій в інформаційно-бібліотечному обслуговуванні користувачів із вадами зору, ми вважаємо: європейський вектор розвитку України; суспільно-політичні перетворення в країні; інклюзія; динамічна цифровізація усіх царин суспільного буття; переміщення обслуговування в електронне середовище під впливом сучасних умов (російсько-українська війна від 2014 р.).

Отже, студії в українській бібліотечній науці і практиці, які розкривають проблеми задоволення бібліотеками як особливими соціальними інституціями інформаційних, культурних, освітніх, дозвілєвих потреб користувачів із вадами зору характеризуються різножанровістю та глибиною здійснених розвідок. Дослідники акцентують увагу на досягненні значного прогресу в бібліотечному обслуговуванні цієї категорії користувачів завдяки широкому застосуванню в бібліотечній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій.

Література

1. Гуменчук В. Аудіоресурс у бібліотеках України: стан і перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 2. С. 51–60. URL: <https://doi.org/10.15407/bv2021.02.051> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Гуменчук В. В. Промоція читання та пропаганда книги як інклюзивний простір в сучасних умовах в Україні. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф., м. Київ, 5–6 червня 2022 р. / упоряд. Л. Ф. Грінберг, М. М. Цілина. Київ : Вид-во «Ліра-К», 2022. С. 108–110.
3. Гуменчук В. В. Сучасні бібліотеки України як інклюзивний простір: промоція читання та популяризація книги. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13.
4. Іванова М. І. Імплементация Маракешського договору в Україні – важлива складова розвитку бібліотек для людей з вадами зору. *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства* : матеріали ХХ міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 19–20 травня 2021 р.) / Ред. кол.: Т. А. Остапенко, Н. М. Бортнік, С. М. Кіріщева, С. М. Науменко ; Нац. наук. мед. України, Наук. б-ка Ужгород. нац. університету. Київ, 2021. С. 68–69.
5. Іванова М. І., Клименко О. З. Законодавчі ініціативи із забезпечення доступу осіб із вадами зору до адаптованого інформаційного ресурсу. *Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст.* : матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. молодих учених, 22–23 квітня 2021 р., ХДАК / За ред. проф. В. М. Шейка та ін. Харків, 2020. С. 236–239.
6. Кунанець Н. Е. Інформаційно-бібліотечне обслуговування користувачів з особливими потребами: історія та сучасність : монографія; Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів : Галицька видавнича спілка, 2013. 440 с.
7. Кунанець Н. Е. Система бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів з особливими потребами в Україні: історія, методологічні засади, перспективи : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 39 с.
8. Литвин А. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення користувачів з вадами зору в Україні (ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 18 с.

УДК 027.022:004]:[021.1+004.738]

Денбновецький Станіслав Олександрович,
аспірант Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Салата Галина Володимирівна,
докторка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ПОНЯТТЯ ТА ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЧНІЙ ГАЛУЗІ

Цифрові трансформації, що відбуваються у сучасному суспільстві, впливають на зміну ролі публічних бібліотек як соціальних інституцій, модифікуючи їхні функції та напрями діяльності. Збереження документної спадщини й надалі залишається пріоритетним завданням публічних бібліотек. Оцифрування фондів бібліотек, у яких зберігаються скарби

як національної, так і світової історії, культури та науки, є альтернативою іншим методам збереження традиційних рідкісних і цінних документів.

Створення цифрових колекцій документної спадщини надає змогу бібліотекам зберігати оригінали документів, створюючи та використовуючи їхні цифрові копії; забезпечує зручний і віддалений доступ користувачів до документної спадщини України; розширює власне документно-інформаційне середовище; створює нові можливості для розкриття інформаційного потенціалу власних унікальних колекцій; окреслює передумови для злагодженої корпоративної співпраці між бібліотеками на локальному, регіональному, національному та світовому рівнях; презентує українську історію, культуру та науку на світовій арені тощо.

Останні десятиліття демонструють швидкий розвиток цифрових технологій, які насичують усі сфери життєдіяльності суспільства. Вони активно залучаються в діяльність бібліотечних установ, що призводить до запозичення іноземної термінології, переважно англомовної, в українську інформаційно-бібліотечну сферу. Інколи, в науковій літературі спостерігається синонімізація співзвучних термінів або заміна одним терміном іншого. Це стосується й англомовних термінів «digitization» та «digitalization», які частіше вживаються у вигляді українських відповідників «оцифрування» та «цифровізація». Також в українському просторі зустрічаються такі терміни: «поцифрування», «зацифрування», «дигітація», «дигіталізація», «диджиталізація». Частіше для позначення процесу перетворення традиційних документів у цифровий формат у науковій літературі використовуються терміни «оцифрування» та «дигіталізація». Ця проблема існує й за кордоном, де терміни «digitalization» та «digitization» також часто вживаються як синоніми [1].

В «Основних принципах оцифрування документної спадщини», виданих під егідою UNESCO, термін «digitization» визначається як створення цифрових об'єктів із фізичних, аналогових оригіналів за допомогою сканера, камери чи іншого електронного пристрою. Це здійснюється як частина процесу, який включає: відбір; оцінку, включно з потребами; визначення пріоритетів; підготовку оригіналів до оцифровки; збір і створення метаданих; оцифрування та створення колекцій даних; подання цифрових ресурсів до систем доставки та репозитаріїв.

В «Інтернет-словнику з бібліотечної та інформаційної науки» авторства J. Reitz подано наступне визначення: «Digitization – процес перетворення даних у цифровий формат для обробки комп'ютером. В інформаційних системах під оцифруванням зазвичай розуміють перетворення друкованого тексту або зображень (фотографій, ілюстрацій, карт тощо) у закодовані сигнали за допомогою будь-якого пристрою для сканування, що надає змогу відобразити результат на моніторі комп'ютера» [2].

В Україні, на рівні нормативно-правового регулювання, термін «цифровізація» зафіксовано в «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» і визначається як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [3].

Науковець О. Онищенко називає чотири взаємопов'язані напрями, за якими реалізується цифровізація в бібліотечній сфері:

1. «створення і розвиток моделі цифровізованої бібліотеки. Зауважимо, що йдеться саме про цифровізовану, а не цифрову бібліотеку, яка може бути в більшості бібліотек окремою структурою. А цифровізована бібліотека є закладом, де комп'ютеризовані всі і традиційні, і нові види її роботи;

2. формування фондів цифрових інформаційних ресурсів;

3. розвиток цифрового сервісу;

4. підготовка бібліотекарів високої цифрової компетентності» [4, с. 3-4].

Отже, можна надати уточнений зміст та обсяг базових понять:

- Оцифрування (digitization) – це сукупність послідовно здійснених процесів (операцій) перетворення аналогових (фізичних) документів (паперових, аудіо-, відеодокументів тощо) у цифровий формат. Оцифрування застосовується для створення цифрової копії, яка надалі використовується та поширюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

- Цифровізація (digitalization) – залучення, впровадження та використання цифрових технологій для оптимізації виконання низки операцій і процесів, виникнення нових моделей, напрямів і видів діяльності, які повністю ґрунтуються на цифрових технологіях. Цифровізацію бібліотек можна розглядати так: використання цифрових технологій (інтернету, речей хмарних технологій, мобільних технологій, імерсивних технологій тощо) для формування та розширення інформаційного простору та трансформації бібліотечного потенціалу; розширення спектра послуг, завдяки виникненню нових цифрових послуг та продуктів; виникнення нових форм соціальної взаємодії тощо [1].

Зразком для сучасної національної бібліотечної галузі можуть слугувати кращі світові практики цифровізації діяльності публічних бібліотек. Наприклад, Європейська Електронна Бібліотека (The European Library, www.theeuropeanlibrary.org) – це інтернет-портал, що відкриває доступ до ресурсів національних бібліотек Європи. Портал надає можливість пошуку як бібліографічних записів, так і цифрових об'єктів (доступ до яких, за деякими винятками, безкоштовний). Інтеграція інформаційних ресурсів на пошуковому порталі проекту TEL реалізована на основі протоколу SRU, який дає змогу створити єдине вікно доступу до інформації незалежно від того, який протокол обміну даними підтримує АБІС конкретної національної бібліотеки (Z39.50 або OAI-PMH).

Всесвітня Цифрова Бібліотека (World Digital Library, <http://www.wdl.org>). Вебсайт Всесвітньої цифрової бібліотеки створений з метою сприяння дослідженню і вивченню світових історичних цінностей із різних країн. З точки зору технології основними принципами, прийнятими під час створення WDL, були: високоякісний одноманітний бібліографічний опис всіх цифрових об'єктів; переклад всіх описів на мови учасників проекту; високоякісні зображення; єдина методика наділення ключовими словами всіх цифрових об'єктів, які збираються в одному місці у централізованому сховищі; всією обробкою займається штат проекту, і від партнерів вимагається тільки передача матеріалів.

Доцифрова бібліотека, у переважній більшості, мала справу з книжковим форматом своїх документних фондів. У масовій свідомості її ототожнювали з «книгозбірнею», «книгосховищем», «царством книг», масивом друкованої продукції. Архівні, музейні матеріали займали в ній супутнє, периферійне місце. Цифровізація розмиває грані між бібліотеками, архівами, музеями. Бібліотеки дедалі більше включають у свої фонди архівні і музейні документи. Формується інтегрований бібліотечно-архівно-музейний масив інформації. І це суттєво збільшує інформаційний потенціал бібліотек, а, значить, і увагу до них. Таким чином, у наші дні вимальовується модель цифровізованої бібліотеки як широкого комплексу інтегрованих соціокультурних функцій, інтегрованих (бібліотечно-архівно-музейно-інтернетних) ресурсів, інтегрованих (офлайн-, онлайн-, індивідуальних і масових) інформаційних сервісів. Звичайно, це – ідеальний варіант цифрової трансформації бібліотек. На практиці він реалізується не завжди бездоганно. Але запит на такий інтегрований науково-інформаційний комплекс стійкий. Він – об'єктивний, історичний, соціально значущий [4, с. 5].

Таким чином, в Україні та за кордоном оцифрування документів є актуальним і привертає увагу науковців і фахівців, у контексті досліджень таких напрямів, як: цифрова спадщина, цифрове збереження, цифрове кураторство, цифрова культура, цифровізація тощо. Водночас, незважаючи на потужне теоретичне підґрунтя щодо різних аспектів оцифрування, в Україні практична реалізація проектів з оцифрування документів відбувається повільними темпами. На це впливає низка причин та факторів, однією з яких є відсутність комплексних досліджень організаційно-методичних, управлінських, нормативно-правових, фінансових та інших засад оцифрування документів в Україні.

Література

1. Шевченко М.О. Оцифрування фондів бібліотек України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Репозитарій ХДАК. URL: <http://195.20.96.242:5028/khkdkaxmlui/handle/123456789/1864> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Reitz J.M. Online Dictionary for Library and Information Science. URL: https://odlis.abc-clio.com/odlis_d.html (дата звернення: 23.03.2023).
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 25.03.2023).
4. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9. URL: http://bv.nbuv.gov.ua/doc/bv_2021_4_3 (дата звернення: 25.03.2023).

УДК: 001.103:004.05-025.28

*Калюжна Наталія Миколаївна,
аспірантка Київського національного
університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Горбань Юрій Іванович,
кандидат культурології, доцент,
м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ УГОДИ З ВИДАВНИЦТВАМИ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ

Забезпечення відкритого доступу до наукової літератури залишається актуальним питанням, вирішення якого потребує колективних зусиль. У 2018 році група дослідників на чолі з Х. Півовар опублікували дослідження в якому встановили, що частка публікацій відкритого доступу сягає від 45% до 47% від загальної кількості опублікованих статей. З них 17% припадають на зелений шлях відкритого доступу, а решта розподіляється між золотим шляхом та його підвидами [1]. Уряди країн-лідерів з імплементації практик відкритої науки, такі як Велика Британія, Нідерланди та Норвегія розробили політики та плани дій для представлення усіх результатів наукових досліджень, які фінансуються із державних фондів та агенцій у відкритому доступі. Одним із ефективних інструментів по досягненню таких амбітних цілей є трансформаційні угоди.

Трансформаційна угода (ТА) – це збірний термін, який охоплює різні види договорів між видавництвами та бібліотеками, бібліотечними консорціумами чи науковими установами на умовах яких регулюється доступ та оприлюднення наукових публікацій [2]. Ідея виникнення трансформаційних угод зародилась у 2015 році, коли фахівці Цифрової бібліотеки Макса Планка (Max Planck Digital Library) оприлюднили розрахунки на основі яких дійшли до висновків, що існуюча видавнича інфраструктура наукової літератури, а також рівень інвестицій в неї, є цілком достатніми для переходу на відкриту модель наукової комунікації [3].

Важливо наголосити, що трансформаційні угоди за своєю природою мають бути тимчасовими та розглядатися як перехідне явищем і слугувати для видавництв так званою «транзитною зоною» перед повною відмовою від підписної бізнес-моделі.

Розрізняють декілька типів трансформаційних угод, найпоширенішими серед яких є *Read and Publish* та *Publish and Read*. Договори *Read and Publish* «Читай та публікуй» є договорами за якими здійснюється передплата пакету доступу до наукових журналів, а також передбачається можливість публікації статей у відкритому доступі для науковців, які афілійовані із установою/консорціумом-передплатником. Як правило, такі договори окремо визначають ціну за передплату і окремо ціну для публікацій. Серед головних умов, які зазначаються у договорі є чіткий перелік назв журналів у яких автори можуть публікувати свої роботи; умови публікації статей у відкритому доступі; ліміт публікацій та перелік дій у випадку досягнення цього ліміту (переважно наводиться кількість публікацій, яку установа може публікувати за рік); перелік ресурсів, до яких установа матиме доступ по спливанню терміну дії договорів (за умови, якщо договір не продовжуватиметься). У договорі також має бути параграф в якому йдеться про наміри видавця повністю відмовитися від передплатної моделі функціонування [4]. У свою чергу у договорах *Publish and Read* увага акцентується на вартості публікацій. За умовами даного договору оплата здійснюється саме за публікації, а доступ для читання включено у цю вартість. У межах цих двох типів договорів дослідники А. Боррего, Л. Англада та Е. Абадал виділяють ще три підтипи: дотрансформаційний договір (*pre-transformative*) – традиційний договір на передплату пакету журналів, який передбачає публікацію статей у відкритому доступі із знижкою. Поширеною практикою у рамках таких договорів є також так звані «ваучери відкритого доступу», коли видавець надає установі можливість безкоштовно опублікувати певну кількість статей у рік. Наприклад, один із таких договорів було укладено між Угорським Національним Консорціумом (EISZ Hungary) та American Chemical Society, за умовами якого консорціум отримав ваучер на безкоштовну публікацію 61 статті.

Частково трансформаційний договір (*partially transformative*) – це договір, у якому вартість за передплату відмежовується від плати за публікації. Різниця між дотрансформаційними та частково трансформаційними угодами полягає в тому, що перші включають знижки та ваучери як додаткові умови до ліцензії на передплату наукових журналів, тоді як другі встановлюють середню ціну за оплату визначеної кількості статей, зазначених у договорі.

Повністю трансформаційні договори (*fully transformative*) – це договори, які покривають витрати на необмежену кількість публікацій у відкритому доступі для установи, яка уклала такий договір. У деяких випадках такі договори можуть включати плату за доступ до пакету журналів, а в деяких ні. Яскравим прикладом такої співпраці є договір Німецького консорціуму наукових установ та закладів вищої освіти (понад 700 установ) із видавництвами Springer Nature та Wiley. За умовами цього договору, науковці можуть опублікувати більше ніж 13 000 наукових статей у журналах Springer Nature та понад 9500 у журналах Wiley [4].

Станом на липень 2022 року міжнародний реєстр трансформаційних угод ESAC нараховує 532 договори між видавництвами та дослідницькими установами з усього світу. Найбільше угод зареєстровано у Нідерландах – 69. Польща має 7 трансформаційних угод із такими видавцями як Springer Nature, Oxford University Press, IOP Publishing, IEEE, Elsevier, Cambridge University Press, American Chemical Society. Молдова та Естонія заключили договори із Cambridge University Press. До цього часу Україна не має жодних угод із видавцями щодо оприлюднення наукових публікацій у відкритому доступі, крім колективних договорів, укладених EIFL (Electronic Information for Libraries) для країн які розвиваються. Важливо зазначити, що бібліотечно-інформаційні працівники залучаються до підготовки, обговорення та заключення усіх видів трансформаційних угод. Відтак важливо глибше дослідити досвід зарубіжних колег у цій сфері.

Література

1. Piwowar, H., Priem, J., Larivière, V., Alperin, J. P., Matthias, L., Norlander, B., Haustein, S. The state of OA: a large-scale analysis of the prevalence and impact of Open Access articles. 2018. *PeerJ*, 6, e4375.
2. Campbell, C., Dér, Á., Geschuhn, K., Valente, A. How are transformative agreements transforming libraries?. 2022
3. Farley, A., Langham-Putrow, A., Shook, E., Sterman, L. B., & Wacha, M. Transformative agreements: Six myths, busted. *College & Research Libraries News*. 2021. 82(7), 298.
4. Borrego, Á., Anglada, L., & Abadal, E. Transformative agreements: Do they pave the way to open access?. *Learned Publishing*. 2021. 34(2). P. 216–232.

УДК 004.4

Павленко Інна Миколаївна,
аспірантка Харківської державної академії культури,
м. Харків, Україна

Науковий керівник:
Давидова Ірина Олександрівна,
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
м. Харків, Україна

БІБЛІОГРАФІЧНІ МЕНЕДЖЕРИ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ

У цифровому інформаційному просторі спостерігається активне використання численних електронних ресурсів, які потребують застосування дієвих методів роботи з великими масивами електронних документів, що представлені в мережі «Інтернет». Стрімке зростання обсягів наукової літератури, потреба в її опрацюванні та обміні, сприяє створенню та розвитку спеціальних програмних продуктів – систем управління бібліографічною інформацією.

Сьогодні набирають популярності програми, які отримали назву бібліографічний менеджер – це спеціальне програмне забезпечення для запису і використання літературних посилань. Бібліографічний менеджер дає можливість збирати інформацію про публікацію із баз даних, підтягувати дані, потрібні для цитування, створювати бібліографію в різних академічних стилях, сортувати зібрані посилання за поданим описом (автори, публікація даних, ключові слова і т. д.), додавати зауваження до цитувань, а також співпрацювати з іншими авторами [3].

В цифровому інформаційному просторі існує велика кількість бібліографічних менеджерів, а активними користувачам їх послуг є провідні університети світу. На сайтах наукових бібліотек закладів вищої освіти України, найчастіше можна зустріти інформацію про такі бібліографічні менеджери, як Mendeley, Zotero, Citavi та EndNote.

Бібліографічний менеджер зазвичай включає кілька компонентів, а саме: база даних, модуль введення даних та засоби взаємодії з текстовими редакторами. Всю інформацію, що міститься в базі даних, можна переглядати, редагувати, здійснювати фільтрацію та пошук по всіх полях. Для формування бази даних можна використовувати як комп'ютер, так і хмарні технології, які дозволяють користувачеві розміщувати інформацію на серверах розробника. Так як в основі розробки бази даних, як правило, лежить стандартна система управління базами даних, відмінності менеджерів не суттєві.

В Україні практика застосування бібліографічних менеджерів донині не отримала широкого розповсюдження, хоча вони надають багато можливостей для вітчизняних дослідників. Найґрунтовніше переваги бібліографічних менеджерів висвітлені на сайті Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». До них відносяться:

- зберігання та управління бібліографічними даними;
- збирання інформації про пов'язані PDF документи, веб сторінки, файли, зображення чи створення посилань на доступні повнотекстові джерела;
- додавання нотаток;
- генерування бібліографії чи вставлення цитувань у наукову роботу;
- форматування бібліографічних даних у різні стилі;
- створення групи користувачів та спільна робота з бібліографічними даними в дослідницьких проектах;
- створення приміток до статей і зберігання їх у своїй колекції [2].

Відповідно до Наказу Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 № 40 список використаних джерел у дисертації може оформлюватися з урахуванням ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або за вибором одного із 11 міжнародних стилів, віднесених до рекомендаційного переліку стилів оформлення списку наукових публікацій. Цей Наказ сприяв тому, що бібліотеки закладів вищої освіти розпочали процес створення та розповсюдження інформації щодо бібліографічних менеджерів. На їх сайтах розміщено інформацію про велику кількість бібліографічних менеджерів, методичні рекомендації, інструкції та презентації щодо їх використання. Бібліографічні менеджери можуть використовуватись як індивідуально, так і науковими колективами. Відомо, що бібліографічні менеджери слабо конвертуються одне з одним, можуть бути платними або безкоштовними.

Розвиток цифрового інформаційного середовища ставить нові завдання перед бібліографією, в якому сучасні бібліографи повинні не тільки займатися бібліографічною діяльністю, яка традиційно пов'язувалася з описом друкованих документів, а брати участь у створенні нових інноваційних продуктів, використовувати нові інформаційні технології. І сьогодні, коли Україна обрала курс інтеграції у світовий науковий простір, потрібно детально вивчати провідні напрями роботи з інноваційними продуктами та шляхи їх адаптації в українських реаліях.

Таким чином, бібліографічні програми – це системи з організації бібліографічної інформації, які суттєво допомагають у роботі здобувачів освіти, наукових співробітників, бібліотечних фахівців. Тому спеціалісти бібліографи у своїх професійній діяльності повинні не просто використовувати нові інформаційні технології, а й брати участь у їх створенні і управлінні, сприяючи удосконаленню власної інформаційної бібліографічної компетентності та потенційних користувачів.

Література

1. Бібліографічні менеджери. *Наукова бібліотека ХНУРЕ*: сайт URL: <https://lib.nure.ua/bibliograficheskie-menedzheru> (дата звернення: 13.04.2023).
2. Бібліографічні менеджери. *Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. URL: <https://library.ukma.edu.ua/korystuvachu/doslidnyku/21-korystuvachu/doslidnyku/457-bibliografichni-menedzheru> (дата звернення: 13.04.2023).
3. Давиденко, І. Гайд з програмних забезпечень для роботи з бібліографічними списками (Zotero, Mendeley, EndNote). *Наука та метрика*. 2021. URL: <https://nim.media/articles/gayd-z-programnikh-zabezpechen-dlya-roboti-z-bibliografichnimi-spiskami-zotero-mendeley-endnote> (дата звернення: 13.04.2023).

4. Мельник О., Федушко С. Порівняльний аналіз бібліографічних менеджерів. *ResearchGate* 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/335179486_Porivnalnij_analiz_bibliograficnih_menedzeriv (дата звернення: 13.04.2023).

5. Основи академічного письма. Робота з науковими джерелами. *Навчальні ресурси СумДУ*. URL: https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:40e485aec9c375448e4927947e5c4c5e43d113c/20200327102201/721580/index.html (дата звернення: 13.04.2023).

УДК: 004.738.5:027.7

Самойленко Ірина Олександрівна,
*аспірантка Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
Салата Галина Володимирівна,
*докторка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Соціальні мережі є одним з найпоширеніших і найвпливовіших засобів комунікації та інформаційного обміну в сучасному суспільстві. Останні не лише впливають на поведінку, ставлення та цінності людей, але й створюють нові можливості для розвитку освіти, науки, культури та інших сфер життєдіяльності. Бібліотеки університету ЗВО як важливі інформаційно-освітні центри не можуть ігнорувати потенціал соцмереж для покращення своєї діяльності та залучення користувачів. Окреслена проблема є актуальною темою для дослідження, оскільки вона стосується стратегічних напрямків розвитку бібліотечної справи в умовах цифрової трансформації [3].

Соціальна мережа – це онлайн-сервіс або платформа, що дає змогу користувачам створювати особистий профайл, спілкуватися з іншими користувачами, обмінюватися інформацією та контентом.

Соціальні мережі можна класифікувати за різними критеріями, такими як [4]:

– За призначенням. Інформаційні соціальні мережі інформують громади про новини та вирішують повсякденні проблеми. Наприклад, Wikipedia. Комунікаційні соціальні мережі забезпечують обмін повідомленнями, дзвінками, відеочатами тощо. Наприклад, Facebook Messenger, WhatsApp, Skype. Розважальні соціальні мережі дозволяють користувачам дивитися, слухати та створювати розважальний контент. Наприклад, YouTube, TikTok. Професійні соціальні мережі сприяють кар'єрному розвитку, пошуку роботи, навчанню та співпраці. Наприклад, LinkedIn, Coursera, Slack.

– За аудиторією. Універсальні соціальні мережі звертаються до широкого кола користувачів з різними інтересами та потребами. Наприклад, Facebook, Twitter, Instagram.

– За географією. Світового значення соціальні мережі мають охоплення та популярність у багатьох країнах та регіонах. Наприклад, Facebook, YouTube, WhatsApp.

Соціальні мережі мають різну аудиторію за віком, статтю, освітою, доходами, інтересами та іншими характеристиками. Знання цих особливостей допомагає бібліотекам університету вибрати платформи для просування своїх послуг та фондів, а також адаптувати свій контент та комунікацію до потреб та очікувань своїх читачів.

Кількість користувачів соціальних мереж невідомо зростає. Так, станом на липень 2022 року соцмережами користуються приблизно 76,6% українців. Про це свідчить аналіз GlobalLogic на основі відкритих даних.

Рейтинг популярності соцмереж серед українців на сьогодні виглядає так [2]: YouTube – 28 млн; Instagram – понад 16,1 млн; Facebook – 15,45 млн; TikTok – понад 10,55 млн.

Бібліотеки університетів ЗВО також корегуються використанням соцмереж у своїй діяльності, що сприяє:

- Збільшенню видимості та престижу бібліотеки в інформаційному просторі та серед потенційних читачів.

- Залученню та утриманню існуючих читачів за допомогою цікавого та корисного контенту, що відповідає їхнім інтересам та потребам.

- Створенню спільноти читачів та партнерів, що сприяє обміну думками, ідеями, враженнями, відгуками тощо.

- Просуванню бібліотечних послуг, ресурсів, заходів, новинок тощо.

- Збору зворотного зв'язку та аналітичних даних про читачів, що допомагає покращувати якість обслуговування та адаптувати свою діяльність до різних умов.

- Навчанню читачів інформаційної грамотності, пошукових навичок, критичного мислення тощо [1].

Водночас соцмережі мають ризик зіткнутися з певними недоліками та викликами для бібліотек університету, зокрема такими як:

- висока конкуренція за увагу читачів серед інших джерел інформації та розваг;

- необхідність постійно оновлювати контент та підтримувати активність і взаємодію з читачами;

- потреба володіти професійними навичками і компетенціями у сфері інтернет-маркетингу, контент-менеджменту, SMM тощо;

- необхідність дотримуватися правил і стандартів етики, правил користування соцмережами, авторських прав тощо;

- ризик стикнутися з негативними коментарями, тролінгом, фейковими новинами тощо.

Для того, щоб ефективно використовувати соцмережі як засіб комунікації з читачами та просування бібліотечних послуг, бібліотекам університету необхідно дотримуватися деяких рекомендацій, таких як:

- визначити мету та цільову аудиторію своєї присутності в соцмережах, а також вимірювати її ефективність за допомогою аналітичних інструментів;

- обрати найбільш популярні соцмережі для своєї діяльності, враховуючи специфіку та інтереси своїх читачів;

- створити інформативний профіль бібліотеки, який містить контактну інформацію, логотип, посилання на офіційний сайт та інші ресурси бібліотеки;

- регулярно оновлювати контент та публікувати цікавий та корисний матеріал для читачів, такий як новинки літератури, анонси заходів, поради з пошуку інформації, цитати з книг тощо;

- залучати читачів до взаємодії за допомогою опитувань, конкурсів, вебінарів, голосувань тощо;

- відповідати на запитання та коментарі читачів, створювати дружню та позитивну атмосферу спілкування;

- дотримуватися правил етики та нетикету в соцмережах, поважати думку та права читачів, уникати конфліктів та провокацій;

- співпрацювати з іншими бібліотечними спільнотами та організаціями через соцмережі, обмінюватися досвідом та ідеями.

Отже, соцмережі є потужним інструментом комунікації та просування бібліотечних послуг у сучасному інформаційному суспільстві. Вони дозволяють бібліотекам університету залучати читачів, доводити свою актуальність та інноваційність, створювати позитивний імідж та репутацію. Для ефективного використання соцмереж бібліотекам необхідно

дотримуватися ряду рекомендацій, які допоможуть забезпечити якісний контент та високий рівень взаємодії з читачами. Соцмережі також відкривають нові можливості для співпраці та обміну досвідом між бібліотечними спільнотами та організаціями.

Література

1. Змисна Р., Федущко С. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. URL: https://www.researchgate.net/publication/317167419_socialni_merezi_ak_forma_sucasnoi_komunikacii_plusi_i_minusi (дата звернення : 01.04.2023).

2. Муджирі Є. Якими соцмережами користуються українці під час війни: статистика. URL: <https://speka.media/yakimi-socmerezami-koristuyutsya-ukrayinci-pid-cas-viini-doslidzennya-p22nyp> (дата звернення: 05.04.2023).

3. Пасмор Н., Фролова Н. Вебсайт та соціальні мережі як засіб інтернет-представництва університетської бібліотеки URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9694/1/pasmor_frolova.pdf (дата звернення : 01.04.2023).

4. Що таке соціальні мережі? (види, класифікація, безпека...) URL: <https://futurenow.com.ua/shho-take-sotsialni-merezhi-vydy-klassifikatsiya-bezpeka/> (дата звернення: 05.04.2023).

УДК 027.7:044](511)

Сі Сінвень,

*аспірант Харківської державної академії культури,
м. Харків, Україна*

Науковий керівник:

Давидова Ірина Олександрівна,

*докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
м. Харків, Україна*

КИТАЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗНАНЬ

Інтелектуалізація інформаційної діяльності є однією з умов та важливих наслідків інформатизації та цифровізації суспільства. Вона характеризується розгортанням когнітивної функції документно-інформаційних установ і характеризує зростання потреби використовувати більш повну, об'єктивну, точну та оперативну інформацію кожною людиною. В цьому сенсі одним із важливих напрямів формування інформаційної інфраструктури Китаю є створення національної системи знань.

Початок третього тисячоліття знаменувався посиленням ролі Китаю на світовій арені, що супроводжувалось формуванням держави інноваційного типу, розвиток якої базується на активному опануванні інформаційних та комунікаційних технологій, розгортанням мережевого інформаційного простору, посиленням системи інформаційного супроводу сфери науки і технологій. Ці ідеї були реалізовані наприкінці ХХ ст. і сформовані у вигляді поліоб'єктної бази даних, яка отримала назву Китайської національної інфраструктури знань (CNKI).

Її створення сприяло розгортанню процесів когнітивної діяльності на усіх рівнях системи документних комунікацій. Китайська національна інфраструктура знань (Chinese National Knowledge Infrastructure), була сформована як основа розвитку науково-технічного потенціалу, інформаційних і технологічних інновацій китайського суспільства. Засновниками Китайської національної інфраструктури знань виступили Центральний

комітет комуністичної партії Китаю, Міністерство освіти, Міністерство науки і техніки, Державне управління авторського права.

Цікавим є досвід роботи бібліотек з управління науковими даними в бібліотеках Китаю на платформі розподілу ресурсів CNKI. Використання цієї платформи дозволяє бібліотекам інтегрувати знання шляхом інтеграції баз даних за допомогою гетерогенної уніфікованої пошукової системи, яка уможливорює пошук цитат, даних, фрагментів текстів за конкретною темою. Платформа CNKI надає можливість бібліотекам отримувати інформацію з існуючих баз даних і на цій основі створювати власні бази професійних знань: бібліотеки навчальних ресурсів, текстових повідомлень, фактів.

У Китаї проводиться активна робота зі створення «Китайської бібліотеки повнотекстових баз даних» (CBFD), яка є одним з важливих ресурсів мережі знань Китаю. Станом на 2020 р. в CBFD було включено понад 4 млн. книг китайських і закордонних авторів, які складають базу мережі знань. Ця робота супроводжувалась відбором і перекладом кращих китайських академічних журналів, що потребувало виваженої співпраці значного кола бібліотек відносно розробки критеріїв створення корпоративної повнотекстової БД, відбору ресурсів, схем редагування контенту, шаблонів використання та широкого кола інших питань.

Китайська національна інфраструктура знань має розгалужену систему пошуку актуальних науково-технічних ресурсів і високу швидкість реагування на запити, що створює високий рейтинг порталу серед користувачів. Наприкінці 2020 року в рамках проєкту було створено Бібліотеку ресурсів знань, яка охоплює чотири основних розділи: Міжнародний центр інформаційних ресурсів. Міжнародний галузевий центр обробки даних, Центр «Ключові галузі країн G20» і Центр звітів [1].

Таким чином, Китай має унікальний досвід створення національної інфраструктури знань – інформаційного порталу, який має високу наукову цінність та затребуваність інформаційних ресурсів.

Література

1. CNKI Newsletter. 2019. Q2. URL: <https://scholar.cnki.net/cover14//newsletter/2019Q2.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).

УДК 02:004.9

Юдов Андрій Миколайович,
*аспірант Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
Збанацька Оксана Миколаївна,
*докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ

Бібліотека – це сукупність джерел інформації та подібних ресурсів, доступних певній спільноті для довідки або запозичення. Бібліотека надає фізичний або цифровий доступ до матеріалів і може бути фізичною будівлею чи кімнатою, або віртуальним простором, або тим і іншим одночасно.

Типова колекція бібліотеки може включати книги, періодичні видання, газети, рукописи, фільми, карти, гравюри, компакт-диски, документи, мікроформи, касети,

відеокасети та DVD, електронні книги, аудіокниги, бази даних та інші формати збереження даних. Розмір бібліотек коливається від кількох книжкових полиць до кількох мільйонів одиниць. Латинською та грецькою мовами ідея книжкової шафи представлена словами *bibliotheca* та *bibliothēkē*: похідні від них означають бібліотеку в багатьох сучасних мовах, наприклад, французькою *bibliothèque*.

Існують різні типи бібліотечних сервісів, що надаються сучасною бібліотекою, наприклад: тиражування, обслуговування абонементів, періодичні видання, центр навчальних ресурсів, що надає мережеві засоби з мультимедіа, та допомога в дослідженнях. Крім того, бібліотека повинна мати рекламні листівки, які міститимуть вказівки, також услужливий персонал для інформування користувачів, у котрих виникатимуть питання, послуги сканування та друку, репрографічні послуги, послуги із надання нових книг, послуги із надання архівів газет тощо. Для порівняння, традиційні бібліотечні послуги мали лише послугу тиражування, послугу надання періодичних видань, послугу бронювання, підтримку персоналу, та обслуговування абонементу [2]. Таким чином, відбулася зміна парадигми від традиційних бібліотечних послуг до сучасних, що спричинило революцію.

Основною функцією бібліотек і бібліотечного персоналу є надання користувачам точної інформації з наявних ресурсів. Багато авторів висвітлювали функції та роль бібліотек [1, 3].

Короткий перелік функцій традиційної бібліотеки наведено нижче:

- працівники бібліотеки виконують свої обов'язки у відділі комплектування, відділі каталогізації, відділі класифікації, відділі періодичних видань, а також у інших відділах за потреби;

- визначення та знаходження різних шляхів економного та якісного укомплектування книг у бібліотеці;

- придбання книг, періодичних видань, журналів через відповідних продавців за рекомендацією користувачів, та за вказівками керівництва;

- поширення видавничих каталогів серед закладів для отримання рекомендацій щодо нових книг;

- комунікація із викладачами, для отримання рекомендацій щодо різних тем та друк журналів, необхідних для навчальних програм;

- підготовка бюджету для закупівлі різних матеріалів та обладнання для бібліотеки;

- ведення обліку отриманих матеріалів як друкованих, так і цифрових;

- опрацювання доступу до матеріалів за каталогами, класифікація книг, створення покажчиків та організація колекції для її ефективного використання;

- забезпечення індексації, реферування, довідкової служби, послуг інформування тощо;

- надання інформації з традиційних джерел, включаючи доступ до цифрових ресурсів;

- надання послуг з підтримки та супроводу користувачів.

На відміну від традиційної бібліотеки, сучасні бібліотеки роблять акцент на автоматизації та цифровізації сервісів, а доступ до них здійснюється через мережу «Інтернет». Тайванський дослідник Пей-Чун Лі стверджує, що «приватні компанії зі Сполучених Штатів, Німеччини, Франції, Японії та Великобританії входять до п'ятірки найбільших власників прав інтелектуальної власності, пов'язаних із бібліотечними технологіям» [4].

Функції бібліотек тісно пов'язані з бібліотечними послугами. Порівняння традиційних і сучасних бібліотечних послуг за сервісами наведено в Табл. 1.

Порівняння традиційних та сучасних сервісів бібліотек є важливим, адже вони мають вирішальне значення для створення сучасної бібліотеки. Перш за все, люди повинні змінюватися відповідно до часу. По-друге, необхідні вдосконалення традиційних бібліотечних послуг, а впровадження нових методів і обладнання стало життєво важливим для заповнення розриву між традиційними та сучасними сервісами бібліотек за допомогою інтегрованого програмного забезпечення управління бібліотекою.

Порівняльна таблиця традиційних і сучасних сервісів бібліотек

Сервіси	Традиційні бібліотеки	Сучасні бібліотеки
Інфраструктура бібліотеки	Храм, музей. Дуже старий і погано модернізований	Новий, вишуканий, модернізований
Надання знань	Суспільство, студенти тощо	Студенти, академіки, лабораторії, дослідники
Бібліотека створює	Книги, журнали тощо	Книги, компакт-диски, DVD-диски, журнали та газети, електронні ресурси тощо
Бібліотечка обробка для запису	На картках	В записах онлайн-каталогу
Технічна обробка бібліотек	В реєстрі вся робота ручна	Вся робота систематична і автоматизована
Послуги бібліотек	Надаються у ручному режимі	Надаються в автоматичному режимі
Використане програмне забезпечення	Програмне забезпечення не використовується	Програмне забезпечення обов'язкове
Режим роботи бібліотеки	У ручному режимі	Лише програмним забезпеченням
Інструменти посилань	Бібліотечний покажчик	Бази даних, електронні збірники
Захист транзакцій користувача	Не обслуговується	Підтримується
Нагадування про протрочення повернення	Вручну	Нагадування користувачу електронною поштою та телефоном
Освітня кваліфікація	Не розглядається серйозно, працює на основі довіри	Користувачі мають необхідну кваліфікацію
Ефективність	Менш ефективний	Більш ефективний
Фактор часу	Забирає багато часу	Забирає менше часу
Необхідний простір	Потребує менше простору	Сучасне обладнання потребує більше простору

Електронні бібліотеки – це систематичні засоби збору, зберігання, організації та розповсюдження інформації та знань у цифровій формі. Було зроблено висновок, що для швидкого зростання сучасних бібліотечних сервісів особливо потрібні інформаційні технології, адже інтернет і пов'язані з ним технології відкрили абсолютно нове середовище для надання ліпших інформаційних послуг і ресурсів для користувачів. Майбутнє може вимагати від бібліотекарів переорієнтації, креативного мислення та опанування нових технологічних навичок для створення послуг і ресурсів, де їхні навички структурування та організації інформації використовуватимуться якнайкраще. Щоб впоратися з сучасними тенденціями, бібліотекарі, маючи бачення традиційних шляхів, повинні адаптуватися до соціальних і технологічних змін.

Література

1. Anwarul Islam M., Ikeda M. Convergence issues of knowledge management in digital libraries: Steps towards state-of-the-art digital. *VINE*. 2014. Vol. 44, No.1. P.140–159. URL: <https://doi.org/10.1108/VINE-05-2013-0029> (дата звернення: 12.04.2023).

2. Griffiths J.-M. The changing Role of Librarians: *Managing New Technologies in Libraries Vistas in Astronomy*. 1995. Vol. 39, Part 2. P. 127–135. URL: [https:// doi:10.1016/0083-6656\(95\)00065-U](https://doi.org/10.1016/0083-6656(95)00065-U) (дата звернення: 12.04.2023).

3. Katsirikou A., Sefertzi E. Innovation in the every day life of libraries. *Technovation*. 2000. Vol. 20, Issue 12. P. 705–709. URL: [https://doi.org/10.1016/S0166-4972\(00\)00004-3](https://doi.org/10.1016/S0166-4972(00)00004-3) (дата звернення: 12.04.2023).

4. Lee P.-Ch. Technological innovation in libraries. *Library Hi Tech*. 2020. Vol. 39. P. 574–601. URL: <https://doi.org/10.1108/LHT-07-2020-0163> (date of access: 12.04.2023).

УДК 027.5:004](477)

Бабіч Тетяна Віталіївна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Бачинська Надія Анатоліївна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ І КАНАЛИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

Глобальні зміни, які нині відбуваються в українському суспільстві, спонукають представників різних галузей упроваджувати цифрові технології, визначати нові способи подолання суперечностей і кризи, шукати нові шляхи розвитку та форми своєї діяльності.

Сьогодні надзвичайно важливим аспектом інноваційних процесів в українських публічних бібліотеках є розбудова нових напрямів: від організації бібліотечного простору, здійснення соціокультурної, маркетингової та фандрейзингової діяльності до адвокації у бібліотечній сфері. На сучасному етапі цінність бібліотечно-інформаційної діяльності полягає у поєднанні традиційних та інноваційних засобів роботи з розкриття власних бібліотечних фондів через використання різних форм і засобів, вибір яких притаманний кожній окремій бібліотеці залежно від читацького контингенту.

Головною метою інновацій, які останні кілька років активно упроваджуються у практику роботи публічних бібліотек, є покращення обслуговування користувачів, створення комфортних умов для якісного задоволення читацьких інформаційних, освітніх, дозвіллевих потреб, а також забезпечення розумного балансу між необхідністю впровадження інновацій та збереженням перевірених часом бібліотечних традицій, оскільки істинний смисл інновацій полягає саме в їх позитивному впливі на якість обслуговування користувачів.

Бібліотеки володіють найціннішим і найперспективнішим ресурсом у сучасному світі – інформацією. Нова концепція розвитку суспільства значно підвищує значення і соціальний статус бібліотеки щодо забезпечення доступу до культурного надбання людства.

У цих умовах публічна бібліотека покликана стати інформаційним центром регіону, громади та зони свого обслуговування, а головне – найдемократичнішим джерелом доступу до інформаційних ресурсів, адже в сучасному світі вже недостатньо володіти інформацією, зростає роль бібліотеки як провідника у світі інформації, яка не тільки видає друковану книгу, але може доставити її безпосередньо до місця роботи, навчання, проживання, відпочинку тощо. Саме тому бібліотечний сервіс повинен все більше орієнтуватися на

потреби свого користувача, створення оптимальних форм популяризації інформаційних ресурсів та надання якісного бібліотечного обслуговування.

Нині бібліотеки створюють та репрезентують на своїх сайтах, у соціальних мережах, на власних YouTube-каналах, блогах, форумах електронні покажчики, дайджести, бібліографічні огляди, тематичні бібліографічні списки, презентації, віртуальні виставки, відеопрезентації, мультимедійні видання, календарі знаменних і пам'ятних дат. Ці ресурси відрізняються за жанрами, каналами транслявання, взаємодією та адресністю [1].

Книжкова виставка – це традиційна найпопулярніша форма масової роботи з читачами, орієнтована на мінімальні тимчасові витрати щодо інформування про зміст бібліотечного фонду, нові надходження, популяризацію кращого, тобто – всебічне розкриття фонду. Виставкова робота обумовлена також соціальною місією бібліотеки – формувати, зберігати, поширювати, розвивати. Таким чином, книжкова виставка – це візитівка кожної бібліотеки, за якою можна оцінити як якість фонду, так і стиль її роботи.

Моніторинг сайтів обласних універсальних наукових бібліотек України (ОУНБ України) довів, що сьогодні найбільшій популярності набули віртуальні виставки – новий інформаційний продукт бібліотек, що позиціонується як консолідація традиційного книжкового і новітнього цифрового способу представлення інформації, який популяризує книжковий фонд, пропонує зацікавитися певною темою, надає можливість звернутися до інших ресурсів інтернету за відповідною тематикою тощо.

Соціальні мережі, форуми, блоги – це ті канали, які дозволяють практично миттєво поширювати інформацію на велику аудиторію, використовуючи різноманітні маркетингові рішення. Бібліотеки, які прагнуть бути сучасними та орієнтованими на користувачів, використовують власні акаунти у соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twitter, Pinterest), месенджерах (Telegram, Viber, WhatsApp), відеохостингу (YouTube) та активно ведуть роботу з популяризації своїх ресурсів на цих платформах. Такі бібліотеки мають значний потенціал як для популяризації бібліотеки, так і є платформами для апробації затребуваності бібліотечних інформаційних ресурсів [2].

До прикладу, на сайті Чернігівської ОУНБ України ім. В. Г. Короленка (<http://libkor.com.ua/#>) у розділі «Ресурси» представлено бази даних власної генерації (Електронний каталог, Зведений каталог періодичних видань, Електронна бібліотека, Галерея власницьких знаків, Нові надходження, Календар знаменних дат, Віртуальні виставки). Бібліотека має активні сторінки у Facebook (<https://www.facebook.com/bibliotekaChernigiv/>), Instagram (https://www.instagram.com/biblioteka_chernigiv/), Telegram (<https://t.me/bibliotekaKorolenkaChernigiv>) де, зокрема, активно популяризує нові надходження до фонду, публікує цікаві дописи про авторів книжок («Дерек Ленді – ірландський письменник-фантаст та сценарист»), відзначаючи річницю й знакові події у житті нашої країни через представлення тематичних підбірок книжок («Історична правда про голодомор і не тільки») тощо. На каналі у YouTube (https://www.youtube.com/@biblioteka_chernigiv/playlists) представлено розділи з популяризації інформаційних ресурсів бібліотеки: «Віртуальні виставки» (16 відео), «Етер «Бібліотайм»» (58 відео), «Відеоновини» (455 відео). Треба зазначити, що у Facebook користувацька аудиторія становить понад 2,7 тис. підписників, Instagram – 554, YouTube – 419, Telegram – 65.

Отже, з розвитком інтернету бібліотеки одержали нові можливості, форми і канали з популяризації своїх ресурсів, а також нову категорію користувачів – віртуальних, тобто тих, які користуються послугами бібліотеки онлайн, маючи доступ 24/7. Розвиваючи інноваційні форми роботи, надаючи дистанційний доступ до інформаційних ресурсів, публічні бібліотеки України створюють віртуальні простори, де успішно поєднують традиційні та цифрові технології.

Отже, у сучасних умовах нагальним є пошук раціональних способів управління змінами, які відбуваються в інформаційному просторі, своєчасного і якісного надання користувачеві затребуваної інформації, послуг та власного бібліотечного продукту. Сьогодні вже є очевидним, що саме інноваційний шлях розвитку бібліотек із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечить виконання покладеної на них

відповідальної соціальної місії – створення національного науково-культурно-освітнього простору.

Література

1. Кропочева Н. Особливості змісту та технологій висвітлення інформаційних ресурсів мережі освітянських бібліотек в умовах воєнного стану. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 2. С. 19–27.

2. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36–48.

УДК 005.8:005.57:027.5

Бугайчук Ірина Олегівна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Кириленко Катерина Михайлівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

Одним із інструментів паблік рилейшнз є проєктна діяльність. Вона дозволяє залучати до співпраці меценатів та організації, знаходити додаткові джерела надходжень для вирішення актуальних соціальних, бібліотечних питань та реалізації творчих ідей. Представлена діяльність дозволяє розвиватися публічним бібліотекам у інформаційно-інноваційній сфері, удосконалювати бібліотечний простір та фонд, а також покращувати фінансове становище за підтримки партнерів.

У сфері проєктного менеджменту публічні бібліотеки здійснюють діяльність за різноманітними напрямками, серед яких [9]:

– *організаційно-функціональний*: коротко- та середньострокова стратегія розвитку бібліотеки; створення нових структурних підрозділів (відділів, секторів, служб); застосування сучасних інструментів та методів комунікації з соціумом тощо;

– *соціально-кадровий*: упровадження нових форм управління персоналом; розроблення й реалізація програм фахового розвитку співробітників; розширення можливостей професійних комунікацій та онлайн-мобільності;

– *інформаційно-технологічний*: створення власних електронних продуктів; запровадження електронних послуг; упровадження сучасних засобів та методів захисту інформації тощо;

– *економіко-правовий*: стратегічне планування бюджетування; упровадження правових норм захисту виробників та розповсюджувачів інформаційних продуктів і послуг, їх інформаційний та консалтинговий супровід; співпраця із законодавчою гілкою державної влади в розробленні проєктів оновлюваного бібліотечного законодавства; участь у розробці й запровадженні нових нормативно-правових актів, стандартів, правил, тощо;

– *науково-дослідний*: комплексне використання форм і методів досліджень, орієнтованих на вдосконалення діяльності бібліотечних установ, пошук оптимальних шляхів вирішення наявних проблем; моделювання бібліотечних аналітичних, науково-дослідних, моніторингових розробок тощо;

– *інтеграційний*: створення консорціумів, корпоративних бібліотечних об'єднань; партнерство в реалізації спільних європейських та інших міжнародних проєктів; організація інформаційних порталів; започаткування професійних товариств, асоціацій; використання в бібліотечній сфері форм і методів міжнародного співробітництва;

– *освітній та культурно-просвітницький*: організація спеціальної проєктної діяльності користувачів з метою ефективнішого застосування ними інформаційних ресурсів та послуг, формування інформаційної культури [9].

Для прикладу, на сайті Одеської національної наукової бібліотеки (ОННБ) у розділі «Партнерські проєкти» [5] висвітлюється інформація про проєктну діяльність, яка є запорукою успіху публічної книгозбірні. ОННБ активно співпрацює з вітчизняними установами та бібліотеками по реалізації різноманітних проєктів. Бібліотека за участі Громадської організації «Одеська міська федерація шахів» організувала спільний проєкт «Хід конем», метою якого була організація безпечного та гостинного місця для проведення різноманітних зустрічей, роботи з людьми різних вікових категорій тощо [11]. За підтримки Ротарі клубу «Одеса-Рішельє» книгозбірня створила проєкт «Конкурс читацьких відгуків «КНИГОЛЮБ»», що покликаний відбирати найкращі відгуки та нагороджувати переможців стипендіальними нагородами [3].

Для організації зв'язків з громадськістю значним є внесок відділу міжнародних проєктів, який бере активну участь у координації партнерських проєктів міжнародної співпраці ОННБ з інституціями культурної дипломатії країн Європи і Америки, Австралії, Африки [4]:

– «Вікно в Америку» – інформаційно-ресурсний центр, який надає актуальну інформацію про США та поповнює фонди книгозбірні іноземними виданнями. Завдяки участі бібліотеки 2014 року у грантовому конкурсі від Американського посольства було відкрито електронний читальний зал;

– Німецький читальний зал в Одесі – відкритий за підтримки Гете-Інституту та ОННБ. В читальному залі проводять різноманітні заходи (засідання читацьких клубів, зустрічі з видатними діячами німецької культури тощо), організовуються книжково-інформаційні виставки та конкурси для кращого пізнання культурної та літературної спадщини Німеччини.

Фахівці Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) активно працюють над віртуальними тематичними проєктами. В них подається цікава інформація з досліджень різного тематичного спрямування [2]:

– науково-просвітницький проєкт «Іноземна реклама у Харкові: 100 років тому» [2];

– електронний бібліографічний ресурс «Історія Харкова у пам'ятних дошках» [2];

– меморіальний проєкт «Актуальна спадщина Любові Борисівни Хавкіної» [2];

– інформаційний проєкт «Винахідники Харкова – читачі Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка» [2].

– Публічна бібліотека разом з відомим партнером Українською бібліотечною асоціацією (УБА) за участі зарубіжних організацій створює та реалізовує спільні проєкти, що дозволяють бібліотеці підвищувати імідж та зв'язки з громадськістю в українському та зарубіжному культурному просторі. Так, до прикладу, представлено діючі та завершені проєкти:

– «Бібліотечний інтерактив: цифрові інструменти для освіти та саморозвитку» – проєкт був проведений у липні-вересні 2020 року Харківською державною науковою бібліотекою імені В. Г. Короленка спільно з Харківським обласним відділенням ВГО Українська бібліотечна асоціація за підтримки Європейського Союзу за програмою Дім Європи з метою навчання користувачів основам медіаграмотності з використанням цифрових інструментів [1];

– «Покращення можливостей для освіти, самоосвіти, творчої самореалізації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Харкові та Харківській області» – метою проекту є організація навчання комп'ютерній грамотності та користуванню сучасними інструментами е-урядування, організація психологічної підтримки за допомогою проведення арт-тренінгів (за підтримки фінансування німецьким урядом та німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)) GmbH [7];

– «Бібліотечна енциклопедія Харківщини» – регіональний корпоративний проєкт, мета якого – інтелектуальна інтеграція для виявлення загального здобутку бібліотечної галузі регіону та його популяризація [8];

– «Школа бібліотечного журналіста» – проєкт створено за грантової підтримки програми «Бібліоміст» IREX/Україна, інформаційного партнерства НВП «Ідея» та журналу «Бібліотечний форум України»; його метою є сприяння професійному розвитку бібліотекарів і створення позитивного іміджу бібліотек як безкоштовних загальнодоступних центрів доступу до інформації через ЗМІ різного рівня, бібліотечні ЗМІ (електронні та друковані) та через сайти і сервіси Web 2.0, 3.0. [8];

– «Бібліотека у програмі сприяння парламенту України» – метою проєкту є створення інформаційних центрів, де громадяни матимуть можливість отримати інформацію від органів державної влади та дізнатись, яким чином можна долучитись та вплинути на законодавчий процес [8];

– «Французька весна в Україні 2022» – участь у культурних заходах (зустрічі з сучасними французькими письменниками, художниками тощо), спільно з Альянс Франсез м. Харкова [6].

Книгозбірня має значний досвід у використанні сучасних онлайн-сервісів для цифрової комунікації. Так, з березня 2020 року ХДНБ імені В. Г. Короленка стала офіційним хабом Національного проєкту Освітня онлайн-платформа «Дія. Цифрова освіта». Завдяки цьому проєкту кожна людина може долучитися до навчання з цифрової грамотності та опанувати певні навички для безпечного поведіння у цифровому суспільстві [12].

Протягом року Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія організовує просвітницькі проєкти, що зорієнтовані на потреби громадськості [9]:

– Всеукраїнський проєкт «Пункти складання іспитів» – визначення рівня володіння державною мовою в бібліотеках [9];

– «Maker Space. Технології майбутнього» – творчі зустрічі та майстер-класи для ознайомлення та опанування сучасних принципів роботи з 3D-принтерами та 3D-ручкою [9];

– Регіональний проєкт «Письменники, короновані словом» – ознайомлення з творчістю відомих українських письменників [9];

– «Імена: відомі та повернені із забуття» – цільові групи читачів будуть знайомитись з життям та творчістю відомих та незнайомих українських письменників [9];

– «Українське вікно до японської душі» – жителів та гостей міста через мультимедійну ілюстрацію будуть знайомити з історією та культурою Японії, уособлену у відомих письменниках та інших діячах культури в контексті її духовного розвитку [9] тощо.

Отже, проєктна діяльність є одним з інструментів паблік рилейшнз, який дозволяє залучати до співпраці організації та меценатів для вирішення актуальних питань, реалізації цікавих ідей. Книгозбірні ініціюють проєкти за різноманітними напрямками, що охоплюють різні сфери суспільного життя. Співпраця з партнерами дозволяє підвищити імідж публічної бібліотеки не лише у місцевому регіоні, але й за його межами.

Література

1. Бібліотечний інтерактив: цифрові інструменти для освіти та саморозвитку : ХДНБ ім. В. Г. Короленка. *Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка*. URL: <https://korolenko.kharkov.com/novyny-ta-podii/2781.html> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Віртуальні тематичні проекти : ХДНБ ім. В. Г. Короленка. *Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка*. URL: <https://korolenko.kharkov.com/v-proekty.html> (дата звернення: 12.04.2023).
3. Конкурс читацьких відгуків «КНИГОЛЮБ». *Одеська національна наукова бібліотека*. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2948 (дата звернення: 11.04.2023).
4. Міжнародне співробітництво. *Одеська національна наукова бібліотека*. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2109 (дата звернення: 11.04.2023).
5. Партнерські проекти. URL: http://odnb.odessa.ua/view_cat.php?cat=37 (дата звернення: 11.04.2023)
6. План роботи Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка на 2022 рік. Харків : 2021. 88 с. URL: plan-roboty-kharkivskoi-derzhavnoi-naukovo-biblioteki-im.-v.-h.-korolenka-na-2022-rik.pdf (kharkov.com) (дата звернення: 12.04.2023).
7. Покращення можливостей для освіти, самоосвіти, творчої самореалізації та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у Харкові та Харківській області | Проекти та гранти. *Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. Бібліотека*. URL: <http://surl.li/hiytn> (дата звернення: 11.04.2023).
8. Проекти та гранти. *Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка*. URL: <https://library.korolenko.kharkov.com/proekty-ta-granty/> (дата звернення: 14.03.2023).
9. Проектна діяльність бібліотеки. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://surl.li/hiytq> (дата звернення: 12.04.2023).
10. Просвітницькі проекти для населення. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека*. URL: <https://www.libr.dp.ua/projects.html> (дата звернення: 12.04.2023).
11. «Тисячоліття доквілля»: до дня створення Програми ООН з охорони навколишнього середовища (ЮНЕП). *Одеська національна наукова бібліотека. Офіційний вебсайт*. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3939 (дата звернення: 11.04.2023).
12. Хаб цифрової освіти. *Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка*. URL: <https://library.korolenko.kharkov.com/digital-education-hub/> (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 002:821.161.2

Катеринич Тетяна Юріївна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Медведєва Валентина Миколаївна,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ КНИГИ В КОНТЕКСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Книжковий ринок є одним із сегментів товарного ринку, на якому взаємодіють споживачі та виробники особливого продукту – книги, що на сучасному етапі розвитку

суспільства позиціюється як найважливіший антропогенний (людиноутворюючий) та соціогенний (суспільноутворюючий) фактор.

Книга – унікальна форма створена людиною для збереження соціокультурного досвіду, що призначена для його численного відтворення та передачі у часі та просторі від людини до людини, від людини до суспільства і навпаки, тобто транслявання та акумулювання історичного досвіду людської діяльності в соціумі. У цьому контексті надзвичайно важливим напрямом з боку державного управління є сприяння розвитку книжкової галузі в усьому різноманіття напрямів, пов'язаних із реалізацією даної місії.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. вітчизняна книжкова галузь зазнала фундаментальних змін, пов'язаних із плюралізмом політичних поглядів, свободою підприємництва та конкуренцією. Розвиток книжкових відносин призвів до реформування практики підготовки та випуску книжок, змін у структурі та змісті редакційно-видавничого процесу, багатьох інших характерних для книжкової галузі аспектів діяльності.

У 2016 р., з метою покращення умов для ефективної діяльності суб'єктів книжкового ринку та розвитку нових видавничих проєктів, було створено профільну інституцію – Український інститут книги. Основною метою цієї державної установи є формування державної політики в книжковій галузі, проведення промоції книгочитання в Україні, підтримка книговидавничої справи, розвиток перекладацької діяльності та популяризація української літератури [2].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері», діяльність Українського інституту книги спрямована на «створення організаційних, адміністративних та культурологічних умов для перетворення вітчизняної видавничої справи на культурну індустрію європейського зразка, формування єдиного книжкового ринку в країні, забезпечення за допомогою вітчизняної книги вільного доступу громадян України до всіх сфер сучасних знань, відродження культури читання» [2]. У свою чергу це передбачає: розробку та реалізацію різноманітних креативних проєктів та спеціальних програм, спрямованих на популяризацію книг різних жанрів, написаних українськими авторами і виданих вітчизняними видавцями серед споживачів як в Україні, так і за кордоном.

Варто зауважити, що україномовне книговидання в міжнетичній взаємодії на макрорівні являє собою динамічний процес, що в цілому визначається політичними та економічними зв'язками пострадянських країн; воно має власну договірно-правову базу, хронологію, матеріальну спрямованість та відображення в суспільній свідомості [1]. Україномовна книга є найважливішим елементом книжкової культури як частини національної, світової культури включає сукупність результатів матеріальної та духовної діяльності людей, втілених в книзі. Україномовна книга відображає цінності та норми національної культури і сприяє формуванню позитивної національної ідентичності.

Схвалена Кабінетом Міністрів України Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» [4] базується на розвитку процесів демократизації книжкової справи; передбачає удосконалення правового, адміністративного, господарського, фінансово-економічного механізмів україномовного книговидання; орієнтує галузь національного книговидання України на перегляд організаційної структури книговидання та розробку дієвого механізму впливу споживачів україномовної книги на формування видавничих планів.

Основними напрямками концепції Українського інституту книги, спрямованої на україномовне книговидання є: підтримка української мови як державної; укріплення позицій української мови у світі з метою подальшого розвитку політичних, економічних, соціокультурних та мистецьких стосунків з зарубіжними країнами і українськими діаспорами в них; формування позитивного ставлення до України в світовому суспільстві.

Важливу роль в контексті популяризації української літератури відіграють різноманітні заходи – виставки, ярмарки, семінари, конференції, відкриті лекції та ін. – національного та міжнародного рівня.

Так, наприклад, у 2021 р. Український інститут книги взяв участь у роботі 73-го Франкфуртського книжкового ярмарку, учасниками якого, незважаючи на гібридний (онлайн/офлайн) формат, стали представники 80-ти країн. В рамках програми ярмарку було проведено дискусію «Українська література як частина європейської цивілізації. Формування зовнішнього канону української літератури та його переклад іноземними мовами» за участю провідних вітчизняних україністів та літературознавців: О. Пахльовської, Г. Грабовича, Т. Гундорової, В. Махна, О. Галети та Р. Семківа [3]. Під час обговорення учасники дискусії порушили низку питань щодо присутності української літератури в європейському культурному середовищі. Серед них: відсутність якісних перекладів на основні європейські мови (англійську, німецьку, французьку та італійську) творів українських письменників XIX – початку XX ст.; формування зовнішнього канону – через книжковий ринок чи державну політику; особливості промоції української літератури на різні аудиторії та її рецепція масовим читачем і академічним; інструменти для мотивації гравців зарубіжного книжкового ринку братися за переклади української літератури; канон як корпус текстів чи набір цінностей та інші [1].

Участь в міжнародних виставках та ярмарках сприяє популяризації національних творчих традицій України, висвітленню інновацій окремих видавців, опануванню закордонного досвіду створення, виробництва та поширення книжкової продукції, що відповідно сприяє відтворенню ідей на внутрішньому книжковому ринку країни.

Література

1. УІК ініціював на Франкфуртському книжковому ярмарку дискусію про зовнішній канон української літератури. Український інститут книги. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/uiik-iniciyuvav-na-frankfurtskomu-knizhkovomu-yarmarku-diskusiyu-pro-zovnishniy-kanon-ukra-nsko-literaturi> (дата звернення: 03.05.2023).

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 10. с. 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/954-19#Text> (дата звернення: 03.05.2023).

4. Мамонова Г. На Франкфуртському ярмарку обговорюють тему української літератури в Європі. *Національна спілка письменників України*. URL: <http://surl.li/hixtw> (дата звернення: 03.05.2023).

5. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-p#Text> (дата звернення : 03.05.2023).

*Кузьменко Даниїл Олегович,
здобувач ОС «Магістр»
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Рева Тетяна Сергіївна,
кандидатка політичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ БІБЛІОТЕК: СУТНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

В умовах новітніх суспільних трансформацій слід зазначити, що серед соціально-економічних, геополітичних, екологічних та інших проблем сучасного суспільства особливе місце посідають процеси трансформації загальнолюдських цінностей і ціннісних орієнтацій, у яких важливу роль відіграє бібліотека.

Бібліотека сьогодні розглядається як соціально-культурний інститут, головна мета якого полягає у створенні, розвитку, зміцненні культури для соціалізації молоді та передачі їй накопичених культурних цінностей суспільства загалом. У сучасних умовах бібліотеки виконують загальну соціально-культурну функцію у суспільстві, що спонукає їх переглянути стереотипи і по-новому будувати соціокультурну діяльність.

Дослідження соціокультурної діяльності бібліотек розглядали вітчизняні науковці і практики: Н. Захарова, О. Кузьменко, Л. Лупіка, О. Матвійчук, Ю. Новальська, Н. Солонська, Н. Федорченко та багато ін.

У сучасних умовах постійних трансформаційних змін на перший план виходять саме соціокультурні практики як засіб адаптації громадян до навколишнього середовища та комунікації, регуляції та трансляції національної і загальнолюдської культури в її різноманітних проявах.

У даному контексті важливо визначити сутність соціокультурних практик, які сьогодні є складовою діяльності будь-якої бібліотеки. Соціокультурна практика – це будь-яка форма активності, що виявляється в соціокультурній системі, це творча діяльність, при якій перетворення громадських і духовних умов людського життя збігається зі зміною самих суб'єктів. Соціокультурна практика є свого роду адаптивним механізмом – ресурсом, що дозволяє гармонійно вбудуватися в контекст культурних і соціальних процесів. Вона відображає інтегральну систему взаємодій і комунікацій між індивідами, групами, інститутами та транснаціональними суб'єктами суспільного життя [4].

У реальному культурному просторі культурні практики змінюються відповідно до історичних, економічних і соціокультурних змін і, одночасно, зберігають основні сутнісні властивості, тобто мають транскультурну природу й смислові прогностичні проєкції [5].

Як правило, соціокультурні практики розглядаються як синонім поняття «соціокультурна діяльність». Проте соціокультурні практики в сучасних умовах постійних трансформаційних змін переважно орієнтовані на практичний результат, а саме, на задоволення конкретних запитів і потреб користувачів, на практичну реалізацію споживчих інтересів, адаптованих до сучасних умов цифрового суспільства. Бібліотеки мають досить оперативно реагувати на постійні виклики мінливого світу, трансформацію медійного середовища, надавати сучасні соціокультурні та інформаційні послуги.

На сучасному етапі соціокультурні практики бібліотеки вирізняється широким спектром використання різноманітних форм і засобів, таких як організація тематичних вечорів, зустрічі з діячами культури, читацькі конференції за участю їх авторів, усні журнали, вечори

запитань і відповідей, години цікавих повідомлень, екологічні ігри, виставкові проекти, спільна діяльність бібліотек із музеями, архівами, видавництвами, краєзнавча діяльність, *вебінари*, літературні бібліоквести, буккросинги, флешмоби та ін. У контексті соціокультурних практик бібліотеки часто розглядають рекламну та адвокаційну діяльність, зв'язки з громадськістю тощо [3, 6].

Бібліотеки трансформуються відповідно до історичного періоду розвитку суспільства та відповідних соціокультурних змін. Серед соціокультурних процесів, в яких бере участь бібліотека, можна виокремити такі: акумуляція соціально вагомих знань і управління ними, соціокультурна комунікація та розповсюдження культурного надбання людства, виробництво нового знання і соціально-історичне репродукування культурних форм.

Бібліотека сьогодні перетворюється з книгозбірні на відкритий культурно-освітній та дозвіллевий простір. Трансформація бібліотек спричинила зміну їх простору, структури, інтер'єру, дизайну. Відвідувачі бібліотеки сьогодні хочуть бачити не тільки нові книги, журнали, сучасну техніку, а й затишний, комфортний, відкритий культурний та інформаційний простір, в якому приємно проводити час [2].

У 2010 році Центром досліджень культурної політики Королівської школи бібліотечних та інформаційних наук при Копенгагенському університеті була запропонована модель діяльності публічної бібліотеки «Чотири простори», яка є сьогодні актуальною для розбудови громадянського суспільства в Україні та як така, що поєднує функції інформаційного, просвітницького, комунікаційного, творчого, культурного та дозвіллевого центру громади. Ця модель була апробована та зарекомендувала себе на практиці як успішна; в такому форматі працюють сьогодні бібліотеки Данії, Німеччині, США та інших зарубіжних країн [1].

Українські фахівці відповідно до вищезазначеної моделі розробили концепцію дизайну та наповнення чотирьох просторів сучасної бібліотеки: навчання, натхнення, зустрічей та подій, в якій надані практичні поради щодо створення та наповнення цих просторів; всі вони підкріплені прикладами, які сьогодні реалізуються бібліотеками в різних регіонах України. Проект спрямований на підтримку публічних бібліотек та громадських організацій задля створення публічних просторів у бібліотеках, які сприятимуть навчанню та практиці активного громадянства [1].

Активному поширенню досвіду трансформації бібліотек з конкретним читацьким призначенням, диференціацією напрямів сприяє пошук нових методів та форм соціокультурної діяльності бібліотек в Україні. У різних регіонах з'явилися екологічні «зелені» бібліотеки, які популяризують перехід від проблем захисту природи до екології душі, відродження моральних цінностей, бібліотерапевтичну реабілітацію людей з обмеженими можливостями тощо.

Для реалізації впровадження соціокультурних практик в багатьох бібліотеках України створені окремі відділи та певні підрозділи, що займаються соціокультурною діяльністю. Такі підрозділи сьогодні функціонують в переважній більшості публічних бібліотек, а також в окремих Національних бібліотеках України, зокрема, в Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого, Національній історичній бібліотеці України, Національній медичній бібліотеці та ін.

Отже, важливо зазначити, що сьогодні соціокультурні практики є складовою діяльності будь-якої бібліотеки; вони є свого роду адаптивним ресурсом, що дозволяє гармонійно вбудуватися в контекст культурних і соціальних процесів, що відбуваються в умовах постійних трансформаційних змін. Цифрове середовище робить діяльність бібліотек більш динамічною, доступною для значної кількості користувачів, як реальних, так і потенційних, відкриває можливості для подальшого розвитку. За бібліотеками в останні роки поступово все більше закріплюється статус соціально-культурного закладу, центру міжособистісного спілкування і змістового проведення дозвілля.

Література

1. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/bibliotek_dok_inform/Biblioteko_znavstvo_4_2020.pdf (дата звернення: 22.03.2023).
2. Лупіка Л. Сучасні бібліотеки – відкритий простір для освіти, спілкування і дозвілля Бібліотечний форум України. 2015. №2. С. 27–28.
3. Матвійчук О. Є. Соціокультурна діяльність бібліотек. URL: <http://surl.li/hidjtj> (дата звернення: 22.03.2023).
4. Соціокультурні практики. URL: http://www.ni.biz.ua/2/2_3/2_35404_sotsiokulturnie-praktiki.html (дата звернення: 22.03.2023).
6. Судакова В. М. Культурні практики та проблеми їхньої модернізації в культурному просторі сучасних суспільств. *Культурологічна думка*. 2020. № 17. С. 165–177.
7. Федорченко Н. Соціокультурна діяльність Богуславської ЦРБ. *Бібліотечна планета*. 2018. № 1. С. 23–25.

УДК 659:027(477)

Прийма Микола Андрійович,
здобувач ОС «Магістр»
ПВНЗ «Київський університет культури»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Свердлик Зоряна Михайлівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІЙНИ

У період війни бібліотеки України взяли на себе важливу місію збереження культурної спадщини та забезпечення доступу до неї в умовах військових дій. Одним зі способів досягнення цієї мети стала проєктна діяльність.

Проєктна діяльність бібліотек полягає у плануванні та реалізації проєктів, спрямованих на розвиток культурного та освітнього середовища. У період війни проєктна діяльність бібліотек стала особливо важливою, оскільки вона дозволяє забезпечити доступ до культурних ресурсів та зберегти їх для майбутніх поколінь. Окрім того, одним з головних завдань бібліотек в умовах війни є збереження та захист книжкового фонду. У зв'язку з цим, багато бібліотек розпочали проєкти з ціллю дублювання та створення резервних копій фонду. Для цього використовувалися різні методи, наприклад, створення копій електронних версій книг та документів, а також копіювання друкованих книг та документів на фотоносії. Бібліотеки створювали електронні каталоги, які дозволяли швидко знаходити необхідну літературу. Також були створені електронні бібліотеки, де можна було знайти книги, статті та інші матеріали відомих українських та зарубіжних авторів.

Одним із результатів проєктної діяльності бібліотек у період війни є збереження національної історії та культури. У складний період для країни, коли не було можливості проводити ряд заходів, пов'язаних з культурним життям країни, бібліотеки зуміли зберегти та навіть збагатити фонди архівних документів та культурно-мистецьких цінностей.

У своїй проєктній діяльності бібліотеки також забезпечують доступ до необхідної інформації для вирішення питань соціального захисту та медичної допомоги постраждалим

від війни. Бібліотекарі допомагають знаходити необхідну інформацію про соціальні програми та медичні заклади, а також збирають та передають пожертви на допомогу військовим і їх сім'ям. Так, окремим аспектом проєктної діяльності бібліотек у період війни стала підтримка військових частин, яка здійснювалася за допомогою книжкових та інформаційних пожертвувань. Бібліотеки збирають та передають на передову літературу, що допомагає солдатам знайти хвилинку відпочинку та підвищує моральний дух військовослужбовців.

Одним з прикладів проєктної діяльності бібліотек України у період війни став проєкт «Книги на передову». Його метою було забезпечення військових підрозділів та добровольців книгами та періодичними виданнями. У рамках проєкту відбувалися збори книжок та грошей на їх пересилання до зони бойових дій. Цей проєкт дозволив забезпечити українських військових необхідною літературою та навчальними матеріалами [2].

Також важливою складовою проєктної діяльності бібліотек в умовах війни є популяризація культури та інформації про історію України. Зокрема, бібліотеки організовували виставки, лекції та інші заходи, що присвячені історії становлення української державності, розвитку міжнародного співробітництва, а також подіям, що передували агресіям проти України у різні роки.

Узагальнюючи, варто зауважити, що проєктна діяльність бібліотек у період війни є важливою складовою їхньої роботи. Бібліотеки забезпечують доступ до інформації, сприяють збереженню культурної спадщини та підтримці військових частин і постраждалих від війни, надають психологічну підтримку для громади, особливо тих, хто пройшов через труднощі війни. Бібліотеки розробляють проєкти, спрямовані на підвищення психологічної стійкості користувачів, проводять тренінги з розвитку особистісних навичок, медитації та інші подібні заходи.

У сучасних умовах проєктна діяльність стає все важливішою і актуальнішою для бібліотек України, особливо у період війни та відновлення після неї. Проєктні дії можуть стати важливим інструментом для просування бібліотек як центрів культури та надання нових послуг для громади. Однак, для успішної реалізації проєктів необхідне планування, фінансування, співпраця та професійний розвиток працівників [1, с. 23].

Українські бібліотеки відіграють важливу роль у збереженні національної спадщини та забезпеченні доступу до знань. Уміння планувати та реалізовувати проєкти стає важливим інструментом для досягнення цих цілей. Розуміння важливості проєктної діяльності та навички її реалізації можуть допомогти бібліотекам України підтримувати та розширювати свою роль та забезпечувати найвищий рівень обслуговування для всіх своїх користувачів.

Література

1. Нові ідеї розвитку: від міні-гранту до проєктної діяльності : рек. тематика семінарів працівників район. і міськ. б-к / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; матеріал підгот. М. Адаменко ; відп. ред. Т. Богуш. Київ, 2018. 48 с.

2. Проєктна діяльність бібліотеки. URL: <https://bit.ly/3W22r6F> (дата звернення: 30.04.2023).

3. Тарасенко Н. Проєктна діяльність у бібліотечному обслуговуванні. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 верес. 2015 р. Львів, 2015. С. 312–316.

*Сірик Леся Василівна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Кочубей Лариса Олександрівна,
докторка політичних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ В УКРАЇНІ

Розвиток маркетингу в соціальних мережах в Україні почався з появою перших соціальних мереж на початку 2000-х років. У той час соціальні мережі в Україні були досить малопопулярні, тому маркетологи звертали на них мало уваги.

Однак з появою Facebook у 2004 році та зростанням популярності цієї соціальної мережі в Україні, маркетологи почали все більше використовувати соціальні мережі для реклами та просування своїх товарів і послуг.

У 2010 році український ринок соціальних мереж взагалі став досить значним, і з того часу маркетологи стали все активніше використовувати соціальні мережі для своїх потреб.[1]

У 2014 році після Революції Гідності та зростання розвитку інтернет-технологій, соціальні мережі в Україні стали ще більш популярними і впливовими.

З 2014 року українські маркетологи активно використовують соціальні мережі для створення брендів, збільшення продажів, взаємодії з аудиторією та збільшення своєї онлайн-присутності. Крім Facebook, популярність набули інші соціальні мережі, такі як Instagram, Twitter, LinkedIn та YouTube.[2]

Сьогодні українські маркетологи активно використовують соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, Instagram, для запуску рекламних кампаній, проведення конкурсів, розсилок та взаємодії зі своєю аудиторією. Також вони використовують соціальні мережі для збору даних про своїх клієнтів та аналізу ринку.

Загалом, розвиток маркетингу в соціальних мережах в Україні є динамічним та постійно змінюється відповідно до змін у технологіях та поведінці користувачів соціальних мереж. Однак, можна сказати, що соціальні мережі стали невід'ємною частиною маркетингової стратегії більшості компаній в Україні [3].

Новітні тенденції в маркетингу в соціальних мережах, таких, як Facebook, Twitter, Instagram, та ін, в Україні включають в себе використання інфлюенсер-маркетингу, рекламних форматів, які стають все більш інтерактивними, та зростання значення відеомаркетингу.

Інфлюенсер-маркетинг став дуже популярним в останні роки в Україні. Багато компаній співпрацюють з популярними блогерами та іншими впливовими особистостями в соціальних мережах, щоб просунути свої продукти та послуги. Це дає можливість компаніям залучати нову аудиторію та підвищувати свою популярність.

Щодо рекламних форматів, компанії використовують все більше інтерактивних форматів, таких як карусельні пости та історії, щоб привернути увагу аудиторії. Також зростає популярність рекламних ботів, які дозволяють компаніям автоматизувати процес взаємодії зі своєю аудиторією в соціальних мережах.[5]

Нарешті, зростає значення відеомаркетингу. Компанії все більше використовують відео для реклами своїх продуктів та послуг, а також для збільшення залученості аудиторії. Відео

можна використовувати для демонстрації товарів, проведення вебінарів, віртуальних екскурсій та інших заходів.

Вперше за час існування двох соцмереж в Україні Instagram випередив Facebook за кількістю користувачів. За останні пів року українська аудиторія Facebook збільшилася на 800 тис. – до 16,8 млн. Натомість Instagram зріс одразу на 2,3 млн – до 17,3 млн користувачів. Також на 3,8 млн збільшилася аудиторія тих, кого можна охопити рекламними інструментами Meta – до 27,8млн.[6]

Серед українців 18–35 років понад 70% користуються Facebook, а понад 90% – Instagram. Instagram тепер випереджає Facebook серед українських користувачів до 33 років.

Стабільно зберігається тренд переважання жіночої аудиторії в обидвох соцмережах в Україні. Однак за приростом вперше чоловіча аудиторія Instagram випередила жіночу у більшості вікових категорій.

Найбільшу аудиторію 18+ років в Україні має YouTube (23,5 млн користувачів), за ним іде Facebook (16,4 млн), потім Instagram (15,8 млн) і TikTok (12 млн). Якщо дивитися у розрізі вікових груп, то серед 18–24-річних лідирує TikTok, а серед 25+ – YouTube Instagram є другим за аудиторією серед 18–24-річних та 25–34-річних. У віковій групі 35+ Facebook йде слідом за YouTube за кількістю користувачів.

Користувачі Facebook все менше заходять у соцмережу з десктопу. Використання десктопної версії тепер не перевищує 15% у всіх вікових групах.

Instagram продемонстрував приріст частки користувачів у всіх областях та обласних центрах. Facebook поки тримає лідерство за проникненням у більшості регіонів та обласних центрів, але втрачає користувачів, особливо у великих містах.

У цьому дослідженні ми використовуємо дані рекламного кабінету Facebook щодо кількості українських користувачів (без АР Крим, але з урахуванням мешканців Донецької та Луганської областей).

Водночас методологія обчислення кількості населення Держстату [6] в Донецькій та Луганській областях не враховує реальної демографічної ситуації. Тому у графіках, які потребують співвідношення з даними Держстату, ці регіони ми не враховуємо.

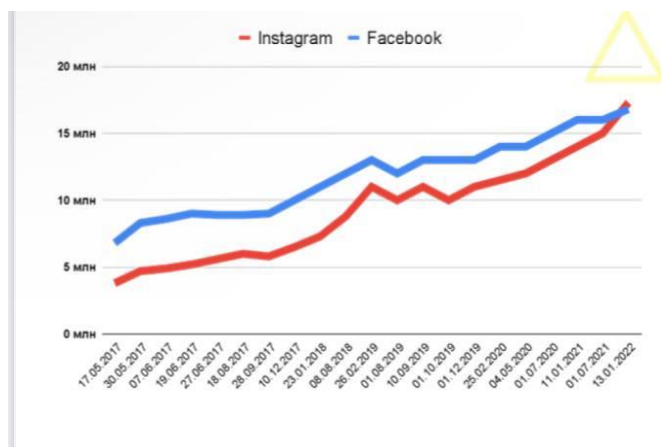

Рис. 1. Аудиторія – динаміка чисельності за 2017–2022 рік [7]

Вперше за час існування двох соцмереж в Україні Instagram випередив Facebook за кількістю користувачів. За останні пів року українська аудиторія Facebook збільшилася на 800 тис. – до 16,8 млн. Натомість Instagram зріс одразу на 2,3 млн – до 17,3 млн користувачів.

Згідно зі звітом соціальної мережі Facebook за 2022 рік, в Україні на платформі Facebook та Instagram нараховується понад 22 мільйони активних користувачів. Також, в 2022 році в Україні відбулось понад 9 мільйонів інтеракцій з рекламними оголошеннями на платформі Facebook та Instagram, а загальний обсяг рекламного бюджету на цих платформах в Україні збільшився на 21% порівняно з попереднім роком [8].

Крім того, згідно зі звітом компанії Admixer за 2022 рік, понад 90% українських рекламодавців використовують соціальні мережі у своїх маркетингових кампаніях, з яких більшість (понад 70%) віддають перевагу Facebook та Instagram. Також, зростання популярності YouTube та TikTok в Україні призвело до збільшення кількості рекламодавців на цих платформах [9].

Отже, маркетинг в соціальних мережах в Україні продовжує розвиватися, і компанії, які успішно використовують соціальні мережі для просування своїх брендів та продуктів, збільшують свою конкурентоспроможність.

Перспективи розвитку маркетингу в соціальних мережах в Україні включають такі напрями:

Збільшення ролі відеомаркетингу: з поширенням швидкісного інтернету та збільшенням кількості користувачів, які споживають відео на соціальних мережах, відеомаркетинг стає все більш популярним. Українські компанії вже почали активно використовувати відео для реклами своїх продуктів та послуг, і цей тренд може тільки зростати в майбутньому [4].

Розвиток технологій штучного інтелекту та машинного навчання: ці технології можуть допомогти компаніям аналізувати дані про свою аудиторію в соціальних мережах та створювати персоналізовану рекламу, яка буде більш ефективною у залученні нових клієнтів.

Розвиток інтерактивних форматів реклами: компанії можуть використовувати карусельні пости, історії та інші інтерактивні формати реклами, щоб привернути увагу своєї аудиторії та створити більш глибокий контакт з нею.

Розвиток мобільного маркетингу: зростаюча кількість користувачів соціальних мереж в Україні використовують мобільні пристрої для доступу до соціальних мереж. Тому мобільний маркетинг буде все більш важливим для компаній, які хочуть дійти до своєї аудиторії в соціальних мережах.

Розвиток інфлюенсер-маркетингу: інфлюенсер-маркетинг може продовжувати зростати в майбутньому, якщо компанії зможуть знайти впливових особистостей, які мають аудиторію відповідної ніші, і встановити з ними партнерські відносини для реклами своїх продуктів та послуг. Зростання популярності соціальних мереж, які спрощують взаємодію між інфлюенсерами та їхньою аудиторією, робить цей формат маркетингу все більш ефективним [2].

Розвиток соціальних комерційних функцій: соціальні мережі такі як Facebook та Instagram постійно розширюють можливості для прямих продажів на своїх платформах. Це може стати цікавим для компаній, які працюють в електронній комерції, оскільки вони можуть продавати свої товари безпосередньо через соціальні мережі, не виходячи з платформи.

Збільшення значення етичності та соціальної відповідальності: більшість користувачів соціальних мереж мають високі очікування від компаній, які використовують соціальні мережі для маркетингу. Компанії, які зосереджуються на етичних та соціально відповідальних підходах до маркетингу в соціальних мережах, можуть залучити до себе більше уваги та підтримки своїх клієнтів [5].

Отже, маркетинг в соціальних мережах в Україні має багато перспективних напрямків розвитку, і компанії, які використовують соціальні мережі для реклами своїх продуктів та послуг, можуть знайти в них потужний інструмент для залучення нових клієнтів та розвитку бізнесу.

Література

1. Великохатко І., Матвієнко С. Розвиток соціальних медіа в Україні: можливість виклики. Управління маркетингом і нові тенденції, 2019 р. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/28559/1/130-136.pdf> (дата звернення: 02.04.2023).

2. Орач О. Маркетинг соціальних мереж в Україні: огляд. Управління маркетингом і нові тенденції, 2019 р. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/28559/1/130-136.pdf> (дата звернення: 02.04.2023).

3. Ткачук А. Стан соціальних медіа в Україні у 2021 році. URL: <http://surl.li/hidub> (дата звернення: 02.04.2023).

4. Токар А. Майбутнє маркетингу соціальних мереж в Україні. Соцбейкери, 2021 р. URL: <https://www.socialbakers.com/blog/social-media-marketing-in-ukraine> (дата звернення: 02.04.2023).

5. Facebook Ads Manager

6. <https://plusone.com.ua/research/Facebook%20та%20Instagram%20в%20Україні%20-%202022%20січень.pdf>

7. Дані Державної служби статистики України Google Trends.

8. Google Ads Reach Planner.

УДК 025.2:32.019.51(470+571)

*Тітієвський Максим Олександрович,
здобувач ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Медведєва Валентина Миколаївна,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА АКТУАЛІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

Одним із найбільш ефективних інструментів формування певної моделі поведінки є пропаганда. В широкому розумінні вона являє собою інформаційне повідомлення, яке необхідно донести від адресанта до адресата, а його специфіка полягає в тому, що цей вид повідомлення несе в собі принципову ангажованість та директивність.

Відомий американський соціолог і політолог Г. Лассуелл визначає пропаганду як «управління колективними установками шляхом маніпулювання символами» [5, с. 627]. Позиціюючи пропаганду як ефективний інструмент для створення необхідної моделі поведінки індивідів у кризових для держави умовах, таких, наприклад, як війна, науковець наводить такі форми її вираження, як офіційні заяви представників держави, доповіді, публікації, листівки, плакати, виступи громадських діячів, реклама, музика, кіно та ін. [5, с. 628].

Не менш вагомим засобом пропаганди є література, в тому числі і художня [4, с. 70].

Протягом останнього десятиліття спостерігається посилення інформаційної війни, що проводиться східним сусідом відносно України з використанням засобів масової інформації, інформаційних та комунікаційних технологій, соціальних мереж, кінематографом та ін. Під виглядом плюралізму думок підтасування фактів та відверта брехня видаються за неупереджену, об'єктивну оцінку подій. Все частіше реалізуються технології дезінформації з метою впливу на аудиторію в потрібному для себе руслі, деморалізації населення, формування негативної громадської думки з тої чи іншої проблеми. Повноцінного масштабу набуває впровадження в масову свідомість хибних тез, поглядів та концепцій, а також чужорідних для українського суспільства налаштувань, цінностей та норм. Єдиною метою

подібних маніпуляцій є прагнення завадити проведенню незалежної політики і підірвати здатність протистояти агресивним задумам противника.

Одним із важливим напрямом протидії у цьому контексті є виключення пропагандистської російської літератури з українських бібліотечних фондів, що є важливою частиною інформаційних ресурсів країни, та заміна її виданнями українських авторів та якісною перекладною (україномовною) літературою.

За підрахунками фахівців, у фондах українських публічних бібліотек станом на 2022 р. знаходиться приблизно 100 млн примірників російськомовної пропагандистської літератури [1], збереження яких в умовах російсько-української війни «є неприпустимим з точки зору інформаційної безпеки нашої країни та впливу на суспільну свідомість громадян» [2].

Міністерством культури та інформаційної політики України в рамках роботи над виключенням пропагандистської російської літератури з українських бібліотечних фондів розроблено відповідні методичні рекомендації.

Передусім мова йде про книжки цілеспрямовано антиукраїнського змісту, що містять імперські наративи, сповнені шовіністичної, проросійської політики, а також пропагують насильство.

Окрім того, існує необхідність вилучення літератури, що не містить відкритої пропаганди, але є ідеологічно шкідливою. Наприклад:

- література видана за радянських часів;
- книги різних жанрів російських авторів, що видані після 1991 р. (детективи, любовні романи, дитяча література);
- профільна наукова література радянських та російських авторів, що містить ідеологічний підтекст.

Варто зауважити, що вилучення книжок, виданих за радянських часів з бібліотечних фондів України цілком відповідає особливостям їх комплектування та формування згідно до вимог актуальності та очищення від застарілої літератури.

Окрему категорію складає художня література, передусім класичні твори письменників, які заклали основи російського месіанства (О. Пушкін, Ф. Достоевський та ін.) [1].

На думку дослідників, художня література може використовуватися як засіб пропаганди тому, що обидва дискурси мають один і той самий метод концептуалізації дійсності та подібний тип впливу на аудиторію (метафоризація та навіювання відповідно). Можливість зведення художньої літератури, що за визначенням належить до високої категорії прекрасного, до пропаганди, яка має виключно утилітарні цілі, полягає в існуванні гібридного типу мови – художньої прози, яка використовує образні засоби мистецтва для вирішення практичних проблем [3, с. 79]. У художній літературі, що можна віднести до пропагандистської присутні специфічні прийоми метафоризації: побудова сюжету, перетворення фактів на події, наявність антагоніста та протагоніста, образ ворога, звернення до почуттів людини, ефект присутності, інформаційне домінування, що полягає в ретельному відборі мовних та нарративних елементів та ін.

Вилучення пропагандистської російської літератури з українських бібліотечних фондів є беззаперечно необхідним та важливим кроком на шляху до захисту національного культурно-інформаційного простору від російської пропаганди. Водночас означена проблематика вимагає наукового осмислення з позицій сучасної гуманітаристики.

Література

1. Із публічних бібліотек треба буди вилучити понад 100 млн пропагандистських книжок, зокрема й російську класику – директорка УІК. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/834171.html> (дата звернення: 12.04.2023).

2. Позиція МКІП щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. *Міністерство культури та інформаційної політики України*. 23 травня 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7171.html> (дата звернення: 12.04.2023).

4. Ezeigbo T. A. Functionality in literature: art and propaganda. *Savanna: A Journal of the Environmental and Social Sciences*. 1989. Vol. 10. Issue 1. P. 78–83.

5. John K. Literature and Propaganda. *The Australian Quarterly*. 1943. Vol. 15. No. 2. P. 68–81.

6. Lasswell H. D. The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*. 1927. Vol. 21. No. 3. P. 627–631.

УДК 027.625:004

Шость Анастасія Вікторівна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Биркович Тетяна Іванівна,
докторка наук з державного управління, професорка,
м. Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СКЛАД ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Роль електронних ресурсів у дитячих бібліотеках:

- Електронні ресурси допомагають розвивати у дітей інформаційну грамотність та комп'ютерну грамотність.
- Електронні ресурси сприяють формуванню інтересу до читання та знань у дітей.
- Електронні ресурси дозволяють дітям та їх батькам отримувати доступ до більш широкого спектру інформації та розвивати свої інтереси.
- Через електронні ресурси бібліотеки інформують дітей та їх батьків про всі наявні у бібліотеці послуги, календарі подій, тощо.

Типи електронних ресурсів у дитячих бібліотеках:

- Електронні книги та аудіокниги, які дозволяють дітям читати та слухати книги в електронному форматі.
- Електронні бази даних та енциклопедії, які містять інформацію про різні теми та дозволяють дітям швидко знаходити потрібну інформацію.
- Електронні ігри та програми, які допомагають дітям розвивати свої навички та інтереси у різних сферах.

Переваги та недоліки використання електронних ресурсів у дитячих бібліотеках:

Переваги:

- Електронні ресурси дозволяють відвідувачам швидко знаходити та отримувати необхідну інформацію.
- Електронні ресурси дозволяють дітям отримувати доступ до більш широкого спектру інформації.
- Електронні ресурси дозволяють дітям розвивати свої навички та інтереси у різних сферах.

Недоліки:

- Використання електронних ресурсів може призвести до зменшення інтересу дітей до читання традиційних книг.

– Неконтрольоване використання електронних ресурсів може призвести до залежності від комп'ютера та інших електронних пристроїв.

– Електронні ресурси можуть бути недоступні для дітей, які не мають доступу до комп'ютера або інтернету.

Способи подолання недоліків:

– Дитячі бібліотеки можуть і надалі організовувати заходи, що спрямовані на підвищення інтересу дітей до традиційних книг.

– Дитячі бібліотеки можуть контролювати використання електронних ресурсів та обмежувати час, присвячений комп'ютеру та іншим електронним пристроям.

– Дитячі бібліотеки можуть організовувати курси комп'ютерної грамотності та інформаційної грамотності, щоб допомогти дітям ефективно використовувати електронні ресурси.

Розвиток електронних ресурсів у дитячих бібліотеках:

– Розвиток технологій сприяє розвитку нових форм електронних ресурсів у дитячих бібліотеках.

– Розвиток електронних ресурсів дозволяє дитячим бібліотекам розширити свої можливості та підвищити якість обслуговування дітей.

– Для успішного розвитку електронних ресурсів в дитячих бібліотеках необхідно забезпечити необхідну інфраструктуру та комп'ютерне забезпечення, а також навчати бібліотечних працівників роботі з електронними ресурсами.

Саме тому було проведено опитування дітей молодшої школи щодо читання та їх обізнаності щодо бібліотек, зокрема електронних ресурсів. У рекомендаціях до опитування було зазначено, що анкету слід заповнювати разом із батьками. Завдяки цьому, батьки більше дізнаються про зв'язки «дитина-книга» і «дитина-бібліотека». Наприкінці анкети, була невелика стаття, де розповідалося про важливість читання для дитини. Є вірогідність, що батьки долучаться до привчання дітей до книг, зокрема, у бібліотеці. Важливим фактором у заохоченні дітей і їх батьків до читання і бібліотек слугують електронні ресурси дитячих бібліотек, які стимулюють цікавість до наявних у бібліотеках послуг і книгах.

Для успішного розвитку електронних ресурсів у дитячих бібліотеках необхідно забезпечити необхідну інфраструктуру та комп'ютерне забезпечення, а також навчати бібліотечних працівників роботі з електронними ресурсами. Окрім того, можна організовувати заходи, спрямовані на підвищення інтересу дітей до традиційних книг та проводити курси комп'ютерної та інформаційної грамотності, щоб допомогти дітям ефективно використовувати електронні ресурси.

У майбутньому можливе збільшення кількості електронних ресурсів у дитячих бібліотеках, що зробить доступ до інформації ще більш зручним та доступним для дітей. Також можливим є розвиток нових форм електронних ресурсів, що дозволить дитячим бібліотекам розширити свої можливості та підвищити якість обслуговування дітей.

Отже, електронні ресурси дитячих бібліотек є важливим інструментом для розвитку інформаційної та культурної грамотності дітей. Вони дозволяють дітям досліджувати світ, збагачувати свої знання та розвивати свої навички. Проте, необхідно пам'ятати про те, що використання електронних ресурсів може мати певні негативні наслідки, тому важливо контролювати їх використання та обмежувати час, присвячений комп'ютеру та іншим електронним пристроям.

Література

1. Дзюба Н. Й. Інформаційне представництво бібліотек України для дітей в мережі Інтернет. *Сучасна дитина та бібліотека: перспективи та проблеми розвитку відносин* :

матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. директорів обласних бібліотек для дітей, Київ, 7–10 жовтня 2014. Київ, 2014. С. 26–30.

2. Наумова В. В. Трансформація діяльності дитячої бібліотеки в цифровому середовищі : кваліфікац. робота магістра, спец. 029 « Інформ., бібл. та архів. справа », заоч. форми навчання / Наумова Вікторія Вікторівна ; наук. кер. Кушнарченко Н. М. ; рец. Курбатова З. В. ; М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т соц. комунікацій та музейно-турист. діяльності, Каф. інформ., бібл. та архів. справи. Харків, 2022. 56 с.

3. Сучасна бібліотека для дітей – центр інформації, духовного розвитку та організації дозвілля. Головна сторінка Національної бібліотеки України для дітей. URL: <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=3727> (дата звернення: 15.04.2023).

УДК 024:021

Балан Тетяна Русланівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий консультант:
Прокопенко Людмила Іванівна,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ КОРИСТУВАЧ І БІБЛІОТЕКА (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНКЕТУВАННЯ)

Національні бібліотеки є ключовими інституціями для збереження, організації та доступу до культурної спадщини своєї країни та світу. Основні завдання національних бібліотек полягають у збереженні, розвитку та популяризації національного культурного доробку, забезпеченні доступу до інформації, наданні інформаційних послуг. Вони збільшують свої фонди та забезпечують доступ до них через різні канали, включаючи інтернет та бази даних. Національні бібліотеки також проводять наукові дослідження та розробляють нові методи для збереження та доступу до культурної спадщини.

Однією з ключових складових ефективного функціонування будь-якої бібліотеки є вивчення потреб та запитів користувачів. Маркетингові дослідження, які проводяться бібліотеками з метою вивчення попиту на послуги та ресурси, є важливим інструментом для збільшення задоволення потреб користувачів та підвищення їх лояльності.

З метою визначення ролі національної бібліотеки у житті сучасних користувачів, вивчення рівня задоволеності попиту та обслуговування інноваційними та традиційними інструментами національних бібліотек України було проведено анкетування «Національна бібліотека очима користувачів». Анкетування було проведено серед студентів та випускників Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ), Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (НТУУ КПІ ім. Ігоря Сікорського), Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (НМУ ім. Богомольця), Національного технічного університету Харківський політехнічний інститут (НТУ ХПІ), Національного фармацевтичного університету (НФаУ).

Соціальний портрет респондентів становить: 68,6% – жінки, 31,4% – чоловіки, віком від 17 до 65 років. Вищу освіту мають 49%, 41,2% – незакінчену вищу, 5,9% – професійно-технічну, 3,9% – середню. Найпопулярнішою професією серед респондентів є інформаційна, бібліотечна та архівна справа, далі йдуть вчителі, юристи, економісти, фармацевти, інтернет-маркетологи, студенти та інші. 51% респондентів – студенти, 37,3% – робітники, а

5,9% – пенсіонери або науковці. Серед опитаних користувачами національних бібліотек є 45,1%, не користуються послугами – 54,9%.

Більшість користувачів національних бібліотек в Україні (48,1%) віддають перевагу Національній бібліотеці України ім. Вернадського та Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого. На другому місці знаходиться Національна наукова медична бібліотека України з 18,5%. На третьому місці розміщуються Національна бібліотека України для дітей та Національна історична бібліотека України з 14,8%. Львівська національна наукова бібліотека та Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН займають четверте місце, але в анкеті не було знайдено користувачів, які б користувалися їх послугами. Більшість користувачів національних бібліотек використовують їх послуги протягом 2-4 років (53,3%), тоді як 36,7% користувачів використовують бібліотеку менше року. Лише 10% користувачів користуються послугами бібліотеки більше 10 років.

Цікавою вийшла статистика на запитання «Ви відвідуєте бібліотеку онлайн чи офлайн?» – відповідь учасників розділилась порівну між поціновувачами бібліотеки – 60,8%. Більшість користувачів відвідують бібліотеку тільки у рідких випадках, коли не можуть знайти інформацію в інтернеті – 55,3%; відвідують бібліотеку раз на місяць – 14,9%, раз на тиждень – 6,4%. Інші користувачі відвідують бібліотеку «дуже рідко» або «майже ніколи», або «коли є настрої змінити обстановку для навчання» або «прочитати традиційну книгу, але немає можливості купити».

На запитання «З якою метою найчастіше звертаєтесь до національної бібліотеки?» – 64,7% користувачів звертаються до національної бібліотеки через навчання, 23,5% – для читання, 21,6% – для самоосвіти, через дозвілля – 11,8%, для отримання інтернет-послуг – 9,8%, для спілкування з однодумцями – 3,9%, не відвідують бібліотеку – 3,9%.

Перевагу традиційним книгам через їх естетичний вигляд та насолоду від гортання сторінок надають 64,7% опитуваних, а 27,5% надають перевагу електронним книгам за їх зручність та легкість використання, а також за їхню доступність. Деякі респонденти (2%) обирають обидва варіанти, тоді як інші віддають перевагу традиційним книгам для дозвілля, а електронним – для навчання.

Більшість користувачів національних бібліотек цікавляться художньою літературою (51%), на другому місці культура та мистецтво (39,2%), а на третьому психологія (31,4%). Право (15,9%), філософія та політологія (11,8%) також є популярними темами. Інформатика цікавить менше (9,8%), а медицина займає останнє місце (3,9%).

На запитання «Які з перерахованих бібліотечних послуг для Вас є найбільш корисним?» 82,4% користувачів вважають отримання конкретної книги, статті чи документу найбільш корисною послугою в бібліотеці. Для 47,1% користувачів важливий доступ до всіх носіїв інформації та необхідної літератури. 31,4% вважають необхідним наявність Wi-Fi зони, а 25,5% потребують сприятливих умов для роботи та уважного ставлення персоналу. Для 19,6% важливий вміст каталогів, а для 15,7% – віртуальні послуги. 13,7% віддають перевагу анонсам про діяльність бібліотеки. Для 2% користувачів важливий доступ до інтернету та розеток через війну.

Щодо пошуку інформації про послуги або електронні документи на сайті бібліотеки – 53,5% респондентів відповіли, що зручно знаходити інформацію про послуги та електронні документи на сайті бібліотеки, для 18,6% – складно, а для 11,6% – взагалі неможливо.

На запитання «Яку інформацію Ви не можете знайти на сайті бібліотеки для задоволення інформаційних потреб?» – 45,1% респондентів не можуть знайти доступ до повних електронних видань, 31,4% – не знаходять достатньо інформації про науково-дослідну роботу бібліотеки, 19,6% – не можуть знайти необхідну літературу, а 16,6% – не користуються сайтом бібліотеки.

Показники щодо відслідковування діяльності національних бібліотек у соціальних мережах наступні: 19,6% респондентів надають перевагу Телеграм, 15,7% – Фейсбук, Інстаграм подобається – 5,9%, Ютуб цікавий для 2%. Водночас є прикрит показник

байдужості до бібліотечних установ – 74,5% респондентів не цікавляться інформацією бібліотек.

Соціальні мережі національних бібліотек задовольняють запити 67,6% опитуваних; не задовольняють – 13,5% респондентів; 5,4% – не слідкують і останні сходинку займають відповіді 2,7% : «не цікаво», «не можуть відповісти, бо не слідкують».

Більшість користувачів (72,5%) приваблює можливість отримати необхідну інформацію онлайн в будь-який час та місці. Для 45,1% важливо, щоб фонд бібліотеки був універсальним, 43,1% цінують зручний та інформативний сайт, а 37,3% обирають віртуальні послуги та консультування. Кваліфіковані працівники (27,5%), масові заходи (13,7%), віртуальні екскурсії та зустрічі з цікавими людьми (9,8%), відеопрезентації книг (7,8%) та наявність потрібної літератури (2%) також є важливими факторами привабливості бібліотеки.

На питання «Що вам не подобається у роботі бібліотеки, послугами якої Ви користуєтесь?» 45,1% користувачів бібліотеки скаржаться на відсутність необхідної літератури, 41,2% не мають доступу до повних текстів документів на сайті бібліотеки, 19,6% бажають більше інформації про послуги та ресурси бібліотеки, 15,7% незадоволені сайтом бібліотеки або його відсутністю, 11,8% вважають, що бібліотека непристосована для людей з особливими потребами, 7,8% не мають доступу до соціальних мереж для додаткового ознайомлення з діяльністю бібліотеки, 4% не користуються послугами бібліотеки, а ще 4% задоволені усім.

Пропозиції респондентів щодо покращення та розширення рівня послуг бібліотеки для задоволення попиту користувачів полягають у наступному: оновлення книжкових фондів бібліотеки, створення сучасних зручних місць для користувачів, розширення функціональності офіційного сайту та додати більше повнотекстових видань до електронної бібліотеки. Також була висловлена думка, що потрібно збільшити попит на послуги бібліотеки шляхом кращої реклами та мотивування нових користувачів. Більшість респондентів задоволені рівнем послуг бібліотеки та вважають, що всі їхні потреби задовольняються.

На питання «На Вашу думку, чи потрібний бібліотеці фахівець з інтернет-маркетингу?» 49% погодились, що бібліотеці потрібен фахівець з інтернет-маркетингу для професійного та цікавого контенту, тоді як 43,1% вважають інакше. 7,8% вважають, що бібліотеці необхідний фахівець з інтернет-маркетингу через недостатню комунікацію з бібліотекою.

Анкетування показало, що більшість користувачів не відвідує національні бібліотеки через різні фактори, але ті, хто відвідує, зазвичай займаються навчанням та потребують художньої літератури. Незацікавленість користувачів для відвідування національних бібліотек може бути пояснена кількома факторами, такими як зручність доступу до інформації в онлайн-режимі, зростання конкуренції з боку інших джерел інформації, відсутність відповідних маркетингових стратегій та недостатній рівень зручності та якості послуг в бібліотеці. Користувачі відзначили, що бібліотеки у більшості задовольняють попит, але вони повинні просувати свої послуги через сучасні канали та мати комфортні простори для роботи з інформацією. Маркетингові інструменти можуть допомогти привернути увагу користувачів та збільшити свідомість про послуги бібліотеки, використовуючи соціальні мережі та інші онлайн-канали.

Для просування бібліотеки ефективними маркетинговими інструментами є: реклама у соціальних мережах, місцевих газетах та журналах, рекламних щитах; прямий маркетинг – розсилка листів і матеріалів поштою або електронною поштою потенційним клієнтам; контент-маркетинг – створення цікавого та корисного контенту для залучення уваги та бажання дізнатися більше про послуги бібліотеки; організація заходів – проведення презентацій, семінарів, виставок та інших заходів для популяризації бібліотеки та її послуг.

Бібліотеки є важливими інформаційними центрами для громадськості, але їх потенційні користувачі не завжди знають про всі можливості та послуги, які вони пропонують. Тому маркетингові дослідження є важливими для бібліотек, оскільки дозволяють зрозуміти

потреби та очікування користувачів і оцінити ефективність маркетингових заходів. Такі дослідження можуть допомогти бібліотеці розробити стратегії просування та покращити якість послуг, що допоможе залучати нових користувачів та зберігати наявних.

УДК 659:027(477)

Бурхан Микита Іванович,
здобувач ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Прокопенко Людмила Іванівна,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Рекламна діяльність є важливим інструментом популяризації позитивного іміджу міських бібліотек України. Однак, зміна споживчої поведінки та технологічного прогресу вимагає від бібліотек нових, інноваційних форм реклами.

Однією з таких форм є використання інтернет-технологій, зокрема, соціальних мереж, за допомогою яких бібліотеки створюють профілі у віртуальному просторі, публікують інформацію про свої послуги, заходи, а також рекламують електронні ресурси. Іншою інноваційною формою реклами є використання різноманітних аудіовізуальних засобів. Наприклад, відео-ролики, які розміщують на вебсайтах бібліотеки, на її каналі в Ютуб або на телевізійних екранах, що знаходяться в приміщенні бібліотеки.

Інноваційні форми реклами в бібліотеці сприяють приверненню уваги нових користувачів, збільшенню обсягів читання та популяризації бібліотеки в цілому.

У висвітленні різних форм реклами в бібліотеці необхідно також зазначити важливість аналізу результатів рекламної кампанії. Адже ефективна рекламна кампанія потребує не тільки нових технологій, а й вивчення потреб та інтересів цільової аудиторії та відповідну аналітику результатів. Тож важливо враховувати потреби та інтереси різних груп користувачів для забезпечення успішної рекламної кампанії.

Так, наприклад, у своїй діяльності Ірпінська міська публічна бібліотека ім. Максима Рильського Київської області постійно прагне вдосконалювати свої рекламні стратегії, залучати до своєї діяльності якомога більше мешканців міста та активно просувати свої послуги в онлайн та офлайн середовищі. Вона успішно використовує як традиційні, так і інноваційні методи для залучення уваги до культурно-освітньої діяльності бібліотеки. Наповнення сайту регулярно оновлюється, зокрема звіти подій, що відбуваються в бібліотеці. Окрім того, варто зазначити, що сайт бібліотеки має важливу функцію «Для слабозорих», яка дозволяє користувачам переглядати сторінки у форматі ч/б, що полегшує доступ до інформації [1].

Бібліотека має власну сторінку на платформі Facebook. Редагування цієї сторінки відбувається регулярно, зокрема, публікуються огляди зібрань та конференцій, повідомлення про нові надходження, презентації літературних творів та інші корисні матеріали [2].

Центральна міська бібліотека ім. Лесі Українки м. Львів – це відома культурна інституція, яка протягом багатьох років забезпечує доступ до книжкового фонду та інформаційних ресурсів для мешканців міста та гостей Львова. Одним з важливих напрямків

роботи бібліотеки є рекламна діяльність, яка спрямована на залучення уваги до інформаційних ресурсів, культурних заходів, проєктів організованих бібліотекою та її популяризацію. Бібліотека активно використовує інноваційні підходи до реклами, зокрема, соціальні мережі, відео-ролики, інтерактивні вебсайти та мобільні додатки. Бібліотека має сайт, сторінку в Фейсбук та канал на Ютубі.

Центральна міська бібліотека ім. Лесі Українки є однією з найбільших та найвідоміших бібліотек у місті, тому рекламна діяльність грає важливу роль у просуванні бібліотеки серед мешканців та відвідувачів міста.

Бібліотека ім. Лесі Українки активно використовує інтернет для проведення рекламних заходів та просування своїх послуг серед громадськості.

Бібліотека має свій вебсайт, який не тільки публікує інформацію про послуги та новини, пов'язані з життям бібліотеки, але й забезпечує доступ до різноманітних онлайн-ресурсів, таких як електронні книги та журнали [3].

Сайт забезпечує зручну навігацію, де всі необхідні відвідувачу розділи та інформація легко доступні. Поруч з каталогом книг та інших матеріалів, доступних для позичання, на сайті є розділ «Анонси», де користувач може ознайомитись з різноманітними заходами, які активно проводить бібліотека. Цікавою особливістю є те, що серед заходів є спеціальні івенти для переселенців, що свідчить про соціальну відповідальність та турботу бібліотеки.

Також зазначимо сторінку у Facebook, яка відома під назвою «Бібліотека на Мулярській» та є найактивнішою серед вищезгаданих [4]. Контент сторінки наповнений публікаціями анонсів нових подій, рекомендаціями книг та їх підбірок. До того ж, адміністрація повідомляє про кожну визначну українську подію, наприклад, День народження Василя Стуса [5].

Цікавим є досвід рекламної діяльності міської бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка у місті Кам'янське Дніпропетровської області. Сайт Кам'янської міської бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка висвітлює інформацію про послуги, розклад роботи, новини, проєкти та іншу корисну інформацію. На сайті також є окремі розділи про культурно-освітні заходи, проєкти бібліотеки, де можна ознайомитися зі списком минулих та запланованих заходів [6]. Бібліотека має сторінку у Фейсбук «Бібліотека на Шевченка», де публікуються щоденні події з життя бібліотеки (новинки, цікаві зустрічі, підбірки, івенти та ін.) [7].

Бібліотека підтримує тісні зв'язки з місцевими ЗМІ та медіа-партнерами, які допомагають розповсюджувати інформацію про заходи бібліотеки та події в місті. Особлива увага приділяється оформленню рекламної продукції. Бібліотека створює якісні та привабливі плакати, буклети, листівки, що дозволяють привернути увагу та збільшити інтерес до заходу. Також бібліотека активно працює зі спонсорами та партнерами, що дозволяє збільшити обсяги та якість проведених подій. Усі ці заходи дозволяють бібліотеці залучати нових відвідувачів, збільшувати свою популярність та розширювати свою аудиторію.

Отже, рекламна діяльність є важливим інструментом для популяризації міських бібліотек України, водночас зміна споживчої поведінки та технологічний прогрес вимагають від бібліотек використання нових, інноваційних форм реклами. Використання соціальних мереж, відео-роликів, віртуальної реальності та інших інтерактивних технологій можуть допомогти бібліотекам привернути нових користувачів, збільшити обсяги читання та популяризувати бібліотеку в цілому. Крім того, можна використовувати таргетовану рекламу на платформах, які підтримують цю можливість. Додатковим способом інноваційної реклами може бути використання інтерактивних технологій, таких як віртуальна реальність або інтерактивні екранні технології. Наприклад, бібліотеки можуть створювати віртуальні тури своїх приміщень, експозицій та книжкових фондів, що сприятиме залученню нових користувачів та підвищить їхню зацікавленість у відвідуванні бібліотеки. Водночас, для залучення молодих читачів можна використовувати більше інтерактивних форм реклами, таких як QR-коди, мобільні додатки тощо. Важливо аналізувати результати рекламних кампаній та ділитися досвідом з іншими бібліотеками.

Застосування різноманітних форм реклами, врахування потреб та інтересів різних груп користувачів є ключовими факторами успіху в рекламній діяльності бібліотек.

Література

1. Ірпінська міська публічна бібліотека ім. Максима Рильського. URL: <http://www.irpin-bibl.kiev.sch.in.ua> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Ірпінська міська публічна бібліотека ім. Максима Рильського. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/@biblioteka.irpin> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Центральна міська бібліотека імені Лесі Українки міста Львова. URL: <https://cbs.lviv.ua/about-us/> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Бібліотека на Мулярській. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/mylarskalibrary/> (дата звернення: 14.04.2023).
5. Бібліотека на Мулярській. До 85-річчя від дня народження Василя Стуса. Facebook. URL: <http://surl.li/hidvd> (дата звернення: 14.04.2023).
6. Кам'янська міська бібліотека ім. Т. Г. Шевченка. URL: <http://lib.kam.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2023).
7. Бібліотека на Шевченка. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/bibliotekashevchenka/> (дата звернення: 14.04.2023).

УДК 339.1:02+004.91

Ваколя Катерина Андріївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Грінберг Лариса Феліксівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

БІБЛІОТЕЧНИЙ МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Як соціальний інститут і учасник розвитку стратегічних комунікацій бібліотеки відіграють важливу роль у становленні та розвитку інформаційної взаємодії на загальнодержавному рівні, розвиваючи взаємозв'язки з усіма структурами суспільства. Насамперед йдеться про інформаційно-комунікативний супровід усіх суспільно значущих процесів і подій, що відбуваються в країні, до яких бібліотеки активно долучаються.

У сучасному світі, де цифрові технології швидко розвиваються, бібліотекам потрібно не тільки використовувати нові інструменти маркетингу, але і адаптувати свою стратегію до нових умов.

В основу класичної теорії маркетингу, розробленої Ф. Котлером [2], покладено задоволення запитів користувачів, оскільки саме воно є основним завданням виробничої діяльності установи, а реалізація маркетингу підпорядкована виконанню цього завдання.

Інтеграція основоположних принципів традиційного набору інструментів класичного маркетингу із стратегічним маркетингом відкриває широкі перспективи і можливості для удосконалення будь-якої установи [2]. І бібліотеки наразі не є виключенням.

Маркетингу в бібліотеках присвячені праці українських бібліотекознавців О. Башун, І. Давидової, Н. Кушнарєнко, Л. Петрової, Г. Саприкіна, А. Чачко. Маркетингові комунікації як

інструмент бібліотечної діяльності розглядали С. Барабаш, Г. Почепцов та ін. Питання бібліотечної реклами досліджували Н. Барна, Т. Божко, Т. Булах, М. Грет та ін. створенню позитивного іміджу сучасної бібліотеки присвячені роботи О. Башун, О. Кашкарьової та ін.

Нині нагальною необхідністю є розробка теоретичного бібліотекознавчого вивчення реклами та зв'язків з громадськістю як маркетингових інструментів, оскільки без професійно організованої рекламної та PR-кампанії інформаційно-бібліотечні установи не зможуть якісно просувати свої продукти і послуги

Про бібліотечні продукти і послуги зазвичай інформують за допомогою складників системи маркетингових комунікацій, а саме PR та реклами. Кожен із складників має свої особливості, специфічні заходи та прийоми, але вони взаємопов'язані і утворюють єдиний комплекс дій щодо популяризації власних установ та залучення аудиторії.

Інформаційно-комунікативна взаємодія в бібліотечній системі сприяє налагодженню взаємозв'язків між її учасниками, вона стає інтерактивною, мережевою формою комунікації, яка демонструє багатогранність спілкування в інформаційному середовищі і сприяє модернізації та активізації маркетингової діяльності бібліотек.

Одним з ключових елементів маркетингової діяльності бібліотек є використання соціальних медіа. У сучасному світі, де люди все більше часу проводять в мережі інтернет, соціальні медіа стають важливим каналом зв'язку між бібліотекою та її аудиторією. На думку Н. Левицької, бібліотекам потрібно активно використовувати соціальні медіа для збереження зареєстрованих користувачів та залучення нових [3].

Крім соціальних медіа, іншим важливим інструментом маркетингу є пошукова оптимізація (SEO). За твердженням Т. Гранчак, «завдання з просування інформації про бібліотеку та її матеріалів у пошукових системах, вирішує SEO-просування – стратегічно важливий комплекс дій (передусім створення семантичного ядра сайту, забезпечення унікальності контенту), який сприяє підвищенню позицій даного ресурсу в пошуковій видачі по конкретних запитах» [1, 42].

Бібліотеки можуть використовувати SEO для підвищення видимості свого вебсайту в пошукових системах, що дасть змогу залучити більше користувачів. На думку Н. Левицької [3] та О. Приступи [4] запуск рекламної кампанії в Google AdWords також може бути ефективним інструментом маркетингу. Однак, для ефективного використання нових маркетингових інструментів, стратегія бібліотек має бути спрямована на визначення і задоволення інформаційних потреб користувачів [5].

Отже, маркетингова діяльність бібліотек в умовах цифрових трансформацій вимагає адаптації традиційних стратегій до цифрових реалій, ефективнішого використання маркетингового інструментарію та інноваційних стратегій маркетингу, спрямованих на розробку креативних підходів до створення привабливого іміджу бібліотеки.

Література

1. Гранчак Т., Скітер Т. Інтернет-маркетинг у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук* / ред-кол.: Т. Гранчак (головний редактор), В. Бездрабко, А. Білощицький [та ін.] ; відп. ред. Т. Гранчак ; М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. Вип. 4. С. 36–55. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/187817/187941> (дата звернення: 01.04.2023).
2. Котлер Ф., Армстронг Г. Основи маркетингу. Київ : Науковий світ, 2020. 880 с.
3. Левицька Н. Розвиток бібліотечної справи в умовах цифрових технологій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. Вип. 1. С. 48–54.
4. Приступа О. Сучасний маркетинг у сфері бібліотечної діяльності. *Бібліотека і суспільство*. 2017. Вип. 2 (33). С. 16–22.
5. Пуховська Л., Коберник О. Використання соціальних мереж у маркетинговій діяльності бібліотек. *Бібліотека і суспільство*. 2018. Вип. 1 (36). С. 7–13.

*Крамаренко Катерина Михайлівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Дніпренко Вадим Іванович,
доцент,
м. Київ, Україна*

ВИДАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КНИГ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ

Сучасний світ швидко розвивається, і це стосується і книжкової культури. Однією з найбільш суттєвих змін в цьому напрямку стала популяризація електронних книг. За останні роки електронні пристрої та мобільні технології стали невід'ємною частиною життя людей, що спричинило різке зростання популярності електронних книг та текстів. Ця тенденція стала особливо помітною в період з 2009 по 2013 роки, коли за даними світових аналітиків, нарощування ринку електронних книг становило більше 100% щороку. Україна не залишилась осторонь цієї тенденції, але її розвиток на ринку електронних книг не є настільки інтенсивним, як у світі.

Світові аналітики вважають, що 2009-2013 роки були періодом різкої популяризації електронних книг та електронних текстів в сучасному світі завдяки стрімкому розвитку мобільних технологій. За аналітичною запискою «Формування ринку української електронної книжки: проблеми і перспективи», складеною Національним інститутом стратегічних досліджень, причинами цих змін є зміна культури і психології читання, зміна структури та змісту освіти під впливом цифрових технологій та електронних книг, реорганізація та модернізація бібліотек, вільний доступ до текстової мережі віртуальних бібліотек та інтерактивних центрів знань для пересічних громадян, зміни традиційних уявлень про час, географію та культуру, доступ до електронних книг та цифрових архівів, інноваційні видавничі стратегії та форми реклами та маркетингу.

Потрібно зазначити, що невеликі електронні пристрої дають можливість зберігати та відтворювати велику кількість інформації. Досліджуючи дану проблематику, наприклад, з юридичним використанням електронних книг на українському ринку, встановлено, що ринок має тенденцію до зростання, але не значну, однією з причин є обмежений асортимент та недостатнє фінансування. Популярність електронних книг постійно зростає, що пояснюється скороченням книгорозповсюдження, спричиненою низькою покупною спроможністю громадян, а головними гравцями на українському ринку електронних книг є «Центр педагогічної літератури», «Ранок», «Клуб сімейного дозвілля», «Фоліо», «Електронна книга», «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «Грани-Т» та інші.

Аналізуючи інформацію про розповсюдження електронних книг в Україні, можна зробити висновок, що такий формат книг вже широко використовується в освітніх закладах – для навчання та для викладання, а також доступний на національному порталі цифрової освітньої середовища. Однак, населення України надалі надає перевагу друкованим книгам, хоча їх кількість поступово зменшується. Розвиток новітніх технологій та зручностей може призвести до збільшення популярності електронних книг в майбутньому.

Світ змінюється, а науковці продовжують його досліджувати. Фахівці ринку електронних книг поділили його на два сектори: В2С (для персонального користування) та В2В (для публічного користування, такого як освіта, бібліотеки та електронні медіа). Перший сектор є вразливим перед плагіатством, тоді як другий є відкритим та має підтримку держави та

великих компаній. Лідером на світовому ринку електронних книг стане сектор B2B завдяки розвитку освіти та науки.

Електронні книги та підручники вже успішно використовуються в США, Німеччині, Франції, Великій Британії, Польщі, Китаї та інших країнах. У США в 2014 році дохід видавців, які випускали електронні книги для шкіл, склав 1,6 млрд доларів. За статистикою, у період з 2010 по 2014 роки відсоток дітей, які читали електронні книги, збільшився з 25% до 61%. У 2014 році 66% американських шкіл використовували електронні книги.

На ринку електронних книг можна виділити кілька гравців, які мають свої переваги та недоліки. Компанія Amazon має найбільший вибір електронних книг, а також пристроїв для їх читання, але має певні обмеження щодо форматів файлів та прав користування. Apple має менший вибір книг, але їх пристрої є дуже популярними, особливо серед школярів та студентів. Google має потужний каталог книг, але через правові проблеми не має можливості запропонувати доступ до всіх книг.

Наприклад, у Франції, Німеччині та інших країнах світу продаж цифрових книг має також тенденцію до значного зростання. У цих країнах одночасно з паперовими виданнями виходять електронні версії, а видавці використовують формат ePub, відмовившись від продажу у форматі pdf. Електронні книги становлять близько 3% книжкового ринку, але деякі видання, такі як юридична література, виходять лише у цифровому вигляді. Пандемія збільшила популярність електронних книг, а продаж аудіокниг зріс до 70%.

Електронні книги зараз на піку популярності. Згідно з дослідженнями, їх використання зростає в , в тому числі і в Україні. Особливо серед молоді та тих, хто займається самоосвітою. Використання рідерів стає дедалі активнішим. Завдяки технологічному розвитку електронні книги стали доступнішими та зручнішими у використанні, оскільки вони не потребують фізичного місця для зберігання та їх можна зручно переміщувати за допомогою таких пристроїв, як смартфони, планшети та електронні пристрої для читання.

Крім того, вони пропонують більше можливостей для персоналізації вмісту та швидкого доступу до інформації. Однак користування електронними книгами також пов'язане з певними проблемами. Наприклад, незаконне копіювання та розповсюдження з порушенням авторських прав може завдати значної шкоди авторам і видавцям.

Загалом, електронні книги є важливим інструментом для розвитку культури читання та самоосвіти, проте їх використання потребує уваги до різних аспектів, таких як авторські права, доступність та зручність для всіх користувачів.

Розвиток технологій відкриває нові можливості для розповсюдження електронних видань в Україні, і з часом ця форма читання стане більш поширеною. Досліджуючи дане питання можна зробити висновок досвіду, що електронна книга не замінить повністю традиційну, а стане доповненням для мінімального задоволення потреб.

Видання електронних книг сприяє розвитку культури читання та навчання, але з собою несе й проблеми, такі як захист авторських та суміжних прав, доступність їх користувачам з обмеженими можливостями, а також включає в себе низку унікальних поглядів на стан та перспективи використання даного електронного продукту.

Література

1. Європейський ринок електронних книжок у цифрах. *Читамо*. URL: <https://archive.chytomo.com/news/yevropejskij-rinok-elektronnix-knizhok-u-cifrax> (дата звернення: 23.02.2023).
2. Онищук М. Книгоіндустрія в Німеччині. *Вісник Кн. палати*. 2021. № 6. С. 18–26.
3. Остапова І. Електронна книга і традиційна книжкова культура. *Бібл. вісник*. 2003. № 5. С. 38–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2003_5_13 (дата звернення: 23.02.2023).
4. Сенченко М. Книжкова індустрія Франції. *Вісник Кн. палати*. 2021. № 10. С. 3–8
5. Формування ринку української електронної книжки: проблеми і перспективи: аналітична записка / Нац. ін-т стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>

doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/formuvannya-rinku-ukrainskoi-elentronnoi-knizhki-problemi-i (дата звернення: 23.02.2023).

7. The New York Times. URL: http://www.nytimes.com/2011/03/23/technology/23google.html?_r=0 (дата звернення: 23.02.2023).

УДК 02(477):004.9

*Лавриненко Вікторія Віталіївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Грінберг Лариса Феліксівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ РЕАЛІЯХ

В умовах тотальної цифровізації сучасного суспільства зростає інтелектуальний рівень інформаційних потреб користувачів, задоволення яких залишається сталим ключовим завданням бібліотек. Вплив цифрових технологій на трансформацію сучасних бібліотек дає змогу зберігати, організувати та забезпечувати користувачів інформацією не лише з власних фондів, а й розширити доступ до інформації з різних куточків світу, цифрові технології є надзвичайно важливим елементом діяльності сучасної бібліотеки.

Реалізація цифровізації у бібліотечній сфері, зазначає академік О. Онищенко [5, с. 3], відбувається за чотирма взаємопов'язаними напрямками:

- 1) створення і розвиток моделі цифровізованої бібліотеки.
- 2) формування фондів цифрових інформаційних ресурсів;
- 3) розвиток цифрового сервісу;
- 4) підготовка бібліотекарів високої цифрової компетентності.

Важливим є зауваження О. Онищенка, «... що йдеться саме про цифровізовану, а не цифрову бібліотеку, яка може бути в більшості бібліотек окремою структурою. А цифровізована бібліотека є закладом, де комп'ютеризовані всі і традиційні, і нові види її роботи» [4, с. 4].

Цифрові технології допомагають бібліотекам просувати свої послуги та ресурси через соціальні мережі, вебсайти, електронні розсилки та інші канали комунікації.

Порівнюючи можливості сучасних бібліотек з традиційними, О. Онищенко зазначає, що до «життя в цифрі» бібліотеки адаптуються завдяки цифровим технологіям. «... Бібліотека може вибрати не лише зі своїх фондів, а й з усіх доступних джерел в інтернет-просторі потрібні читачеві відомості з конкретної теми у вигляді згрупованого матеріалу і доставити її в будь-яку точку світу. У цьому відкрилися небувалі можливості для збільшення кількості користувачів бібліотеки» [4, с. 4].

Цілком слушно Т. Новицька зазначає, що провідними особливостями бібліотеки є «формування віртуального простору (віртуальне співробітництво, віртуальні колективи та спільноти тощо), створення й розвиток цифрової інфраструктури (електронні бібліотеки, видавництва, журнали, архіви, інституційні репозиторії), розвиток хмарних технологій, широке використання мобільних пристроїв і програм), трансформацію усталених бібліотечних понять (публікація, документ)» [2, с. 131]. «інформаційний продукт», на думку

Т. Новицької, включає в себе не тільки текстовий контент, але й графічні об'єкти, електронні препринти, віртуальні моделі, мультимедіа, програмне забезпечення, бази даних [2, с. 132].

До трансформаційних аспектів упровадження цифрових технологій у діяльність сучасних бібліотек А. Овсієнко відносить надання книгозбірнями такої ключової послуги, як безкоштовний мобільний доступ до будь-якого виду інтелектуального контенту в цифровому форматі; отримання висококваліфікованої консультативної допомоги при зверненні до інформаційних ресурсів всіх можливих видів і форматів; надання простору для інтелектуального дозвілля [3, с. 256].

Під впливом соціально-економічних трансформацій та впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в бібліотеки, О. Кузьменко та В. Загуменна констатують, що «... відбувається переосмислення та трансформація культурної функції, сутністю якої є сукупність видів діяльності, спрямованих на духовний розвиток громадян, залучення їх до цінностей вітчизняної та світової культури, створення умов для культурного дозвілля [1, с. 41].

Як зазначають О. Кузьменко та В. Загуменна, «розширюючи свої функції, бібліотека все більше запроваджує нові засоби надання доступу та обробки інформації, використовуючи для цього сучасні цифрові технології, засоби комунікації...» [1, с. 42].

Вважаючи цифровізацію у бібліотечній сфері стратегічним шляхом розвитку бібліотечної сфери, О. Онищенко розкриває «вплив цифрових технологій на трансформацію бібліотек, на перетворення їх на науково-інформаційні комплекси інтегрованих соціокультурних функцій» [4, с. 3].

Отже, впровадження цифрових технологій в діяльність бібліотек дає змогу розв'язати низку питань: ефективніше та безпечніше зберігати документи, що знижує ризик втрати документів або їх пошкодження; швидко та ефективно знаходити необхідну інформацію, що забезпечує більшу доступність та зручність для користувачів; забезпечити доступ до бібліотечного контенту незалежно від місця та часу, що робить бібліотеку більш доступною для користувачів з різних регіонів; автоматизувати багато процесів у бібліотеці, що забезпечує більшу ефективність та продуктивність роботи.

Література

1. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.
2. Новицька Т. Л. Сучасна електронна наукова бібліотека: нові реалії // *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Тернопіль, 28 квітня 2022. С. 130–133. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/18496> (дата звернення: 12.03.2023).
3. Овсієнко А. Адаптація бібліотек до реалій цифрового простору. *Соціум. Документ. Комунікація=Society. Document. Communication*. 2021. Вип. 1(12). С. 255–269. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-12-255-269> (дата звернення: 4.03.2023).
4. Онищенко О. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 3–8. URL: http://bv.nbuv.gov.ua/doc/bv_2020_1_3 (дата звернення: 1.03.2023).
5. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9. URL: http://bv.nbuv.gov.ua/doc/bv_2021_4_3 (дата звернення: 10.03.2023).

*Нездюр Емілія Олександрівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
Биркович Тетяна Іванівна,
*докторка наук з державного управління, професорка,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Сьогодні інтернет-мережа – це електронний ринок глобального масштабу де можна не тільки спілкуватися але й здійснювати успішні операції та платежі. Швидкість поширення та поглинання інформації у всевітній павутині дуже велика, тому вона широко використовується для просування власної компанії, продукту тощо.

Розвиток нових тенденцій та підходів в маркетингу стрімко росте кожного року і навіть місяця, змінюючи залученість потенційних покупців, взаємодію продавців і покупців і те, як ми рекламуємо наші продукти та послуги на ринку.

Щоб бути успішними, і встигати за диджиталізацією ми повинні передбачати такі зміни. Це також пов'язано із тим, що сьогоднішні продажі товарів і послуг не є гарантією доступності в майбутньому. Тому компанії для успішного розвитку змушені постійно стежити за новими тенденціями у своїй маркетинговій діяльності, щоб вдосконалюватися та розвиватися.

Вдало вибрані маркетингові стратегії та інструменти дозволяють компаніям відстежувати покупки клієнтів і досліджувати продукти та послуги як свої, так і своїх конкурентів. Завдяки інструментам інтернет-маркетингу можна не тільки визначити зміни в поведінці людей, але й визначити їх пріоритети.

Варто зазначити що, для того щоб залишатися конкурентоспроможним і бути й надалі актуальним на ринку, потрібно розуміти свою цільову аудиторію та її побажання щодо потреби в товарах та послугах. Але це можливо лише за умови розуміння методів інтернет-маркетингу та використання його ефективних інструментів у формуванні діяльності малого та середнього бізнесу.

У дослідженні «10 найбільш популярних інструментів інтернет-маркетингу» зазначено що «Комплексний інтернет-маркетинг складається з наступних заходів:

- залучення цільового трафіку;
- поліпшення конверсії – умов для того, щоб користувач здійснив ту чи іншу дію, наприклад, замовив товар;
- як результат – потенційні покупці стають клієнтами « [1].

Універсальні маркетингові інструменти доступні майже для будь-якого типу бізнесу, незалежно від його розміру допомагають ефективно охоплювати цільову аудиторію, підвищувати конверсію, тобто створюють умови для виконання користувачами певних дій, наприклад замовлення товарів, і перетворюють більше потенційних клієнтів на клієнтів через маркетинговий контент.

У дослідженні «5 інструментів інтернет-маркетингу, про які повинен знати кожен власник бізнесу» зазначено що «Сучасний digital-маркетинг включає у себе безліч інструментів, основними з яких є:

- контекстна реклама;
- SMM (просування в соціальних мережах)

- SEO (пошукове просування сайтів)
- контент-маркетинг
- E-mail маркетинг» [2].

SMM-маркетинг – це комплекс робіт, спрямованих на просування компанії, особистого бренду, товару або послуги в соціальних мережах, необхідних для всіх брендів.

Інтернет-маркетинг неможливий без контекстної реклами. Це тип реклами, заснований на вмісті вебсайту. Контекстну рекламу можна розміщувати на сторінках пошукових систем (наприклад, Google). Розміщення контекстної реклами в мережі оплачується за покази або посилання (за клік).

Принцип SEO оптимізації заснований на тому, що кожну хвилину мільйони користувачів у різних куточках світу шукають інформацію, вводячи пошукові запити в рядок пошуку. Пошукові системи одразу шукають найкращу відповідь на запит користувача та відображають її на сторінці результатів пошуку.

E-mail маркетинг відбувається за допомогою листування компанії з клієнтами по електронній пошті з метою встановлення взаємовідносин або продажу.

Отже, цифровий маркетинг веде до підвищення впізнаваності бренду, правильного позиціонування в мережах, збільшення клієнтської бази та прибутку. Завдяки комплексному інтернет-маркетингу можна отримати кращі результати за короткий час. Щоб отримати кращий результат, варто виділити характеристики компанії, які чітко відрізняють її послуги чи продукти від аналогічних конкурентів. Упізнаваність бренду дає продавцю постійних покупців, які завжди вибирають його, за інших рівних умов. Грамотне просування сайтів призводить до того, що разові продажі практично повністю перетворюються на довгострокові відносини з клієнтами – а це успіх бізнесу сьогодні і в майбутньому.

Література

1. 10 найбільш популярних інструментів інтернет-маркетингу.
URL: <https://marketer.ua/ua/10-naibolee-populyarnyh-instrumentov-internet-marketinga/> (дата звернення: 04.04.2023).

2. Інструментів інтернет-маркетингу, про які повинен знати кожен власник бізнесу.
URL: <https://www.itk-agency.com/5-instrumentiv-internet-marketyngu/> (дата звернення: 04.04.2023).

УДК 004.5:02

Полева Єлизавета Олександрівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Грінберг Лариса Феліксівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ВЕБСАЙТИ БІБЛІОТЕК ЯК КОМУНІКАЦІЙНІ КАНАЛИ ЗВ'ЯЗКУ З КОРИСТУВАЧАМИ

Нині всі сфери життя суспільства зазнали цифрових трансформацій, що також вплинуло і на роботу бібліотечних установ. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій

бібліотеки переводять свою діяльність у цифровий формат, що уможлиблює максимальне задоволення інформаційних потреб користувачів. Якість бібліотечних сервісів і обслуговування є найважливішим чинником серед усіх бібліотечних операцій. Тому, маючи добре налагоджену систему документообігу, збору статистичних даних та різноманітних послуг, бібліотеки вживають заходів щодо покращення регулярної взаємодії з користувачами.

Викликами, що постали перед людством у XXI столітті, стали всесвітня пандемія COVID-19 (2019) та збройна агресія РФ проти України (2022). Та, незважаючи на це, бібліотеки адаптувалися до кризових умов і забезпечували інформаційні потреби суспільства у режимі онлайн.

С. Гарагуля вважає, що «концептуально нове інформаційне середовище вимагає від сучасної бібліотеки гідної відповіді на виклики доби.» [2, с. 18]

Одним з найважливіших напрямів цифрової трансформації є зміна каналів зв'язку з користувачами бібліотек. За допомогою цифрових технологій, бібліотеки можуть пропонувати користувачам широкі можливості для доступу до інформації та послуг в будь-який час і з будь-якого місця.

Нинішні умови змушують суспільство трансформувати свої запити і вчитися працювати дистантно. С. Гарагуля наголошує, що «філософія інформаційного суспільства, ґрунтована на концепції самообслуговування, отримання інтелектуального продукту без посередників, залишає традиційній бібліотеці мало конкурентних переваг. Проте, об'єктивно оцінюючи становище, варто зацентруватися на тих інструментах і технологіях, залучення яких у бібліотечний контекст дасть змогу істотно осучаснити методику бібліотечної роботи та актуалізувати бібліотечну практику відповідно до вимог сьогодення.» [2, с.18]

Вебсайт бібліотеки є одним з найважливіших каналів зв'язку з користувачами. Він безпосередньо є цифровою версією фізичної установи.

На думку В. Бондаренко, вебсайт як інтерактивне представництво в мережі «Інтернет», віртуальне обличчя бібліотеки, плацдарм для репрезентації її можливостей, інформаційного потенціалу та змісту послуг, має слугувати здійсненню таких функцій: представницька, інформаційна, комунікаційна, навігаційна, коригуюча, функція дослідження соціальної структури користувачів. [1, с. 178]

Комунікаційна функція бібліотечного сайту полягає в забезпеченні можливості з'єднання між документом і користувачем, передбачає надання потрібної інформації через реалізацію певних форм і засобів за допомогою електронних технологій [1, с. 178]

На сайті можна знайти інформацію про структуру бібліотеки, її керівництво, про послуги, які вона надає, які заходи проводить, скористатися електронним каталогом і т.д.

Т. Гранчак зазначає, що «бібліотеки при створенні своїх вебсайтів, використовуючи електронні технології, істотно розширюють бібліотечний сервіс...» [3, с.16]

На підставі аналізу ефективності обслуговування користувачів за допомогою інтернет-сайту бібліотек, Ю. Кобітович стверджує, що «перевагою вебсайтів є те, що бібліотеки можуть не лише краще забезпечувати інформаційні потреби користувачів, а й представляти на розгляд широкому загалу свої інформаційно-аналітичні продукти, знайомити з послугами, які вони надають, та інформувати про свою діяльність» [4, 3].

На прикладі Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олесь Гончара можна зрозуміти, наскільки в наш час, важливе значення має вебсайт установи для роботи з користувачами і продовження функціонування бібліотеки в цілому.

Під час повномасштабної російської збройної агресії у зв'язку з окупацією Херсона у 2022 році сайт припинив свою роботу і обслуговування користувачів, але відновив її після звільнення міста Збройними Силами України. Незважаючи на неможливість обслуговування користувачів «наживо» у бібліотеці через терор російської армії, сайт установи функціонує і продовжує задовольняти інформаційні потреби користувачів в онлайн режимі.

Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що вебсайт бібліотеки в умовах цифровізації – невід'ємна частина обслуговування користувачів. Це важливі комунікаційні канали зв'язку,

які дають можливість бібліотекам швидко та ефективно спілкуватись зі своїми читачами, надавати їм інформацію про послуги та заходи, проводити анкетування та отримувати відгуки.

Література

1. Бондаренко В. Розвиток веб-сайтів бібліотек як інструменту управління інформаційними потоками. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 30. С. 176–192.
2. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23.
3. Гранчак Т. Удосконалення дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2008. № 6. С. 15–19.
4. Кобітович Ю. В. Аналіз ефективності використання інтернет-сайту бібліотеки в обслуговуванні користувачів. *Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ*, 2015. 14 с.

УДК 027.7:001:004.9

Приходько Марина Валентинівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий консультант:
Прокопенко Людмила Іванівна,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Головним суб'єктом інформаційної складової держави є бібліотечні установи, які становлять важливу роль у формуванні інформаційного суспільства. Новітні технології внесли корективи у функціях, завданнях та можливостях бібліотек. Інтернет розповсюдився на всі сфери нашого життя, що вимагає необхідності присутності бібліотек у глобальній за допомогою сайтів, блогів, соціальних мереж, інтернет-співтовариств тощо. Таким чином поліпшується та спрощується можливість залучити користувачів до бібліотеки, досить швидко встановити неформальний контакт.

Тема реклами та популяризації наукової літератури в інтернет-просторі є досить актуальною та активно досліджуваною українськими науковцями, серед яких: Білоус В., Борисова О., Брагінська В., Булахова Г., Гранчак Т., Дедушкіна А., Дьячкова М., Ковальчук Д., Мацей О., Манякіна О., Мельник М., Натаров О., Нестеренко О., Самохіна Ж., М. Самсонов, Шумбар О. та багато інших дослідників.

Так, Мацей О. розглядає сучасний стан соціальних медіа, можливості їх застосування бібліотеками та розкриває ключову роль соціальних мереж у рекламі наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Дослідниця зазначає, що одним із важливих напрямів діяльності із залучення користувачької аудиторії на сайт наукової бібліотеки є соціальна мережа Фейсбук [3]. Мельник М., аналізуючи роботу наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, висвітлює питання важливості спрямування діяльності бібліотеки щодо поширення інформації про наявні навчальні та наукові видання за допомогою інструментів «Інтернет», «web-сайту»,

«локальної мережі», які сприяють популяризувати читання новими і сучасними методами [5].

Манякіна О., Дьячкова М. зазначають, що одним із перспективних шляхів позиціонування наукових бібліотек закладів вищої освіти, як інформаційно-культурних та освітніх центрів, є розвиток новітніх інформаційних технологій – інтернет-комунікацій. Дослідниці обґрунтовують, що основним каналом комунікації між бібліотекою та користувачем в електронному режимі є вебсайт. На основі аналізу вчені висвітлили ефективність інтернет-комунікацій з досвіду роботи п'яти наукових бібліотек закладів вищої освіти України. Було окреслено, що для інформування користувачів поряд з офіційними веб-сторінками в мережі інтернет співробітниками наукових бібліотек активно застосовуються сторінки в соціальних мережах та інтернет-блоги [4].

Форми роботи з користувачами бібліотеки закладу вищої освіти у віртуальному середовищі аналізує Шумбар О. Зазначено такі форми роботи з користувачами, як: електронна доставка документів, віртуальні довідкові служби, віртуальні путівники ресурсами бібліотеки та інтернету, онлайн-доступ до баз даних та електронних каталогів, тематичні вебпроекти та доступ до електронних бібліотек з можливістю створення власних облікових записів [7]. Як зазначає Нестеренко О., сучасними інструментами популяризації книги є: електронні бібліотеки, майстер-класи, чати, форуми, сайти, блоги, книжкові соціальні мережі, інтернет-реклама, зокрема такі її види, як банер і буктрейлер [6].

Цікавим є досвід популяризації наукової літератури засобами інтернет-середовища у діяльності бібліотеки Варшавського університету. Так, у 2011-2013 роках співробітники Об'єднаної бібліотеки взяли участь у реалізації проекту «Цифровий репозитарій наукових установ», у рамках якого були оцифровані раніше не доступні документи з фондів Об'єднаної бібліотеки. Оцифровані і опубліковані видання IFiS PAN доступні в інтернеті за електронною адресою: <http://rcin.org.pl/ifis>. Також доступні докторські дисертації IFiS PAN, автори яких дали свою згоду на оприлюднення. Елементи, оцифровані в RCIN, індексуються, наприклад, загальнонаціональною Федерацією цифрових бібліотек та європейським цифровим репозиторієм Europeana.

У 2015 році було запущено онлайн-цифровий архів підключених бібліотек за адресою: <http://www.archiwum.wfis.uw.edu.pl/archiwum/>. У цьому оригінальному проєкті співробітників Об'єднаної бібліотеки доступні відскановані найцінніші архівні фонди. Крім того, в рамках наукової співпраці, налагодженої з Архівом Польської академії наук у Варшаві, цінні архівні матеріали, що зберігаються у фондах цієї установи, послідовно піддаються процесу оцифрування. У результаті архівні ресурси, доступні читачам Цифрового архіву об'єднаних бібліотек, поповнилися «Щоденниками» Казимира Твардовського та архівами Генрика Ельценберга. Найближчим часом планується подальша робота, яка полягає в цифровому захисті та оприлюдненні рукописної спадщини Казимира Айдукевича, Владислава Вітвіцького, Тадеуша Чезовського, Зигмунта Завірського та інших вчених [8].

Зазначимо події, завдяки яким популяризується література бібліотекою Варшавського університету: авторські зустрічі з професорами, авторами філософських книг; ігри та заняття з дітьми з дитячого садка університету; кіноклуб – вечірні покази з фільмом та подальша дискусія-обговорення.

Ніч бібліотек – загальнонаціональна кампанія, яка заохочує людей до читання, рекламує місцеві бібліотеки як найближчі місця зустрічі з культурою, з різноманітними ресурсами та безкоштовною пропозицією для громади, що сприяє обміну ідеями та інтеграції. Бібліотека закривається пізно ввечері. Свято найчастіше припадає на суботу жовтня (<https://nocbibliotek.ceo.org.pl/>); тиждень бібліотек – загальнонаціональна кампанія популяризації читання, бібліотек і бібліотекарів, організована з 2004 року Асоціацією польських бібліотекарів. Акція завжди проходить у травні, а розпочинаються заходи 8 травня – у День бібліотекаря (<https://tydzienbibliotek.sbp.pl/>); тиждень відкритого доступу (OAW) – у соцмережах публікується інформація від організаторів акції відкритого доступу.

(http://www.ebib.pl/?page_id=5401); книжковий ярмарок – останній відбувся в листопаді 2022 року, пройшов досить успішно, бібліотеку завжди відвідує багато людей. Організація ярмарки припадає навесні та восени; обмін книгами з Бібліотекою Конгресу (США) та польськими бібліотеками (BUW, BUWr, University of Music Library) та видавництвами (IFiS PAN, IBL PAN, UKSW). Так, наприклад, 6 грудня 2022 року (Миколайки), відбулася акція, пов'язана з 70-річчям бібліотеки. Першим 70 відвідувачам подарували книги, які були запаковані в конверти, як подарунки, тому ніхто не знав, що вони отримають насправді.

В основному маркетингова діяльність бібліотеки Варшавського університету – це діяльність на інтернет-сторінках, ведення соціальних мереж та запуски нових, сучасних проєктів, які оптимізують роботу та надають їй нові можливості, за умов диджиталізації установи. Окрім головного сайту, бібліотека користується й іншими інтернет-ресурсами. Соціальні мережі, де регулярно публікується актуальна інформація про діяльність Бібліотеки: головна сторінка - <https://polaczonebiblioteki.uw.edu.pl/>, Facebook; Instagram, Twitter, Цифровий архів - <https://archiwum.polaczonebiblioteki.uw.edu.pl/>. У бібліотеці є фахівці, які відповідають за підготовку якісного контенту та його обробкою. На сторінках соцмереж розміщується важлива інформація, зміни в роботі, новинки, анонси, запрошення на виставки та літературні вечори тощо. Спеціалісти повинні дуже уважно слідкувати за правдивістю, чіткістю та доцільністю усього, що потрапляє на сторінки, які належать бібліотеці.

Професори (перед смертю або їхні родини після смерті) передають бібліотеці свої книгозбірні, які оцифровуються та висвітлюються на сайті бібліотеки для вільного доступу користувачам.

Отже, засоби інтернет-реклами є надзвичайно важливими для популяризації наукової літератури. Саме вони сприяють залученню аудиторії, пошуку односторонніх, підтримки зворотного зв'язку тощо. Популярними серед наукових бібліотек є такі соціальні платформи, як Фейсбук, Ютуб, Інстаграм. У сучасному суспільстві інтернет відіграє значну роль та допомагає нам знайти будь-яку інформацію, тому надзвичайно важливо популяризувати наукові надбання саме таким інноваційним способом.

Література

1. Булахова Г. Рекламна стратегія просування продуктів і послуг бібліотек у соціальній мережі Facebook. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 43. С. 331–345 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2016_43_23. (дата звернення: 25.03.2023).

2. Дедушкіна А. В. Популяризація науки в сучасному українському інтернет-просторі. *Обрії друкарства*. 2015. № 1. С. 39–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obdr_2015_1_7 (дата звернення: 15.03.2023).

3. Мацей О. О. Реклама університетської бібліотеки в соціальних мережах. Основні напрямки популяризації діяльності. *Бібліотека в освітньому просторі: інформ. бюл. Хмельницький: ХНУ, 2019. № 24: Сучасна бібліотечна практика: досвід роботи НБ ХНУ. С. 50-60. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8736/1/buletten24-53-64.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).*

4. Манякіна О.С., Дьячкова М.А. Інтернет-комунікації як інструмент популяризації діяльності наукових бібліотек закладів вищої освіти України. *Вісник Маріупольського державного університету серія: філософія, культурологія, соціологія*, 2019. Вип. 17. С. 45–51. URL: <https://visnyk-culturology.mdu.in.ua/ARHIV-uk/17/8.pdf> (дата звернення 25.03.2023).

5. Мельник М. Популяризація книги в контексті інформаційних потреб сучасного студента. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. Київ: Вид-во журналу Бібліотечний форум: історія, теорія і практика, 2018, № 4. С. 36–38. URL: <http://surl.li/hidwt> (дата звернення: 20.03.2023).

6. Нестеренко О. А. Лонгрид як мультимедійний формат промоції книги. *Вісник Донецького національного університету. Сер. Б : Гуманітарні науки*. 2015. № 1–2. С. 178–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnug_2015_1-2_33. (дата звернення 20.03.2023).

7. Шумбар О. В. Форми обслуговування користувачів бібліотеки вищого навчального закладу у віртуальному середовищі. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8046/Latvijas_Ukrainas_Shumbar.pdf?sequence=1 (дата звернення 20.03.2023).

8. Biblioteki UW od podszewki. Odc. 2 – Połączone Biblioteki Wydziału Filozofii i Socjologii UW, Instytutu Filozofii i Socjologii PAN oraz Polskiego Towarzystwa Filozoficznego URL: <https://buwlog.uw.edu.pl/biblioteki-uw-od-podszewki-odc-2-polaczone-biblioteki-wydzialu-filozofii-i-socjologii-uw-instytutu-filozofii-i-socjologii-pan-oraz-polskiego-towarzystwa-filozoficznego/> (дата звернення: 14.04.2023).

УДК 004:02

Савіна Еліна Віталіївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Грінберг Лариса Феліксівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЦИФРОВОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СИСТЕМИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Динаміку цифрового медіапростору підкріплюють винаходи інноваційних технологій, пристроїв, інтерфейсів, розширення онлайн-аудиторій, нові інструменти управління комунікацією в суспільстві та надзвичайні темпи розвитку цифрового контенту.

Засвідчено, що національними та державними бібліотеками України накопичено вагомий досвід вироблення біобібліографічної продукції та простежується тенденція представлення її в електронній формі як у вигляді окремих спеціалізованих проєктів біографічного спрямування, подання окремих видань (бібліографічних та біобібліографічних покажчиків) в електронному вигляді, так і певних частин проєктів або інформаційно-аналітичної продукції. Наголошено, що виходячи із завдання консолідованого формування сукупного національного біобібліографічного ресурсу та загальної стратегії розвитку бібліотек, спрямованої на ефективне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і збагачення комплексу мережевих ресурсів відкритого доступу, бажано, щоб така діяльність набувала більш системного та скоординованого характеру. [1]

До найперспективнішого класу інформаційних систем, завдяки яким оптимізують зберігання найрізноманітніших за типом і місцем розташування колекцій електронних документів і поліпшують доступ до них, належать електронні бібліотеки (ЕБ). Упродовж 2010–2014 рр. бібліотечна спільнота мала можливість ознайомитися з Концепцією ЕБ «Культура України», базовим закладом у процесі розробки та забезпечення функціонування якої стала НПБ України; Концепцією науково-педагогічної ЕБ ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, метою створення якої є відображення структури сучасного знання з питань освіти, педагогіки, психології та суміжних галузей, а також бібліотекознавства, бібліографознавства для забезпечення фахових потреб користувачів через представлення наукової продукції українських і зарубіжних авторів, а також надання вільного доступу до праць співробітників ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Різноманітні аспекти

функціонування ЕБ відображено в публікаціях О. Баркової, О. Башун, В. Білоус, Ю. Главчевої, Г. Гуцол, І. Держко, О. Желай, Р. Санченко, В. Сауха, Л. Семененко, В. Семесько, А. Ямчука та ін. Одним із видів ЕБ, які містять цифрові архіви власної наукової продукції, є інституційні репозитарії. [2]

Цифрова трансформація доводить амбівалентність, тобто неузгодженість соціальних процесів і процесів комунікації. Дослідники стверджують, що цифровий медіа-простір сприяє глибоким соціальним зв'язкам, але розширює цифровий розрив у суспільстві на всіх рівнях. В процесі вивчення тематики виявлено, що цифровий медіапростір створює новий соціокультурний вимір – тимчасовий, мінущий, фрагментований, глобалізований, безмежний, взаємозалежний, що характеризується високою мобільністю людей, соціальних систем, соціальних інститутів та новим етапом розвитку їх комунікації. Це створює унікальні умови для створення та збереження культурної, наукової та цифрової спадщини.

Реальність цифрового медіапростору – розвиток технологій, значні темпи зростання контенту, технологічні тенденції, що поступово формують структуру багатьох медіа-середовищ та створена ними нова інформаційна ситуація – стрімко поширюються в бібліотеках та інформаційному просторі. Крім того окреслюються проблемні моменти пов'язані з пристосуванням бібліотек до сучасного віртуального середовища. Модернізація цифрової бібліотечної системи створює нові можливості та підвищує ефективність, але загальний ефект слабший, ніж очікувалося. Сучасна медіа-ситуація призводить до інертної адаптації бібліотек у цифровому просторі, що є результатом професійного консерватизму, з одного боку, та складності технологічних та організаційних інновацій – з іншого.

Важливість і неминучість трансформацій у сфері соціальної комунікації та виробництва інформації, безперервний розвиток соціального посередництва, необхідність концепції розвитку онлайн-бібліотеки свідчать про об'єктивну потребу в науковому обґрунтуванні єдиних підходів до визначення збалансованої стратегії у цифровому медіа-просторі для бібліотечної сфери [3]. У сучасних умовах диджиталізації суспільства та масового залучення до мережі «Інтернет», фахівців бібліотек широко використовують нові технології, а також прагнуть надати користувачам вільний та ефективний доступ до ресурсів.

Серед основних форм міжнародного культурного співробітництва України в інформаційно-бібліотечній сфері варто відокремити участь у міжнародних проектах. Проектна діяльність в інформаційно-бібліотечній сфері характеризується як засіб реорганізації та модернізації бібліотечної роботи, передумова інноваційного розвитку бібліотеки, пошук можливостей взаємодії з партнерами, владними структурами, громадськістю [4, с. 17].

Варто зазначити, що участь українських бібліотек у міжнародних проектах сприятиме: інтеграції української національної культури до світового культурного простору; формуванню привабливого міжнародного іміджу України; використанню активних міжбібліотечних контактів задля зміцнення позиції України на міжнародній арені; просуванню українського бібліотечно-інформаційного продукту на міжнародний культурний ринок та посиленню зв'язків у галузі забезпечення доступу до документів на основі нових інформаційних технологій. Адже бібліотека покликана розкривати багатство та неповторність української культурної самобутності, з одного боку, а з другого – підкреслювати тісний історичний взаємозв'язок національної культури з культурами інших країн та світовими культурними традиціями.

Слід пам'ятати, що популярність книгозбірень у наш час багато в чому залежить від того, як вони представлені в інтернеті. Вебсайт або власна сторінка в соціальних мережах зазвичай є ключем до успіху просування установи. Практика показала, що представництво в соціальних спільнотах є найдешевшим видом PR і ефективним способом реклами бібліотечних ресурсів і послуг серед широкого кола користувачів [5]. З метою збереження своїх позицій у сучасному інформаційно-комунікативному просторі, створення зручних умов для користувачів та підвищення рівня обслуговування бібліотеки. [6]

Практика бібліотек світу включає створення персональних профілів та інтерактивних дискусійних груп, віртуальних професійних спільнот у соціальних мережах; вікі-проекти на основі краудсорсингових технологій, спеціалізовані форуми та портали. «Інтернет з людським обличчям» гарантує іншим вільний доступ до інформації, демократизм і різноманітність, можливість самовираження, певний ступінь соціальної креативності. Нині це стало трендом і дуже високо оцінено як користувачами, так і бібліотечною спільнотою. Пізніше стало доцільним включити до нього блоги, послуги хостингу, подкасти, соціальні візитівки тощо. [7]

Ці онлайн-сервіси виникли як новітні віртуальні форми соціальної бібліотечної діяльності в мережі «Інтернет» як основа для побудови професійної комунікації та взаємодії між книгозбірнею і користувачами, бібліотеки та широкої громадськості [8].

Становлення електронних бібліотек, оцифровування культурної спадщини та накопичення цифрового контенту є як однією з основних тенденцій у сучасній культурі, так і об'єктивною умовою розвитку глобальної інформаційної цивілізації. Створення та поширення цифрового контенту в бібліотеках України є необхідною умовою розвитку глобального інформаційного простору.

Література

1. Воскобойнікова-Гузева О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація: монографія. Київ, 2014. 362 с.

2. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія / Лобузін К. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2012. 249 с.

3. Мар'їна О. Ю. Тенденції та суперечливість розгортання цифрового простору. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали міжнар. наук. конф. 24–25 листопада 2016 р., м. Харків. Харків : ХДАК, 2016. С. 120–122.

4. Шендрик О. Роль міжнародних проектів для розвитку бібліотек України *Образ. Бібліотечно-інформаційні системи та комунікації*. Вип. 4 (26). 2017. С. 75–84.

5. Хемчян І.; Соколовська Н. Освітнянські бібліотеки України в соціальних мережах. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 39–43.

6. Ярошенко Т. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки: монографія. Київ : Знання, 2010. 215 с.

7. Ярошенко Т. О., Якушко Т. О. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища: посіб. для бібліотекарів за програмою підвищення кваліфікації / Укр. бібл. асоц., Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв, Центр безперервної інформ.-бібл. освіти, Голов. тренінговий центр для бібліотекарів. Київ : Самміт-Книга, 2013. 104 с.

8. Мар'їна О. Ю. Цифрові лабораторії бібліотек: від споживання контенту до його створення. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених. 21–22 квітня 2016 р., Харків. Харків : ХДАК, 2016. С. 293–294.

*Чекала Софія Олександрівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Грінберг Лариса Феліксівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

БІБЛІОТЕЧНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ

У сучасному світі змінилися уявлення про завдання бібліотек, їхнє місце в культурній, науковій, освітній та інформаційній інфраструктурі. До найважливішого завдання бібліотек в інформаційній цивілізації відносять забезпечення вільного та необмеженого доступу до інформації, дедалі більшого значення набуває роль бібліотеки як інформаційної системи.

Від часу активного розвитку бібліотечного менеджменту та застосування процесного підходу в управлінні сформувались концепція клієнтоорієнтованої бібліотеки, відповідно до якої розвиваються бібліотеки та бібліотечний маркетинг як напрям управління бібліотеками, який займається вивченням потреб споживачів ресурсів та послуг бібліотек [1, с. 49].

Бібліотечний маркетинг – це технологія управління, що зорієнтована на максимальне задоволення потреб (запитів, послуг, продукції) наявних і потенційних користувачів. Маркетинг направлений на максимальне вдосконалення роботи бібліотек в умовах ринкової економіки, на пристосування та активізацію попиту на бібліотечні послуги і є системою різних видів діяльності бібліотеки, пов'язаних між собою, що охоплюють планування ціноутворення, продаж, доставку товарів і надання послуг, яких потребують реальні чи потенційні користувачі. Маркетинг охоплює всю діяльність бібліотеки – починається з користувача, і закінчується користувачем [2, с. 5].

Бібліотечний маркетинг – це управлінська діяльність бібліотеки, організована на засадах класичного маркетингу, спрямована на досягнення цілей повного задоволення потреб користувачів та забезпечення адаптації бібліотеки до сучасних соціально-економічних умов [3, с.3].

Сучасні вітчизняні публічні бібліотеки у своїй повсякденній практиці поєднують соціальні пріоритети основної (безкоштовної для користувачів) діяльності з досягненням оптимально збалансованих власних інтересів. У зв'язку з цим маркетинг виступає як ефективний засіб досягнення суспільних інтересів у бюджетних галузях діяльності. Цілями, завданнями та об'єктами маркетингу в некомерційних організаціях, до яких належать бібліотеки, є [4-5]:

- просування конкретних видів обслуговування (маркетинг послуг);
- популяризація установи загалом (маркетинг організації, чи самомаркетинг);
- популяризація провідних співробітників, конкретних спеціалістів (маркетинг окремих осіб, чи персональний маркетинг);
- пропаганда розташування об'єкта (маркетинг місця);
- поширення профільних ідей (маркетинг ідей, зокрема громадський маркетинг).

Маркетинг дозволяє підійти до управління публічною бібліотекою з активних позицій, що відрізняються, зокрема, широтою постановки перспективних цілей, неформальним творчим початком у вирішенні поточних завдань, забезпеченням зацікавленості колективу та окремих співробітників у кінцевих результатах повсякденної діяльності. Одночасно

реально посилити інформаційно-комунікативну функцію бібліотеки, залучити нові (у тому числі платоспроможні) категорії користувачів, розширити номенклатуру послуг, що надаються / рекламуються, як основних загальнодоступних безкоштовних, так і наднормативних платних. Причому додатковий перелік і наповнення перших безпосередньо можуть залежати від коштів, що надходять після реалізації останніх.

Ефективне маркетингове управління діяльністю бібліотеки здійснюється у вигляді реалізації трьох основних напрямів [3-5]:

- вивчення потенційного середовища бібліотечно-інформаційного, культурно-просвітницького та комунікаційного впливу (мікроринку);
- організаційно-економічний аналіз фактичної ресурсної бази (власних можливостей);
- визначення функціональних пріоритетів.

Важливу роль відіграє своєчасний правильний вибір варіантів маркетингу, що дає можливість у конкретній ситуації екстраполювати його складові на сферу бібліотечно-інформаційної діяльності з метою отримання необхідних результатів. Їх безпосереднє використання здійснюється, найчастіше, одномоментно чи паралельно, оскільки повсякденне управління бібліотекою за умов ініціативної господарської діяльності та ринкової конкуренції передбачає реалізацію багатоцільових маркетингових програм та формування варіативного комплексу маркетингу.

Як характерні особливості маркетингової діяльності бібліотечно-інформаційних установ можна виділити:

- комплексний підхід до постановки цілей та завдань;
- системність у виборі форм та методів;
- постійність, етапність та інформаційну коректність досліджень та рекламних заходів;
- наявність надійного «зворотного зв'язку» з користувачами;
- певну автономність функціонування маркетингової служби бібліотеки;
- обов'язковий врахування місцевої (територіальної) специфіки.

Ключові завдання, вирішення яких забезпечить успішну маркетингову діяльність конкретної публічної бібліотеки:

- обґрунтувати компоненти профільованого маркетингового комплексу;
- аргументувати провідні напрямки, форми та методи діяльності маркетингового підрозділу;
- виділити основні змістовні аспекти функціонування маркетингової служби з урахуванням специфіки бібліотеки;
- визначити її оптимальну структуру;
- розробити пакет локальної нормативно-правової документації, що регулює різні сторони маркетингової служби.

Сучасним бібліотечним фахівцям важливо вміти об'єктивно діагностувати зовнішнє середовище бібліотеки, формулювати обґрунтований прогноз її розвитку з погляду користувацького інтересу/попиту. Одне з центральних місць в управлінні публічною бібліотекою у зв'язку з цим має займати маркетингове планування – планування попиту (потреби в тих чи інших послугах, роботах, продукції) та збуту (реалізації для споживання послуг, робіт, продукції, що надаються). Ґрунтуючись на науковому прогнозуванні, бібліотека своєю повсякденною діяльністю в ряді випадків має випереджати поточні запити користувачів, цілеспрямовано впливати на формування перспективного попиту. Такий підхід дозволить найефективніше реалізувати потенціал загальнодоступної бібліотеки, сприятиме її громадській адвокації та забезпечуватиме поступальний розвиток.

Література

1. Бруй О. М. Збалансована система показників у стратегічному управлінні бібліотекою : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство,

бібліографознавство, 27 – соціальні комунікації; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 283 с.

2. Особливості маркетингу в діяльності бібліотек навчальних закладів: методичні поради на допомогу бібліотечним працівникам / укл. С.І. Семеренко. Енергодар, 2011. 42 с.

3. Маркетинговий інструментарій у практиці роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / уклад. В. О. Іванчук ; відповід. за вип. В. С. Білоус. Вінниця, 2013. 15 с.

4. Гранчак Т., Скітер Т. Інтернет-маркетинг у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 4. С. 36–55.

5. Павленко Т. С. Інформаційні потреби користувачів – орієнтир удосконалення бібліотечної діяльності: зб. наук. пр. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського / наук. ред.: Т. В. Добко, І. Г. Лобановська ; редкол.: Л. Д. Березівська (голова), С. М. Зозуля (заст. голови), Т. В. Філімонова, Л. І. Страйгородська, Л. І. Самчук. Київ, 2016. С. 120–127.

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АРХІВНОЇ СПРАВИ Й ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

УДК 655.41:929(477-87)

*Антонюк Тетяна Дмитрівна,
провідна наукова співробітниця
відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського,
докторка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

ВИДАВНИЧІ ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОГО ВИСОКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМ. М. ДРАГОМАНОВА У ФОНДАХ ВІДДІЛУ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

У доповіді повідомляється про видавничу продукцію Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (далі – УВПІ), столітній ювілей якого відзначає наукова, освітня і культурна громадськість у червні 2023 р. У фонді відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ВЗУ ІК НБУВ) зберігається значна кількість видань УВПІ, а також література, що розкриває його історію та діяльність [1, 2, 3].

УВПІ було урочисто відкрито 7 липня 1923 р. у Празі з ініціативи діячів Українського громадського комітету (УГК), що діяв у Чехо-Словацькій Республіці (ЧСР) упродовж 1921–1925 рр. Спеціальна комісія УГК, до якої увійшли такі відомі культурно-освітні й наукові діячі, як М. Шаповал, С. Русова, І. Паливода, О. Галаганова, О. Ейхельман, Н. Григорійв, М. Галаган, організаційно підготувала всі необхідні документи, перш за все виробила проект статуту, що його затвердили міністерства Шкільної й Народної освіти та Закордонних справ ЧСР. Особисто Президент Т. Масарик та Уряд ЧСР гарантували новостворюваній навчальній установі матеріальну підтримку [1, с. 9].

З перших днів існування УВПІ постало питання навчально-методичного забезпечення студентів. Була створена окрема видавнича комісія на чолі з директором УВПІ Л. Білецьким, до складу якої увійшли професори Х. Швець, М. Тимченко, лектор В. Богацька. Комісія розглядала й ухвалювала до друку підручники, складені на основі прочитаних професорами та доцентами курсів. 17 травня 1924 р. було засновано при УВПІ спеціальне видавниче Товариство під назвою «Українське видавниче товариство «Сіяч»» з професорів і студентів, яке й перебрало на себе видання підручників. Згідно зі статутом Т-во ставило за мету задовольняти потреби УВПІ виданням книг наукового змісту, спеціальних підручників та взагалі книжок педагогічного та наукового характеру з усіх галузей знання в українській мові. Матеріальною основою діяльності Т-ва були кошти з паїв – членських внесків: спочатку 150 кч, пізніше – 100 кч. Але головним чином матеріальні засоби для видання підручників та іншої навчальної книги становили субсидії від УВПІ, який своєю чергою мав фінансування від Міністерства шкільництва та народної освіти і Міністерства закордонних справ ЧСР.

До кінця першого 1923/24 академічного року Т-во видало літографічно дві навчальні книжки, а саме: Ярема Я. Вступ до філософії (166 с., 300 прим.); Гончарів-Гончаренко А. Загальна гігієна (369 с., 100 прим.). Найбільш плідним у плані видання навчальної літератури видався 1926/27 академічний рік, коли з'явилися з друку 15 книг, серед них, зокрема, й такі: Сімович В. Нарис граматики староболгарської мови (VI, 385 с., 100 прим.); Животко А. Дошкільне виховання (200 с., 300 прим.); Кушнір В. Підручник німецької мови

(462 с., 100 прим.); Чижевський Д. Грецька філософія до Плятона. Хрестоматія (306 с., 100 прим.); Його ж. Філософія на Україні (200 с., 100 прим.); Дольницький М. Основи фізичного землезнання (195 с., 100 прим.); Русова С. Нові методи дошкільного виховання (108 с., 100 прим.); Лорченко М. Експериментальна фізика. Кн. 1: Механіка (382 с., 100 прим.); Іваненко Є. Вищий рахунок. Ч. II: Означені інтеграли (400 с., 100 прим.) та інші.

У 1932/33 академічному році, останньому році існування УВПІ було видано в «Сіячі» дві книги: Сімович В. Староболгарська хрестоматія з додатком вибору з пам'ятників старо-та середньо-української мови (438, XLIV, 12 с., 100 прим.) та Драгоманівський Збірник (IV, 319 с., 200 прим.).

Разом видано «Сіячем» упродовж 1923/24–1932/33 академічних років 44 книги, 5506 примірників, близько 650 аркушів друку. Тематично це видання з різних навчальних дисциплін, кількісно тираж переважно 200 примірників. Видання економні, виконані літографічно. Авторами цієї навчальної літератури, що наявна в фонді ВЗУ ІК НБУВ, є доктори, професори, доценти, лектори УВПІ, як штатні, так і позаштатні, котрі прагнули забезпечити студентів літературою до своїх викладів [1, с. 93–96].

Т-во «Сіяч» обмінювалося своїми виданнями з іншими установами, а також вислало безплатно свої видання до різних інституцій і окремим ученим. За час свого існування Т-во вислало свої видання – разом 1.566 примірників – 59 установам, з них 21 у ЧСР, 21 – у Великій Україні, 12 – у Галичині, на Волині та у Варшаві, 2 – у Парижі, 1 – у Берліні, 1 – у РСФСР, 1 – у Литві.

У 1926 р. Т-во «Сіяч» було представлено на виставці книжок, влаштованій під час Міжнародного Конгресу бібліотекарів і приятелів книги в Празі, і в 1932 р. – у виставці книжок під час 2-го Українського наукового з'їзду в Празі.

Першим головою Т-ва «Сіяч» був проф. Л. Білецький, потім від січня 1925 р. до листопаду 1926 р. доцент І. Кабачків і від листопаду 1926 р. проф. Д. Чижевський. Після від'їзду Д. Чижевського з ЧСР, Т-во очолив доц. д-р В. Січинський і колишні студенти УВПІ М. Калинець, П. Кологривенко та М. Шляхтиченко. Найбільше членів Т-во мало в 1927/28 академічному році – 102, з них членів академічного персоналу 25, студентів і випускників – 77. На початок 1932/33 академічного року залишилося 38 членів, з них членів академічного персоналу – 26, колишніх студентів і випускників – 12. Субсидії від УВПІ на видання підручників за увесь час до кінця 1932 р. Т-во отримало в сумі 104.183 кч.

Видавництво «Сіяч» не могло видрукувати всі потрібні книжки з причини обмежених видавничих потужностей. Брак коштів і технічних засобів був завжди відчутним, що не давало змоги друкувати праці професорів, що мали більш загальне значення. Тому значну кількість праць працівників УВПІ друкували інші видавництва. Зокрема, у 1924–1927 рр. в Українському громадському видавничому фонді (УГВФ) професори УВПІ друкували свої праці тиражем значно більшим, ніж у «Сіячі» (1000 – 3000 примірників).

У 1925 р. УВПІ при УГВФ заснував свою власну Фундацію. Фундація існувала з періодичних внесків із коштів, призначених в кошторисах УВПІ на видавничі потреби. Було зібрано на фундацію 37.500 кч. Коштом Фундації було проведено переклад і редагування творів проф. Х. Вовка проф. УВПІ М. Славінським, їх видання УГВФ здійснив у 1927 р. під рубрикою «Студії з української етнографії та антропальогії».

Решту коштів Фундації на суму 27.000 кч у серпні 1928 р. було переведено з Видавничого фонду на рахунок акційної спілки «Легіографія» і використано разом з доданими Міністерством шкільництва й освіти 24.645 кч на друкування інститутського наукового видання «Науковий збірник» в друкарнях Легіографії.

Окрім видання підручників та інших праць навчального характеру при вивченні певних дисциплін, УВПІ започаткував суто наукове видання «Науковий збірник». Збірник друкували коштом Фундації УВПІ в УГВФ звичайним друкарським способом. Редактором Збірника обрано В. Сімовича, і незабаром до Збірника подали свої праці близько 30 авторів – членів академічного складу УВПІ. Вийшов Збірник у кінці 1929 р. обсягом VIII, 576 с. вел. 8°,

тиражем у 500 прим., містить у собі праці 28 авторів – 11 професорів, 10 доцентів, 5 лекторів і 2-х асистентів.

2-ий том Збірника вийшов влітку 1933 р., в ньому опубліковано 22 праці 22 авторів – 8 проф., 10 доц., 2 лекторів та 2 асистентів. Особливістю цього тому Збірника в противагу 1-му тому, є те, що в ньому майже половину праць, а саме 10, присвячено дослідженню чесько-українських взаємовідносин в минулому чи сучасному та 3 – темам загально-чеським, таким як природа, мова тощо. Видано цей том Збірника в кількості 300 примірників обсягом 424 с. друку вел. 8°.

Ще одним науковим виданням Інституту став «Драгоманівський збірник», до якого увійшли матеріали, присвячені особі й діяльності покровителя УВПІ М. Драгоманова. До цього Збірника долучили кращі праці студентів, хоч би вони й не мали суто наукового характеру. Редактором цього Збірника обрано також В. Сімовича. З огляду на брак коштів цей збірник ухвалено друкувати літографським способом у виданні «Сіяча». Драгоманівський Збірник вийшов з друку в січні 1933 р. До Збірника увійшли праці 15 авторів – 14 членів педагогічного персоналу і одного колишнього студента (13 статей і 2 музичні композиції). Видано його в кількості 200 примірників, обсяг IV, 319 с. вел. 8°.

Отже, упродовж десятирічної діяльності УВПІ активно здійснював видавничу діяльність, як важливу умову повноцінного функціонування вищого навчального закладу, що надав змогу прослухати повний курс 178 дійсним студентам та випустити 116 студентів. З них цілковито закінчили УВПІ до липня 1933 р. з дипломом і титулом педагога середніх шкіл 85 осіб. Отримали титул доктора УВПІ – 31 особа [1, с. 108]. Видавнича продукція УВПІ користувалася високим попитом в інших діаспорних центрах, де організовувалися українські середні навчальні заклади та високі школи. Ці видання прислужилися великій справі розвитку української освіти в умовах еміграції й діаспори та збереження української ідентичності, що стало запорукою відродження української державності та її захисту й утвердження в сьогоденні.

Література

1. Мірний І. Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова 1923– 933 Прага : Видання Укр. Висок. Педагог. Інституту, 1934. 145 с.

2. Наріжний С. Українська еміграція : культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага : Студії Музею Визвольної боротьби України, 1942. 372, ССХХХІІ с.

3. Трощинський В. П. Український високий педагогічний інститут імені М. Драгоманова. *Енциклопедія історії України: Україна –Українці*. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2019. 842 с.

Жарінова Алла Георгіївна,
головна наукова співробітниця,
в.о. директора Державної науково-технічної
бібліотеки України,
докторка економічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

Ярошенко Тетяна Олександрівна,
доцентка навчально-наукового інституту
Київського національного університету
культури і мистецтв,
кандидатка історичних наук,
м. Київ, Україна

Жарінов Сергій Сергійович,
в.о. директора Українського наукового центру
розвитку інформаційних технологій,
м. Київ, Україна

ДЕПОНУВАННЯ В ЕПОХУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

У рамках проєкту НДР «Дослідження інформаційно-комунікаційних технологій архівування публікацій науковців та створення інструментарію депонування відповідно до парадигми Відкритої науки»

Упровадження парадигми відкритої науки є актуальною світовою тенденцією, яка передбачає забезпечення доступу до результатів наукових досліджень та даних. Дана тенденція породжує ряд викликів, як перед вченими, що публікують результати наукової діяльності, так і перед тими, хто відповідальний за процеси публікації та довготривале збереження цих результатів, в т. ч. бібліотеками. Для дослідників також важливим є фіксація авторства (academic authorship) та дата оприлюднення результату дослідження, щоб у випадку виявлення порушення прав інтелектуальної власності мати доказову базу для вирішення спірних питань. Ця функція є також дуже важливою в епоху глобальної науки, подібні дослідження в певній галузі одночасно відбуваються в різних лабораторіях та університетах країн світу. Досить багато прикладів про те, що випередження у публікації отриманих результатів (навіть на кілька місяців), фіксують авторство ідеї не тим, хто перший почав досліджувати проблематику, і навіть отримав певні результати, а тим, хто перший опублікував (оприлюднив) отримані результати.

Процес депонування, який при правильній організації дозволяє забезпечити фіксацію авторства (як з оприлюдненням тексту, так і без), з отриманням свідоцтва на депонування результатів інтелектуальної діяльності, яке засвідчує сам факт депонування. При проведенні порівняльного аналізу світового досвіду щодо використання депонування для фіксації результатів інтелектуальної діяльності було визначено, що у 179 країнах світу визнають Свідоцтво про депонування, як доказову базу у судових органах різних країн; власники доменів приймають свідоцтва про депонування для блокування піратського контенту та контенту, який порушує авторські права, а власник Свідоцтва про депонування може отримати інвестиції від міжнародних інвесторів.

Як відомо, депонування результатів інтелектуальної діяльності – особливий метод зберігання наукової інформації та введення в публічний обіг інформації про авторів публікацій (через метадані) та/або забезпечення доступу до повних текстів, зображень, дослідницьких даних, програмних продуктів тощо. Завдяки депонуванню забезпечується не лише надійне, упорядковане зберігання та організація доступу, але, як вже зазначено,

фіксуються факти авторства та пріоритету об'єкту депонування, забезпечуючи таким чином потенційні потреби авторів/співавторів у доказовій базі у випадку захисту своїх прав. Особливо це стосується документів, які створюються та поширюються поза традиційними каналами наукової чи технічної комунікації (такими як публікація статті в рецензованому журналі, чи видання монографії, чи оформлення патенту тощо): численні препринти, звіти про виконання НДР чи окремі робочі документи її виконання, дисертації, виступи на конференціях (не лише тези, але й презентації чи постери), бюлетені, промови, аналітичні звіти, плани тощо, – так звана «сіра література». В екосистемі наукової інформації такі документи можуть бути ще більш актуальними, ніж публікація в журналах. І якщо модель збереження та поширення документів через офіційні канали (рукопис – рецензування – публікація та можливе розміщення постпринту в мережі) – відпрацьована і досить зрозуміла, а також не передбачає значних складнощів з встановленням авторства, то у випадках препринтів чи «сірої літератури» виникає багато запитань. Виключення становлять, можливо, лише дисертації, які є обов'язковими до депонування (а зараз і відкритого доступу до повних текстів) в багатьох країнах світу. Для документів, на які не діє презумпція авторства, це особливо важливо. І хоча депонування – добровільна процедура (в Україні її виконує ДНТБ України), дослідникам слід звернути на неї увагу.

Цифрові технології та цифровізація суспільства в цілому змінюють способи створення, передачі, довгострокового зберігання та збереження, організації доступу, використання даних та можливість повторного використання. Концепція відкритої науки охоплює різноманітні наукові практики та без сумніву впливає на трансформацію моделі депонування результатів інтелектуальної діяльності. З огляду на невинний рух відкритої науки, відкритого доступу та відкритих даних, зокрема, виникає потреба в перегляді концепції традиційного депонування, а також його механізмів, політик, процедур, технологій; визначення ролі та місця депонування в процесі цифрового архівування; аналізі політик та успішних кейсів інституційних та тематичних репозитаріїв, зокрема, щодо питань обов'язкового депонування (mandatory deposit); осмислення актуальності понять «опублікований» чи «тиражований» з огляду на цифровізацію; дослідження ролі препринтів та відкритого рецензування у цифровій науковій комунікації; аналізі прогалин у сфері авторського права щодо відкритих даних чи депозитів у відкритому доступі; визначення основних стейкхолдерів процесу депонування, їх ролі та компетенції; аналіз відповідної інфраструктури тощо.

Ці та інші завдання має на меті розглянути група дослідників ДНТБ України у 2023 р. в межах відповідного проєкту «Дослідження інформаційно-комунікаційних технологій архівування публікацій науковців та створення інструментарію депонування відповідно до парадигми Відкритої науки», що виконується в рамках тематики «Наукові дослідження з питань формування та реалізації державної політики у сфері освіти, науки, інновацій та трансферу технологій. Прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку» відповідно до наказу МОН від 03.02.2022 № 109. Гіпотеза стосується потреби у подальшому просуванні в Україні ідей та технологій відкритої науки, відкритого доступу та відкритих даних, зокрема, розбудови відповідної інфраструктури та оновлення політик щодо депонування результатів інтелектуальної діяльності; інтеграції (забезпечення гарвестингу) з діючими в Україні інституційними репозитаріями, в т.ч. Національним репозитарієм академічних текстів; забезпечення інтероперабельності; врахування вимог чинного законодавства щодо охорони інтелектуальної власності тощо. Особливо, з огляду на схвалений у жовтні 2022 Національний план відкритої науки, та потенційне створення не лише репозитаріїв препринтів чи постпринтів, але й дослідницьких даних, а також потреби відповідних досліджень та створення практик в галузі цифрового кураторства, а також з урахуванням нової редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права», який вступив в силу з 01 січня 2023, зокрема урахування вимог щодо публічних ліцензій та

службових творів, питання депонування результатів інтелектуальної діяльності стає важливим саме сьогодні.

Література

1. Про затвердження національного плану щодо відкритої науки : Розпорядження КМУ від 8 жовтня 2022 р. № 892-р / Верховна Рада України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-natsionalnoho-planu-shchodo-vidkrytoi-nauky-892-081022>> (дата звернення: 07.04.2023).

2. Кірін Р. С. Депонування як засіб охорони результатів інтелектуальної діяльності: правові аспекти. *Управління проектами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності* : збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (17–18 березня 2021 р.). / голов. ред. Петренко В. О. Дніпро : Юрсервіс, 2021. С. 358–362. URL: https://nmetau.edu.ua/file/zbirnik_materialiv_konf_nmetau_17-18.03.2021_.pdf (дата звернення: 07.04.2023).

3. Національний репозитарій академічних текстів: відкритий доступ до наукової інформації : монографія / [О. С. Чмир, Т. К. Кваша, Т. О. Ярошенко та ін.] ; М-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Укр. ін-т наук.-техн. експертизи та інформації». Київ : ДНУ «УкрІНТЕІ», 2017. 199 с.

4. Соляник А. А. Обов'язковий примірник мережевого документа як гарантована форма постачання Національної електронної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 25–29.

5. Ярошенко Т., Сербін О., Ярошенко О. Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2022. Т. 5. № 2. С. 277–292. URL: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>

6. PLOS. Preprints. URL: <https://www.plos.org/preprints> (дата звернення: 10.04.2023).

7. Sarabipour S., Debat HJ., Emmott E., Burgess SJ., Schwessinger B., Hensel Z. On the value of preprints: An early career researcher perspective. *PLoS Biol.* 2019 Feb 21;17(2):e3000151. doi: 10.1371/journal.pbio.3000151.

УДК930.25:338.46-028.27

Залеток Наталія Валеріївна,
завідувачка відділу архівознавства
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства,
докторка історичних наук, , старша дослідниця,
м. Київ, Україна

Чорноморець Євгенія Матеївна,
старша наукова співробітниця відділу архівознавства
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства,
кандидатка філософських наук,
м. Київ, Україна

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ В АРХІВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

У межах сучасної державної стратегії входження України у світовий інформаційний простір розробляються програми інформатизації усіх сфер суспільного життя. Інтеграція

культурної сфери до загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення є одним з положень Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР [2]. Згідно зі Стратегією формування інформаційного суспільства в Україні, у межах розвитку е-культури, передбачено широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в архівну справу, у тому числі впровадження електронних послуг для користувачів [4]. Згідно з проектом Стратегії розвитку архівної справи до 2025 р., впровадження електронних послуг є одним із пріоритетних завдань для архівних установ на найближчі п'ять років. Цим документом передбачено забезпечення архівам можливостей щодо автоматизації діяльності та надання послуг користувачам щодо роботи з інформаційними ресурсами і послугами архівів в онлайн режимі, а також «імплементация архівних послуг у систему державних електронних» послуг [6].

Наразі в Україні існують різного ґатунку теоретичні, нормативно-правові, організаційні проблеми, які ускладнюють ефективне впровадження електронних архівних послуг. Зокрема, в галузевому законодавстві відсутні положення, які дали б змогу регулювати надання електронних архівних послуг, ба більше, у нормативно-правовому полі наразі відсутні дефініції понять «архівна послуга» та «електронна архівна послуга».

Крім того, впровадження електронних архівних послуг пов'язане з такими проблемами практичного характеру.

Відсутність інтегрованої системи надання електронних архівних послуг.

На сьогодні надання електронних архівних послуг здійснюється державними архівними установами через їхні вебсайти, які зазвичай не є інтегрованими в єдину систему. Воно відбувається відповідно до матеріально-технічних та фінансових можливостей архівних установ. Особливо великі труднощі з організацією надання електронних архівних послуг спостерігаються на обласному рівні, адже фінансування безпосередньо пов'язане з обласними планами розвитку і місцем архівів у них, регіональними програмами інформатизації тощо. Крім того, наразі надання електронних архівних послуг здійснюється здебільшого відповідно до самостійно розроблених архівними установами принципів. Це пов'язано з загальною децентралізацією державного управління та підпорядкованістю обласних архівних установ місцевим органам влади.

Наявні практики з організації надання електронних архівних послуг мають низку недоліків. Так, наразі не всі архіви можуть запропонувати широке коло електронних архівних послуг. Ці обмеження зазвичай пов'язані з *браком фінансування*, що суттєво обмежує можливості у наборі персоналу, оновленні матеріально-технічної бази, підвищенні кваліфікації працівників тощо. Через це виходить, що архіви, яким вдалося залучити більше коштів з різних джерел – місцевих бюджетів, грантового фінансування, від благодійних організацій тощо, мають можливість надавати ширше коло електронних архівних послуг. Водночас *відсутність уніфікованих форм* надання таких послуг призводить до того, що кожен архів визначає їх самостійно. Це має своїм наслідком нераціональний розподіл робочого часу, адже фактично фахівці з різних установ архівної системи змушені витратити час на розроблення процедури впровадження тієї чи іншої електронної послуги, яка раніше чи пізніше має бути впроваджена і в інших установах. Крім того, *відмінності у формі надання послуги* нерідко заплутують користувачів і змушують їх вивчати порядок звернення за аналогічними електронними архівними послугами до різних архівних установ. Якщо йдеться про пошук інформації у довідкових апаратах або архівних документах, які були оцифровані та викладені у вільний доступ, *відсутність інтеграції між вебсайтами архівних установ* призводить до того, що користувач має відвідати кожен вебсайт окремо та здійснити на ньому пошук необхідної інформації. Нині *інтерфейси вебсайтів архівних установ також не є уніфікованими*, тому щоразу користувачеві доводиться вивчати навігацію того чи іншого вебсайту для того, щоб віднайти необхідний розділ.

Одним із способів конструктивної організації надання електронних архівних послуг, який зміг би подолати зазначені вище недоліки, є створення єдиного інтегрованого веб-

ресурсу. У 2022 р. створено єдину платформу для створення цифрового архіву ARCHIUM. Станом на березень 2023 р. до ресурсу приєдналося три центральних архіви та один обласний. Наразі функціонал ресурсу дозволяє надавати доступ до цифрових копій документів та довідкових апаратів, але в перспективі доцільним є його розширення і уможливлення надання більшої кількості електронних архівних послуг (запис до читальних залів, замовлення довідок та витягів тощо).

Одним із важливих чинників, який суттєво уповільнює приєднання більшості обласних архівів до ARCHIUM, є відсутність необхідного матеріально-технічного, організаційного та кадрового забезпечення. В таких умовах перспективним видається розроблення уніфікованих форм надання архівних електронних послуг через офіційні вебсайти та уніфікація навігації вебсайтів, зокрема, доцільно зробити обов'язковим певне коло розділів задля спрощення для користувачів пошуку необхідної інформації.

Досі актуальною залишається і *проблема інтеграції соціально-правових послуг до державної електронної системи надання адміністративних послуг*.

Згідно із «Роз'ясненням Міністерства юстиції України щодо відсутності надання адміністративних послуг архівними установами від 23.12.2013 №17809-0-26-13/6.1», станом на 2013 р. всі послуги архівів не вважалися адміністративними [5]. Однак станом на 2022 р. Закон України «Про адміністративні послуги» зазнав змін, зокрема у визначенні поняття «адміністративна послуга» [1], і до Реєстру адміністративних послуг наразі вже внесена така послуга як «Архівні довідки, копії або витяги, необхідні для соціального захисту громадян» (ідентифікатор послуги: 01237) [3]. Але надання цієї послуги в електронному вигляді архівними установами через відповідний державний портал наразі не налагоджено. У ньому зазначено, куди має звернутися особа за отриманням перелічених документів (до державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, архівних установ), які документи має надати для отримання послуги, у якій строк надається послуга, куди звернутися, якщо відмовлено у наданні послуги, а також подано посилання на нормативну базу, якою регулюється надання послуги. Є відомості і про форму, у якій мають надаватися такі архівні довідки: «Архівні довідки складають за встановленою формою (наведеною в додатку 43 до Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях) на спеціальних бланках або загальних бланках установи. Довідки про заробітну плату складають за формами, встановленими державними органами соціального захисту населення. Підставою для складення архівних довідок є оригінали і засвідчені копії документів, що зберігаються в архіві» [3].

Наявність опису цієї послуги у Реєстрі адміністративних послуг дає змогу користувачеві швидко зорієнтуватися у шляхах її отримання. Водночас наразі суттєво бракує можливості оформити запит на підготовлення архівних довідок, копій або витягів безпосередньо через портал державних послуг.

Можливі такі варіанти імплементації послуг архівів з виконання соціально-правових та майнових запитів на порталі державних послуг:

(а) редірект: при описі послуги на порталі адмінпослуг одразу надається перелік послуг та список установ, до яких можливо звернутися з відповідним запитом, їхні назви клікабельні і скеровують користувача до вебсайту відповідної архівної установи для заповнення онлайн форми;

(б) оформлення запиту за відповідно розробленою єдиною формою для кожної окремої електронної архівної послуги здійснюється безпосередньо на порталі адмінпослуг, звідки пересилається на розгляд відповідної архівної установи за вибором користувача.

Література

1. Закон України «Про адміністративні послуги» (зі змінами). URL: <https://bit.ly/3SnUBSq> (дата звернення: 27.03.2023).
2. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації». URL: <https://bit.ly/3FwMlsE> (дата звернення: 27.03.2023).
3. Реєстр адміністративних послуг. Архівні довідки, копії або витяги, необхідні для соціального захисту громадян. URL: <https://bit.ly/3RgBLLC> або <https://bit.ly/3dMrQQt> (дата звернення: 27.03.2023).
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://bit.ly/3qOvayB> (дата звернення: 27.03.2023).
5. Роз'яснення Міністерства юстиції України щодо відсутності надання адміністративних послуг архівними установами від 23.12.2013 №17809-0-26-13/6.1.
6. Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року URL: <https://bit.ly/3wtiUEg> (дата звернення: 27.03.2023).

УДК 007:304:004

*Пасічник Михайло Степанович,
завідувач кафедри інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
Української академії друкарства,
доктор історичних наук, професор,
м. Львів, Україна*

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ ЯК СИСТЕМИ. ПОРІВНЯЛЬНІ ОЗНАКИ ТРАДИЦІЙНИХ І ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ

Проблема класифікації видавничої продукції є однією з найбільш складних і принципових у теорії видавничої справи. Над нею працювало чимало українських і зарубіжних учених. Унаслідок класифікації видань постають т.зв. узагальнені моделі, що уявляють собою сукупність найбільш суттєвих ознак, які визначають типові змістові особливості та зовнішні якості видання.

Окрім наведених специфічних ознак, електронні видання класифікують й за іншими, *універсальними* для всіх видів видань (не лише електронних) ознаками: цільовим призначенням, періодичністю, характером інформації, структурою тощо.

Дослідник М. Женченко пропонує класифікувати електронні видання за ознаками специфічного характеру [13], які притаманні саме електронним виданням та ідентифікують їх у масиві різноманітної видавничої продукції:

- 1) наявність друкованого еквівалента;
- 2) технологія використання (дистриб'юції);
- 3) природа основної інформації;
- 4) характер взаємодії з користувачем;
- 5) формат;
- 6) залежність від операційних систем (мобільних платформ);
- 7) кількість каналів комунікації з читачем

Окрім наведених специфічних ознак, електронні видання класифікують й за іншими, *універсальними* для всіх видів видань (не лише електронних) ознаками: цільовим призначенням, періодичністю, характером інформації, структурою тощо.

Цікаві думки в О. Пушкаря, В. Климнюка та В. Браткевича, які класифікують електронні видання за такими критеріями [5]:

– за наявністю друкованого еквівалента (*деревативне видання, електронна копія, самостійне видання*);

– за технологією використання (*локальне (офлайнове), мережеве (онлайнове), комбіноване використання*);

– за природою основної інформації (*текстове (символьне)*), образотворче, звукове, мультимедійне;

– за характером взаємодії з користувачем (*детерміновані* – параметри, зміст, визначені виробником, не можуть змінюватися користувачем); інтерактивні – параметри, зміст і спосіб взаємодії може встановлювати користувач відповідно до його мети, інтересів, рівня підготовки);

– залежно від мобільних платформ (*моно- і мультиплатформні*);

– за форматом (*моно- і мультиформатні*);

– за кількістю каналів із читачем (*моно- і мультиканальні*).

Мультиканальним є видання, в якому наприкінці кожного розділу розміщено закладки з посиланнями, за якими читачу треба перейти, щоб продовжити діалог з автором та іншими читачами в інтернеті.

Українська дослідниця Л. Городенко, проаналізувавши різні класифікації, робить висновок, що «поділ повинен здійснюватися відповідно до технічних, змістових і концептуальних ознак. Вихід традиційних ЗМІ в інтернет – це створення нового мас-медіа, тому питання мережевих клонів друкованих видань не є актуальним для типологізації» [3]. Дослідниця подає власну класифікацію: соціальні мережі, мережеві медіа, інформаційні пошукові ресурси, розважальні ресурси, технології комунікації.

Якщо порівнювати ключові ознаки традиційних і електронних видань, то можна помітити чимало спільного між ними:

– наявність носія інформації;

– необхідність редакційно-видавничого опрацювання;

– обов'язковість вихідних даних;

– можливість візуального сприйняття.

Структура видання як виду документа залежить від його типу, принципів побудови, читацького й цільового призначення. Принцип розміщення текстових документів у колективних збірниках буде таким: історична послідовність; алфавітна послідовність; жанрова ознака.

Відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види, терміни та визначення. «Традиційні» видання класифікують за наступними ознаками [2]:

1) за цільовим призначенням (*офіційне, наукове, науково-популярне, науково-виробниче, виробничо-практичне, виробничо-практичне для аматорів, навчальне, громадсько-політичне, довідкове, для організації дозвілля, рекламне, літературно-художнє*);

2) за аналітико-синтетичним переробленням інформації (*інформативне, реферативне, бібліографічне, оглядове, дайджест*);

3) за інформаційними знаками (*знаковою природою*) (*текстове, нотне, картографічне, образотворче видання*);

4) за матеріальною конструкцією (*книжкове, журнальне, аркушеве, газетне, буклет, карткове, плакат, поштова картка, комплектне, книжка-іграшка*);

5) за обсягом (*книга, брошура, листівка (аркушітка)*);

6) за складом основного тексту (*моновидання, збірники (полівішання)*);

7) за періодичністю (*неперіодичне, серіальне (періодичне), продовжуване (видання, що продовжується)*);

8) за структурою (*серія, одностомник (одностомне), багатотомне, зібрання творів, твори вибрані*);

9) за інформаційними ознаками (Монографія, автореферат дисертації, препринт, тези доповідей конференції, матеріали конференції (з'їзду), збірник наукових праць, статут, інструкція, стандарт, прейскурант, паспорт, посібник (наочний, практичний, навчальний, навчальний наочний, навчально-методичний), poradnik практичний, підручник, хрестоматія, рекомендації методичні, курс лекцій, текст лекцій, конспект лекцій, програма навчальна, практикум, словник, енциклопедія, словник енциклопедичний, словник мовний, словник тлумачний, словник термінологічний, розмовник, довідник, путівник, проспект, каталог, альбом, атлас, оголошення, листок інформаційний, документно-художнє, науково-художнє видання, альманах, антологія);

10) за видами періодичних і продовжуваних видань (газета, журнал (часопис), бюлетень, календар, експрес-інформація);

11) за статусом (оригінали, традиційні версії електронних видань, електронні аналоги традиційних видань, електронні відтворення, зокрема копії друкованих документів, тривимірних об'єктів тощо).

Наведена класифікація видань є за своєю характеристикою багатоаспектною, паралельною. Тобто кожний напрям цієї класифікації (фасет) є незалежним від інших: використовується лише одна ознака класифікування, будь-яке видання може бути класифікованим за кожною з цих ознак.

Наведемо класифікацію електронних видань відповідно до ДСТУ 7157:2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [1].

– наявністю друкованого еквівалента: електронний аналог (копія, версія) друкованого видання та самостійне електронне видання;

– природою основної інформації: текстове (символьне), образотворче, звукове, програмний продукт, мультимедійне;

– цільовим призначенням: офіційне, суспільно-політичне, наукове, науково-популярне, популярне, виробничо-практичне, навчальне, літературно-художнє, релігійне, довідкове, видання для дозвілля, рекламне;

– технологією використання: локальне, мережеве, комбінованого використання;

– характером взаємодії з користувачем: детерміноване та недетерміноване (інтерактивне);

– періодичністю: неперіодичне, періодичне, продовжуване, оновлюване;

– структурою: одночастинне, багаточастинне, серійне [1, с. 3].

Отже, існує низка ознак, властивих класифікуванню всіх без винятку видань (як традиційних, так і електронних), а також види видань, що за ними виокремлюються.

Отже, електронні рідери є альтернативою друкованим виданням. Вони зручні, не створюють зайвого напруження для очей, мало важать, мають вбудовані словники, здатні вмщати масу інформації тощо.

Література

1. ДСТУ 7157:2010 Інформація та документація. Видання електронні: Основні види та вихідні відомості. [Чинний від 2010-03-11]. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. 14 с.

2. ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення. [Чинний від 2015-06-22] Київ : ДП «УкрНДНД» 2016. 42с.

3. Городенко Л. Теорія мережевої комунікації: монографія / за загал. наук. ред. В. Ф. Іванова. Київ : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2012. 387 с.

4. Женченко М. Типологічна класифікація електронних видань як науково-практична проблема. URL: <https://www.academia.edu/31769020/> (дата звернення: 14.04.2022).

5. Пушкар О. І., Климнюк В. Є., Браткевич В. В. Мультимедійні видання : навч. посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 144 с.

*Биркович Тетяна Іванівна,
професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
докторка наук з державного управління, професорка,
м. Київ, Україна*

*Брик Юлія Петрівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ

Сьогодні жодна установа, організація, підприємство не може працювати без документації та належним чином організованого діловодства. Документообіг є обов'язковим і важливим процесом і це стосується всіх компаній без винятку. Зауважимо, що документообіг це складова діловодства.

Згідно з ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» «діловодство – це сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації та організування роботи зі службовими документами» [1, с. 2], а «документообіг – це рух службових документів в установі від дати їхнього створення чи одержання до дати завершення виконання або надсилання» [1, с. 8].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» «електронний документообіг – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів» [3].

Сьогодні організації, які використовують традиційний документообіг, зіштовхуються з такими проблемами: документи губляться; сторонні особи можуть мати доступ до інформації; накопичено багато документів, але їхнє призначення та джерела невідомі; неабиякі витрати часу на пошук необхідних документів; стягують додаткові кошти на папір та копіювання; витрачається багато часу на підготовку, узгодження та доставку документів до місця призначення.

Електронний документообіг дозволяє створити цілісний інформаційний простір шляхом з'єднання всіх документних систем в інформаційні вузли. Інтеграція реалізовується без втрати якості роботи з документами при збереженні традицій діловодства. Основою такої інтеграції є надійне сховище документів і взаємодіюча з ним система документообігу. Усі документи зберігаються в єдиному сховищі, що забезпечує оптимальний пошук та відбір інформації при підготовці матеріалів.

Незалежно від того чи організований традиційний документообіг на підприємстві чи електронний до нього входять різні види документів, зокрема І. О. Золотарьова та Р. К. Бутова виділяють три потоки документів у документообігу підприємства:

1) вхідні документи із зовнішніх напрямків, що обробляються структурним підрозділом (вхідна кореспонденція, нормативно-правові документи, договори, проекти);

2) вихідні документи, видані структурними підрозділами для передачі зовнішнім організаціям (вихідна кореспонденція, договори, проекти);

3) внутрішні документи (накази, розпорядження, довідки) видаються керівництвом підприємства або структурним підрозділом для розповсюдження на підприємстві та використовуються для організації його роботи [2, с. 7].

Кожен потік має свої особливості проходження та обробки всередині документної системи.

Традиційний документообіг має декілька переваг:

1) надійність: паперові документи є стійкими до багатьох факторів, таких як віруси, пожежі, крах комп'ютерної системи або кібератаки. Вони також не потребують електричного живлення або мережі «Інтернет», що робить їх доступними в будь-який час;

2) простота використання: не потрібно навчатися використовувати складні програми, щоб зрозуміти, як працювати з паперовими документами. Це робить їх доступними для будь-якого користувача;

3) зручність: для деяких видів документів (наприклад, підписання договорів або відправлення важливих листів) паперові копії є більш зручними, оскільки вони можуть бути фізично підписані та передані безпосередньо людині, яка має їх прийняти;

4) безпека: інформація, яка зберігається на паперових документах, може бути захищена від несанкціонованого доступу шляхом зберігання документів в безпечному місці;

5) легкість зберігання: паперові документи можуть бути збережені на протязі довгого часу, навіть без спеціальних умов зберігання, і не потребують постійного оновлення.

Хоча традиційний документообіг має свої переваги, він також має свої недоліки, такі як високі витрати на друкування та розсилку документів, обмеження доступу до інформації, обмеження можливості здійснення роботи з документами віддалено, та необхідність вручного введення даних у комп'ютерну систему.

Електронний документообіг має декілька переваг порівняно з традиційним документообігом:

1) економія часу і коштів: електронний документообіг дозволяє швидко створювати, редагувати та передавати документи, що зменшує час та кошти, пов'язані з розсилкою та зберіганням паперових документів;

2) зручність: документи можуть бути створені та передані в будь-який час, з будь-якого місця та через будь-яку мережу «Інтернет», що дозволяє здійснювати роботу віддалено та підвищує ефективність;

3) покращення доступності: електронний документообіг може забезпечити доступність документів для всіх зацікавлених сторін, що дозволяє підвищити рівень співпраці та координації;

4) зменшення помилок: електронний документообіг може зменшити кількість помилок, що пов'язані з ручним введенням даних, оскільки більшість процесів автоматизовані та відбуваються за допомогою програмного забезпечення;

5) екологічність: електронний документообіг може допомогти зменшити кількість паперових документів, які зберігаються та розсилаються, це сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля.

Хоча електронний документообіг має свої переваги, він також має свої недоліки, такі як необхідність захисту конфіденційної інформації від кібератак, обмеження доступу до документів у випадку технічних проблем, та витрати на програмне забезпечення та обладнання.

Отже, обидва види документообігу мають свої переваги та недоліки, тому не можна однозначно визначити, який з них є кращим. Вибір між електронним та традиційним документообігом залежить від потреб та вимог конкретної організації або компанії. Проте, електронний документообіг зазвичай є більш швидким та зручним, оскільки дозволяє легко передавати, зберігати та редагувати документи. Крім того, він дозволяє більш ефективно відстежувати процес обробки документів, а також зменшує витрати на паперову документацію та її зберігання. Враховуючи це сьогодні більшість підприємств, установ, організацій все-таки стараються впровадити систему електронного документообігу та застосовувати й інші цифрові технології, які допомагають спростити роботу з документами.

Література

1. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа : Терміни та визначення. [Чинний від 2005-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2005. 32 с.
2. Золотарьова І. О., Бутова Р. К. Автоматизація документообігу : навч. посіб. Харків: Видавництво ХНЕУ, 2008. 154 с.
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22. 05. 2003 № 851–IV. Відомості Верх. Ради України. 2003. № 36. Ст. 275.

УДК 025.2:502.51

*Безугла Жанна Сергіївна,
старша викладачка
кафедри журналістики і міжнародних відносин
ПВНЗ «Київський університет культури»,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Київ, Україна*

ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ПОВЕНІ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ

В умовах сьогодення у світі є численні екологічні ризики, які потрібно враховувати, оскільки їх наслідки є досить серйозними. Йдеться не лише про природні катастрофи та стихійні лиха які призводять до негативних наслідків у роботі бібліотек. Зазвичай події, які можуть узагальнено негативно впливати на життя та людей в основному спричинені явищами, які відбуваються без втручання людини, але часто саме людина несе відповідальність за наслідки поганих практик.

Існує багато причин для природних катаклізмів. Це можуть бути кліматичні причини: вони трапляються з коливаннями атмосферної погоди з точки зору температури, опадів, вітрів, атмосферного тиску тощо. Зазвичай саме ця різка зміна атмосферних змінних спричиняє такі явища як повені, вони утворюються внаслідок розливу великих річок та озер, коли є велика кількість опадів [1].

З таким явищем 30 червня 2018 р. стикнулася Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Короленка, коли бурхливий потік води під час зливи вибив вікна першого поверху і затопив приміщення книгосховища. У трьох із них рівень води сягав 165 см, у інших – 20-25 см. Всього постраждало 15 кімнат. Загальний фонд бібліотеки становить 859 тис. примірників, від потопу постраждало, орієнтовно, понад 25 тис. одиниць літератури з мистецтва, близько 2800 газетних підшивок, 31 тис. примірників журналів, приблизно 300 нот і платівок, а ще – майже 5 тисяч книжок обмінного фонду. Сушили їх як бібліотекарі, так і небайдужі чернігівці, котрі брали книжки й підшивки додому, також взяли участь численні заклади культури Чернігова, зокрема, працівники Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній». Найбільшу увагу працівники установи приділяли сушінню газет, втрата яких – безповоротна [3;5].

Обласна бібліотека імені Федора Потушняка в Ужгороді, яка теж постраждала від стихійного лиха, працювала над відновленням бібліотечних фондів в червні 2020-го. Грунтові води після дощів підтопили підвал, у якому було майже 78 тисяч книг, які працівники рятували три дні. Насос, який був один на всю площу бібліотеки, не впорався зі своєю задачею. Багато книжок не вдалось врятувати, але для того щоб не допустити подібного у майбутньому керівництвом та працівниками бібліотеки був поданий проєкт до Українського культурного фонду, завдяки якому вони отримали грант і закупили нові металеві стелажі, осушувач повітря, насос для відкачування води, подовжувач [2].

Подолання негативних наслідків повені із-за незвично сильних мусонних дощів відбулось у Хайдарабаді, столиці індійського штату Андхра-Прадеш. Повінь спустошила будівлю Sundarayya Vignana Kendram, де розміщено дві великі бібліотечні колекції. За кілька хвилин обидві колекції були повністю занурені у воду. У фонді знаходилось понад 26 500 книг, 2600 журналів представляють численні дисципліни та описують життя та науку Індії за півтора століття. Університети-учасники та природоохоронна спільнота негайно відреагували на кризу серією повідомлень експертам, які надали важливі технічні поради, що були негайно опубліковані на вебсайті. Колекції вирішили заморозити, щоб стабілізувати їх і запобігти розвитку цвілі. Для відкачування води залучили дизельні насоси. Були знайдені пластикові ящики, в які переміщали книжки. Морозильні камери були забезпечені разом із чистою водою, необхідною для промивання забруднених матеріалів перед заморожуванням, до роботи залучались волонтери. Заморожування книг, рукописів і періодичних видань дозволило виграти час для розробки стратегічного плану подальшої обробки врятованих речей [6].

Затоплення бібліотечних фондів незалежно від причин їх виникнення є одним із негативних факторів для книг. Відомо, що папір, картон, пергамент, шкіра гігроскопічна. Надлишок вологи зменшує їх механічну міцність, сприяє прискоренню процесу старіння і створює можливість для розвитку біологічних шкідників. Часті коливання температури і вологості повітря становлять велику небезпеку для бібліотечних фондів [4].

Отже, бібліотекам потрібно передбачати ризики, що можуть негативно вплинути на збереження їх фондів, своєчасно забезпечувати бібліотеки сучасними насосними станціями, не розміщувати книгосховища у підвальних приміщеннях, дотримуватись тепло-вологісних режимів, а у разі виникнення загрози швидко реагувати, щоб мати можливість врятувати якомога більшу частину книг. Для цього потрібно залучати волонтерів, небайдужих членів громади та організацій. Адже виграти час є дуже важливим. Потрібно знайти найкраще місце для розкладання мокрих книг, розмістити їх на столах і висушити за допомогою безперервного потоку холодного повітря від портативних електричних вентиляторів. Якщо не можна своєчасно вжити заходів щодо збереження книги та інших паперових виробів, то їх потрібно негайно заморозити і таким чином зберегти для подальшої роботи із ними. Звісно, запобігти стихійним лихам неможливо, але можна вжити заходів для виключення і зменшення їх наслідків.

Література

1. Стихійні лиха URL: <https://www.meteorologiaenred.com/uk.html> (дата звернення: 08.04.2023).
2. У Закарпатській бібліотеці відновлюють книгосховище. Влітку після дощів підтопило 11 тисяч книг 2021. URL: <https://suspilne.media/93497-u-zakarpatskij-biblioteci-vidnovluut-knigoshovise-vlitku-pisla-dosiv-pidtopilo-11-tis-knig/> (дата звернення: 07.04.2023).
3. У затопленій зливою Чернігівській обласній бібліотеці рахують знищені книжки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2506117-u-zatoplenij-zlivou-cernigivskij-oblasnij-biblioteci-rahuit-zniseni-knizki.html> (дата звернення: 06.04.2023).
4. Умови і режим зберігання бібліотечного фонду. URL: <http://um.co.ua/1/1-9/1-95298.html> (дата звернення: 06.04.2023).
5. Чернігівці рятують затоплені видання з бібліотеки ім. Короленка. URL: <http://surl.li/hixwt> (дата звернення: 06.04.2023).
6. Flooded library and recovery at Sundarayya Vignana Kendram. URL: <https://dsal.uchicago.edu/flood/index.html> (дата звернення: 11.04.2023).

Богуш Ірина Олегівна,
провідна бібліотекарка
наукової бібліотеки Київського національного
університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КОДЕКС ЗАКОНІВ ПРО ПУБЛІКАЦІЮ

Наука як сфера людської діяльності тісно пов'язана зі зростанням інтелектуальних здібностей людей, являє собою логічно вибудовану систему понять і категорій, пов'язаних між собою за допомогою суджень та умовиводів, які вчені в процесі дослідницької діяльності окреслюють у наукових працях. Необхідною умовою для написання якісного, справді вартого уваги дослідження є поглиблене вивчення публікацій з обраної теми, аналіз наявних проблем і питань, яких не було порушено раніше. Спираючись на здобутки попередників, необхідно обов'язково зазначити автора наукової праці та її назву, рік видання, сторінки, щоб не присвоювати чужі думки й не бути звинуваченим у плагіаті.

Насамперед викладачі повинні передавати студентам цінності академічної доброчесності та постійно вдосконалювати власну кваліфікацію з питань сучасного академічного письма. Результати дослідження, представлені в письмовій формі, мають бути відповідно й оформлені.

Навчання належного письма починається із запобігання прямого академічного плагіату в роботах, а тому науковцям необхідно дотримуватися таких правил:

- послуговуватися професійною етикою та діяти з позицій академічної доброчесності;
- дотримуватися норм законодавства про авторське право та суміжні права;
- самостійно проводити дослідження, спираючись на праці попередників, проте не присвоювати чужих думок;
- у разі запозичення ідей або тверджень уміти коректно покликатися на джерело;
- надавати достовірну інформацію про результати досліджень і використані джерела (без фабрикації та фальсифікації);
- вдаватися до цитування у разі потреби, з метою підтвердження або спростування власного судження;
- уникати компіляції, що свідчить про відсутність самостійного дослідження.

До порушень академічної доброчесності зараховуємо академічний плагіат та самоплагіат (найпоширеніші). Із тлумаченням змісту *академічного плагіату* можемо ознайомитися в статті 42 Закону України «Про освіту», де сказано, що це «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» (1). Оприлюднення власних раніше опублікованих наукових результатів як нових називається *самоплагіатом*.

З упровадженням контролю якості наукових робіт та з розробленням систем перевірки наявності плагіату в недобросовісних авторів виникла потреба штучного підвищення оригінальності тексту. Детальніше про прийоми модифікацій описано в тезах «Руйнівники міфів: чи можна обійти системи пошуку збігів у текстах» О. В. Бережної, де наголошено на проблемі модифікації текстів задля штучного підвищення рівня оригінальності (2, с. 9). На сьогодні є значна кількість онлайн-платформ і програм, які полегшують процес виявлення плагіату в тексті. У науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв послуговуються онлайн-сервісом пошуку плагіату Unicheck. Проте система не може виявити всі прояви академічного шахрайства, саме тому фахівцям, які здійснюють перевірку академічних робіт, необхідно розвивати вміння та навички використання інформаційних технологій, зокрема розуміти властивості тексту й алгоритм пошуку плагіату, здійснювати не

тільки технічні операції (наприклад, завантаження/перевірка документів), а й працювати безпосередньо з текстом, а також уміти аналізувати звіт оригінальності.

З появою чат-бота GPT зафіксовано тенденцію розвитку несвідомого написання наукової праці на підставі матеріалів штучного інтелекту без самостійного дослідження та опрацювання джерельної бази. Часте використання подібного інструменту знижує здатність аналітично мислити, зіставляти й аналізувати факти, а також системно, логічно та зв'язно подавати результати досліджень. Ключовою проблемою онлайн-комунікації із зазначеним чат-ботом є наявність суперечностей у тезах програми, поданих у відповідь на поставлені запитання. Це, зокрема, виявляється в наведенні джерел, яких взагалі немає, або цитат у них. Тобто відбувається спотворення фактів. Інакше кажучи, чат-GPT часто подає фактичний матеріал, який не відповідає реальності, що спричинює хибне сприйняття дійсності. А тому, звертаючись до штучного інтелекту з метою полегшити процес написання наукової роботи, ви натомість можете отримати не ґрунтовне дослідження обраної теми, а купу інформаційного мотлоху, уміло упакованого у форму наукового викладу результатів пошуку певного матеріалу відповідно до запиту користувача.

Окрім того, поширеною є потреба щодо написання наукових робіт на замовлення, про новизну в яких зазвичай навіть не йде мова, адже з розвитком інтернет-технологій і вільним доступом до інформаційних ресурсів за наукове дослідження видають механічне запозичення матеріалу з літературних джерел, що має виразні ознаки плагіату або компілятивності (через уведення значної кількості суцільних цитат і посилань), реферативності, тобто відсутності авторського бачення проблеми, глибокого й усебічного аналізу теми та загалом самостійного дослідження.

Отже, на сьогодні дотримання принципів академічної доброчесності слугує підтвердженням високоосвіченості дослідника, його моральності, небайдужого ставлення до рівня розвитку науки в цілому, гідного провадження наукової діяльності. Академічну доброчесність, на нашу думку, має регулювати закон, щоб забезпечити цілковиту довіру до результатів наукових досліджень.

Література

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII
URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm (дата звернення: 23.03.2023).

2. Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару (Київ, 26–27 верес. 2019 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. Вип. 2. 112 с.

*Бойко Віта Федорівна,
заступниця директора з наукової роботи
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства,
кандидатка історичних наук,
м. Київ, Україна*

*Свердлик Зоряна Михайлівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
провідна наукова співробітниця відділу документознавства
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

РОЗРОБЛЕННЯ ПРИМІРНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ СПРАВ СІЛЬСЬКОЇ (СЕЛИЩНОЇ) РАДИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1] від 05 лютого 2015 року № 157-VIII зумовило передавання майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, їхнім правонаступникам – територіальним громадам. Відповідно документація, що створюється та відкладається у діяльності сільських (селищних) рад територіальних громад має свої особливості. На основі дослідження структури, функцій і напрямів діяльності сільських (селищних) рад територіальних громад, а також складу і змісту документів, що створюються та відкладаються у результаті їхньої діяльності, Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства розроблено примірну номенклатуру справ сільської (селищної) ради територіальної громади (далі – примірна номенклатура справ), що має забезпечити раціональну організацію діловодства і встановлення єдиного порядку формування справ, забезпечення їх обліку, оперативного пошуку документів та відбору для внесення до складу Національного архівного фонду.

Примірна номенклатура справ є систематизованим переліком заголовків справ, який створюють під час діяльності сільської (селищної) ради територіальної громади, із зазначенням строків зберігання цих справ. Примірною номенклатурою справ керуються при підготовці індивідуальної номенклатури справ сільської (селищної) ради територіальної громади (далі – індивідуальна номенклатура справ).

Під час розроблення примірної номенклатури справ за основу було взято Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів [2], методичні рекомендації з розроблення галузевих переліків документів та типових (примірних) номенклатур справ [3] та індивідуальні номенклатури справ визначеної групи сільських (селищних) рад територіальних громад.

Аналіз індивідуальних номенклатури справ засвідчив, що сільські (селищні) ради територіальних громад мають різну структуру, розподіл повноважень між структурними підрозділами, а також склад документації, що утворюється в їхній діяльності. Тому варто зауважити, що примірна номенклатура справ має рекомендаційний характер, оскільки встановлює примірний склад справ, утворених у діловодстві сільської (селищної) ради територіальної громади, та узагальнені назви розділів. Індивідуальна номенклатура справ, підготовлена на підставі примірної номенклатури справ, може відрізнятися від неї як за кількістю та назвами розділів, так і за складом документів.

Залежно від структури, розподілу повноважень, складу документації, що утворюється в діяльності сільських (селищних) рад територіальних громад, під час складання індивідуальної номенклатури справ використовують структурний або функціональний принцип її побудови.

Структурний принцип побудови індивідуальної номенклатури справ використовують у разі чітко встановленої структури сільської (селищної) ради територіальної громади та її виконавчого комітету. Розділами і підрозділи в такій індивідуальній номенклатурі справ є назви структурних підрозділів (загальний відділ, відділ організаційно-інформаційної роботи, юридичний відділ, сектор соціального захисту населення тощо). При цьому в першому розділі індивідуальної номенклатури справ зазначають назву служби діловодства, в наступних розділах – назви структурних підрозділів згідно зі штатним розписом або класифікатором структурних підрозділів. Наприкінці індивідуальної номенклатури справ зазначають справи старостинських округів (старост).

Функціональний принцип побудови індивідуальної номенклатури справ використовують у разі відсутності в сільській (селищній) раді територіальної громади та її виконавчому комітеті структурних підрозділів, за умови розподілу основних функцій (напрямів діяльності) між відповідними працівниками. Розділи і підрозділи в такій індивідуальній номенклатурі справ розміщують за ступенями їх важливості (робота з кадрами, вчинення нотаріальних дій, надання адміністративних послуг, бюджетно-фінансова робота та бухгалтерський облік тощо).

У разі наявності у структурі сільської (селищної) ради територіальної громади та її виконавчому комітеті одночасно структурних підрозділів і уповноважених працівників, відповідальних за напрями діяльності сільської (селищної) ради територіальної громади та її виконавчого комітету, можливе поєднання структурного та функціонального принципів побудови індивідуальної номенклатури справ.

У зв'язку з тим, що немає уніфікованої структури сільської (селищної) ради територіальної громади примірну номенклатуру справ побудовано за функціональним принципом, що відображає основні напрями діяльності сільських (селищних) рад територіальних громад та представлено у вигляді 14 розділів: організація діяльності сільської (селищної) ради територіальної громади; організація діяльності виконавчого комітету та голови сільської (селищної) ради територіальної громади; бюджетно-фінансова робота та бухгалтерський облік; робота з кадрами; архів; вчинення нотаріальних дій; державна реєстрація актів цивільного стану; надання адміністративних послуг; житлово-комунальні та земельні питання; юридичні питання; соціальний захист населення; освіта і культура; облік військовозобов'язаних та мобілізаційна робота; охорона праці, пожежна безпека та цивільний захист.

Індивідуальна номенклатура справ підлягає схваленню архівним відділом районної державної адміністрації та погодженню державним архівом області один раз на п'ять років або невідкладно в разі суттєвих змін у структурі, функціях та характері діяльності сільської (селищної) ради територіальної громади, втрати чинності типовим (галузевим) переліком документів із зазначенням строків їх зберігання. За відсутності таких змін до кінця кожного діловодного року (не пізніше грудня) індивідуальну номенклатуру справ обов'язково уточнюють, передрукують, її затверджує голова сільської (селищної) ради територіальної громади та вона набирає чинності з 01 січня наступного року.

Примірна номенклатура справ буде використовуватися місцевими державними архівними установами під час надання консультативно-методичної допомоги при розробці індивідуальних номенклатури справ сільських (селищних) рад територіальних громад.

Література

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 12.03.2024).

2. Перелік документів, що створюються у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, зі строками їх зберігання : затв. наказом Міністерства юстиції України від 30 грудня 2013 р. № 2804/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2242-13#Text> (дата звернення: 12.03.2024).

3. Методичні рекомендації з розроблення галузевих переліків документів та типових (примірних) номенклатур справ / Укрдержархів. УНДІАСД ; упоряд.: О. М. Загорецька. Київ, 2012. 31 с.

УДК 002(073):004.738

*Бойчук Неля Анатоліївна,
старша викладачка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

РОЛЬ «ЧАСОПИСНОЇ» НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДІЮВАННІ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ

Здобуття Україною незалежності стало потужним поштовхом для розвитку системи науково-гуманітарного знання у державі. Гуманізація та гуманітаризація наукового пізнання набула неабиякого значення і характеризувалася поліпарадигмальністю і значним потенціалом інтеграції та диференціації знань. Не стояли осторонь і дослідники, у полі наукових зацікавлень котрих була наука про документ, яка завдяки комплексу суспільно-політичних перетворень активно почала розбудовуватися на широкому соціокультурному підґрунті.

Апробація тогочасного наукового дискурсу потребувала започаткування нових часописів, на шпальтах яких висвітлювалися б найактуальніші проблеми науки про документ, сучасні тенденції розвитку, основні концепції та погляди на структуру документознавства, його фундаментальні засади функціонування та категорійно-поняттєвий апарат тощо.

Тому з'явилися періодичні видання, котрі, з одного боку, стали рушійною силою прогресу української науки про документ та відкритою платформою для аргументованого дискурсу дослідників як неодмінна умова результативної науково-дослідницької праці, а з іншого, надійним джерелом оперативної інформації про наукові досягнення в Україні та за її межами у цій царині наукового пізнання.

За три десятиліття в Україні відбулося становлення системи наукових періодичних видань, завдяки контенту публікацій яких сьогодні можна сміливо стверджувати, що українське документознавство розвивається у контексті світової науки про документ (Л. Дубровіна) і входить до складу соціально-комунікаційних наук (М. С. Слободяник), визначити перспективні теорії (ноокомунікаційна запропонована Г. М. Швецовою-Водкою) і стратегії розвитку документа в епоху динамічного впровадження у щоденну роботу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та повноправне функціонування електронного документа (Г. Асеєв, В. Болдовський, Ю. Ковтанюк, О. Пелехата, Л. Філіпова) та повсюдної цифровізації, коли саме поняття «документ» зазнає відповідних трансформацій (В. Бездрабко, Г. Папакін, О. Тур).

Передумови для давно очікуваного прориву створено періодикою радянського періоду. Серед таких видань насамперед необхідно назвати науково-практичний журнал «Архіви України» (засновано в 1947 р., <https://au.archives.gov.ua/index.php/au>), на шпальтах якого зафіксовані теоретичні здобутки науковців у царині документознавства та поширено кращий практичний досвід.

Загалом наукові розвідки, які засвідчили генезу документознавства від здобуття незалежності до сьогодні, вміщені на сторінках таких періодичних та продовжуваних видань: науково-теоретичний і практичний журнал «Бібліотечний вісник» (засновано в

1993 р., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, <http://bv.nbuv.gov.ua/>), збірник наукових статей «Рукописна та книжкова спадщина України» (засновано в 1993 р., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, <http://rksu.nbuv.gov.ua/>), міждисциплінарний збірник наукових праць «Студії з архівної справи та документознавства» (засновано в 1996 р., Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, <https://undiasd.archives.gov.ua/studii/index.htm>), науково-практичний журнал «Вісник Книжкової палати» (засновано в 1996 р., Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», <http://visnyk.ukrbook.net/>), збірник наукових статей «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (засновано в 1998 р., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, <http://np.nbuv.gov.ua/>), збірник наукових праць «Вісник Харківської державної академії культури» (засновано в 1999 р., Харківська державна академія культури, <http://v-khsac.in.ua/about>), науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (засновано у 2004 р., Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, <http://journals.urau.ua/bdi>), «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» (засновано у 2018 р., Київський національний університет культури і мистецтв, <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/>).

Необхідно наголосити, що названі видання входять до «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть вміщуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступені доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії», індексуються у міжнародних та українських базах даних, на власних сайтах вміщують повнотекстові версії статей, дотримуються політики відкритого доступу та академічної доброчесності.

Серед інших періодичних видань, які вміщують студії з документознавства, доречно назвати міжвідомчий збірник наукових праць «Архівознавство. Археографія, Джерелознавство» (засновано у 1999 р., Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=21#Ar>) [1].

Тематична спрямованість результатів найновіших досліджень, які оприлюднені названими періодичними виданнями, дозволяє констатувати незаперечні наукові досягнення українських науковців у невпинній генезі науки про документ: збагачення її теоретичних засад, розширення методологічного інструментарію, сформована терміносистема, триває вивчення історії створення та етапів розбудови зарубіжного та українського документознавства, повноцінно функціонують науково-освітні школи тощо.

Таким чином, завдяки значному науковому доробку таких авторитетних учених та передових фахівців зі значним практичним досвідом роботи, як В. Бездрабко, Л. Демчина, В. Добровольська, Т. Ємельянова, О. Загорецька, А. Кисельова, А. Корж, О. Кобелев, М. Комова, С. Кулешов, Н. Кушнарченко, Н. Леміш, І. Матяш, К. Новохатський, І. Отамась, Ю. Палеха, М. Палієнко, І. Петрова, І. Пількевич, Г. Пшеничний, В. Рудюк, К. Селіверстова, С. Сельченкова, А. Соляник, Н. Христова, В. Шейко, А. Шелест, А. Шурубуря, відбувається оптимізація наукових досліджень, модернізація галузевої практики під впливом реформ і динамічних змін, що органічно результується в інтеграції у міжнародне дослідницьке середовище та глобальний інформаційний простір загалом.

Значна увага дослідників була приділена висвітленню питань документознавства на сторінках міждисциплінарного збірника наукових праць «Студії з архівної справи та документознавства» [2–6], але, на наше переконання, в умовах превалювання цифрових технологій потрібно зосередити наукову думку на вивченні галузевої періодики на предмет публікацій із документознавства.

Здійснене дослідження «часописної» наукової комунікації науки про документ дозволяє зробити правомірний висновок про те, що сьогодні відсутнє комплексне систематизоване дослідження фахових періодичних видань як носіїв різноманітної фахової інформації, котрі покликані висвітлювати особливості історіографічного процесу формування науки про документ, етапи її становлення та основні напрями розвитку, досягнення закордонного та

українського документознавства, визначальні чинники та вирішальні суспільно-політичні явища, які впливають на інституційну легітимацію документознавства (документології, documentary science чи document studies), розгорнуте уявлення про майбутні перспективи та визначальні тенденції у цій галузі гуманітарного наукового знання.

Література

1. «Архівознавство. Археографія. Джерелознавство» (1999–2009, Вип. 1–10): сист. покажч. змісту / Держкомархів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Галуз. центр наук.-техн. інформації з архів. справи та документознавства; упоряд. Р. В. Романовський. Київ, 2010. 40 с. (Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства; № 14, IV квартал 2010 р.).
2. Батрак А. Висвітлення проблем документознавства на сторінках періодичних видань Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 11. С. 183–187.
3. Бездрабко В. «Студії з архівної справи та документознавства» як перше фахове вітчизняне видання з документознавства. *Вісн. Кн. палати*. 2007. № 8. С. 12–16.
4. Бездрабко В. Флагман фахової вітчизняної періодики з документознавства. *Вісн. Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв*. 2008. № 3. С. 83–89.
5. Бездрабко В. «Студії з архівної справи та документознавства» як фахове видання з документознавства. *Українська періодика: історія і сучасність*: доп. та повідомл. Дев'ятої всеукр. наук.теорет. конф., Львів, 28–29 жовт. 2005 р. Львів, 2005. С. 508–514.
6. Ковтун М. В. «Студії з архівної справи та документознавства» – фахове вітчизняне видання з архівознавства. *Архіви України*. 2013. № 4. С. 54–69.

УДК 930.253(477):004.9

*Дідух Людмила Валентинівна,
завідувачка відділу технологічного забезпечення архівної справи
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства,
кандидатка історичних наук,
м. Київ, Україна*

ДОСТУП ДО ЦИФРОВОГО ФОНДУ КОРИСТУВАННЯ ДОКУМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОТИ ІНФОРМАЦІЇ ДОКУМЕНТА

Успішне функціонування цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду (НАФ), сформованого державними архівами України з метою відкритості та універсальності надання і отримання користувачами доступу до документів, їх цифрових копій та інших архівних інформаційних ресурсів, стало певним трендом вітчизняної архівної справи сьогодні [1].

Цифровий фонд користування документами, будучи сукупністю інформаційних та електронних комунікаційних систем (система цифрових копій документів різних рівнів доступу; метадані як необхідний довідковий апарат в електронній формі; масив інформаційно-пошукових систем [2]), які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле, фактично виступає інформаційно-комунікаційною системою (ІКС) [3]. А доступ в ІКС – це отримання можливості ознайомлення з інформацією, її оброблення та /або впливу на інформацію та ресурси ІКС з використанням програмних і технічних засобів. Доступ до ресурсів цифрового фонду користування як ІКС (або об'єктів доступу) здійснюють суб'єкти

доступу (зазвичай особи, користувачі, архівісти, тощо), дії яких регламентуються правилами розмежування доступу [4].

Доступ до цифрового фонду користування документами НАФ може бути відкритий, умовно відкритий, обмежений, закритий [4].

Відкритий доступ – копії архівних документів доступні для користувачів без жодних обмежень. Такий доступ може здійснюватися через комп'ютери читальних залів архівів або через інтернет (т. зв. «відкритий веб»).

Умовно відкритий доступ стосується оцифрованих колекцій, справ, одиниць зберігання, які містять відкриті документи / документну інформацію та документи / інформацію з певним рівнем обмежень у доступі (наприклад, документи, які належать до об'єктів авторського права; документи / документна інформація, які містять персональні дані, тощо).

Обмежений доступ стосується надання доступу до копій документів лише визначеному колу користувачів (наприклад, коли правовласник надав право на користування документом лише певній особі, для інших – за його волею, такий доступ є закритим).

Закритий доступ стосується документів та їх копій, які не надаються користувачу через певні обставини (наприклад, заборона правовласника на користування документами; документи містять конфіденційну інформацію, тощо). Закриті документи з часом можуть бути удоступнені для користувачів (наприклад, коли минуло 75 років з моменту створення документа).

Надаючи доступ до цифрового фонду користування, варто розуміти, чи користувач отримує доступ лише до документної інформації, або до копії документа у всій її повноті? Адже доступ в ІКС передбачає не лише змогу і дозвіл «дістатися до документа», тобто реалізувати функціонал «перегляду» («читання») / «прослуховування» цифрової копії документа з різним носієм, але і забезпечення реалізації т. зв. «дослідницького функціоналу» користувача.

Окреслюючи основні технологічні особливості оцифрування документів НАФ, державним архівам рекомендовано враховувати особливості конкретного документа та його носія із подальшим відображенням у цифровій копії цих особливостей. Наприклад: якщо документ має історичне пакування (конверт, папку, обкладинку і т. п.), обов'язково необхідно створити цифрову копію цього пакування; за наявності тексту (пам'ятного напису) або зображення на звороті документа необхідно оцифрувати його з обох боків і створити два файли: для лицьового та зворотного боків; у випадку, якщо документ зберігається у згорнутому вигляді, окрім оцифрування його лицьового і зворотного боків у розгорнутому вигляді, необхідно також оцифрувати його у всіх варіантах складення у випадку, якщо варіанти складення мають самостійну інформаційну цінність; у випадку, якщо архівний документ являє собою тривимірний об'єкт (наприклад, книжкове/ альбомне видання, сувій тощо), окрім оцифрування його обкладинки, шмуцтитула і сторінок, необхідне також створення цифрового зображення предмета для відображення його фізичного розміру і форми, а також наявних особливостей (книжковий корінець, обрізи книжки, застібки тощо). Те саме стосується оцифрування й інших особливих документів, як-то: аудіовізуальні документи; великоформатні документи; документи з рельєфними зображеннями, тисненнями та подібні; музейні предмети, тощо [5].

Цифровий фонд користування документами, формуючись на принципах побудови інформаційних систем та організації доступу до них, також має враховувати базові принципи інформатизації архівів. Ключовим з них є принцип забезпечення повноти інформації документа, тобто можливість отримання повної сукупності інформації документа (не лише текстової документної інформації, зображення, аудіо, але, наприклад, інформації про специфіку зовнішнього вигляду, окремих особливостей документа, тощо).

Дотримання цього принципу забезпечить повноцінну реалізацію дослідницького функціоналу користувацького доступу до цифрових копій та інших об'єктів цифрового фонду користування щодо роботи з їхнього вивчення (одночасно з повноцінним використанням іншого функціоналу доступу: функціоналу пошуку, організаційного

функціоналу, функціоналу перегляду / прослуховування цифрової копії). Додатково він також може передбачати: можливість робити помітки та записи в спеціальному нотатнику при роботі з цифровою копією документа; можливість редагування цифрових копій (наприклад, додати закладку, закріпити, вирізати); створення власної колекції (на основі копій документів, розміщених на порталі, з додаванням текстової інформації); спілкування (наприклад, в чаті чи листування) з іншими дослідниками, які працюють з тим же документом; перегляд тематично зібраних цифрових об'єктів, які постійно оновлюються адміністратором, наприклад, у форматі «віртуальної виставки»; розміщення посилання на цифрові копії споріднених документів; інше [6].

Література

1. Пріоритети діяльності Державної архівної служби України на 2023 рік. URL: <https://archives.gov.ua/ua/пріоритети-державної-архівної-служб/> (дата звернення: 08.04.2023).

2. Дідух Л. В. Створення цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду: основна понятійна складова процесу. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі*: зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф., м. Київ, 23–24 червня 2022 р. / упоряд. З. М. Свєрдлик, М. М. Цілина. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 131–133.

3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05 липня 1994 р. № 80/94-ВР [зі змінами]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

4. Доступ до цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду: методичні рекомендації [затв. наказом Держ. арх. служби України від 6 квітн. 2023 р. № 51] / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства; уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2022. 85 с.

5. Особливості оцифрування деяких видів документів НАФ. *Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього*: метод. рекомендації: [затв. наказом Держ. арх. служби України від 16 квіт. 2019 р. № 36, із змінами внес. згідно з наказом Держ. арх. служби України від 07 жовт. 2021 р. № 120] / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; уклад.: Л. В. Дідух, Н. В. Залеток, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2021. С. 30–40; Оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду: метод. рекомендації [затв. наказом Держ. арх. служби України від 25 травн. 2022 р. № 29] / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2021. 82 с.

6. Доступ до цифрового фонду користування... URL: <http://surl.li/hixuyg> (дата звернення: 14.04.2023).

УДК 004.91: 02+930.25

Грінберг Лариса Феліксівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ТА АРХІВІВ

Пошук шляхів оптимізації входження в інформаційне суспільство, в якому найголовнішими продуктами виробництва є інформація та знання, тривав на межі ХХ і ХХІ ст. і вимагав переосмислення завдань діяльності суспільних інституцій.

Слушним є твердження Л. Костенка та М. Сороки, що активний розвиток інформаційно-комунікативних технологій та новітніх носіїв інформації, які уможливили актуалізацію даних і відтворення мультимедійної інформації, «... так само, як заміна рукописів друкованими виданнями не спричинила трансформацію сутнісних функцій бібліотеки, так і поширення електронних документів не може розглядатися як кінець бібліотечної ери» [4, 33]. З прикладних завдань автори відзначають «... необхідність розробки наукових засад кумуляції, аналітико-синтетичної переробки, збереження та використання даних і знань для задоволення інформаційних потреб суспільства» [4, с. 36]

Збереження культурної спадщини шляхом переведення у цифровий формат є поширеною практикою серед передових країн. На думку М. Таллера, робота з культурною спадщиною в цифровому форматі, нові цифрові медіа, створення цифрових бібліотек, архівів, баз даних культурної спадщини та колекцій, цифрові реконструкції, що вимагають спільних зусиль гуманітаріїв і фахівців із цифрових технологій є важливою сферою цифрових гуманітарних досліджень [8].

На сучасному етапі розвитку суспільства бібліотеки та архіви наповнені рідкісними та цінними документами, через незадовільний стан яких оцифрування є найбільш вдалим способом для їх збереження та масового використання. Процес розширення функцій бібліотек та архівів і розвиток новітніх технологій зумовили накопичення у фондах цих установ поряд з документами на традиційних носіях інформації і електронних інформаційних ресурсів.

Концепція якісних змін бібліотек серед пріоритетних передбачає такі напрями бібліотечної діяльності, як: «... консолідацію суспільства; дотримання європейських цінностей; інтеграцію у європейське співтовариство; підвищення якості життя; рівний доступ до інформації, знань і культурних надбань» [2].

Сучасний стан і потенціал розвитку цифрового сектора України уможливили створення «Єдиної цифрової платформи в освіті», оскільки формування модерного інформаційно-освітнього середовища є важливою передумовою успішного реформування інформаційно-освітнього простору й потребує педагогічно виваженого супроводу до консолідації інформації, удосконалення системи професійної підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» й підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, керівних кадрів освіти, працівників ІТ-підрозділів навчальних закладів тощо.

Оцифрування інформаційних ресурсів бібліотеки сприяє підвищенню культурного рівня споживачів інформації. Диджиталізація буквально означає «оцифрування», «цифровізація», що на думку М. Петришиної та С. Гриньова, пояснює сутність переведення інформаційного поля у цифрову форму [5].

Даний процес сприяє збільшенню дистанційних користувачів установ та істотно впливає на розвиток дистанційних послуг бібліотечних та архівних установ, сприяючи скороченню шляху документів до користувачів інформації.

Це зумовлено тим, що в європейській і американській дослідницьких традиціях наслідки переходу від аналогового до цифрового типу кодування інформації стали вивчатися не просто як технологічний, а й як антропологічний, культурний та соціальний процеси [1].

Бібліотеки та архіви сприяють збільшенню кількості освічених громадян, що використовують інформаційні ресурси, тобто документи і масиви документів в інформаційних системах: бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах і т. ін. [6].

Проблема збереженості фондів не тільки актуальна, а й болюча для багатьох архівів і бібліотек. Умови, в яких упродовж багатьох років зберігалися друковані видання, не завжди були ідеальними. «В останні роки ситуація ще більш погіршилася. «Незадовільний стан книгосховищ, їхня перевантаженість, відсутність коштів на консервацію і реставрацію документів» – ось чинники, які, на думку С. Шульженко, «... призводять до невпинного й

незворотного процесу руйнування фондів, втрати цінних книг, журналів, рукописів тощо» [7].

Не всі бібліотеки та архіви можуть запобігти зношенню фондів та уповільненню процесу руйнування, а кошти на проведення трудомісткої й дорогої роботи з консервації мають лише поодинокі установи. Тому збереження інтелектуального надбання країни шляхом оцифрування стає все актуальнішим.

«Основними підходами до оцифрування документів є:

– *обов'язковий*: отримання копій аркушів у вигляді графічних зображень, здійснюване шляхом сканування або фотографування з подальшою обробкою і збереженням в одному із форматів графічних файлів. У такому вигляді повністю зберігається оригінальний вигляд документа і виключається спотворення його змісту. Можливість пошуку по тексту відсутній.

– *пошуковий*: оптичне розпізнавання знаків коду перетворює оцифрований документ на текст, який можна редагувати за допомогою відповідного програмного забезпечення. У такому випадку можливий повнотекстний пошук по документу та індексація масивів електронних документів. Для повної ідентичності змісту потребує ручної верифікації» [3, с. 32-33].

Отже, постала не лише теоретична, а й практична необхідність розв'язання низки техніко-технологічних питань подальшого розвитку електронних бібліотек та архівів і, зокрема, технології комплектування, зберігання та ефективного використання інформаційних електронних ресурсів, а також з'ясування бібліотеко- та архівознавчих механізмів побудови інфраструктури для забезпечення акумуляції інформації.

Література

1. ДСТУ 7448:2013. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2013-11-29]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 41 с.
2. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року): URL: [Concption_07_2015.var3.pdf](#) (дата звернення 19.03.2023).
3. Копіювання документів у архівних установах України : методичні рекомендації / Держ. архів. служба України, УНДІАСД; уклад.: Л. В. Дідух. Київ, 2016. 68 с. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/mr_copu_docs.pdf (дата звернення 19.03.2023).
4. Костенко Л., Сорока М. Бібліотека інформаційного суспільства. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 3. С. 33–38. URL: [bv_2002_3_10.pdf](#) (дата звернення 23.03.2023).
5. Петришина М. О., Гриньов С. О. Діджиталізація як напрям державної політики України. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 106–109. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-24> (дата звернення: 25. 03. 2023).
6. Про національну програму інформатизації : Закон України № 2807-IX від 01.12.2022. *Законодавство України* : інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
7. Шулъженко С. Перенесення на альтернативні носії інформації як засіб збереження бібліотечних фондів. *Вісник Книжкової палати*. 2007. № 10. С. 28–29. URL: http://ukrbook.net/DAD/publ/Shulzhenko_10_2007.pdf (дата звернення: 25.03.2023).
8. Thaller M. Controversies around the Digital Humanities: An Agenda. *Historical Social Research. Historische Sozialforschung*. 2012. Vol. 37. № 3(141). P. 7–23. URL: <https://www.jstor.org/stable/41636594> (дата звернення: 20.03.2023).

*Ємельянова Тетяна Олександрівна,
перша заступниця Голови
Державної архівної служби України,
кандидатка історичних наук,
м. Київ, Україна*

«ДОКУМЕНТУВАННЯ», «КОМПЛЕКТУВАННЯ» ЧИ «АРХІВУВАННЯ» СВІДЧЕНЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ

Поповнення архівних фондів документами, зокрема, створеними шляхом ініціативного документування подій воєнного часу, визнано Державною архівною службою України одним із пріоритетних завдань на 2023 рік [7]. Ця робота конче потребує методичного супроводу. Відтак, цьогоріч Українським науково-дослідним інститутом архівної справи і документознавства виконуватиметься науково-дослідна робота «Документування резонансних подій російсько-української війни: правові аспекти та методологія архівування».

На терміни «документування» й «архівування» все частіше натрапляємо в публічному просторі, зокрема в повідомленнях про громадські ініціативи. До прикладу, коли йдеться про проект Центру міської історії (м. Львів), що «документує російсько-українську війну, збираючи спогади очевидців, світлини з міст, де ведуться бойові дії й не тільки, та архівуючи «воєнні» пабліки в телеграмі» [3] або інтернет-платформу «Архів війни», створену командою ГО «Докудейз» (Docudays) для «фіксації матеріалів про події російсько-української війни», а також їх збирання та зберігання [1].

Між тим, таке нерелексивне використання понять диктує необхідність розставити смислові акценти в ланцюзі «документування – комплектування – архівування» задля полегшення розуміння сутності та функцій кожного з них. Сподіваємося, що наші міркування стануть зацікавленим колегам поживою для роздумів і досліджень термінологічного спрямування.

Спершу розглянемо термін «документування». У короткому термінологічному тлумачному словнику «Архівістика» (1998) наведено таке його визначення: 1) створення документа; 2) підтвердження (обґрунтування) документом якогось факту, явища, події; 3) відображення в документі якогось факту, явища, події [2]. Це поняття, за словами документознавця С. Кулешова, притаманне винятково документознавству. Відповідно до ДТСУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення» воно трактується як «створення документів» [4]. При цьому, наголошує дослідник, «визначення подає його як цілісний процес, без членування на окремі складові» [5].

Якщо говорити про документування в контексті діяльності державних архівів із фіксування подій російсько-української війни, маємо на увазі ініціативне документування – складову процесу комплектування, де в ролі утворювачів документів (джерел комплектування) виступають самі архівісти. Цифровий зсув радикально змінив не лише методи, способи і засоби фіксації інформації. Ролі архівістів також зазнали суттєвих змін, перейшовши від пасивних зберігачів до активних учасників і виробників контенту з новими можливостями потрапляння останнього до архівних колекцій. Не вдаючись у детальний аналіз (сподіваємося, що ініціативне документування стане предметом окремого дослідження), вкажемо лише, що йдеться про відносно новий, порівняно з оперативним комплектуванням, вид діяльності архіву в напрямі формування архівних фондів. Відтак, даються взнаки відсутність загальноновизнаних «найкращих практик» і відповідного методичного забезпечення.

Коли ж предметом уваги архівіста стають документи, створені або отримані фізичною чи юридичною особою (не архівістами) з наміром використовувати ці документи у межах

своєї діяльності (адміністративної, творчої, соціальної тощо), та які можуть не «дожити» до архівної стадії, швидко зникнувши з інформаційного простору через, скажімо, свою нетривку цифрову природу, в такому разі, на відміну від наведеного вище прикладу, розуміємо діяльність щодо поповнення архівних фондів документами, продиктовану місією самих архівів. Згадувані термінологічний словник і ДТСУ 2732:2004 для позначення діяльності із систематичного поповнення архіву документами відповідно до його профілю пропонують уживати термін «комплектування». З поняттям «комплектування» корелюється термінологічне сполучення «оперативне комплектування», яке характеризує цей процес із погляду динаміки та під яким пропонуємо розуміти поповнення архіву документами до закінчення граничних строків їх зберігання у юридичних чи фізичних осіб – джерел комплектування архіву.

Міркування про змістовне наповнення поняття «комплектування» схиляють до думки про необхідність перегляду й розширення самого поняття та окремих його елементів (наприклад, профіль архіву) з огляду на зміни, яких сьогодні зазнають технологічні та організаційні аспекти процесу комплектування. Зрештою, не зайвим видається творення нових понять і термінів (як от «політика комплектування»), поки що відсутніх в архівній лексиці.

Щодо концепту архівування, то на разі не йдеться про його утвердження в сучасній термінопрактиці. Попри очевидність розширення сфери застосування саме поняття поки що не стало предметом уваги у вітчизняному дискурсі. Виняток становить розвідка історика-архівіста Г. Папакіна «Сучасний стан законодавчо-нормативного забезпечення архівування документів: погляд архівіста» [6]. Автор, визнавши брак категоріальної чіткості й однозначності в розумінні поняття «архівування», відсутність останнього «серед усталених і визначених термінів законодавства», запропонував своє бачення цієї категорії. Архівування, вважає Г. Папакін, можна розглядати як синонім терміна «архівні технології», посилаючись на визначення останнього за словником «Архівістика» – «сукупність методів виконання комплексу послідовних і взаємопов'язаних робіт з архівними документами, спрямованих на забезпечення їхньої збереженості й використання ретроспективної документної інформації [2]. Однак, зауважує дослідник, «архівування трактує застосовування таких технологій на певній метаморфозній стадії: під час перетворення документа на архівний документ», тому воно «виступає першою з архівних технологій, вихідною точкою процесу їхнього застосування до службових документів».

Погоджуємося з Г. Папакіним у частині синонімії «архівування» й «архівних технологій». Утім, запропоновані автором особливості застосування терміна, з нашого погляду, обмежують перспективу функціонування останнього у сфері архівної справи.

Тому для з'ясування змісту поняття «архівування» звернімося до ще одного знайденого нами джерела – монографії польської дослідниці А. Янушко-Сакель (Aneta Januszko-Szakiel) «Цифрова архівістика. Довгострокова охорона наукової та культурної спадщини» (Długoterminowa ochrona dziedzictwa nauki i kultury), присвяченої проблемам довгострокового архівування цифрових ресурсів в установах пам'яті. У ній поняття «архівування» авторка визначає як збирання, тривале зберігання цифрових матеріалів і забезпечення тривалого використання, тобто їх доступності, читабельності та презентації [8]. Як бачимо, і ця дослідниця відносить до архівування майже ті самі складові, які за словником «Архівістика» складають зміст поняття «архівні технології». Отже, якщо розуміти збирання як складову поняття «комплектування», напевно, у цьому разі слід вести мову про підпорядкованість останнього поняттю «архівуванню».

У підсумку маємо констатувати, що поняття «документування», «комплектування» та «архівування» не є тотожними, позаяк вони означають хоча й тісно пов'язані, але відмінні процеси. Підкреслимо, що насамперед на фундаменті усвідомлення їхніх прикладних функцій має відбуватися концептуалізація цих понять.

Звісна річ, нова реальність, в якій сьогодні працюють архіви, ставить на порядок денний завдання перегляду, оновлення, вдосконалення та «перезавантаження» термінологічного

інструментарію, підживлює потребу в комплексних термінологічних дослідженнях, спрямованих на упорядкування й унормування спеціальної лексики задля ведення комунікативного наукового дискурсу та належного співіснування архівознавства з іншими галузями і розвитку разом із ними.

Література

1. Архів війни: збирати і зберігати свідчення подій в Україні. URL: <https://ukrainer.net/arkhiv-viynu/> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Архівістика: термінологічний словник / авт.-упоряд.: К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова та ін. Київ, 1998. 106 с.
3. Білоусенок О. Ми боремося за збереження пам'яті. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/29523/2022-05-20-my-boremosya-za-zberezhennya-pamyati/> (дата звернення: 23.03.2023).
4. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чиний від 2005-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2005.
5. Кулешов С. І. Про базові поняття документознавства. *Студії з архівної справи та документознавства*. 1997. Т. 2. С. 72–75.
6. Папакін Г. В. Сучасний стан законодавчо-нормативного забезпечення архівування документів: погляд архівіста. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 7–16.
7. Пріоритети діяльності Державної архівної служби України на 2023 рік / Державна архівна служба України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/prioritety-derzhavnoi-arkhivnoi-služb/> (дата звернення: 20.04.2021).
8. Januszko-Szakiel A. *Archiwistyka cyfrowa. Długoterminowa ochrona dziedzictwa nauki i kultury*. Warszawa, 2017. 240 s.

УДК 327(4):378

Палеха Юрій Іванович,
професор кафедри інформаційно-аналітичної діяльності
та інформаційної безпеки
Національного транспортного університету,
кандидат історичних наук, професор,
м. Київ, Україна

Карпенко Олена Олексіївна,
доцентка кафедри документознавства та української мови
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Харків, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ

Сучасні тенденції розвитку суспільства в епоху цифровізації викликають зміни в усіх сферах діяльності людини, зокрема в науковій. У цьому контексті актуалізується проблема визначення структури документознавства як узагальнюючої науки про документи та документно-комунікаційну діяльність, зважаючи на дискусійність цього питання серед науковців. Диверсифікація поглядів на це науковців виявляється в історії

документознавства, зокрема в концепціях В. В. Бездрабко, С. Г. Кулешова, Н. М. Кушнарєнко, М. С. Слободяника, Г. М. Швецової-Водки., Вищезазначені науковці зробили великий внесок у документознавство, що підтверджує їхні праці та існування наукових шкіл.

Мета статті – запропонувати власну концепцію структури документознавства та видової класифікаційної схеми систем документації, базуючись на існуючих наукових доробках щодо цієї проблеми, які потребують вирішення на теоретичному рівні.

Зважаючи на безповоротний перехід у всіх соціальних сферах від роботи з документами на традиційних носіях до вживання електронних носіїв інформації вважаємо за доцільне в структурі науки про документ умовно виділити традиційне та електронне документознавство, кожне з яких має свої теоретичні та прикладні засади. Авторський погляд на складові документознавства подано на рис. 1.

Електронне документознавство. Витоки е-документознавства, безперечно, сягають тих перших розробок, що стосувалися спочатку механічного, а згодом технотронного документа і електронного документа, поява якого стала природним етапом його еволюції. Електронні документи, стали повноправними об'єктами інформаційної діяльності; з одного боку вони не суперечать сформованим традиційним формам і функціям, а, з іншого, дозволяють більш оперативно реалізовувати їх суспільне призначення щодо передачі інформації в часі і просторі. Дослідження їх в рамках теоретичного, історичного та прикладного складника відповідає динаміці розвитку документного простору, очікуванням суспільства, є актуальним завданням, що дозволяє розглядати документознавство в якості однієї з провідних дисциплін.

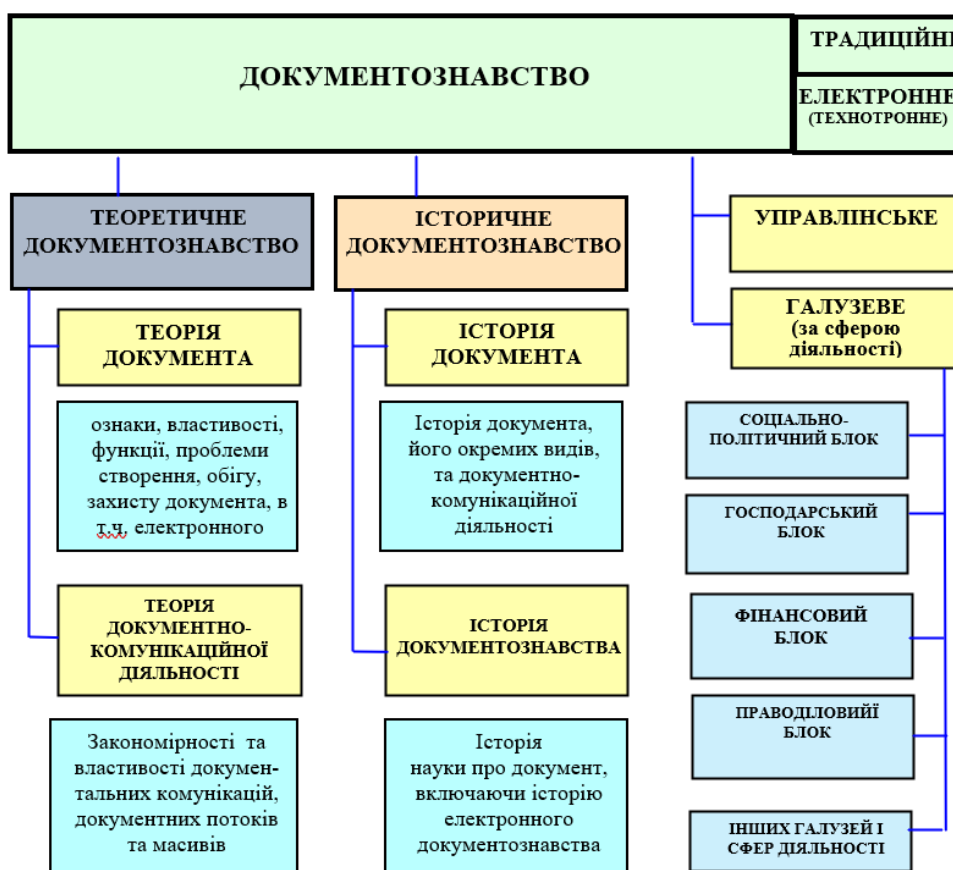

Рис.1. Складники документознавства

Теоретичне документознавство. Зважаючи на те, що сучасний документ у процесі еволюції способів його створення пройшов цілий ряд перетворень, починаючи від рукотворного, традиційного, й закінчуючи електронним, теоретична частина документознавства повинна присвячуватись: сутності та структурі документа; ознакам,

властивостям та функціям документа; питанням їх створення і обігу в системі документних комунікацій; класифікації та типології видів документів, їх уніфікації; проблемам збереження і захисту документа; документознавчій термінології. Завданням теоретичного документознавства, на думку знаної професорки Н. М. Кушнарєнко, є комплексне вивчення документа як системної одиниці, спеціально створеної для збереження й розповсюдження інформації в просторі й часі [1]. При цьому особлива увага мусить бути приділена саме е-версії документа, чим опікується е-документознавство, як невід’ємна його частина.

У межах теоретичного документознавства необхідно також виділити і питання теорії документно-комунікаційної діяльності, що стосуються «широкого» трактування документа й включають напрями досліджень з теорії документальних комунікацій, різновидів, закономірностей та властивостей функціонування документних ресурсів, документних потоків та масивів.

Теоретичні питання, що обходять документ, як одиницю фіксованої інформації, продукт матеріального і інтелектуального виробництва, наділеного соціальним статусом мають місце також у бібліотекознавстві, науковій інформатиці та інших науках. Встановлення та повноцінне розкриття сутності і процесів функціонування документа, окремі автори (Ю. Н. Соколов, Г. М. Швецова-Водка) пропонували розглядати як *документологічні* або як загальну інтертеорію документальної та інформаційно-забезпечувальної діяльності [2].

Історичне документознавство. Історична частина науки підручна для будь-якої гуманітарної галузі знань; вона є самодостатньою, а її концептуальні результати входять як складова до методологічних основ дисципліни.

Важко уявити, зазначає проф. С. Г. Кулєшов, щоб така наукова дисципліна з назвою «документознавство» не мала б історичної складової [3].

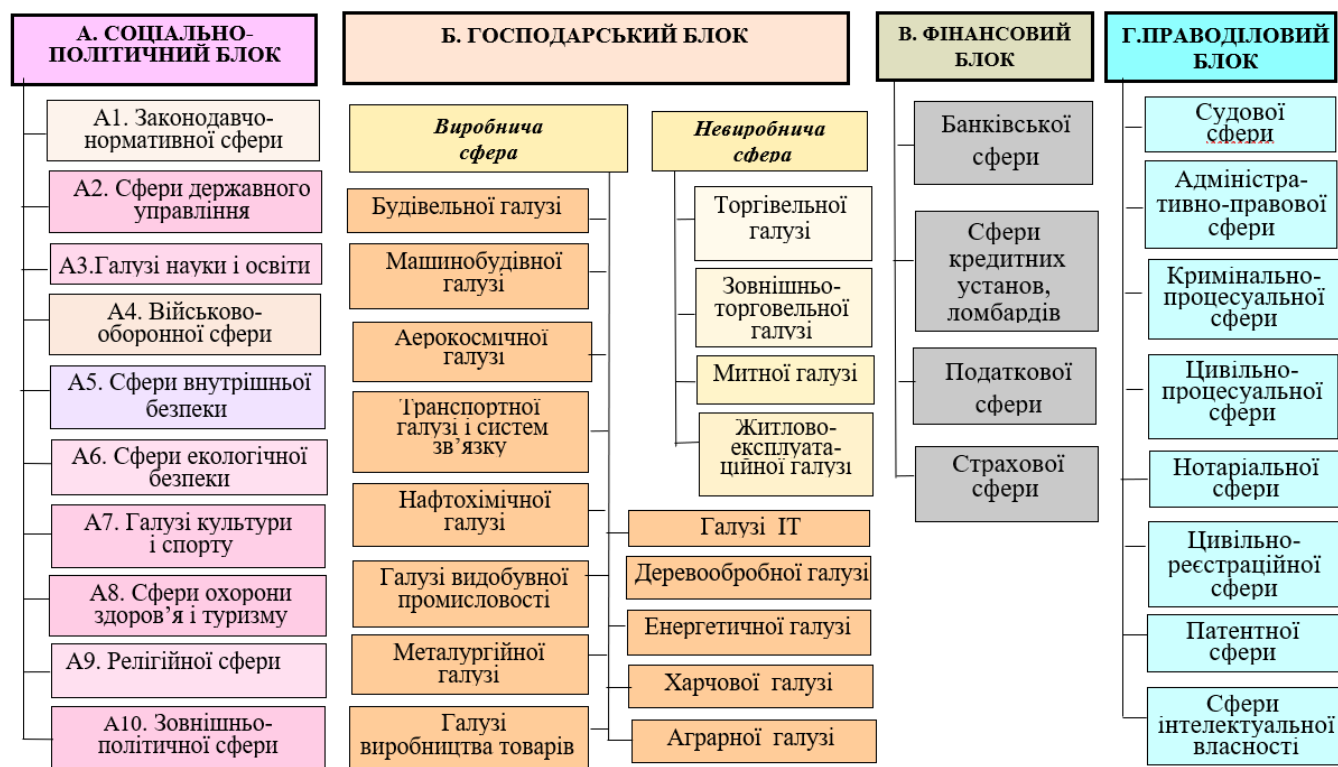

Рис. 2. Блоки фахової (галузевої) документації

До основних завдань, що вирішує історичне документознавство, відносяться дослідження закономірностей еволюції документації, зокрема розвитку видів документів, генезис систем документації, їх утворення та функціонування. До історичного документознавства відноситься історія документно-комунікаційної діяльності, включаючи

особливості створення документів, організування їх руху, зберігання та захисту, дослідження їх генезису, формування і розвитку соціальних функцій, властивостей документу як засобу комунікації і джерела оперативної інформації.

Спеціалізоване документознавство. У межах спеціалізованого документознавства за змістом інформації виділилось управлінське та галузеве документознавство, включаючи анонсовані дослідниками розвідки в соціально-політичній, господарській, фінансовій і праводіловій сферах. У кожній із зазначених на рис.2. сферах діяльності документознавчі дослідження стосуються відповідних блоків галузевої документації.

Висновок. Запропонована структура документознавства відбиває в своїй побудові рівень розвитку і досліджень кожної з її складників, а також результати наукових розвідок у тій чи іншій галузі. Саме суттєві особливості галузевих потоків і масивів, структура і зміст інформаційних потреб користувачів є об'єктивними передумовами формування галузевого документознавства.

Література

1. Кушнарєнко Н.М., Трач Ю.В. Спеціальне документознавство : навч. посіб. Київ : Ун-т «Україна», 2010. 281 с.
2. Документологія. Українська архівна енциклопедія. Київ : Горобець, 2008. С. 385–386.
3. Кулєшов С. Г. Історичне документознавство: зміст та основні завдання наукового напрямку (до пост. проблеми). *Архіви України*. №1-6. 1998. С. 9–18.
4. Слободяник М. С. Галузеве документознавство: перспективні напрями досліджень // *Мат-ли II Міжнарод. наук.-практ. конф. «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики»* (Київ, 17–18 травня 2005 р.). Київ, 2005. Ч. 1. С. 5–8.

УДК 002.1:027.54

Тимофєєва Катєрина Олександрівна,
асистєнтка навчально-наукового інституту
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕПІСТОЛЯРНОГО ДОРОБКУ П. КУЛІША У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Інститут рукописів НБУВ налічує величезну кількість кореспонденції П. Куліша, яка охоплює довгий хронологічний діапазон та представлена чисельними адресатами. Документні матеріали, які дотичні до імені П. Куліша і представлені в бібліотечній установі, стосуються біографії, службової та громадської діяльності, наукового й творчого доробку та епістолярної спадщини письменника.

У фондї № I зберігається великий масив епістолярного доробку П. Куліша, зауважимо, що чималий відсоток листів немає адресатів, лише вказується в епістолі адресант – П. Куліш, переважно це копії рукописів, які ще й не містять дати написання листа.

Когорта незнаних адресатів становить великий відсоток від усіх епістол, що зібрані в фондї №I. Для прикладу подаються номери таких справ: № 29402, № 29404–29407, № 29412–29414, № 29416, № 29430, № 29433–29441, № 29456–29477, № 29479–29482, № 29487–29490, № 29498–29503, № 29505–29520, № 29972, № 29974–29989. Серед справ є й автографи та копії, що належать до хронологічного проміжку часу від 50-их до 90-х рр. ХІХ ст. В архівних фондах зберігаються листи із вказаними адресатами, проте для широкого загалу їхні імена і по батькові залишаються незнаними.

У каталожному покажчику вказано 15 листів письменника, в яких зазначено лише «до доктора», це справи №29441–29455 [Архів Куліша]. Опрацювавши попередньо зазначені

справи, виявилося, що цим «доктором» є професор О. Огоновський, з яким письменник активно і плідно спілкувався в останні роки свого життя. Про це свідчать не лише епістоли, які подані в справах, а й запис на форзаці справи «Куліш П[антелеймон] [Александрови] [Огоновському Мов-ну] доктору», які зібрані в один документ ний блок. Досліджуючи каталожні описи та безпосередньо самі справи, бачимо не завжди чітку відповідність, що й попередньо вплинуло на помилкове занесення справ № 29441–29455 до розділу невідомих адресатів.

Великий пласт епістолярних матеріалів належить до родинного спілкування, оскільки у дружини П. Куліша була велика сім'я. Ганна Барвінок мала шестеро братів і дві сестри, з якими подружжя Кулішів вели розлоге листування. Зазначимо листи П. Куліша до одного з братів його дружини – Віктора Білозерського, які перебувають на зберіганні фонда № I у справах № 28932–28934, в останній справі зберігається лист, який одночасно адресований до адресата і його матері; до Василя Білозерського – № 28926–28929, № 28931, № 28477 (3 арк.) – ця справа представлена автографом і в ній міститься ще лист до В. Буткова; до Олександра Білозерського – № 28901–28925, у справі № 29084 (2 арк.) є лист, що адресований одночасно і О. Білозерському, і Варварі Михайлівні; до Олімпія Білозерського – справи № 29069–29070. Продовжує родинне листування блок листів П. Куліша до Н. Білозерської (після одруження – Н. Забіла), сестри О. Куліш, про це свідчать справи № 28844–28856, № 28861–28879, № 28882–28900, № 29142–29146. Наявна значна кореспондентська спадщина П. Куліша до дядька Ганни Барвінок – Миколи Даниловича Білозерського, хронологія їхнього листування становить з 1842 – 1869 рр., що зафіксовано у справах № 28977–28999, № 29000–29064. Безпосередньо листи П. Куліша до Ганни Барвінок представлені у фонді великою кількістю у справах № 28757–28840; № 29193–29203; № 29221–29228. Ці кореспонденції датуються переважно 50–60-ми рр., періодом, коли П. Куліш більшість часу проводив у Москві та Санкт-Петербурзі, періодом загострення подружніх відносин між П. і О. Куліш.

П. Куліш був активним просвітницьким та культурно-політичним діячем, спілкувався з багатьма представниками тодішньої еліти політичної та творчої, про це свідчить блок листів, який належить до ділового характеру спілкування, що нерідко мав забарвлення дружніх стосунків. Яскравими представниками офіційно-ділового листування є епістоли П. Куліша, що представлені у фонді № I. Насамперед, це лист П. Куліша, що немає ні початку, ні кінця, але адресант чітко звертається до «государственного контролера» (спр. № 29134, 1 арк.). Та листи до редакцій журналів: «Крау» (спр. № 29254, 2 арк.) та літературного російського збірника на користь голодних людей (спр. № 29255). Рукопис П. Куліша, адресований особисто до редактора журналу «Чернігівського листка» міститься у спр. № 7410 (2 арк.).

Продовжуючи досліджувати фонд № I, вкажемо на листи справи № 28753 – до В. Андрієвського; справа № 28841 – до П. Барилка; справа № 28843 – до Е. Безлюдного, справи № 28754–28756 – до М. Балашенка; справа № 29149 – до М. Іванишева; справи № 29071 – до К. Бестужева-Рюмина; справи № 29085 – до В. Вовк-Карачевського (наступна справа № 29086 містить лист П. Куліша, який адресований М. Вовк-Карачевській); справи № 29072–29073 – до О. Бодянського, справи № 28935–28976 – І. Білозерського; справа № 29519 – до В. Шенрока; справи № 29087–29115 – до О. Гатцука; справи № 29160–29168 – до О. Кистяківського; справи № 29169–29189 – до Н. Кобринської; справа № 29134 – до М. Грабовського, справа № 31188 – до О. Данилевського; справи № 34.355 – до Б. Грінченка та його дружини М. Грінченко – № 32450; справи № 29116–29118 – до Л. Глібова та його дружини П. Глібової – № 29119–29133; справи № 29138–29139 – до С. Забіли; справи № 29140–29141 – до М. Забіли; справи № 28726, № 29150–29153 – до А. Кибальчич; справи № 29190–29191 – до М. Козленкова, справи справа № 29192 – до І. Козловського; справа № 29230 – до Я. Кухаренка; справи № 29231–29232 – до Ф. Лебединцеву; справи № 29233–29237 – до М. Лободовського (переважно рукописи).

Збережено листи П. Куліша до М. Старицького, з яким адресант був знайомий лише заочно, завдяки листуванню (№ 29260–29261). Великий блок листів П. Куліша до В. Шенрока представлений у справах № 29311–29312, № 29314, № 29317, № 29320–29321, № 29323–29347, № 29349–29355, № 29357–29378.

В архіві Б. Грінченка, у фонді I містяться копії листів і телеграм П. Куліша, зроблені рукою М. Грінченко з передмовою фондоутворювача. Вміст справи № 32490 представлений на 27 арк., у вигляді розшитого зошита, в якому багато перекреслень [53; 55].

Наявне й зворотнє листування – до П. Куліша: від невідомого адресанта (№ 29968), від Надії (№ 29969–29970) [Архів Куліша], від Пилипа (№ 29971) [Архів Куліша], від книжкового магазину Вольфа (№ 28508), від «Комиссии для разбора древних актов» (№ 29705).

У вище зазначеному фонді зберігається щоденник П. Куліша на 116 арк., датований 28.12.1845–06.10.1848.

У наступному фонді № II, у справі № 2133 зазначаються копії рукописних документів О. Куліша, батька письменника. На 3 арк. документа, виданим Чернігівською духовною консисторією, в якому подані дані про виписку атестата для старшого сина О. Куліша – М. Куліша, з метою вступу на службу до суду в канцелярію. У документі ще значиться виписка з метричної книги, тобто свідоцтво про народження П. Куліша, яке потрібне для вступу до Новгород-Чернігівської гімназії. Вище зазначений матеріал датується до 1835 р. [56].

Фонд III представлений великим масивом епістолярної спадщини П. Куліша. Про це свідчать справи, що містяться в архівосховищах: до О. Кістяковського (№ 68258–68322), до О. Алчевського (№ 4086), до П. Білецького-Носенка (№ 7153–7154), до Г. Галагана, до Т. Шевченка (№ 7155), до О. Гребницького (№ 3980), до О. Лебединцева (№ 3780), до І. Шрага (№ 45316), до М. Максимовича (№ 5121), до І. Пулюя (№ 400).

Значний блок листів адресований до М. Костомарова (№ 10958–10981, № 10983), до Б. Грінченка (№ 37944–37950), до І. Хильчевського (№ 16703–16710). У справі № 16707 епістола подана без кінцівки, а ще міститься неповний лист І. Хильчевського до П. Куліша, зокрема справа № 16706 представлена пошкодженим листом. У справах № 45293–45294 містяться листи письменника до невстановлених осіб (не вказані ні ім'я, ні по батькові) [60].

Фонд наповнений блоком листів П. Куліша і Л. Жемчужникова до О. Вересая, листи датуються серединою 50–60-х рр. XIX ст. (№ 4984–4994, 18 арк.).

Низка статей про П. Куліша зберігається в фонді № X. У цьому фонді також представлений епістолярій письменника: 1) Копія-лист П. Куліша до О. Вересая від 03.11.1868 р. [66, 3 арк.]; 2) Копія листа П. Куліша до В. Ганки від 28.05.1846 р. [67, 1 арк.]; 3) Лист-копія П. Куліша до О. Партицького від 18.05.1867 р. [68, 3 арк.].

У фонді № 315 ІР НБУВ зберігається колекція документів П. Куліша, яка налічує 82 одиниці, і датується 1843–1907 рр. Колекція була передана до відділу рукописів Бібліотеки у квітні 1964 р. удовою О. Дорошкевича – О. Тезіковою-Дорошкевич.

Особовий фонд письменника (№ 338) представлений масивом листів П. Куліша до П. Глібової [106, 20 арк.]. Ці машинописні копії були підготовлені з правками та передмовою Ів. Капустянського до друку в журналі «Червоний шлях», 1925 р. До складу фонда П. Куліша входить численна кількість кореспонденції: зокрема, до Кобилянського [107, 3 арк.], до Н. Протасова, обер-прокурора Святейшого синода [109, 15 арк.], до М. Крузе [108, 1 арк.].

Опрацювавши архівні документи ІР НБУВ, визначили ті фонди, в яких містяться матеріали про П. Куліша та, зокрема епістолярій письменника: I, II, VII, X, 63, 95, 112, 131, 170, 172, 251, 315, 338 (загальна кількість становить 12 фондів). У зазначеній установі архів П. Куліша представлений досить чисельними фондами, що вказує та підкреслює проблему розпорошеності Кулішевих архівних матеріалів, зокрема між фондами, та загалом між архівними установами. Переважає за чисельністю епістолярний доробок у I та III фондах бібліотечної установи, що склалося історично, коли формувалися рукописні фонди. Неповний чи нечіткий каталожний опис не завжди відповідає змісту справи, це уповільнює науковий процес і вказує на нерозробленість та неуніфікованість інформаційного вторинного архівного реєстру. У фонді № I нараховується близько однієї тисячі листів

письменника, зокрема приблизно сотня епістол не містить відомостей про адресатів, що заважає у повній мірі відтворити ретроспективну інформацію, проте доповнює чи розширює уже відомі факти.

Література

1. Ф. І. Од. зб. 7410. Лист П. Куліша до журналу «Чернігівський листок». 2 арк. Інститут рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ).
2. Ф. І. Од. зб. 28477. Лист П. Куліша до Василя Білозерського та В. Буткова /1850-ті р./ 3 арк. ІР НБУВ.
3. Ф. І. Од. зб. № 28901–28925. Листи П. Куліша до Олександра Білозерського. 1850 – 1860-ті р. ІР НБУВ.
4. Ф. І. Од. зб. 28926–28929. Листи П. Куліша до Василя Білозерського. 1853 р. ІР НБУВ.
5. Ф. І. Од. зб. 28931. Лист П. Куліша до Василя Білозерського. 1855 р. ІР НБУВ.
6. Ф. І. Од. зб. 28932. Лист П. Куліша до Віктора Білозерського. 1852 р. 3 арк. ІР НБУВ.
7. Ф. І. Од. зб. 29069. Лис П. Куліша до Олімпія Білозерського. 1850–1860-ті рр. 1 арк. ІР НБУВ.
8. Ф. І. Од. зб. 29171. Лист П. Куліша до Н. Кобринської. 31.10.1894 р. 2 арк. ІР НБУВ.
9. Ф. І. Од. зб. 29419. Лист П. Куліша до Константина Миколайовича. 2 арк. ІР НБУВ.
10. Ф. І. Од. зб. 29428. Лист П. Куліша до Михайла [Золотоверхому] від 8.12.1893 р. 3 арк. ІР НБУВ.
11. Ф. І. Од. зб. 29441. Листи П. Куліша до доктора. Кулиш П[антелеймон] [Александрович] [Огоновському Ом-ну] доктору. 10.02.1889. 3 арк. ІР НБУВ.

УДК 658.8:004:930.25

*Кузнецова Анастасія Василівна,
аспірантка Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Новальська Тетяна Василівна,
докторка історичних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

ІНСТРУМЕНТИ ДИДЖИТАЛ-МАРКЕТИНГУ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ АРХІВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій домінуючим каналом комунікації та впливу на цільову аудиторію архівів є використання інновацій та диджитал інструментів, серед яких варто звернути увагу на активну присутність організації в інформаційному просторі. Першочергово для розробки та запуску маркетингової стратегії має відбутися аналіз існуючих проблем та візуалізація бажаного результату. Як вірно зазначено у проєкті Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 р., фокус архівістів безліч років був зосереджений на виконанні своєї місії – збереженні архівних фондів, а не на потребах людини [1]. Відповідно формування взаємодії між споживачем та організацією стає одним із ключових завдань стратегій розвитку архівних установ в умовах сучасності. Центральне місце у цій комунікації належить споживачу, думка якого впливає на загальне враження про установу.

Завдяки розвитку цифрових технологій на сьогодні ми маємо швидкий та безперешкодний доступ до вже сформованої та потенційної аудиторії. Вибагливість користувачів мережі-інтернет та перенасиченість інформації з одного джерела призвело до появи різноманітних каналів комунікацій, які використовуються під час реалізації маркетингових стратегій. Серед інструментів, які сприяють формуванню позитивної репутації архівних установ, можна вважати наявність динамічного вебсайту, налаштування SEO-оптимізації сайту, сторінку у Вікіпедії з актуальною інформацією про установу та позначку геолокації у Google – maps.

Вебсайт – це обличчя будь-якої організації, через який, як правило, відбувається знайомство користувача з установою та складається перше враження. Доступність у сприйнятті, зрозумілість і зручність навігації є показниками правильно створеного сайту, що підтверджується збільшенням проведеного часу користувача на сайті і кількості веб-сторінок, які кожен із них переглядає за один сеанс [2]. Беручи до уваги специфіку архівних установ, для споживачів інформації вагомим фактором є наявність вільного доступу до електронних каталогів. Саме тому Державна архівна служба України ставить собі за мету забезпечення онлайн-доступу 24/7 до архівних інформаційних ресурсів, що буде важливим кроком у забезпеченні інформаційних потреб суспільства [1].

Невід’ємною складовою успішного просування будь-якого сайту є застосування технології *SEO-оптимізації*, що включає в себе дві категорії – внутрішню та зовнішню. В процесі застосування цієї технології використовуються різноманітні методи та прийоми, що націлені на підйом позицій вебсайту у результатах пошуку. Для реалізації цього процесу, маркетологи мають провести аналітичну роботу з дослідження ключових слів, які вживаються користувачами архівів для пошуку сайту установи чи електронних каталогів. До таких ресурсів належать Google Analytics, Google Keyword Planner, SEMrush та інші. Ключові слова, які будуть отримані в результатах аналітики надважливо розмістити по всьому сайту, це впливатиме на його правильне просування в пошукових системах [3].

Додатковим варіантом, який дозволить забезпечити першість видачі перевіреної інформації у пошукових системах про установу – це *сторінка у Вікіпедії*. Вільна енциклопедія має значний вплив на підвищення свідомості суспільства та створює неабиякий ефект популяризації серед широкої аудиторії. При написанні статей у Вікіпедії важливо пам’ятати про створення матеріалів у енциклопедичному стилі, використання посилань на офіційні джерела інформації та ознайомитись з довідкою, яка детально розповідає про умови публікацій. Існують навіть спеціальні організації, такі як ВікіБізнес, які вже більш ніж 10 років займаються професійним написанням статей не тільки для української Вікіпедії, а і для інших світових енциклопедій [4]. Для очікуваного ефекту, при роботі зі сторінкою, архівна установа розміщує всю необхідну інформацію для своїх користувачів, а особливо посилання на вебсайт. Це помітно впливає на трафік аудиторії та її збільшення. І ще однією перевагою варто вважати можливість охоплення аудиторії з різних країн світу створюючи статті іноземними мовами [5]. Тим самим це надає змогу іноземним структурам, донорам, волонтерам, грантодавцям долучитись до співпраці з архівними установами України, попередньо дослідивши інформацію про неї.

Говорячи не тільки про інформування, а і комунікацію між споживачем та архівами, треба згадати про мережевий геосервіс Google-maps, перевагами якого є безкоштовна реклама, широке охоплення аудиторії, можливість отримувати відгуки від відвідувачів, додання текстової та візуальної інформації про об’єкт та інформувати про актуальний графік роботи [6]. Надання точного місцезнаходження установи та наявність актуальних фото будівлі – допомагає потенційним користувачам з легкістю знайти шлях до архіву. Додання вебсайту в описі об’єкту позитивно впливає на трафік. А наявність відгуків формують загальну оцінку організації, що автоматично впливає на привернення уваги нової аудиторії до неї та підвищення рівня довіри.

Застосування інструментів диджитал-маркетингу у діяльності архівних установ є проявом їх адаптації до викликів сучасності. Використання комунікаційних та

інформаційних технологій може сприяти створенню оновленого та сучасного іміджу архівів. Для сучасного користувача це характеризуватиметься легкістю знаходження необхідної інформації в мережі інтернет та швидкістю налагодження контакту в режимі реального часу з архівними установами для реалізації своїх пошукових запитів. Тому саме завдяки використанню вище зазначених інструментів, архівні установи зможуть залучити увагу потенційної цільової аудиторії з метою популяризації архівів та їх місії серед суспільства.

Література

1. Державна архівна служба України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/2020/09/21/стратегія-розвитку-архівної-справи-д/> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Васильченко Л. С., Якушев О. В., Литвин С. В. Веб-сайт підприємства як ефективний інструмент маркетингових комунікацій в мережі Інтернет. *Вісник ХНТУ*. 2020. №1(72). С. 19–24.
3. Філяєва А. С. Пошукова оптимізація Web-сторінок компаній E-commerce: бак / Сумський державний університет; науковий керівник: Квілінській О.С. Суми, 2022. 14 с.
4. ВікіБізнес URL: <https://www.wikibusiness.com/ua/aboutwikibusiness> (дата звернення: 12.02.2023).
5. Василенко В. Ю. Особливості використання технологій Web 2.0 як основного інструменту іміджевих соціокомуникаційних технологій ЗВО. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. №1. С. 62–71.
6. Дженкова М. М., Черницька О. В. Застосування нечіткої логіки для визначення рівня задоволеності клієнтів у системі Google Maps. doi: 10.15421/322106 (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 930.25-049.34

Бунін Володимир Михайлович,
здобувач ОС «Магістр»
ПВНЗ «Київський університет культури»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
м. Київ, Україна

РОЛЬ АРХІВІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми полягає в тому, що історична пам'ять є важливою складовою культури і національної ідентичності, і збереження її для майбутніх поколінь є важливою місією кожного суспільства.

У сучасному світі, де збільшується обсяг інформації, доступ до неї стає все складнішим завдяки різноманітним технологіям та формам зберігання. У цьому контексті архіви відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до архівної інформації та історичної пам'яті. Архівісти набувають необхідних знань та навичок для збереження, відновлення та забезпечення доступу до архівних документів, які є свідками подій і розвитку суспільства.

В умовах розвитку сучасних технологій, які значно змінили способи зберігання та передачі інформації, архівні установи повинні адаптуватися до нових умов, забезпечувати збереження цінної інформації та забезпечувати доступ до неї для широкого загалу.

Дослідженням процесів інформатизації архівної справи займалися такі науковці та архівісти, як Г. Боряк [1], Т. Боряк [2], Л. Дубровіна [5], А. Кисельова [4]. Питання архівних інформаційно-пошукових систем представлено у працях О. Збанацької [3], Н. Христової [8].

Перед архівами стоять виклики, такі як швидкий темп технологічного розвитку, зростання обсягу інформації та необхідність забезпечення її безпеки.

З появою електронної документації архіви стали стикатися з проблемами щодо її збереження і забезпеченням доступу до неї, оскільки ця документація може бути більш вразливою до пошкодження або втрати. Кількість документів, які зберігаються в архівах, постійно збільшується. Це ставить питання перед архівістами щодо необхідності збільшення обсягів приміщень для зберігання документів та необхідності автоматизації процесів роботи з документами.

З появою нових технологій і засобів збереження інформації, архівісти повинні знати, які з них найкраще підходять для зберігання різноманітної документації і які методи забезпечують найкращий доступ до неї. Оскільки однією з загроз є кібератаки, архіви повинні забезпечувати надійний захист конфіденційної інформації, що зберігається в них.

З іншого боку архіви мають бути доступними для всіх зацікавлених осіб, включаючи дослідників, студентів і громадськість. Архівісти повинні забезпечувати зручний і швидкий доступ до документів, які зберігаються в архівах.

Архіви забезпечують доступ до архівної інформації шляхом створення каталогів, вебсайтів та інших засобів пошуку. Ці засоби дозволяють користувачам швидко знаходити необхідну інформацію та робити її доступною для дослідження.

М. Чиркова вважає, що задля розширення можливостей доступу українські архіви повинні якнайшвидше створити загальнодержавну інформаційну систему ретроспективних ресурсів [8, с. 44]. Крім того, їм потрібно значно збільшити обсяги публікації архівних документів у режимі «он-лайн». Такі публікації міжнародні архівні інституції вважають основним засобом представлення документів світові.

Багато архівів борються з обмеженим бюджетом, що ускладнює збереження та обробку документів, а також забезпечення доступу до них. Це може призвести до втрати історичних документів, які є важливим джерелом інформації для вивчення минулого та розвитку суспільства. Тому важливо забезпечити достатній рівень фінансування архівів для їх нормальної роботи і збереження культурної спадщини.

Архіви зберігають документи, які містять інформацію про події, які відбувалися в минулому, і які є важливими для розуміння сучасного світу. Вони забезпечують збереження історичної пам'яті, оскільки зберігають документи, які є свідченням історичних подій, які передаються майбутнім поколінням. Таким чином, архіви відіграють важливу роль у збереженні національної культурної спадщини та її розповсюдженні.

В проєкті «Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року» зазначено, що сучасна архівна галузь – галузь соціально-інформаційна. В архівах знаходиться масив ретроспективної документної інформації, тому вони є важливою складовою національного та світового інформаційного простору. Розробники цієї Стратегії бачать в майбутньому архіви України як інтегральну складову світових інформаційних ресурсів людства з ефективними механізмами управління, сучасними онлайн сервісами, потужною взаємодією з науковим сектором та державно-приватним партнерством, що забезпечують примноження, швидкий доступ та належні умови зберігання архівних інформаційних ресурсів, які є надбанням української нації [6, с. 11].

У сучасному світі роль архівів стає все більш важливою. З одного боку, це пов'язано з швидким розвитком технологій, які дозволяють швидко зберігати та поширювати інформацію. З іншого боку, архіви відіграють важливу роль у збереженні документів, які стають все менш фізичними та більш електронними.

Отже, архіви мають важливу роль у забезпеченні доступу до інформації та збереженні історичної пам'яті в умовах розвитку суспільства.

Література

1. Боряк Г. В. Десять років інформатизації архівної справи в Україні: проблеми, здобутки, перспективи. *Архівознавство, Археографія, Джерелознавство* : зб. наук. пр. Київ, 2002. Вип. 5. С. 9–18.
2. Боряк Т. Г. Електронний ресурс «Архіви України» як інструмент доступу до культурної спадщини України. *Культурологічна думка*. 2011. № 3. С. 150–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2011_3_20 (дата звернення: 08.04.2023).
3. Збанацька О. М. Розвиток інформаційно-пошукових мов у пошукових системах бібліотек і архівів : монографія / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв, Нац. б-ка України імені Ярослава Мудрого. Київ : НАКККиМ, 2017. 354 с.
4. Кисельова А. А. Відкриті інформаційні ресурси архівного порталу України: структура, наповнення, моніторинг. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2004. Т. 11. С. 58–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2004_11_6. (дата звернення: 08.04.2023).
5. Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна Україніка» і комп'ютеризація архівної справи в Україні : збірник наукових праць / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису, Голов. арх. управління при Кабміні України, УДНДІАСД; редкол: О. С. Онищенко (голов. редактор), та ін. Київ, 1996. 308 с.
6. Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року (проект). *Архіви України*. Київ, 2020. Вип. 4. С. 9–25.
7. Христова Н. М. Удосконалення науково-довідкового апарату архівів та розроблення проблем архівного описування. *Нариси історії архівної справи в Україні* : навч. посіб. для студ. іст. фак. вищ. навч. закладів / Держ. ком. архівів України, УкрНДІ архів. справи та документознавства ; за заг. ред. : І. Матяш, К. Климової. Київ : Видав. дім «КМ Академія», 2002. С. 484–492.
8. Чиркова М. Ю. Доступ до архівної інформації як механізм формування суспільної свідомості. *Архіви України*. 2011. № 2–3. С. 37–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2011_2-3_4 (дата звернення: 08.04.2023).

УДК 35.07

*Дориченко Денис Юрійович,
здобувач ОС «Магістр»
ПВНЗ «Київський університет культури»,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Збанацька Оксана Миколаївна,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
м. Київ, Україна*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

На шляху до євроінтеграції перед Україною постала проблема – реформування структури державного управління на різних рівнях для оптимізування їх роботи та зменшення корупції.

Розвиток української держави, особливо в умовах політичної, економічної та воєнної нестабільності, вимагає використання оптимальних форм державного управління, які б з

одного боку задовольняли потреби випереджаючого розвитку суспільства, а з іншого, могли бути реалізовані у сучасних умовах.

Система державного управління України, починаючи з 1997 року, перебуває у стані постійного реформування. Адміністративну реформу в Україні М. Міхровська визначає «...як явище всеохоплююче, різноаспектне та багатовекторне» [1].

З огляду на це, особливої уваги потребує така форма організації державного управління, як електронне урядування, впровадження якої було розпочато понад двадцять років тому і, яке наразі набуває все більшої підтримки суспільства.

Протиріччя між громадськістю і владою зумовило зміни ситуації в українському суспільстві. Цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої у діяльності державних органів влади, наділених необхідною компетенцією [1].

Теоретичні, методологічні та практичні питання розвитку електронного урядування висвітлено у працях А. Дуди, Т. Джиги, О. Загвойської, О. Ємельяненко, І. Лопушинського, С. Чукут та ін. Дослідження інформаційних технологій у державному управлінні здійснили вітчизняні науковці Є. Архипова, А. Баранов, Д. Дубов, К. Линьов, П. Клімушин, А. Серенок, А. Семенченко та ін.

Запровадження електронного урядування є базовою передумовою для розбудови в Україні ефективних цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy) [3].

«Електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності державних органів влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян» [4].

Реформа передбачає зворотній зв'язок державних органів з громадськістю, оскільки правова держава повинна реагувати на запити і потреби асоційованого громадянства, видавати відповідні законодавчі акти та контролювати їх виконання. Інакше кажучи, вона повинна створити таку ситуацію правової захищеності громадян, щоб сформувати сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів.

Взаємодія влади із громадськістю за допомогою інформаційних ресурсів передбачає не тільки надання, а й обмін інформацією між владою й громадськістю, що є важливим показником прозорості й відкритості діяльності влади, її демократизації, а також є поштовхом для розвитку соціально-орієнтованої ринкової економіки й зміцнення цивілізованого суспільства [5, с. 102].

Електронне урядування передбачає перехід до вироблення та прийняття урядових рішень, які базуються виключно на безпаперових технологіях із одночасним забезпеченням ефективного залучення до цього процесу громадськості, реалізацію комплексного та індивідуалізованого підходу до надання державних послуг користувачам з одночасним усуненням їх від безпосереднього контакту з державними службовцями [2, с. 120].

Воно має забезпечити радикальне підвищення якості урядових рішень із одночасним різким скороченням термінів їх розробки та прийняття і є одним з визначальних факторів адміністративної реформи, трансформаційних перетворень в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування та їх взаємодії з користувачами та власними співробітниками.

Перевагами застосування е-урядування, на думку З. Павлишина, є «... покращення механізмів публічного управління: налагодження активної взаємодії між органами влади, владою і бізнесом, владою і громадянами за допомогою ІКТ» [2, с. 22]. Принципово важливим досягненням е-урядування є електронна демократія, яка виступає саме тим

інструментом, який оптимізує відносини між владою і громадянами в умовах е-урядування, даючи змогу уряду, органам місцевого самоврядування, бізнесу, громадянам регулювати перелік, наповненість, способи отримання електронних послуг.

Залежно від напрямків демократії, що реалізуються, е-демократія може використовувати різні технології для: 1) підвищення прозорості політичного процесу; 2) посилення прямого залучення і участі громадян в обговоренні нагальних проблем [5, с. 103].

Електронне врядування є важливим інструментом демократизації суспільства, елементом демократії і розглядається як реальний шлях до розвитку демократичних процесів у суспільстві [5, с. 104].

Отже, у сучасному інформаційному суспільстві важливим елементом електронного урядування є взаємодія: держави і громадянина, держави та бізнесу, а також державних органів влади. У подальшому це буде черговим кроком до електронної демократії.

Література

1. Міхровська М. Напрями подальшого розвитку електронного урядування в Україні. *Збірн. наук. праць SCIENTIA*. 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/14415> (дата звернення: 12.03.2023).

2. Павлишин З. Я. Електронне урядування як інструмент модернізації державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 119–124 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2018/24.pdf. (дата звернення: 8.03.2023).

3. Про затвердження Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 649-р від 20.09.2017 р. *Законодавство України*: інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text> (дата звернення: 31.03.2023).

4. Про затвердження концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67 від 17.01.2018. *Законодавство України*: інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення: 31.03.2023).

5. Сопілко І. М., Сай Р. Є. Електронне урядування як елемент електронної демократії в Україні. *Юридичний вісник*. 2020. № 2 (55). С. 102–107. URL: <http://surl.li/hiybd> (дата звернення: 08.03.2023).

УДК 351/354:004

Донський Богдан Олександрович,
здобувач ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Ластовський Валерій Васильович,
доктор історичних наук, професор,
м. Київ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Існують різні погляди на класифікацію законодавчої бази, що регулює галузь електронного урядування в Україні. Згідно концепції Є. Калішенко [1], нормативно-правову базу можна розділити на адміністративно-правові та інформаційно-правові норми. Однак,

такий розподіл ігнорує ієрархію нормативних актів – відсутній поділ на закони та підзаконні нормативні акти. Іншу думку стосовно класифікації висловлює А. Серенок [14], розподіляючи законодавство у сфері електронного урядування на три категорії: концептуальне законодавство, адміністративні норми, підзаконні акти. Порівняно з концепцією попереднього дослідника, в зазначеній класифікації присутній ієрархічний поділ законів, однак поняття «концептуальне законодавство» має невизначені межі.

З нашої точки зору, такі підходи мають свої вади, тому варто запропонувати іншу класифікацію нормативно-правової бази електронного урядування, що позбавлена попередніх недоліків:

- законодавство у сфері інформаційної політики;
- адміністративно-правові акти
- підзаконні норми.

Як загальновідомо, в основу державної інформаційної політики ліг Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 року [10], котрий ввів безпосереднє поняття «інформація» та «документ» в законодавче поле. Подальшою роботою над нормативною базою є Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05.07.1994р. [7] та Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 року [11]. Ці закони заклали основу подальшого розвитку інформаційного суспільства в Україні, а також збільшили понятійно-категоріальний апарат в сфері роботи з інформацією.

Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6] та «Про електронний цифровий підпис» [4] від 22.05.2003 року відносяться вже безпосередньо до сфери електронного урядування, оскільки передбачають роботу з документами в електронному вигляді та набуття ними юридичної сили за допомогою електронного підпису – спеціального набору цифрових даних для ідентифікації особи підписувача. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 року [12] передбачав формування державної політики в галузі інформатизації на визначений період, хоча зазвичай подібні стратегії розвитку приймалися у вигляді саме підзаконних актів. А закони України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. [8] та «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. [3] продовжують доповнювати нормативну базу в сфері роботи з інформацією, регулюючи можливість своєчасного отримання необхідних даних, а також захист від неправомірного доступу з боку третіх осіб.

До адміністративного законодавства, що відноситься до системи електронного урядування відноситься також Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 року [9], котрий надає можливість подання громадянами письмового електронного звернення до державних органів, а також створення електронних петицій. Доповнюють категорію адміністративного законодавства також Закони України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 року [2] та «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» від 15.07.2021 року [13]. Перший з названих нормативних актів, зокрема, гарантує безкоштовний доступ громадян до Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, другий закон – визначає перелік адміністративних послуг, що можуть надаватися онлайн, а також визначає процесуальні дії для їхнього отримання громадянами. Окремо слід виділити також і те, що в Законі України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» вперше використовується такий термін, як електронний підпис, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронний підпису. Згідно цього ж джерела інформації, такий модифікований електронний підпис – той, що створюється згідно вимог Закону України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 року [5]. В свою чергу, останній нормативний акт так визначає модифікований електронний підпис: це є модифікація електронного підпису, котра створюється за допомогою спеціального програмного забезпечення з використанням криптографічних алгоритмів генерації пар ключів. З'являється також і поняття удосконаленого електронного підпису, котре з розвитком інформаційних технологій замінило собою звичайний електронний підпис.

До останньої виділеної нами категорії – підзаконних актів – відносяться Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів та Верховної Ради України, що стосуються переважно прийняття концепцій розвитку електронного урядування. Через їхню значну кількість зазначимо лиш деякі з них:

- постанова Верховної Ради України «Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2006-2008 роки» від 04.11.2005 року;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» від 17.03.2004 року;
- розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 26.09.2011 року;
- розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» від 03.03.2021 року;
- розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2021 –2022 роках».

Отже, сферу електронного урядування в Україні регулює достатньо велика кількість нормативно-правових актів як у сфері роботи інформаційного забезпечення, так і з боку адміністративного законодавства. Зокрема, існує і велика кількість підзаконних актів, що визначають майбутні напрямки розвитку електронного урядування.

Література

1. Калішенко Є. О. Правові аспекти електронного урядування як інструменту сталого розвитку держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 2. С. 137–141.
2. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
4. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV : станом на 7 листоп. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV : станом на 1 серп. 2022 р. URL: <http://surl.li/orlx> (дата звернення: 11.04.2023).
7. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР : станом на 1 лип. 2022 р. URL: <http://surl.li/fyqqd> (дата звернення: 11.04.2023).
8. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI : станом на 27 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
9. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
10. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

11. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР : станом на 1 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <http://surl.li/gvupz> (дата звернення: 11.04.2023).

13. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг : Закон України від 15.07.2021 р. № 1689-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <http://surl.li/dyvko> (дата звернення: 11.04.2023).

14. Серенок А. О. Нормативно-правове забезпечення впровадження електронного урядування в Україні: ініціативи Президента України. *Державне будівництво*. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2015_1_7 (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 327(4):378

Кадук Андрій Олексійович,
здобувач ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Зацерківна Марина Олексіївна,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Київ, Україна

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНОЇ БІОГРАФІКИ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. була науково обґрунтована поява нової наукової дисципліни – біографіки, що вивчає історіографічні, методичні, джерелознавчі проблеми дослідження біографії. На даний час біографічні дослідження охопили різні галузі знань. Серед наукових праць виокремлюються роботи, присвячені дослідженню життя та діяльності видатних діячів бібліотечної справи, книгознавців та діячів української книги, а також їх наукового доробку. В результаті наукових досліджень у даній сфері був сформований такий напрям біографіки, як бібліотечна біографіка, яка розвинулась в окремий вид наукової дисципліни [1, с. 42-43].

Величезна роль у сфері розвитку бібліотечної біографіки та поширення біографічних знань належить бібліотекам. Так, бібліотеки являють собою ключові центри зберігання біографічної інформації. Вони наповнюють та розширюють джерельну базу біографіки новими книгами та газетами, рукописами та документами на паперових та електронних носіях, забезпечують її систематизацію та доступність для читача завдяки формуванню баз даних, заповненню каталогів, створенню колекцій, картотек.

Науково-дослідна діяльність бібліотек у сфері бібліотечної біографіки характеризується особливою широтою та універсальністю. Як справедливо зазначає В. І. Попик, жодна інша установа не наділена такими широкими функціями та завданнями у сфері комунікації та науково-інформаційної діяльності [2, с. 13]. Бібліотеки є провідними осередками для підготовки біографічних досліджень та довідкових видань, вивчення архівів, створення електронних ресурсів у сфері бібліотечної біографіки. Завдяки своїй науковій діяльності бібліотеки об'єднують роботу фахівців, установ та організацій у сфері бібліотечної біографіки, що включає проведення досліджень, поширення інформації щодо творчої спадщини діячів бібліотечної справи, книгознавців, застосування біографічних знань в освітній сфері, втілення в життя різноманітних культурних проєктів.

Можливо виділити декілька напрямів науково-дослідної діяльності бібліотек у сфері бібліотечної біографіки: робота у сфері біобібліографії; представлення фондів бібліотеки читачам; видання матеріалів, які стосуються видатних представників освіти, науки та культури; створення електронних ресурсів та наповнення їх науковими біографічними даними [2, с. 14].

Значна роль у розвитку науково-дослідної діяльності у сфері бібліотечної біографіки належить великим бібліотекам, які наділені широкими можливостями, багатими традиціями збору, систематизації та надання доступу читачам до документів та матеріалів як в паперовому, так і в електронному вигляді.

Найповніше усі вищезазначені напрями роботи у сфері бібліотечної біографіки представлені в діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Її розробки та досягнення відображають універсальний характер діяльності бібліотеки, наповненість її фондів, публікаціями наукової школи у сфері української бібліографії. Дослідження, проведені у НБУВ у багатьох аспектах стали орієнтирами для інших бібліотек, а також відображенням нових експериментів у сфері розвитку бібліотечної біографіки. Варто звернути увагу, що над персональною бібліографією працює Відділ національної бібліографії НБУВ [2, с. 18]. У напрямі бібліотечної біографіки у НБУВ плідно працює Т. І. Ківшар, досліджуючи історичну спадщину та напрацювання відомих діячів бібліотечної справи [3].

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського проводить роботу над функціонуванням інформаційного ресурсу «Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу». Національною парламентською бібліотекою України випущена серія біографічних довідників «Українські бібліографи: Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія». Зусиллями даної бібліотеки також сформована електронна «Бібліотечна енциклопедія» [2, с. 23]. Видатним представникам бібліотечної справи Л. Б. Хавкіній, С. Б. Шоломовій були присвячені збірники, видані працівниками Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка [4, с. 5].

Перспективним напрямом є також робота над становленням одними із центрів бібліотечної біографіки університетських бібліотек. В цілому дані бібліотеки ще перебувають на етапі формування такої науково-дослідної роботи. В тому числі це пов'язано з тим, що університети з метою проведення наукових досліджень створюють окремі дослідницькі центри [2, с. 24].

Серед актуальних завдань, які постали зараз перед бібліотеками, закладами освіти, науковими установами: розробка ефективних електронних ресурсів біографічної інформації; вирішення питання поєднання розміщення на них повнотекстових та довідкових матеріалів; створення єдиного простору для проведення наукових досліджень у сфері бібліотечної біографіки та споріднених наукових дисциплін, а також інтеграція наукового досвіду українських та зарубіжних дослідників.

Важливою є побудова принципово нового співробітництва між бібліотеками, університетами, громадськими організаціями, музеями, архівами та іншими організаціями для формування єдиного біографічного середовища як складової інформаційного простору. Зазначене потребує значної інтеграції зусиль усіх фахівців у сфері бібліотечної біографіки, їх активної участі у реалізації спільних проєктів різних установ та організацій, колективної роботи над науковими дослідженнями у зазначеній сфері.

Ведучими у такому процесі інтеграції мають стати саме бібліотеки і передусім наукові бібліотеки, роль яких полягає у тому, щоб стати комунікативними осередками накопичення, дослідження та поширення біографічної інформації, а також центрами з науково-методичної роботи.

Література

1. Новальська Т. В. Бібліотечна біографіка як напрям науково-дослідної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв. *Бібліотека. Книга. Наука* :

матеріали наук. семінару (м. Київ, 24–25 квіт. 2018 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. Вип. 1. С. 42–44.

2. Попик В. І. Здобутки та перспективні завдання бібліотечної біографіки. *Українська біографістика*. Київ, 2015. № 12. С. 9–41.

3. Ківшар Т. І. Українська бібліотечна біографіка ХХ – поч. ХХІ ст.: етапи й тенденції розвитку. *Українська біографістика* : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. Київ, 2011. Вип. 8. С. 98–148.

4. Перепеча А. М., Капустіна Н. І. Бібліотекознавець Любов Борисівна Хавкіна: Харківський період діяльності (1888–1918): зб. матеріалів / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2004. 128 с.

5. Софія Богданівна Шоломова: до 70-річчя від дня народж.: біобібліогр. покажч. / Держ. закл. «Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка / В. О. Ярошик; наук. ред. І. Я. Лосієвський. Харків, 2010. 66 с.

УДК 004.946.5.056:[355.01:004

Кириєнко Владислав Олексійович,
здобувач ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Матвієнко Оксана Володимирівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ТА КІБЕРПРОСТОРУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Кібербезпека стає все важливішою в сучасному цифровому світі. З кожним роком кількість кібератак зростає, стають більш складними і різноманітними, ставлячи під загрозу національну безпеку, економіку та приватні дані користувачів. Україна впроваджує ряд заходів для захисту своїх критичних інформаційних ресурсів.

Ключову роль у моніторингу кібербезпеки в Україні відіграють Національний координаційний центр кібербезпеки та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Національний координаційний центр кібербезпеки (НКЦК) відповідає за виявлення, аналіз та реагування на кіберзагрози, а також за розробку та реалізацію стратегії забезпечення національної кібербезпеки в Україні. Він також відповідає за організацію моніторингу кібербезпеки на рівні держави, зокрема за взаємодію з різними відомствами, агентствами та компаніями, що забезпечують кібербезпеку в різних галузях економіки та суспільних секторах [2].

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (ДССЗІ) виконує завдання зі забезпечення захисту державної інформації, зокрема важливої та критичної інформації, а також забезпечує режим спеціального зв'язку в органах державної влади. Також, здійснює моніторинг кіберзагроз та розробляє заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави від кібератак [2].

Обидві ці структури взаємодіють між собою та з іншими відповідальними органами, такими як Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України та інші. Вони використовують сучасні технічні засоби, аналітику та розумовий аналіз, щоб виявляти

потенційні кіберзагрози, аналізувати їх, вживати заходи щодо запобігання та реагування на них.

Оскільки величезна кількість інформації перебуває в онлайн-просторі, захист інформаційно-комунікаційних мереж (ІКМ) та кіберпростору стає все більш важливим завданням. В умовах інформаційної війни, коли групи або держави використовують інформаційні технології для досягнення своїх цілей, це завдання стає набагато складнішим [1].

Одним з основних завдань захисту ІКМ та кіберпростору в умовах інформаційної війни є виявлення та захист від хакерських атак. Хакерські атаки можуть призвести до втрати конфіденційної інформації, зниження репутації, втрати фінансів та інших наслідків. З метою запобігання хакерським атакам, можуть бути застосовані різні методи, такі як захист від дій з боку небажаних користувачів, використання різних методів шифрування та захисту даних, забезпечення безпеки мережевого з'єднання, контроль за доступом до різних ресурсів та ін.

Крім того, важливою складовою захисту ІКМ та кіберпростору є захист від дезінформації та впливу на громадську думку. В умовах інформаційної війни, групи або держави можуть поширювати неправдиву або навіть шкідливу інформацію з метою досягнення своїх цілей. Для боротьби з цим можуть бути використані методи, такі як контроль за джерелами інформації, використання факт-чекінгу та інших методів перевірки правдивості інформації.

Також, важливим аспектом захисту ІКМ та кіберпростору є захист від соціальних мереж. Соціальні мережі можуть бути використані для поширення дезінформації та впливу на громадську думку, тому важливо контролювати їх використання та запобігати маніпулюванню громадською думкою.

Одним важливим аспектом захисту ІКМ та кіберпростору є співпраця між державними органами, приватним сектором та громадськістю. Державні органи повинні забезпечувати необхідний рівень захисту, приватний сектор – вживати заходів для захисту своїх систем та даних, а громадськість повинна бути більш свідомою та уважною до можливих загроз та інформаційної війни в цілому.

Також важливо звернути увагу на міжнародний аспект захисту ІКМ та кіберпростору. Зокрема, необхідно забезпечити співпрацю між державами в цій сфері, обмін досвідом та інформацією про можливі загрози. Також необхідно розвивати міжнародні правові механізми для боротьби з кіберзлочинністю та іншими загрозами в кіберпросторі.

Захист ІКМ та кіберпростору в умовах інформаційної війни є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та застосування різних методів. Для ефективного захисту необхідно використовувати різні технології, включаючи кібербезпеку, захист від дезінформації та контроль за соціальними мережами. Крім того, важливо розвивати спеціалізовані команди, які будуть займатися захистом від хакерських атак та інших загроз, а також відстеженням дезінформації та інших впливів на громадську думку [2].

Однак, навіть найсучасніші методи та технології захисту не можуть гарантувати повну безпеку ІКМ та кіберпростору. Тому важливо забезпечити постійний моніторинг та оновлення методів та технологій захисту. Крім того, важливо проводити навчання та підвищення кваліфікації фахівців з кібербезпеки, які будуть здатні вчасно виявляти та реагувати на загрози.

Незважаючи на те, що повна безпека ІКМ та кіберпростору неможлива, захист їх від загроз є важливою складовою нашої безпеки та стабільності. Тому важливо не забувати про це завдання і продовжувати працювати над його вирішенням з використанням новітніх методів та технологій.

Отже, захист ІКМ та кіберпростору в умовах інформаційної війни є складним та багатогранним завданням, яке вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення методів та технологій захисту. Важливо забезпечити співпрацю між державними органами, приватним сектором та громадськістю, а також звернути увагу на міжнародний аспект

захисту. Тільки в такий спосіб можна досягти максимального рівня захисту ІКМ та кіберпростору від можливих загроз та інформаційної війни.

Література

1. Безуглий Д. Інформаційна безпека України: огляд останніх тенденцій. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 2(16). С. 13–17.

2. Трофименко О. Г., Прокоп Ю. В., Логінова Н. І., Задерейко О. В. Кібербезпека України: аналіз сучасного стану. *Захист інформації*. 2019. Том 21. № 3. С. 150–157.

УДК 004.65:004.056

Пелехай Сергій Віталійович,

здобувач ОС «Магістр»

ПВНЗ «Київський університет культури»,

м. Київ, Україна

Науковий керівник:

Свердлик Зоряна Михайлівна,

кандидатка історичних наук, доцентка,

м. Київ, Україна

РЕЗЕРВНЕ КОПІЮВАННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ДАНИХ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ВІДНОСИНАХ

Захист інформації є важливим аспектом у житті як кожного громадянина, так і в роботі підприємств, установ, організацій. Процес роботи із даними відбувається за допомогою комп'ютерів та комп'ютерних мереж, а значна кількість даних зберігається в електронному вигляді, що збільшує ризики їх втрати або пошкодження. Актуальність питання що стосується резервного копіювання та відновлення даних полягає в тому, що у час повсюдного використання мережевих технологій існує загроза зловмисних дій, таких як хакерські атаки або комп'ютерні віруси, що можуть спричинити модифікацію, витік, знищення даних.

Мета резервного копіювання та відновлення даних полягає у створенні копій важливих даних і систем, що забезпечить їх відновлення у разі виникнення небезпеки. Для цього використовуються різні технології, які забезпечують зберігання даних та можливість їх відновлення. Основними методами резервного копіювання або ж збереження даних є: повне резервування (бекап); інкрементне копіювання; диференційне копіювання.

Повне резервне копіювання – це процес створення принаймні однієї додаткової копії всіх файлів даних, які організація бажає захистити, під час одноразової операції резервного копіювання. Файли, які дублюються під час процесу повного резервного копіювання, заздалегідь визначає адміністратор резервного копіювання або інший фахівець із захисту даних [1].

Інкрементне резервне копіювання – це альтернатива повному резервному копіюванню та призначене лише для резервного копіювання даних, які змінилися після попереднього резервного копіювання. Таким чином, зберігаються дані, що були змінені або додані до наявного обсягу даних [2].

Диференційне резервне копіювання починається з копіювання всіх даних, змінених із попередньої резервної копії. На відміну від інкрементного резервного копіювання, диференційне резервне копіювання продовжуватиме копіювати всі дані, змінені з моменту попереднього повного резервного копіювання. Це означає, що диференційне резервне

копіювання зберігає більше резервних копій даних, ніж інкрементне резервне копіювання під час кожної наступної операції[3].

Окрім резервного копіювання даних, важливим у системі інформаційних відносин є відновлення, що включає різноманітні процеси та технології:

- відновлення даних з резервних копій;
- відновлення даних з пошкоджених пристроїв;
- відновлення випадково видалених даних.

Відновлення даних з резервних копій полягає у відновленні даних з резервних копій, які були створені перед тим, як виникла проблема з даними.

Відновлення даних з пошкоджених пристроїв включає відновлення даних з пристроїв, які були пошкоджені фізично.

Відновлення випадково видалених даних передбачає відновлення даних, які були видалені випадково.

Технології, за допомогою яких можна відновити дані, включають:

- програмне забезпечення для відновлення даних;
- реконструкція файлової системи;
- відновлення на рівні диска;
- відновлення даних з хмарного середовища;
- використання RAID.

Програмне забезпечення для відновлення даних в основному використовується персоналом служби підтримки ІТ і постачальниками послуг та має доступ до основної архітектури жорсткого диска [4].

Реконструкція файлової системи – технологія, що використовується для відновлення даних із пошкоджених файлових систем.

Відновлення даних на рівні диска дозволяє відновлювати дані на рівні фізичного диска.

Технологія відновлення даних з хмарного сховища використовується для відновлення даних з хмарних сховищ, які зберігають дані користувачів в інтернеті.

RAID – технологія, що використовує методи віддзеркалення диска або розділення дисків. Віддзеркалення дублює ідентичні дані на багатьох дисках. Чергові розділи допомагають розподілити дані між кількома дисковими пристроями.

Таким чином, методи та технології резервування та відновлені даних є важливим процесом у сучасних інформаційних системах, оскільки це дозволяє уникнути втрати інформації. А втрата інформації при здійсненні інформаційної діяльності та організації інформаційних відносин іноді може спричинити невідворотні негативні наслідки. Створення резервних копій важливих інформаційних ресурсів – одне з обов'язкових завдань, що повинно стояти перед керівництвом підприємств, установ, організацій.

Література

1. Повне резервне копіювання. URL: <http://surl.li/hiygw> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Інкрементні резервні копії. URL: <https://phoenixnap.com/kb/full-vs-incremental-vs-differential-backup> (дата звернення: 14.04.2023)
3. Що таке диференціальне резервне копіювання. URL: <http://surl.li/hiygy> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Що таке RAID Storage? Значення, типи та робота. URL: <http://surl.li/hiyhb> (дата звернення: 14.04.2023).

*Скок Руслан Миколайович,
здобувач ОС «Магістр»
ПВНЗ «Київський університет культури»,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Цілина Марина Миколаївна,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

ОСНОВИ УНІФІКАЦІЇ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

До недавнього часу термінологію зазвичай сприймали як сукупність термінів або напрям чи розділ лексикології, основним завданням якого є встановлення складу термінів певної галузі, їх впорядкування та уніфікація, створення нових термінів для різних галузей: Н. Гуйванюк, О. Кардашук, О. Кульбабська та інші. Більшість фахівців сьогодні розглядають термінологію як самостійну науку про терміни, зокрема, О. Білодід, Л. Власенко, А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько, М. Мостовий, Н. Овчаренко, Т. Панько. Інші проводять дослідження з питань термінології у документознавстві, документознавчої терміносистеми, уніфікації та стандартизації у сфері документознавства: М. Вакуленко, В. Бездрабко, Л. Білозерська, Л. Вознюк, Л. Дмитрук, О. Лаба, О. Тур, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, Т. Клименко, Д. Фурт.

Д. Фурт зазначає: «Термінознавство – це наука, яка вивчає спеціальну, фахову лексику з точки зору її типології, походження, форми, змісту та функціонування, а також використання, впорядкування та творення» [6, с. 11]. М. Вакуленко стверджує, що термінологія як наука вивчає закономірності й правила утворення, розвитку й функціонування термінів у конкретних сферах людської діяльності, використовує статистичні та аналітичні методи дослідження [2, с. 13–16].

Необхідність ґрунтовного дослідження уніфікаційних та стандартизаційних аспектів термінології документознавства, термінотворення та терміновживання визначається такими чинниками [5, с. 28-29] :

– засадничі категорії науки, які потребують удосконалення на рубежі переходу від концепцій ХХ до інноваційних процесів ХХІ ст.;

– важливість управлінських рішень та керування у зв'язку з цим процесами упорядкування документації;

– наявна терміносистема не відповідає сучасним управлінським процесам та вимагає удосконалення та нормалізації через низку проблем;

– відбуваються зміни у лексичному складі фахової лексики, які особливо чітко спостерігалися наприкінці ХХ ст., що спричинило підвищену увагу до унормування термінологічної діяльності та потреби уніфікації термінології у документознавстві;

– інтегрування України у загальноєвропейський інформаційний науковий та економічний простір, що потребує перегляду підходів до, зокрема, термінології документознавства та приведення норм і вимог у відповідність із міжнародними нормами стандартизації. Сьогодні також активно розглядаються термінологічні питання діловодства та термінології електронного документообігу [5].

О. Тур стверджує, що «будь-яка галузева термінологія – це не довільний набір слів, а логічна система взаємопов'язаних елементів, у якій кожен термін є її закономірною одиницею...Глибоко помилково уявляти термінологічну роботу як вид словникової роботи, мета якої – зафіксувати значення певної групи слів. Насправді робота з упорядкування термінології пов'язана в першу чергу з критичним аналізом, за необхідності із переглядом понять і визначень, а також їх систематизацією та кодифікацією. Наукова стандартизація термінології, створення науково обґрунтованих стандартизованих термінологічних систем –

потужний засіб уточнення понять, якими оперує галузь, відповідальний і необхідний етап наукової роботи» [5, с. 182].

Термін «уніфікація» походить від латинських слів «*unus*» – «один», «єдиний» та «*facio*» – «робити», «виготовляти». «Словник української мови» подає таке визначення цього поняття: «зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів» [3, с. 1508]. Уніфікація будь-якого виду термінології є насамперед раціональною організацією слова. Виділяють такі етапи роботи з уніфікації галузевої термінології [5, с. 143]:

- перевірка наявної термінології з урахуванням соціально-політичних, виробничих і лінгвістичних критеріїв як планове будівництво єдиної галузевої термінології;
- відбір та уніфікація синонімів на основі стандарту терміна;
- специфікація омонімів;
- поповнення термінології шляхом знищення виявлених лакун, отриманих під час перевірки наявних термінів і специфікації омонімів.

Термінологія неминуче старіє через розширення кола об'єктів кожної сфери діяльності, необхідність їх подальшої диференціації. Водночас поняття не є непорушними, вони перебувають у постійному русі, розширюючи, звужуючи або кардинально модернізуючи обсяг свого змісту. Однак терміни відрізняються стійкістю, мають велику силу інерції, яка дає їм змогу існувати тривалий час після того, як фактори, що зумовили метаморфози, змінили свою сутність, масштабність або спрямованість. Саме тому від «старих» термінів завжди складно відмовитися, навіть у тих випадках, коли вони стають на заваді вільного розвитку певної галузі теоретичної і практичної діяльності. Через це з великими труднощами укріплюються й нові терміни [5, с. 182].

О. Тур визначає стандартизацію термінології як процес вироблення еталонного терміна, що відповідає вимогам логіки та лінгвістики, що до нього висувалися, та використовується як засіб професійної комунікації фахівців у певній галузі знань. Увага професійного наукового товариства різних галузей знань до проблеми нормалізації термінології шляхом стандартизації заклала основу для наукового осмислення ідейно-методологічних засад стандартизації термінології, яке відбувалося в 1950–1980-х рр. [4, с. 31].

Значення стандартизації терміносистем різних галузей знань важко переоцінити. Якщо під час спілкування фахівців є можливість уточнити, пояснити значення того чи іншого терміна, то без стандартизованої термінології не обійтися при документуванні у будь-якій діяльності [5, с. 186].

Згодом питання щодо змісту стандартизації документознавчої термінології серед експертів охоплювали такі: вибір критеріїв для фільтрації словникових одиниць та можливості для всеосяжної термінологічної презентації визначень процесів найбільших практик роботи з документами; як найкраще об'єднувати терміни та чи слід дотримуватися принципу умовного поділу циклу «життя документа»; як працювати з термінами, які характеризують електронне діловодство та архівну справу, навіть якщо вони відображають семантично ідентичні процеси, пов'язані з традиційними документами, розповсюдженням документів та процесами документування; що може гарантувати уніфікованість системи, ієрархічну узгодженість, чіткість визначення семантичних меж термінів, понять, щоб переконливо узвичаїти й зафіксувати зміст тлумачень [1, с. 68].

Недостатня унормованість термінологічної системи документознавства може значною мірою гальмувати розвиток науки, економіки та інших суспільних сфер, нерідко приводить до суперечливого тлумачення термінів у нормативній, проектно-конструкторській і технологічній документації, а також у науково-технічній, виробничій і навчальній літературі, дуже часто – в офіційних документах. Саме цим пояснюється намагання дослідників, особливо фахівців, що представляють нові сфери наукових досліджень, уживати однозначну термінологію [5, с. 184]. На думку В. Бездрабко, необхідність нормалізації термінологічної системи для управління документацією підкреслює важливий момент для перегляду стандартів. Установлений порядок їх розвитку через діалектику змін має привести до нових

видань, які адекватно відображають теоретичні, науково-технічні досягнення документознавства та архівознавства у галузі практичної роботи з документами [1, с. 70].

Отже, практична робота зі стандартизації документознавчої термінології спрямована на відбір і фіксацію певних термінів для певних точно сформульованих понять і їх подальшого застосування. Така діяльність має на меті визначення єдиної форми термінологічної одиниці, за якою закріплюється певне значення та яка функціонує у спеціальних документах. У процесі уніфікації на перше місце виходять специфічні особливості терміна не у зв'язку із загальномовними особливостями слова взагалі, а у зв'язку з відповідністю слова-терміна визначеним нормам, які на сьогодні пов'язують з приведенням вимог у відповідно до міжнародних стандартів. Термінологічні дослідження мають бути системним напрямком розвитку українського документознавства.

Література

1. Бездрабко В. В. До концепції нової редакції термінологічного стандарту з діловодства й архівної справи. *Документознавство. Архівознавство*. 2019. №1. С. 63–72.
2. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Тур О. М. Початок формування теоретико-методологічних основ стандартизації науково-технічної термінології. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2018. Вип. 53. С. 29–38.
5. Тур О. М. Уніфікація та стандартизація документознавчої термінології в Україні: дисс... докт. наук. 27.00.02. Київ, 2019. 477 с.
6. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія : навчальний посібник. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 172 с.

УДК 342.7

Староста Віолета Іванівна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Ластовський Валерій Васильович,
доктор історичних наук, професор,
м. Київ, Україна

ЗАКОНОДАВЧА ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна, розв'язана Російською Федерацією ще у 2014 р., внесла свої корективи в усі сфери життя, починаючи від буденних справ, закінчуючи сферами оборонними та політичними. Інформаційна складова суспільного життя безперечно є важливою складовою будь-якої сучасної держави, а безпека в інформаційному просторі – одне із головних завдань в умовах війни з іншою країною.

Як зазначає А. Дрогобич [1], нинішня війна між Україною та Росією є вкрай публічною. Пояснюється це просто: ще ніколи в безпосередній зоні бойових дій чи на прифронтових територіях не було стільки людей з пристроями, здатними фіксувати певну інформацію й так само швидко її передавати. Це лише підкреслює важливість забезпечення інформаційного

поля держави. В свою чергу, цьому також сприяють і прийняті в Україні законодавчі акти, котрі оглянемо більш детально.

Основні засади інформаційної політики нашої держави визначаються Законом України «Про інформацію» від 02.10.1992 року [2], де одним із необхідних пунктів її реалізації визначається забезпечення інформаційної безпеки України. Зазначимо, що це один з найбільш фундаментальних нормативно-правових актів, на базі якого й розвиваються інші законотворчі документи в сфері інформаційних технологій та інформаційної безпеки.

Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року [3] визначає поняття загрози національній безпеці України як ті явища, тенденції або чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів України, а також зазначає, що державна політика в сфері безпеки і оборони спрямовується на багато галузей, в тому числі виділяється й інформаційна безпека нашої держави, захист якої, згідно вказаного нормативного акту, покладається як на СБУ, так і на Державну службу спеціального зв'язку і захисту інформації України.

Незадовго до повномасштабного вторгнення Указом Президента України від 28.12.2021 року було прийнято рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стратегію національної безпеки» від 15.10.2021 року [4]. Всього в зазначеному нормативному акті було виділено 7 стратегічних цілей, направлених на забезпечення інформаційної безпеки України, серед яких:

- протидія дезінформації та інформаційним операціям від держави-агресора, що направлені на спробу знищення суверенітету, територіальної цілісності тощо;
- розвиток української культури та ідентичності в громадян, популяризація української мови в усіх сферах життя;
- забезпечення конституційних прав громадян на збирання, використання та поширення інформації, свободи поглядів та переконань, захист приватного життя;
- забезпечення доступу до українського інформаційного простору для громадян, що проживають на тимчасово окупованих територіях;
- реалізація механізмів для стратегічних комунікацій задля кращої інформаційної взаємодії між державними органами, органами місцевого самоврядування та населенням;
- розвиток інформаційного суспільства шляхом розвитку національної мережі теле- та радіомовлення, публічних дискусій стосовно нагальних проблем суспільного розвитку тощо.

З початком повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року політика інформаційної безпеки продовжила розвиватись як відповідно до вже чинних нормативно-правових актів, так і до нових, які з'явилися після 24 лютого. Наприклад, до останніх можна віднести Указ Президента України від 19 березня 2022 року, яким було введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 року [5]. Згідно з ним реалізація інформаційної політики України в умовах воєнного стану відбувається шляхом об'єднання національних телеканалів. Відповідно до вказаного акту було створено цілодобовий інформаційний марафон «Єдині новини #UАразом». Загалом, цей документ збігається з цілями Стратегії національної безпеки, який передбачав розвиток телемовлення в Україні та розвиток української культури.

Отже, сферу інформаційної безпеки України регулює достатньо велика кількість нормативно-правових актів, належна реалізація яких дозволяє Україні протистояти ворожим інформаційним атакам в умовах нинішньої війни.

Література

1. «Перша світова медійна війна». З якою назвою напад Росії на Україну увійде в історію і що робити з 9 травня – інтерв'ю з Антоном Дробовичем. *Новини України та Світу. Головні і*

останні новини - NV. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/viyna-v-ukrajini-persha-svitova-mediyna-viyna-drobovich-novini-ukrajini-50235840.html>(дата звернення: 11.04.2023).

2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

5. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 18.03.2022 р. URL: <http://surl.li/hiyhp> (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 338.46:004:352/354(477)

Федько Марина Віталіївна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Горбань Юрій Іванович,
кандидат культурології, доцент,
м. Київ, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ ТА РЕГЛАМЕНТІВ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Україна, згідно до Конституції, є демократичною державою, а визначальною ознакою демократичної держави є партнерські відносини владних структур із громадянами країни. Саме тому в теперішній час виникла необхідність комплексного реформування управлінських процесів та максимального спрощення й надання прозорості діалогу громадянина із органами влади та іншими суб'єктами надання адміністративних послуг. Таке реформування можливе завдяки впровадженню електронного урядування, яке дозволяє забезпечити доступність та ефективність державних послуг для громадян. Зокрема, використання електронних сервісів та онлайн-платформ дозволяє зменшити час та витрати на отримання різних документів та послуг, а також забезпечує їх якість та надійність.

Окрім того, електронне урядування дозволяє забезпечити прозорість та відкритість взаємодії між громадянами та державними органами. За допомогою електронних інструментів громадяни можуть контролювати дії владних структур та брати активну участь у процесах прийняття рішень.

Існують різні підходи до класифікації електронних послуг за кількома критеріями. Їх прийнято розділяти за: видами електронного подання; сферою діяльності; суб'єктом видання; споживачами; місцем отримання з точки зору клієнта.

За сферою діяльності е-послуги можна поділити на послуги інформаційного або консультаційного характеру, послуги з підготовки політичних рішень або законів, із взаємодії між установами та організаціями чи з надання допомоги та сприяння, послуги обслуговування державного замовлення та послуги з реалізації функцій нагляду та контролю з боку державних відомств [1, с. 70-73].

Сфери діяльності, у свою чергу, класифікують за ступенем новизни діяльності на новий вид діяльності, реорганізацію або реінжиніринг існуючих послуг.

За суб'єктом видання електронні послуги поділяють на ті, які надаються центральними органами виконавчої влади та їх підприємствами, місцевими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та бізнес-організаціями.

Споживачами послуг можуть бути публічні органи влади, громадяни та бізнесові організації. І, відповідно, до споживача е-послуги поділяють на наступні види: B2B, B2C, G2B, G2C, G2G та C2C.

Business-to-Business, або B2B (укр. Бізнес бізнесу) – це насамперед сукупність електронної взаємодії між бізнесами, ділові відносини кількох підприємств виключно між собою.

Business-to-Citizens, або B2C (укр. Бізнес громадянам) – це вид взаємодії споживача продукту або послуги, яким є приватна особа, із підприємством, що їх надає. Наприклад, це може бути придбання їх громадянином через інтернет.

Government-to-Business, або G2B (укр. Уряд бізнесу) – це взаємовідносини між бізнесом та державними установами у організації державного замовлення, наприклад через участь у тендерах у цифровому форматі. Даний вид електронних послуг активно розвивається та сприяє виведенню електронної комерції на світовий рівень.

Government-to-Citizens, або G2C (укр. Уряд громадянину) – усі можливі адміністративні послуги населенню в електронному вигляді.

Government-to-Government, або G2G (Уряд уряду) – обмін електронними даними між урядовими авторами на національному а також регіональних та локальних рівнях.

Citizens-to-Citizens, або C2C (укр. Громадянин громадянину) – електронні відносини між особами: електронні аукціони, дошки оголошень та інше.

За місцем отримання електронних послуг з точки зору споживача вони поділяються на державний орган, «єдине вікно» та портал органу влади.

У першому випадку, хоча послуга й переводиться у електронний вигляд, проте споживач або його представник все ж таки повинен фізично бути присутнім у місці надання послуг. Проте, хоч це й не звільняє громадянина від вимушеного відвідання установ, але значно економить час та забезпечує прозорість процедур.

Установи, що працюють за принципом «єдиного вікна» без використання інтернету – це такі, в яких всі необхідні служби та відомства знаходяться в одному приміщенні, погодження проходять без повторного звернення громадянина, але при першому зверненні необхідна його присутність [1, с. 70-73]. Даний підхід використовують при оформленні митних вантажів або реєстрацією бізнесу і вони допомагають пришвидшити надання послуг фізичним та юридичним особам та зменшити фінансові витрати.

Отже, електронне урядування, як крок у бік електронної демократії, виникло в Україні досить нещодавно і сьогодні активно розвивається та стрімко змінюється, додаючи до арсеналу нові й удосконалюючи вже існуючі електронні послуги та регламенти. І тому класифікація цих послуг нині є актуальним і корисним дослідженням для розуміння сфери діяльності органів публічної адміністрації країни. Таким чином, впровадження електронного урядування є необхідним кроком у напрямку створення партнерських відносин між громадянами та державою, що сприятиме розвитку демократії в Україні.

Література

1. Тищенко І. Класифікація електронних послуг, що надаються органами публічної адміністрації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Т. 3. № 32. С. 70–73 (дата звернення: 05.04.2023).

2. Грицьак Н., Семенченко А., Жиляєв І. Електронне урядування та електронна демократія. Київ : ФОРМ Москаленко О. М., 2017. Ч. 3 : Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. 84 с.

*Червона Марія Юріївна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Кочубей Лариса Олександрівна,
докторка політичних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ: ВПЛИВ ПОРТАЛУ «ДІЯ»

Зараз дуже важко уявити своє життя без інформаційних технологій, адже вони значно полегшують нам життя. Зокрема, електронне урядування дає змогу пришвидшити комунікацію між владою та громадянами, а також зробити її якісною. Варто зазначити, що саме після впровадження Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», електронне урядування перейшло на новий етап. Адже саме цей закон прирівняв електронні документи до паперових та популяризував електронні послуги в Україні [6].

Органи виконавчої влади – самостійний вид органів державної влади, які відповідно до конституційного принципу розподілу державної влади мають своїм головним призначенням здійснення функції однієї гілки державної влади – виконавчої. Вищий орган є Кабінет Міністрів України. Головна особливість виконавчої влади є те, що саме ця гілка відповідає за реальне втілення законів та інших нормативних актів.

Органам виконавчої влади значно легше стало комунікувати з громадянами, адже багато послуг зараз можна отримати дистанційно. Також з запуском порталу «Дія», деякі документи можна отримати просто в телефоні [2].

Давайте детальніше розглянемо портал. Реалізацією цього проекту займається Міністерство цифрової трансформації. А сам портал було створено співпраці Міністерства за підтримки проекту USAID/UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS», Програми EGAP, що фінансується Швейцарською агенцією з розвитку та співробітництва та реалізується Фондом Східна Європа та Innovabridge, проекту USAID «Взаємодія!» (SACCI) та проекту EGOV4UKRAINE. «Дія» функціонує як додаток на смартфоні, а також як «Портал з надання електронних державних послуг». Проте останній має більше можливостей, ніж додаток. У поділяється на такі напрями: «Дія.Бізнес», «Дія.Освіта», «ЦНАПи» та «Дія.City» [3].

А тепер розглянемо яким чином «Дія» може майже миттєво сформувати документи, на оформлення яких раніше потрібно було декілька днів. Все тому, що «Дія» має доступ до всіх реєстрів, що дає можливість за короткий проміжок часу отримати потрібний документ. Головна перевага проекту, що він не є базою даних, отже її майже не можливо зламати.

Також можна помітити, що реєстрація на багатьох офіційних державних сайтах відбувається за допомогою «Дія», наприклад, щоб підписати петицію на сайті Президента України. Реєстрація може здійснюватися за допомогою власного електронно-цифрового підпису (далі – ЕЦП) інша назва якого «Дія.Підпис», через ID-картку та через Bank ID НБУ.

Багато послуг, які колись надавалися органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, були делеговані Центрам надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП). Проте зараз багато із цих послуг можна отримати вже не звертаючись фізично до ЦНАПу за допомогою «Порталу Дія». Варто зазначити, що було укладено договір електронної інформаційної взаємодії з порталом Дія (ЦНАП). Це дало змогу ще більше забезпечити конфіденційність персональних даних громадян [4].

З початком нової фази агресії росії проти України на порталі можна отримати консультацію та надання послуг з таких питань: особи, які постраждали під час війни, допомога та підтримка

під час війни, пошкоджене або знищене нерухоме майно під час війни. Це також значно полегшує роботу органів виконавчої влади та пришвидшує отримання потрібної інформації громадянами. Адже під час воєнного часу обласні та районні державні адміністрації припинили діяльність. А на їх базі були створені військові обласні та районні держадміністрації. Проте це тимчасово, коли закінчиться воєнний стан будуть ліквідовані ОВА та РВА. Зрозуміло, що зараз у них є важливіші завдання, ніж консультація громадян, тому дуже зручно, що потрібну інформацію вони зможуть знайти на порталі.

Отже, портал «Дія» значно впливає на розвиток та впровадження електронного урядування в Україні. Також він допомагає у якісній взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з громадянами. При користуванні електронними послугами, ми отримуємо потрібні послуги вчасно та якісно.

Література

1. Бабалунга О. М. Електронне врядування: переваги, недоліки, перспективи. URL: <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/spisok-dokladov-iv-konferentsii-2016-g/89-babalunga> (дата звернення: 19.03.2023).

2. Держава у смартфоні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2709578-derzava-u-smartfoni-na-bankovij-anonsu> (дата звернення: 12.02.2023).

3. Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звертання: 19.03.2023).

4. Договір електронної інформаційної взаємодії з Порталом Дія (ЦНАП). Державні послуги онлайн | Дія. URL: <https://diia.gov.ua/dogovir-elektronnoyi-informacijnoyi-vzayemodiyi-z-portalom-diya-snar> (дата звернення: 19.03.2023).

5. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/vidsogodni-ukrainsi-mozhut-otrimati-dopomogu-u-6500-griven-v-mezhakh-epidtrimki> (дата звертання: 19.03.2023).

6. Про внесення змін до Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»: Закон України від 30.03.2021 р. № 1368-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. 30 квіт. № 33. С. 1890.

УДК 338.46:004:352/354

Кожома Анастасія Сергіївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Биркович Тетяна Іванівна,
докторка наук з державного управління, професорка,
м. Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННІ ДЕРЖАВНІ ПОСЛУГИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

З розвитком технологій звичайні методи взаємодії державної влади з інформаційним суспільством стають менш ефективними. Поява інтернету, персональних комп'ютерів і мобільних телефонів, серед інших інноваційних технологій, призвела до використання відкритих даних і розвитку нових процесів, які сприяють участі громадян у виконанні державних рішень. Щоб забезпечити ефективно та належне державне управління, установи повинні надавати високоякісні послуги населенню.

Зі збільшенням кількості індивідуальних звернень громадян, бізнесу, громадських організацій щодо надання різноманітних публічних послуг та прогнозоване їх подальше

зростання вимагають надання державних послуг в електронній формі. У Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади зазначено: «Розвиток та підтримка доступних та прозорих, безпечних та не корупційних, найменш затратних, швидких і зручних електронних послуг дасть змогу покращити якість надання публічних послуг фізичним та юридичним особам, підвищити їх мобільність та конкурентоспроможність, зменшити корупційні ризики та забезпечити, щоб електронні послуги обслуговували економіку майбутнього» [3].

Перш ніж з'ясувати електронні державні послуги як елемент електронного урядування, визначимо, що собою являють поняття «електронні послуги» та «електронне урядування».

Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України дає таке визначення: «електронна послуга (або е-послуга) – це адміністративна або інша публічна послуга, що надається громадянину або юридичній особі в електронній формі.

Завдяки цьому, громадянин має змогу отримати послугу від держав (оформлення ліцензії, соціальної допомоги, особистого документу тощо) без особистого відвідування органів влади» [4].

Відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади від 15.02.2006 № 90, «державні послуги – це послуги, які надаються органами державної влади (в основному виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування в порядку виконання делегованих державою повноважень за рахунок коштів державного бюджету» [3].

Концепція розвитку електронного урядування в Україні описує поняття е-урядування так: «електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян» [2].

Прагнучи створити ідеальний електронний уряд, існує низка ключових цілей. Вони включають уніфікацію онлайн-послуг для полегшення доступу всім членам населення, а також використання нових технологій для покращення взаємодії та надання послуг на індивідуальній основі. Серед пріоритетів є усунення прогалів у доступності інформації, виховання культури навчання протягом усього життя для громадян та сприяння економічному зростанню.

Важливо те, що ці цілі досягаються за допомогою різноманітних методів і механізмів, таких як державно-приватна співпраця, інтеграція послуг і сильний акцент на задоволенні потреб споживачів. Зрештою, ці компоненти допомагають створювати більш відкритий, інклюзивний і загальнодоступний уряд.

Провідну роль у електронному урядуванні відіграє Державне агентство з питань електронного урядування України, воно зазначає, що розвиток у сфері електронного урядування зосереджено навколо електронних послуг, які є надзвичайно важливими, оскільки вони стосуються добробуту громадян.

Послуги з часом еволюціонували відповідно до життєвих ситуацій і це спонукало агентства не тільки впроваджувати інновації, але й оптимізувати існуючі електронні послуги. Результатом такого підходу став проєкт «Е-малятко», яке об'єднує дев'ять адміністративних послуг в єдину платформу.

Перевагами впровадження електронних державних послуг є прозорість, що зрештою усуває ризики корупції та шахрайства, крім того, такі послуги допомагають зменшити витрати, пов'язані зі зберіганням, друком і транспортуванням документів. Економиться час на обробці інформації, а процеси консультування стають більш ефективними, що призводить до пришвидшення циклу прийняття рішень. Система також виключає

необхідність повторної допомоги і це означає, що завдання виконуються швидше, ніж раніше.

Програма розвитку ООН «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку» виокремлює відповідні перешкоди у впровадження електронних державних послуг: «висока ціна та складність реалізації індивідуальних транзакційних послуг; відсутність юридичної бази для повноцінної роботи державних відомств з інформацією в електронній формі, яка забезпечувала б законодавчу основу для практичного виключення проблеми медіа-розриву; відсутність великої кількості висококласних фахівців-державних службовців в державних відомствах, недостатній рівень заробітної плати державних службовців, який не створює мотивації досконалого володіння комп'ютерними технологіями» [1, с. 51].

Охоплення послугами всього населення має вирішальне значення, тому щоб справді покращити ефективність електронних послуг для громадян, все зводиться до участі самих людей, оскільки спрямування додаткових державних коштів не завжди вирішить корінь проблеми.

В Програмі розвитку ООН «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку» окреслено таке твердження: «Щоб нові послуги на основі сучасних технологій відповідали вимогам, необхідно: забезпечувати доступність послуг там, де в них є необхідність; використовувати для надання послуг широкий спектр медіазасобів, включаючи кол-центри й онлайнові системи; сегментувати ринок з урахуванням специфічних потреб різних груп населення; забезпечувати зворотнім зв'язком щодо змісту і якості наданих послуг; передбачити групування послуг відповідно до їх орієнтування на різні випадки життя; організувати різнобічний аналіз інформації з різних моделей використання послуг; залучити користувачів до перепроєктування і модернізації послуг» [1, с. 8].

Для підвищення ефективності надання електронних послуг населенню необхідно створити додаткові спеціалізовані центри або пункти надання послуг.

Велику користь для населення забезпечать центри інформаційних послуг (кол-центри) та портали доступу до електронних державних послуг. Ці важливі механізми обслуговують соціально вразливі верстви суспільства та сприятимуть більшій взаємодії між громадянами та державними органами. Як наслідок, збільшиться кількість споживачів, які користуються послугами органів державної влади та місцевого самоврядування.

Незважаючи на зростання попиту на електронні послуги, готовність влади спілкуватися з громадянами в електронному вигляді залишається недостатньо високою, тому існує потреба у науково-методичному, технологічному та навчальному супроводі, що підвищить потенціал впровадження технологій електронного урядування і принесе користь органам виконавчої влади, місцевого самоврядування, бізнесу та громадським організаціям у наданні електронних публічних послуг.

Проаналізувавши вищесказане, можна дійти висновку, що електронні державні послуги є невід'ємним елементом електронного урядування, яке базується на використанні можливостей інтернет, відкритих технологій, завдяки яким забезпечуються цілі електронного урядування. Проте ще залишаються проблеми цифрової нерівності, відсутність технічних стандартів, забезпечення захисту інформації при використанні мережі «Інтернет», недосконалість нормативно-правової бази, тощо, що також є важливими для удосконалення та розвитку електронного урядування, усунення яких дозволить залучити ще більше громадян у участі у державних процесах.

Література

1. Електронне урядування в Україні – ефективна влада для мешканців». Київ: ПРООН/МПВСР, 2011. 20 с.

2. Концепція розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження КМУ від 20.09.2017 р. № 649-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.04.2022).

3. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : розпорядження КМУ від 15.02.2006 № 90. URL: <http://surl.li/hiyww> (дата звернення: 03.04.2022).

4. Урядовий портал. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2022).

УДК 004.056: 354.32

Лісова Вікторія Сергіївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Матвієнко Оксана Володимирівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Інформаційно-технологічний простір діяльності органів державного управління є системним об'єднанням новітніх інформаційних технологій для підтримки прийняття рішень, інформаційних ресурсів, які генеруються органами державного управління або відображають результати їх діяльності, сукупності організаційно-розпорядчої документації, яка визначає політику у галузі захисту конфіденційної інформації, а також кваліфікованих фахівців, які забезпечують документно-інформаційну діяльність організації [2].

Захист конфіденційної інформації є важливим аспектом діяльності у сфері державного управління, в тому числі й у Міністерстві освіти і науки України (МОН).

Один з початкових організаційних кроків із захисту конфіденційної інформації – встановлення політики безпеки інформації. Це документ, який визначає основні правила та процедури збору, зберігання та обробки інформації, а також встановлює відповідальність за її захист. Крім того, у рамках цієї політики можуть бути встановлені правила доступу до конфіденційної інформації, вимоги до паролів та інші заходи, які допоможуть зберегти інформацію в безпеці.

Інформаційно-комунікаційний простір МОН України включає використання електронних сервісів та платформ для забезпечення різних завдань, пов'язаних з освітою та наукою. Наприклад, універсальна електронна система ведення документації у сфері освіти «ЄДЕБО», електронна бібліотека «Інфоцентр», електронна система управління навчальним процесом «Moodle» а також система електронного документообігу «АСКОД».

Система електронного документообігу «АСКОД» в Міністерстві освіти і науки слугує для організації ефективної та безпечної обробки документів в електронному форматі. Вона забезпечує автоматизовану обробку та обмін даними між різними підрозділами, підприємствами та організаціями [1].

Система електронного документообігу забезпечує збереження документів у цифровому форматі, що робить їх доступними для швидкого пошуку та використання і зменшує витрати на зберігання фізичних копій документів. За допомогою СЕД керівник установи або конкретного відділу може здійснювати контроль над процесом обробки документів та має

встановлювати права доступу до документів для різних користувачів відповідно до їх ролі та повноважень.

Крім того, система електронного документообігу гарантує високий рівень безпеки та конфіденційності даних, що зменшує ризик втрати або пошкодження документів.

На початковому етапі документ, який потрапляє в будь-який відділ Міністерства освіти і науки, реєструється у загальній канцелярії або у відділі якому цей документ адресовано, шляхом присвоєння особливого номера та штрих-коду або QR коду, який слугує для подальшого швидкого пошуку його в системі, а також дозволяє заявнику контролювати стан виконання його заяви на надання послуги.

Рис. 1. Схема руху документів у відділі Міністерства освіти і науки України

Початковий документ попередньо подається на розгляд керівника відділу, який після перегляду документа створює резолюцію на одного або декількох виконавців шляхом накладання електронного цифрового підпису. Система не допускає розпис документів третіми особами, які не мають статусу керівника та доступу до цієї функції. Використання ЕЦП також надає можливість направленою (адресною) шифрування документів, що слугує захистом для документів. Тобто доступ до редагування документів буде доступний лише для керівника та виконавців.

Підсистема безпеки АСКОД™ забезпечує шифроване збереження даних облікових записів у базі даних, налаштування термінів дії паролів, складності паролів, захист від несанкціонованого доступу до системи, часом відкритої сторінки на якій не виконуються будь-які дії, та ін. [1] Під час того, як працівник залишає свій робочий профіль в АСКОД відкритим, але не працює в системі, програма автоматично завершує роботу, і для того, щоб відновити свою діяльність в СЕД необхідно ввести свій персональний логін та пароль.

Окремо виконується налаштування захищених протоколів зв'язку. Забезпечується можливість використання засобів шифрування документів третіх розробників за допомогою відповідного API. Захист конфіденційної інформації Міністерства забезпечується також шляхом розмежування доступу до документів в СЕД. Доступ до всіх документів Міністерства має лише загальна канцелярія та вище керівництво установи. Діловод та керівник відділу має доступ лише до документів відділу, а головний спеціаліст має доступ лише до документів свого сектору.

У організаційному аспекті можна визначити захист інформації при використанні системи електронного документообігу як сукупність заходів із вироблення політики безпеки інформації, яка надає можливість захисту документів від несанкціонованого доступу, та розмежування прав доступу співробітників до інформації.

Література

1. Інструкція користувача системи електронного документообігу АСКОД™.
URL: <http://surl.li/mrsc> (дата звернення: 11.04.2023)

2. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Основи організації електронного документообігу: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 112 с.

УДК 327(4):378

*Лопатинська Лілія Григорівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Медведєва Валентина Миколаївна,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО- ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ЯК ПРОВІДНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ ІНСТИТУЦІЇ

Фахівці документознавчої галузі працюють в умовах постійного оновлення інформаційного середовища, оскільки наука про документ розвивається швидкими темпами. За період незалежності України у вітчизняному документознавстві накопичився потужний інформаційний масив: наукові, навчальні, методичні та довідкові видання, окремі публікації документознавчої тематики. Серйозною проблемою є розпорошення фахової інформації в значній кількості друкованих джерел, тому сьогодні актуалізувалося питання забезпечення працівників документознавчої галузі узагальненою та структурованою інформацією з усіх тем сучасного документознавства.

Важливою ланкою наукової роботи архівних установ є науково-інформаційна діяльність, що охоплює публікацію документів, підготовку та видання науково-довідкової літератури (архівних путівників, довідників, оглядів фондів тощо), використання документів з метою забезпечення потреб суспільства в повноцінній та неупередженій ретроспективній документній інформації [1, с. 41]. Інформаційний прогрес відіграє не тільки позитивне, а й негативне значення для людства, змінюючи не тільки соціальні відносини, масову свідомість, а й внутрішній світ людини, її ставлення до інших людей та оточуючого світу. Інша проблема, яка виникла разом з утворенням глобального інформаційного простору – це

збереження інформації. Її значення є не менш важливим для людства, ніж духовно-моральні аспекти інформатизації, а негативні наслідки – не менш руйнівними. Це обумовлено тим, що сучасні технології все більш покладаються на цифрові засоби управління та виробництва. Проте, помилки в цих системах здатні привести до втрати інформації, збою в системах управління, а значить – і до аварій та катастроф. Особливо втрата інформації є загрозливою при використанні цифрових технологій на транспорті, у військовій сфері, у виробництві небезпечних видів енергії та матеріалів. Знищення інформації може відбутися в будь-який момент через зараження комп'ютерними вірусами, або раптовим відключенням електроенергії.

В таких умовах набувають особливого значення архіви, які уявляють собою традиційний, перевірений часом спосіб збереження інформації. Він заснований на збереженні та використанні «твердих копій» інформаційних носіїв: книг, газет, журналів, магнітних стрічок, дисків, вінілових платівок.

На сьогоднішній день це є альтернативним способом збереження даних, а також їх захисту від знищення та перекручення. Архіви відіграють значну роль, являючи собою продукт цивілізації, засіб збереження знань, інформації про все, що напрацьовано за час існування людства.

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) – це державна науково-дослідна установа у системі державних архівних установ України у підпорядкуванні Державної архівної служби України [4].

Створення інституту стало своєрідною відповіддю на потребу суспільства і держави в розширенні історико-архівознавчих, джерелознавчих, археографічних досліджень, реформування мережі архівних установ, реалізації положень Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи».

Важливими напрямками роботи УНДІАСД є теоретичні та науково-прикладні дослідження в галузі фізико-хімічної та біологічної збереженості документів НАФ, вивчення процесів старіння документів із різними носіями та засобів продовження строків їх зберігання, удосконалення методів консервації та реставрації документів, забезпечення державних архівів нормативно-методичними документами.

Діяльність архівних установ України, в т.ч. і Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, регулюється комплексом законодавчих, нормативно-правових актів, державних і галузевих стандартів, методичних та інших документів у цій галузі.

Головним і визначальним документом в організації роботи архівних установ України є Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», який унормовує єдині основи системи архівних установ в незалежній Україні та регулює відносини, пов'язані із формуванням, обліком, зберіганням і використанням НАФ, та інші основні питання архівної справи [2].

Головна мета діяльності УНДІАСД полягає в розробленні науково-теоретичних та нормативно-методичних проблем розвитку архівної справи та документознавства.

На сьогоднішній день у складі УНДІАСД діють:

- відділ архівознавства;
- відділ документознавства;
- відділ технологічного забезпечення архівної справи, в складі якого діє сектор розроблення технологій забезпечення збереженості архівних документів;
- відділ науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності, в складі якого діє сектор науково-технічної інформації, сектор бухгалтерського обліку і звітності [4].

Основними напрямками діяльності УНДІАСД є:

- здійснення теоретичних та прикладних наукових досліджень з проблем архівознавства, документознавства;
- організаційно-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення державних архівних установ системи Укрдержархіву;

- координація наукової діяльності державних архівних установ системи Укрдержархіву;
- міжнародне співробітництво з профільними установами та організаціями;
- підготовка наукових кадрів для архівної галузі в аспірантурі;
- проведення експертиз наукових праць, дисертацій, рецензування посібників та підручників, надання консультаційних послуг під час проведення дисертаційних досліджень і підготовки дисертацій, приймання кандидатських іспитів;
- підготовка матеріалів для випуску періодичних та неперіодичних видань з документознавства, архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін;
- проведення конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів», у тому числі міжнародних;
- участь у формуванні та проведенні експертизи змісту навчання і підвищення кваліфікації фахівців у галузі архівної справи, документознавства та діловодства;
- здійснення авторського нагляду за використанням наукових розробок УНДІАСД та забезпечення захисту права інтелектуальної власності [4].

УНДІАСД активно співпрацює з установами різного профілю у питаннях впровадження інновацій у практику роботи з документами на всіх стадіях їх життєвого циклу.

Тісне співробітництво УНДІАСД з українськими та зарубіжними вищими навчальними закладами, академічними інститутами, яскраво виражені інтеграційні тенденції в їхній діяльності, розроблення актуальних питань архівної науки і практики, запровадження нових технологій та заснування спеціальних архівознавчих видань як каналів професійної комунікації спрямовані на позитивну перспективу функціонування галузі ХХІ ст.

Література

1. Архівістика: теорія, методика, практика: матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції / ред. кол.: С. А. Копилов, А. В. Хромов, О. М. Федьков, А. Л. Глушковецький та ін. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 223 с.
2. Архіви України: Архівні установи. Законодавча та нормативна база / Державна архівна служба України. URL: <https://archives.gov.ua/ua/> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Дідух Л. В. Сучасні прикладні наукові дослідження Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства з проблематики забезпечення збереженості архівних документів. Київ, 2021. С. 72–76.
4. Офіційний сайт УНДІАСД. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2022).

УДК 002:34

Марченко Дмитро Ігорович,
здобувач ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Биркович Тетяна Іванівна,
докторка наук з державного управління, професорка,
м. Київ, Україна

СИСТЕМА ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У сучасному світі, коли інформаційні технології відіграють важливу роль у всіх сферах життя, ефективне документування стає дедалі важливішим для юридичних осіб. Система

документаційного забезпечення діяльності юридичних осіб є ключовим інструментом для збереження інформації, контролю процесів та підвищення ефективності роботи.

У Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання документування управлінської діяльності» зазначено, що «організація документообігу установи здійснюється за допомогою системи електронного документообігу, що інтегрується із системою взаємодії. Система електронного документообігу повинна забезпечувати проходження електронних документів та електронних копій документів та взаємозв'язок із системами електронного документообігу інших установ» [1]

Одним з головних компонентів системи документаційного забезпечення діяльності юридичних осіб є її структура. Вона повинна бути зрозумілою та логічною, щоб кожен працівник зміг знайти необхідну інформацію в найкоротші терміни та належним чином оформленою, затвердженою та доведеною до кожного працівника. Однак, організація документів за типами, темами, рівнями доступу та строками зберігання – це лише деякі приклади структури, яку можна використовувати в системі документаційного забезпечення.

Ще одним важливим елементом системи документаційного діяльності юридичних є автоматизація процесів документообігу. Це дозволить значно зменшити кількість ручної роботи, збільшити швидкість обробки документів та знизити ймовірність помилок. Завдяки використанню електронних документів та електронного підпису, юридичні особи можуть швидко та безпечно передавати документи між відділами та контролювати їх стан.

Відповідно до Наказу Міністерства Фінансів України «Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами» зазначено, що «обов'язкові реквізити електронних документів визначаються законодавством. Контроль за введенням даних, їх повнотою та достовірністю при створенні електронного документа покладається на його автора.

Створення електронного документа завершується накладанням на нього ЕЦП підписувача (підписувачів), електронною печаткою (за наявності), які передбачені для аналогічного документа в паперовому вигляді.» [2]

Крім того, система документаційного забезпечення діяльності юридичних осіб має дозволяти контролювати доступ до документів та інформації пов'язаної з виконанням їхньої роботи. Різні категорії співробітників мають різний рівень доступу до документів, залежно від їх ролі та відповідальності. Цей контроль доступу є дуже важливим для забезпечення конфіденційності та безпеки інформації, особливо у випадках, коли документація містить особисті дані клієнтів, банківські реквізити та іншу конфіденційну інформацію.

Система документаційного забезпечення діяльності юридичних осіб має забезпечувати збереження документів на відповідний термін. Залежно від типу документів та законодавства, юридичні особи повинні зберігати документацію протягом певного періоду часу. Збереження документів на довготривалий термін дозволяє юридичним особам мати доступ до інформації, необхідної для захисту своїх прав та інтересів у майбутньому.

Останнім, але не менш важливим елементом системи документаційного забезпечення є резервне копіювання документів та інформації. Резервне копіювання є необхідним для захисту від втрати даних у разі випадкової помилки, технічної несправності чи кібератаки. Юридичні особи повинні регулярно робити резервні копії документів та зберігати їх у захищеному місці.

Важливо, що система документаційного забезпечення діяльності юридичних осіб є необхідним елементом їхньої роботи. Для юридичних осіб варто б розробити структуру системи, автоматизувати процеси документообігу, контролювати доступ до документів та забезпечувати збереження документів на відповідний термін.

Для розробки та впровадження системи документаційного забезпечення юридичні особи можуть використовувати різні інструменти та програми, наприклад, електронні системи документообігу, системи електронної підписування, хмарні сервіси для збереження

даних та інші. Вибір конкретних інструментів залежить від потреб юридичної особи та її можливостей.

Незважаючи на те, які інструменти обере юридична особа, важливо дотримуватися стандартів безпеки та конфіденційності, визначених законодавством. Наприклад, для захисту конфіденційної інформації необхідно використовувати захищені канали зв'язку та шифрування даних.

Також юридичні особи повинні дотримуватися правил збереження та знищення документів, визначених чинним законодавством.

Отже, система документаційного забезпечення діяльності юридичних осіб є важливим елементом, який допомагає зберігати та контролювати інформацію, зменшувати ризик помилок та підвищувати ефективність роботи працівників. Юридичні особи повинні ретельно планувати та розробляти структуру системи, вибирати відповідні інструменти та дотримуватися стандартів безпеки та конфіденційності, визначених законодавством.

Література

1. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

2. Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: наказ від 06.06.2017 р. № 557 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

УДК 35.073.515:352

Новак Володимир Валерійович,
здобувач ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Ніколайко Галина Василівна,
доцентка,
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ДІЛОВОДСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Організація системи діловодства в органах місцевого самоврядування є важливим елементом ефективної роботи цих органів. Система діловодства охоплює усі процеси пов'язані з обробкою, зберіганням та передачею документів, що створюються та отримуються в процесі діяльності органів місцевого самоврядування.

Перш ніж з'ясувати організацію системи діловодства в органах місцевого самоврядування, визначимо, що собою являє поняття «діловодство».

Відповідно до визначення, що зазначене в Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи»: «діловодство – це сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації і організацію роботи зі службовими документами» [3]

Організація системи діловодства повинна ґрунтуватися на чітко визначених правилах та процедурах, що забезпечують створення, обробку та зберігання документів до вимог законодавства. Окрім того, важливим елементом є використання сучасних технологій та інформаційних систем для забезпечення ефективної роботи з документами.

Основні принципи організації діловодства в органах місцевого самоврядування повинні відповідати вимогам законодавства про документообіг та забезпечувати збереження документів, їхню наочність, достовірність та конфіденційність.

Організація системи діловодства включає такі етапи:

1. Реєстрація документів. Усі документи, що створюються та отримуються в органах місцевого самоврядування, повинні бути зареєстровані та отримати відповідний номер.

2. Обробка документів. Документи повинні бути оброблені та збережені згідно зі встановлених правил і процедур.

3. Збереження документів. Документи необхідно зберігати в належних умовах відповідно до вимог законодавства, з урахуванням термінів зберігання.

4. Пошук та отримання документів. Організація системи діловодства повинна забезпечувати швидкий та ефективний пошук, а також отримання документів за потреби.

5. Знищення документів. Документи, що втратили актуальність та перевищили терміни зберігання повинні бути знищені у відповідності до встановлених правил.

«Організація діловодства в установах покладається на самостійні структурні підрозділи з діловодства (документаційного забезпечення), загальні відділи, канцелярії, або особу відповідальну за діловодство в установі – секретаря, діловода»[1, с. 7].

Установи організовують діловодство відповідно до затвердженої інструкції з діловодства установи. Організація діловодства повинна бути відповідною до потреб органів державної влади та забезпечувати ефективну роботу з документами. Для цього можуть використовуватися сучасні інформаційні технології, що спрощують та автоматизують процеси діловодства та забезпечують збереження документів в електронному вигляді.

27 квітня 2022 року набрав чинності наказ Міністерства юстиції України від 21.04.2022 № 1581/5. Цей наказ вносить зміни до Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених Міністерством юстиції у 2015 році.

Протягом з квітня по серпень минулого року експерти U-LEAD проводили консультації з представниками громад, щоб відповісти на запитання щодо нових правил ведення діловодства.

«Наразі завершується формування нового правового поля щодо організації діловодства в органах місцевого самоврядування. Зміни, які відбуваються, можна охарактеризувати так: конкретно зараз наш законотворець приводить діловодство у єдиний стандартизований вигляд для всіх органів і місцевого самоврядування, і виконавчої влади. І це дуже важливо, адже правила роботи з документами, організація діловодства мають бути єдиними для всіх», – зазначила Олена Тертишна, керівниця Регіонального офісу «U-LEAD з Європою» в Дніпропетровській області [2]

Тому, від 27 квітня 2022 року, всі службові документи оформлюються відповідно до вимог ДСТУ 4163-2020.

Згідно з новим стандартом, саме керівник установи відповідає за організацію процесу діловодства, а не секретар чи керівник будь-якого іншого структурного підрозділу. Це чітко зазначено у Правилах. Керівник структурного підрозділу лише контролює організацію діловодства та зберігання документів.

Керівник органу місцевого самоврядування також повинен бути обізнаним у цьому питанні, оскільки він прийматиме рішення, в якому вигляді – паперовому чи електронному – має відбуватися документообіг. «На кожному підприємстві повинна бути затверджена інструкція з діловодства. Організовує систему документування та документообігу відповідна служба. Її працівники розробляють інструкцію з діловодства установи, якою визначається, у паперовій чи електронній формі буде проводитися документообіг. Інструкція з діловодства затверджується розпорядчим документом установи», – зазначають експерти [2]

Документи, створені у паперовій формі, опрацьовуються в установах на тих самих організаційно-правових засадах, що й документи створені в електронній формі. Один і той самий документ не може оброблятися одночасно в електронній та паперовій формах.

Проаналізувавши вищесказане, можна дійти висновку, що організація системи діловодства є невід'ємною складовою діяльності органу місцевого самоврядування в цілому. Завдяки змінам та нововведенням в організації діловодства, що час від часу впроваджується Міністерством юстиції України, організація системи діловодства стає більш простішою та прозорішою. Проте нині ще залишаються певні недоліки в організації через проблеми викликані війною. Однак після завершення війни державі нічого не завадить вийти на європейський рівень в організації системи діловодства.

Література

1. Федченко Л., Козіна В. Організація діловодства та забезпечення обігу інформації в органах місцевого самоврядування. Харків : Фактор, 2016. 160 с.

2. Нові стандарти діловодства в органах місцевого самоврядування: що змінилося у діях керівника. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15405> (дата звернення: 14.04.2023).

3. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#top> (дата звернення 14.04.2023).

Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 № 1000/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text> (дата звернення 14.04.2023).

УДК 930.25:061.1

Соломатова Маргарита Володимирівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Свердлик Зоряна Михайлівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО АРХІВІВ УКРАЇНИ

Розвиток міжнародного архівного співробітництва є важливим елементом збереження та захисту культурної спадщини світу. Архівні установи з усього світу здійснюють міжнародні проекти, спрямовані на вивчення та збереження історичних документів та обмін досвідом у галузі архівної справи.

Міжнародне архівне співробітництво має коріння ще з кінця XIX століття, коли архівні установи різних країн почали співпрацювати для вирішення питань збереження та відновлення культурної спадщини, яка була зруйнована під час Першої світової війни. У період міжвоєнного часу така співпраця почала набувати організованого характеру. З 1948 року Міжнародна рада архівів (ICA) займається координацією міжнародного архівного співробітництва та збереження культурної спадщини.

В сучасних умовах міжнародне архівне співробітництво набуває все більшого значення. Його метою є забезпечення збереження та доступності історичних документів для

наступних поколінь, розвиток наукових досліджень та вивчення історії різних країн. Співпраця українських архівів з іноземними архівами є важливою і потрібною для збереження культурної спадщини та історичної пам'яті. Україна має величезний потенціал у розробці та впровадженні програм та проєктів з міжнародної співпраці у сфері архівної справи. Ця співпраця базується на різних угодах та домовленостях між країнами, а також на принципах міжнародної архівної етики та добросусідських відносин.

Україна має домовленості з багатьма країнами світу, зокрема з Польщею, Литвою, Францією, Німеччиною, Канадою та іншими. Обмін архівними документами з іноземними архівами дозволяє українським дослідникам та науковцям отримати доступ до інформації, яка є важливою для їх досліджень, а також дозволяє збагачувати архівні фонди України документами, що стосуються історії і культури інших країн.

Завдяки співпраці з іноземними архівами, українські архіви беруть участь у проведенні міжнародних проєктів та програм, наприклад, у програмі «Європейська пам'ять», яка спрямована на збереження та популяризацію спільної історичної пам'яті країн Європи. У рамках цієї програми українські архіви співпрацюють з архівами інших країн Європи, обмінюючись архівними документами та інформацією про взаємну історію та культуру.

Одним із прикладів співпраці українських архівів з іноземними є участь українських архівів у проєктах з міжнародної співпраці, таких як програма Європейської комісії з розвитку архівної справи в країнах Східної Європи. У рамках цієї програми українські архіви отримують фінансову підтримку та технічну допомогу для збереження та цифрової обробки архівних документів.

Ще один приклад міжнародного архівного співробітництва – програма Меморіальний майдан. Ця програма, започаткована в Україні в 2014 році, спрямована на збереження пам'яті подій, які сталися на Майдані Незалежності у Києві. В рамках програми було створено електронний архів, який містить документи, фото- та відеоматеріали, пов'язані з подіями на Майдані. Програма Меморіальний майдан отримала підтримку від міжнародних архівних організацій, таких як Міжнародна рада архівів та Європейський архівний консорціум, які надали фінансову та технічну підтримку.

Важливою є участь українських архівів у міжнародних конференціях та симпозіумах, де вони можуть поділитися своїм досвідом та отримати нові знання та ідеї для розвитку архівної справи. Наприклад, у 2018 році Україна була співорганізатором Міжнародної конференції «Цифрові технології в архівній справі», де представники українських архівів мали можливість обговорити сучасні технології та підходи до цифрової обробки архівних документів з колегами з інших країн.

Такі ініціативи сприяють розвитку міжнародного архівного співробітництва та збільшенню можливостей доступу до інформації, що зберігається в архівах. Важливо пам'ятати, що збереження та доступ до архівних документів є важливою складовою розвитку культури, науки та освіти, тому потрібно продовжувати здійснювати заходи щодо їх збереження та популяризації.

Отже, співробітництво українських архівів з іноземними архівами є важливим чинником у збереженні та вивченні історії та культури України та інших країн світу. Взаємний обмін архівними документами та досвідом дозволяє розширювати наші знання про історію та культуру, збагачувати архівні фонди та зберігати національну пам'ять. Це дозволяє дослідникам, науковцям та громадськості знаходити нові джерела для вивчення історії та культури різних народів, виявляти нові зв'язки та тенденції в історії.

Література

1. Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2004. № 11. С. 10.

2. Офіційний вебпортал Державної архівної служби України
URL: <http://www.archives.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2023).

4. Палієнко М. Г. Міжнародне архівне співробітництво: від зародження ідей до реалізації масштабних проектів у добу інформаційного суспільства (до 70-річчя Міжнародної ради архівів). *Архіви України*. 2020. № 3. С. 48–61.

2. Про стан і перспективи міжнародного співробітництва Державної архівної служби, СФД та державних архівних установ : рішення колегії Державної архівної служби України від 19.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/nr002843-12#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

УДК 002.1:004:352

Сухарева Аліна Олександрівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Ніколайко Галина Василівна,
доцентка,
м. Київ, Україна

МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ «АСКОД» В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна знаходиться на етапі активного впровадження інформаційних технологій, що, з одного боку, сприяє розвитку держави у процесах обміну інформацією, а з іншого – значно полегшує роботу працівників у різних сферах. Звісно, перехід до електронного документообігу включає в себе виконання певної кількості послідовних етапів, має свої переваги та недоліки, які більш детально розглянемо далі.

Особливості електронного документообігу в органах державної влади та місцевого самоврядування досліджують як українські, так і зарубіжні науковці-практики у сфері інформації. У працях вітчизняних вчених Головченка М. М., Клименка І. В., Линьова К. О., Мельничука Л. І., Поліщука В. В., Писаренка В. П. та ін. висвітлено особливості впровадження систем електронного документообігу на державному рівні управління [3].

У жовтні 2004 року Кабінетом Міністрів України було затверджено документ, дія якого розповсюджувалась на працівників органів самоврядування – «Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади», і затверджено постановою № 1453 технічні умови «Система електронного документообігу органу виконавчої влади. Технічні умови» ТУ У 30.0- 33240054-001:2005 [4].

У ході аналізу програмного забезпечення в діяльності органів місцевого самоврядування України, зокрема Печерської районної в місті Києві державної адміністрації, Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації, Подільської районної в місті Києві державної адміністрації, Ізмаїльської державної адміністрації тощо стало відомо, що більшість органів виконавчої влади надають перевагу системі електронного документообігу «АСКОД». Якщо мова йде про сільські та обласні адміністрації, то певна частина з них досі знаходиться на етапі переходу до електронного документообігу (далі ЕД), що значно уповільнює повноцінну відмову від традиційного документообігу.

Розробником системи електронного документообігу (далі СЕД) «АСКОД» є вітчизняна компанія InfoPlus. Зокрема, СЕД доступна до використання як в офлайн, так і онлайн-форматі «АСКОД WEB» [2].

АСКОД-корпоративний допомагає здійснювати управління інформаційними ресурсами, а саме сприяє ефективній та прозорій організації та автоматизації управлінських бізнес-процесів у декількох видах організаційної структури – централізованої та децентралізованої. В додаток до цього СЕД «АСКОД» забезпечує доступ через «desktop-клієнт», що сприяє реалізації всіх функцій СЕД [2].

WEB-інтерфейс системи АСКОД дає змогу територіально віддаленим користувачам отримати доступ до загальної бази даних системи задля виконання необхідних дій у ході процесу документообігу, включаючи ведення авторського локального документообігу відповідно до наданих прав і повноважень у системі.

Нині за допомогою СЕД АСКОД™ виконується низка проєктів щодо електронного урядування: створення та впровадження систем електронного документообігу, систем електронної взаємодії структурних підрозділів державних підприємств та установ, а також автоматизованих систем ЦНАП.

Ця система здатна підтримувати обмін даними і документами з системою електронної взаємодії центральних органів виконавчої влади і забезпечує можливість формування переліку публічної інформації для публікації на WEB-сайтах у мережі «Інтернет».

У ході роботи з АСКОД можна виділити низку переваг цієї СЕД: створення єдиного інформаційного простору та загального структурованого сховища документів в організації, автоматизація внутрішнього документообігу в організації і чіткий контроль зовнішніх документопотоків, ефективна організація адміністративних та джилових процесів в установі, контроль виконавчої дисципліни та надання документам юридичної сили за допомогою електронного цифрового підпису (далі ЕЦП), генерація аналітичної та статистичної інформації, оптимізація організації реєстрації та опрацювання вхідної, вихідної та внутрішньої документації різних типів. Окрім цього надважливим фактором у роботі з СЕД «АСКОД» можна виділити безперебійний віддалений доступ працівників установи до бази, адже завдяки стійкості системи гарантується автоматизація будь-яких процесів.

Зокрема, ще однією перевагою СЕД «АСКОД» є функція «АРМ Керівника», що надає можливість голові установи розглядати, аналізувати документи, засвідчувати електронним цифровим підписом та ухвалювати рішення, здійснюючи контроль за їх виконанням згідно з його повноваженнями.

«АРМ Керівника» функціонує на ПК та мобільних засобах з урахуванням бази операційних систем Windows, Android та iOS, що дуже зручно та сучасно.

Не менш значущим фактором, що підтверджує універсальність та зручність у користуванні цією системою електронного документообігу, є наявність мобільного додатка «АСКОД Онлайн», який дає змогу віддалено виконувати роботу в будь-який момент, адже вся потрібна документація і вільний доступ до неї 24/7 буде в мобільному пристрої.

Завантажити утиліту, яка регламентує себе юридично значущим електронним документообігом з контрагентами та зовнішніми суб'єктами, користувач має змогу з магазинів додатків на кшталт Play Market або App Store, залежно від операційної системи свого гаджета.

У додаток до вищезазначеного СЕД підтримує технології Workflow, що дає змогу автоматизувати документообіг низки ділових процесів, які включають в себе розробку маршрутів (схем бізнес-процесів) та контроль за їх виконанням; розсилання повідомлень засобами самої системи, електронної пошти, SMS-повідомлень та ін.; уможлиблює виконання різноманітних автоматичних операцій СЕД та/або іншими системами на певних етапах маршруту або стану документа.

Робота користувачів в системі АСКОД в онлайн-доступі може здійснюватися шляхом застосування різних видів браузерів, на кшталт Google Chrome, Internet Explorer, Mozilla FireFox, Safari та Opera.

У своєму арсеналі АСКОД має програмний інтерфейс (API) для інтеграції з іншими програмними додатками, а також підтримує можливість переформатування даних шляхом їх експорту та/або імпорту.

У ході використання WEB-додатку системи АСКОД немає потреби у встановленні додаткового програмного забезпечення на робочих місцях користувачів (працівників установи), достатньо забезпечити доступ до центральних серверів через канали Internet або інші телекомунікаційні мережі.

WEB-додаток системи АСКОД гарантує повноцінну автоматизацію процесів документообігу територіально віддалених підрозділів [7].

Розробники СЕД «АСКОД» постійно удосконалюють систему та розширюють спектр можливостей при роботі із цією СЕД.

В арсеналі АСКОД є функціонал «Електронний архів» [1], що сприяє автоматизації етапів оперативного й архівного зберігання даних та є повноцінною заміною традиційному архіву.

«АСКОД Портал» дає змогу користувачу працювати у зв'язці з СЕД і є прототипом електронного офісу [1].

«АСКОД Договори» сприяє швидкому процесу реєстрації та опрацюванню договорів [1].

Проте, у будь-якої системи, незважаючи на постійне удосконалення і спектр переваг, можна виокремити низку недоліків і АСКОД не є винятком.

До мінусів СЕД, які варто удосконалити, можемо вважати:

- 1) відсутність централізованого сховища документів [5];
- 2) нецілковита/часткова реалізація електронного цифрового підпису в усіх працівників органів місцевого самоврядування, що помітно при інтеграції з іншим програмним забезпеченням [5];
- 3) відсутність користувацьких нагадувань [5].

Вирішення проблеми з ЕЦП можливо шляхом створення внутрішнього центру сертифікації, що дасть змогу усім працівникам органу місцевого самоврядування мати власний цифровий підпис, а створення централізованого сховища документів здатне полегшити та пришвидшити процес пошуку та зберігання документів. Удосконаливши процеси інтеграції СЕД з іншим програмним забезпеченням, можна зробити АСКОД ще більш дієвим та затребуваним на ринку «інформаційно-технічних та програмних» послуг [5].

Отже, АСКОД є системою-лідером у використанні органами державної, виконавчої влади та місцевого самоврядування. Концепція відкритого середовища і швидка адаптація під конкретні потреби користувача робить АСКОД універсальним, зручним у використанні, завдяки чому ця СЕД має переваги порівняно з іншими. Станом на зараз можемо оцінити можливості АСКОД і арсенал функціоналу цієї системи. Робота з АСКОД можлива в офлайн та онлайн-режимах, на робочому місці та віддалено, зручний мобільний додаток уможливорює доступ до системи 24/7 (що включає в себе мобільність та функціональність), гарнатований захист персональних даних і оптимізація процесів документообігу тощо.

Усе зазначене вище є підтвердженням можливостей та переваг у роботі з цією системою, щодо недоліків – то вирішення проблеми користувацьких нагадувань та створення єдиного централізованого сховища документів посприяє більшій довершеності АСКОД як системи електронного документообігу в Україні.

Література

1. АСКОД. URL: <https://askod.ua/home> (дата звернення: 10.03.2023).
2. АСКОД™ Система електронного документообігу (АСКОД Корпоративний). Інструкція користувача. URL: <https://cutt.ly/YI82XMH> (дата звернення: 10.03.2023).

3. Мельничук Л. І., Головченко М. М. Питання впровадження електронного документообігу в органах державної влади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. URL: <http://surl.li/hiyu5> (дата звернення: 12.04.2023).

4. Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1453-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

5. Хом'як І. Порівняльний аналіз систем електронного документообігу в органах місцевого самоврядування України. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2015/porivnyalnyj-analiz-system-elektron/> (дата звернення: 12.04.2023).

6. Центр комп'ютерних технологій «ІнфоПлюс». Стислий опис системи електронного документообігу АСКОД. URL: <https://docplayer.net/51702846-Centr-komp-yuternih-tehnologiy-infplyus-stisliy-opis-sistemi-elektronnogo-dokumentooobigu-askod.html> (дата звернення: 11.04.2023).

СЕКЦІЯ 3. КОГНІТИВНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ: ІНФОРМАЦІЙНА АНАЛІТИКА

УДК 070:32.019.5]+316.653

*Парфенюк Ігор Миколайович,
декан факультету PR, журналістики та кібербезпеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ

За останніми опитуваннями [2], соціальні мережі в Україні вийшли на перше місце в рейтингу серед каналів, якими послуговуються громадяни для перегляду новин. З кожним днем їх розповсюдженість як в нашій країні, так і в світі зростає. Так, за даними Datareportal, станом на січень 2023 року у світі було 4,76 мільярда користувачів соціальних мереж, що становить 59% від загальної кількості населення [4]. З огляду на це, вивчення соціальних мереж як сучасного засобу впливу на громадську думку є актуальним.

Особливості розвитку соціальних мереж і їх впливовість в сучасному світі розглядалися в працях багатьох українських та зарубіжних науковців. Серед них можна виокремити Д. Іванова, І. Гаркушу, Т. Келера, Дж. Семпі, О. Філатову, Т. Шуберта, О. Васьківську тощо. Незважаючи на різноплановість досліджень щодо зазначеного питання, є ряд аспектів, які потребують додаткового осмислення й розгляду.

Мета наукової роботи – розглянути соціальні мережі як один із сучасних провідних засобів формування громадської думки. Завдання: 1) розглянути поняття соціальних мереж і громадської думки; 2) принципи поширення інформації в соціальних мережах; 3) роль соціальних мереж у формуванні громадської думки.

Соціальні мережі – це не лише популярний спосіб спілкування та розважальний засіб, але й потужний інструмент інформаційної взаємодії між людьми. Соціальні мережі створюють новий комунікативний простір, де формується громадська думка – сукупність поглядів, ставлень, переконань та цінностей суспільства щодо різних аспектів його життя.

Громадська думка в свою чергу впливає на поведінку та рішення людей, груп, організацій та держав. Тому важливо знати, яким чином соціальні мережі формують та змінюють громадську думку, як вони використовуються для інформаційного впливу, сприяють громадському обговоренню та участі людей у суспільно-політичному житті.

Таким чином, у цій роботі під терміном «соціальна мережа» будемо розуміти систему зв'язків між людьми або організаціями, що забезпечується за допомогою інтерактивних онлайн-платформ, а під громадською думкою – сукупність поглядів, ставлень, переконань та цінностей суспільства щодо різних аспектів його життя.

Соціальні мережі – це не лише технологічні платформи, а й соціальні феномени, що впливають на розвиток суспільства та його структуру. Соціальні мережі створюють новий тип соціальної взаємодії, який базується на горизонтальних зв'язках між рівноправними учасниками комунікації. Соціальні мережі дозволяють людям обмінюватися інформацією, думками, емоціями, інтересами, створювати спільноти за різними ознаками та критеріями, виявляти свою ідентичність та самовираження.

Соціальні мережі також є частиною більшої соціальної системи, яка складається з різних елементів, таких як індивіди, групи, організації, держави тощо. Соціальні мережі взаємодіють з цими елементами та впливають на них. З огляду на це, соціальні мережі можуть сприяти позитивним змінам у суспільстві. Перш за все, вони можуть істотно підвищити ефективність механізмів громадської самоорганізації – тобто сприяти

виникненню «громадянського суспільства». Соціальні мережі також можуть бути платформою для громадського обговорення та участі у суспільних проектах.

Проте, соціальні мережі можуть бути використані і для поширення фейкових новин, пропаганди, хейту, тролінгу тощо. У такий спосіб, соціальні мережі можуть створювати загрозу для національної безпеки та демократичних цінностей.

Соціальні мережі є не лише джерелами, але й каналами інформації. Інформація у соціальних мережах поширюється за допомогою різних механізмів, таких як лайки, коментарі, репости, хештеги тощо. Ці механізми дозволяють вимірювати популярність та впливовість інформаційних повідомлень, а також створювати власний контент та долучатися до існуючих дискусій.

Інформація у соціальних мережах поширюється за певними принципами, які визначають її ефективність та вплив. Деякі з цих принципів такі:

– Принцип актуальності. Інформація у соціальних мережах має бути актуальною, цікавою та відповідати запитам аудиторії. Така інформація залучає більше уваги та сприяє швидшому її поширенню.

– Принцип емоційності. Інформація у соціальних мережах має бути емоційно забарвленою, тобто викликати певні почуття у користувачів, такі як радість, смуток, гнів, страх тощо. Емоційна інформація викликає інтерес та спонукає до реакції.

– Принцип простоти. Інформація у соціальних мережах має бути простою, зрозумілою та лаконічною. Проста інформація легше сприймається та запам'ятовується.

– Принцип взаємодії. Інформація у соціальних мережах має бути інтерактивною, тобто надавати можливості для зворотного зв'язку, обміну думками, спільної дії тощо. Така інформація стимулює участь та сприяє формуванню громадської думки.

Між соціальними мережами і громадською думкою існує двосторонній зв'язок. З одного боку соціальні мережі можуть формувати громадську думку, а з іншого уже сформована громадська думка може транслюватися через соціальні мережі. Так, громадська думка може виступати як інформаційний привід, коли соціальні мережі ініціюють та популяризують певні теми, події, особистості тощо. Така інформація може бути перейнята традиційними ЗМІ для розгляду та коментування, для створення нових наративів та дискурсів, для залучення ширшої аудиторії.

Таким чином, громадська думка є важливим елементом інформаційно-комунікаційного простору, який постійно формується та змінюється за допомогою соціальних мереж і традиційних ЗМІ.

Тому соціальні мережі є не лише популярним способом спілкування та розважальним засобом, але й потужним інструментом впливу. Соціальні мережі створюють новий комунікативний простір, де формується громадська думка. Для того, щоб мати вплив, інформація у соціальних мережах повинна бути актуальною, емоційною, простою та стимулювати взаємодію, щоб залучати більше уваги та сприяти швидшому її поширенню.

На основі зазначеного можна зробити висновки:

– Соціальні мережі є ефективним засобом формування громадської думки, який впливає на поведінку та рішення людей, груп, організацій і держав.

– Соціальні мережі мають як позитивний, так і негативний вплив на суспільство. З одного боку, вони сприяють громадському обговоренню та участі у суспільно-політичному житті, а з іншого – можуть бути використані для інформаційного впливу та маніпуляцій.

– Соціальні мережі потребують критичного та відповідального ставлення до інформації, що поширюється у них.

Література

1. Рудик М. Вплив соціальних медіа на формування громадської думки. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2020. Вип. 48. С. 198–206.

2. Смартфон перемагає телевизор: більшість українців використовують інтернет як основне джерело новин. *Опора*. URL: https://www.oporaua.org/news/polit_ad/24266-smartfon-peremagaie-televizor-bilshist-ukrayintsiv-vikoristovuiut-internet-iaak-osnovne-dzherelo-novin (дата звернення: 26.04.2023).

3. Public opinion – Mass media and social media. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/public-opinion/Mass-media-and-social-media> (accessed: 26.04.2023).

4. Social media – Statistics & Facts. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/topics/1164/social-networks/> (accessed: 28.04.2023).

5. Social Media's Impact on Politics and Public Opinion. *Mirage News*. 2021. URL: <https://www.miragenews.com/social-medias-impact-on-politics-and-public-992664/> (accessed: 26.04.2023).

УДК 371.68:008

Печеранський Ігор Петрович,
професор кафедри філософії та педагогіки
Київського національного університету культури і мистецтв,
доктор філософських наук, професор,
м. Київ, Україна

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЕКРАННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЙ: БІЛЯ ДЖЕРЕЛ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО СИНТЕЗУ

Досліджуючи історію аудіовізуального мистецтва та екранної культури у їх зв'язку з процесами індустріалізації та виробництва, важливо розуміти, що це завдання потребує комплексного та міждисциплінарного підходу до свого вирішення, адже включає технологічні (розвиток інформаційних технологій і комунікацій), соціокультурні та художні аспекти, котрі тісно переплетені між собою.

Телекомунікаційні системи та технології є невід'ємною складовою аудіо-візуальних комунікацій, з розвитком яких прямо пов'язана поява технологій поєднання звукового та образотворчого ряду, т.зв. аудіовізуальний синтез, що істотно змінює природу видовищності. Технологічна фіксація звуко-зорової образності з появою телебачення закладає базис для активного використання зображення, заснованого на синтезі всіх форм, видозмінюючи темпорально-просторові особливості сприйняття та символізуючи перехід від змонтованої мозаїчності до нового типу бачення, що розкриває нам сьогодення у його само-цінності.

Де ж ті першоджерела аудіовізуального синтезу та екранної комунікації, пов'язані з технічним інструментарієм? Відповідь на це питання потрібно шукати на рубежі ХІХ – початку ХХ ст., коли в результаті активного розвитку технологій з'являється перше «звукове кіно».

19 лютого 1878 р. відомому винахіднику Томасу Едісону було видано патент на фонограф – пристрій з восковим чи іншим барабаном, що дозволяв записувати та відтворювати механічним способом звук. За десять років у 1888-му американський винахідник концептуально осмислює ранній пристрій для показу фільмів – кінетоскоп, розроблений його співробітником Вільямом Кеннеді Лорі Діксоном впродовж 1889 – 1892 рр. Діксон та його команда в лабораторії Едісона в Нью-Джерсі також розробили кінетограф – на той час інноваційний апарат для запису рухомих зображень на плівку.

20 травня 1891 р. Едісон вперше напівпублічно продемонстрував прототип кінетоскопа членам Національної федерації жіночих клубів, запрошених до його лабораторії. Завершена версія публічно представлена в Брукліні через два роки, а 14 квітня 1894 р. відбулася перша комерційна виставка кінофільмів в Нью-Йорку за допомогою десяти кінетоскопів. Загалом

цей пристрій вплинув на зародження та розвиток американської кіноіндустрії, як і в Європі, зокрема, завдяки його рішення не подаватися на міжнародні патенти, що безумовно сприяло численним варіаціям, імітаціям та розвитку цієї технології. У 1895 р. Едісон представив кінетофон, який об'єднав кінетоскоп з циліндричним фонографом. Кінопроекція, до якої він ставився спочатку доволі скептично і вважав її комерційно непривабливою, незабаром витіснила індивідуальну виставкову модель кінетоскопа [2].

У 1899 р. в Парижі була виставлена звукова кіносистема – фонорама, яка була розроблена швейцарським винахідником Фрасуа Дюссо. Подібно до кінетофону вона вимагала індивідуального використання навушників. Разом з іншими системами, – театроскопом і Phono-Cinéma-Théâtre, – це були цікаві експерименти та новинки, що дозволяли показувати фільми зі звуко-зоровим рядом. Проте вони не були практичними і популярними. Основна проблема – відсутність ефективної синхронізації: аудіовізуальні зображення записувалися і проєктувалися різними пристроями, тому рідко працювали в точній гармонії. Також було важко досягти належної гучності відтворення, особливо у великих кінотеатрах. Системи звукозапису тієї епохи були, як правило, низької якості, якщо тільки виконавець не знаходився прямо перед незграбним акустичним рупором [1, р. 158].

У 1902 р. Леон Гомон продемонстрував Французькому фотографічному товариству свою систему звуку на диску Chronophone, використовуючи запатентований ним електричний зв'язок. У 1906 р. він дебютував з Elgéphone на базі британського Auctophone, в якому було використане стиснене повітря для підсилення.

У 1907 р. Юджин Лост, колишній співробітник Едісона, отримав перший патент на технологію звуку на плівці. Його система перетворювала звук на світлові хвилі, які потім фотографувалися безпосередньо на целулоїд. Однак він так ніколи не скористався цим винаходом ефективно. Згодом у 1913 р. той-таки Едісон представив систему звукової синхронізації на основі циліндра, яку також назвав кінетофоном. На відміну від попереднього екземпляру, він проєктував фільми на екран замість того, щоб вимагати окремого перегляду через вічко. Складна система шківів, котра з'єднувала проєктор і фонограф, уможлиблювала синхронізацію попри часто неідеальні умови. Більш ніж через рік ця система також була виведена з експлуатації, а інтерес населення до звуку на плівці знизився.

«Фотодрама творення» (The Photo-Drama of Creation; Creation-Drama) – перший чотирьохсерійний та восьмигодинний слайдовий фільм на біблейську тематику, що вийшов у 1914 р. та в якому синхронізовані живі дії та слайди з музикою і лекціями на фонографічних дисках. Його побачили понад дев'ять мільйонів людей у Північній Америці, Європі, Австралії та Новій Зеландії [3]. Бюджет \$300 000 (сьогодні це \$8,116,000).

У 1914 р. фінський винахідник Ерік Тігерштедт отримав у Німеччині патент на свої інноваційні розробки звуку на плівці та продемонстрував це вченим у Берліні. А у 1918 р. угорський винахідник та інженер Денеш Міхалі подав свою систему Projectofon до Королівського патентного суду Угорщини. Він отримав патент у 1922 р.

У 1919 р. американський винахідник Лі де Форест отримав кілька патентів, які привели до створення першої оптичної системи звуку на плівці з комерційним потенціалом. Саундтреки записані на діафільм для створення комбінованого відбитку. Якби аудіо та відео були правильно синхронізовані під час запису, відтворення було б точним.

15 квітня 1923 р. в нью-йоркському театрі Ріволі компанія De Forest Phonofilms провела перший комерційний показ звукових фільмів. Серія короткометражок супроводжувалася т. зв. тихою функцією. Хоча компанія створила кілька оригінальних фільмів, більшість із них були документальними фільмами про знаменитостей, а також комедійними та музичними виставами. Система звуку на плівці De Forest використовувалася до 1927 р. в США і до кінця 1930 р. у Великобританії.

У 1919 р. німецькі винахідники Йозеф Енгль, Ганс Фогт і Йозеф Массолле запатентували систему Tri-Ergon і провели публічний показ 17 вересня 1922 р. в берлінському кінотеатрі

Alhambra. З часом вона перетворилася на домінуючу систему звукозапису в Європі. У 1921 р. Орlando Келлум створив Photo-kinema, яка була використана для кількох короткометражок, а у 1923 р. датські інженери Аксель Петерсен та Арнольд Поульсен створили систему Cinéphone.

Але істотно ситуація змінилася з появою Vitaphone.

У 1925 р. Сем Ворнер з Warner Bros. виявив потенціал системи звукозапису на дисках Western Electric та переконав своїх братів експериментувати з нею в нью-йоркській Vitagraph Studios. Вони перейменували систему на Vitaphone і публічно представили 6 серпня 1926 р. з повнометражним синхронізованим саундтреком і звуковими ефектами для фільму «Дон Жуан», що супроводжувався вісьмома короткометражними музичними фільмами та чотирьохвилинним вступним словом від президента Асоціації кінематографів Америки Вілла Хейза.

Не зважаючи на скепсис відносно синхронізації звуку та зображення в кіно (Ч. Чаплін, Р. Клер, Б. Балаш, А. Роом, Д. Гріффіт та ін.), без перебільшення епохальна подія сталася 6 жовтня 1927 р. – прем'єра чорно-білої німої, з частковим озвучуванням, музичної драми «Співак джазу» (The Jazz Singer), яка у 1929 р. отримала почесний «Оскар» за «за створення першої звукової кінокартини, яка зробила революцію в галузі». Потрібно розуміти, що тут не йдеться про абсолютну синхронізацію, проте трансляція звуку з платівки була чистішою, ніж завдяки системі оптичного запису, через що брати Ворнер і обрали саме грамзапис Vitaphone. Це була перша у світі довгограюча платівка, що близько 40 см у діаметрі та обертається зі швидкістю 33 $\frac{1}{3}$ обороту за хвилину. А швидкість проєкції плівки в звукових фільмах Warner Bros була 24 кадри в секунду, замість звичних для німого кіно 16 к/сек, що з часом стало стандартом для звукового кіно у всіх країнах.

Отже, технологічні дослідження та експерименти, присвячені пошуку аудіо-візуального синтезу, розпочалися у 70-х рр. позаминулого століття з винаходів Томаса Едісона та завершилися наприкінці 20-х рр. ХХ ст., появою кінофільму «Співак джазу». Як наслідок, у 1930 р. Голлівуд, а згодом і інші світові кіно-студії відмовляються від виробництва німого кіно, що свідчить про наступний етап розвитку екранної комунікації та початок ери аудіовізуальної культури та індустрії.

Література

1. Altman R. Silent Film Sound. New York : Columbia University Press, 2005. 480 p.
2. Edison Kinetoscope Film, «The Butterfly Dance», 1894-1895. The Henry Ford. Retrieved November 21, 2022. Spehr (2000). URL: <https://www.thehenryford.org/collections-and-research/digital-collections/artifact/267700#slide=gs-180765> [date of application: 12.03.2023]
3. Nelson R. A. Propaganda for God: Pastor Charles Taze Russell and the multi-media Photo-Drama of Creation (1914) / R. Cosandey, A. Gaudreault, & T. Gunning (Eds.). Une Invention du Diable? Cinema des Premiers Temps et Religion. – Lausanne: Editions Payot Lausanne and Quebec: Presses de l'Univ. Laval, 1992. Pp. 230–255.

*Андрієнко Петро Павлович,
доцент Навчально-наукового інституту
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидат технічних наук, доцент,
м. Київ, Україна*

ЗНАННЯ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Найбільш значущим процесом, який визначає обличчя сучасного світу є становлення глобальної системи, що руйнує кордони національних господарств, торговельних, фінансових, культурних зв'язків, змінюється взаємодія між людьми та спільнотами, відбувається трансформація цінностей та норм їхнього життя і діяльності. Глобалізаційні процеси істотно впливають на зміст і темпи формування нових відносин між країнами і народами, на розвиток новітніх технологій і глобальних форм спілкування. Інформація, наука, освіта стають найвпливовішими чинниками розвитку суспільства і особистості. Їх роль зростатиме і надалі пропорційно здатності вирішувати важливі людські проблеми.

XXI століття називають епохою знань і новітніх технологій. Зростає роль і місце інтелектуальної і гуманітарної глобальної інтеграції, пізнавальної діяльності, її результатів в різних галузях знань, що формується у загальну глобальну систему знань. Все це актуалізує значущість науки і освіти, їх здатність задовольняти потреби ринку праці спеціалістами готовими до професійної діяльності у глобалізованому світі, до управління глобальними процесами. Фахівець нового покоління – це людина з глибокими знаннями, мобільна, здатна швидко адаптуватися до різних не стандартних умов життя, змін змісту професії, культурного середовища. Яскравим показником глобальної мобільності людини – це її здатність мобілізуватися і навчатися протягом усього свого життя, володіти сучасним мисленням сприйняття і поширення інформації, високим рівнем інтелекту і світогляду, готовим до розв'язання складних життєвих проблем.

У працях вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Андрущенко, А. Борка, С. Белла, С. Гессена, В. Данильченка) знайшли широке відображення питання глобалістики, удосконалення та реформування системи сучасної освіти орієнтованої на перспективу. Концепція глобальної освіти вже відпрацьовується на практиці у багатьох країнах Європи. На думку П. Скотта «глобалізація» – це, можливо найбільш глобальний виклик, який відчула вища школа за всю більш тисячолітню історію свого існування. [3]

Інвестиції в знання стають надважливими і необхідними для генерування нових ідей, створення революційних продуктів, організації та управління робочим процесом.

Великого значення у формуванні глобальних знань набуває здійснення наукових проєктів, що віддзеркалюють транснаціональну природу наукових відкриттів. У цьому зв'язку важливим є заохочення здобувачів вищої освіти до участі у міжнародній освітній і науково-дослідницької діяльності; організація і проведення відео-конференцій зі студентами іноземних університетів: вебінари, тренінги, дискусійні клуби, круглі столи тощо. Такі проєкти допомагають здобувачам освіти усвідомлювати різноплановість багатьох транснаціональних проблем, а також формувати здатність подальшого перспективного бачення вирішення їх, враховуючи національні особливості розвитку науки. Глобалізація створює можливість модернізації і впровадження інновацій, забезпечує мобільність, підвищує доступність та якість, розширює міжнародне співробітництво.

Впродовж останніх років дослідники надають значної уваги обґрунтуванню концепції глобальної освіти. Міжнародні організації і професійні асоціації, зокрема: ЮНЕСКО, ПРООН, Рада Європи, Загальноєвропейська мережа «Тиждень глобальної освіти», Національна освітня асоціація США та інші активно співпрацюють і підтримують цю діяльність.

Аналіз досліджень європейських інституцій показав, що метою глобальної освіти є формування у науково-педагогічних працівників так званої глобальної компетентності, яка уособлює знання, уміння, цінності і ставлення, необхідні для збереження сталого поступу світового суспільства, в якому кожен індивід має право на повне розкриття власного потенціалу. [2]

Глобальна компетентність – це не лише усвідомлення різноманітності поглядів на глобальні проблеми, а і те, що науково-педагогічний працівник викладає, як він навчає, у якому середовищі відбувається навчальний процес.

Глобалізація освіти і науки – одна із важливих і фундаментальних тенденцій її розвитку. Вона відображає формування єдиного соціального інформаційного і освітнього простору, пошук нових, більш рентабельних засобів, поглиблення знань. Перспектива підключення до системи сучасної он-лайн освіти є важливим оскільки новітні технології володіють необмеженим потенціалом і здатністю швидко поширювати будь-яку інформацію. Сучасні інформаційні технології скорочують відстань до знань, науки, виконання професійних обов'язків в усіх сферах. Вони надають можливість працювати у будь-який зручний час кожному учаснику цього процесу індивідуально. Стратегічні цілі закладів вищої освіти спрямовується на підвищення її якості, міжнародне визнання, формування високої конкурентоздатності на національному і міжнародному ринку.

Література

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття: монографія. Київ : Знання України, 2011. 1099 с.
2. Global Education Guidelines: A Handbook for Educators to Understand and Implement Global Education / ed. Miguel Carvalho da Silva. *The North-South Centre of the Council of Europe: Lisbon*. 2008. Pp. 16–17.
3. Скотт П. Глобалізація і університет. *ВВШ «Alma Mater»*. 2000. № 4. С. 3–8.

УДК 02 (477): 02 5.5:3 55 .4((4 70 + 57 1):477)

Ауліна Олена Валеріївна,
*молодша наукова співробітниця відділу оперативної інформації
Служби інформаційно-аналітичного забезпечення
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка політичних наук,
м. Київ, Україна*

УЧАСТЬ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ У СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах широкомасштабної війни, розгорнутої РФ проти України, постійно зростає роль стратегічних комунікацій (далі – СК). Насамперед, йдеться про потужні атаки з російського боку на інформаційний простір України, які здійснюються у межах СК на постійній основі із задіянням державних і приватних інституцій. У таких умовах суттєво зростає роль заходів інформаційної протидії, які доцільно проводити в межах стратегічних комунікацій. У цьому контексті йдеться про використання наявних в Україні інформаційних ресурсів на комплексній та системній основі. Згідно з таким підходом українські бібліотечно-інформаційні центри стають одним із важливих суб'єктів СК.

Сьогодні, на жаль, практично відсутні роботи, присвячені аналізу місця і ролі сучасних українських бібліотечно-інформаційних центрів в стратегічних комунікаціях, що здійснюються в межах протидії російській інформаційній агресії. Діяльність зі створення й поширення якісних стратегічних наративів з використанням ресурсів державних

бібліотечно-інформаційних центрів може запобігти деструктивному впливу ззовні на стратегічні комунікації, які здійснюються нашою країною.

За мету ми ставимо здійснення аналізу специфіки задіяння сучасних українських бібліотечно-інформаційних центрів у стратегічних комунікаціях під час російсько-української війни.

У Доктрині інформаційній безпеки України визначено, що «стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» [1]. В Ліпкан пропонує на даному етапі історичного розвитку розуміти СК «як узгоджені та скоординовані урядом держави можливості інституціональної структури та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на розуміння цільової аудиторії з метою створення, зміцнення, збереження та розвитку сприятливих умов для просування з урахуванням національних цінностей легітимованих національних інтересів, політики та цілей держави через використання узгоджених концепцій, стратегій, доктрин і програм, планів, тем, меседжів, смислів, наративів і продуктів, поєднані та синхронізовані з діями, можливостями, спроможностями та потенціалом усіх елементів системи державного управління» [2].

У таких умовах будь-яка державна або недержавна організація в Україні, яка має можливість впливати на формування внутрішнього або зовнішнього інформаційного простору може внести свій позитивний внесок у загальноукраїнську боротьбу проти російської інформаційної агресії.

Аналіз ресурсів бібліотечно-інформаційних центрів України свідчить про те, що найбільш потужним із них є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Крім того, НБУВ має сформовану протягом багатьох десятиліть цільову аудиторію, яка постійно оновлюється та розширюється через використання бібліотекою сучасних інформаційних платформ. Спектр можливостей НБУВ щодо участі у СК досить широкий. Це проведення наукових конференцій, семінарів, круглих столів та інших заходів відповідної спрямованості. Додатковим інформаційним ресурсом є організація тематичних книжкових виставок. Крім того НБУВ має декілька потужних інформаційних ресурсів. Наприклад, загальна структура електронних ресурсів НБУВ має такий вигляд: «Наукова електронна бібліотека», «Наукова періодика України», «Автореферати дисертацій», «Цифрова бібліотека історикокультурної спадщини», «Електронна колекція газет», «Електронна колекція карт», «Інформаційно-аналітичні матеріали», «Спеціалізовані е-бібліотеки», «Електронні виставки». Всі перераховані вище електронні ресурси в більшій або меншій мірі можуть бути задіяні в СК. Йдеться про задоволення інформаційних запитів користувачів національними електронними інформаційними ресурсами та електронними ресурсами глобального інформаційного простору, організацію якісного доступу до електронних інформаційних ресурсів всім категоріям населення, а також – сприяння можливості інфотворення. Беззаперечно, це стосується самовираження в інформаційній сфері діяльності всіх громадян в процесі становлення демократичного суспільства, зокрема формування адекватного ставлення до спроб РФ здійснювати деструктивний вплив на інформаційний простір України. В умовах російської агресії значно підвищується роль НБУВ у сприянні інфотворенню в загальнонаціональних інтересах. У структурі бібліотеки значний обсяг роботи на цьому напрямі виконується Службою інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ), Національною юридичною бібліотекою (НЮБ) України і Фондом Президентів (ФП) України.

СІАЗ випускає інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі», інформаційно-аналітичний бюлетень інтернет-ресурсів «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» та інформаційно-аналітичний бюлетень «Шляхи розвитку української науки». НЮБ видаються інформаційно-аналітичні бюлетені «Громадська думка про правотворення» та «Конституційний процес». У зв'язку з виникненням проблеми

біженців у співпраці з Інститутом інформаційних технологій НЮБ був створений окремий електронний інформаційно-аналітичний ресурс «Біженці та вимушено переміщені особи («Refugees and internally displaced persons»). ФП України представлений в інформаційному просторі реферативним оглядом «Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ», оглядом матеріалів зарубіжних ЗМІ «Україна у відгуках зарубіжної преси», щотижневими оглядами матеріалів ЗМІ «Стратегічні ініціативи Президента України» та «Інформаційні технології в державному управлінні».

Співробітники згаданих структурних підрозділів активно використовують можливості електронних ресурсів НБУВ, на їх основі оперативно готують якісні матеріали для подальшого оперативного реагування на інформаційні виклики або формування інформаційної основи сучасного національного розвитку. Завдяки такій діяльності створюються додаткові умови для покращення зв'язків вищих органів влади України з суспільством і формування якісних стратегічних комунікацій в національному інформаційному просторі. Це має велику цінність під час російського вторгнення, яке супроводжується потужними деструктивними інформаційними впливами з РФ, спрямованими насамперед на те, щоб роз'єднати народ і владу України і в такий спосіб знищити потужний потенціал супротиву російській агресії з боку українського соціуму.

Зазначимо, що друковані та електронні носії, що містять вигідні Кремлю стратегічні наративи, можуть надходити до бібліотек у прихованому вигляді наукових видань із країн-партнерів, кінцевим бенефіціаром яких є підконтрольні Москві організації. Завадити проникненню у бібліотечні фонди ідеологічно небезпечних матеріалів можливо за рахунок організації системного аналізу паперових та інших носіїв інформації, що надходять до НБУВ із-за кордону, щодо унеможливлення використання для здійснення деструктивного впливу на інформаційний простір України. Отже, ми вважаємо, що серед вітчизняних бібліотечно-інформаційних центрів найбільш потужну ресурсну базу для участі в стратегічних комунікаціях має НБУВ.

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: указ Президента України. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017> (дата звернення: 05.04.2023).

2. Ліпкан В. Поняття і сутність стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. *GOAL*. URL: <https://goal-int.org/ponyattya-ta-struktura-strategichnix-komunikacij-na-suchasnomu-etapi-derzhavotvorennya/> (дата звернення: 12.04.2023).

УДК 7.012:007:027.7

*Бережна Оксана Володимирівна,
завідувачка сектору організації електронних ресурсів наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

ЛОГОТИП ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. РОЗРОБКА ВІЗУАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДЛЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКІМ

Сьогодні в час великої конкуренції на ринку, кожна компанія прагне того, щоб її бренд був упізнаваний, тому керівники цих компаній часто вдаються до послуг графічних дизайнерів та рекламних агенцій, які займаються розробкою візуальної ідентичності. Візуальна ідентичність бренду є важливим елементом комунікації між замовником і власниками компанії, адже перше враження про компанію пов'язане із зовнішнім

виглядом – логотипом, кольоровою схемою, шрифтами, графічними елементами, дизайном візитівок, сайту і т. ін.

Під візуальною ідентичністю розуміється образна, сенсова та графічна інформація, яка виражає бренд і відрізняє його від усіх інших, він описує все, що клієнти можуть побачити фізично – від логотипу до дизайну фірмового бланка [3]. Існує пакет основних компонентів айдентики для компаній та брендів, які є відображенням їхньої культури, цінностей, відповідатимуть тенденціям та особливостям цільової аудиторії та повинні бути витримані в єдиному стилі, відповідати сучасним трендам. Тому дослідження особливостей проектування компонентів айдентики бренду є важливим фактором в розробці фірмового стилю та рекламних дизайн-проектів.

Бути впізнаваними та сучасними хочуть не тільки великі бренди, а й невеликі підприємства, організації тощо, тому метою роботи став ребрендинг наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв, створення для неї нового приємного візуального образу – оновленого, лаконічного та сучасного.

Робота над айдентикою почалася із брифу – головного документу, який регламентує співпрацю дизайнера і замовника. Він потрібен для того, щоб у цілому зрозуміти, над чим треба працювати дизайнеру та яка головна мета проекту.

У ньому визначаються такі деталі:

- сфера діяльності;
- основні цінності;
- ключові особливості бренду;
- основні конкуренти;
- канали комунікації;
- цільова аудиторія;
- портрет замовника.

Інформація, отримана з брифу допомагає уявити повну картину діяльності установи та сформувані майбутні концепції для розкриття потенціалу візуальної ідентичності. Крім цього описуються всі нюанси роботи – строки, кількість можливих виправлень, оплата, завдаток, максимально чітко, щоб якнайкраще організувати співпрацю із замовником. Також узгоджуються всі технічні моменти, щодо правильної назви, перекладу на іноземну мову, яка інформація повинна бути вказаною на візитівках та інших можливих носіях.

На етапі брифування ми отримали такі результати:

–**Завдання проекту:** розробка логотипу та елементів айдентики для наукової бібліотеки КНУКіМ у рамках створення нового сайту.

–**Цільова аудиторія:** студенти, викладачі та молоді науковці 18–25 років.

–**Сфера діяльності:** надання інформаційних послуг, редакційно-видавнича робота.

–**Цінності:** оперативність, адаптованість до нових викликів, мультифункціональність.

–**Ключові особливості:** всі дороги університету ведуть до бібліотеки.

–**Характеристики дизайну:**

- брутальний;
- грайливий;
- дорослий;
- мінімалістичний;
- пастельний;
- легкий;
- статичний;
- схема кольору – пастельна;
- характер форм – геометричні;
- побажання по кольорам: червоний, фіолетовий, чорний, білий.
- побажання по елементам: книга, сторінки книги, книжкова закладка.

Ознайомившись із брифом та проаналізувавши інформацію, яку надав замовник, почався один із найтяжчих етапів роботи над ребрендингом – етап генерації ідей. Одним із методів пошуку ідей є складання **ментальних карт**. Суть їхньої побудови полягає у тому, щоб за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, наочно зобразити цілісну картину знань про предмет вивчення або розгляду, це зручний інструмент для відображення процесу мислення і структуризації інформації у візуальній формі. Схеми допомагають наочно віднайти зв'язки між різними темами та предметами, які об'єднані спільною ідеєю [4].

Для того, щоб краще проаналізувати прототипи образу, необхідним етапом є розробка **мудборду**. «Мудборд (англ. Moodboard – «дошка настрою») – візуальне уявлення дизайн-проекту, що складається із зображень, описів, колористичних гармоній та ін.» [2]. Його суть полягає у відображенні ключової емоції та композиційних характеристик, тематики.

Після складання мудбордів, починається етап спроб візуально відобразити логотип на папері за допомогою техніки скетчинг. Важливо зобразити якомога більше варіантів логотипів, але обов'язково враховуючи характеристики дизайну та побажань, які зазначив у брифі замовник.

В процесі малювання скетчів виділяються 2–3 найперспективніші ідеї логотипів, які вже переносяться у векторну графіку за допомогою графічного редактора. У нашому випадку – Adobe Illustrator.

Після перенесення ескізів у векторну графіку, підбираються шрифти та кольорова схема. Готові логотипи розміщуються на мокапах. Мокап – це спеціальний макет, зображення реального предмета, на яке накладаються елементи власного дизайну, що дозволяє досить наочно та ефектно презентувати роботу замовнику [1].

Далі створюємо **ознайомчу презентацію** та відправляємо замовнику на перегляд, який виокремлює один логотип і на його основі буде йти робота над розробкою інших елементів візуальної ідентичності також вносяться корективи за побажання замовника. Для наукової бібліотеки КНУКіМ важливими носіями візуальної ідентичності є соціальні мережі, візитівки, банери, презентації, різноманітна поліграфічна та сувенірна продукція. Для кожного носія продумувалися окремі цікаві прийоми, щоб дизайн був упізнаваним для користувача бібліотекою навіть без використання її логотипу.

Заключним етапом роботи дизайнера є створення **фінальної презентації** ребрендингу, яка також оформлюється в стилі проекту. В ній вказуються основні завдання, характеристики, цільова аудиторія, портрет замовника, описується концепція, подається кольорова схема, шрифти, наводяться приклади використання дизайну на різних носіях. Детально ознайомитися з проектом ребрендингу наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв можна за посиланням <https://www.behance.net/gallery/156622865/Identity-for-KNUCA-Scientific-Library>.

Висновки. В час технологічного прогресу всі сфери підпадають під зміни та розвиток, компанії вимушені адаптуватися до реалій сучасного світу, тому питання ідентифікації бренду є досить важливим та актуальним. В результаті проведеної роботи були наведені етапи роботи при створенні дизайн-проекту візуальної ідентичності для наукової бібліотеки КНУКіМ, як комплексної наукової та мистецької розробки. Візуальна ідентифікація бібліотек є важливим чинником створення позитивного іміджу та залучення користувачів. Роль всіх елементів дизайну постає в ознайомленні користувачів з її цінностями та бути впізнаваною посеред конкурентів.

Література

1. Бронат Д. Що таке мокап і навіщо вони дизайнеру. URL: <https://wezom.academy/ua/chto-takoe-mokapy-i-zachem-oni-dizajneru/> (дата звернення: 15.04.2023).
2. Кукош Ю. С., Николаєва Т. В. Композиційні характеристики роботи дизайнера в проектуванні тематичного художнього образу для «ворк-шопу». *Вісник КНУТД*. 2016. №2

(96). URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1822/1/V96_P197-203.pdf/ (дата звернення: 16.04.2023).

3. Куценко А., Мучкіна К. Особливості проектування фірмового стилю та айдентики компанії. *IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну»*. Київ, КНУТД. 2022. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/21118/1/APSD_2022_V2_P114-116.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

4. Шахіна І. Ю., Медведев Р. П. Використання ментальних карт у навчальному процесі. *Наукові записки*. Вип. 8. Серія: Проблеми методики фізико-математичної технологічної освіти. Частина 3. Кіровоград : РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 73–78.

УДК 004.91:008

Білінець Наталія Григорівна,
*молодша наукова співробітниця відділу теорії та історії бібліотечної справи
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

НАУКОВІ ВИДАННЯ ІНСТИТУТУ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ (2020–2022 РР.)

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) є найбільшою в Україні державною бібліотекою національного статусу, провідним науково-інформаційним та соціокультурним центром держави, а також науково-дослідним інститутом Національної академії наук (НАН) України.

У 1992 р. у складі НБУВ (на той час ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України) утворений Інститут бібліотекознавства (ІБ). Діяльність Інституту полягає у здійсненні наукової, науково-методичної, науково-інформаційної та науково-організаційної роботи, спрямованої на розробку теоретико-методологічних, прикладних засад розвитку бібліотечної справи та бібліотекознавства; організує спеціальний фонд як базову основу проведення науково-дослідної роботи у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформацієзнавства і суміжних галузей; створює довідково-пошуковий апарат; надає можливість користування спеціалізованими інформаційними ресурсами ІБ. Інститут є координуючим науково-дослідним та науково-методичним центром НБУВ, бібліотечно-інформаційної системи НАН України у галузі бібліотекознавства та бібліотечно-інформаційної діяльності [3, 4].

За висновками фахівців за період функціонування ІБ НБУВ фундаментальні та науково-прикладні дослідження були спрямовані на розроблення актуальних теоретичних, методичних і прикладних засад розвитку наукових бібліотек, зокрема й НБУВ та інформаційно-функціональної і інформаційно-комунікаційної моделі наукової бібліотеки [с. 22, 1].

В межах НДР за темою «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій» (наук. керівник – О. М. Василенко, канд. іст. наук, директор ІБ) упродовж 2020–2022 рр. здійснювалася робота з вирішення комплексу завдань, спрямованих на розроблення теоретичних засад та науково-методичного інструментарію розвитку наукової бібліотеки як бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах зміни наукової комунікації [1].

Виконавцями науково-прикладного дослідження були співробітники структурних підрозділів НБУВ: Інституту бібліотекознавства (відділ теорії та історії бібліотечної справи, відділ науково-методичної роботи, відділ наукових видань) та відділів комплексного бібліотечного обслуговування, міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків,

комплектування бібліотечних фондів, іноземного комплектування та міжнародного книгообміну.

За результатами комплексного дослідження було підготовлено й опубліковано 18 наукових видань загальним обсягом 181,02 авт. арк., серед яких монографії, наукові збірники, бібліографічні покажчики, навчальні, науково-методичні та науково-інформаційні видання, електронні версії, яких доступні користувачам у репозитарії НБУВ (<http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib>).

Серед вагомих результатів – колективна монографія «Імплементация міжнародних стандартів у діяльність наукових бібліотек (з досвіду НБУВ)» (Т. М. Коваль, О. М. Лопата, Л. О. Туровська, І. О. Шевченко), у якій простежено основні тенденції впровадження міжнародних стандартів у діяльність НБУВ та результати теоретичних і практичних досліджень Відділу комплексного бібліотечного обслуговування НБУВ за 2017–2019 рр. стосовно розвитку нормативно-методичної бази статистичного обліку читачів, відповідно до міжнародних стандартів. Висвітлено досвід, підходи і методи щодо реєстрації інтелектуальної власності БД «Читачі НБУВ» та організації запису читачів, забезпечення інформаційної безпеки бібліотечних БД та персональних даних користувачів НБУВ.

У межах наукового проєкту підготовлено два випуски Наукових праць НБУВ «Бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій». У статтях науковців розглянуті різноаспектні питання науково-методичного та нормативно-правового забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності наукових бібліотек України та зарубіжних країн; під впливом інтенсивного впровадження інформаційних технологій розкрито роль і місце наукових комунікацій у сучасній бібліотечній практиці, окреслено шляхи оптимального забезпечення доступу користувачів до достовірної, якісної інформації та наукових знань. Окремо, представлено матеріали присвячені питанням організації електронних інформаційних ресурсів наукової бібліотеки в умовах трансформації наукових комунікацій.

З метою зберігання, збереження, використання, управління фондом НБУВ, як невід’ємної складової світової наукової, культурної спадщини, що перебуває під охороною держави, спеціалістами-практиками й методистами НБУВ було розроблено науково-методичне видання «Положення про фонд основного зберігання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (О. Г. Яковенко, Т. М. Коваль та ін.). Формування ФОЗ – це безперервний планомірний процес його поповнення, оновлення, розвитку й підтримки у належному стані. У виданні висвітлено критерії та принципи формування, основні функції, призначення, склад, структуру фонду основного зберігання НБУВ, який вміщує масив універсальних за видовим складом, унікальних за змістом інформаційних ресурсів, у яких зафіксовано розвиток світової науки, техніки, освіти, культури впродовж кількох останніх століть.

Для висвітлення теоретичних й прикладних аспектів з питань організаційного та методичного забезпечення бібліотечної діяльності підготовлено науково-методичний збірник «Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації» (О. Г. Яковенко, О. М. Василенко та ін.). У виданні розглянуто актуальні питання організаційно-бібліотечного управління та бібліотечної статистики, оптимізації формування, збереження і використання бібліотечно-інформаційних ресурсів в умовах цифровізації, кадрового забезпечення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Авторами публікацій приділено увагу соціокультурній, виставковій, видавничій, освітній діяльності, інформаційному забезпеченню та інформуванню бібліотечних фахівців. У збірнику розміщено науково-методичні рекомендації, в яких розкрито специфіку, критерії, показники щодо оцінювання ефективності науково-методичної діяльності національного бібліотечно-інформаційного комплексу.

Удосконаленню міжбібліотечного професійно-діяльнісного середовища сприяло інформаційно-аналітичне видання «Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України у ... році»: Інформаційно-аналітичний огляд» (Г. І. Солоіденко, Т. Л. Кулаковська та ін.). Три випуски збірника, підготовлених за матеріалами звітів бібліотек, подавали аналітико-статистичну та довідкову інформацію про діяльність

бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ НАН України за основними напрямками діяльності та доповнені новими законодавчими актами, нормативно-правовими та інструктивно-методичними документами, рекомендаціями з упровадження інноваційного досвіду, професійними консультаціями про видання бібліотек та сучасні можливості підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Спробою об'єднати найважливіші відомі друковані праці українських теоретиків і практиків бібліотечної справи за темою «бібліотечна взаємодія», котрі вийшли друком у 1926–2021 рр. в Україні стало видання «Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021)»: анотована бібліографія (О. З. Клименко, О. Л. Сокур). Особливістю покажчика є охоплення ґрунтовних наукових праць, які висвітлюють теоретичні, методичні та практичні питання у сфері бібліотечної взаємодії. До видання включено звіт про науково-дослідну роботу, дисертації, автореферати, монографії, збірники документів і матеріалів, наукові доповіді, статті з фахових періодичних та продовжуваних видань, матеріали конференцій, методичні рекомендації, положення, стратегії, основу яких становлять документи з фондів НБУВ.

Чільне місце в контексті розвитку бібліотекознавчих досліджень, зокрема й визначення соціальної ефективності бібліотечної діяльності, займають національні стандарти. Підготовлений бібліографічний покажчик «Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей (чинні станом на 1.01.2022)» (О. М. Василенко, І. В. Соколова) містить відомості про національні стандарти з бібліотечної, інформаційної, архівної та видавничої справи в Україні, цифрових технологій у бібліотечній справі і суміжних галузях.

У процесі виконання теми наукового дослідження підготовлено науково-допоміжні бібліографічні покажчики: «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек наукових установ НАН України» (два випуски: надходження 2019–2020; 2020–2021 рр.) та «Обмінний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у ... році» (три випуски). Науково-інформаційні видання інформують про іноземні періодичні видання, які надійшли з усіх джерел централізованого і децентралізованого комплектування до фондів НБУВ, ЛННБ імені В. Стефаника, бібліотек наукових установ НАН України за певний проміжок часу та про обмінний фонд НБУВ і нові видання, що надійшли до його складу.

У контексті науково-видавничої діяльності ІБ НБУВ підготовлено навчальні видання, результати досліджень яких поширювалися і в процесі викладання курсів навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, зокрема: «Підготовка дослідницької пропозиції та презентація результатів наукових досліджень: Підручник для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти» (В. В. Добровольська у співавторстві), «Бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інформаційному суспільстві: Програма та робоча навчальна програма» (О. М. Василенко).

Висновок: Інститут бібліотекознавства активно розробляє питання, пов'язані з розвитком наукової комунікації, інноваційних технологій, спрямованих на максимально повне задоволення інформаційно-знанневих потреб суспільства. Видавнича діяльність спрямована на впровадження та популяризацію результатів наукових досліджень Інституту, науково-методичне забезпечення бібліотечно-інформаційної роботи НБУВ і підрозділів системи НАН України. Тому, аналіз досліджень ІБ НБУВ різних аспектів розвитку наукової комунікації в бібліотечній справі України є важливим для її подальшого удосконалення в умовах цифровізації.

Література

1. Василенко О. М. Проблеми наукової комунікації професійного середовища у бібліотекознавчих проєктах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Бібліотечний вісник. 2021. № 3. С. 22–38. URL: DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2021.03.022> (дата звернення: 29.04.20223).

2. Горєва В., Кулаковська Т. Науково-дослідна та видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: проекти 2020 р. *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства*: матеріали XX міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 19–20 трав. 2021 р.) / редкол.: Т. А. Остапенко, Н. М. Бортнік, С. М. Кірішева, С. М. Науменко; ННМБ України, НБ Ужгород. нац. ун-ту. Київ, 2021. С. 53–55.

3. Інститут бібліотекознавства. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2155>. (дата звернення: 01.04.2023).

4. Історичні відомості Інституту бібліотекознавства. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2880> (дата звернення: 01.04.2023).

5. Використано матеріали Додатку (Перелік наукових праць (монографій, збірників, покажчиків, методичних матеріалів), виданих у 2020–2022 рр.) до Звіту про наукову роботу ІБ НБУВ.

УДК 004.738.5:[339.138:659.1]:001.82

Варенко Володимир Михайлович,
доцент кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Київ, Україна

GOOGLE ANALYTICS ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ

Як відомо, аналітика прикладна наука, інструменти якої застосовуються для вирішення нагальних проблем широко спектру дії і не в останню чергу бізнес-процесів. До таких інструментів відносимо і багатофункціональний сервіс Google Analytics, що має як безкоштовну версію, так і систему аналітики корпоративного рівня (Google Analytics 360). В сучасних реаліях Google Analytics є одним з найпопулярніших сервісів вебаналятики, що широко використовується не тільки аналітиками/управлінцями, але й іншими фахівцями з інформації, зокрема маркетологами, оскільки дозволяє в режимі реального часу (з 2011 року) відстежувати активність користувачів на вебсайтах, створювати детальну статистику їх аудиторії, оптимізувати видимість своїх вебсторінок та багато чого іншого.

У бізнесі чи не найважливіша інформація – кількість постійних відвідувачів вашого вебсайту (а звідси – і споживачів вашої продукції чи послуг), кількість заявок/замовлень, рівень прибутку та інші показники ефективності. Такі показники без проблем можна отримати за допомогою сервісу Google Analytics. Вебаналіз в сервісі дозволяє, наприклад:

- відстежувати поведінкові чинники відвідувачів сайту;
- аналізувати конверсію;
- фіксувати та відстежувати ключові для бізнесу події;
- виконувати тестування;
- отримувати вичерпну інформацію щодо ефективності різних рекламних каналів;
- в онлайн-режимі бачити, що відбувається на сайті, і в разі потреби вживати термінових заходів.

Насправді можливостей і сервісів у Google Analytics набагато більше. Тепер про переваги даного інструменту бізнес-аналітики:

Багатофункціональна безкоштовна версія, якої насправді більш ніж достатньо навіть для фахівців і професіоналів.

Величезна та вичерпна довідкова інформація, хоча й не завжди зрозуміла.

Велика спільнота користувачів-фахівців, які за необхідності прийдуть на допомогу.

Зручна інтеграція з іншими сервісами та додатками компанії Google.

Дає змогу керувати поведінкою даної цільової аудиторії.

Економить час і дає можливість використовувати кошти продуктивніше.

Дає можливість обрати кращі стратегії для бізнесу.

Сприяє розширенню бази клієнтів.

Дає можливість оцінити ефективність вебсайту як в цілому так і окремих його складових.

Отримуйте всеохопну інформацію

Аналізуйте дані про користувачів вашого сайту й додатка, щоб оцінювати ефективність маркетингової стратегії, контенту, товарів тощо.

Користуйтеся статистикою, яку надає лише Google

Застосуйте унікальну статистику й можливості машинного навчання, які пропонує Google, щоб отримувати максимальну користь від своїх даних.

Перетворюйте статистику на результати

©2023 Google | Домашня сторінка Analytics | Умови використання | Політика конфіденційності | Надіслати відгук

Рис. 1. Головна сторінка аналітичного сервісу Google Analytics [1].

Початковий запуск та налаштування сервісу Google Analytics не викликають особливих проблем навіть у початківців. Для початку необхідно перейти на сайт Google Analytics [1] (див. рис. 1) та створити свій обліковий запис, дати йому назву, налаштувати доступ до даних проставлянням «галочок» у відповідних віконцях (або залишити все без змін, якщо нас усе задовольняє). Далі слід вказати основну інформацію про ресурс: назва ресурсу, часовий пояс звітів, відомості про компанію. Обов'язковим є прийняття умов угоди. Таким чином потрапляємо до свого облікового запису Google Analytics. Насамкінець необхідно вставити у віконечку «Адміністратор» код відстеження. І можна розпочинати працювати.

Серед найважливіших сервісів Google Analytics, які впливають на бізнес-процес, його ефективність, виділимо:

Джерела і канали трафіку. Аналіз цього сервісу дає нам уяву про те, як замовник/клієнт потрапив на наш сайт: чи за прямим посиланням, тобто цілеспрямовано ввів нашу URL-адресу чи іншим способом. Якщо за прямим посиланням, то це означає, що спрацювала безпосередня рекламна компанія, наприклад, офлайн-зустрічі, реклама на ТБ чи радіо. Якщо клієнт потрапив на наш ресурс з інших ресурсів (сторонніх), то це є також показником просування нашого продукту. Крім того, можна дізнатися, скільки людей прийшли з конкретного сайту чи каналу, наприклад, YouTube. Відстежуючи і аналізуючи даний процес просування нашого продукту, можна цілеспрямовано його регулювати і тим самим сприяти ефективному використанню маркетингових стратегій.

Показник сторінок/сеансів. Сервіс дозволяє отримати цінну статистику про залучення користувачів до нашого ресурсу. Зокрема, наприклад, скільки розділів і які саме були переглянуті за сеанс нашим потенційним (чи реальним) клієнтом. Можливо відслідкувати, яка саме рекламна стратегія спрацювала, скільки користувачів і після якого сеансу і контенту прийняли важливе рішення – придбати наш товар. Також можливо вивести коефіцієнт успішності даної рекламної компанії, а також визначити групу клієнтів, яка в підсумку зробила покупку.

Нові користувачі, та ті, що повернулися. Сервіс дає реальну статистику кількості візитів нових користувачів, а також тих що повернулися. Співвідношення цих груп відрізняється залежно від типу бізнесу. Google Analytics визначає процентне співвідношення нових клієнтів та тих, що повернулися (Див. рис.2), а також тривалість сесії, кількість переглянутих сторінок за одне відвідування та інші показники. Також маємо уяву, хто залишає наш ресурс і хто здійснює замовлення. Таким чином відстежується динамічність і результативність нашого інтернет-маркетингу.

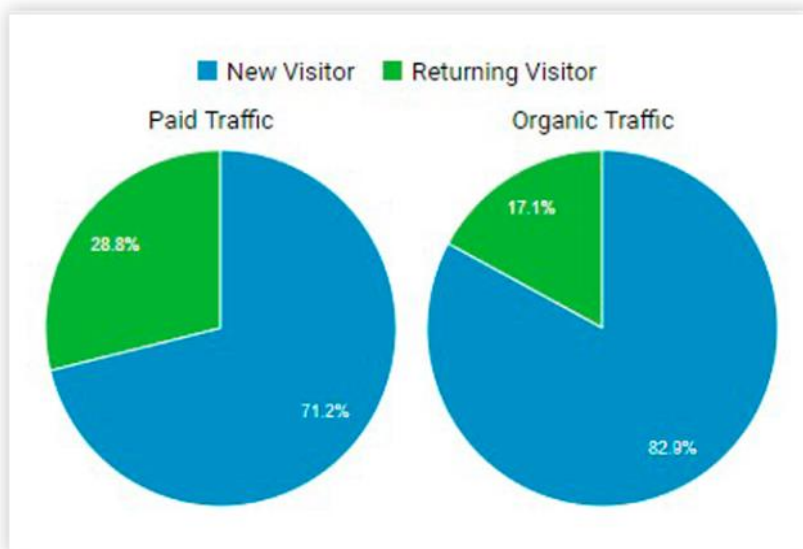

Рис. 2. Співвідношення нових відвідувачів та тих, що повернулись [2].

Поведінка відвідувачів: вхід/вихід, пошук, швидкість завантаження. Google Analytics дає можливість системно охопити такі важливі показники бізнес-аналітики як інформацію про місце входу/виходу клієнта, загальну кількість відвіданих розділів, час перебування на сайті, візуалізацію шляху користувача, статистику кожного розділу інтернет-продажу, демонструє, що відвідувач не може знайти (що потрібно додати), виявляє швидкість завантаження сайту з різних ресурсів, показує як багато клієнтів покинуло сайт (що потрібно змінити і переглянути).

Ефективність товарів. Сервіс надає можливість отримати інформацію про те, як часто відвідувачі сайту переглядають ті чи інші товари, як часто конкретне найменування було придбане (обране), статистику додавання в кошик чи видаленого товару, коефіцієнт обраних товарів та коефіцієнт здійснення покупок (стосовно кількості вивчення контенту). В результаті фахівець отримує показник реальної ефективності даного товару.

І ще одна реальна можливість сервісу Google Analytics покращити ефективність власного бізнесу – за допомогою кваліфікованих фахівців компанії підключити наскрізну аналітику до вашого облікового запису Google Analytics. Наскрізна аналітика вашого ресурсу дозволяє:

- налаштувати автоматичне керування вашими рекламними стратегіями з можливістю повсякчас вносити корисні зміни;

- надає гнучкі інструменти сегментування цільової аудиторії з можливістю їх поділу на окремі підгрупи та окремої взаємодії;

- дає можливість проводити комплексне тестування рекламних кампаній, обираючи з них найбільш прибуткові[3].

Та головне – наскрізна аналітика дозволяє об'єктивно співставити витрати на кожну рекламну акцію з її ефективністю і прибутковістю. Таким чином є реальна можливість впливати і регулювати ці процеси. Коректне налаштування наскрізної аналітики дозволяє аналізувати і розуміти, чи отримає ваш бізнес очікувані прибутки чи зазнає збитків.

Як висновок зазначимо, що сервіс Google Analytics є практичним і дієвим інструментом сучасної бізнес-аналітики, що дозволяє моніторити, аналізувати, коригувати будь-який

бізнес, що функціонує в мережі «Інтернет», разюче впливаючи на показники його прибутковості і ефективності.

Література

1. Google Analytics. URL: <https://analytics.google.com/analytics/web/provision/#/provision> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Лавська Валерія. 9 звітів Google Analytics, що впливають на маркетингові рішення і продажі. URL: <https://www.promodo.ua/blog/9-zvitiv-google-analytics-shcho-vplivayut-na-marketingovi-rishennya-i-prodazhi-v-ecommerce> (дата звернення: 28.03.2023).
3. Як використовувати Google Analytics URL: <https://wezom.com.ua/ua/blog/google-analytics> (дата звернення: 28.03.2023).

УДК 025.4(477):316.334.2

*Дніпренко Вадим Іванович,
доцент кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

НАЦІОНАЛЬНІ КЛАСИФІКАТОРИ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ УПОРЯДКУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Однією з найважливіших умов розвитку соціально-економічної інформації є створення та впровадження сучасної системи національних класифікаторів України, згармонізованих з міжнародними або європейськими класифікаторами. Використання національних класифікаторів дає можливість підняти на якісно новий рівень статистичну інформацію про стан національної економіки та прогнозування її розвитку. Згідно із Законом України «Про інформацію» статистичною інформацією є документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства. Правовий режим державної статистичної інформації визначається Законом України «Про державну статистику», іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Національні класифікатори та зміни до них є нормативними документами і призначені для загальнодержавного застосування та є складовою частиною національної системи класифікації. Національні класифікатори України розроблені на ґрунтовних методологічних засадах, щоб забезпечувати інформаційну єдність і цілісність зібраної статистичної соціально-економічної інформації, що дає можливість інтегрування в процес міжнародного інформаційного обміну і входження в співтовариство розвинених країн світу. Основні принципи побудови, правила оформлення, особливості внесення змін до національних класифікаторів та їх подання затверджуються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

У галузі стандартизації концептуальною основою, що визначає зміст та формує логічну основу кожного такого нормативного документа є використання класифікаційного методу до класифікації та кодування об'єктів соціально-економічної інформації і створення системи комплексу національних класифікаторів України, тобто множини об'єктів класифікації, систематизованих і розподілених за їх схожістю чи несхожістю відповідно до визначених ознак і прийнятих методів класифікації на підмножини.

Класифікаційні угруповання мають класифікаційний рівень логічного і змістового об'єднання одного ступеня деталізації (група, підгрупа, клас, підклас, категорія, підкатегорія

тощо) з підмножиною об'єктів класифікації, що утворюються за результатами її угруповання.

Ця система класифікації та кодування соціально-економічної інформації єдина у країні і являє собою словник перекладу назв об'єктів за класами, підкласами, розрядами, які наведені українською мовою і де кожному угрупованню відповідає унікальний єдиний код, знак або символ машинної мови, структура якого є послідовною і логічною для однозначного позначення класифікаційного рівня. Код, який отримав конкретний вид інформації однозначний і не залежить від галузі діяльності.

Структура коду включає мінімальну кількість знаків для кодування всіх об'єктів (ознак) класифікації і має певний резерв для кодування нових об'єктів класифікації та складається з одного чи декількох літерних та/або цифрових символів певних угруповань.

Класифікація соціально-економічної інформації передбачає виявлення загальних властивостей, зв'язків та відношень до всіх об'єктів класифікації, їх ознак (загальних і відмінних), виділення сукупності об'єктів класифікації, які мають спільні ознаки, установлення їх підпорядкованості та визначення об'єктів, що підлягають класифікації.

Класифікація – це розподілення предметів, продукції, послуг, явищ чи понять за групами, розрядами, класами залежно від їхніх загальних істотних ознак. Мета класифікації – об'єднання окремих, розрізнених, здавалося б, неоднакових предметів і явищ у споріднені групи. У результаті класифікації безліч об'єктів перетворюються в упорядковану, побудовану за визначеними правилами систему, що значно полегшує здійснення робіт зі стандартизації. Наукова класифікація має велике теоретичне і практичне значення для будь-якої науки та галузі економіки. Прикладами класифікації можуть бути: Міжнародна патентна класифікація (МПК); Міжнародна класифікація промислових зразків (МКПЗ); Міжнародна класифікація товарів і послуг (МКТП); Міжнародна класифікація зображальних елементів знаків (МКЗЕЗ); Міжнародна класифікація стандартів (ICS); Національні класифікатори України тощо.

Систематизація передбачає визначення ознак класифікації, їх потрібної і достатньої глибини та місткості класифікатора з уніфікацією побудови, а також написання назв об'єктів класифікації із вибором методу кодуванням, абетки та довжини коду, тобто це розподілення предметів, продукції, послуг, явищ чи понять у визначеному порядку та послідовності, які утворюють чітку систему, зручну для використання. Прикладами такої системи можуть бути, Міжнародна система одиниць фізичних величин (СІ), Сонячна система, граматична система мови, система дорожнього руху автомобілів, система управління якістю тощо.

В Україні національну систему класифікацій розроблено на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.93 р. № 326 «Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики». З огляду на це, станом на 01.01.23 р. чинними в Україні є такі національні класифікатори: ДК 002:2004 Класифікація організаційно-правових форм господарювання; ДК 003:2010 Класифікатор професій; НК 004:2020 Український класифікатор нормативних документів; ДК 005-96 Класифікатор відходів; ДК 008:2007 Класифікатор корисних копалин; ДК 009:2010 Класифікатор видів економічної діяльності; НК 010:2021 Класифікатор управлінської документації; ДК 011-96 Класифікатор системи позначень одиниць вимірювання та обліку; ДК 012-97 Класифікатор послуг зовнішньоекономічної діяльності; ДК 013-97 Класифікатор основних фондів; ДК 014-97 Класифікатор видів науково-технічної діяльності; ДК 016:2010 Державний класифікатор продукції та послуг; ДК 018-2000 Державний класифікатор будівель та споруд; ДК 019:2016 Державний класифікатор надзвичайних ситуацій; ДК 020:2016 Єдиний класифікатор предметів постачання; ДК 021:2015 Єдиний закупівельний словник; ДК 022:2008 Рубрикатор науково-технічної інформації; ДК 023:2013 Класифікатор хірургічних процедур; НК 024:2019 Класифікатор медичних виробів; НК 025:2021 Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я; НК 026:2021 Класифікатор медичних інтервенцій; НК 027:2019 Класифікатор лабораторних досліджень та показників; НК 028:2022 Статистичний класифікатор

територіальних одиниць України; НК 030:2022 Класифікатор функціонування обмеження життєдіяльності та здоров'я.

Національна система класифікацій не є статичною і один раз на 5-10 років, зважаючи на зміни у світовій економіці та суспільстві, здійснюється її перегляд. Всі національні класифікатори використовуються під час збирання та оброблення інформації в автоматизованих системах державної статистики, фінансування, планування, обліку, аналізу та узагальнення результатів економічної діяльності усіма органами державного і господарського управління, систематизації та ідентифікації управлінських форм організаційно-розпорядчої, первинно-облікової та іншої документації, впорядкування (групування) видів науково-технічної діяльності, фундаментальних і прикладних досліджень під час визначення пріоритетних напрямів розвитку науки, техніки та освіти, при систематизуванні і формуванні інформаційних масивів та видань, інформаційній діяльності органами науково-технічної інформації тощо.

УДК [070:007]:[659.4:35]

***Лісневська Аліна Леонідівна,**
доцентка кафедри журналістики та нових медіа
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

***Новикова Руслана Артемівна,**
доцентка кафедри інформаційних комунікацій
Київського університету імені Бориса Грінченка,
заслужена артистка України,
м. Київ, Україна*

АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ КОНТЕНТ І КУЛЬТУРНА ЖУРНАЛІСТИКА В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ: ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У часи воєнного протистояння українців російській навалі зазначається сплеск активності творення національної ідентичності. Сьогодні гостро постало питання ролі культурної журналістики у перенавантаженні цінностей та формуванні порядку денного українського інформаційного простора. На думку Т. Пушнової «Вочевидь, журналістика – це те середовище, яке мало б фахово дискутувати ці питання 24/7 і зацікавлювати цією дискусією найрізноманітніші аудиторії: хто ми такі і як ми розповідаємо про себе світу. Наша культура\мова цінна априорі, сама по собі вже тому, що вона існує. І журналістика – це той спецзагон, який усвідомлює цю зміну і розповсюджує її в мову і в мислення» [1]. Доступність комунікативних платформ та технологій/ інструментів створення аудіовізуального контенту спричинили вибух популярності відеохостингу You Tube, соцмереж Facebook (reels), Instagram, Tik Tok. Вплив аудіовізуального контенту на формування цінностей, світогляду та розуміння світу сучасною людиною – факт нашого часу. Розрізняти реальність та медіареальність стає все складніше, а розповсюдження аудіовізуальної інформації конвергентними медіа й «UGC (user general content – користувачський контент)» [2]. створило світ, в якому панують «наративи і симулякри» [3, с. 23]. Саме ці ерзаци реальності «в руках» заангажованих пропагандистів і маніпуляторів формують уяву масової аудиторії аудіовізуальних медіа про ті чи інші події, явища, вчинки людей [4].

На думку Є. Бистрицького «Ідентичність найкраще проявляється і усвідомлюється на кордонах: я більше усвідомлюю, хто є я, коли зустрічаюся з іншою ідентичністю. Або коли з'являється супротивник. Тепер маємо такий самий історичний момент, адже йде війна з

росією» [5]. Сьогодні лідери думок, серед яких українські митці, артисти, письменники, філософи, активно виступають в медіапросторі, влаштовують мистецькі акції в Україні й за кордоном, створюють власні You Tube-канали й відеопроєкти з метою просування українських цінностей та культури.

Питання національної ідентичності та самосвідомості досліджували науковці різних сфер – Є. Бистрицький, Ю. Головаха, Я. Грицак, М. Кулик, В. Котигоренко, М. Попович, В. Татенко. Чимало науковців та практиків досліджують питання висвітлення журналістами культурної тематики – Х. Дацишин, В. Галацька, Л. Монич, Т. Пушнова, С. Фіялка. Цікавими на погляд є дослідження впливу аудіовізуального / відеоконтенту на масову свідомість З. Алфьорової, С. Безклубенка, Ж. Бодрійара, В. Горпенка, Г. Десятника, І. Д. Моя, М. Ордольфа, Г. Чміль.

Національна ідентичність – це відчуття належності людини до певної нації. Проте, на думку В. Буяшенка формування національної ідентичності процес складний та неоднозначний, адже ускладнюється тим, що «в умовах інтеграції (прагнення України до вступу в ЄС) і водночас атомізації (ствердження незалежної державності України) повинен здійснюватися водночас у двох просторах – власної суб'єктивної ідентичності (ідентифікація себе як вільного громадянина незалежної держави) і колективної (ідентифікація себе як представника певної спільноти – нації)» [6, с. 148]. «Майже 40% українців у 2020 році ще шукали свою ідентичність, свідчить опитування Інституту соціології НАН України 2020 році. Більшість ідентифікували себе як громадян України (61,7%), але чимало – як жителів якогось села, міста, області (27,4%), а ще невелика частина бачила себе громадянами колишнього СРСР (3,4%)» [7].

Місце аудіовізуального контенту в культурній журналістиці воєнного часу стає важливим, коли йдеться про українську культуру і маркери національної ідентичності. Аудіовізуальний медіапростір використовує арсенал журналістських жанрів та форматів, який відповідає потребам суспільства на різних етапах його розвитку та орієнтований на ту частину аудиторії, інтересам та цінностям якої відповідає. До прикладу, погляньмо на телевізійні канали, що працюють у форматі «Єдиного марафону». Інтернет-видання «Детектор медіа» регулярно робить аналіз його контенту. Згідно з моніторингом, обговорення тем культури в ефірі «Єдиного марафону» займає 4 місце. Найбільше цій темі приділяють увагу канали 1+1 та ICTV/СТБ» [1]. Більшість аудіовізуального контенту в українському та глобальному медіапросторі – це розмовні інформаційно-аналітичні формати: відеоблоги експертів, аналітиків, журналістів, лідерів думок з відповідної тематики воєнного часу: Т. Березовець, С. Жданов, А. Піонтковський, В. Портніков, С. Стерненко та ін.

Висвітлення культурної тематики в аудіовізуальній формі в українських медіа має несистемний характер, частіше можна зустріти інформаційні повідомлення й огляди з культурної тематики в конвергентній формі. Наприклад, в студії ТСН 13 лютого 2023 року транслювалось пряме включення журналістки Т. Груші – Поссамай і Т. Тополі з презентації пісні «Фортеця Бахмут» українським гуртом Антитіла на музичному фестивалі в Сан-Ремо. Назва матеріалу (як і в багатьох інших медіа) була пов'язана в першу чергу зі скандалом – заборонаю виступу президента України В. Зеленського в Італії [8], отже, матеріал побудовано на сенсаційному інформприводі. Так само висвітленням прем'єри музичного кліпу зі спільним виступом світової зірки Е. Ширана (Ed Sheeran) і Т. Тополі (гурт Антитіла) на тлі зруйнованого Будинка культури в Ірпіні. Завдяки пісні 2step й імені зірки світового рівня журналісти майже всіх українських медіа через мистецькі форми нагадали світу, з чим доводиться стикатися тисячам українських родин, які тікають від війни.

Так само й пісня-символ українського спротиву – Червона калина, яку А. Хливнюк (фронмен групи Бумбокс) та легендарна група Pink Floyd виконали разом в завдяки сучасним технологіям [7]. Майже всі світові й українські медіа декілька тижнів висвітлювали цю подію в аудіовізуальній формі, яка відіграла не абияку роль у формуванні національної ідентичності українців.

Аудіовізуальна форма складна й затратна у виробництві, але вона є важливою для просування українських цінностей та формування національної ідентичності в суспільстві. Журналістика аудіовізуальних медіа та звичайні користувачі поширюють в інформаційному просторі продукт, який масовий споживач ототожнює з реальним життям, адже в екрані будь якого гаджета все відбувається як в житті. Більшість авторів та виробників аудіовізуального контенту з культурної та мистецької тематики – це відеоблогери, митці тої чи іншої галузі, письменники, фонди. Цікавим є цикл «Уроки історії» у Сніданку 1+1 з ведучим Артуром Бабенко – вчителем історії. Концепція проекту відповідає запитам українського суспільства і в аудіовізуальному контенті використовуються верифіковані джерела та фактологічна основа, яка викладається експертом – вчителем історії. Також якісним аудіовізуальним контентом медіа 1+1 поповнено продовженням проекту Акіма Галімова «Реальна історія». На 10 квітня 2023 року кількість переглядів становило 1,3 млн. До створення видовищного аудіовізуального проекту було залучено таких шановних експертів, як Михайло Відейко – доктор історичних наук, голова наукової ради Музею Становлення української нації та Олег Бажан – старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України

Російська агресія і відповідно спротив українців різко збільшило кількість аудіовізуального контенту з культурної та історичної тематики в аматорському сегменті. Варто згадати інтерв'ю С. Жадана, С. Вакарчука, А. Роговцевої, You Tube-канали письменників братів Капранови літературного критика Є. Стасіневича (Харківський літмузей, 2022. 2 липня) та історика О. Алфьорова Також відеоконтент про мистецтво й культуру на відеохостингу You Tube має Національний центр «Український Дім», який є відкритим майданчиком для суспільно-актуального публічного діалогу [10]. Багато молодих українських ютуберів-аматорів сьогодні також дуже активні у справі створення та просування подібного контенту. Наприклад, молодіжний аудіовізуальний проект Культуртригер [11]. В той же час створення і поширення подібних проектів професійними медіа мають несистемний характер, частіше конвергентну форму.

Також цікавими на наш погляд є аудіовізуальні проекти, які виникли в середовищі майбутніх медівників. Наприклад, аудіовізуальний проект з рефлексіями студентів на початку війни, який було реалізовано в Київському університеті імені Бориса Грінченка «Інше життя війна». Він має цікавий художньо-публіцистичний формат, в якому фактаж пережитих жахів війни в житті авторів втілюється в монологи, роздуми, репортажи з фактологічним матеріалом [12]. Аудіовізуальний контент студентського проекту має програмний характер та загальну стилістику відео й шрифту заставок. Проект «Інше життя війна» представлений студентськими рефлексіями, тому він не є в класичному розумінні журналістським проектом. Проте в ньому все ж наявні певні особливості, які є характерними для журналістики: актуальність, документальна точність, автор – очевидець події, в деяких матеріалах є ознаки репортажу. Всі матеріали об'єднує аудіовізуальна форма. Вперше відеорефлексія на сторінці Facebook була опублікована 18 квітня 2022 року, проект тривав до 20 червня 2022 р, таким чином етап реалізації тривав протягом 2 місяців. Найбільше матеріалів було опубліковано в травні 2022 року.

Проаналізувавши сучасний медіапростір, ми прийшли до висновку, що відбувається бурхливий розвиток українського відеоблогерства з просування українських цінностей та культури та гібридизація жанрів у ситуативні аудіовізуальні формати в культурній журналістиці. Проте, культурна журналістика воєнного часу недостатньо використовує аудіовізуальний контент.

Література

1. Пушнова Т. Журналістика культури: чому вона важлива під час війни: квітень 2022 року. *Journalism Teachers' Academy*. URL: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/>

zhurnalistyka-kultury-chomu-vona-vazhlyva-pid-chas-viyny-konspekt-vebinaru-tetiany-pushnovoi (дата звернення: 01.03.2023).

2. Закон про медіа від 31 грудня 2022 року. *Національна рада з питань телебачення і радіо*. URL: <https://www.nrada.gov.ua/opublikovano-zakon-ukrayiny-pro-media/> (дата звернення: 04.04.2023).

3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховкун. Київ : Основи, 2004. 230 с.

4. Лісневська А., Фруктова Я. Ризики маніпулятивного впливу аудіовізуального контенту цифрових медіа в добу постправди Інформаційно-комунікаційна безпека: сучасні тренди : моногр. / за заг. ред.: Курбан О. В., Лісневська А. Л. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. С. 160–210

5. Овсяник Ю. Ідентичність: змінна і константа. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/107659> (дата звернення: 04.04.2023).

6. Буяшенко В. Національна самосвідомість українців: проблема самоідентифікації. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. URL: http://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Buyashenko_2005_1.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

7. Котигоренко В. Ідентичність: як розуміти, що я – українець? Радіо Свобода від 28 липня 2022 року. *Національна академія наук України*. URL: <http://surl.li/hizmp> (дата звернення: 04.04.2023).

8. Конкурс «Sanremo» в Італії виступ гурту «Антитіла» і скандал з Зеленським. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/skandal-cherez-vistup-zelenskogo-i-gurtu-antitila-konkurs-sanremo-v-italiyi.html> (дата звернення: 06.04.2023).

9. Перший трек за 28 років: Pink Floyd спільно з Хливнюком випустили пісню на підтримку України. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/ato/pershiy-trek-za-28-rokiv-pink-floyd-spilno-z-hlivnyukom-vipustili-pisnyu-na-pidtrimku-ukrayini-2031661.html>

10. Театр. Культурний код Маріуполя. *Національний центр «Український дім»*. URL: https://www.youtube.com/@ukrainskyi_dim/videos (дата звернення: 06.04.2023).

11. Ніч яка місячна: як росіяне зіпсувати наш пісню. *Культуртригер*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hFs96JvSdrs> (дата звернення: 07.04.2023).

12. Інше життя війна. *Астудія*. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLXpm9hSPU9RMwqBuLuyiWOk5r-a2EMPvI> (дата звернення: 08.04.2023).

УДК 821.161.2'06(051)

Пристаї Галина Іванівна,
доцентка кафедри журналістики
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТОВНІ КОМПОНЕНТИ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ЖУРНАЛУ «ЧЕТВЕР»

Спроби розпочати справу української друкованої періодики у ХІХ столітті мали не дуже добрі результати і, як правило, недовготривале життя. У кращому випадку такі видання припиняли своє існування через якісь власні внутрішні причини, у гіршому – піддавалися досить серйозній на той час цензурі й впливу влади. У ході дослідження простежується, що журнали та часописи повільно розвивались через низку як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Зазначимо: культурна мапа України поповнилась містом Івано-Франківськ, наприкінці 80-х років ХХ століття. Згодом, у 2009 році знаний письменник Тарас Прохасько зробить публікацію у інтернет-виданні «Галицького кореспонденту», у якій можна буде дізнатись витоки літературно-мистецького часопису «Четвер»: «Незважаючи на

перестройку і національно-визвольний рух, у 1989 році вся українська література могла публікуватися лише у офіційних, державних, все ще комуністичних видавництвах. Незалежний самвидав був виключно політичним. Якщо у ньому іноді з'являлися мистецькі речі, то вони зовсім не відображали естетичних уподобань нових авторів, які були несумісними не тільки з радянською системою, а із системою взагалі, для яких писання по-українськи було просто органічною присутністю у контексті світової літератури [4]». «Свого часу «Четвер» відіграв роль стартового майданчика для багатьох молодих талантів. Тут не було жодних обмежень, цензури, ідеології. Єдиний критерій – якість текстів. Публікація в журналі часто ставала першим кроком успішної літературної кар'єри. Гадаю, ми доклалися до популяризації актуальної української літератури, до того, що література в Україні й до сьогодні – модна молодіжна тема», зазначив в одному із колишніх інтерв'ю головний редактор та засновник журналу Юрій Іздрик [1]. Відмітимо, що журнал «Четвер» видавався у 1990–1997 та 1999–2008 роках. Вже в другому номері вдалося зібрати твори більшості тих авторів, які згодом будуть зараховані до «станіславського феномену» – Володимир Єшкілев, Тарас Прохасько, Олег Гуцуляк та інші. Далі, вже більш розлого, проте без зайвої белетристики, історію «Четверга» Тарас Прохасько напише наступним чином: «Коли у 1989 році працівник галузевого науково-дослідного інституту у Калуші Юрко Іздрик почав робити свій власний літературний журнал, відбулася непомітна культурна революція. Слід підкреслити, що надивившись на контркультурні російські видання, Іздрик вирішив зробити щось таке по-українськи. Вважав, що такого ще не було, не знаючи про цілком літературний альманах «Скриня», розгромлений чекістами у сімдесятих. Перший номер часопису майже повністю складався з творів Іздрика і його товариша Пепа. Макет журналу робився вручну – на листки клеєм наклеювалися вирізані ножицями рядки текстів та фрагменти ілюстрацій. Назва «Четвер» була вибрана з кількох десятків варіантів тому, що гарно, звучно, вагомо і ні до чого не зобов'язує. Ще один засновник – Антон Селюх – знайшов вихід на «Прикарпатський культурний центр», створений Юліаном Пікарем, і єдиний тоді франківський ксерокс у прокуратурі. Було зроблено двісті примірників журналу. Наклад, що продавався власне у тому центрі на стометрівці, дуже скоро розійшовся. На новий вільний часопис звернули увагу».

Досліджуючи коментарі та інтерв'ю з письменником Т. Прохаськом, стає зрозуміло, яким саме чином фундатор журналу «Четвер» привернув увагу багатьох на той час ще маловідомих, але зараз визначних людей міста у галузі культури: «Готуючи друге число, Іздрик розвісив на франківських парканах оголошення про те, що незалежний літературний журнал запрошує до співпраці авторів. Власне так з'явилися визначальні персонажі «Четверга» – Володимир Єшкілев, Анна Серета, Володимир Мулик, Марія Микицей. Другий номер став справжнім раритетом. Через різні труднощі вийшло тільки двадцять три примірники. Невдовзі Іздрик познайомився з Юрком Андруховичем, який щойно повернувся з навчання у Москві і мав намір зробити літературний український журнал. Побачивши «Четвер», Андрухович сказав, що це те, чого можна було хотіти. Він долучився до Іздрика, ставши співредактором часопису. А художниця і книжковий дизайнер Олена Рубановська стала візуальним редактором. На той час опорою видання був Ростислав Гуль зі своїм фондом. Наголосимо: часопис здійснив аж два перезапуски: один у 1992 році, коли до редакційної колегії приєднався Ю. Андрухович, а за спиною у тодішнього головного редактора Ю. Іздрика були вже два випуски дуже обмеженого тиражного накладу; другий відбувся у 1999 році за ініціативи видавництва «Лілея-НВ», котре заохотило творців «Четверга» переформувати журнал на щоквартальний. Кожен із перезапусків позитивно вплинув на розвиток журналу, тому що з появою у редколегії Ю. Андруховича увага до часопису зросла, а разом із цим збільшилась кількість дописувачів та читачів. Переформатування у щоквартальний часопис, що відбулось після другого перезапуску, додало «Четвергу» більше стабільності, враховуючи той факт, що попередні випуски цього видання (зокрема, №1(3) «Глосарій», №4 «Імперія», №5 «Четвер(г)», №6 «Крайслер

Імперіал» та №7 «Псевдо-Перевал») виходили з інтервалом у рік. Наголосимо: «Четвер» не був комерційно успішним – він був просто успішним: майже вся українська літературна братія нового тисячоліття дебютувала саме в «Четверзі» [1]. Наголосимо: у 1997 році роботу над журналом призупинено і відновлено у 1999 році. З ініціативи видавництва «Лілея-НВ», як щоквартальний часопис. Останній номер журналу № 30 побачив світ у 2008 році. За весь час існування «Четверга» (з 1989 рік по 2008 рік) на сторінках журналу з'явилися твори таких письменників як: Юрко Іздрик, Юрій Андрухович, Володимир Єшкілев, Тарас Прохасько, Анна Кирпан, Марія Микицей, Олег Гуцуляк, Олександр Ірванець, Віктор Неборак, Мар'яна Савка, Маріанна Кіяновська, Наталія Сняданко, Ірена Карпа, Сергій Жадан, Тетяна Мальярчук, Любко Дереш, Світлана Пиркало, Антон Фрідлянд, Василь Кожелянко, Павло Солодько, Назар Федорак та інших майстрів слова. У свій час співредактором часопису стала письменниця Софія Андрухович. Як зазначено фундатором часопису, Ю. Іздриком, напрям «Четверга» носить виключно концептуальний характер, що позначилось на його контенті.

Зазначимо: дослідження журналу «Четвер» проводилося з допомогою трьох джерел – 1(3) випуску під назвою «Глосарій», 30 випуску «Готика» та веб-версією часопису. «Глосарій» – це масштабний проект, створений у 1992 році під керівництвом Юрка Іздрика та Юрія Андруховича. Назва випуску повністю відповідає своєму лексичному значенню – «Глосарій» і справді є таким собі словником, що пояснює маловідомі і застарілі слова. Різниця полягає у тому, що глосарії зазвичай розміщують наприкінці якогось тексту, в якому використовуються слова, що згодом пояснюються автором. Цей випуск – це словник без попереднього тексту, не враховуючи хіба низку надрукованих там літературних творів, у яких застосовуються пояснювальні слова. Вміст «Глосарію» певним чином відповідає тенденціям та рисам постмодернізму –інтертекстуальність, розмиття меж мистецьких жанрів і напрямів, деканонізація, театральність, фрагментарність і принцип монтажу. Серед справді маловідомих і застарілих слів редактори зробили вкраплення і пояснення навіть до імен немаловажливих постатей у галузі літератури. Супроводжується текст психоделічними ілюстраціями – місцями частинами загальновідомих мистецьких творів, місцями абсолютно авторськими малюнками. Через те, що друк здійснено на простому, не кольоровому папері, рисунки не відвертають уваги від тексту, як буває у глянцевиx журналах, а гармонічно його доповнюють, хоча в першу чергу це вказує на наявний тоді у редакторів брак коштів. Тож «Четвер» – це часопис, що розпочинав свій шлях на міжба-ринку, як видання з чіткими принципами самвидаву. Випуск «Глосарій» 1992 року не дарма вважається абсолютно унікальним явищем української літературно-мистецької періодики – як структурно, так і змістовно.

Відмітимо: після 1(3) випуску було ще майже три десятка номерів «Четверга», проте підсумовуючу крапку на існуванні видання поставив впорядкований Володимиром Вакуленком-К випуск 2008 року під номером 30, що носить назву «Готика». До того ж, цей номер побачив світ завдяки видавництву «Піраміда». Зазначимо, складається фінальний випуск видання з семи розділів – «Розділ 1: Кілька оболів для Харона», «Розділ 2: Чорне пиво з присмаком Агдаму», «Розділ 3: Тіні розритих предків», «Розділ 4: Gott mit uns», «Розділ 5: Полярна ніч Всесвіту», «Розділ 6: Еліксир від безсмертя» та «Розділ 7: Привиди амфітеатру», не враховуючи два додатки у кінці журналу. Виглядає номер доволі об'ємним і це має пояснення – з його розробкою у редакторів вже не було фінансових проблем. Тексти відповідної тематики різноманітних письменників доповнюються готичними ілюстраціями та колажами – серед рисунків можна спостерігати кадри з кінематографу і репродукції відомих картин, а також авторські малюнки різноманітних художників, як от Євгена Самборського. Автором ідеї і упорядником проекту став Володимир Вакуленко, дизайн обкладинки та графіка належать Лавріну Шиміну, а художнє оформлення – Юркові Іздріку. У проміжках між розділами розміщений так званий «Календар Четверговий Готичненький», у якому описуються знаки зодіаку і різноманітні астрологічні відомості багатьох відомих українських письменників, як от Тараса Прохаська, Софії Андрухович, Дмитра Лазуткіна, Світлани Поваляєвої, Сергія Жадана та інших. Загалом, простежується тенденція, що полягає

у дуже міцній відповідності обраній тематиці, а розміщення розділів, ілюстрацій і «Календаря Четвергового Готичненького» виглядає доволі гармонічним. Обкладинка м'яка, але приємна на дотик і у форматі такої собі книги журнал читається зручно. У кінці 30-го випуску є додаток під назвою «Короткий зміст наступного числа» – він складається з кількох прощальних текстів у художньому стилі та ілюстрацій, що підкреслюють написане. Доцільно підкреслити, що веб-версія журналу «Четвер» була створена ще за часів існування цього часопису у друкованому вигляді, проте вона має неабияке значення. У інтерв'ю інтернет-ресурсу «Читомо» Ю. Іздрик зазначив [1], що «Нині з можливостями інтернету я не взявся би за паперове літературне видання. Навіть якщо й відроджувати «Четвер», то хіба як мультимедійний проєкт, з аудіо і відео, доступний для різних цих ваших гаджетів-дівайсів». Для фундатора «Четверга» неабияке значення має художня начинка у вигляді аудіо- та відеоматеріалів, що могла б доповнити такий собі веб-проєкт. Ці складові стратегічно важливі для будь-якого видання, що перейшло у мережу «Інтернет», мають неабияке значення у гіпотетичному поверненні «Четверга». Їх же Ю. Іздрик намагався дотримуватись ще за існування свого часопису – веб-версія «Четверга» різноманітна мультимедійними матеріалами. Враховуючи вищенаведене дослідження еволюційного процесу художньо-мистецького часопису «Четвер», наголосимо, що структурно видання такої тематики тільки покращуються при наявності власної веб-версії. Таким чином, редактори можуть поширювати текстові матеріали у доповненні аудіо- та відеороликів. Варто наголосити, що мова йде про сучасні літературно-мистецькі журнали, адже без друкованого підґрунтя інтернет-журнали могли б і не бути такими, якими є зараз – і це стосується як вмісту, так і структури разом із загальною формою. Про це свідчить той факт, що більшість успішних на сьогодні веб-часописів мають, або раніше мали свої друковані версії.

Проведене дослідження не вичерпує всіх сторін наукового пошуку з даної проблематики. Перспективними напрямками подальших досліджень є проведення наукових розвідок друкованих видань усієї України та зарубіжних країн.

Література

1. Іздрик: Час «Четверга» минув, урожай зібрано, гербарії закрито. URL: <http://archive.chytomo.com/interview/izdrik-literatura-z-visokoii-polici-ne-vsimepotribna> (дата звернення: 07.04.2023).
2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А – Л.
3. Четвер буває щодня. URL: <http://gk-press.if.ua/x699/> (дата звернення: 07.04.2023).
4. Чмелик І. Художнє життя Івано-Франківщини¹ кінця XIX – початку XXI століття. *Мистецтвознавство України*. Львів : Афіша, 2011. С.177–195.

УДК 070: 004.735

Федорчук Артур Григорович,
науковий співробітник
Фонду Президентів України Національної бібліотеки
України імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ В ІНОЗЕМНИХ РЕСУРСАХ МЕРЕЖІ: МОНІТОРИНГ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

У доповіді представлено аналіз результатів моніторингу матеріалів про російське повномасштабне вторгнення в Україну, розміщених на сторінках популярних іноземних

ресурсів мережі. Представлено загальні принципи та попередні результати дослідження проблематики, динаміки та характеру висвітлення іноземними засобами масової інформації (ЗМІ) агресії росії проти України, а також реакції Західного суспільства та міжнародної спільноти на війну в Україні.

Потреба осмислення сприйняття України в умовах повномасштабної агресії росії в Україні світовими ЗМІ, які в сучасному світі перетворилися у важливого учасника внутрішнього та зовнішнього життя суспільства і не тільки чітко відображують настрої громадян та політику влади конкретної країни, але й в більшості випадків створюють ці настрої і політику. Увага науковців до дослідження інформації в ресурсах мережі щодо актуальних подій в світі, підвищує свою актуальність у ситуації війни, як загальносвітової людської трагедії.

Фонд Президентів України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського має значний досвід організації широкомасштабного моніторингу вітчизняних та закордонних ЗМІ, формування баз даних та інформаційно-аналітичних систем для накопичення, зберігання та аналізу інформаційних потоків соціально-політичної тематики і створення на основі цих масштабних досліджень різноманітних оглядів, бюлетенів та аналітичних матеріалів. Фонд Президентів України, як структурний підрозділ НБУВ, з червня 2011 р. веде постійний моніторинг зарубіжних ЗМІ (до 80 Інтернет-версій періодичних видань іноземною мовою) та формує базу даних (БД) «Україна у відгуках зарубіжної преси» на базі якої створюється однойменний щомісячний інформаційно-бібліографічний бюлетень [2]. В умовах повномасштабної агресії росії в Україну матеріали БД та бюлетеня природньо повністю змістовно віддзеркалюють реакцію міжнародної спільноти на російську військову агресію проти України.

Методом дослідження нами був обраний моніторинг інтернету. Основою технології моніторингу виступає контент-аналіз. В нашому випадку це аналіз аналітиками змісту публікацій в мережі «Інтернет» з подальшим внесенням відібраної інформації до бази даних та інформаційно-аналітичною обробкою матеріалів [1]. До бази даних вносяться матеріали, опубліковані на сторінках найбільш відомих та впливових електронних ресурсів у всесвітній мережі. Публікації зібрані переважно з сайтів популярних зарубіжних періодичних видань, інформаційно-аналітичних агентств та порталів новин країн Європи, Азії, Америки та Австралії.

Метою дослідження є якісний та кількісний аналіз висвітлення теми вторгнення росії в Україну та реакції міжнародної спільноти на російську військову агресію проти України.

При проведенні контент-аналітичного дослідження було проаналізовано 4055 відібрані публікації розміщені на сайтах іноземних ЗМІ за період з 24 лютого 2022 року по 31 березня 2023 року. Технологія моніторингу передбачає, що виявлені публікації, що відповідають тематиці дослідження, копіюються та оформлюються згідно із внутрішніми вимогами дослідження, повністю перекладаються з мови оригіналу українською мовою з метою виявлення всіх аспектів та змістовного навантаження конкретної публікації, доповнюються анотацією (коротким рефератом) державною мовою, індексуються згідно з поточним тематичним класифікатором і вводяться до бази даних із повним бібліографічним описом публікації у відповідні поля [2]. Крім того аналітиками визначається тональність публікації по відношенню до об'єкту дослідження, в нашому випадку – до України. Переважна більшість (70%) зарубіжних оглядачів у публікаціях про війну в Україні намагаються займати нейтральну тональність при викладенні матеріалу. 30% публікацій мають виражене позитивне забарвлення по відношенню до України і лише приблизно 1% інформації носить негативний характер. Аналіз показав, що набагато частіше висвітлюють міжнародну реакцію на війну в Україні (84% публікацій) ніж сам хід бойових дій та ситуацію всередині України (16%).

На сьогоднішній день інформаційно-бібліографічні матеріали в бюлетенях доповнюються детальною аналітикою результатів моніторингу та ілюструються інфографікою. Результати аналізу представлені окремо для внутрішніх питань життя та

діяльності України в умовах агресії та її зовнішньої політики і міжнародної репутації. Також в бюлетенях наведено аналіз активності світових медіа у представленні внутрішнього та зовнішнього стану України за період дослідження та аналіз тональності публікацій про Україну в світових ЗМІ.

Висвітлюючи образ України у світовій політиці та реакцію світу на агресивну загарбницьку війну росії проти України, журналісти світових видань найбільшу увагу приділяють опису та аналізу реакції світових політиків на війну в Україні. Значну частину уваги також приділяють висвітленню візитів іноземних політиків і посадовців до України.

Загалом з початком повномасштабної агресії росії в Україну світові ЗМІ різко збільшили кількість публікацій про Україну. Головна причина: концентрація української тематики в світовому інформаційному просторі. Журналісти активно коментують всі події в воюючій Україні, а детальний аналіз міжнародної ситуації наявний завдяки достатньо широкому колу авторів, серед яких є профільні експерти, науковці, представники інтелігенції, спеціальні кореспонденти видань та інформаційних агентств, які працюють безпосередньо в Україні.

В результаті сприйняття України сформовано на основі реальних подій та обставин у нашій країні та наслідків війни, що позначилися на загальнополітичній ситуації у світі.

Література

1. Польовик С. Іміджеві характеристики України на шпальтах зарубіжних видань: контент-аналіз. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2018. Вип. 49. С. 34–43. URL: http://np.nbuv.gov.ua/doc/nprnbuimviv_2018_49_5 (дата звернення: 22.04.2023).

2. Федорчук А. Моніторинг інформації про Україну в матеріалах закордонних мережевих ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 453-464. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002877> (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 159.922.27

Федорчук Олена Іванівна,
наукова співробітниця лабораторії психології дошкільника
Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Піроженко Тетяна Олександрівна,
членкиня-кореспондентка НАПН України, докторка психологічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СІМ'І

Унікальність дитинства, зокрема періоду старшого дошкільного віку у праві дитини на дитинство, на свободу індивідуального розвитку як суб'єкта в системі соціальних комунікацій, де дитина виділяє і усвідомлює себе через певні, значимі для неї смисли, через усвідомлення свого ставлення до певних сфер дійсності [1]. Саме у цей період, коли потреба в спілкуванні стає особливо актуальною, завдяки включенню сфери людських взаємин поступово розширюється сфера ціннісних для дитини речей специфічно дитячої діяльності, що і створює всі умови для засвоєння соціальних норм взаємин. Для реалізації цього процесу необхідне спілкування дитини з дорослими, які в певній мірі володіють культурою і здатні

передати накопичений емоційний досвід. На думку С.О. Ладивір, дитина обов'язково має отримати досвід емоційно забарвленої спільної з батьками діяльності, стати рівноправним партнером дорослого [2]. У стосунках дорослого з дитиною-дошкільником досить часто поза увагою залишається емоційна складова особистісних контактів, яка саме і здатна спонукати дитину до розкриття своїх потенцій, формувати почуття власної значущості як суб'єкта діяльності і спілкування, ініціювати до подальшої взаємодії з дорослим. Саме у форматі суб'єкт-суб'єктної комунікації дорослого з дитиною активно взаємодіють всі чинники емоційно-чуттєвої сфери дошкільника, створюючи оптимальну соціальну ситуацією для оволодіння дитиною мовою почуттів як засобом взаємодії з оточуючими. Важливим показником екологічності батьківсько-дитячих взаємин є почуття стабільності, безпеки, емоційної рівноваги кожної із сторін. Такі взаємини мають сприяти удосконаленню особистої культури комунікації, підвищенню рівня власної відповідальності та свободи, що є основними критеріями моральності особистості. В умовах сімейного виховання старший дошкільник опановує розумною, позитивною свободою. Дорослі реалізують супровід користування цією свободою, дбаючи про поглиблення у дитини почуття відповідальності за свої дії та вчинки. Тоді відбувається не авторитарний нагляд та контроль, а саме виховуюче спілкування. З переходом дитини у широкий соціум, яким і є шкільне життя, така сформована властивість особистості допоможе дитині правильно вибудовувати стосунки як з однолітками, так і з іншими людьми. Зокрема, допоможе передбачати можливі наслідки тих чи інших намірів, задуманих планів, ситуацій, що виникатимуть.

Маючи свободу у своєму виборі дитина починає регламентувати свою поведінку вже більш стійкими та осмисленими цінностями. В поведінці дитини, власне, і відображаються зразки поведінки об'єктів спостереження. Кожна дитина по-своєму реагує на розмаїття оточуючого світу, виносить свій досвід взаємин з оточуючими людьми і він не завжди адекватний соціально значимим проявам. У цьому процесі вирішальна роль близького дорослого, який і організатор виховуючої комунікації і зразок для наслідування. В дошкільному віці спілкування з батьками є провідним механізмом набування соціальної поведінки. Сім'я є найважливішим фактором мікрорівня соціалізації особистості, яка несе відповідальність за створення індивідуальної програми відносин та взаємодії дитини із соціумом. Мова не йде про створення спеціальних умов які би сприяли для повноцінного розвитку: атмосфера сім'ї має бути атмосферою любові, справедливості та відповідальності. Дуже важливо, щоб комунікація з дорослими була для дитини джерелом позитивних емоцій, ресурсних станів та відчуттів. Створені ситуації, де дитина вчиться думати про «щастя» і вчиться дорожити тим, що викликає у неї позитивні емоції, проєктують ставлення дитини до життя в цілому. Встановлюючи відкриті довірчі батьківсько-дитячі взаємини з позиції терпеливості та взаємоповаги, ми поступово формуємо у дитини здатність до емпатії, співчуття, уміння відчутти стан іншої людини, поставити себе на її місце у тій чи іншій ситуації. Дитина вчиться керувати своїми емоціями. Вдосконалюючи усвідомлення власного емоційного стану у різних життєвих ситуаціях дитина збагачує досвід вирішення емоційних проблем, виявляючи емпатію на основі емоційного передбачення наслідків своїх вчинків для інших. Розвиваючи емоції, які впливають на характер і ефективність процесу спілкування, дитина набуває навиків встановлення і продовження контакту в певних конкретних ситуаціях.

Максимально насичуючи процес взаємодії з дитиною позитивними емоціями, ціннісними смислами та емпатійними діями дорослі тим самим забезпечують гармонію почуттів, мислення та уяви дитини.

У період дошкільного дитинства вищі психічні функції виникають як спільна діяльність дитини з дорослим і управління психікою дитини реалізується через посередництво дорослого, у спілкуванні дитини з дорослим як соціальна функція. І лише поступово такі функції стають внутрішнім надбанням дитини. З огляду на суто індивідуальну природу та нерівномірність перебігу, цей процес вимагає дуже коректного (екологічного) психолого-

педагогічного супроводу. Крива змін емоційного стану та поведінки дітей тісно залежить від характеру їх взаємин в сім'ї.

У цьому ракурсі питання трансформації розуміння батьками батьківсько-дитячої комунікації, її змістовного наповнення, своєї ролі і відповідальності за емоційну складову та психологічний комфорт дитини вимагає особливої уваги системи освіти.

Література

1. Федорчук О. І. Основи сімейної соціалізації дошкільника. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Харків : КЦ ФОР Іванової М.А., 2020. Том. IV: Психологія розвитку дошкільника. Вип. 16. С. 222–235.

2. Кулачківська С. Є., Ладивір С. О. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). Київ : Нора-принт, 1996. 108 с.

УДК 023.5:001.103-049.34

***Чуканова Світлана Олександрівна,**
завідувачка сектору наукової бібліотеки
Національного університету «Киево-Могилянська академія»,
старша викладачка кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Киево-Могилянська академія»,
кандидатка педагогічних наук,
м. Київ, Україна*

САМОПІДГОТОВКА БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ ДОСЛІДЖЕНЬ: ПРАКТИКА ОБРОБКИ ДАНИХ ДЛЯ ДОВГОТРИВАЛОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

У науковому дослідженні належна організація файлів має велике значення. Вона включає розташування файлів відповідно до їх змісту, використання лаконічних та чітких назв файлів, а також розробку правил та політик, які чітко фіксуються та дотримуються. Правильне структурування файлів має численні переваги в контексті наукової роботи, такі як чіткість методології збору та обробки даних, можливість розширення кола користувачів даних, уникнення дублювання роботи та підвищення ефективності роботи з даними.

Згідно з Крістін Боргман (Borgman C. L.), дані дослідження – це результат наукових досліджень, внесок у наукові публікації та їх подальше поширення й вивчення. Вони є важливою формою дослідницького капіталу і включають інтерпретоване відтворення інформації в форматі, зручному для комунікації чи обробки. Ці дані можуть містити факти, числа, літери та символи, які описують об'єкт, ідею, стан, ситуацію чи інші фактори [1, с. 1–120]. Згідно з її класифікацією, дані можуть бути поділені на кілька типів, зокрема: спостереження, обчислювані дані, експериментальні дані, записи, включаючи урядові, бізнесові, публічні або приватні, цифрові дані [1, с. 1–120].

Варто зазначити, що документування даних допомагає заглибитись та краще зрозуміти суть дослідження, зокрема: методи збирання даних, інструменти та програмне забезпечення, змінні та їх значення, яким чином дані у пакеті співвідносяться один з одним.

Серед важливих етапів обробки даних необхідно зазначити: найменування, створення версій файлів, вибір належного формату файлів. Якщо поглянути на процес найменування більш детально, то стає очевидно, що назва повинна містити такі елементи: номер версії, дату створення, ініціали автора, опис контенту, назву відділу або дослідницької групи, дату публікації, номер проекту [3]. Оптимальні назви папок мають бути зрозумілими для всіх учасників дослідницької групи, як в поточний момент, так і в майбутньому. Вони повинні

чітко відображати суть розміщеної в них інформації, щоб уникнути плутанини та забезпечити легку навігацію. Назви файлів та папок повинні бути унікальними, логічно послідовними та зручними для використання всіма учасниками, включаючи тих, хто не є авторами. Вони мають бути захищені від випадкового видалення, містити ідентифікатори версій, та мати зрозумілий контекст назв незалежно від місця розташування. Використання системи каталогів та підкаталогів може сприяти структурованості та організованості системи назв файлів та папок [3].

Бібліотечні фахівці Единбурзького університету наголошують, щоб при підготовці файлів для збереження не використовувались автоматично згенеровані назви файлів (бажано, щоб назва файлу була пов'язана з іменем автора). Подекуди в назвах можуть використовуватись цифри з номеру проєкту, проте це рішення приймається залежно від контексту проєкту чи дослідження. Версії файлів повинні бути зрозумілими та чіткими; для вказання значних змін у номерах версій використовують цифри 1, 2, 3 тощо, а для незначних змін використовують десяткові дробки 1.1, 1.2. Заборонено використовувати в назвах чи в позначеннях версій такі маркери: «revision», «final» тощо. Навіть мінімальні зміни повинні бути занотовані у супровідний файл, а застарілі версії за потреби повинні бути видалені чи архівовані[3]. Можна створити та затвердити стандартний формат для всіх дослідників, що беруть участь у проєкті і домовитись, наприклад, використовувати до 25 знаків у назві, уникати спеціальних символів, послуговуватись літерами від a to z, уникати пробілів, замінивши їх на нижнє підкреслення або зміну регістру: «NYC_climate_data.csv» або «NYCclimateData.csv». При цьому варто пам'ятати, що крапки використовуються лише перед розширенням файлу, а дати краще зазначати у форматі: рік місяць число [3].

При спільній (груповій) роботі варто застосовувати відслідковування версій, щоб чітко визначати, хто з членів команди вносив зміни у файли і якого характеру були ці зміни. Контроль версій можна зробити вручну, додавши до назви файлу у кінці номер версії та дату «Dissertation_v3.docx» або «Dissertation_20200702.docx». Проте при використанні номерів версій варто знати, що комп'ютер сортуватиме назви відповідно до розташування знаків, тому результат може відобразитись некоректно, тож краще застосовувати дати як маркери. Для автоматичного контролю версій можна застосовувати програмне забезпечення, наприклад, Subversion, та інші [3]. Бібліотечні фахівці можуть потренувати свої навички роботи з назвами файлів, застосувавши практики, розроблені бібліотечними співробітниками MIT (Worksheet: Naming and Organizing your Files and Folders by MIT Libraries Data Management Services):

А. Визначте організаційні потреби: проаналізуйте ієрархію файлів на вашому ПК. Подумайте над цією системою, так як ви її використовуєте, визначте слабкі та сильні сторони [2]. Проаналізуйте потенційну аудиторію користувачів цими файлами та складіть список усіх, хто дотичний до роботи з вашими файлами. Якщо вам відомі потреби з організації файлів інших учасників, внесіть їх сюди також.

В. Створення схеми наймінгу передбачає створення інвентарної книги ваших файлів. Продумайте, яким чином впорядкувати всі файли, але якщо їх забагато, то почніть з одного конкретного проєкту. Створіть таблицю, в якій: колонка А – вкажіть тип даних (транскрипт аудіозапису, знімок тощо); колонка В – формати файлів (docx, jpeg); колонка С – унікальні характеристики; колонка D – варіанти версій; колонка Е – чернетка назви.

Зробіть чернетки назв файлів, включаючи такі аспекти: унікальні характеристики з колонки С, версію, дату. Поставте в назві унікальні характеристики таким чином, щоб файли сортувались відповідно до ваших вимог. Запишіть в останню колонку чернетку назви файлів.

Приклад такої таблиці може виглядати наступним чином (як в таблиці 1) [4].

С. Створення ієрархії папок: перегляньте різні типи файлів та подумайте, як ви їх будете категоризувати та групувати: за типом, періодом тощо. Визначивши категорію, розробіть власний стандарт щодо назв папок (вони можуть бути схожими на назви файлів). Перегляньте ієрархію папок: як ці папки співвідносяться між собою, чи мають підпапки (зробіть коротку схему).

Неймінг файлів

А	В	С	Д	Е
тип даних	формат	характеристики	версії	назва
Аудіо запис	mp3	Інтерв'ю з учасниками опитування Зібрав – Іваненко М.П. Аудіо запис тривалістю 4 години	1 версія	20200710_surve y_audio_v01.mp3

Д. Наприкінці дайте відповідь на питання: чи ця ієрархія впливає на сильні та слабкі сторони вашої системи класифікацій? Якщо ні – то перегляньте систему [2, 4] (*переклад з англійської авторський- С.Ч.*)

Висновок: Узагальнюючи все зазначене вище, варто зазначити, що компетентність бібліотечних фахівців у організації файлів даних досліджень є важливим аспектом в контексті сучасної Відкритої Науки та управління даними. Бібліотечні фахівці повинні володіти відповідними знаннями, навичками та досвідом для створення структурованих та послідовних систем назв файлів та папок, використовуючи стандарти організації даних та програмні засоби управління даними. Бібліотекарі також повинні знати ефективні способи забезпечення доступу до файлів даних досліджень для різних категорій користувачів (стейкхолдерів): як учасників дослідницької групи, так і інших зацікавлених сторін, а такж сприяти забезпеченню захисту даних.

Література

1. Borgman C. L. Scholarship in the digital age: information, infrastructure, and the internet. MIT Press, 2007. 360 p.
2. MIT Libraries Data Management Services, MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY. Worksheet: Naming and Organizing your Files and Folders. Dropbox. URL: https://www.dropbox.com/sh/fgxmt27ziug00kc/AACPjrPIILjw_jiK3we1Xeewa?dl=0&preview=Worksheet_fileOrg.docx (date of access: 13.04.2023).
3. Organising data. Research Data MANTRA. URL: <https://mantra.ed.ac.uk/organisingdata/> (date of access: 13.04.2023).
4. Organize your files | Data management. MIT Libraries. URL: <https://libraries.mit.edu/data-management/store/organize/> (date of access: 13.04.2023).

*Михайлова Тетяна Сергіївна,
аспірантка Київського національного університету
культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Шандренко Ольга Миколаївна,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
м. Київ, Україна*

КОНТРПРОПАГАНДА В ПЛАКАТНОМУ МИСТЕЦТВІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

В умовах російсько-української війни суб'єкти світового інформаційного простору зіштовхнулися з наслідками, чергової, ретельно спланованої та довготривалої пропагандистської кампанії російської федерації проти України.

Різні соціальні групи отримують інформацію в привабливих для них формах та форматах. Єдине, що об'єднує отриману реципієнтами інформацію – це знаково-символічне повідомлення та відповідний загальній конструкції пропаганди меседж.

Плакати, листівки, афіші та інші носії інформації відтворюють графічні представлення та слугують повідомленням в процесі соціальної комунікації, що активно використовується у навмисних спробах керувати суспільною масовою свідомістю. Беззаперечний факт впливу візуальних інтерпретацій знаків, які мають властивість перетворюватися на символічний та іконічний образ для цільових аудиторій, актуалізує питання боротьби з пропагандою за допомогою тих самих методів направлених на обрану цільову аудиторію.

Етимологія слова «пропаганда» означає поширення певної інформації серед простих людей і походить від латинських слів, як «pro» – для та «paganus» – поганство, поганська віра, язичництво. Термін достатньо суперечливий з часів його активного включення в комунікацію протистояння Римо-католицької церкви та протестантської Реформації в Європі початку XVII століття.

З досвіду обох світових війн і холодної війни XX століття Г. Ромерштайн зробив ґрунтовний висновок, що контрпропаганда є захистом, а термін «пропаганда» вже не означає поширення певної точки зору, тобто він (термін) не є нейтральним. Контрпропаганду Ромерштайн визначив, як відповідь на брехливу пропаганду з метою спростування дезінформації та підрив пропагандиста [4, с. 137-180]. В свою чергу французький філософ Ж. Еллюль зазначає, що суттєвою різницею від пропаганди є те, що контрпропаганда існує як реакція і базується на фактологічних даних [3, с. 33-36]. Д. Павлов вважає, що: «...поняття «пропаганда» слугує певним маркером, щоб кваліфікувати повідомлення як інформаційно-дефективні. Тому для позначення різних видів пропагандистських практик нині застосовуються терміни, що не мають таких негативних конотацій як пропаганда» [1, с. 329].

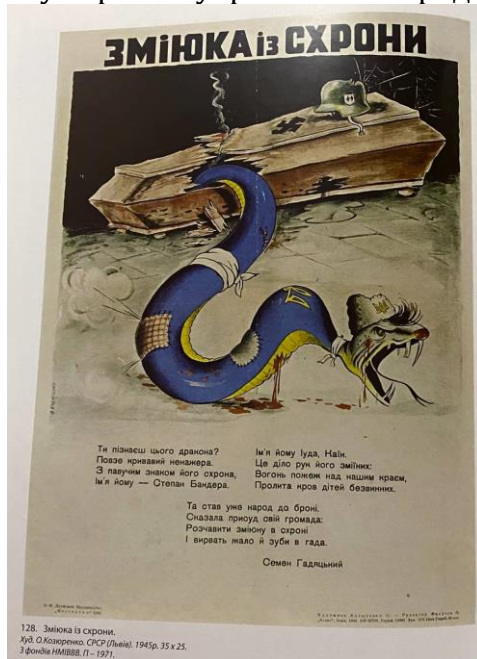
Отже, не можна стверджувати, що відбулася саме реінтерпретація слова пропаганда з досвіду інформаційних кампаній XX та XXI століть. Термін пропаганда є синонімом таких слів, як: брехня, маніпуляція, агресивне нав'ювання. Зараз це поняття міцно закріплене як явище, що має статус інструменту державної політики тоталітарних систем та їх світогляду.

Реальність нових загроз і викликів російської пропаганди проти державної безпеки України в 2023 році повертає нас до переосмислення історичної ретроспективи радянської (російської) пропаганди періоду Другої світової війни проти України. Не відрефлексовані пропагандистські знаково-символічні повідомлення часів радянської окупації України повертаються в сучасний інформаційний простір з ідентичними ідеологемами, які не були в достатній мірі контраргументовані в мистецькій площині за допомогою візуальної мови.

Відсутність відповіді в Україні на дезінформаційні візуальні представлення також націлені на сприйняття пропагандистських наративів західної спільноти, оскільки, так чи інакше ми спостерігаємо поширення в інформаційному просторі проросійських, об'єктивно не вимірних конструктів.

Комплекс створених візуальних образів завжди структурований ідеології певного режиму. Різноманіття стилістичних та композиційних прийомів, колористичних рішень та вибір образу, який необхідно відтворити, є вбудованим в загальну інформаційну концепцію етапу деморалізації населення на території противника.

Наприклад, радянський пропагандистський плакат часів Другої світової війни під назвою «Зміюка із схрони» (1945 р.) художника О. Козюренко [2, с. 104]. Аналіз знаково-символічного повідомлення обраного плаката (публікація в каталозі Українського інституту національної пам'яті) можна починати вже з самої назви першоджерела станом на 2003 рік, де зберігається плакат, а це – Національний музей «великої вітчизняної» війни. Саме таку назву з радянським штампом культу перемоги та симулякру «єдиного соціалістичного народу» який переміг у «Великій Вітчизняній війні», до 16 липня 2015 року, мав Національний музей історії України у Другій світовій війні. Ця експозиція в музеї повинна слугувати як джерело вивчення історії. Питання полягає в тому, якої саме історії – штучно створеної радянськими (російськими) окупантами України, чи історії, фактологічно обґрунтованої дослідниками та яку пережив український народ.

Дана плакатна графіка виконує функцію навіювання, промивання мозку, донесення до населення необхідної тоталітарному режиму ідеологічної пропагандистської інформації, спрямованої не виключно проти УПА, як здається на перший погляд виходячи з формального опису зображення.

Центральний символ плакату визначає головний посил втілений пропагандистами – це погроза, яка звучить приблизно так: «Ми знищимо всіх непокірних, як цю понівечену змію на плакаті». Вірш С. Гадяцького в плакаті транслює цей меседж прямо: «Вирвати жало й зуби в гада» – трансльоване прагнення до знищення відбувається ніби не безпідставно. Для легітимізації злочинів проти людяності створюється образ, який послідовно висвітлюється пропагандою – українці-нацисти або пособники нацистів. Також вбудовується ілюзія, що: «Та став народ уже до броні». В контексті плакату це виглядає, як боротьба народу (не зазначено якого саме) проти нацизму, а нацистами відповідно є непокірні українці.

Завдяки сюжету креолізованого тексту ми можемо визначити, що «Зміюка із схрону» не Степана Бандери та ОУН, а Україна, український народ персоніфікований у вигляді побитої змії, що виповзає з труни з нацистською символікою. Далі все змішано до купи: Степан

Бандера, приписка до нацизму, звинувачення у вбивстві дітей (яких саме не зазначено), понівечена змія синьо-жовтого кольору, яка має на спині український історичний символ княжої Русі – тризуб. Важливо акцентувати увагу на графічному втіленні змії – вона залатана, перемотана, вся в крові, але жива. Вірогідно, що це пряма відсилка до боротьби у національно-визвольних змаганнях 1917-1921 рр. УНР та ЗУНР, тому що у зображеній тварини на голові шапка, форма якої відтворює ту, що носили представники армії УНР, а не УПА.

Відповідна та ґрунтовна реакція на пропаганду в плакатному мистецтві зменшить коло контрверсійних питань, які жертви інформаційного впливу визначають незрозумілими та неоднозначними. Тому що, якщо не має відповіді на пропаганду, це означає згоду з ідеологемами, які активно просуває ворог. За допомогою контрпропаганди вирішуються завдання захисту державної безпеки в інформаційному просторі, своєї історії і практичного досвіду протидії дезінформації.

Література

1. Павлов, Д. Політична пропаганда: до визначення поняття / Дмитро Павлов // Гілея: науковий вісник, 2013. – Вип. 79. – С. 328-331.
2. Світові війни мовою плакату / Український інститут національної пам'яті. – Київ: Архетип, 2009. – 208 с.
3. Ellul, J. Propaganda: The Formation of Men's Attitudes / Jacques Ellul. – New York: Vintage Books, 1973. – 320 с.
4. Romerstein, H. «Counterpropaganda: We Can't Win Without It», in Strategic influence: public diplomacy, counterpropaganda, and political warfare / Herbert Romerstein. – Washington, DC: Institute of World Politics Press, 2009. – 408 с.

УДК 075.2-025.12

Войтович Ірина Ігорівна,
здобувачка ОС «Магістр»
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник:
Пристаї Галина Іванівна,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Івано-Франківськ, Україна

ІНФОТЕЙНМЕНТ У ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ ПРОЄКТІ «БАЙРАКТАР NEWS»

Інфотейнмент народився у 1980-х роках в Сполучених Штатах Америки. Інформаційні програми почали падати у рейтингах і це змусило журналістів змінити формат теленовин (принципи відбору, способи подання інформації), значно зменшилася частка «офіціозу», збільшилось інформації на соціальну та культурну тематику, а репортажі повідомлялися з детальнішими подробицями подій [1].

Зазначимо: інфотейнмент – це інформаційна програма. Вона транслює свої новини аудиторії у максимально цікавій формі. Глядачам ненав'язливо повідомляють новини про політику та інші сфери діяльності.

Доцільно підкреслити, що Україні інфотейнмент появився на початку 2000-х років. З'явилися цікаві та нетрадиційні українські програми, телевізійна техніка вийшла на новий етап якісного розвитку (запровадилися нові методи зйомки та монтажу, подачі інформації).

На вітчизняних телеканалах з'являються різноманітні розважальні програми. Інфотейнмент починають використовувати в розважальних шоу про знаменитостей, де телеглядачам надають інформацію про життя знаменитостей у формі гри. Такого типу зрозумілі та розважальні програми почали значно перевищувати рейтинги традиційних програм, тому редактори новин почали працювати в цьому жанрі. Новини подані в рамках інфотейнменту прості, динамічні та не перевантажують мозок глядача. Новини у жанрі інфотейнмент стали популярні і нормою новизни та веселощів на телебаченні.

Досліджуючи інфотейнмент слід відмітити, що найпопулярніші телеканали в Україні поєднали новини та розваги: «ТСН» на 1 + 1, «Абзац» на Новому каналі, «Вікна» на СТБ, «Подробиці» на Інтері, «Сьогодні» на ТВі, «Факти» на ISTV. Ці програми відомі своєю простотою викладення інформації та її доступністю [2].

Наголосимо: з розвитком інфотейнменту та виходом нових жанрів ведучі стали ключовими фігурами у кадрі: вони грають певні ролі, надають суб'єктивні оцінки подіям, розмовляють з героями та експертами. Інформація відходить на другорядний план, і важливо не те, що сказано, а те, як це сказано. Журналісти формують нові форми інфотейнменту, створюючи ефект присутності. В сюжетах, особливо в контексті російсько-української війни, досить часто можна побачити «героїзацію» журналіста, оскільки він перебуває в центрі подій, проводить розслідування, здійснює опитування свідків і робить відповідні висновки.

Відколи росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україні, на відомій платформі YouTube з'явилося багато нових шоу, епізодів чи колонок, які проливають світло на ситуацію. Це також призвело до появи багатьох каналів, де звичайні люди чи військові стають блогерами, показуючи наслідки ракетних ударів, поранених і вбитих, що, безсумнівно, шокує та підвищує рівень тривоги. Тим часом дії російського диктатора і «другої армії світу» висміюють та принижують [3].

Одним із таких проєктів є «Байрактар News». Новий сезон відомої програми «Чисто NEWS». Проєкт гумористичного характеру, який подає в іронічній формі актуальні новини про політичні та економічні події в Україні.

Слід зазначити, що в даному проєкті ведучі у висміювальній формі повідомляють новини, при цьому використовуючи тематичні короткі відео та картинки для наглядності інформації. Також у відео наявна рубрика «Дескавері», в якій домашні відео із тваринами ведучі застосовують для конкретної новини. Цікавим є подання новин у вигляді розіграної (імпровізованої) ситуації акторами, новини в результаті виглядають смішними та доступні кожному глядачу.

Ведучі Євгеній Кошовий та Олександр Пікалов дають свої жартівливі коментарі до кожної новини, інколи використовуючи нецензурну лексику.

У ході наукової розвідки проведено аналіз програм інформаційно-розважального проєкту «Байрактар News». До прикладу:

1. «Зустріч Сі Цзіньпіна зі своїм рабом» (випуск 137, 30 березня 2023 року). Новина про те, як Сі Цзіньпін приїжджав в Москву. Сюжет супроводжується жартами, смішним тематичним зображенням неоднозначного змісту. Потім ведучі в своєму стилі, почали підбирати версії подій цієї зустрічі відповідно до даного зображення, подекуди вставлені репліки агресора та Лукашенка, щоб ще більше надати іронії ситуації.

2. «Повернення Гітлера в Маріуполь» (випуск 136, 28 березня 2023 року). Новина про те, як «пахан російської федерації путін отримав офіційний статус міжнародного злочинця». Новина супроводжується підібраними відповідно до теми репліками московського доктора вирваними із іншого контексту. Також ведучі повідомляють, що після отримання даного статусу він поїхав в Маріуполь, хотівши цим «показати всьому світу свою впевненість та непохитність». А ще ведучі насміхаються із зовнішнього вигляду путіна та прокоментували, що він показав всім свою «флеш та підстаркуватий профіль». Погляд оцінили: «це один в один вираз хворого на сифіліс Леніна перед самою смертю». Проте висувається гіпотеза, що

це приїхав не сам диктатор, а його двійник, який нібито приїхав на зустріч з жителями міста. Але на світлинах добре видно, що жителями виступають підставні люди, яких вже були на інших інсценюваннях з агресором. До речі, таке відстежується уже не вперше, тому людей неодноразово закликають не вірити цим жалюгідним постановкам.

3. «Панехіда по російській агентурі в Україні» (випуск 104, 07.12.2022 року). Новина про боротьбу проти «російської агентури»: паші мерседеса (лебідя) та олігарха московського патріархату вадима новинського. В сюжеті глядачів знайомлять з даними особами, вмонтовуючи відеоролики та фотографії за їх участі. Також тут розглядається заборона церков московського патріархату. В сюжеті використано відео за участі представників московського патріархату, де добре видно, що їх поведінка далека від зразкової і є неналежною для священослужителя.

4. «Підставні матері на зустрічі з путіним» (випуск 102, 03.12.2022 року). Новина про підставних матерів російських солдатів на зустрічі з путіним. Але як завжди, на цій зустрічі у ролі матерів виступали посадовці, чиновниці, членкині партій. В сюжеті ведучі обговорюють підбір акторів. Звісно ж вдало підібрані відеоролики, які доповнюють цю тему. Також ведучі вдало обговорили фотографії з цієї зустрічі.

5. «На росії знизили ціну за мобілізованого до одного барана» (випуск 84, 12.10.2022 року). Новина про зниження якості мобілізованих російських солдатів. Новина супроводжується тематичним відео. У найбільшій республіці росії тиван влада почала видавати за кожного мобілізованого по живому барану. Для визначення рівноцінності даного обміну ведучі наводять порівняльну характеристику між російським солдатом та бараном і дійшли висновку, що це ідеальна схожість. Потім навели ще декілька прикладів, які були на користь тварини, тому переміг баран.

Варто відмітити, таке подання інформації є цікавим для глядачів, адже інколи так хочеться після важкого дня дізнатися новини і, заодно, посміятися. На даний час у кожного громадянина України важкий період і, саме такий перегляд новин може не лише проінформувати аудиторію про актуальні події в державі, але й підняти настрій.

Отже, треба вміти донести до аудиторії правильну інформацію, яка б не нашкодила глядачам та містила достовірні новини.

Тож підсумовуючи вищенаведене можна відмітити, що такий тележанр, як інфотейнмент активно розвивається та широко застосовується у процесі інформування суспільства. Інформація, яка подається глядачам має бути не тільки доступною кожному, але й актуальною та достовірною.

Проведене дослідження не вичерпує всіх сторін наукового пошуку даної теми. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення зарубіжного досвіду застосування інфотейнменту.

Література

1. Чорна К. В. Використання жанру інфотейнмент в українських теленовинах, пошук нових засобів і прийомів гри та розваги в інформаційних програмах. *Вісник КНУКіМ*. 2015. № 32. С. 148–155.

2. Сурнікова Ю. М. Новини з перцем та бульбашками: інфотейнмент на сучасному українському телебаченні. *Вісник ХДАК*. 2011. № 33.

3. Пуцята І. Шоктейнмент та інфотейнмент як методи подачі інформації на українському телебаченні. *Communications and Communicative Technologies*. 2022. № 22. С. 126–131.

*Данилюк Олег Андрійович,
здобувач ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Матвієнко Оксана Володимирівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна*

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ HR-АНАЛІТИКИ В РОБОТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Людський ресурс має стратегічне значення для прийняття правильного управлінського рішення та ефективного використання людського ресурсу. Спеціаліст в області аналітики відіграє немало важливу роль у стратегічних бізнес-цілях, формулює основні тенденції розвитку, починаючи із пошуку та найму працівника до формування корпоративної культури в організації.

Організація, яка користується HR-аналітикою оптимізує процес набору кадрів, запобігає подальшим проблемам із працівником, швидко допомагає адаптуватися працівникові серед співробітників, формує корпоративну культуру.

До 2017 року «...71% компаній вважали, що HR-аналітика є напрямом із високим пріоритетом (31% з них що це «дуже важливо»), але прогрес впровадження використання HR-спеціаліста був дуже повільним. І хоча широке розповсюдження поки що обмежене, HR-аналітика виросла з невеликої технічної групи спеціалістів до серйозної бізнес-функції, яка повинна задовольняти потреби багатьох зацікавлених сторін компанії» [2, с. 2, 4]. Американські дослідження показують, що кожен інвестований 1 долар в аналітику компанії повертає їй 13 доларів прибутку [1], яскравим прикладом чого є ефективність прийняття управлінського рішення на основі бази даних. Завдяки інвестиціям у HR-аналітику організація забезпечує себе: висококваліфікованими, вмотивованими працівниками, доцільним відбором талантів, ефективним керуванням, розумінням, котрі навички та вміння потрібні організації, для успішного розвитку. Компанія «Делойт» і «Візьє» провила дослідження та виявила, що «70% керівників могли б приймати кращі і швидші рішення, якби мали кращий доступ до даних людей» [1].

Завдяки роботі HR-спеціалістів керівник організації має змогу отримати під своє управління збалансовано організовану та продуктивну команду, а у разі критичної ситуації швидко адаптуватися та прийняти правильне рішення, бути обізнаним про стан організації загалом. До заслуг аналітиків з персоналу можна віднести їх вміння до виявлення причини плинності кадрів, складання статистики основних причин звільнення, формування даних щодо пошуку та найму працівників, рівень заробітної плати, аналіз ситуації на ринку праці, а також в самій організації, створення умов для ефективного управління кадрами, протягом всієї роботи оптимізація процесів управління, навчання та перекваліфікація співробітників, модернізація стратегії тощо.

Одним із завдань будь-якого HR-аналітика є аналіз даних задля створення зв'язку між керівником та підлеглими, співробітниками між собою. У разі відсутності зв'язку або впливу керівника на співробітників або поява внутрішніх конфліктів організації перестає функціонувати, управління людськими ресурсами стає неможливим. HR-спеціаліст забезпечує формування відчуття приналежності, своєї частки в організації, своє місце в ній, повага та виплата заробітної плати не забезпечить високої лояльності працівника в кризовий час. У минулому лише великі організації мали змогу використовувати стратегії

управління людським ресурсом, засновані на HR-аналітиці, але в наш час будь-яка організація розуміє важливість даного відділу та його вплив на успішність організації.

Пандемія COVID-19 призвела до значних соціальних, економічних, політичних змін, що вплинуло й на сферу управління персоналом. Два роки тому більше третини всього населення світу перебувало на карантині. Безліч організацій були змушені знайти нові методи управління, задля забезпечення праці без перерви: знайшли нові способи пошуку та найму працівників, перейшли на дистанційну роботу, внесли зміни до управління персоналом. «Наприкінці квітня 2020 року 1,6 мільярда працівників опинилися перед загрозою втрати засобів для існування» [2].

Для відновлення стану та продуктивності організації до показників, що були перед пандемією, керівництву потрібно було прийняти рішення на основі аналітичних даних що включають в себе: фізичний, психологічний й фінансовий стан, компетентності працівників. Перед спеціалістами служби управління кадрами постала місія взяти на себе відповідальність та допомогти установі та працівникам адаптуватися до реалій того часу. «Через пандемію та віддалений режим роботи тривалість робочого дня збільшилась, що призвело до виснаження й емоційного вигорання працівників. Водночас серед персоналу збільшився рівень стресу через необхідність балансу між професійними та особистими потребами, піклування про дітей та догляду за членами родини. Крім цього, багато працівників зіткнулося з проблемою емоційного вигорання, що перетворило питання забезпечення добробуту співробітників на першочергове завдання для організацій під час розробки плану відновлення їхньої діяльності» [2].

Українській бізнес не став винятком, спеціалісти HR стали запроваджувати все більше нових та сміливих методів управління персоналом, задля повернення попередніх показників працездатності. Пандемія знову показала нам на цифрову нерівність у різних сферах, ті країни котрі мають кращі умови легко адаптувалися до ситуації та знайшли ефективні методи, інші пристосувалися, але в обидва варіанти мають спільну проблему, а саме процес взаємодії людини та технології.

«Група компаній Rost Group спільно з Українською Асоціацією HR-професіоналів «HR PRO Association» у червні 2020 року ініціювала дослідження серед HR-спеціалістів українських підприємств «HR-виклики під час карантину, або Як COVID-19 змінив життя компаній», аби оцінити зміни, які карантин вніс у роботу, та дізнатися, до чого готується український бізнес найближчим часом. Дослідження проводилось, а обробку, аналітику даних та презентацію підсумків реалізували спеціалісти SMART business. У дослідженні прийняли участь більше 100 національних та міжнародних компаній HR-спеціалісти з 15 галузей. Анкетування показало топ 5- ключових викликів, з якими зіткнулися HR-спеціалісти під час карантину: мотивація команд – 9%, скорочення співробітників – 11%, організація віддаленої роботи – 12%, адаптація нового персоналу – 13%, комунікація – 32. Стосовно впровадження додаткового ПЗ для автоматизації процесів, більше половини респондентів (53%) відповіли, що нічого не впроваджували. Лише 16% вказали, що впровадили ПЗ для проведення віддалених нарад, а 6% – чат-бот або платформу для комунікації зі співробітниками. Ще 4% впровадили ПЗ для електронного документообігу. Анкетування керівників організацій показало що 56% із опитуваних планують впроваджувати гнучкий графік роботи, а 36% повернуться до звичного режиму. Більшість (74%) компаній планують залишити 1/5 команди у віддаленому режимі на постійній основі, що призводить до значної зміни умов набору та взаємодії працівника та HR-відділу. Відтак діджиталізація робочих місць та можливість працювати у будь-який час з будь-якої точки світу перестає бути виключенням із загальних правил ринку та трансформується у звичну обставину.

Карантин мав значний вплив на діяльність HR так було проведено оцінку штатного розкладу та виявлено, які функції та посади є ключовими для бізнесу, а які можна та потрібно оптимізувати. Оцінюючи ризики та можливості, HR-спеціалісти все впевненіше дивляться у бік онлайн-оцінки персоналу, електронного документообігу з цифровими

підписами, передачі ряду функцій на аутсорс з погодинною оплатою, та свідомо готуються до переходу багатьох співробітників у постійний remote-режим « [4].

Світова криза призвела до нового погляду на використання технологій в управлінні людського ресурсу. Представники консалтингово-аудиторських компаній зазначають: «Потрібні швидкі і глибокі зміни: відхід від вузького сприйняття викликів щодо людського капіталу і усвідомлення масштабності ролі людини на роботі, переосмислення звичних підходів до роботи з персоналом, пошук і закріплення нових практик, які б враховували потреби працівників, їхні життєві обставини, стан здоров'я, покликання і можливості» [3] сучасні компанії розуміють що потрібно досліджувати взаємовідносини між компанією та людьми, компанією та суспільством. Пандемія показала нам те, що працівники та їх благополуччя є невід'ємною складовою будь-якої компанії. Задля високого рівня працездатності керівник повинен мати такі дані про працівника: фізичний, психологічний й фінансовий стан працівників.

Цього року весь світ, а найбільше Україна пережила та переживає зараз початок повномасштабної війни на теренах Європи. сотні та тисячі людей позбавленні мирного життя, своїх домівок та роботи. Величезна кількість біженців вплинула не лише на ринок нерухомості, але і на ринок праці, почалася кадрова нестабільність незбалансованість ринку праці, навантаженість на HR-спеціалістів зростає.

На ринку праці наявна низка суперечностей викликаних соціально-економічними, військово-політичними чинниками, котрі призводять до масштабних втрат у сфері зайнятості та доходу, незбалансованості ринку праці у різних регіонах України, в наслідок чого змінюється навантаження на фахівців з управління персоналом; зміна форм та методів взаємодії HR- фахівців та роботодавців з потенційними працівниками; необхідність у кваліфікованих HR-аналітиках для подолання виявлених суперечностей.

«Якщо ми говоримо про цілі та місію HR функції сьогодні, то це безумовно підтримка людей та бізнесу. Та 50-60% фахівців цієї галузі зараз займається тим, чим не займалися раніше і це також ускладнює процес. В перші тижні війни, ті організації, які змогли провести внутрішню або зовнішню релокацію – це зробили» [5], але процес внутрішньої та зовнішньої міграції не закінчився. Релокація та вимушена міграція призвели до зміни структури ринку праці, на території, що відчували на собі активні бойові дії, зменшилась кількість робочих місць і зростає конкуренція, але не заробітна плата в деяких місцях навіть зменшилась, з'явився дисбаланс між попитом та пропозицією [6]. З війною активізувалися такі проблеми у соціально-економічній сфері як зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, поширення бідності.

Побудова активних стратегій діяльності організацій у сфері управління людськими ресурсами в умовах динаміки соціально-економічних чинників та реалій військового стану в Україні, потребує чітко організованого комплексного стратегічного аналізу негативних чинників та вироблення заходів з їх впливу на забезпечення підприємств професійними ресурсами.

Література

1. Nucleus Research. Analytics pays back \$13.01 for every dollar spent. 0204 (Boston, MA: Nucleus Research, 2014), 5. URL: <http://nucleusresearch.com/research/single/analytics-pays-back-13-01-for-every-dollar-spent/>. (дата звернення 27.11.2022)
2. Reducing the People Impact Gap: Using Data To Make Better Decisions URL: <https://www.spiceworks.com/hr/hr-analytics/guest-article/using-data-to-make-better-decisions/> (дата звернення 27.11.2022)
3. Повернення до роботи в нових умовах. Зосереджуємо зусилля на покликанні, потенціалі, перспективі та можливостях під час пандемії COVID-19.

URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles/hc-trends-covid-19.html>
(дата звернення 03.12.2022)

4. Результати HR-дослідження українського ринку: як COVID-19 змінив життя компаній.
URL: <https://rostoutsourcing.com/doslidzhennya-rynku-stosovno-hr-problem-ta-yih-rishen-v-umovah-karantynu/> (дата звернення 03.12.2022)

5. Альхімович Олександра: Роль HR функції під час війни. URL: <https://lvbs.com.ua/news/oleksandra-alhimovych-rol-hr-funktsiyi-pid-chas-vijny/> (дата звернення 04.12.2022)

6. Ринок праці в умовах війни: *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf> (дата звернення 04.12.2022).

УДК 07-048.93

Косюк Михайло Васильович,
здобувач ОС «Магістр»
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник:
Пристаї Галина Іванівна,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
м. Івано-Франківськ, Україна

ПРОБЛЕМИ НОРМУВАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ ПІРАТАМИ ТА ПРАВОВЛАСНИКАМИ

Конфлікт є важливим елементом журналістських виступів. Проте не завжди конфлікт, відображений засобами масової інформації, репродукує реальне протиборство. Сучасний український користувач лише привчається до того, що за умовне програмне забезпечення, чи перегляд улюбленого фільму необхідно платити й іноді навіть регулярно. Стріменгові сервіси до нас поступово заходять, а разом з ним поступово з'являється більше ліцензійного контенту в інтернеті, але наші громадяни надто повільно для себе це відкривають. Більшість людей і досі сидять на піратських програмах, слухають музику, дивляться піратські фільми чи серіали, тощо. Крім загальних небезпек у вигляді можливості підхопити віруси, які можуть завдати проблем нашим даним чи пристроям, вони ще порушують авторські права. В деяких громадян за це може чекати відповідальність, навіть кримінальна. Наголосимо: в Україні поки не дійшло до практики покарання звичайних громадян за споживання піратського контенту, але з розповсюджувачами не ліцензійної інтелектуальної власності у нас активно слідкують та намагаються боротися із ними. І методи боротьби є доволі різноманітні, але їх умовно можна поділити на дві групи: дипломатичні та ультимативні.

Зазначимо: до дипломатичних методів відносяться усі спроби де обидві сторони, а саме правовласник і порушники цього права, вступають у діалог для вирішення конфлікту. Хоча пірати в основному користуються нікнеймами, вони мають різні соціальні мережі де викладають свої роботи та спілкуються з аудиторією. Завдяки цьому пірати можуть легко розповсюджувати свій контент, а для правовласників – це прекрасна можливість легко зв'язатися із ними для діалогу. Можна констатувати, як тільки контакт між сторонами встановлений, одразу висувається доволі проста вимога із проханням видалити контент, що порушує їх права. Залежно від того наскільки сторони схильні до співпраці вони й можуть зробити, або в ході діалогу піти на зустріч. та навіть деяку співпрацю, або перейти до ультимативних методів.

Доцільно підкреслити, співпраця піратів може виражатися у тому, що пірати можуть не тільки видалити переклад, але й повідомити про початок виходу ліцензії того, що вони

колись опублікували чи допомогти видалити піратський контент із тих платформ, де вони публікувалися. Це дозволяє не тільки видалити контент, що порушує авторські права, але й можливість прорекламуватися серед тієї аудиторії, яка точно зацікавиться. Звичайно це в ідеалі при найсприятливіших умовах та розумінні обох сторін, їх порядності. Через приватну природу таких розмов та їх, єдиним публічним свідченням цього може бути видалення контенту, що порушує права та можливо оголошення про це публічно, а й публічно в соціальних мережах оголосити про це. Крім цього деякі сайти, що є агрегаторами подібного контенту, на подоби manga.in.ua, можуть видалити усі не ліцензовані переклади, а на сторінці перекладу розмістити інформацію про те, що він ліцензований та ким саме. Це приклад порядності піратів. Зазвичай усе обмежується просто видаленням піратського контенту без зайвого шуму.

Вище згадані дипломатичні кроки, не завжди можливі. На це можуть бути різноманітні причини. Наприклад пірати не можуть проігнорувати прохання або правовласникам може бути байдуже. У випадку, коли нема можливості вирішити проблеми мирним шляхом, в дію вступають більш радикальні способи вирішення проблем із не ліцензійним контентом.

Під ультимативними методами, ми маємо на увазі радикальні односторонні дії зі сторони правовласників, які передбачають залучення правоохоронних органів, повне блокування усіх ресурсів порушників авторських прав, судові позови та інші радикальні односторонні дії з боку сторони правовласників. Такі методи використовують проти особисто злісних представників піратства, які відкрито монетизовують контент.

Підкреслимо: на відміну від мирних дипломатичних методів розв'язання конфлікту, прикладів радикальних заходів у нас значно більше і вони часто потрапляють у новини. Прикладом подібного є арешт та кримінальне переслідування власника онлайн кінотеатра HD VideoBox. Власник прямо брав гроші за преміум підписку при тому, що на його онлайн сервісі не було жодного ліцензованого матеріалу. За даним фактом відкрито кримінальне провадження за ч. 3 ст. 176 (Порушення авторського права і суміжних прав) Кримінального кодексу України. Бувають й інші методи боротьби із порушниками авторського права. Наприклад за судовим позовом правовласники можуть вимагати від влади заблокувати усі соціальні мережі піратів. Ці рішення глобальні та націлені на максимальне знищення нелегального контенту за найкоротший.

Історія пірацтва в Україні довга і має багато прецедентів. Наприклад доля сайту ex.ua. EX.ua – у минулому найбільший український файлообмінник, заснований влітку 2009 року. Усі сервери розташовані на території України. Сервіс дозволяє завантажувати файли до 50 ГБ. За даними Alexa.com, станом на листопад 2016 року EX.ua займав 11 місце серед найвідвідуваніших сайтів в Україні. 16 листопада 2016 року сайт оприлюднив заяву про припинення роботи ресурсу, рішення про яке було прийняте під тиском урядового рішення, зініційованого, зокрема лобістом «Microsoft Україна». Було декілька спроб закрити сайт, що в результаті призвело до того, що домен виставили на продаж. Громадськість критикувала агресивне закриття сайту та антипірацьке законодавство. Аргументували вони це тим, що сайт був найкориснішим сервісом і хотіли його зберегти. Найбільше звинувачень посипалися на «Microsoft Україна». З точки зору захисників сайту подібне закриття тільки сприяло пірацтву в Україні. Пізніше було створено сервіс збереження та передачі файлів fex.net, в якому відсутній пошук файлів і отримання файлів можливо лише при введенні ключа. При цьому будь-хто може видалити файл до якого має ключ. Часто використовується для того, щоб пересилати матеріали без втрати якості, як це стається, якщо пересилати просто через месенджери.

Тож вище наведене свого роду є прецедентом легалізації колишніх піратів, що може бути у майбутньому корисним, оскільки піратство у нас продовжує процвітати. І вже на часі вирішувати цю проблему. Можливість для піратів перейти у легальне поле допомогло би усім. Тому доцільно включати вивчення основ конфліктології у програми вишів та тренінги для працівників медіа.

Література

1. В Україні заарештовано творця мегапопулярного піратського онлайн-кінотеатру. URL: <https://glavcom.ua/country/criminal/v-ukrajini-zaareshtovano-tvorcu-megapopulyarnogo-v-rosiji-piratskogo-onlayn-kinoteatru-779070.html> (дата звернення: 01.04.2023).

2. Кожен з нас – пірат? Заступник міністра економіки Дмитро Романович пояснює, чому подорожчають гаджети. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/kozhen-z-nas-pirat-zastupnik-ministra-ekonomiki-dmitro-romanovich-poyasnyuje-chomu-v-ukrajini-podorozhchayut-adzheti-692718.html> (дата звернення: 01.04.2023).

3. Кіберполіція заблокувала роботу незаконного онлайн-кінотеатру з багатомільйонною аудиторією. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-zablokuvala-robotu-nezakonnogo-onlajn-kinoteatru-z-bagatomiljonnoyu-audytoriyeyu-1987/> (дата звернення: 01.04.2023).

4. Кримінальний кодекс України Стаття 176. Порушення авторського права і суміжних прав. URL: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-176.htm (дата звернення: 01.04.2023).

5. Популярний файлообмінник Ex.ua прийняв рішення про припинення своєї роботи. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/populjarnij-fajloobminnik-ex-ua-prijnjav-rishennja-pro-privinennja-roboti-275327.html> (дата звернення: 01.04.2023).

6. Файлообмінник Ex.ua відновив роботу на новому домені. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/fajloobminnik-ex-ua-vidnoviv-robotu-na-novomu-domeni-404845.html> (дата звернення: 01.04.2023).

УДК 021:352:341.31

*Мокляк Діана Олегівна,
здобувачка ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Прокопенко Людмила Іванівна,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна*

ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року стало великим випробуванням для бібліотечних установ та органів місцевого самоврядування. Введення воєнного стану, значно погіршило життя мирних громадян, постала загроза для нормального функціонування багатьох сфер, в тому числі і культурної. Незважаючи на складні умови воєнного часу, бібліотеки та органи місцевого самоврядування продовжили плідно співпрацювати, задля забезпечення доступу до книжкового фонду та інформаційних ресурсів. Сьогодні така співпраця є надзвичайно важливою для збереження культурної спадщини та розвитку громадян.

У період війни роль бібліотек набула нового значення, видозмінивши формат своєї діяльності. Бібліотеки не лише підтримують інформаційний, культурний та освітній фронт, а й стають місцем підтримки для внутрішньо-переміщених осіб, які найбільше постраждали від ведення воєнних дій. Саме у бібліотечних установах можна отримати необхідну

інформацію про діяльність державних установ, волонтерських центрів, служб допомоги населенню тощо.

У бібліотеках країни, за рішенням місцевих органів влади, було утворено гуманітарні штаби, хаби волонтерської допомоги, консультаційні центри, де можна отримати речі першої необхідності, консультації, психологічно-адаптаційну допомогу внутрішньо переміщеним особам та постраждалим від бойових дій. Зокрема, зазначимо діяльність Полтавської обласної наукової універсальної бібліотеки ім. І. Котляревського [1], Волинської обласної бібліотеки для юнацтва [2], Центральної бібліотеки Красилівської міської ради Хмельницької області [4], Львівської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Романа Іваничука [5], Центральної міської бібліотеки м. Горішні Плавні Полтавської області [3], бібліотек Бершадської територіальної громади Вінницької області [6] та багатьох інших, які активно допомагають населенню у важких умовах сьогодення.

Функціонал бібліотек за період ведення військових дій був значно розширений. Так, бібліотечні установи стали слугувати коворкінг центрами – місцем, де кожен має можливість навчатись та працювати. Таким прикладом є Центральна міська бібліотека ім. В. Чорновола м. Дрогобич Львівської області. Саме тут було відкрито мультимедійний коворкінг, який було створено у рамках проекту «Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб в обраних партнерських громадах Дніпропетровської та Львівської областей», що виконується Асоціацією органів місцевого самоврядування «Асоціація учасницького розвитку громад» в межах проекту «Програма ЄС Міцні Регіони – Спеціальна програма підтримки України». Центр забезпечений усім необхідним для комфортного функціонування, а саме: комп'ютерами, навушниками, вайтборд із набором маркерів [7].

Важливим аспектом у роботі бібліотек є надання психологічної підтримки, адже на сьогоднішній день багато українців зіткнулись із потужним стресом та потребою адаптації в нових місцях. Задля цього бібліотечні установи почали шукати нових партнерств серед громадських та благодійних організацій, розробили у своїх приміщеннях пункти психологічної підтримки, де почали проводити різноманітні практики: тренінги, арттерапії, майстер-класи, онлайн-заняття, семінари тощо [8].

В свою чергу, органи місцевого самоврядування відповідають за забезпечення надійного захисту населення. В умовах війни, важливо налагодити ефективну взаємодію із громадянами, вчасно та якісно розповсюджувати інформацію щодо заходів безпеки. Для цього, місцева влада залучає бібліотеки, як важливого партнера у роботі з населенням. Бібліотеки допомагають органам місцевого самоврядування з розповсюдженням інформації про правила поведінки в умовах дії воєнного стану, шляхом розміщення інформації на власних вебсайтах, сторінках у соціальних мережах, інформаційних стендах, поширення інформаційних листівок, брошур. Водночас, важливими є тренінги із медіаграмотності та кібербезпеки.

Органи місцевого самоврядування, зі свого боку, надають бібліотекам підтримку у забезпеченні доступу до необхідних ресурсів та інформації. Так, місцева влада може виділити бібліотекам додаткові кошти на придбання книг, які стосуються безпосередньо воєнної тематики та суміжних галузей. Також, органи місцевого самоврядування фінансово підтримують бібліотеки у проведенні лекцій, семінарів, конференцій на різні актуальні теми.

Необхідно зазначити, що до 24 лютого 2022 року, публічна інформація, яка надавалась органами державної влади та органами місцевого самоврядування знаходилась у вільному доступу, завдяки дії Закону України «Про доступ до публічної інформації». Однак, в умовах воєнного стану, доступ до публічної інформації був дещо обмежений, задля збереження національної безпеки та територіальної цілісності України. З цією метою, було введено в дію Постанову КМУ від 12.03.2022 року №263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану», в якій зазначено, що органи місцевої влади мають зупиняти або ж обмежувати діяльність інформаційних, інформаційно-комунікаційних

та електронних комунікаційних систем, що безпосередньо призводить до обмеженого доступу до інформації [9].

Таким чином, органи місцевого самоврядування та бібліотечні установи, об'єднуються та продовжують активно взаємодіяти, для того щоб: здійснювати захист інформаційного простору України; вести просвітницьку діяльність; надавати психологічну підтримку українцям; створювати та підтримувати волонтерські проекти; проводити благодійну діяльність. У реаліях сьогодення взаємодія між бібліотеками та органами місцевого самоврядування залишається вкрай важливою. Адже, така співпраця не лише, забезпечує широкий доступ до необхідної інформації та ресурсів, а також значно підвищує рівень свідомості громадян щодо суспільних процесів та розвитку громади в цілому.

Література

1. Полтавська обласна наукова універсальна бібліотека ім. І. Котляревського. URL: <https://library-pl-ua.business.site/> (дата звернення 09.04.2023 р.).
2. Волинської обласної бібліотеки для юнацтва. URL: <http://vollibr.org.ua/> (дата звернення 09.04.2023 р.).
3. Центральна бібліотека Красилівської міської ради. URL: <https://www.facebook.com/krasulivbiblioteka> (дата звернення 09.04.2023 р.).
4. Центральна міська бібліотека м. Горішні Плавні Полтавської області. URL: <https://www.facebook.com/central.library/> (дата звернення 09.04.2023 р.).
5. Львівська обласна бібліотека для юнацтва ім. Романа Іваничука. URL: <http://bibliotekanarynku.com/> (дата звернення 09.04.2023 р.).
6. Волонтерські будні бібліотекарів. Бершадська міська рада. URL: <https://radabershad.gov.ua/news/culture/3898-volonterski-budni-bibliotekariv.html>
7. Безкоштовний коворкінг у бібліотеці: в книгозбірні імені В. Чорновола створили сучасний мультимедійний коворкінг центр. Дрогобицька міська рада. URL: <http://surl.li/gbrhh> (дата звернення 09.04.2023 р.).
8. Як українські бібліотеки допомагають переселенцям. URL: <https://goo.su/XDV51J> (дата звернення 10.04.2023 р.).
9. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: постанова Каб. Міністрів України від 12.03.2022 р. № 263 : станом на 1 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-п#Text> (дата звернення: 10.04.2023).

УДК 32.019.51:316.77:351.862.4

Наумець Володимир Сергійович,
здобувач ОС «Магістр»
ПВНЗ «Київський університет культури»,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Свердлик Зоряна Михайлівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ

Інформаційні технології є невід'ємною частиною життя сучасного суспільства. Однак, на жаль, з їх допомогою можна проводити не лише корисні дії, але й шкодити іншим людям і

націям. Особливо небезпечними є інформаційно-психологічні операції (ІПО), які використовуються з метою впливу на масову свідомість населення. Ці операції можуть бути направлені на спотворення фактів, формування негативного ставлення до окремих людей або груп населення, а також на збурювання громадської думки та зниження довіри до державних інституцій.

Дослідження соціокомунікаційних інструментів інформаційної протидії інформаційно-психологічним операціям має велику актуальність в сучасних умовах, особливо з урахуванням російської агресії.

У зв'язку з інформаційною війною та маніпуляціями, що використовуються в політичних конфліктах, соціокомунікаційні інструменти стають ключовими у протидії дезінформації та інформаційним впливам на суспільство. Важливо розуміти, які саме інструменти можуть бути використані для запобігання негативному впливу на громадську думку, зокрема в умовах російської агресії.

Дослідження соціокомунікаційних інструментів може допомогти виявити та розібратися з технологіями використання соціальних мереж, медіа та інших інформаційних ресурсів для поширення дезінформації та маніпуляцій, а також навчитися використовувати інструменти протидії таким діям.

Одним із основних напрямків такої інформаційної протидії ІПО є інформаційна грамотність населення. Важливо, щоб люди мали можливість розрізняти правдиву інформацію від фейкової, розуміти, що вірувати, а що ні, та вміли використовувати засоби перевірки інформації. Для досягнення цього, в українських школах та університетах проводяться курси із медіаграмотності, в яких студенти навчаються критично ставитися до інформації та перевіряти її на достовірність.

Ще одним важливим аспектом інформаційної протидії ІПО є розвиток медійної компетентності у різних груп населення. Зокрема, держава може допомогти в цьому, забезпечуючи доступ до якісної та об'єктивної інформації, зокрема, через державні ЗМІ. Також важливим є підвищення рівня критичного мислення та здатності до аналізу інформації серед широкої громадськості. Це можна зробити шляхом проведення медійної грамотності, навчання дітей та молоді критичному мисленню та розумінню медіа, а також за допомогою проведення відкритих дискусій та дебатів на суспільно важливі теми.

Важливо використовувати інформаційно-технічні засоби для виявлення та аналізу ІПО. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть допомогти виявити та класифікувати недостовірну інформацію та фейки.

Також важливо пам'ятати про необхідність співпраці з міжнародними партнерами у цій сфері. ІПО є глобальною проблемою, тому для її протидії необхідна міжнародна координація зусиль. Наприклад, можна створити міжнародні робочі групи з питань ІПО та обмінюватися досвідом та інформацією про найбільш ефективні методи боротьби з цією проблемою.

Окрім того, інформаційну протидію ІПО можна здійснювати за допомогою активної роботи в соціальних мережах та віртуальному просторі. Важливо забезпечити високу якість інформації, що розміщується в мережі, та вчасно виявляти та реагувати на поширення дезінформації та фейкових новин. Для цього можна використовувати спеціальні інструменти виявлення та аналізу фейкових новин та маніпуляційної інформації.

Нарешті, успішна інформаційна протидія ІПО можлива за умови співпраці державних органів, наукових установ, громадських організацій, ЗМІ та інших зацікавлених сторін. Важливо створити взаємовигідну платформу для співпраці та координації дій у сфері інформаційної протидії ІПО, щоб забезпечити ефективну боротьбу з дезінформацією та маніпулятивною інформацією.

*Пристаї Віталій Володимирович,
здобувач ОС «Магістр»
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Науковий керівник:
Марчук Ганна Іванівна,
*кандидатка філологічних наук,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ВИДАВНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

Цивілізаційні виклики зумовлені наступом інформаційної культури, яка звужує простір друку і роль книги тому, що нові комунікаційні технології увірвалися в життя суспільства та практично існування видавництва. Видавництво і продукт вже не ті, що були раніше. Адже, вони постали перед сучасними випробуваннями, що переживає весь видавничий світ. У природі такі випробування комбінуються: компоненти загально-цивілізаційних трансформацій і національних проблем. У зв'язку із потребами суспільства з'являються сформовані стратегічні маркетингові цілі, завдяки яким видавництво досягає успіху. Традиційна виробнича сфера так би мовити трансформується у новітню, тим самим створюючи нові умови для отримання необхідної інформації. Наприклад, книжку можна знайти в електронному вигляді і без проблем завантажити її на комунікаційну платформу. У сучасному інформаційному суспільстві цифровізація відіграє вагомий роль, яка допомагає суспільству бути обізнаним у різних сферах діяльності. Завдяки новим технологіям обміну великими даними створюються нові моделі ведення бізнесу, а застарілі – зникають. На цифровому видавничому полі працює багато традиційних суб'єктів видавничої справи: редакція друкованих газет і журналів, традиційні видавництва, друкарні, книгарні тощо.

Варто наголосити, що друкарня «Місто НВ» – вважається лідером поліграфічного виробництва ринку збуту Івано-Франківщини. Також займається виготовленням поліграфічної продукції: книги, буклети, журнали, візитівки, листівки, плакати, календарі, наліпки тощо. Заснована друкарня в 1999 році Онуфрієм Романом Михайловичем. Роль цифровізації полягає у цифрових технологіях та обміну інформації між суспільством. Видавництво «Місто НВ» здійснює комунікаційні процеси та надає можливість суспільству знайти необхідну книгу в електронному варіанті. З одного боку, це прекрасна можливість, а з іншого – не найкращий маркетинговий хід. Планування стратегії видавництва обов'язкова тому, що лише так можна дослідити сильні та слабкі сторони як власного видавництва, так і конкурентів на ринку. Аналізуючи маркетинговий хід варто продумати всі деталі, щоб це видавництво здійснювало ефективну економічну політику. Тож однією із таких видавництв являється на Прикарпатті друкарня «Місто НВ». Вона працює з різними комунікаційними процесами, зокрема формування власноруч книги, створення зовнішнього середовища та їх зшивання. Також у друкарні закуплено багато поліграфічного обладнання, які друкують як книжки, так і газети на всі територіальні громади Івано-Франківщини. Видавництво пишається своєю друкарською машиною, яка являється «серцем друкарні», окрім цього: цифрова, різальна, фальцювальна та рулонна машини тощо. Наголосимо: маркетинговою зброєю для видавництва являється: план; візитівки; сайт; спілкування з клієнтами; участь у виставках, зокрема у знаному Львівському Форумі видавців, де воно отримувало численні винагороди та місця. Так, у 2018 році видавництво «Місто НВ» отримало винагороду в номінаціях: «Критика», «Документально – публіцистична література», «Історико-пригодницька література», «Спадщина», «Антологічне видання».

Доцільно підкреслити, що Івано-Франківська друкарня «Місто НВ» видало креативний набір поштів «Творчі кілометри». Розпочинається процес із малювання картин, потім їх продають на аукціонах, а отримані кошти використовують для реабілітації вояків. Видавництво виконує як комунікаційну роль, так і благодійну, водночас за допомогою маркетингових інструментів. Наголосимо: спеціалізується тільки на українській мові. Важливим інструментом видавництва вважаються клієнти. Вони виконують комунікаційну та інформаційну функцію, тобто взаємодіють з комерційними та державними підприємствами. У такому випадку клієнт бачить, що сучасні технології роблять процеси значно швидше і простіше. Не зважаючи на маркетинговий план та використання сучасного обладнання – видавництво ще не дуже потужно розвивається у напрямку цифровізації, але використовує цифрові технології. Під цифровою трансформацією вважається прогресивні технології, які допомагають вийти на новий рівень. Для цього потрібно, наприклад, Big Data (великі дані) або Artificial Intelligence (AI, штучний інтелект). Вони спрямовані на обробку інформації під конкретних клієнтів, щоб задовольнити їхні потреби. Також у цифровізації суспільства часто видавництва використовують особистих ботів, які допомагають у знаходженні потрібної інформації. Як відомо, інформація – це ключовий ресурс у сучасному світі. Друкарня «Місто НВ» використовує цифрові технології, але спостерігається процес стандартизації, тобто вона знаходиться поки не на передовому місці. Основні цілі, які використовує друкарня в умовах цифровізації є: прискорення економічного зростання та залучення нових інвестицій; реалізація людського ресурсу та розвиток цифрових індустрій; збільшення попиту та формування потреб суспільства; якісний та швидкий друк за допомогою нової цифрової машини. Отже, щоб бути обізнаним у всіх сферах діяльності маркетингу на ринку збуту потрібно використовувати цифрові технології, які допомагають в цьому напрямку. На даний момент видавництво «Місто НВ» використовує різноманітні інформаційні та цифрові технології, але, щоб не відставати від конкурентів вона повинна більше працювати в даному стратегічному напрямку. Адже, при дослідженні видавництва поки що не входить навіть у топ 50 найбільш розвинених видавництв України. Спостерігається також процес переходу від закритого типу до відкритого.

Зазначимо: достатньо знане видавництво «Лілея НВ» засноване в Івано-Франківську в 1995 році при Українській скаутській організації «Пласт». Історія заснування отримала початок із простої ідеї хлопців, які навчалися у вузі і після його закінчення вирішили об'єднатися у фінансове товариство. Мета створення: втілювати неординарні ідеї. «Лілея НВ» видає пластову літературу, а також спеціалізується на сучасній українській літературі, зокрема художній. У видавництві випускають краєзнавчі та історичні серії книжок. При видавництві діє книгарня, яка видану продукцію продає та розповсюджує серед інституцій культури краю. Серед постійних авторів видавництва знані письменники, історики, краєзнавці, лідери громадських організацій, художники, архітектори: Юрій Андрухович, Тарас Прохасько, Олег Лишега, Юрій Покальчук, Юрко Іздик, Ігор Римарчук, Олександр Сич та інші. Видаються книги й молодих авторів – початківців, які ще не отримали популярність. Кожного року видавництва подають заявку на участь у популярному форумі «Форум видавців», де отримують відповідні місця та винагороди. «Лілея НВ» одна із таких претендентів, тому неодноразово отримувала призи в різних номінаціях. Одні з них: 1997 р. – за роман Андруховича «Перверзія», 1998 р. – за «Малу українську енциклопедію актуальної літератури. Плероман», 1999 р. – за альманах про сучасне візуальне мистецтво і культуру «Кунець кінцем», 2003 р. – три перших місця за книги: «Мислителі німецького Романтизму», збірку поезій Олега Лишеги «Снігові і вогню» і серію інтерв'ю «Інший формат», а друге місце – за альбом «Наш Станіславів». У 2003 році видавництво посіло місце в рейтингу видавництв України. У 2018 році видавництво «Лілея НВ» отримало 3 місце за переклад з польської мови «На високій полонині» Тараса Прохаська. «Лілея» – це скаутський знак всього світу, а засновники взяли назву від тернопільського видавництва, оскільки у них досвіду ще не було. Згодом видавництво зазнало редбрендингу і отримало назву «Лілея НВ», що й

означало «Нічні волоцюги». За останні роки видавництво «Лілея НВ» втрачало свою позицію і йому нелегко конкурувати з іншими видавництвами, насамперед України, оскільки економічне становище не відповідає вимогам ринку збуту. Для досягнення своєї мети потрібно видавати значно більше книг та знаходити нові шляхи просування продукції, а також налагоджувати комунікаційні зв'язки з авторами. Варто відмітити, що важливим є ринкове середовище – результат й умови взаємодії великої кількості суб'єктів ринку, що визначає відповідний рівень економічного суперництва і можливість впливу на інші чинники. Важливий внесок у діяльність видавництва зробили відомі українські письменники, зокрема Івано-Франківського регіону, які постійно об'єднуються. Також «Лілея НВ» видає цінну збірку «Мое місто», яка станом на 2021 рік вийшла у сорока трьох книгах. Видавництво на той час співпрацювало із Зеновієм Жебрецьким, який допоміг втілити ідею краєзнавчого спрямування.

Насамперед, щоб досягти конкурентних переваг для видавництва важливим є впровадження новітніх технологій, а також вдосконалення та збільшення вже наявних ресурсів. У період діяльності «Лілея НВ» перейшла від друку художньої літератури до краєзнавчої, але згодом знову видає художні книжки, тим самим створюючи нові цікаві проекти. Процес роботи складається із систематичних процесів, зокрема замовлення, обробка, узгодження деталей, оформлення та відправлення (якщо споживач знаходиться за межами міста). Видавці використовують так званий «традиційний трикутник», тобто швидко, якісно та дешево, але натомість зіштовхнулися із проблемами. Одні з них: видатки на відправлення книжок до книгарні та читача, який називається «ефект масштабу»; менеджерське навантаження, тобто організація та контроль роботи відділу продажів, а також втрата часу; необхідність ефективно й комплексно обслуговувати всі канали збуту.

Підсумовуючи вищесказане слід відмітити, що виникає багато проблем упродовж діяльності видавництва, але важливо досягати, розвивати підприємство та складати конкуренцію на ринку збуту. Специфіка поширення продукції полягає у правильному визначенні споживчої аудиторії, адже, інтелектуальний продукт завжди більш необхідний. Проведене дослідження не вичерпує повністю проблеми маркетингової діяльності видавництва. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення зарубіжного досвіду, який базується на визначенні можливостей соціальних мереж для поширення нової інформації видавництва. Також дослідження стратегій, формування команди та пріоритети зарубіжного ринку, який відрізняється від українського.

Література

1. Женченко М. І. Цифрові трансформації видавничої галузі : монографія // за наук. ред. В. Різуна. 2-ге вид., виправл. Київ : Жнець, 2018. 436 с.
2. Теремко В. І. Видавництво – XXI. Виклики і стратегії : монографія. Київ : Академвидав, 2012. 328 с. (Серія «Монограф»).
3. Тимошик М. С. Видвничий бізнес: погляд журналіста, видавця, вченого. Київ : Наша культура і наука, 2005. 340 с.
4. Янатъев Б. Що думають спікери, стартапи та іноземні інвестори про технологічні тусовки України. *INSPIRED*. URL: <https://inspired.com.ua/ideas/shho-dumayut-spikerystartaputa-inozemni-investory-pro-tehnologichnu-tusovku-ukrayiny/>

Хміль Олексій Олексійович,
здобувач ОС «Магістр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Прокопенко Людмила Іванівна,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ЮНАЦТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Поява соціальних медіа справила революційний вплив на процеси комунікації загалом. За масштабами впливу цей феномен цілком можна порівняти з винаходом телеграфу на попередньому етапі розвитку суспільства. Соціальні медіа є центрами діалогу користувачів та сприяють налагодженню контактів між людьми, допомагають оперативно вирішувати питання, долати географічну ізоляцію. Тож, бібліотеки не можуть ігнорувати факт появи соціальних медіа [1]. Адже, наявність хоча б одної-двох соціальних мереж не тільки дають приріст аудиторії, а й стають одним з основних майданчиків для комунікації із читачами.

Потребуючи якісної реклами своєї діяльності, сучасні бібліотеки повинні адаптуватись до викликів часу та застосовувати новітні засоби організації рекламно-інформаційної діяльності, враховуючи особливості цільової аудиторії, що підвищує актуальність питання в умовах сьогодення.

Дослідження щодо популяризації бібліотек в соціальних медіа щоразу підтверджують, що бібліотеки, які активно ведуть діяльність у соціальних мережах, можуть підвищити обізнаність про свої послуги та ресурси, по-новому взаємодіяти з відвідувачами. Це також гарний показник того, що соціальні медіа можна використовувати для орієнтації на конкретну аудиторію, наприклад, студентів або певні спільноти, а також для просування конкретних послуг або огляд подій.

Дослідження привабливості бібліотек у сучасному суспільстві, їх комунікації з читачами, реклама та популяризація бібліотеки у соціальних мережах висвітлені у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців та практиків. Так, серед українських дослідників зазначимо праці Барабаш М. О., Жалко Т. Й., Ляшук Н. В., Кулик Є. В., Мина Ж. В., Таланчук О. В., які розкривають підходи щодо популяризації бібліотек у соціальних мережах.

Зокрема, діяльності бібліотек для юнацтва у віртуальному просторі присвячені роботи Барабаш М., Вовк Н. С., Жаворонко С. В., Кулик Є. В., Кравчук О., Поліщук Т.

Так, Барабаш М. О. зазначає використання соціальних мереж бібліотеками як засіб просування своїх послуг. Автор досліджує, як саме бібліотеки можуть використовувати соціальні медіа, щоб охопити молодшу аудиторію та залучити її своїми пропозиціями, такими як книги, майстер-класи та інші культурні заходи. Увага приділена аналізу та оцінці просування реклами в конкретних соціальних медіа. Дослідниця висвітлює, як соціальні мережі можуть створювати позитивний вплив на аудиторію та як бібліотека може використовувати цю можливість для виховання позитивного ставлення до читання, культурної діяльності серед молоді та забезпечення їх засобами доступу до інформації, розваг та знань [2].

Мина Ж. В. обґрунтовує, яким чином соціальні мережі можуть бути використані для підтримки студентів і молодих людей у навчанні та подальшій кар'єрі. Автор зазначає актуальність методу популяризації знань засобами соціальних медіа, де інформацію можливо використовувати багатofункціонально [4].

Доведено, що соціальні мережі, є надійним інструментом для комунікації між університетами, коледжами та учнями, до того ж є місцем для об'єднання з метою спільної роботи та діяльності. Значна частина бібліотек має та веде власні тематичні сторінки/блоги у соціальних мережах для збільшення власної аудиторії, професійного розвитку та поширення літератури. Вони сприяють встановленню неформальної комунікації з аудиторією, колегами, партнерами, оперативно інформують про бібліотечні заходи тощо. Як зазначає Кулик Є. В., формування віртуального середовища є пріоритетним у діяльності бібліотек для юнацтва щодо задоволення інформаційних потреб молоді [3].

Таланчук О. Б. аналізує діяльність бібліотеки як ресурсу для розвитку інтелектуальних та культурних здібностей людей, забезпечуючи їх доступ до інформації та навчання [5]. Поліщук Т., Кравчук О. наводять позитивні приклади роботи бібліотек для дітей та юнацтва у напрямку реалізації нових медіа інструментів та акцентують увагу на тому, що використання медіа-технологій можуть значно підвищити інтерес читачів до книг та розвивати їх медіа-грамотність [6].

Зокрема, для ефективного використання соціальних мереж та розвитку власного сайту платформа, на якій розміщується контент, повинна бути простою в навігації і зрозумілою для користувачів. Зрозумілий і глибинний зміст зацікавлює і змушує затриматись на сторінці бібліотеки. Стабільність наповнення сторінки не менш важливий фактор, який створює позитивне враження на аудиторію і постійно підтримує їх інтерес [7].

Отже, зважаючи на виклики сьогодення, бібліотека для юнацтва постає перед суспільством не як заклад із великим книжковим фондом, а як місце для обміну інформацією, спілкування та взаємодопомоги. Соціальні медіа активно сприяють розвитку бібліотеки, залучаючи молоду аудиторію до себе. Проте, для ефективної популяризації бібліотек на платформах в соціальних мережах потрібно використовувати правильні стратегії, уникати помилок, виявляти та вирішувати проблеми, складнощі, які постають на шляху діяльності в соціальних мережах.

Література

1. Віртуальний бібліотечний простір : методичні рекомендації: до Всеукраїнського дня бібліотек / уклад. Л. О. Соколовська; Київська обласна бібліотека для юнацтва. Київ, 2018. 26 с. URL: <http://surl.li/hjzjh> (дата звернення 12.04.2023).
2. Барабаш М. О. Використання соціальних мереж обласними бібліотеками для юнацтва. URL: https://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/mtr_06102016.pdf (дата звернення 12.04.2023).
3. Кулик Є. Формування віртуального бібліотечного простору для бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Міжнародна наукова конференція «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору»*. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/281> (дата звернення 12.04.2023).
4. Мина Ж. В. Соціальні мережі як засіб інформаційної підтримки учнівської та студентської молоді у навчально-виховному процесі та професійному виборі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71) № 1 Ч. 3 2021. С. 278-282 URL: http://www.philol.vernadskyyournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_3/47.pdf (дата звернення 13.04.2023).
5. Таланчук О. Б. Роль електронних бібліотек у формуванні інформаційно-освітнього простору університету. URL: <http://surl.li/hjzki> (дата звернення 13.04.2023).
6. Поліщук, Т., Кравчук О. Упровадження медіа-практик у роботу бібліотек для дітей та юнацтва. *Образ*. 2020. №1(33). С. 42-50. URL: <http://surl.li/hjzqk> (дата звернення 13.04.2023)
7. Жалко Т. Й., Ляшук Н. В. Віртуальний бібліотечний простір як середовище соціокультурної комунікації (на прикладі бібліотек м. Луцька). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 2. С. 14-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2019_2_4 (дата звернення 13.04.2023).

Бурба Яна Сергіївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Прокопенко Людмила Іванівна,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ МЕДІА МАРКЕТИНГ В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

Застосування інструментів соціального медіа маркетингу в бібліотеках є одним із найперспективніших напрямків для розвитку та позиціонування їх іміджу у сучасному суспільстві.

Соціальний медіа маркетинг (СММ) – це перспективний напрямок діяльності сучасних бібліотек, що дозволяє зміцнити їх положення в системі соціокультурних інститутів, створити умови для того, щоб, відвідавши бібліотеку, користувачі хотіли відвідати бібліотеку знову, але вже в якості потенційних читачів.

Основною метою СММ-просування діяльності бібліотеки є підвищення впізнаваності бренду, підвищення інтересу до наданої продукції та послуги, постійне спілкування з потенційними та існуючими користувачами. Соціальні мережі дають можливість бути причетними до бренду бібліотеки, а робота з цільовою аудиторією дозволяє покращити бібліотечне обслуговування, підвищуючи при цьому рівень довіри користувачів. На відміну від роботи комерційних акаунтів, бібліотеки не продають, а пропонують скористатися її продуктами (взяти книгу, відвідати захід, вивчити ресурси баз даних і т.д.).

Бібліотеки використовують різні програми соціальних медіа. Наприклад, за допомогою Facebook бібліотеки можуть рекламувати різні майбутні заходи; також можуть пропонувати свої різні програми, конференції, семінари, завантажуючи свої відео на YouTube; використовують Твіттер для продажу бібліотечних дослідницьких послуг; а також професійні мережеві сайти, наприклад LinkedIn, може використовуватися бібліотеками для встановлення професійних зв'язків і реклами бібліотечних послуг серед інших спеціалістів, які працюють у різних бібліотеках світу, а також можуть залучати їхні ідеї та професійний досвід.

Українські дослідники приділяють значну увагу тематиці соціальних медіа у сучасному бібліотечному середовищі. Проблема висвітлена у працях таких науковців: Бак О. В., Бараннік С. С., Вороніна Р. В., Грет М., Климнюк В. Є., Красовська О. Ю., Маранчак М. М., Настич Х. Ю., Поперечна Л. А, Ростовцев С. С., Самсонов М. М., Самохіна Ж. В., Соцков О. В., Струнгар В. В., Хадєєв Є. С.

Так, Ростовцев С. С. зазначає, що основним каналом надання електронних послуг бібліотек є вебсайт, адже він дає можливість будувати відносини між бібліотекою й користувачем без залучення посередницьких організацій. Водночас, для успішного просування в онлайн-середовищі бібліотекою інформаційних продуктів і послуг необхідно залучати такий комплекс каналів просування: директ; SEO-просування (Search Engine Optimisation – пошукова оптимізація); SMM (Social Media Marketing – маркетинг соціальних медіа); WOMM (Word Of Mouth Marketing – маркетинг «із уст в уста» (сарафанне радіо) та контекстна реклама [2].

Так, Струнгар В. В. ґрунтує використання у роботі сучасних книгозбірень нових медіа, а також соціальних мереж, які є зручними та успішними для ведення бібліотечної

роботи з користувачами [3]. Хадєєв Є. С. прикладом використання бібліотекою SMM називає активні сторінки у соціальних мережах Instagram і Facebook, де публікується актуальна інформація про діяльність бібліотеки [4].

Погоджуємось з твердженням Бак О. В., що бібліотеки в соцмедіа – не данина моді, а необхідність викликана бурхливим розвитком сучасного інформаційно-комунікаційного простору. Саме завдяки соцмережам бібліотека публікує новини, комунікує з читачами, поширює фото- та відеоматеріали [1].

Активно здійснюється реалізація соціального медіа маркетингу в діяльності Публічної бібліотеки Чорнобаївської селищної ради Черкаської області. Бібліотека представлена на офіційному сайті: <http://lib-chornobaj.ucoz.ua/> [5], є сторінка в соц. мережі Фейсбук <https://www.facebook.com/groups/cherlibrry> [6], YouTube-каналі <https://www.youtube.com/channel/UCepEUvLubvRO4KtDe3NoCRg?app=desktop> [7].

Працівники інтернет-центру бібліотеки здійснюють підтримку інтерактивного блогу та бібліотечну сторінку у мережі Фейсбук. Взаємодіючи зі спільнотою бібліотека співпрацює з місцевими громадськими організаціями, школами, місцевою гімназією, та висвітлює діяльність в соц. мережах, щоб привернути увагу до своїх послуг та подій. Через соціальну мережу Фейсбук рекламуються цікаві книги, які є на полицях Чорнобаївської бібліотеки. Чорнобаївська бібліотека популяризується також за допомогою різних акцій. Протягом 2022 року в бібліотеках мережі діяли акції: «Подаруй бібліотеці книгу», акція «Ворожу літературу на макулатуру, а гроші-на ЗСУ, акція «Смілива гривня».

Тож, Чорнобаївська бібліотека у своїй роботі використовує такі інструменти соціального медіа маркетингу як: просування в соцмережах таких як: Facebook та YouTube, а також просування сайту бібліотеки. Здійснюється контекстна реклама діяльності Чорнобаївської бібліотеки в соціальних мережах, висвітлення щоденних постів на сторінці Facebook про діяльність. Відео-маркетинг: поширення відео-роликів в YouTube. Event marketing (подієвий маркетинг): Чорнобаївська бібліотека популяризується за допомогою традиційних заходів таких як: семінарів, майстер-класів, акцій, опитувань, організація книжкових виставок, читацькі клуби, тематичні збори, проведення конкурсів, запрошення сучасних авторів. А також інноваційних заходів, які спрямовані на популяризацію бібліотеки, поліпшення іміджу: створено сайт бібліотеки, активність на сторінці в соц. мережі Facebook (щоденні публікації), та YouTube-канал.

У рамках досліджуваної тематики цікаво було з'ясувати думку користувачів щодо ефективності, задоволення їх потреб та запитів інноваційними формами віртуального середовища. Тож з метою вивчення думки користувачів щодо ефективності інструментів соціального медіа маркетингу, було розроблено та проведено опитування (анкетування) на тему: «Соціальний медіа маркетинг публічних бібліотек та користувач».

За результатами анкетування з'ясовано що респонденти активно користуються бібліотеками у віртуальному середовищі. Користувачів найбільше приваблює цікаве наповнення інформацією та зручність у використанні 20,8% опитуваних, а також привабливий графічний образ – 10,4%. А 18,8% опитуваних відповіли, що сайт потребує реклами. Користувачів найбільше привертають увагу розважальні пости – 34% респондентів, публікації лідерів думок – 26%, тематичні – 18%, репортажі з місця подій – 14%, освітні – 12%, рекламні ролики – 10%, а найменше цікавлять бібліотечні блоги та перегляд інформації про події бібліотеки в YouTube – 8%. Проте, великій кількості не цікаві абсолютно ніякі пости – 30%.

Цікаво відвідати користувачам було б майстер-класи 33,3% респондентів, он-лайн вікторини, ігри, розіграші призів 23,5%, он-лайн зустрічі, знайомства з сучасними письменниками 17,6% та відео-презентації нових книг 17,6%, участь в різних акціях 11,8% та он-лайн презентації 7,8% опитуваних.

Щодо думки користувачів, то бібліотека потребує розвитку маркетингової діяльності, збільшення цікавих інформативних текстів і краще наповнення інформацією. Користувачі вбачають, що в подальшій діяльності використання інструментів медіа маркетингу для

покращення привабливості сторінки потрібно: «Створити цікаві акції, наприклад щоб за прочитану книжку дарували якісь подарунки», «відео-аудіовізуальна інформація», «проводити тематичні вечори», «правильна реклама», «красивий сучасний вигляд». На думку користувачів в бібліотеці мають висвітлюватись наступні повідомлення: «Яскраві, стильно оформленні на різноманітні тематики з різними рубриками», «Біографії видатних людей», «Репортажі з місця подій», «Новини з життя авторів», «Популярні книги, які можуть зацікавити», «Про сучасних письменників, авторів і книги.»

Користувачі підписані на сторінки з метою самоосвіти та для навчання, де можна віднайти цікаву та корисну інформацію. Також виявлено, що найбільше опитуваних підписано на бібліотеки саме в соціальній мережі Фейсбук, а от Твіттер не є актуальним для сторінки бібліотеки.

Аналізуючи відповіді, можна зазначити, що по-перше, дуже важливим є цікаве наповнення сторінки та зручність у користуванні, можливо тоді буде більше репостів та коментарів. По-друге, пости повинні бути не тільки освітніми, а й розважальними, з відео-контентом і т.д. По-третє, дуже важливо осучаснити бібліотеку в житті.

Отже, можна дійти до висновку, що соціальний медіа маркетинг та соціальні мережі є невід'ємною частиною ринку бібліотечних ресурсів і послуг. Він пропонує більше, ніж просто традиційні способи маркетингу бібліотечних послуг. Це дозволяє користувачеві створювати, підключатися, спілкуватися, робити внески, голосувати та ділитися інформацією. Соціальні медіа допомагають отримати доступ до інформаційних потреб користувачів онлайн і допомагають бібліотекам наблизитися до користувачів. Щодо роботи бібліотекаря, який працює в соціальних мережах, то він має володіти принципами роботи SMM-фахівця, а також тримати баланс, ведучи обліковий запис бібліотеки, бути висококультурним, але при цьому живим та цікавим для широкої аудиторії.

Література

1. Бак О. В. Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті. Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу, Харків, 31 жовтня 2017 року / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський національний медичний університет. Харків : ХНМУ, 2017. С. 3–8. URL: <http://surl.li/hgprpl> (дата звернення 11.04.2023)

2. Ростовцев С. С. Особливості застосування комплексу інтернет-маркетингу в організації обслуговування користувачів бібліотек. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2014. № 3(19). С.130-135.

3. Струнгар В. Бібліотека і соціальні медіа: термінологічно-понятійний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 23-27.

4. Хадєєв Є. С. Використання маркетингових інструментів у діяльності бібліотеки. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 652-654.*

5. КЗ «Публічна бібліотека Чорнобаївської селищної ради». URL: <http://lib-chornobaj.ucoz.ua/> (дата звернення 12.04.2023).

6. Публічна бібліотека Чорнобаївської селищної ради. Facebook: <https://www.facebook.com/groups/cherlibrary> (дата звернення 12.04.2023).

7. Бібліотека Чорнобай. YouTube: <http://surl.li/hjzoq> (дата звернення 12.04.2023)

*Гоман Катерина Валентинівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

Науковий керівник:
*Шмаюн Ольга Юріївна,
докторка філософії з культурології,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ INSTAGRAM REELS

Люди щоденно користуються цифровими медіа та інтернетом. Час, який молоді люди проводять підключеними до цифрових пристроїв, збільшуватиметься з розвитком технологій, що може мати серйозні ризики для здоров'я та поведінкову залежність. В умовах нинішньої пандемії, коли спілкування, навчання та робота змінюються, це питання стало особливо актуальним. Тому у роботі доцільно дослідити сприйняття молодими студентами – як покоління Z – щодо їхніх цифрових медіа-практик, особливо під час пандемії, а також воєнного стану в Україні, і вивчити наслідки постійного підключення до цих форматів на розвиток залежності від інтернету.

Вплив цифрових комунікаційних технологій, таких як соціальні медіа та смартфони, на благополуччя та психічне здоров'я підлітків отримав значну увагу дослідників. Було розроблено кілька інструментів для оцінки негативного сприйняття використання технологій, включаючи проблемне користування інтернетом, соціальними мережами чи мобільними пристроями і страхів, тривожності і депресії. Однак позитивне сприйняття користувачів щодо використання ними технологій є набагато менш вивченим.

Візуальний контент – молодь віддає перевагу візуальній формі вираження, що робить короткі відео-ролики Instagram Reels привабливим засобом для вираження ідей та інтересів.

Інтерактивність – на Instagram Reels користувачі можуть коментувати та лайкати відео-ролики, створювати спільноти, робити дуети та використовувати хештеги для пошуку контенту, що їх цікавить.

Творчість та індивідуальність – користувачі можуть використовувати свій творчий потенціал для створення унікального вмісту, який буде відображати їхні інтереси та особистість.

Розмаїття контенту – на Instagram Reels можна створювати відео-ролики на будь-яку тему, що дозволяє молоді формувати свої власні спільноти та спілкуватися з іншими користувачами платформи.

Брендування – Instagram Reels дає змогу молоді створювати власний бренд в соціальних медіа та відчувати себе більш вільною у вираженні своєї індивідуальності.

Ці особливості допомагають формувати молодіжну інтернет-комунікацію на Instagram Reels та дають можливість молоді відчувати себе частинкою глобальної спільноти. Водночас, використання цієї платформи може також впливати на молодь і її ставлення до власного зовнішнього вигляду, стереотипів, моделей поведінки та інших аспектів життя, що потребують уважного відношення та самокритики.

За словами Д. Столбова, інтернет-спілкування підлітків у соціальних мережах приваблює їх такими рисами, як ілюзія анонімності, відчуття безкарності власних дій, легкість обмеження кола спілкування, ілюзія повноти життя. Легкість обміну та поширення інформації, «відчуття безкарності за свої дії створює у підлітків ілюзію толерантності та свободи у спілкуванні в інтернеті. Це також заохочує вчитися нести відповідальність за

рішення, прийняті в соціальних мережах, і дотримуватися онлайн норм і моральних принципів, яких підліток дотримується в реальному житті» [1].

Література

1. Столбов Д. В. Особливості Інтернет-діяльності сучасного підлітка. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2014. № 1. С. 327-331.

УДК 007:004.77: [616-036.22COVID-19+355.48](477)

Карабаш Марія Олегівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Варенко Володимир Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Київ, Україна

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ У НОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ: КОНТЕНТ-СТРАТЕГІЯ УСТАНОВИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19, АДАПТАЦІЙНОГО КАРАНТИНУ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Коронавірусна криза зачепила всі соціальні сфери країни, серед котрих потрібно виокремити комунікативну сферу, яка при розробці контент-стратегії установи (далі – КСУ) потребує більш поглибленого вивчення. В нову епоху соціальної дистанції найбільш безпечним, а іноді єдиною можливим варіантом комунікації, став цифровий [4].

Інтернет-комунікація – це спілкування за допомогою глобальної комп'ютерної мережі «Інтернет» [2]. Така комунікація виявляється у двох аспектах: здійснення обміну інформацією між різними суб'єктами комунікації за допомогою голосу, відео, текстових повідомлень, документів, файлів та ін.; спілкування між комунікантами-людьми [1]. На сьогоднішній день існує багато способів інтернет-комунікації, а саме: електронна пошта, вебсайти, різноманітні конференції, форуми, чати тощо.

Розробка КСУ в цей період сфокусована на наступні аспекти:

1. При створенні та впровадженні контент-стратегії в умовах пандемії, карантину та війни, компанії повинні дотримуватися таких принципів, як швидкість, адаптивність до нових реалій, та емпатія до потреб та стану клієнтів у змінних умовах. Установа повинна враховувати не лише поточну ситуацію, а й майбутні тенденції та зміни, які можуть вплинути на бізнес-процеси компанії (зміни у поведінці клієнтів, у законодавстві та ринкових умов, а також політична нестабільність, висока конкуренція, нові технології, брак робочої сили тощо). КСУ має бути гнучкою та пристосованою до цих перемін, мати можливість відмовлятися від проєктів, які не довели свою релевантність на тих етапах реалізації, коли відмова була доцільною й не болюча для організації чи стейкхолдерів.

2. Ефективно поширювати контент через різні канали комунікації, такі як соціальні мережі (TikTok, Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, Telegram), електронна пошта, вебсайти та інші, щоб установа могла підтримувати зв'язок з клієнтами в новій реальності. Тому варто більше уваги приділяти онлайн-маркетингу.

3. У зв'язку з ізоляцією та обмеженням контактів люди багато часу проводять вдома. Це означає, що у них більше часу на навчання, самоосвіту та пошук інформації. Тому підприємства можуть активно використовувати освітні формати: формувати тренінги, вебінари, курси, конференції. Соціальні мережі надають такі інструменти для навчання: обмін файлами (лекції, завдання, програми), публікація навчальних матеріалів (фото, відео), пошук освітніх заходів, подій тощо.

4. Одним із основних принципів розробки КСУ в умовах пандемії COVID-19 є орієнтація на цільову аудиторію (далі – ЦА) та її потреби, щоб установа могла ефективно спілкуватися з ЦА та підтримувати їхню лояльність. Наприклад, в умовах пандемії ЦА може більше цікавитись темами здоров'я, безпеки та соціальної відповідальності. Рекомендації щодо розробці контент-стратегії повинні враховувати ці зміни та пропонувати відповідні теми для контенту.

5. Часи пандемії та війни – важкі та лякаючі, тому потрібно використовувати контент, який піднімає дух та допомагає зберігати позитивний настрій ЦА. На зміну традиційному поділу контенту на брендовий, той, що продає, фановий та інтерактивний прийшов мікс із соціального, підтримуючого та корисного типів контенту:

- соціальний контент (інформація про соціальну позицію компанії, волонтерську діяльність, історію співробітників компанії, допомогу покупцям, нові адаптовані послуги або продукти компанії);

- підтримуючий контент (афірмації, позитивний контент, жарти (якщо це є доцільним), меми – те, що наповнює читачів оптимізмом);

- корисний контент (лайфхаки, добірки важливої інформації, новини та інформація щодо режиму роботи, вступне підтримуюче повідомлення, постійна комунікація з фоловерами, публікації лише необхідної, корисної та відфільтрованої інформації – найкращий спосіб у соціальних мережах показати підтримку та віру бренду в перемогу України) [3].

У разі пандемії та війни аудиторія може втомлюватися від типового контенту. Компанії використовують нові формати, такі як генерований контент, VR-контент, відео на IGTV (у соціальній мережі Instagram) та інші. Контент, генерований користувачами, додасть прекрасного динамізму сайту. VR-контент-віртуальна реальність, це привабливий контент, який зацікавить передплатників.

6. Важливо вимірювати й аналізувати ефективність КСУ та вносити коригування до неї відповідно до результатів аналізу. З використанням аналітики соціальних мереж можна визначити, наскільки ефективними є ваші інвестиції в контент, чи потрібно додавати новий контент, змінювати його тип, або навіть зменшувати кількість контенту. Це безперервний процес, який не зупиняється на першому пості в соціальних мережах. Вкрай важливо, щоб дані постійно аналізувалися, щоб забезпечити максимальну віддачу від вкладених коштів [5].

Отже, світ змінюється, та ці зміни перебувають у стані швидкого форсування подій. З'являються нові виклики та пошук шляхів для їх подолання. Такими глобальними викликами стали пандемія коронавірусу, адаптаційний карантин та військові дії з Росією. Пандемія прискорила корегування способів взаємодії та спілкування, збільшивши долю онлайн комунікацій, змінюючи типи та формати контенту. Подовження карантину та війна в Україні відновили та посилили ці зміни. Віднайти засоби та інструменти доцільної соціально-врівноваженої взаємодії в новій системі взаємовідносин є невідкладним питанням сьогодення.

Література

1. Боярова К. В. Інтернет як засіб комунікації людей. URL: www.confcontact.com (дата звернення: 02.04.2023).

2. Навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх учителів : кол. монографія / за заг. ред. О.А. Подзигун. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2019. 283 с.

3. Стратегічний маркетинг : електронний навчальний посібник для студентів спеціальності 075 МАРКЕТИНГ, ступеня вищої освіти магістр / Ю.Т. Процишин. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 146 с.

4. Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 184 с.

5. Шестакова А. В. SMM та аналітика ринку : навч. посібн. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2021. 215 с.

УДК 655.5:316.25»364»

Костів Віталіна Андріївна,

здобувачка ОС «Бакалавр»

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник:

Пристай Галина Іванівна,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

м. Івано-Франківськ, Україна

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЧАСІ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Видавничий сектор є однією з найбільших галузей культури в Європі, загальна ринкова вартість якого оцінюється в 36–38 мільярдів євро. Фінансовий стан багатьох місцевих друкованих ЗМІ в Україні є складним, тому необхідно вивчати досвід інших європейських країн та стандарти Ради Європи щодо державної підтримки таких медіа.

Вивченню теоретичних і практичних питань промоції книжкових видань присвячені роботи дослідників, науковців: О. Антоник, О. Афоніна, А. Бесараб, О. Будник, Т. Булах, Я. Влодарчик, Л. Горболіс, О. Жолдак, М. Зубрицька, Г. Ключковська, І. Копистинська, В. Кулаковська та ін.

Зазначимо: онлайн-опитування нами гравців книжкового ринку проводилося з 26 березня 2022 року по 8 лютого 2023 року. У ньому взяло участь 81 видавництво з усієї України: від малих до великих. Однак є розуміння того, що не всі видавці змогли відповісти на запитання через різні обставини. Згідно з опитуванням, 39% видавців не закрилися під час війни, 51,2% змінили модель діяльності (тобто працюють неповний робочий день, онлайн чи офлайн), а 9,8% не змогли продовжити свою діяльність (рис. 1).

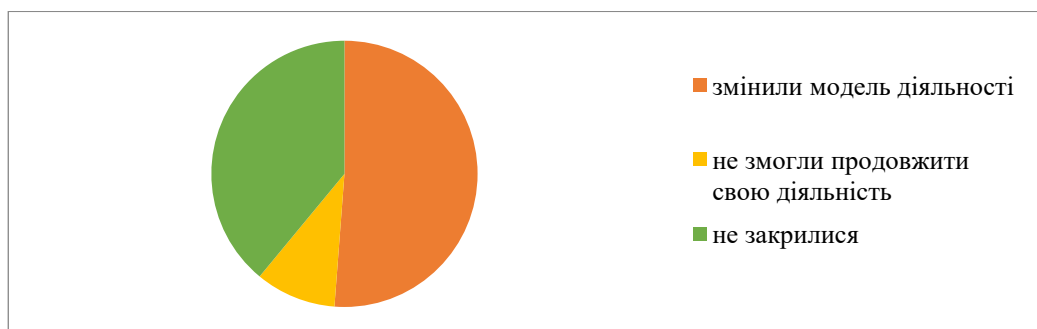

Рис. 1. Стан видавничої діяльності в Україні протягом 2022–2023 років

Доцільно відмітити, що повноцінно працюють такі видавництва, як Наш Формат, Букрек, Компас, Видавництво Анетти Антоненко, Yakaboo Publishing, Видавництво Старого Лева, Човен, Білка, Видавництво Bookraine, Каламар, Книголав, Родовід, Абук. Ті видавництва, які частково відновили діяльність, а також ті, які не робили паузи, кажуть, що готують електронні книги, а більшість співробітників працюють віддалено. Запровадили і нові напрямки роботи – підготовку зарубіжних каталогів, участь у програмах «Література на експорт» та підхоплення ініціатив УПБА з продажу прав. Також видавництва планують підготувати електронні версії останніх книжок.

Відновили роботу і деякі фізичні книгарні в українських містах, переважно західних. Книгарні та кав'ярні Видавництва Старого Лева працюють у Львові, але не працюють у Києві, Одесі та Дніпрі. Працюють також фізичні книгарні KSD Bookclub. Та все ж деякі видавництва припинили свою роботу. А саме такі, як: «Смолоскип», «Маміно», «Олександр Савчук», «ДІПА», «Абрикос», «BOOKSHA», «Видавнича група «Основа» та видавництво 4matas.

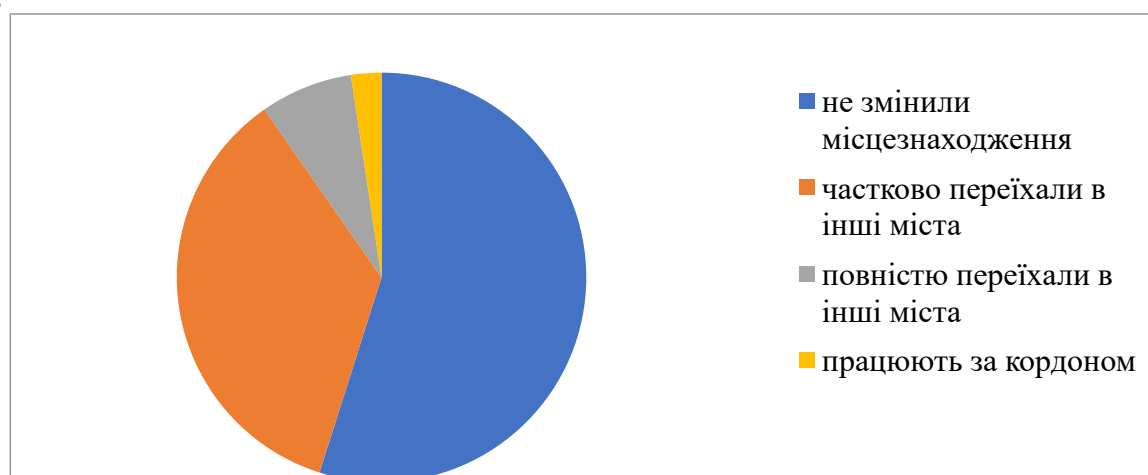

Рис. 2. Місцезнаходження українських видавництв у 2022-2023 роках

Зазначимо: 54,9% видавництв не змінили свого місцезнаходження в Україні. 35,4% видавництв частково переїхали в інші міста, – 7,3% повністю переїхали в інші міста, і лише 2,4% видавництв працюють за кордоном. До прикладу, Yakaboo перевезла мільйон українських книжок зі свого складу в Києві на Захід України. Але видавництву ІСТ ще потрібно евакуювати книжки з Києва та Харкова, як це роблять ІЖАК та АССА. Внаслідок обстрілу постраждали офіси та склади деяких видавництв. «Ранок», «БУКША», «Тези», «Жорж», «АССА», «Фоліо», «Блим-Блим», видавництво Жупанського, «Віхола», «Мольфар», «ПЕГАС», «Час Майстрів» «Парасолі», видавнича група «Основа», видавництво «4matas» та інші. Вони складають 22% видавців, які взяли участь в опитуванні. Найбільше пошкоджених приміщень у Харкові. 78% респондентів кажуть, що їхні офіси неушкоджені. У 22% приміщень видавництв пошкоджені офісні та складські приміщення. 78% видавництв мають неушкоджені приміщення. Саме з цієї причини з'явилися видавництва, які працюють з-за кордону. Серед них: Смаки, Компас, Смолоскип, Creative Women Publishing, НК-Богдан, Комора, Маміно, «Лабораторія», Nebo BookLab Publishing, Bookraine Publishing House, Kalamar. Дух і Літера, Школа та ін.

Наголосимо: 95,1% видавців заявили, що за місяць війни продажі різко впали. 3,7% повідомляють, що продажі зменшилися, але незначно, і лише 1,2% повідомляють про зростання продажів. Відповідно, серед видавців 17,1% мають можливість повністю виплачувати заробітну плату під час війни, 54,9% встигають виплачувати її частково, а майже третина (28%) не мають можливості виплачувати заробітну плату. Щодо зовнішніх відносин, то 24,6% видавців налагодили співпрацю з міжнародними партнерами, 51% – планують це зробити, 24,4% – не знають, як налагодити співпрацю та вийти на міжнародний ринок.

Зокрема, слід зазначити, що видавництво «Час Майстрів» відкрило філію видавництва у Кракові (Польща). Видавництво «Родовід» співпрацює з міжнародними колегами Toronto Press, Getty Publications щодо прав на переклад їхніх видань у 2022-2023 роках. За даними видавців, в Україні залишилися 43,9% колективів видавництв, частина членів 47,6% колективів виїхала за кордон, а колективи 8,5% видавництв виїхали взагалі. У 86,6% видавництв працюють волонтери, у 30,5% – на бойових позиціях. Так, до волонтерства активно долучаються «Наш Формат», «Видавництво Старого Лева», «Білка», «АССА», «ТУТ», «Смаки», «НАІРІ», «Комора», «Віхола», «Лабораторія», «Дух і Літера» та інші.

Ірина Білоцерківська, співзасновник видавництва «Білка», разом із колективом видавництва бере активну участь у волонтерському формуванні 450. На їхньому сайті можна залишити заявку на допомогу, якщо ви належите до батальйону, або пожертвувати кошти, які дозволять волонтерам купити необхідні речі для військових. 14 березня внаслідок обстрілу загинув засновник видавництва «Орієнтир» Микола Кравченко. Також під час контрнаступу української армії загинув один із перекладачів видавництва «Пломінь», історик і публіцист Сергій Зайковський «Деймос». Видавництво «Ранок» повідомляє, що помер один із авторів книги «Про права та обов'язки: твій довідник з громадянства» Дмитро Євдокимов. Внаслідок російської агресії загинув також поет і письменник Юрій Руф, книги якого видало видавництво «Залізне тато». Видавці продовжують випускати новинки. До прикладу, видавництво IST випустило три книги під час війни. У березні вийшло 3 книги: «Розмови про архітектуру» в Україні, англomовна версія книги Павло Маков. Фонтан виснаження. High Water («Павло Маков. Фонтан виснаження. Висока вода») для українського павільйону на Венеціанській бієнале вийшла в Нідерландах, а українська версія книги видана в Литві.

Вагомо відмітити, що деякі видавництва розпочали продаж книг онлайн за 1 грн: такі як Анетти Антоненко, «Книголав» і «Фоліо». Безкоштовний доступ до вибраних книжок також пропонують «Свічадо», «Наш формат», «Видавництво Старого Лева», «Віват», «Родовід», «Астролябія», Yakaboo Publishing, «НК-Богдан». Більшість видавців відповіли, що дії держави мають бути зосереджені на презентації української культури за кордоном, оскільки це сприятиме формуванню позитивного іміджу України та підвищенню довіри. Не варто забувати про інвестиції у книговидання, пошук та організацію культурних грантів, сприяння продажу прав українських авторів, пошук оптових постачальників. Проаналізувавши відповіді видавців, вдалось виокремити найважливіші фактори у видавництві, на які варто звернути увагу. Серед них: 1. *Іноземне фінансування.* Цю думку підтримують багато видавців. Подібне заявляли у видавництвах «Жорж», «Абук», «Наш формат», «Видавництво Bookraïne», «Видавництво Жупанського» та інших. 2. *Допомога в придбанні книжок для українських переселенців.* Однією з форм закордонної діяльності є закупівля та розповсюдження книжок для українців, які перебувають в інших країнах. 3. *Допомога в налагодженні співпраці з незалежними книгарнями світу.* Також важлива допомога у налагодженні спілкування. 4. *Запровадження податкових пільг для видавців.* Лунали пропозиції щодо зміни законодавства: запровадження податкових пільг для видавців, а також заповнення прогалини українського законодавства щодо електронних та аудіокниг.

Слід зазначити: це податкові пільги для українських видавців, які продають цифрові та аудіокниги через мобільні додатки на платформах AppStore та Google Play Market (запровадження ПДВ для цих платформ у 2022 році вдарило в першу чергу по українських). Необхідно заповнити прогалини в українському законодавстві щодо електронних та аудіокниг. Також потрібно інформаційно сприяти розвитку ринку електронних та аудіо книг: 1. *Вирішення проблеми електронної книги.* Важливо підтримувати електронні книги та інновації у книговиданні, зокрема тому, що українці мають доступ до книжок рідною мовою з будь-якої точки світу. 2. *Збереження книжкових закупок для бібліотек.* У видавництвах «Наш Формат», «Каламар», Видавництві Жупанського зазначили, що необхідно збільшити закупівлю книжок для бібліотек, особливо в тих регіонах, які постраждали від

повномасштабного вторгнення, а також сприяти друку дитячих книг. 3. *Продовження бойкотування в бік російських видавців і письменників.* Звичайно, ми маємо продовжувати бойкотувати російські ділові та громадські заходи, забороняти продаж ліцензій на переклади російським видавцям і разом рухатися до нашої спільної перемоги: Інвестиції в заклади культури. Видавці пропонують не забувати про заклади, які працюють над літературними проектами для збереження культурного ландшафту. Вкрай важливо зберегти сферу культури. Зрозуміло, що відразу після закінчення війни масштабно інвестувати в культуру буде важко, але ми маємо принаймні не допустити загибелі закладів культури, фестивалів, видавництва, книгарень. Це буде вагомий внесок.

Аналізуючи статистику на прикладі опитування книговидавців можна зробити висновок, що українські видавництва в своїй більшості змогли пристосуватись до умов воєнного стану, як би важко не було це прийняти. Деяким з них довелось змінити модель діяльності, якісь книговидавництва не зазнали змін, а деякі, на жаль, змушені були закритись. Із вище дослідженого можна зробити висновок, що на сучасному інформаційному ринку України втримаються лише інтернет-видання, які створюють креативні матеріали та мають красиве оформлення. Проведена наукова розвідка не вичерпує повністю досліджуваної проблеми. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення діяльності українських книговидавництва і актуальності поширення українського продукту.

Література

1. Про видавничу справу: Закон України. *Верховна Рада України. Законодавство*: офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2023).

2. Конституція України. *Верховна Рада України. Законодавство*: офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2023).

УДК 32.019.5(470)-048.66:355.48(470:477)

Марчук Ганна Сергіївна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Свердлик Зоряна Михайлівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЕНА ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Для вирішення проблеми відсутності інформаційного імунітету у людей необхідно оволодіти двома ключовими навичками: вміння фільтрувати інформацію та розуміння функціонування ключових сфер життя, таких як політика, економіка, медицина та інші. Ця проблема має комплексний та глибокий характер, тому вирішення її вимагає особливої уваги до розвитку цих навичок.

У час глобальної інформації більшість українців вважає, що мають достатній багаж знань, щоб відрізнити правду від брехні в новітньому інформаційному середовищі. Однак, за останніми дослідженнями, лише близько 11% українців можуть це зробити. Із моменту визначення та розуміння проблем і розпочинається інформаційна гігієна.

На думку Марії Гелюх, «сьогодні інформація – це така ж природна частина нашого життя, як ранковий душ, кава або прийом їжі. Ми поглинаємо нові повідомлення практично без зупинки,

щохвилини, і часто самі стаємо джерелами інформування, поширюючи те, що здається нам важливим або правдивим» [3].

Дезінформація – свідомо неправдиве, перекручене повідомлення, що поширюється для введення в оману громадськості, політичних діячів тощо. Її використовують також для ослаблення позицій опонентів, щоб приховати власні прорахунки і поразки, перегрупуватися. Нерідко вона стає головною зброєю для досягнення політичних, військових, пропагандистських та інших цілей [5].

Пропаганда війни в Україні – це, в першу чергу, злочин, що закликає до інформаційної основи геноциду українського населення. Зважаючи на те, що доступ до інформації стає більш простим, зростає необхідність відповідально та критично використовувати інформаційні ресурси, використовуючи в першу чергу офіційні джерела: Генеральний штаб ЗСУ, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Офіс Президента України, Генеральний штаб ЗСУ, Кабінет Міністрів України, Національна поліція України, ДСНС, Сухопутні війська ЗСУ, Військово-морські сили ЗСУ, Центр стратегічних комунікацій та інформаційно безпеки тощо.

Сила російської пропаганди – гібрид телебачення з соціальними медіа. Це забезпечує своєрідне «одомашнення» війни: держава намагається зробити її частиною повсякденного життя громадян [6]. Росія використовує мережу «Інтернет» як засіб, включаючи телеканал Russia Today та спланиваних Кремлем західних політологів для пропаганди, що сприяє радикалізації суспільства та посіву хаосу у світі. Журналісти та медіа-експерти, які виступили перед Конгресом США, підкреслюють, що російська пропаганда є серйозною проблемою, і вона потребує негайних заходів для протидії.

В умовах війни бути медіаграмотним – це мати практичні навички пошуку, відбору та оцінки інформації, уміння ефективно та оптимально користуватись інформацією та дотримуватись всіх правил та методів фактчеку в інформаційному середовищі. Бути медіаграмотним означає усвідомити свою власну мету, базовану на усвідомленій оцінці можливостей (і обмежень) медіа, ефективно використовувати медіа для своїх власних цілей [1].

Один із провідних порталів розвитку інформаційної обізнаності в Україні за участі он-лайн бібліотеки з медіаосвіти Міжнародного благодійного фонду «Академія української преси», що сприяє критичному сприйняттю медіа та ЗМІ в українському суспільстві. Основна ціль проекту полягає у тому, щоб створити інтерактивну професійну платформу для спілкування медіаосвітян та всіх, хто бажає отримати знання і навички з медіаграмотності. Портал містить розділи як для всіх категорій медіапедагогів, так і для медіаспоживачів [4].

Отже, підсумовуючи необхідно зауважити: «найголовнішою умовою для того, щоб розпізнати фейк, є критичне ставлення до інформації. Інформаційна війна є вкрай важливим елементом протистояння між країнами, тому варто не йняти віри усім повідомленням, не переконавшись у їхній правдивості остаточно» [8]. Одним із ключових елементів інформаційної війни є медіаграмотність та медіагігієна, яка включає вмільй та критичний аналіз і оцінку медійного контенту в інформаційному середовищі, зокрема, соціальні мережі, ЗМІ, блоги, веб-портали та інші ресурси.

Література

1. MediaSapiens. Бути медіаграмотним: десять необхідних компетентностей. URL: [ms.detector.media](https://ms.detector.media/mediaosvita/post/18961/2017-05-24-buty-mediagramotnym-desyat-neobkhidnykh-kompetentnostey/). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/18961/2017-05-24-buty-mediagramotnym-desyat-neobkhidnykh-kompetentnostey/> (дата звернення: 09.04.2023).
2. Ініціатива з інформаційної гігієни. Як не стати овочем. URL: <https://www.oksanamoroz.com/project> (дата звернення: 07.04.2023).
3. Інформаційна гігієна: навіщо потрібна та як не стати жертвами фейків. URL: <https://ua.news/ua/technologies/informatsionnaya-gigiena-zachem-nuzhna-i-kak-ne-stat-zhertvami-fejkov> (дата звернення: 07.04.2023).

4. Історія проекту. *Портал з медіаосвіти і медіаграмотності для викладачів, вчителів, батьків, підлітків та дітей*. URL: <https://medialiteracy.org.ua/pro-proekt/istoriya-proektu/> (дата звернення: 09.04.2023).

5. МПЗ на марші. Центр протидії дезінформації при РНБО України роз'яснює... *МПЗ на марші*. URL: <https://uk.telegram-store.com/catalog/channels/informmpz/7978> (дата звернення: 09.04.2023).

6. Українська правда. Від Ермітажу до «Любе». Як працює велика сітка російської пропаганди, яка змушує полюбити війну проти України. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/07/5/7356444/> (дата звернення: 07.04.2023).

7. Як протидіяти російській пропаганді розказали медіа-експерти. *Центр міжнародної безпеки та партнерства*. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/1274> (дата звернення: 07.04.2023).

8. Як розпізнати фейк. *StopFake*. URL: <https://www.stopfake.org/uk/yak-rozpiznaty-fejk/> (дата звернення: 09.04.2023).

УДК 070-053.6

Матішак Оксана Романівна,

здобувачка ОС «Бакалавр»

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник:

Пристаї Галина Іванівна,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

м. Івано-Франківськ, Україна

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ЗАДОВОЛЕННЯ МОЛОДІ ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНИМ НАПОВНЕННЯМ СУЧАСНИХ ЖУРНАЛІВ «ELLE» ТА «COSMOPOLITAN»

Сьогодні елітні видання набирають популярності серед заможних верств населення. Журнали купують чоловіки, жінки, підлітки, молодь і люди старше 50 років. Світ глянцю дає відчуття причетності до всіх останніх подій у суспільному житті та останніх тенденцій у світі моди. До того ж як «молодіжне» явище української культури, гламур, а відповідно і його продукт – глянцеві журнали – вважається однією з найактуальніших практик сучасного постіндустріального суспільства. Насправді навіть у наш технологічно розвинений вік мало досліджено специфіку феномену глянцевого журналу та їх вплив на формування естетичних уподобань, вплив ідентифікації суспільства з людиною.

Підкреслимо: сучасний журнал враховує особливості психології людини під час спілкування з читачами: 1) Основними особистісними характеристиками жінок є емоційність і тривожність, а основними характеристиками чоловіків – стриманість і твердість. 2) Права півкуля мозку жінок розвинена більше, ніж у чоловіків, що проявляється у візуалізації фантазії, сприйнятті та мисленні, багатій інтуїції. Тому матеріал жіночих журналів відрізняється від чоловічих. 3) Жінки більш емоційні та вразливі, ніж чоловіки, болісно реагують на критику та особисті образи, що диктує тематику журнальних публікацій. Через актуальну тематику матеріалу (мода, краса, здоров'я, інтим, світські заходи тощо), стиль тексту, типографіку та дизайн дизайну (відповідний типографічний рівень, наприклад, складна кольорова схема сторінки, насиченість шрифту, з фотографіями та графікою, які займають близько 70% усієї площі видання. Розглядаючи українські та зарубіжні глянцева видання, варто звернути увагу на інтерес читачів до журналів, адже дослідивши зміст 25 журналів, не торкнувшись реципієнтів, неможливо. Цікаво простежити ставлення аудиторії до

змісту глянцевого видання, а саме до їхнього тексту та стилю. Важливою характеристикою будь-якого медіатексту є його жанр, який визначається призначенням і метою тексту, покликаний справляти певний тип емоційно-психологічного впливу на реципієнта, а отже, викликати в реципієнта певний тип очікувань. У широкому розумінні під поняттям «жанрове очікування» розуміється ступінь готовності аудиторії до естетичної діяльності в певному напрямку. Жанрові очікування, як сфера взаємодії інтересів авторів і реципієнтів, також характеризують тексти глянцевого публікацій: автори пишуть про те, що цікавить читачів, які, своєю чергою, шукають відповіді на запитання або цікаву інформацію чи розваги в журналах.

Доцільно підкреслити, що мета проведеного нами дослідження полягала у пошуку інформації, яка стосується ставлення читачів до глянцевого видання, зокрема до текстів, рубрик, колонок і у виявленні потреб читачів/потенційних читачів глянцевого. Зазначимо: відповідно до інформації щодо аудиторії журналів «Elle Україна», «Vogue Україна» та «Cosmopolitan Україна» ми дійшли висновків, що найбільша аудиторія даних глянцевого видання припадає на жінок віком від 20 до 40 років. Відтак, було проведено дослідження серед молоді віком від 18 (адже саме з цього віку читачі стають потенційною цільовою аудиторією видання) до 30 років.

Опитування було проведено за допомогою сервісу Google Форми. Опитування проводилося у період з 01.02.2023 по 10.02.2023. Опитування містило 11 запитань, 2 з яких – відкритого типу. Наголосимо: в опитуванні взяли участь 25 респондентів, 17 (68%) з яких жіночої статі й 8 (32%) – чоловічої. Після запитання щодо статі статті респондентів, слідувало питання щодо того, чи читають респонденти глянцево журналі. Варіант «Так, регулярно» обрало 10 людей (40%), варіант «Так, але рідко» обрало 6 людей (24%), варіант «Дуже рідко» – 7 осіб (28%), не читають глянцево журналі 2 осіб (6%). 15 опитаних (60%) надають перевагу онлайн-версіям видання, а решта 10 (40%) паперовим (тобто фізичним) виданням. При цьому більшість – 18 осіб (72%) журнал не передплачують, а передплатниками є всього 7 осіб (28%). Щодо ідейно-тематичного-наповнення, а саме рубрик, думки суттєво розділилися. Найбільш популярною виявилася рубрика «Лайфстайл» – вона цікавить 56% респондентів, рубрика «Мода» цікавить 48% опитаних, замикає трійку лідерів рубрики «Подорожі» та «Стосунки» які цікавить 44% опитаних. Рубрика «Психологія» подобається 40% опитаних осіб. Згодом розмістилися рубрики «Мистецтво та афіша», «Кулінарія» та «Бізнес», що цікавлять 36% респондентів. Рубрика «Краса» цікавить 32% респондентів. Рубрики «Новини», «Навчання» та «Зірки» цікавлять 24% опитаних (див. Додаток Л). При цьому, 32% опитаних вважають рубрику «Кулінарія» не цікавою для себе». Ще 24% опитаних вважають не цікавими для них рубрику «Бізнес». П'ята частина опитаних – 20% – не цікавляться рубрикою «Зірки», а 16% – рубрикою «Стосунки». Для 12% є нецікавими рубрики «Мода», «Новини», «Мистецтво та афіша», «Навчання», «Краса». 4% не читають рубрики «Подорожі» та «Психологія». Рубрику «Лайфстайл» ніхто з респондентів не позначив для себе як нецікаву. Варто зазначити, що в вищезгаданих двох питаннях користувачі могли обрати одразу декілька цікавих/нецікавих для них рубрик. Необхідно відмітити, що 88% респондентів не вважають глянцево журналі застарілим явищем, і лише 12% вважають їх таким (аналіз показав, що це самі ті респонденти, які не читають глянцево видання). Найбільш популярним з журналів виявився «Vogue Україна», який читають 72% опитаної молоді. Наступним стало видання «Elle Україна», що читають 60% опитаних. Замикає список журнал «Cosmopolitan Україна», який читає 44% респондентів. Як відповідь на це питання, користувачі також могли обрати кілька варіантів. Щодо ідейно-тематичного наповнення журналів «Elle Україна» та «Cosmopolitan Україна» думки розділилися. Більшість, а саме 52% опитаних вказують, що в більшості їх задовольняє наповнення даних видання, 24% зазначають, що їх абсолютно задовольняє ідейно-тематичний зміст цих журналів. При цьому, 16% опитаних вказують, що їх не зовсім задовольняє ідейно-тематичне наповнення журналів, а 8% відповідають, що їх абсолютно не задовольняє наповнення журналів «Elle Україна» та «Cosmopolitan Україна».

Провіши аналіз відповідей респондентів на запитання «Що, на вашу думку, необхідно додати до ідейно-тематичного наповнення журналів «Cosmopolitan Україна» та «Elle Україна?» можна зробити висновок, що умовно читачі поділяються на кілька груп: 1. Ті, хто потребує більше практичної інформації, зокрема щодо сучасних українських реалій: «Більше прикладної інформації – як розпізнати російські бренди, як захистити дітей і тд.», «Більше інтерв'ю з жінками-військовими та медикнями, волонтерами», «Більше інформації в контексті подій в Україні», «Більше порад для жінок як вберегти себе від згвалтування, юридична інформація», «Більше практичної інформації – як оформити візу, де купити собаку, як відстоювати особисті кордони», «Ідеї для подарунків, інтер'ю, бізнес-історії та поради», «Частіша публікація по рубриках, більше інформації, підбірки». 2. Ті, хто хочуть отримувати інформацію щодо власного розвитку: «Більше навчального контенту», «Більше про розвиток особистості», «Більше інформації про особистий ріст та розвиток, новини та заходи що стосуються селф-мейд», «Більше рекомендацій щодо книг», «Блоги експертів», «Більше інформації, що розширює кругозір, дослідження», «Більше інформації про мистецтво та про сучасних митців й івенти», «Більше інформації щодо дітей та сексуальної освіти». 3. Ті, хто хочуть отримувати більше матеріалів для чоловіків: «Більше інформації для чоловіків про жінок». 4. Ті, хто хочуть отримувати більше матеріалів щодо психології: «Більше тестів, психології для новачків», «Більше практичної інформації – як оформити візу, де купити собаку, як відстоювати особисті кордони», 5. Ті, хто хочуть отримувати більше матеріалів про материнство та виховання дітей: «Нові рубрики, зокрема щодо виховання дітей», «Інформацію про пологи й материнство», «Більше інформації щодо дітей та сексуальної освіти». 6. Читачі, що хочуть читати більше про моду та стиль: «Рубрики про хобі та нестандартну моду», «Більше фешн-порад». 7. Ті, хто потребує більше інформації про хобі та домашніх улюбленців: «Рубрики про хобі та нестандартну моду», «Інформацію про домашніх тварин». 8. Читачі, що потребують інформації щодо бізнесу та кар'єри: «Ідеї для подарунків, інтерв'ю, бізнес-історії та поради», «Змінити формат цих журналів і додати рубрики щодо побудови кар'єри». 9. Лише один респондент відповів в негативному ключі щодо сучасного українського глянце: «Глянцеві журнали – застаріла річ і в них немає потреби зараз».

Отже, з наведеного вище можна зробити висновок, що українські читачі досі зацікавлені в глянцевих журналах, але більша частина надає перевагу онлайн-версіям видань, а не фізичним аналогам. Найбільш популярними рубриками у журналах серед досліджених виявилися «Лайстайл», «Мода», «Подорожі» та «Стосунки» які обійшли в кількості голосів рубрики «Навчання», «Кулінарія» та «Бізнес». Більшість опитуваних все таки не вважають глянцеви журнали застарілими і тільки невеликий відсоток думають, що це вже не актуально. Читачі журналів «Cosmopolitan Україна» та «Elle Україна» мають різні побажання щодо ідейно-тематичного наповнення журналів. У дослідженні виділено кілька груп читачів з різними інтересами та потребами, такі як ті, хто бажає більше практичної інформації про сучасні українські реалії, про власний розвиток та особистісний ріст, про моду та стиль, про психологію та материнство та виховання дітей. Дане дослідження не охоплює всіх аспектів цієї проблематики. Для майбутніх досліджень цікавими напрямками будуть вивчення зарубіжного досвіду щодо читабельності та актуальності друкованих ЗМІ.

Література

1. Вайшенберг З., Кляйнштойбер Г., Пьорксен Б. Журналістика та медіа: довідник / перекл. з нім. П. Демешко, К. Макеев. Київ : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2011. 529 с.
2. Сушкова О. М. Періодичні видання для жінок в Україні: динаміка розвитку та концептуальні особливості : навч. посіб. Суми : СумДУ, 2009. 144 с.
3. Тимчишин О. Молодіжна преса. *Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст. Структура*. Ч. 1 / [О. Богуславський, С. Кость, Б. Крив'як та ін. ; відп. ред. С. Кость]. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 299–598.

Рожок Аліна Вікторівна,
здобувачка ОС «Бакалавр»
Київського національного університету
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Свердлик Зорiana Михайлівна,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Кіберзлочинність є одним з найбільш актуальних та широко обговорюваних проблем сучасного світу, включаючи Україну. Кіберзлочинність визначається як будь-яка злочинна діяльність, яка використовує комп'ютерну технологію або інтернет. Це може включати крадіжку особистої інформації, шахрайство, кібершантаж, зламання комп'ютерних систем, спам та інші дії, що завдають шкоди користувачам інтернету.

В Україні кіберзлочинність є серйозною проблемою. За даними Міністерства внутрішніх справ, кількість злочинів, пов'язаних із комп'ютерною технологією та інтернетом, зростає з кожним роком. Наприклад, у 2020 році поліція зареєструвала майже 16 тисяч кіберзлочинів, що на 24% більше, ніж у 2019 році.

У 2021 році в Україні сталися різноманітні кібератаки, серед яких:

1. Атаки на критичну інфраструктуру: наприклад, в березні 2021 року було зафіксовано кібератаку на систему енергетичної мережі ДніпроОДЕК, що призвело до вимкнення деяких енергосистем.

2. Розповсюдження шкідливого програмного забезпечення: у травні 2021 року українські користувачі постраждали від розповсюдження шкідливого програмного забезпечення, яке було розіслане через електронну пошту.

3. Фішингові атаки: у серпні 2021 року було зафіксовано спроби фішингу, коли шахраї надсилали фішингові повідомлення від імені українських банків та спробували викрасти дані користувачів.

4. Атаки на вебсайти: у грудні 2021 року український інтернет-магазин «Comfy» зазнав кібератаки, яка призвела до витоку персональних даних користувачів [1].

Це лише деякі з прикладів кіберзлочинів, які сталися в Україні в 2021 році. Однак, це далеко не повний список.

Однією з головних причин зростання кіберзлочинності в Україні є недостатнє використання та охорона комп'ютерних систем та мереж. Більшість людей не знають, як захистити свої комп'ютери та мобільні пристрої від хакерських атак та вірусів, що дозволяє злочинцям легко отримувати доступ до їх особистої інформації. Крім того, недостатній рівень кібербезпеки в багатьох компаніях та установах дозволяє злочинцям легко отримувати доступ до конфіденційної інформації та використовувати її для своїх корисливих цілей. Наприклад, відомі випадки крадіжок грошей з банківських рахунків клієнтів, які сталися через використання недостатньо захищених банківських систем. Крім того, зростає кількість кібератак на критичну інфраструктуру, таку як електроенергетичні мережі, транспортні системи та інші. У результаті цього можуть виникати серйозні проблеми, які можуть мати великий вплив на функціонування суспільства та економіки країни [2].

Існує безліч заходів, які можна прийняти для посилення кібербезпеки. Нижче перераховано деякі з них:

1. Підвищення кваліфікації працівників: Важливо, щоб всі працівники, які мають доступ до комп'ютерних систем, були свідомі кібербезпеки. Наприклад, працівникам слід надавати регулярні інструктажі з питань кібербезпеки, які охоплюють розпізнавання фішингових атак, безпеку паролів, а також використання антивірусного програмного забезпечення та інших засобів захисту.

2. Захист мережі: Забезпечення захисту мережі включає в себе використання ефективних фаєрволів, обмеження доступу до мережевих портів та заборону використання необхідних служб на серверах, які не використовуються.

3. Перевірка безпеки: Важливо регулярно проводити аудит безпеки комп'ютерних систем для виявлення можливих слабких місць, щоб вчасно запобігти кібератакам.

4. Використання криптографії: Важливо захищати конфіденційні дані, що зберігаються на серверах та передаються по мережі. Для цього можна використовувати криптографію, яка дозволяє зашифрувати інформацію, щоб зменшити ризики доступу до неї незаконних осіб.

5. Резервне копіювання даних: Регулярне резервне копіювання даних є важливим елементом кібербезпеки. Якщо станеться кібератака або будь-який інший інцидент, що призведе до втрати даних, резервна копія дозволить відновити важливу інформацію [4, с. 70; 4].

Отже, кіберзлочинність є серйозною загрозою для суспільства та економіки України, тому важливо приділяти увагу заходам кібербезпеки та боротьбі з кіберзлочинністю.

Література

1. Боротьба з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: Закон 2149-ІХ. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/210562_borotba-z-kberzlochinnstyu-v-umovakh-d-vonnogo-stanu-zakon-2149-ix (дата звернення: 19.04.2023).

2. Гвоздецька М. О., Ісмайлов К. Ю. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності: сучасний стан, структура та специфіка вчинення. *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (23-25 листопада 2016 р., м. Кропивницький). С. 52–53.

3. Кіберзлочинність: виклики часу. URL: <https://law.chnu.edu.ua/kiberzlochynnist-vykylyk-chasu/> (дата звернення: 19.04.2023).

4. Шинкарук О. М., Сенік В. В., Зачек О. І., Магерівська Т. В. Стан та особливості протидії кіберзлочинності в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 3 (13). С. 68–76.

УДК 070:347.78(477.86)

Стецькович Анастасія Ігорівна,

здобувачка ОС «Бакалавр»

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник:

Пристаї Галина Іванівна,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

м. Івано-Франківськ, Україна

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АВТОРСЬКОГО ПІДХОДУ ДО ВИСВІТЛЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТВОРІВ У МЕДІА ПРИКАРПАТТЯ

За допомогою засобів масової інформації можна оперативнo отримати будь-яку інформацію в різних частинах нашої планети. Аналогічна ситуація з медіа на рівні України та

з регіональними ЗМІ. Людина, яка проживає на заході нашої держави, може за лічені хвилини дізнатися про подію, що відбулася, до прикладу, на сході України (і навпаки). Що стосується специфіки регіональних медіа, то інформація, подана в таких ЗМІ, може охоплювати як лише місцеві новини, так і суспільне життя та проблеми на рівні області. Визначення території охоплення інформації залишається вибором редакції. Варіативність висвітлення інформації покладається на журналіста.

Відтак, залежно від вимог головного редактора та правил редакцій, журналіст по-різному може висвітлювати різні події. При цьому, якщо це не суто інформаційний жанр на прикладі замітки, журналіст може додавати свою позицію та бачення ситуації. Водночас публіцистичний матеріал буде відрізнятися від художнього матеріалу, тож існують певні відмінності в авторському підході написання творів у медіа. Регіональні журналісти показують призму впливу всеукраїнських проблем і рішень на життя регіонів. Окрім цього, висвітлюють питання, що виникають на місцях. Таким чином автори в локальних виданнях стають чи не єдиними, хто може об'єктивно донести інформацію споживачам на місці проживання.

Зазначимо: на Прикарпатті станом на сьогодні функціонують друковані, онлайн-ЗМІ, теле- та радіокомпанії. У межах наукового дослідження було проаналізовано роботу різних типів місцевих медіа, їхнє становлення та розвиток на локальному рівні, специфіка контенту, залежно від виду ЗМІ та порівняння з іншими медіа, особливості висвітлення журналістських творів.

Досліджуючи ОТБ «Галичина» відмітимо, що це телебачення було засноване в 1990 році, мовлення розпочало на рік пізніше, в 1991 році. У 2017 році телебачення одержало першу ліцензію серед телеканалів Прикарпаття та розпочало супутникове мовлення. А вже в 2021 телеканал завершив перехід на HD мовлення та транслюється тепер як у форматі T2, так і в кабельних мережах. Серед контенту, що транслює «Галичина»: інформаційні, розважальні, культурно-мистецькі, духовні програми. Телеканал висвітлює різні боки життя прикарпатців. До прикладу, програма «Позиція Галичини» – це суспільно-політичне ток-шоу, на яке запрошують експертних гостей. Шоу засноване на дискусії та обговорень питань, що актуальні на даний час в Івано-Франківській області та в Україні.

Проєкт «Нас не зламати» показує як змінилось життя людей у період повномасштабної війни, що несе як інформаційну, так і пізнавальну цінність.

Серед пізнавальних програм також: «Ігри інтелекту», «Вулиця», «Галичина: хроніки нашої незалежності», «Корисно знати» тощо. Серед розважальних: «Живи яскраво», «Країна на запах», «Поза графіком» та інші.

Також телеканал транслює культурно-мистецькі та музичні програми. Попри різні формати та тривалість програм, у кожному проєкті є ведучий або ведуча, які беруть інтерв'ю з гостями телеканалу або ж висловлюють свої думки та дискутують. Телеканал дотримується вимог Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Охоплює різні аспекти суспільного життя Прикарпаття та висвітлення проблем.

Аналізуючи газету-тижневик «Нова зоря» наголосимо, що ресурс також має свою інтернет-версію. Характеризується і відрізняється від інших прикарпатських газет тим, що здебільшого висвітлює релігійну тематику. При цьому охоплює події не лише Івано-Франківська та області, але й усієї України. Матеріали газети несуть інформаційну та пізнавальну функції, в журналістських творах тлумачаться та обговорюються погляди церкви і релігійних представників, актуальні питання сьогодення (наприклад, піст, війна, УПЦ (МП)), вплив законопроектів Верховної Ради на життя християн тощо. Здебільшого в газеті публікуються статті, інтерв'ю та новини. У матеріалах використовуються релігійні терміни, водночас мова доступна та подекуди містить локальні діалекти (бажання автора або передання прямої мови респондента).

Для порівняння різних типів прикарпатських ЗМІ, здійснено аналіз радіо «Західний полюс», що вперше з'явилося в ефірі 1995 року. Зараз це найстаріша з недержавних

радіостанцій Прикарпаття. Входить до складу медіа-холдингу «Захід Медіа Плюс». Формат радіостанції – інформаційно-розважальний. Окрім радіо, має свій сайт, де також пишуть новини. Серед тематичних: новини музичного ринку, шоу-бізнес, історія та життя популярних виконавців, цікаві факти музичного світу тощо. Радіостанція охоплює місцевих музичних представників, а також українських і закордонних. В ефірі часто запрошують «зіркових» гостей, які діляться подробицями свого життя, творчості та планами на майбутнє. Програми ведуть незмінні ведучі. У час війни, окрім розважальної функції, також оголошують про допомогу Збройним силам України, діляться в новинах останніми подіями та дискутують щодо проблемних питань.

Що стосується інтернет-видань, то одним із найпопулярніших онлайн-ресурсів Івано-Франківська та Прикарпаття є «Галка ІФ». Функціонує з 2014 року. Висвітлює рубрики «Політика», «Гроші», «Технології», «Життя», «Світ». Також часто висвітлює діяльність влади міста, розглядом тендерів, публічних закупівель. Має свій авторський відеопроєкт «Франківські теревені», що охоплює політичну, культурну та інформаційну тематики. У кожній програмі є ведучий, який веде розмову. Сайт «Галки» поєднує в собі замітки, аналітичні статті, фактчекінг, інтерв'ю, життя Івано-Франківська, області та інших країн. Окрім цього, висвітлює перебіг війни в Україні.

Дослідження показує, що всі регіональні ЗМІ, окрім життя Івано-Франківська та області, висвітлює також перебіг подій в Україні. Всі ЗМІ також поширюють інформацію про події за кордоном. Тож попри назву «регіональних» медіа, охоплюють значно ширші території. Проте основний акцент залишається на питаннях, що турбують жителів Прикарпаття. Водночас кожне ЗМІ має власний перелік програм та тем, які вважає висвітлити за потрібне. Частина медіа у пріоритет кладе оцінку та розкриття діяльності місцевої влади, інша – залишає за собою розважальну та пізнавальну функції. Відтак, жителі області, відповідно до власних потреб та умов, можуть обрати собі ЗМІ та слідкувати за оновленнями сайту, радіо, телебачення чи газети.

Дане дослідження не охоплює всіх аспектів цієї проблематики. Для майбутніх досліджень цікавими напрямками будуть зміни потреб аудиторії на початку становлення регіональних ЗМІ та в теперішній час.

Література

1. Грубич К. В. Комунікаційні телевізійні технології шоу-програм. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. Серія : Соціальні комунікації. 2015. № 2. С. 40–48.
2. Марушкіна І., Танчин І.. Регіональні ЗМІ в епоху нових медіа. *Вісник Львів. ун-ту*. 2013. № 38. С. 503–508.
3. Євтухова Т. А. Вплив засобів масової інформації на формування особистості як культурологічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. Вип. 4. С. 32–37.

СЕКЦІЯ 4. ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА ОСВІТА: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ

УДК 02(477)'06

*Збанацька Оксана Миколаївна,
професорка кафедри журналістики та міжнародних відносин
ПВНЗ «Київський університет культури»,
голова бібліотекарка відділу лінгвістичного забезпечення
інформаційно-пошукових систем
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка,
м. Київ, Україна*

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

Вітчизняна бібліотечна наука пройшла тривалий шлях становлення, протягом якого уточнювалися її визначення, об'єкт, предмет, структура, завдання, взаємозв'язки з іншими науками.

Розвиток української бібліотекознавчої думки відбувався під впливом праць зарубіжних дослідників (Г. Ноде, М. Шреттінгер, Ф. Бекон, А. Грезель, М. Дьюї, Д. Браун, К. Дзяцко, Ш. Рангантан, Л. Батлер й ін.). Витоки вітчизняного бібліотекознавства пов'язані з іменами К. Рубинського, Л. Хавкіної, Х. Алчевської, В. Кордта, Ю. Меженка, Д. Балики, Л. Биковського, І. Огієнка, С. Сірополка.

Інтенсивне формування нових ідей та фактів починається в самостійній Україні з 1990-х років. Наприкінці ХХ ст. над розробкою питань бібліотекознавства працюють теоретики і практики в різних регіонах країни. Початок ХХІ ст. відзначився для українського бібліотекознавства низкою оригінальних комплексних досліджень починаючи від стратегії розвитку бібліотек до окремих каталогізаційних процесів. З основними здобутками українського бібліотекознавства на межі тисячоліть можна ознайомитись на сторінках науково-допоміжних покажчиків: «Українське бібліотекознавство (1991–2008)» [12], «Бібліотекознавство України (1991–1995)» [2], «Бібліотекознавство України (1996–2000)» [3], «Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2001–2005)» [4], «Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2006–2010)» [5], «Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2011–2020)» [6]. Потрібно відзначити, що накопичився великий масив різнопланових мозаїчних досліджень, пов'язаних з бібліотеками, бібліотечною справою, бібліотекознавством, в якому важко відокремити теорію від практики. Прикладом може слугувати анотована бібліографія «Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926-2021)» [8], в назві якої фігурують: бібліотечна наука, а не бібліотекознавство; бібліотечна практика, а не бібліотечна справа. Фактично сучасна історія бібліотекознавства перейшла в історію бібліотек, теорія бібліотекознавства – в теорію бібліотечної справи. Дозволимо виокремити ряд чинників, пов'язаних з даною тенденцією.

Перший чинник пов'язаний з теоретичними питаннями бібліотекознавства, зокрема, з термінологією. Дефініцію «бібліотекознавство» відображено в сучасних друкованих та електронних довідкових виданнях України, таких як Енциклопедія Сучасної України (О. Онищенко) [11], Енциклопедія історії України (О. Ясь) [13], Українська архівна енциклопедія (О. Воскобойнікова-Гузєва) [9], Вікіпедія. У ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» подано таке визначення бібліотекознавства, – це «наукова дисципліна, яка вивчає теорію, історію, методологію, технологію, методику та організацію бібліотечної справи» [7, с. 4], тобто бібліотекознавство, – це наука про бібліотечну справу. Таким чином, все, що було зроблено в галузі бібліотечної

справи, потім досліджується в бібліотекознавстві. Або ж бібліотекознавство розробляє теоретичні положення, які потім на практиці втілює бібліотечна справа.

Одним із проблемних питань бібліотекознавства є визначення об'єкта й предмета бібліотечної науки. З XIX ст. почалася розробка цих визначень. До 70-х років XX ст. об'єкт і предмет бібліотекознавства не різнилися: об'єкт бібліотекознавства – бібліотека. Пізніше, у зв'язку із широким поширенням у науці системного підходу про бібліотеку стали говорити як про системний об'єкт бібліотекознавства, що складається з ряду взаємозалежних і взаємообумовлених елементів, а також визначали його як бібліотечний соціальний інститут або еволюцію бібліотеки у часі та просторі [10, с. 28]. В. Ільганаєва та співавтори підручника «Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек» (1993) предмет бібліотекознавства визначили «як вивчення процесів, закономірностей виникнення, становлення, функціонування і розвитку бібліотечного соціального інституту» [1, с. 74].

Різняться погляди науковців й на структуру бібліотекознавства. Спочатку це щось нероздільне, синкретичне, пізніше в ньому виділяються два рівноцінних розділи: вчення про бібліотеку і вчення про бібліотечні фонди. О. Ясь зазначає, що структура сучасного бібліотекознавства складається з теорії, методології, методики та історії бібліотечної справи, прикладного бібліотекознавства [13]. На думку О. Онищенка, бібліотекознавство як наука має загально-теоретичний і теоретико-прикладний рівні. Загальна теорія містить: власне теорію (система знання, ідеї, концепції, моделі, закони, понятійний апарат, типології, класифікації, загалом – опис і пояснення суті бібліотечної справи); методологію (логіка, методи, принципи і способи бібліотекознавчого пізнання); історію (вивчення виникнення і розвитку бібліотекознавства в контексті суспільних трансформацій) [11].

Другий чинник пов'язаний з історичним питанням, адже історія бібліотек і історія бібліотекознавства, – це дві різні історії. Історія бібліотек сягає давнини, на відміну від бібліотекознавства, яке як самостійна наука в Україні формується наприкінці XIX – поч. XX ст., коли починають розвиватися перші наукові школи бібліотекознавства: харківська (К. Рубинський, Л. Хавкіна, Х. Алчевська) та київська (В. Кордт, К. Думитрашко). У 1935 р. у Харкові створюється Український бібліотечний інститут, який очолює педагогічну і дослідницьку роботу в галузі бібліотекознавства. Таким чином, виокремлюється два етапи розвитку бібліотекознавства: «донауковий», позначений визначенням «бібліотекознавча думка» та науковий, що розглядає становлення та розвиток бібліотекознавства як науки й навчальної дисципліни. Проте, сьогодні можемо говорити про відсутність чіткої періодизації історії українського бібліотекознавства.

На сторінках фахових періодичних видань та в мережі «Інтернет» наявна достатня кількість публікацій з різних аспектів бібліотекознавства, захищені цікаві різнопланові дисертаційні дослідження, а їхня багатоаспектність та розпорошеність в різних інформаційних ресурсах перешкоджає створенню цілісної картини українського бібліотекознавства. Однією з причин є відсутність в Україні гарно структурованого сучасного навчального посібника з бібліотекознавства, який зібрав би всі напрацювання вітчизняних науковців і практиків, та представив комплексне бачення українського бібліотекознавства в сучасному соціумі.

Література

1. Бібліотекознавство. Теорія, історія, організація діяльності бібліотек : підруч. для бібл. ф-тів ін-тів культури та училищ культури по спец. 05.25.03 / В. О. Ільганаєва [та ін.] ; за ред. М. С. Слободяника, В. О. Ільганаєвої. Харків : Основа, 1993. 194 с.
2. Бібліотекознавство України (1991-1995) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [авт.-складач: В. О. Зелінська]. Київ : Нац. парлам. б-ка України, 1999. 159, [2] с.
3. Бібліотекознавство України (1996–2000) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України ; [уклад.: О. О. Гриценко та ін. ; наук. ред. М. В. Геращенко]. Київ : Нац. парлам. б-ка України, 2004. 288 с.

4. Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2001–2005): наук.-допоміж. бібліогр. показч. / М-во культури і туризму України, Держ. закл. «Нац. парламент. б-ка України», Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [упоряд. О. А. Політова ; наук. ред. М. С. Слободяник]. Київ, 2008. 235 с.

5. Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2006–2010): наук.-допом. бібліогр. показч. / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України ; [авт.-упоряд. Політова О. А. ; наук. ред. І. О. Негрейчук]. Київ : Нац. парлам. б-ка України, 2014. 271 с.

6. Бібліотечна справа і бібліотекознавство України (2011-2020): в 2 ч.: наук.-допом. бібліогр. показч. Ч. 1: (2011-2015) / М-во культури та інформ. політики України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; упоряд. Н. Тертичка ; наук. ред. В. Кононенко. Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2023. 447 с.

7. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять: ДСТУ 7448:2013. [Чинний від 2014.07.01]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 44 с. (Національний стандарт України) (Інформація та документація).

8. Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021): анотована бібліографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд. О. Л. Сокур, наук. ред. О. З. Клименко, відп. за вип. Т. М. Коваль. Київ, 2022. 226 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004447> (дата звернення: 12.04.2023).

9. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Бібліотекознавство. *Українська архівна енциклопедія. А–Г. Робочий зошит*. Київ, 2006. С. 142.

10. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація: монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

11. Онищенко О. С. Бібліотекознавство. *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2003. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=39814 (дата звернення: 12.04.2023).

12. Українське бібліотекознавство (1991 – 2008): наук.-допом. бібліогр. показч. / М-во культури і туризму України, ДЗ «Нац. парламент. б-ка України» ; [уклад.: М. С. Слободяник, О. А. Політова ; наук. ред. та авт. вступ. ст. М. С. Слободяник]. Київ : НПУ, 2010. 166 с.

13. Ясь О. В. Бібліотекознавство. *Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В* / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України. Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2003. 688 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Bibliotekoznavstvo> (дата звернення: 12.04.2023).

УДК 023:378 (477)

Матвієнко Оксана Володимирівна,
професорка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
докторка педагогічних наук, професорка,
м. Київ, Україна

Цивін Михайло Наумович,
професор кафедри дизайну
Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат технічних наук, доцент,
м. Київ, Україна

«ІНФОРМАЦІЙНА» ОСВІТА: ВІД БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ ДО ІНДУСТРІЇ КОНТЕНТУ

У структурі інтегрованої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відбувається еволюція її складових (освітньо-професійних програм) від предметної

підготовки фахівців з бібліотечної та архівної освіти та документознавства до узагальненої «інформаційної справи».

Чинні визначення бібліотечної [4] та архівної справи [5] предметно окреслюють сферу діяльності майбутнього фахівця, а праці багатьох представників науково-педагогічних шкіл України – діяльність документознавця у контексті документаційного забезпечення управління. Однак, протягом часу, що минув із введення спеціальності у 2015 р., визначення «інформаційної справи» не було надано у публікаціях науковців.

На сайті «Вступ»[1] нині пропонуються не тільки «традиційні» освітньо-професійні програми (ОПП) (архівістика та управління документацією; бібліотекознавство та інформаційно-аналітична діяльність; документаційне забезпечення управління та інші формулювання аналогічних за суттю освітніх програм), а також ОПП, що термінологічно виходять за межі бібліотечної, архівної справи та документної діяльності. Такий підхід знаходиться у руслі окресленого на сайті МОН підходу: «...ядром вищої освіти, яке визначає її зміст, сутність здобутої освіти, присвоєних кваліфікацій тощо, є освітні програми, а не спеціальності. Галузі знань і спеціальності встановлюють загальну рамку» [6]. Пошук такої «загальної рамки» для інноваційних ОПП у межах спеціальності ІБАС бачиться у напрямі розгляду спеціалізацій «інтернет-журналістика та блогінг», «медіакомунікації та діджитал продакшн», «менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту» як таких, що спрямовані (окрім можливості застосування відповідних фахівців у сфері бібліотечної та архівної справи) на діяльність у *секторі інформаційної індустрії*.

Інформаційна індустрія у загальному розумінні – це широкомасштабне виробництво на базі новітньої техніки інформаційних товарів та послуг різного типу – від газет та журналів до комп'ютерних ігор та інформаційного наповнення мереж (контенту). До підприємств та організацій інформаційної індустрії включають також ті, метою яких є не тільки виробництво та обробка інформації, а також розробка інфраструктури та механізмів доставки для поширення інформації [7], тобто виробництво інформаційної техніки.

Термінологія у формулюванні назв та зміст згаданих інноваційних ОПП дають змогу твердити, що тренди розвитку освітньо-професійних програм спеціальності ІБАС відповідають сектору «контент та медіа» (Content and media sector), виділеному Робочою групою з показників інформаційного суспільства ОЕСР (WPIIS – Working Party on Indicators for the Information Society) і представленому у Довіднику з оцінки інформаційного суспільства [8]. У Довіднику продукцію сектору «контент та медіа» визначено як будь-яке повідомлення, опубліковане у засобах масової комунікації та пов'язаної з ними діяльністю засобів масової комунікації і акцентовано, що цінність такого продукту для споживача полягає не у його матеріальних якостях, а у його інформаційному, освітньому, культурному або розважальному змісті [там само, с.143].

Виділено такі групи продукції цього сектору:

– друкований та інший текстовий контент на фізичних носіях і пов'язані з ними послуги;

– кіно-, відео-, теле- та радіоконтент, а також пов'язані з ними послуги;

– музичний контент і пов'язані з ним послуги;

– програмне забезпечення для ігор;

– онлайн-контент і пов'язані з ним послуги;

– інші матеріали та пов'язані з ними послуги.

Цей перелік корелюється із Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД–2010), зокрема, із наявною у ньому секцією *J Інформація та телекомунікації* [2].

Секція включає виробництво і поширення інформації та культурного продукту, забезпечення способу передавання та поширення цих продуктів, а також даних та інформації, діяльність у сфері інформаційних технологій, оброблення даних та іншу діяльність у сфері інформаційних послуг.

Разом із складовими секції, пов'язаними із виданням програмного забезпечення, виробництвом фільмів і видання звукозаписів (розділ 59); діяльність у сфері радіомовлення

і телебачення (розділ 60); діяльністю у сфері телекомунікації (розділ 61) та інформаційних технологій (розділ 62), наявна складова надання інших інформаційних послуг (розділ 63), яка включає групу *Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність; веб-портали*.

У 2013 р. Міжнародна асоціація веб-майстрів IWA представила документ «Profile Sheet WSP-G3-011 «Web Content Specialist» [8], у якому зміст, функції та завдання фахівця з веб-контенту представлені як [8, с. 3]: створення текстового та мультимедійного контенту, оцінка можливостей реалізації контенту, управління контентом, його створення, оновлення та модифікація, контроль дотримання стандартів та ін.

Європейська Бізнес Асоціація [3] зазначає, що у сфері інформаційних технологій є місце для представників професій, в основі яких не лежать навички програмування та знання точних наук, і у IT-компаніях для нетехнічних спеціалістів відкрито 18% вакансій від усіх актуальних в IT-сфері.

ОПП за спеціальністю ІБАС, розроблені відповідно до зазначених видів економічної діяльності та відповідні виділені групам продукції у згаданому Довіднику з оцінки інформаційного суспільства, можуть бути узагальнені під назвою «Цифрові ресурси соціально-комунікативних мереж» і потребують розробки відповідних професійних стандартів діяльності.

Література

1. Вступ.ОСВІТА.UA. URL: <https://vstup.osvita.ua> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010). *Державна служба статистики України*. URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html (дата звернення: 14.02.2023).
3. Нетехнічні професії в IT. URL: <https://eba.com.ua/netehnichni-profesiyi-v-it> (дата звернення: 14.02.2023).
4. Про бібліотеки та бібліотечну справу : Закон України від від 27.01.1995 № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.02.2023).
5. Про Національний архівний фонд та архівні установи: від 24.12.93, № 3815-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 14.02.2023).
6. Рішення Уряду: продовжено гармонізацію переліку галузей знань та спеціальностей із Міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО) URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rishennya-uryadu-prodovzhenno-garmonizaciyu-pereliku-galuzej-znan-ta-specialnostej-iz-mizhnarodnoyu-standartnoyu-klasifikaciyeyu-osviti-msko> (дата звернення: 14.02.2023).
7. Information Industry. URL: <https://www.encyclopedia.com/media/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/information-industry> (дата звернення: 14.02.2023).
8. OECD Guide to Measuring the Information Society (2011). URL: <https://unstats.un.org/unsd/Attachment546> (дата звернення: 14.02.2023).
9. Profile Sheet WSP-G3-011 «Web Content Specialist». URL: <https://www.skillprofiles.eu/stable/g3/en/v1/profiles/WSP-G3-011.pdf> (дата звернення: 14.02.2023).

*Ляшук Наталія Вікторівна,
завідувачка кафедри інформаційної діяльності та туризму
Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна»,
кандидатка філологічних наук,
м. Луцьк, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Стрімкий розвиток наукових знань і технічного прогресу породжує гостру потребу в підготовці фахівців, що зможуть вирішувати комплексні проблеми та забезпечувати подальший розвиток знань. Найбільше змін за останні десятиліття зазнала галузь інформаційної діяльності, в межах якої й досі залишається невизначеним та не чітко окресленим поняття «фахівець інформаційної діяльності».

Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» консолідувала в собі низку самостійних спеціальностей: «Діловодство», «Документознавство та інформаційна діяльність», «Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство», що зникли з переліку спеціальностей. Усі зазначені освітні напрями об'єднує спільна мета – підготовка фахівців інформаційно-комунікативної галузі.

У 1994 році в структурі Держкомархіву України було організовано спеціалізовану наукову установу «Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства». У цьому ж році почалась вузівська підготовка фахівців за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність». У 2003 році спеціальність «Документознавство, архівознавство» було включено до переліку наукових спеціальностей з історичних наук ВАК України. У 2007 році її включили і до складу соціально-комунікаційних наук.

Розвиток спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» відбувався динамічно, охоплював державні та приватні заклади вищої освіти із вираженою тенденцією введення спеціальності у негуманітарних вищих навчальних закладах. Навчальні плани, в яких був наявний паритет двох дисциплінарних блоків – документознавчого та інформаційного, відображали об'єктивний процес еволюції від концепції документаційного до концепції інформаційного забезпечення управління, що уможливило диверсифікацію діяльності документознавців, цілком відповідало назві спеціальності й дало змогу розглядати їх як фахівців з інформаційного забезпечення управління [1].

Однак очевидно, що професійну групу інформаційних фахівців із введенням нової спеціальності має бути розширено зі збереженням меж професійної інформаційної діяльності. Проте, відомі дослідники сфери інформаційної діяльності О. Матвієнко, М. Цивін стверджують, що спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» було введено до навчального процесу без належного теоретичного обґрунтування. «Очевидно, що визначення меж професійного простору інформаційного фахівця характеризується суб'єктивністю інтерпретації змісту його діяльності та невизначеністю критеріїв належності до цієї професійної групи. Таке трактування є надто розширеним і не відповідає потребам розвитку нової спеціальності, а отже, вимагає конкретнішого визначення з акцентом на *професійній інформаційній діяльності*» [2, с. 33].

Своє обґрунтування нової спеціальності запропонував Ю. Палеха: «Впровадження спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» можна пояснити тим, що в установах, організаціях та на підприємствах країни все більше виникає потреба у фахівцях, які в змозі працювати саме з інформаційними, документними ресурсами, тобто зі своєрідним інтелектуальним надбанням усіх досягнень цивілізації за весь час її існування. Україна потребує все більшої кількості інформаційних фахівців (інформаційних аналітиків, документознавців, бібліотекознавців, архівознавців), як професіоналів для роботи в

центральных органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, державних адміністраціях, фінансово-податкових та судових органах, підприємствах, установах та організаціях всіх форм власності, що вміють користуватися різноманітними видами інформаційних та документних ресурсів» [4]. Науковець стверджує, що підготовка фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (галузь знань: 02 Культура і мистецтво) замість існуючих є доречною й відповідає європейським стандартам підготовки здобувачів вищої освіти.

Внаслідок конвергенції інформаційно-комунікаційних і соціально-інформаційних технологій, розвитку мережевих комунікативних структур у соціальних і професійних комунікаціях відбувається зростання професійної різноманітності інформаційних працівників. Об'єктивно підтримка розвитку інформаційного суспільства потребує значної кількості професіоналів у галузі вебтехнологій та спеціалістів, які створюють, розміщують і підтримують у глобальній мережі «Інтернет» різноманітні інформаційні ресурси і сервіси.

Запропонований проєкт стандарту 2017 року зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» вніс певні корективи та роз'яснення щодо критеріїв підготовки фахівців. У ньому запропоновано фахові компетентності, результати навчання і конкретизовано об'єкти вивчення та діяльності, це – *інституції та інфраструктура, що забезпечують створення, розповсюдження, акумулювання, зберігання, архівування, доступ до інформації та знань у будь-яких форматах; теорії, процеси, технології та стандарти для створення інформаційних ресурсів; інформаційно-пошукові системи; просування інформаційних ресурсів в мережі «Інтернет».*

Незважаючи на те, що в одному професійному стандарті інтегровано різні за змістовим аспектом діяльності професії, (від бібліотекаря, організатора діловодства до фахівця у сфері телекомунікацій та електронних ЗМІ, професіонала у сфері державного управління) такий підхід диктується сучасними вимогами до професійного фахівця.

Варті уваги також групи вебпрофесій, які стосуються суто роботи з інформацією:

- фахівці зі створення й аналізу вмісту вебсайтів: професійні блогери та модератори вебспільнот, вебаналітики;

- менеджери вебпроєктів: контентменеджери, менеджери із роботи з вебклієнтами, менеджери з репутації, фахівці з електронної комерції, фахівці з реклами в мережі «Інтернет», керівники інтернет-проєктів.

Безперечно, такий професійний стандарт сьогодні наздоганяє потреби практики, однак певні суперечності, очевидна гібридність у частині визначення професій, за якими може працювати майбутній фахівець, калькування з англійської мови їхніх назв потребують виваженого підходу до можливих перспектив подальшого використання документа. Тому, в цьому контексті необхідно зберігати сталі професійні напрями (зокрема, бібліотекарів, архівістів, документознавців) із розвитком їх у напрямі забезпечення нових суспільних потреб.

Еволюція інформаційного середовища також актуалізує потребу в *професіях інформаційно-управлінського профілю*. Зокрема, це стосується підготовки фахівців для управління інформаційними організаційними структурами, що виробляють інформаційні продукти та послуги, здійснюють інформаційний аналіз і консалтинг. Спеціалісти мають володіти методами інформаційного моделювання ситуації, виявляти й екстраполювати тенденції розвитку об'єктів, здійснювати збирання, систематизацію й аналіз ділової та комерційної інформації. Ці види діяльності перебувають у площині *інформаційного менеджменту*, серед завдань якого – управління інформаційними потоками і визначення стратегії створення і використання інформаційних ресурсів підприємств і організацій.

В Україні зазначені напрями підготовки фахівців (або ж спеціалізації) ще не виокремилися, але є можливість використати сумісний із традиціями вітчизняної й світової інформаційної освіти досвід їхньої підготовки за спеціалізаціями, наприклад: *«Інформаційно-аналітична діяльність у сфері управління та менеджменту органів*

державної влади», «Інформаційно-аналітична діяльність у сфері документно-інформаційних комунікацій з маркетингу і зв'язків з громадськістю», «Інформаційний аналіз і консалтинг», «Маркетинг інформаційного ринку» та ін.

У 2021 році МОН розробило вимоги до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм вищої освіти, що стане потужним поштовхом до розвитку спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, яка базується на поєднанні різних галузей знань.

Отже, різноманітність професій, що охоплюють системи інформаційних комунікацій, є основою забезпечення ефективності функціонування інформаційного середовища. Проте, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» потребує ґрунтовнішої науково-методологічної основи, що буде базуватися потребах сучасного розвитку суспільства.

Література

1. Дубова С. В. Підготовка документознавців для сфери державного управління в Україні (1995-2008 рр.) : автореф. дис. канд. іст. наук. Київ : Держ. акад. кер. кадрів культ. і мистец. 2010. 19 с.

2. Матвієнко О., Цивін М. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: у пошуках «інформаційного фахівця». *Вісник Книжкової палати*. 2016. №10. С. 32–35.

3. Наказ про затвердження вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм від 06.04.2021 № 454/36076.. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-vimog-dozmizhdisciplinarnih-osvitnih-naukovih-program> (дата звернення: 04.04.2023).

4. Палеха Ю. І. Обґрунтування необхідності надання освітніх послуг у ВНЗ країни за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». URL: <http://dilo.kiev.ua/news/64-obruntuvannya-neobhdnost-nadannya-osvtnh-poslug-u-vnz-krayini> (дата звернення: 04.04.2023).

УДК 930.22

*Савченко Ірина Володимирівна,
доцентка кафедри джерелознавства, історіографії
та спеціальних історичних дисциплін
Запорізького національного університету,
кандидатка історичних наук, доцентка,
м. Запоріжжя, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З АРХІВНОЇ СПРАВИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В наш час в Україні та країнах світу все потужнішим стає розвиток процесів з оцифрування архівних документів та створення електронних архівів. Магістральним їх завданням є спрощення доступу до архівної інформації для якомога більшої кількості користувачів. Про важливість питання оцифрування архівної інформації на рівні державного управління свідчить започаткування за ініціативи Державної архівної служби масштабної за своїми завданнями «Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022-2025 роки». За офіційним повідомленням, Програма охоплює два самостійні та, водночас, взаємопов'язані напрями: оцифрування документів Національного архівного фонду й переведення в електронну форму довідкового апарату, які віднині носитимуть системний і цілеспрямований характер [3].

В умовах повномасштабної російської агресії питання необхідності оцифрування архівних документів також отримало додаткову актуалізацію через численні акти знищення та незаконного вивезення документів Національного архівного фонду. Показовим в цьому відношенні є вивезення значних обсягів документів XVIII – XIX ст. з Державного архіву Херсонської області [2].

Водночас в сучасних умовах формуються спеціальні проекти, які потребують фахівців з архівної справи, які мають компетентності з роботи електронними архівами та оцифрованими документами. Документи, що відображають різні події російсько-української війни, повинні бути максимально повно зібрані для архівного зберігання. Сьогодні науково-освітні, культурні інституції активно впроваджують програми зі збирання та зберігання документованої інформації про російську агресію. Зокрема, з лютого 2023 року Український інститут національної пам'яті започаткував збір документованої інформації про факти допомоги, порятунку та мужніх вчинків, здійснених цивільними на окупованій чи прифронтовій території [6]. Також долучилися до ініціатив з акумулювання документів війни державні архіви, зокрема такі як: обласний Одеський та Львівський архіви. Очевидно, що програми такого порядку ще довго матимуть системний характер, виходячи з їх завдань. Дані ініціативи передбачають в тому числі наявність кейсів з оцифрування документів, створення електронних архівів, перш за все, для удоступнення матеріалів для широкого загалу. У зв'язку з високим суспільним значенням таких документів постає питання посилення інформаційно-комунікаційної функції установ, що акумулюють документи російсько-української війни.

Важливою складовою формування компетентностей студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є формування знань та вмінь з архівної справи, особливо в сфері оцифрування документів. Серед інших, такі компетентності зазначені для випускників в стандарті спеціальності. Так, випускник спеціальності повинен мати здатність «організовувати електронні бібліотеки та архіви» (ФК 11); «здатність адмініструвати соціальні мережі, електронні бібліотеки та архіви» (ФК 10) [5, с.7]. Слід зазначити, що на сьогодні формування компетентностей з архівної справи також відбувається на спеціальності 032 «Історія та археологія». Водночас, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» більше робиться акцент на формуванні знань та навичок з електронного архівознавства.

На сьогодні Запорозькому національному університеті ведеться підготовка за спеціальністю 029 «Інформаційна, архівна та бібліотечна справа» на освітній програмі «Інформаційно-комунікаційна справа». Формування теоретичних знань та певних практичних навичок здійснюється завдяки викладанню студентам навчальної дисципліни «Архівознавство» на другому курсі. В межах цієї дисципліни студентам викладаються базові теми з історії, теорії та методики архівної справи та значна увага приділяється завданням, технікам оцифрування архівних документів, організації та функціонуванню електронних архівів. Розширення та удосконалення практичних навичок з архівної справи відбувається на навчальній практиці.

З початком повномасштабної війни рф проти України виникла низка викликів, які стосувалися як організації навчального процесу, так і методики викладання дисциплін. Місто Запоріжжя, де розташовується Запорізький національний університет з самого початку повномасштабного вторгнення знаходиться у прифронтовій зоні. У зв'язку з цим тут є однією з найвищих кількостей повітряних тривог. Як наслідок, єдино можливим форматом навчання для студентів в 2022-2023 навчальному році є дистанційний.

Певним позитивним ефектом дистанційного формату є можливість охопити навчальним процесом всіх студентів курсу, незалежно від їх сучасного місця проживання. Можна з певною обережністю погодитись, що дистанційний формат не створює значних ускладнень для формування знань з історії та теорії архівознавства у студентів. В якості online-платформи для навчання використовується система електронного забезпечення навчання

Moodle ЗНУ. Лекційні та семінарські заняття відбуваються з використанням програми Zoom. Важливу роль формуванні знань студентів відіграють лекції та семінарські заняття. Використання таких інструментів як: презентації, відео-матеріали дозволяє унаочнити ключові тези лекцій та виступів на семінарських заняттях, спрощує пояснення насиченого фактологічного матеріалу. На сьогодні існує значний комплекс архівознавчої літератури та нормативних документів в електронному форматі, які розкривають, серед інших тем, базові засади з методики оцифрування документів. Інформаційні ресурси архівних установ України та світу надають можливість ознайомитися з організацією електронних, перш за все, online-архівів та окремими підходами до оцифрування документів. В ході курсу студенти ознайомлюються з видами online-архівів, особливостями їх організації, презентації інформації, змістового наповнення.

Деяко складнішим в дистанційному форматі навчання є формування практичних вмінь та навичок. Вивчення курсу «Архівознавство» передбачає практичну роботу студентів з довідковим апаратом до НАФ, ознайомлення з техніками оцифрування документів. Вирішення даної проблеми є можливим завдяки залученню більш широкого кола інструментів інтерактивного навчання, формування авторських відео викладачем.

В той же час на сьогодні ускладнено реалізацію такої форми навчальної діяльності, як проведення екскурсії до Державного архіву Запорізької області, яка проводилась по завершенню навчального курсу. Така екскурсія дозволяла закріпити знання, отримані в ході навчання, та підготувати до практики. Однак з часу повномасштабного вторгнення архів є закритим для відвідувачів, що унеможливило проведення екскурсії.

Отже, на сьогодні відбувається посилення запиту щодо знань та вмінь випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». В той же час особливості навчання в умовах війни ускладнюють формування у студентів практичних вмінь. Їх вирішення частково компенсується за рахунок розширення інтерактивного інструментарію.

Література

1. Державний архів Львівщини закликає ділитися матеріалами про російсько-українську війну. URL: <https://zahid.espresso.tv/derzhavniy-arkhiv-lvivshchini-zaklikae-dilitisya-materialami-pro-rosiysko-ukrainsku-viynu> (дата звернення: 22.04.2023).

2. Державний архів після «руського миру»: що зацікавило російських окупантів в херсонській установі URL: <https://suspilne.media/336946-derzhavniy-arhiv-pisla-ruskogo-miruso-zacikavilo-rosijskih-okupantiv-v-hersonskij-ustanovi/> (дата звернення: 22.04.2023).

3. Про затвердження Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022-2025 рр.: наказ Державної архівної служби України від 20.12.21. URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf?fbclid=IwAR11LPbVOPypzUlhSD8b2ZIN99TX0rHnrgOrft4PAnPyQf3Gg-4RAV1r-n4 (дата звернення: 22.04.2023).

4. Російсько-українська війна в документах і спогадах сучасників. *Державний архів Одеської області*. URL: <https://archive.od.gov.ua/rosijsko-ukrayinska-vijna-v-dokumentah-i-srogadah-suchasnykiv/> (дата звернення: 22.04.2023).

5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378.

6. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/povynu/uinp-ogoloshuye-zbir-svidchen-pro-lyudyani-ta-muzhni-diyannya-pid-chas-viynu> (дата звернення: 22.04.2023).

*Яковенко Олена Григорівна,
завідувачка відділу теорії та історії бібліотечної справи
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук,
м. Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

У сучасному суспільстві у зв'язку з цифровізацією, активізацією впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій, трансформацією виробництва, опрацювання та передачі даних вимоги до компетенцій майбутніх фахівців бібліотечно-інформаційної галузі зазнали докорінних змін.

У науковій літературі триває дискусія щодо визначення понять компетенція, професійна компетенція. Зокрема, І. Ю. Карпюк пропонує такий варіант цієї дефініції: професійна компетенція – це комплекс якостей особистості, які забезпечують достатній для самостійного здійснення професійної діяльності рівень самоорганізації особистості. Компетентнісний підхід у підготовці спеціалістів полягає в прищепленні й розвиненні у здобувачів освіти сукупності ключових компетенцій, які визначають його успішну адаптацію в суспільстві [1]. Компетенції включають, крім професійних знань, умінь, навичок, такі якості особи, як відповідальність, ініціативність, оперативність, критичне мислення, прагнення до самоосвіти, комунікативні здібності. Існує також потреба в активному розвитку технологічних, організаційно-управлінських компетенцій майбутнього спеціаліста, підвищенні його загального освітнього рівня.

Фахівець має отримати поглиблену гуманітарну освіту, яка передбачає набуття знань із таких основних дисциплін, як філософія, іноземна мова, педагогіка, психологія, соціологія, академічна культура, а також низки спеціальних вибіркових дисциплін. Тобто, йдеться про цілий комплекс професійно зорієнтованих нормативних дисциплін, без усвідомленого засвоєння яких неможливо говорити про становлення висококваліфікованого фахівця.

Останніми роками в Україні було затверджено і введено в дію наказами Міністерства освіти і науки Стандарти вищої освіти (далі – Стандарт) зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського), другого (магістерського), третього (освітньо-наукового) рівнів [3; 4; 5]. На основі цих документів вищі заклади освіти, наукові установи готують освітньо-наукові програми (далі – ОНП), враховуючи нормативні, компетентнісні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні, методичні вимоги щодо підготовки здобувачів вищої освіти відповідного рівня. Так, у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ), на базі якої функціонують аспірантура й докторантура, **здійснюється підготовка наукових кадрів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [2].**

Цю ОНП розроблено відповідно до основних завдань, зазначених у Статуті НБУВ, який визначає забезпечення високої якості наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, систематичне накопичення, узагальнення наукових результатів, оперативне та якісне забезпечення науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів НБУВ; упровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну діяльність. ОНП побудована на компетентнісному підході, який забезпечує спрямованість навчального процесу на досягнення відповідних компетенцій.

У Стандартах і ОНП згенеровано конкретні фахові вимоги щодо компетенцій майбутніх фахівців за такими напрямками: 1) інтегральна компетентність (ІНТ); 2) загальні компетентності (ЗК); 3) спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК) [3; 4; 5].

Порівняльну характеристику компетенцій випускників вищих закладів освіти різних рівнів (бакалавр, магістр, доктор філософії) представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Бакалаврський рівень	Магістерський рівень	Освітньо-науковий рівень
Інтегральна компетентність		
Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.	Здатність розв'язувати складні завдання та практичні проблеми у інформаційній, бібліотечній та архівній сфері або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій та характеризуються невизначеністю умов та вимог.	Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.
Загальні компетентності		
ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК3. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності. ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК5. Здатність спілкуватись іноземною мовою. ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікативних технологій. ЗК7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. ЗК8. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. ЗК9. Здатність працювати в команді. ЗК10. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). ЗК11. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК3. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності. ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК5. Здатність спілкуватись іноземною мовою. ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікативних технологій. ЗК7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. ЗК8. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. ЗК9. Здатність працювати в команді. ЗК10. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). ЗК11. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та	ЗК1. Здатність розв'язувати комплексні проблеми в інформаційній, бібліотечній та архівній справі на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності. ЗК2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК4. Здатність працювати в міжнародному контексті. ЗК5. Здатність використовувати іноземну мову для представлення наукових результатів в усній та письмовій формах, для розуміння іншомовних наукових та професійних текстів для спілкування в іншомовному науковому і професійному середовищах. ЗК6. Набуття гнучкого мислення, здатність застосовувати компетентності в широкому діапазоні можливих місць роботи та повсякденному житті. ЗК7. Комплексно використовувати

<p>та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свободи людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p>	<p>необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свободи людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p>	<p>інформаційні та комунікаційні технології, системний підхід під час проведення наукових досліджень.</p> <p>ЗК8. Критично сприймати та аналізувати думки та ідеї інших дослідників, шукати власні шляхи розв'язання проблеми, рецензувати наукові публікації та автореферати, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.</p> <p>ЗК9. Вміння генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність), співвідносити їх із практикою та реальними механізмами впровадження.</p> <p>ЗК10. Здатність до ефективної комунікації та до представлення складної комплексної інформації у стислій формі усно та письмово, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології та відповідні фахові терміни.</p> <p>ЗК11. Всебічна комплексність у розробці і реалізації наукових проектів і програм.</p> <p>ЗК12. Комплексність у педагогічній діяльності щодо організації та здійснення освітнього процесу, навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки аспірантів до певного виду професійно-орієнтованої діяльності.</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності		
<p>СК1. Здатність здійснювати відбір, аналіз, оцінювання, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах.</p> <p>СК2. Здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв.</p> <p>СК3. Здатність</p>	<p>СК1. Здатність здійснювати відбір, аналіз, оцінювання, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах.</p> <p>СК2. Здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту й носіїв.</p> <p>СК3. Здатність</p>	<p>СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, що створюють нові знання в інформаційній, бібліотечній та архівній справі та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані в профільних фахових наукових виданнях.</p> <p>СК2. Здатність застосувати сучасні методології, методи та інструменти емпіричних і</p>

<p>використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для вирішення професійних завдань.</p> <p>СК4. Здатність аналізувати закономірності розвитку, документно-інформаційних потоків та масивів, як штучно створеної підсистеми соціальних комунікацій.</p> <p>СК5. Здатність створювати чітку, стислу та точну управлінську документацію відповідно до чинних стандартів.</p> <p>СК6. Здатність підтримувати ділову комунікацію з усіма суб'єктами інформаційного ринку, користувачами, партнерами, органами влади та управління, засобами масової інформації.</p> <p>СК7. Здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів інформаційних, бібліотечних та архівних установ.</p> <p>СК8. Здатність проектувати та створювати документно-інформаційні ресурси, продукти й послуги.</p> <p>СК9. Здатність використовувати PR та інші прикладні соціокомунікаційні технології в умовах сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури.</p> <p>СК10. Здатність адмініструвати соціальні мережі, електронні бібліотеки й архіви.</p> <p>СК11. Здатність використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, організувати електронні бібліотеки й архіви.</p> <p>СК12. Здатність створювати, наповнювати, забезпечувати функціонування вебсайтів і вебспільнот у мережі</p>	<p>використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для вирішення професійних завдань.</p> <p>СК4. Здатність аналізувати закономірності розвитку, документно-інформаційних потоків та масивів, як штучно створеної підсистеми соціальних комунікацій.</p> <p>СК5. Здатність створювати чітку, стислу та точну управлінську документацію відповідно до чинних стандартів.</p> <p>СК6. Здатність підтримувати ділову комунікацію з усіма суб'єктами інформаційного ринку, користувачами, партнерами, органами влади та управління, засобами масової інформації.</p> <p>СК7. Здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів інформаційних, бібліотечних та архівних установ.</p> <p>СК8. Здатність проектувати та створювати документно-інформаційні ресурси, продукти й послуги.</p> <p>СК9. Здатність використовувати PR та інші прикладні соціокомунікаційні технології в умовах сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури.</p> <p>СК10. Здатність адмініструвати соціальні мережі, електронні бібліотеки й архіви.</p> <p>СК11. Здатність використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, організувати електронні бібліотеки й архіви.</p> <p>СК12. Здатність створювати, наповнювати, забезпечувати функціонування вебсайтів та вебспільнот у мережі</p>	<p>теоретичних досліджень в інформаційній, бібліотечній та архівній справі.</p> <p>СК3. Здатність розвивати категорійно-поняттєвий та аналітично-дослідницький апарат, виявляти й обґрунтовувати нові закономірності в інформаційній, бібліотечній та архівній справі.</p> <p>СК4. Здатність ініціювати, розробляти й реалізовувати комплексні інноваційні проекти в інформаційній, бібліотечній та архівній справі та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, проявляти лідерство під час їх реалізації.</p> <p>СК5. Здатність проектувати, моделювати, розробляти нові засоби та технології із удосконалення процесів створення, розповсюдження, аналітико-синтетичної обробки, акумуляції, зберігання та організації використання документованої інформації.</p> <p>СК6. Здатність застосовувати широкий спектр цифрових засобів, інструментів, ресурсів і технологій для проведення досліджень в інформаційній, бібліотечній та архівній справі.</p> <p>СК7. Здатність здійснювати науково-педагогічну та освітню інноваційну діяльність у закладах вищої освіти в інформаційній, бібліотечній та архівній справі.</p>
--	---	---

«Інтернет». СК13. Здатність опанувати й використовувати технології електронного урядування та електронного документообігу. СК14. Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності, постійного підвищення рівня інформаційної культури. СК15. Здатність опанувати та застосовувати технології системного аналізу інформаційної діяльності.	«Інтернет». СК13. Здатність опанувати і використовувати технології електронного урядування та електронного документообігу. СК14. Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності, постійного підвищення рівня інформаційної культури. СК15. Здатність опанувати та застосовувати технології системного аналізу інформаційної діяльності.
--	--

Як бачимо з таблиці, компетенції випускників залежно від рівня вищої освіти набувають ознак комплексності. Якщо на бакалаврському рівні підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи від студентів вимагається розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, застосовувати положення та методи в інформаційній галузі, на магістерському рівні до цих компетенцій додається вимога проведення дослідження та / або здійснення інновацій, то третій рівень передбачає набуття компетенцій, необхідних для здобуття теоретичних знань, універсальних навичок дослідника; застосування нових методів і методик наукової та педагогічної діяльності; розв'язання комплексних питань і практичних завдань у галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності в інформаційній галузі; переосмислення наявних і створення нових цілісних знань та / або професійної практики; продукування нових ідей. Ключовим завданням навчання за ОНП доктора філософії є проведення власного наукового дослідження, результати якого повинні мати наукову новизну, теоретичне й практичне значення.

Отже, йдеться про формування в процесі навчання на всіх рівнях вищої освіти висококваліфікованого майбутнього фахівця, здатного не лише володіти широким спектром компетенцій, а й приймати самостійні рішення, вміти брати відповідальність на себе. За таких умов змістове наповнення фаху стає повнішим.

Література

1. Карпюк І. Ю. Вивчення проблеми формування професійної компетенції майбутніх спеціалістів у сучасній освіті. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Сер. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2020. № 1. С. 172–176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2010_1_31 (дата звернення: 14.04.2023).
2. Освітньо-наукова програма докторів філософії: третій (освітньо-науковий) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: Затверджено вченою радою Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, протокол № 6 від 28.10.2022 р., введено в дію 31.10.2022 р. Київ, 2022. 22 с.
3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: Затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. Київ, 2018. 16 с.
5. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05. 2019 р. № 728. Київ, 2019. 16 с.

6. Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень, ступінь доктор філософії, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.12.2021 р. № 1435. Київ, 2021. 17 с.

УДК [021:323.2 + 374.7:377](477)

*Гранчак Тетяна Юріївна,
стипендіатка програми IU-Ukraine Nonresidential
Scholars Program Університету Індіани (США),
ад'юнкт лектор Школи інформаційних наук
Університету Іллінойсу Урбана-Шампейн (США),
докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
м. Київ, Україна*

БІБЛІОТЕКА І ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

Глобалізаційні процеси інформаційного суспільства, сучасні соціальні конфлікти та кризи, російська повномасштабна війна проти України і ревізія історичної пам'яті, намагання використати її як виправдання військової агресії, зброю в інформаційному протиборстві і реконструювати минуле, актуалізували і загострили питання цивілізаційних засад суспільного розвитку, колективної ідентичності, потреби збереження і захисту духовно-ціннісних орієнтирів, які обумовлюють унікальність спільноти, її розуміння себе, свого минулого і свого бажаного майбутнього.

Соціальна пам'ять як основа самосвідомості, визначення місця суб'єкта в суспільній системі координат стає інструментом і об'єктом політичного впливу, підґрунтям для консолідації або вододілом на своїх і чужих, каталізатором єднання або розколу. Тому стратегічного значення в нинішньому контексті гібридних війн набуває збереження і захист національної пам'яті спільноти, здійснення ефективної політики національної пам'яті. Під політикою пам'яті розуміють сукупність визначених суб'єктом політики пам'яті репрезентацій та інтерпретацій історичного минулого, комеморативних стратегій та практик, орієнтованих на формування бажаного конструкту історичної пам'яті спільноти. На національному рівні суб'єктом здійснення політики пам'яті є держава, яка реалізує свої завдання через органи державної влади, державні інституції та установи.

До установ пам'яті традиційно відносять бібліотеки, архіви і музеї.

Виходячи з перспективних напрямів залучення бібліотечних інституцій до реалізації політики пам'яті, актуалізується завдання напрацювання теоретико-методичного забезпечення діяльності бібліотек як учасників реалізації політики пам'яті, їх взаємодії з владою, різними акторами в умовах різних режимів пам'яті, іншими інституціями пам'яті, структурами громадянського суспільства – визначення напрямів, видів і форм діяльності, розробка її стандартів, моделей, структури, етичних і правових засад.

В Україні активізація дослідження участі бібліотек у політиці пам'яті відбулася в рамках співпраці Української бібліотечної асоціації з Українським інститутом національної пам'яті після початку російської агресії в 2014 р. У цей час відбулося декілька спільних сесій працівників інституту і представників бібліотечної спільноти, було підготовлено порадник стосовно повнішого залучення бібліотек до реалізації державної політики національної пам'яті [1].

Наступним кроком стало вирішення завдання з розробки і впровадження відповідного міждисциплінарного курсу для підготовки і підвищення кваліфікації фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Досвід викладання таких курсів успішно апробований за кордоном.

Зокрема, Університет Брайтону (University of Brighton) пропонує магістерський міждисциплінарний курс «Культурна історія, пам'ять та ідентичність», магістерська програма з європейських ідентичностей і культур запропонована Трінті-коледжем Дублінського університету (Trinity College, University of Dublin), курс із культурної пам'яті пропонує Школа культури, освіти та людського розвитку Нью-Йоркського університету Штайнхардта (New York University's Steinhardt School of Culture, Education, and Human Development).

Подібні курси для журналістів, культурологів та істориків також почали викладати в Україні. Наприклад, це стосується курсів «Культурна пам'ять, травма та забуття» і «Культура пам'ять та історична політика» для істориків, культурологів і журналістів в Українському католицькому університеті та «Історична пам'ять та історична освіта в Україні» для істориків у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

На підготовку безпосередньо інформаційних працівників спрямований курс «Інформація, пам'ять і культура» програми бакалавра інформації Факультету інформації (iSchool) Університету Торонто (University of Toronto), під час вивчення якого студенти опановують теорію і практичні підходи до формування і збереження колективної пам'яті в епоху цифрових технологій.

У 2022–2023 рр. в Україні за фінансової підтримки Університету Індіани (Блумінгтон, США) вперше розроблено міждисциплінарний курс з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників «Бібліотека і політика національної пам'яті», спрямований на формування в студентів розуміння бібліотек як інституцій пам'яті, які беруть участь як у збереженні пам'яті спільноти, так і в її формуванні та передачі між поколіннями. Курс зосереджується на розкритті підходів до участі бібліотек у просуванні консолідованої концепції соціальної пам'яті та формуванні проактивної позиції бібліотеки як соціального інституту, створеного для служіння суспільству та зміцнення його стабільності та спроможності.

Окреслена мета обумовила визначення комплексу цілей, серед яких – ознайомлення студентів із основними теоріями пам'яті та термінологічно-поняттєвим апаратом досліджень пам'яті (Memory Studies); формування в них розуміння ролі бібліотек і бібліотекарів у реалізації політики пам'яті та соціальної консолідації, уявлення про форми діяльності та підходи бібліотек до реалізації політики пам'яті; вдосконалення навичок розробки бібліотечних ресурсів, продуктів і послуг, критичної медіаграмотності, здатності працювати в команді та співпрацювати з іншими студентами з питань, що стосуються професійної сфери; навичок усного й письмового спілкування та реалізації проєкту.

Логіка реалізації визначених цілей обумовила логіку тематичного наповнення курсу, структурованого відповідно до поетапного розгляду трьох блоків питань:

- ключові теорії соціальної пам'яті та термінологічно-поняттєвий апарат досліджень пам'яті (Memory Studies);

- політика пам'яті та її актори:

- участь бібліотеки у реалізації державної політики національної пам'яті.

Опанування студентами передбаченими результатами курсу компетентностями досягається внаслідок застосування комплексу методів і таких видів діяльності, як участь у лекціях та практичних заняттях; участь у дискусіях (під час аудиторних занять та з використанням хмарних сервісів під час виконання домашнього завдання); опрацювання рекомендованої літератури і написання короткого огляду; написання есе; виконання тестів; виконання групового проєкту.

Вказані види діяльності поєднуються таким чином, щоб максимально залучити студентів як активних учасників навчального процесу, створити умови для практичного застосування ними набутих теоретичних знань.

У результаті було сформовано навчальний простір курсу, який об'єднує три освітні моделі – монологічну (читання текстів, опрацювання медіа ресурсів), діалогічну (інтерактивні онлайн-лекції, тести, есе, огляди) і полілогічну (практичні заняття, форуми

для дискусій, виконання проекту). Ефективність використаного підходу засвідчена апробацією пілотного проекту курсу в Центрі неперервної культурно-мистецької освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв під час підвищення кваліфікації бібліотекарів восени 2022 р. Як виявило анонімне опитування слухачів курсу по його завершенні, він повністю виправдав очікування 82,6% слухачів, і частково виправдав очікування 17,4%. При цьому 87% слухачів обрали б цей курс ще раз, якби знали наперед, яким він буде, і 100% – порекомендували б його своїм колегам. Доцільність подальшого впровадження курсу підтверджується фінальними коментарями слухачів стосовно того, що його «потрібно пройти кожному бібліотекарю України. Особливо, в майбутньому, бібліотекарям з окупованих територій», курс «допомагає не тільки професійно удосконалитись, а й стати свідомим українцем!».

Література

1. Участь бібліотек у реалізації політики національної пам'яті : науково-методичний poradnik / авт.-уклад. Т. Ю. Гранчак ; ВГО Українська бібліотечна асоц., Укр. ін-т нац. пам'яті. Київ : УБА, 2021. 62 с.

УДК 026/027:316.472.4:316.77:004.77(06)

*Матвійчук Оксана Євгенівна,
старша наукова співробітниця відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,
заступниця голови Секції працівників шкільних бібліотек
Української бібліотечної асоціації,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕКАРЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК РЕСУРСУ ДЛЯ ВЛАСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Цифрове освітнє середовище – це реальність, у якій живе сучасний заклад загальної середньої освіти. Бібліотекарю цифрове освітнє середовище дозволяє використовувати широкий спектр сучасних інформаційних технологій, спрямованих як на підтримку освітнього процесу так і на власний професійний розвиток.

Підкреслимо, що тема представлення бібліотеки в цифровому середовищі викликає інтерес як науковців-бібліотекознавців, так і практиків: О. Онищенко (Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс); В. Копанєва (Розвиток бібліотеки в цифровому середовищі); О. Мар'їна (Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі); Т. Маринич (Бібліотеки у цифровому середовищі: виклики та можливості); О. Таланчук (Образ бібліотеки в соціальних мережах); Н. Гагаріна (Соціальні мережі як ефективний канал комунікації бібліотеки); В. Струнгар (Формування стратегії бібліотечного представництва в соціальних медіа: досвід провідних бібліотек).

Як зазначає, О. Онищенко невідворотна об'єктивна необхідність для сучасних бібліотек – це вписатися в цифрове середовище [1].

Моніторинг вітчизняного професійного простору Facebook дозволив виявити спільноти – представництва бібліотек та об'єднань бібліотекарів окремих регіонів; групи створені з метою інформаційної підтримки різноманітних професійних проєктів; тематичні групи (методична і краєзнавча робота, робота з читачами з особливими потребами, інформаційні технології), групи обговорення питань і пошуку вирішення нагальних проблем у професійній сфері, неформальні (професійний гумор), інші [2].

Шкільні бібліотеки є найчисленнішою складовою частиною мережі освітянських бібліотек, їх нараховується понад 14000. Бібліотекарі успішно опановують нові інформаційні технології, створюють вебсайти, сторінки на сайті закладу освіти, ведуть блоги саме з позиції розуміння, що це інтерактивне спілкування бібліотекаря з читачами та колегами. Використовують соціальні мережі задля оперативного розміщення новин, інформації про послуги включно з описом фондів і колекцій, демонстрації віртуальних виставок; обговорення бібліотечних проєктів, і найважливіше, як ресурс власного професійного розвитку. Дедалі більше бібліотек представляють інтернет-продукти (віртуальні виставки, мультимедійні презентації, буктрейлери), які самі і створюють, активно поширюють інформацію учасникам освітнього процесу через соціальні мережі, анонують та інформують про проведенні заходи, нові та цікаві книжки на сайті бібліотеки. Інформаційні пости супроводжуються візуальним матеріалом – фото, відео, відскановані друковані елементи, скріншоти веб-сторінок. У соціальних мережах бібліотекарі закладів загальної середньої освіти позиціонують себе як організатори доступу до достовірних джерел інформації, платформи для технологічної та медіаграмотності, підвищення медійної культури.

Свої блоги («мережеві журнали чи щоденник подій») сьогодні ведуть сотні шкільних бібліотекарів. З допомогою цих блогів корисну інформацію отримують не лише педагоги, учні та батьки, але й запозичують цікаві теми та ідеї інші бібліотекарі, спільно популяризують бібліотечну справу, обмінюються досвідом. Так, наприклад, на блозі «Шкільні бібліотекарі Лубенської територіальної громади» (<https://shkilnibiblubny.blogspot.com/>) розміщено відеозаписи робочих нарад щодо відбору підручників; віртуальне методичне об'єднання бібліотекарів представлено у блозі «Шкільна бібліотека в меді@просторі» (https://schoollibrary13.blogspot.com/p/blog-page_17.html). Сучасні форми роботи шкільної бібліотеки представлено у блозі бібліотекаря Дідур Ірини Станіславівни (<http://newbibl.blogspot.com/>).

Збільшується і кількість бібліотекарів закладів загальної середньої освіти, які мають сторінки у *Facebook*, власний YouTube-канал, представлені у групи *Viber*, *Telegram* тощо. Серед *Facebook* сторінок варто виділити «Шкільні бібліотекарі Запорізького краю» <http://surl.li/hkagw>; Шкільні бібліородзинки Виноградівщини (<http://surl.li/hkagy>); Бібліопланета. Шкільні бібліотекарі (<http://surl.li/hkahe>). Бібліотека початкової школи № 334 м. Києва на своїй сторінці у мережі *Facebook* постійно презентує різноманітні форми роботи: віртуальні виставки, інформаційні бюлетені, огляди літератури (<http://surl.li/hkahm>).

Серед професійних питань, які найчастіше обговорюються та коментуються бібліотекарями – це здійснення якісної інформаційно-ресурсної підтримки освітнього процесу в умовах очної та віддаленої взаємодії; виховання активного і компетентного читача; національно-патріотична складова діяльності бібліотеки; медіаграмотність як ключовий засіб протидії дезінформації в час викликів; робота з фондами в сучасних умовах. Поступово бібліотеки презентують свої власні відеоматеріали (відеоролики про проведені заходи, календарні та знаменні дати, відомі історичні та літературні постаті, презентації книг) на YouTube-каналі, наприклад Софіївська шкільна бібліотека (<http://surl.li/hkahv>); Шкільна бібліотека (<https://www.youtube.com/user/SchoolLibrariesKs>); Шкільна Бібліотека Одеської ЗОШ №20 (<https://www.youtube.com/channel/UCXIJ1LStfJON2nhbpbNHWfw>). Найбільша група у *Viber* (понад 2200 користувачів) це «Бібліотекарі закладів освіти України», яка ставить мету – обмін досвідом, популяризацію читання, впровадження інновацій в бібліотечній справі. Саме завдяки використанню соціальних мереж шкільна бібліотека поступово реалізує своє головне завдання – стати ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечувати вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій [3].

Сучасні тенденції розвитку інформаційних сервісів бібліотек закладів загальної середньої освіти свідчать про перенесення акцентів з формування бібліотечного фонду до дедалі більшого розмаїття форм і методів забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Вважаємо, що значний внесок у професійний розвиток бібліотекарів зробила і продовжує робити Українська бібліотечна асоціація (УБА) як відкрита дієва спільнота професіоналів, об'єднаних задля розвитку людського потенціалу та громадянського суспільства через розбудову бібліотечної справи. Бібліотекарі закладів загальної середньої освіти мають окрему секцію працівників шкільних бібліотек. Свої зусилля секція спрямовує на створення сучасної моделі шкільної бібліотеки спроможної на якісно новому рівні забезпечувати інформаційні потреби тих, хто вчить, та тих, хто навчається. Заходи, вебінари, представлені на сайті УБА, сторінці у *Facebook* використовуються бібліотекарями закладів загальної середньої освіти як ресурс для власного професійного розвитку.

Таким чином, в умовах цифровізації освіти, шкільні бібліотекарі активно використовують всі ресурси для власного професійного розвитку (друковані видання, книги, журнали, інтернет-ресурси, участь у професійних об'єднаннях і зокрема, соціальні мережі), що дозволяє виконувати їм професійні обов'язки та здійснювати конструктивні обговорення в онлайн-режимі.

Література

1. Онищенко О. С. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201910_artilces_field_dopmat_files/conf_onychenko_2019.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

2. Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс: матеріали круглого столу, Харків, 31 жовтня 2017 року / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва; Харківський національний медичний університет. Харків: ХНМУ, 2017. 100 с.

3. Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітнянських бібліотек: метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [авт.-упоряд.: Матвійчук О. Є., Сошинська Я. Є.; наук. ред. Пономаренко Л. О. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2022. 74 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітнянських бібліотек»; вип. 27).

УДК 007: 378

Прокопенко Людмила Іванівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка культурології, доцентка,
м. Київ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК ТА КАФЕДРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Організація практики є одним із пріоритетних напрямів багаторічної діяльності кафедри інформаційних технологій КНУКІМ (далі – Кафедра) у підготовці інформаційних фахівців, і зокрема бібліотечної галузі. Практична підготовка студентів є невід'ємною складовою освітнього процесу, що здійснюється на умовах співпраці між закладом вищої освіти – КНУКІМ та бібліотечно-інформаційними установами на підставі договору (угоди) та відповідає вимогам розроблених програм для кожного курсу.

Кафедра активно розширює зв'язки, зміцнює співпрацю з профільними установами та їх структурними підрозділами, які сприяють у забезпеченні проведення таких етапів

практики: ознайомчої, навчальної, виробничої, переддипломної, стажування за фахом. Кожний із зазначених етапів практики регулюється навчально-методичним забезпеченням: робочими програмами практики у рамках конкретної освітньо-професійної програми, наскрізною програмою практики. Ознайомча практика – перший етап наскрізної практичної підготовки, спрямований на ознайомлення здобувачів з провідними інформаційно-аналітичними установами, закладами культури та освіти, практичний досвід яких допомагає розкрити сутність обраного фаху. Навчальна практика на другому курсі закладає основу спеціальності, вводить студента-практиканта у виробничий процес реальної інформаційної діяльності бібліотеки; ознайомлює з усіма технологічними циклами формування документно-інформаційних ресурсів різних типів та видів інформаційних установ (засвоєння процесу згортання інформації, набуття практичних умінь і навичок аналізу документів для складання бібліографічного опису, індексування та ін.). Виробнича практика вводить практиканта у виробничий процес реальної діяльності установи, поглиблює інтерес до професії, що пов'язана з інформаційною та аналітичною діяльністю, формує професійне мислення, виховує відповідальність за доручену справу. Метою переддипломної практики є закріплення теоретичних знань з нормативних курсів бакалаврату та набуття практичних вмінь і навичок з організації інформаційно-аналітичної діяльності, управління інформаційними ресурсами, системами і сучасними інноваційними технологіями, що спрямовані на задоволення інформаційних потреб користувачів. Стажування за фахом – це практика, яка здійснюється в магістратурі. Під час практики здобувачами поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з дисциплін навчального плану, узагальнюється практичний досвід інформаційних, бібліотечних та архівних установ, аналізуються матеріали для підготовки магістерської роботи.

Багаторічна співпраця кафедри з інформаційними установами, організаціями різних форм власності та різних галузей господарства, науки, культури, освіти є запорукою успішного освітнього процесу та якісної підготовки фахівців. Активну участь у професійній підготовці студентів, засвоєнню практичних навичок беруть бібліотечно-інформаційні установи м. Києва та областей України: Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого; Національна медична бібліотека України, Державна науково-технічна бібліотека України; Державна бібліотека України для юнацтва; Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка; Науково-технічна бібліотека України імені Г. І. Денисенка КПІ ім. Ігоря Сікорського; Наукова бібліотека КНУКіМ; Наукова бібліотека НУБіП; бібліотека коледжу комп'ютерних технологій та економіки НАУ; Апарат Верховної Ради України, відділ інформаційних ресурсів та відкритих заходів інформаційного управління (бібліотека Верховної ради України), Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва, обласні універсальні наукові бібліотеки, обласні бібліотеки для дітей та юнацтва; ЦБС м. Києва та областей України; бібліотеки закладів освіти (університетів, інститутів, коледжів, училищ, ліцеїв, загальноосвітніх шкіл) та багато інших партнерів.

Аналізуючи статистику професійно-практичної підготовки студентів попередніх років, виокремимо період за 2018-2022 роки. Зазначимо, що з 2016 року підготовка студентів здійснюється за освітньою програмою 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС), тож, паралельно до 2019 року, студенти попереднього набору навчалися і за спеціальністю 6.020102 «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» (КББ). Базами практики цього періоду були національні, обласні універсальні наукові бібліотеки, бібліотеки закладів освіти (університетів, коледжів, шкіл, ліцеїв), ЦБС, публічні (міські) бібліотеки, сільські бібліотеки. Загалом за 5 років студенти набули практичного досвіду на понад 90 базах-практики м. Києва та України, що свідчить про ефективну партнерську взаємодію кафедри і бібліотек. Так, у 2018-2019 навчальному році базами практики для бакалаврату та магістратури були 22 бібліотеки; у 2019-2020 н.р. – 22; у 2020-2021 н.р. – 50; 2021-2022 н.р. – 32; 2022-2023 – 31 (у т.ч. бібліотека факультету філософії Варшавського університету Республіки Польща). Найбільшу кількість практикантів, за зазначений вище

період, прийняли такі установи: Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого; Національна медична бібліотека України, Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка; Науково-технічна бібліотека України імені Г. І. Денисенка КПІ ім. Ігоря Сікорського, Наукова бібліотека КНУКіМ.

В умовах воєнного стану виникла необхідність закріплення теоретичних знань багатьма студентами кафедри у рамках альтернативної практики. Альтернативна практика є особливим видом практичної підготовки здобувачів, яку практиканти проходять у визначені програмами практики терміни (під керівництвом викладачів кафедри) на базах інформаційних установ за місцем безпосереднього проживання (або тимчасового перебування) в умовах воєнного або надзвичайного стану в країні. Під час альтернативної практики здобувач аналізує вебсайт обраної установи бази-практики та узагальнює виявлену інформацію. Також під час альтернативної практики здобувач виконує завдання за тематикою пройдених під час навчання дисциплін та надсилає, у встановлені програмою практики терміни, на перевірку керівнику від кафедри.

Зазначимо, що саме під час наукових конференцій, семінарів, круглих столів, здійснюється обмін професійним досвідом, налагоджуються партнерські відносини з представниками інших установ. Також особливого значення відіграють багаторічні зв'язки професорсько-викладацького складу із провідними українськими й закордонними бібліотечно-інформаційними інституціями, що дають змогу позиціонувати кафедру як самостійний, науково-творчий осередок у сучасному інформаційному середовищі. Такі комунікації та співпраця позитивно впливають не тільки на практичну підготовку здобувачів, а на їх працевлаштування. Більшість студентів вже під час проходження практики отримують пропозиції щодо поєднання роботи з навчанням, а після закінчення університету продовжують роботу в бібліотеці.

Отже, налагодження та підтримка ефективної взаємодії з бібліотечно-інформаційними установами є одним із стратегічних напрямів роботи кафедри інформаційних технологій у системі професійно-практичної підготовки здобувачів, що значно сприяє формуванню їх професійних компетентностей та подальшої самореалізації, розвиває фахове мислення, професійну культуру. Зазначимо, що незважаючи на кризовий стан в умовах війни бібліотеки надають можливість проходження практики здобувачам всіх рівнів освіти та забезпечують їх якісну підготовку. Водночас, необхідно зазначити, що розробка та корегування завдань практики професорсько-викладацьким складом спільно із бібліотечними фахівцями у рамках інноваційної діяльності бібліотек та з врахуванням нових методів її роботи значно вплинуть на інтерес та мотивацію здобувачів до набуття професії в умовах сучасного віртуального простору.

Література

1. Прокопенко Л. І. Комунікаційна діяльність кафедри інформаційних технологій КНУКіМ в системі професійно-практичної підготовки студентів. *Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції: Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*, м. Одеса, 15-17 вересня, 2021 р. С. 85–88
2. Прокопенко Л. І. Практична підготовка студентів для бібліотечно-інформаційної сфери діяльності. *Вісник Книжкової палати*. № 12. 2018. С.28–31.
3. Бачинська Н. А. Практична підготовка студентів як складова освітньо-професійного простору закладу вищої освіти: традиції та інновації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 79–85.

*Цілина Марина Миколаївна,
доцентка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
м. Київ, Україна*

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Soft skills вважають навичками XXI століття. Цей термін виник відносно недавно. У 2013 році американською компанією Millennial Branding було проведено опитування менеджерів провідних 225 американських фірм, щоб виявити особистісні якості, компетенції, що мають провідне значення для професійного становлення менеджерів. У результаті опитування було з'ясовано, що вирішальне значення для кар'єри менеджера має низка навичок таких, як комунікабельність, позитивне мислення, гнучкість, уміння працювати в команді. Такі особистісні утворення отримали назву «гнучкі навички» (soft skills) і відтоді активно використовуються в усьому світі. Спочатку вони були визнані провідними, перш за все, для управлінців, а нині активно використовуються і застосовуються до всіх фахівців, що пов'язані зі сферою «людина – людина».

Ватро зазначити, що українські дослідники також звертали увагу на формування у здобувачів вищої освіти «гнучких навичок». Зокрема, К. Коваль [5] вважає, що розвиток soft skills є необхідним чинником під час працевлаштування студентів. С. Наход [9] звертає увагу на значущість «гнучких навичок» для професійного становлення фахівців, котрі здобувають соціально-економічні професії. І. Гарбузюк [1] окреслює концептуальні засади освітніх практик, що ґрунтуються на життєвих компетентностях.

Комунікаційні здібності майбутніх документознавців стали у полі зору досліджень науковців А. Зленко та Д. Мірошниченко [4], Г. Малик [6], О. Малюк [7], Н. Назаренко [8], В. Зінченко та О. Степаненко [3], О. Янишин [10].

Існують різні моделі розвитку soft skills [2]. Вважаємо, що для майбутніх фахівців у сфері документознавства, що навчаються чи навчатимуться в Київському національному університеті культури і мистецтв, може бути прийнятною модель, що включає цільовий, концептуальний, процесуальний, змістово-методичний, технологічний та діагностично-результативний компоненти. Основна мета моделі – підвищення рівня soft skills студентів освітньо-професійної програми «Документознавство, менеджмент органів державної влади та місцевого самоврядування».

Концептуальний компонент включає затвержені стандарти та освітні програми за галуззю знань 02 «Культура» та спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», навчальні плани підготовки майбутніх фахівців із документознавства. До цього компоненту належать складники soft skills з переліком необхідних особистісних компетентностей, якими повинен володіти випускник документознавчого фаху для подальшого успішного працевлаштування, і вимоги роботодавців.

Процесуальний компонент має три етапи, відповідно до яких забезпечується розвиток soft skills у студентів-документознавців.

I етап (підготовчий) – визначаємо рівень сформованості soft skills за усіма складниками та забезпечуємо формування комунікативних та управлінських навичок у процесі виконання колективних проєктів у межах однієї освітньої компоненти.

II етап (професійний) – забезпечуємо розвиток навичок особистої ефективності в результаті участі у мініпроєктах, групових та індивідуальних проєктних завданнях у межах освітніх компонент.

III етап (інтегральний) – розвиваємо у здобувачів вищої освіти документознавчого фаху навички стратегічного управління, особистої ефективності та управління інформацією в процесі участі у міждисциплінарних проєктах.

Змістово-методичний компонент репрезентує організацію освітнього процесу підготовки студентів-документознавців і реалізується з використанням певного змісту освіти, форм організації освітнього процесу та відповідно до методів навчання. Зміст навчальних проєктів має бути побудованим за вимогами навчальних планів, робочих програм освітніх компонент, робочих програм навчальних практик.

Основною технологією навчання, яка забезпечить ефективний розвиток soft skills, як вважають науковці, є змішане навчання, що поєднує форми та методи навчання з використанням онлайн-технологій. Одним з обов'язкових методів для розробленої моделі є метод проєктів, що забезпечує спрямованість навчання на самостійну діяльність здобувачів вищої освіти та сприяє розвитку критичного мислення, особистісних навичок, умінь самостійно застосовувати власні знання для вирішення завдань від реалізації проєкту до самоконтролю та самооцінки, орієнтуватися в інформаційному просторі. Змішане навчання передбачає застосовування різних форм організації освітнього процесу, а саме:

➤ групову роботу, що полягає в об'єднанні здобувачів вищої освіти у групи для виконання певних завдань;

➤ індивідуальну роботу, яка здійснюється шляхом створення необхідних умов для виявлення та розвитку індивідуальних особливостей здобувача вищої освіти у процесі навчання на основі особистісно-діяльнісного підходу.

Технологічний компонент моделі визначає навчальні курси з освітніх компонент та ресурси, зокрема й масові відкриті онлайн-курси для предметного вивчення освітніх компонент професійного спрямування відповідно до навчального плану підготовки фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Діагностично-результативний компонент окреслює методи оцінювання, до яких належать анкетування, аналіз результатів діяльності, педагогічне спостереження, експертне оцінювання та опитування. Модель демонструє зворотний зв'язок результатів рівня сформованості soft skills та технологічного компоненту за умови отримання недостатньо рівня особистісних навичок з метою коригування вмісту компонентів.

Отже, для майбутніх фахівців у сфері документознавства може бути взятою до уваги модель, що включає цільовий, концептуальний, процесуальний, змістово-методичний, технологічний та діагностично-результативний компоненти. Головною метою такої моделі стане підвищення рівня soft skills здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Документознавство, менеджмент органів державної влади та місцевого самоврядування».

Література

1. Гарбузюк І. В. Conceptual and categorical analysis of adolescent education based on the development of life skills. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України, м. Івано-Франківськ. 2019. С. 49–54.

2. Глазунова О. Г., Волошина Т. В., Корольчук В. І. Розвиток «soft skills» у майбутніх фахівців інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. С. 93–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeetu_2019_spetsvip_10 (дата звернення: 06.02.2023).

3. Зінченко В. М., Степаненко О. К. Формування мовленнєвої компетентності професійно орієнтованої особистості : Посібник. Дніпро : СПД Охотнік, 2017. 80 с.

4. Зленко А., Мірошніченко Д. Розвиток комунікативної компетентності у фахівців з документознавства та інформаційної діяльності як запорука успішної кар'єри. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2022. 1(13). С. 291–310.

5. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник ВПІ*. 2015. Вип. 2. С. 162–167. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/827/826> (дата звернення: 21.02.2023).

6. Малик Г. Д. Компетентнісний профіль документознавця. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків. 2013. Вип. 41. С. 82–92.

7. Малюк О. Ю. Методологічні особливості формування інформаційно-комунікативної компетенції у студентів спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2010. № 12(199). С. 158–162.

8. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ. 2008. 20 с.

9. Наход С. А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. № 63. С. 131–135.

10. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2012. 20 с.

УДК 378:341.16:002:02

Демчина Любов Іванівна,
*доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Янишин Степан Ігорович,
*здобувач ОС «Магістр»
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Е-КУРСИ ВСЕСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ

У Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286 «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» підкреслено, що вища освіта сьогодні – це не тільки ключовий механізм формування високоосвіченої відповідальної особистості, але й безпосередня складова економічної, політичної, соціальної та когнітивноемоційної безпеки країни [3]. Особливої актуальності ця теза набуває, якщо йдеться про якість освіти фахівців для інформаційно-комунікаційної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблема підвищення якості підготовки здобувачів освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в Україні перебуває у полі зору ряду науковців, зокрема викладачів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, кафедра якого має значний досвід у цій сфері. Л. І. Демчина проаналізувала досвід вітчизняної бібліотечноінформаційної освіти крізь призму світових тенденцій [2]. Т. Ганцюк, Х. Вінтонів, Н. Опар та Б. Гривнак приділяють значну увагу формуванню міжкультурної компетентності здобувачів через дизайнерське мислення [6]. До впровадження концепції новітніх інструментів знання-базованих комунікацій в освітній процес вищої школи звернулися Ю. Л.

Романишин [4]. Н. Опар акцентує на методиці впровадження інформаційнокомунікаційних технологій систем відкритої освіти, зокрема через залучення масових відкритих онлайн-курсів (або MOOC), які почали набувати популярності на початку XXI ст. [5].

MOOC забезпечують рівний доступ до освіти через інтернет. Широко відома діяльність міжнародних (Coursera, edX, Udacity) та вітчизняних (Prometeus та EdEra) онлайн-платформ, яка отримала додаткові важелі розвитку в період пандемії COVID-19 і теперішньої російсько-української війни. Проте центр електронного навчання Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) ще не був предметом окремого дослідження, що й визначає актуальність теми.

ВОІВ об'єднує 193 держави та забезпечує інноваційний і ефективний поступ міжнародної системи інтелектуальної власності (далі – ІВ). Засади ВОІВ закладено Конвенцією ВОІВ (1967 р.). Україна стала членом ВОІВ у 1970 р. як держава-засновник ООН. Академія ВОІВ – це сучасний навчальний центр, що готує фахівців у галузі інтелектуальної власності передусім для тих держав-членів ВОІВ, які розвиваються або мають перехідну економіку [1]. На сьогодні Академія ВОІВ співпрацює з закладами вищої освіти та пропонує спільні партнерські магістерські програми у всьому світі. ВОІВ також сприяє університетам і навчальним закладам у розроблянні навчальних програм, надає підручники та довідкові матеріали з ІВ, запрошує лекторів [11].

Назвімо декілька магістерських програм:

1) «Магістр права з інтелектуальної власності» (LL.M. IP) – спільна програма Академії ВОІВ і некомерційного консорціуму COREP, що поєднує Університети Турину і Мессіни та Торговельну палату Турину. Надає спеціалізовані магістерські курси високого рівня, зокрема завдяки відкритому навчанню та сертифікації компетенцій за допомогою цифрових бейджів (https://welc.wipo.int/uploads/LLM_TURIN_2023.pdf) [7];

2) «Магістр права з інтелектуальної власності зі спеціалізацією в галузі промислової власності» – спільна програма Академії ВОІВ та університетом Тонджі (Шанхай, Китай <https://welc.wipo.int/acc/index.jsf>) [8];

3) «Магістр з інтелектуальної власності та нових технологій», спільно організована ВОІВ, Ягеллонським університетом у Кракові та Патентним відомством Республіки Польща (<https://welc.wipo.int/acc/index.jsf>) [9].

Доволі висока ціна (в середньому 9 000 Євро), витрати на проживання впродовж очного етапу навчання, попервах пандемія COVID-19, а тепер ще й війна ускладнюють доступ студентам з України до опанування таких програм.

Якісною альтернативою в таких умовах можуть стати онлайн-курси, які пропонуємо ввести до окремих освітніх компонентів навчальних програм з підготовки фахівців і професіоналів сфери інформаційних послуг. Йдеться про безоплатні курси Центру електронного навчання ВОІВ з інтелектуальної власності та патентознавства.

Вважаємо, що знайомство здобувачів із навчальним центром варто розпочати вивченням короткотривалого (3 год.) курсу DL 001E–DL001 «Primer on intellectual property», зміст і методологія якого побудовані так, щоб доповнювати самостійне навчання [10]. Цей курс охоплює фундаментальні аспекти інтелектуальної власності й створює підґрунтя для опанування більших за обсягом курсів. Курс DL177E23S1 (8 год.) обіймає основи патентної документації, стратегії патентного пошуку та практичний аналіз патентів [10]. Це інтерактивний навчальний інструмент і повноцінний електронний навчальний комплекс, що інтегрує навчальний посібник, набір кейс-стаді, вправи й тести з коментарями. Розробники рекомендують курс для самостійної та групової роботи студентів і дослідників. Стратегічно включені в навчальний посібник інструменти самооцінки допомагають оцінити свій рівень знань і перевірити здатність застосовувати опановані концепції та ключові факти.

12 модулів об'ємного навчального курсу DL–101 забезпечують глибше розуміння основи законодавства у сфері ІВ, охоплюючи зокрема: авторське право й суміжні права, товарні знаки, патенти та промислові зразки [10]. Курс також аналізує сучасні проблеми сфери ІВ: нові сорти рослин, недобросовісна конкуренція, захист прав та нові проблеми в

інтелектуальній власності. Інструменти самооцінки стратегічно розміщені в кожному модулі, щоб допомогти учасникам оцінити свій прогрес на кожному етапі навчання. Упродовж кожного модуля досвідчені викладачі, які є експертами-практиками з ІВ, надають слухачам академічну підтримку. Під час підсумкового онлайн іспиту учасники за фіксований час опрацьовують серію питань із кількома варіантами відповідей та розв'язують задачі. Інструктаж щодо умов доступу до фінального іспиту надають приблизно за тиждень до завершення курсу DL-101.

Докладний опис дистанційних курсів Академії ВОІВ вміщено у каталозі [10]. Курси охоплюють всі аспекти ІВ, органічно поєднавши традиційну і дистанційну навчальну методику, симбіоз яких стимулює інновації, творчість і розвиток. Вивчаючи курс, студенти взаємодіють з викладачами онлайн через форуми та електронну пошту. Оскільки платформа електронного навчання пропонує онлайн-курси на базовому та просунутому рівнях сімома мовами, то робота над ними уможлиблює одночасне поглиблення компетентності здобувачів освіти у володінні іноземною мовою, зокрема європейською: англійською, французькою, іспанською, португальською чи німецькою. Окремо акцентуємо на послугі, яка забезпечує доступність таких курсів для осіб з особливими потребами (сліпих, людей із вадами зору або з іншими проблемами друку), для яких передбачені розширений зміст курсу, що задовольняє стандарти доступності, спеціальний вебдодаток для полегшення реєстрації на певний курс і спеціальне адміністрування курсу для атестації.

Вважаємо, що цінність курсів Академії ВОІВ визначається органічним поєднанням традиційної та дистанційної навчальної методики, симбіоз яких стимулює інновації, творчість і розвиток. Їх упровадження до професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» сприятиме забезпеченню якості освіти. Сертифікати вивчених курсів можна зарахувати як результат неформальної освіти на умовах повного або часткового кредитування.

Література

1. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). URL: <https://bit.ly/3zgMxuM> (дата звернення: 19.04.2023).
2. Демчина Л. І. Концептуальні парадигми змісту бібліотечно-інформаційної освіти: порівняльний аналіз вітчизняного та світового досвіду. *Молодий вчений*. 2019. № 4. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4/7.pdf> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286. URL: <https://bit.ly/3ME34kd> (дата звернення: 19.04.2023)..
4. Романишин Ю. Л. Концептуалізація новітніх інструментів знаннябазованих комунікацій в освітньому процесі ЗВО. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. Вип. 1 (134). С. 33–40.
5. Янишин С. Інформаційно-комунікаційні технології систем відкритої освіти. *Інформація та документ у сучасному науковому дискурсі*: зб. тез доповідей VII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції, 20 травня 2022 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2022. С. 120–124.
6. Hantsiuk T., Vintoniv K., Opar N., Hryvnaк B. Developing Intercultural Competence Through Design Thinking. *European Integration Studies*. 2021. No. 15. URL: <https://doi.org/10.5755/j01.eis.1.15.28930> (дата звернення: 19.04.2023).
2. Master of Laws in Intellectual Property (LL.M. IP). 4 September 2023–30 August 2024. Turin (Italy). P. 1–7. URL: <https://bit.ly/3LYDAh7> (дата звернення: 19.04.2023).
3. Master's Degree in Intellectual Property with specialization in Industrial Property. URL: <https://welc.wipo.int/acc/index.jsf> (дата звернення: 19.04.2023).

5. Master's Degree Programme in Intellectual Property and New Technologies. URL: <https://welc.wipo.int/acc/index.jsf> (дата звернення: 19.04.2023).

6. WIPO Academy – [DL] Distance Learning Program. URL: Каталог курсів Академії (wipo.int). 11. WIPO Academy. URL: <https://www.wipo.int/academy/en/> (дата звернення: 19.04.2023).

УДК 37.014:“2023-2024”

*Кириєнко Євгенія Олексіївна,
асистентка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

ТЕНДЕНЦІЯ ОСВІТНЬОГО РОЗВИТКУ В 2023–2024 РР.: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ, ТРЕНДИ

У 2023-2024 навчальному році освітній розвиток стикається з багатьма проблемами та викликами, які впливають на тренди в цій галузі. Очікується поява нових викликів та тенденцій.

Основною тенденцією є використання інтерактивних технологій у навчальному процесі. Оскільки зростає використання комп'ютерів, планшетів та інших електронних пристроїв на заняттях. Викладачі та здобувачі використовують інтерактивні дошки, онлайн-курси, відеоконференції та інші інструменти, щоб покращити якість навчання та забезпечити більш ефективний обмін інформацією.

Важливою тенденцією є розвиток інтердисциплінарного навчання. Оскільки здобувачам викладаються різні освітні компоненти, які взаємопов'язані та взаємозалежні. Тому більше уваги приділяється інтегрованому підходу до навчання, коли здобувачі здобувають знання з різних освітніх компонент та використовують їх у практичних проєктах.

Зросла увага до розвитку креативності та критичного мислення в навчальному процесі. Здобувачі мають не лише засвоїти факти, а й мати змогу аналізувати та використовувати знання для розв'язання проблем. Такий підхід до навчання сприяє розвитку креативних та інноваційних здібностей здобувачів та підготовці їх до майбутньої роботи.

Із зростанням віртуальних технологій та інтерактивних платформ, дистанційна освіта стає все більш доступною та ефективною. Але при цьому виникають нові виклики, такі як проблеми з доступністю до комп'ютерів та інтернету, а також проблеми із забезпеченням якісної освіти для дистанційних здобувачів. У світі технологій та наук, STEM-освіта є ключовою для готовності молодих людей до викликів майбутнього [1]. Проте, цей напрямок також стикається з проблемами, такими як брак кваліфікованих викладачів, та нестача фінансування для проведення необхідних досліджень. Окрім цього, зростає інтерес до глобальної освіти та культурного розмаїття. Сьогодні здобувачі можуть вивчати мови та культури інших країн, взаємодіяти зі здобувачами з інших країн та подорожувати, щоб отримати міжнародний досвід та підвищити свої кваліфікації. Проте, при цьому виникають проблеми, такі як нестача фінансування для міжнародного обміну здобувачами, складнощі з отриманням віз та імміграційними процедурами. Сучасний підхід до освіти базується на активному навчанні, колаборації та використанні новітніх технологій. Оцінювання також змінюється з орієнтації на тестування та оцінювання на орієнтацію на процес та результати навчання.

Однією з головних проблем у сфері освіти є нестача фінансування та ресурсів для покращення якості навчання. Скорочується бюджет на освіту та постає необхідність в ефективному використанні існуючих ресурсів. Крім того, відбувається значний дефіцит кваліфікованих викладачів, що може погіршувати якість навчання. Для того, щоб забезпечити якість освіти та забезпечити знаннями та навичками здобувачам, необхідно розробляти ефективні стратегії, привертати інвестиції та використовувати новітні

технології та методики навчання. Також, у зв'язку зі змінами в освітньому процесі, необхідно забезпечувати підготовку викладачів до впровадження нових методів та технологій навчання. Для цього потрібно розвивати систему професійної підготовки та підвищення кваліфікації викладачів.

Спостерігається тенденція до розвитку інтердисциплінарного підходу в освіті, який дозволяє поєднувати різні наукові освітні компоненти та забезпечувати більш повне розуміння проблем та вирішення сучасних викликів. Цей підхід дозволяє здобувачам розвивати більш широкий кругозір та вміння застосовувати знання в різних галузях [2].

Усі ці тенденції та виклики створюють великий потенціал для розвитку освіти в 2023-2024 навчальному році, проте потребують ефективних заходів для їх реалізації та подолання проблем. Наприклад, для розвитку інтердисциплінарного підходу необхідно розробляти нові програми навчання та методики, які дозволяють поєднувати різні освітні компоненти та стимулюють здобувачів до самостійного пошуку знань. Для підвищення якості навчання та забезпечення контролю з боку викладачів у онлайн-навчанні необхідно розробляти нові технології та інструменти, які дозволяють викладачам відслідковувати успішність здобувачів та забезпечувати інтерактивність у процесі навчання. Також необхідно забезпечувати доступність технічних засобів та інтернет-підключення для всіх здобувачів, включаючи тих, які проживають у віддалених регіонах або мають обмежений доступ до технологій [3].

Розвиток освіти у 2023-2024 навчальному році потребує спільних зусиль уряду, навчальних закладів, викладачів та здобувачів. Необхідно створювати сприятливі умови для розвитку освіти, забезпечувати доступність та якість навчання, а також розвивати нові технології та методики, які дозволяють досягати кращих результатів.

Тенденції освітнього розвитку в 2023-2024 навчальному році є складними та вимагають спільних зусиль для їх реалізації. Однак, успіх у цьому напрямку забезпечить кращі умови для навчання та розвитку майбутніх поколінь, а також допоможе вирішити сучасні виклики та проблеми у різних галузях життя.

Література

1. Барановський А. М. Використання сучасних інтерактивних технологій у навчальному процесі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 1. С. 24–29.
2. Крамаренко Ю. В. Інтердисциплінарність як фактор розвитку освіти в Україні. *Вісник Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2023. № 2 (64). С. 21–26.
3. Сидоренко О. О. Онлайн-навчання: тенденції та виклики. *Наукові записки Університету «КРОК»*. 2023. Т. 42, вип. 1. С. 98–102.

УДК 001.102:378.147]:378.4(477)

Скаченко Олена Олексіївна,
завідувачка науково-методичного відділу Наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Мальшакова Алла Василівна,
завідувачка редакційно-видавничого сектору Наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО КУРСУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДЛЯ МАГІСТРІВ КНУКіМ

Великі обсяги інформації, доступної у друкованій та цифровій формі, вимагають застосування певних навичок для її розуміння та оцінки. На перший план виходить

необхідність формування умінь ефективного пошуку та етичного використання інформації як у вищій освіті так і упродовж всього життя.

Ще у 2002 році Керолайн Стерн [5] запропонувала ієрархію грамотності, в якій на першому рівні розташувала алфавітну грамотність, а на наступних рівнях поставила функціональну, соціальну, інформаційну та цифрову грамотність, як найвищий показник грамотності, що свідчить про високі навички застосування інформаційної грамотності у цифровому світі.

Концепцію інформаційної грамотності, як вміння використовувати інформаційні інструменти для формування інформаційних рішень, що долають проблеми окремих людей, вперше запропонував Пол Зурковські [6].

Британська бібліотечна та інформаційна асоціація (CILIP) у 2004 році дала наступне визначення поняття, що тривалий час вважалося базовим та широко використовувалося в інформаційному середовищі: «Інформаційна грамотність – це знати, коли і навіщо потрібна інформація, де її знайти, як оцінювати, використовувати та етично передавати» [1]. У квітні 2018 року, Група інформаційної грамотності CILIP запропонувала оновлене та розширене визначення інформаційної грамотності, помістивши її у соціальне середовище. Згідно оновленого визначення [2], «інформаційна грамотність – це здатність критично мислити та виносити збалансовані судження щодо будь-якої інформації, яку ми знаходимо та використовуємо. Це дає нам, громадянам, можливість розвивати інформовані погляди та повноцінно співпрацювати з суспільством». За Goldstein [3], п'ять контекстів співпраці – повсякденне життя, освіта, громадянство, робоче місце та здоров'я – пояснюють вплив інформаційної грамотності на життя окремих людей та спільноти загалом.

Заняття з інформаційної грамотності входять до провідних напрямів діяльності наукових бібліотек українських закладів вищої освіти (далі – ЗВО). Усвідомлюючи важливість формування навичок інформаційної грамотності (далі – ІГ) у студентів та молодих вчених, як необхідної умови «створення нових знань, розвитку особистісних, професійних компетенцій, навчання впродовж життя» [4] все більше університетських бібліотек світу пропонують відповідні форми роботи, об'єднуючи їх у програми ІГ. Як приклад, наведемо програми ANCIL (Велика Британія), «InfoLit для U» (Гонконг) та ін.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв є важливим науково-інформаційним центром ЗВО. Виклики, спричинені пандемією COVID-19, унеможливили проведення теоретичних та практичних заходів із навчання інформаційної грамотності у фізичному просторі бібліотеки. У цих умовах наукова бібліотека КНУКіМ активізувала цифровізацію своєї роботи та надання дистанційних послуг.

Так, для сприяння та підтримки дистанційного навчання під час карантину COVID-19, для здобувачів першого курсу Факультету музичного мистецтва КНУКіМ у грудні 2020 року був розроблений бібліотечний онлайн-гід «Музичні документи у фонді Наукової бібліотеки КНУКіМ» (2020). Шість частин віртуального гіда містять характеристику основних видів і типів музичних документів, що наявні у фонді НБ КНУКіМ та доступні для наукової, навчальної, творчої роботи. Інтерактивний гід також знайомить здобувачів із Науковою бібліотекою, її послугами та ресурсами, алгоритмом пошуку в електронному каталозі тощо.

Для формування у здобувачів базових навичок інформаційної грамотності у науковій бібліотеці КНУКіМ пропонуються різноманітні заходи, що реалізуються у межах програми «ДРЕВО». Абревіатура назви програми розшифровується як «ДЖЕРЕЛО: Розуміти. Етично. Використовувати. Оцінивши». Як зазначено у меті, заходи програми передбачають формування навичок пошуку інформації, її оцінки та відповідального практичного використання [4].

У 2021 році, у межах програми «ДРЕВО», для здобувачів-магістрів ЗВО співробітники науково-методичного відділу, відділу наукової комунікації та публікаційної діяльності розробили електронний курс «Проведення наукового дослідження».

Інтерактивний курс створений на платформі онлайн інструменту віддаленого навчання Genially та розміщений на вебсайті наукової бібліотеки у розділі «Дослідникам».

Мета курсу – дати базові навички із пошуку, критичної оцінки, узагальнення інформації з різних джерел; підвищити ефективність проведення наукових досліджень.

Електронний курс «Проведення наукового дослідження» складається із 4 модулів (Рис. 1):

Рис. 1. Модулі курсу

1. *Пошук інформації*, – для того, щоб знати, як шукати інформацію за темою дослідження.

Ключові питання цього модулю: визначення теми дослідження, її початковий аналіз; розробка теми, формулювання тезисів; розкриття теми, її конкретизація; визначення ключових слів для пошуку; використання логічних операторів.

2. *Інструменти пошуку*, – щоб знати, які інструменти використати у процесі пошуку інформації.

Ключові питання цього модулю: бібліотечні каталоги; електронні бібліотеки; бази даних; ресурси відкритого доступу.

3. *Джерела інформації*, – щоб розуміти різні типи та призначення інформаційних джерел і ресурсів, знати коли і для чого їх можна використовувати.

Ключові питання цього модулю (Рис.2): первинні, вторинні, третинні джерела; типи джерел.

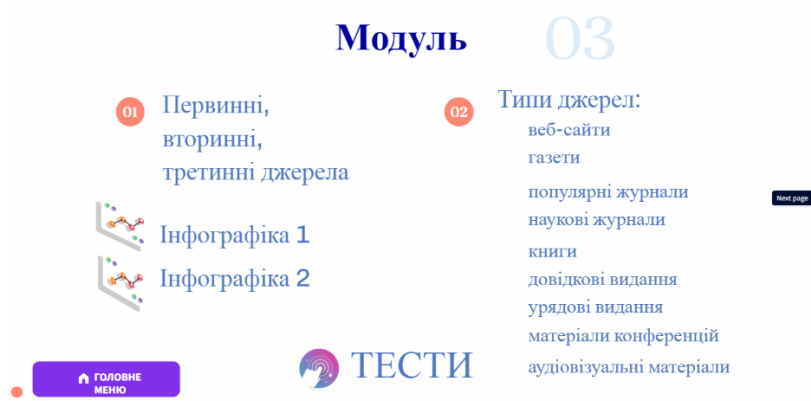

Рис. 2. Структура модулю «Джерела інформації»

4. *Оцінка джерел інформації*, – щоб уміти проводити критичну оцінку знайдених джерел за актуальністю, авторитетністю, об'єктивністю, достовірністю, релевантністю меті дослідження, часом публікації.

Ключові питання цього модулю: попередня оцінка книг і статей; критерії оцінки джерел; як розрізняти інформацію на веб сторінці та інформацію в науковій статті, знайдений в мережі «інтернет».

Зміст модулів складає навчальний матеріал, інфографіка, відео, тести. Інфографіка та тести, представлені в даному курсі, розроблені Оленою Скаченко, перевірені Веронікою Степко та Галиною Стешенко.

20 та 27 жовтня 2021 року електронний курс був презентований на платформі відеоконференцій Google Meet. Вебінари для здобувачів-магістрів спеціальностей 241 «Готельно-ресторанна справа», 242 «Туризм», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» КНУКіМ та КУК відбулися у межах Всесвітнього тижня медіа та інформаційної грамотності #GlobalMILWeek [7].

На першому вебінарі розглядалися модулі «Пошук інформації» та «Інструменти пошуку»; на другому – модулі «Джерела інформації» та «Оцінка джерел».

На першому вебінарі 20 жовтня здобувачі пройшли тестування на визначення рівня знань із пропонованої тематики навчання. Після завершення вивчення освітньої складової всього курсу, здобувачі-магістри пройшли підсумкове тестування на платформі цифрового інструменту навчання Kahoot. Результати підсумкового тестування продемонстрували достатній рівень інформаційної грамотності: з 18 учасників – 7 здобувачів – правильно відповіли на понад 76% із 17 запропонованих питань, допустивши 1-3 неправильні відповіді. При цьому 13 учасників із 18 правильно відповіли на понад 53% тесту (допустивши 6-8 неправильних відповідей) [8].

Інформаційна грамотність, або вміння використовувати різноманітні інструменти для формування інформаційних рішень, є важливою вимогою сьогодення для усіх учасників освітнього процесу.

Розроблені співробітниками наукової бібліотеки КНУКіМ матеріали курсу інформаційної грамотності навчають алгоритму пошуку, оцінки, узагальнення, використання інформації з різних джерел. Після проходження курсу здобувачі-магістри мають знати, ЩО таке інформація, ДЕ її шукати, ЯКІ інструменти пошуку використати, ЯК інформацію критично оцінити та етично поширити.

Література

1. Armstrong C., Boden D., Town S. et al. CILIP defines Information Literacy for the UK. 2004. URL: http://eprints.rclis.org/7459/1/Article_Update_25102004.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
2. CILIP Definition of Information Literacy 2018. *CILIP*. 2018. URL: <https://infolit.org.uk/ILdefinitionCILIP2018.pdf> (дата звернення 20.03.2023).
3. Goldstein S. Information Literacy (re)defined. *CILIP*. 25 October 2018. URL: <https://www.cilip.org.uk/page/InformationLiteracydefinition> (дата звернення 23.03.2023).
4. Ma L. F., Horban Yu., Skachenko O. Information Literacy Programmes: the Experience of Research Libraries in Hong Kong and Ukraine. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*. 2021. Iss. 7. P. 28–41. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.7.2021.233273> (дата звернення 20.03.2023).
5. Stern C. Information literacy unplugged: teaching information literacy without technology. White paper prepared for UNESCO, the US NCLIS and National Forum for Information Literacy. 2002. URL: www.nclis.gov/libinter/ (дата звернення 20.03.2023).
6. Zurkowsky P. G. The Information Service Environment Relationships and Priorities. Related Paper No. 5 / National Commission on Libraries and Information Science. Washington, 1974. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED100391> (дата звернення: 23.03.2023).
7. Серія вебінарів із інформаційної грамотності Наукової бібліотеки КНУКіМ для студентів-магістрів Факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу КНУКіМ та КУК. *Наукова бібліотека КНУКіМ*. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/seriya-vebinariv-iz-informacijnoi-gra/> (дата звернення: 23.03.2023).
8. Як і де шукати та Як оцінити знайдену інформацію: вебінар із інформаційної грамотності для магістрів КНУКіМ. *Наукова бібліотека КНУКіМ*. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/yak-i-de-shukati-ta-yak-ociniti-znaydenu-in/> (дата звернення: 20.03.2023).

Тепікіна Людмила Володимирівна,
завідувачка відділу обслуговування інформаційними ресурсами
Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ БІБЛІОТЕКИ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ: ДОСВІД НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ КПІ ІМ. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО

Важливим викликом для наукових бібліотек, зокрема бібліотек сучасних університетів, є перехід від бібліотек, які зберігають книги та інші ресурси, до бібліотек, які всебічно підтримують процес навчання [1]. З цією метою бібліотеки трансформують свої простори, запроваджують нові послуги для підтримки навчання, викладання, досліджень, створюють умови для навчання протягом життя, а також долучаються до процесу викладання певних навчальних дисциплін. Послуги та сервіси бібліотек для підтримки навчання, викладання, досліджень різняться і залежать від конкретних потреб і запитів їхніх академічних спільнот. Головне запитання бібліотек університетів: «В чому полягає цінність бібліотеки для освіти та досліджень?», а відповідь – це конкретна ціннісна пропозиція [2].

Інформаційна підтримка навчального та наукового процесів університету – пріоритетне завдання Науково-технічної бібліотеки КПІ ім. Ігоря Сікорського. Бібліотека пропонує викладачам, студентам інформаційні ресурси та інструменти для навчання; проводить освітні заходи, тренінги та індивідуальне консультування для ефективно організації навчання, викладання та дослідження [3]. Фахівці бібліотеки залучені до викладання курсу з інформаційної грамотності, загальноуніверситетської вибіркової навчальної дисципліни «Основи академічної доброчесності», яку можуть вибрати студенти-другокурсники, а також курсу підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників «Академічна доброчесність».

У 2022 р. із початком повномасштабного вторгнення росії в Україну Бібліотека КПІ продовжила свою діяльність. Досвід організації роботи в умовах карантинних обмежень допоміг бібліотекарям адаптувати процеси та послуги до умов воєнного стану. Продовжено надання сервісів і послуг, що необхідні для інформаційного забезпечення навчального процесу, як у приміщенні бібліотеки, так і дистанційно з використанням зручних студентам, викладачам цифрових інструментів. Відбулась адаптація послуг предметних бібліотекарів до потреб користувачів у нових умовах і визначено пріоритети їхньої діяльності. Серед пріоритетних завдань предметних бібліотекарів можна виокремити такі:

- допомога у виборі видань для публікації результатів досліджень;
- інформування щодо ресурсного забезпечення дисциплін на факультетах і кафедрах для проведення акредитації/ліцензування вищих навчальних закладів на вимогу Міністерства освіти і науки України;
- консультування й індивідуальна підтримка користувачів для пошуку та відбору інформаційних джерел із певної теми;
- допомога користувачам у навігації колекціями у відкритому доступі;
- моніторинг видавничого ринку (перегляд прайсів і сайтів видавництва);
- замовлення на докомплектування друкованих видань для конкретних навчальних курсів, тем наукових досліджень;
- комунікація із факультетами та кафедрами;
- аналіз фонду бібліотеки за закріпленою тематикою [4].

Виконання поставлених завдань вимагає від предметних бібліотекарів постійного оновлення компетентностей, зокрема вдосконалення цифрових навичок і вмінь. Крім того, важливо вивчати інформаційні джерела в межах тієї галузі знань, яку обслуговує

предметний бібліотекар. З урахуванням того, що бібліотекарі мають здебільшого лише бібліотечну освіту, надання сервісів і послуг предметних бібліотекарів є неабияким викликом для працівників, яким доводиться вивчати джерела з різних технічних дисциплін. Допомагають у цьому підтримка і висока довіра з боку викладачів.

У серпні 2022 р. запроваджено нову послугу предметних бібліотекарів «Замовити список джерел для силабусу». Таким чином, бібліотекарі допомагають підібрати літературу до робочих програм (силабусів) навчальних дисциплін (освітніх компонентів), знаходячи потрібні інформаційні ресурси у бібліотечному фонді, електронному архіві КПІ ім. Ігоря Сікорського (ELAKPI), передплачених базах даних і ресурсах у вільному доступі. І саме ця послуга стала найбільш затребуваною серед викладачів.

З метою визначення рівня задоволеності викладачів і підвищення якості надання цієї послуги проведено анонімне опитування. Із 154 викладачів, які скористались послугою, в опитуванні взяли участь 67 респондентів (що становить 43,5% від загальної кількості опитаних). Більшість респондентів (60%) повністю задоволені цією послугою, понад 28% – переважно задоволені, 9% – не повною мірою задоволені і 1% висловили незадоволення. Понад 95% респондентів готові повторно скористатися цією послугою. Серед переваг послуги викладачі назвали: компетентність і професіоналізм бібліотекарів, оперативне та якісне виконання замовлень. Серед недоліків виокремили передусім недостатнє ресурсне забезпечення: відсутність доступу до підручників, навчальних посібників, довідкової літератури українською та іноземними мовами за п'ятирічний період, повнотекстових баз даних наукової та освітньої інформації за напрямками освітнього процесу та наукової діяльності.

Такі опитування допомагають предметним бібліотекарям виявити недоліки в роботі, враховувати зауваження та побажання користувачів послуг і покращувати якість надання послуг для освітнього процесу. Наразі розробляється проєкт зі створення веб-представництва предметних бібліотекарів на сайті бібліотеки.

У сучасному освітньому процесі роль бібліотек закладів вищої освіти змінюється та набуває нового важливішого значення. Пересічні бібліотекарі, які здебільшого видавали книги, оновлюють компетентності та стають помічниками в процесах навчання, викладання та досліджень. Бібліотекарі можуть брати активну участь у навчальному процесі свого університету та бути надійними партнерами для всіх членів академічної спільноти, сприяти формуванню інформаційної грамотності, академічної доброчесності та підтримувати освітній процес і дослідницьку діяльність у закладах вищої освіти.

Література

1. Lotfy M. W., Kamel Sh., Hassan D. K., Ezzeldin M. Academic libraries as informal learning spaces in architectural educational environment. *Ain Shams Engineering Journal*. 2022. Vol. 13, Iss. 6. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.asej.2022.101781>
2. Schöpfel J. Six Futures of Academic Libraries. The End of Wisdom? *The Future of Libraries in a Digital Age*. Chandos Publishing, 2017. P. 123-128. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-100142-4.00013-0> (дата звернення 20.03.2023).
3. Стратегія Бібліотеки КПІ: 2021-2025 рр. / Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; уклад.: О. Бруй, Ю. Корян. Київ : Ліра-К, 2021. 23 с.
4. Тепікіна Л. В. Предметні бібліотекарі – організаційне рішення в Науково-технічній бібліотеці ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». *Бібліотека XXI століття: виклики, нові можливості, перспективи* : матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф., 7-8 листоп. 2019 р. / НБ НУК ім. адм. Макарова. Миколаїв : НУК, 2019. С. 84-88.

Наукове видання

**ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ
ТА УПРАВЛІННЯ
ЗНАННЯМИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ**

Збірник матеріалів
Шостої міжнародної наукової конференції

18–20 травня 2023 р.

Науковий редактор: Т. Новальська
Адміністративне забезпечення: Н. Бачинська, Т. Новальська,
Л. Прокопенко, М. Цілина
Упорядники: З. Сverdлик, М. Цілина
Відповідальний за випуск: Н. Бачинська

Комп'ютерне забезпечення: І. Романченко